לחלוקה חופשית

שבוע פרשת עקב

י"ד – כ' מנחם אב ה'תשע"א (14 – 20 August 11)

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ז'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קי

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחיילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה | לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: ב מַטֵּה עֻזְּךָ
יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ: ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר
לְךָ טַל יַלְדֻתֶּיךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי
עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל
בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
לְכָל־חֶפְצֵיהֶם: ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת
וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת
יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ –45,250 עותקים

מתוכם הודפסו

13,750 עותקים על ידי – אחים דויטש תעשיות טקסטיל בע"מ

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב
לפאקס : 03–9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org או USA @DvarMalchus.Org

ניתן להשיג את חוברות "דבר מלכות" בבתי חב"ד בארץ ובעולם ובמקומות דלהלן:

שם העיר והחנות	כתובת
אביטל	אללוף אלי
אבן יהודה מגה בעיר	מייסדים 2
אור הגנוז	שחר ולנר
אור יהודה כמעט חינם	המפעל 13
אור יהודה סעד הרצל	השוק 1
אור עקיבא כמעט חינם	האילן 1 אזור תעשיה צפוני

שם העיר והחנות	כתובת
אופקים בוכריס עמוס	הרצל 39
אורנית אורנית פוד מרקט	מרכז מסחרי
אזור נון סטופ מרקט	הרצל 32
אילת ג. י. ש. א 63 בע"מ	האנפה 1/1
אלקנה כמעט חינם	מרכז מסחרי חדש
אריאל יוסי ותמר חסון	כיכר העיר 4

שם העיר והחנות	כתובת
אריאל חלום מתוק	דרך הציונות 21
אשדוד ויקטורי מהדרין	חנה סנש 1
אשדוד מינימרקט כינרת	כינרת 51
אשדוד כמעט חינם	גיא אוני 1
אשדוד יוחננוף	ז'בוטינסקי 27 סטאר סנטר
אשדוד פנינת שער לים	שוהם 2/9

ד

ניתן להשיג את חוברות "דבר מלכות" בבתי חב"ד בארץ ובעולם ובמקומות דלהלן:

שם העיר והחנות	כתובת
אשדוד מכולת אבזרדל	הסיטי 93/27
אשקלון ויקטורי	שדרות בן צבי 48
אשקלון מינימרקט מינה	הגבורה 7 (בית העירייה)
באר טוביה רמי לוי - קסטינה	מתחם ביג איזור התעשייה
באר שבע אפנגר רונית	אלעזר שמואלי
באר שבע מפגש ספיר	שד' ירושלים 2
באר שבע מזנון אביב	החלוץ 106
באר שבע מורדוך איריס	שאול המלך 38 קניון שאול
באר שבע מעדני השלום	חנות 14 תחנה מרכזית
באר שבע נאני בוקובזה	בן צבי 10 חנות 3 רכבת
באר שבע פלס יהודה	אחד העם 1
באר שבע קוקליטסקי לאוניד	הצבי 51
בארות יצחק יש	מרכז מסחרי
בית אלעזרי	פינחסוב ישראל
ביתר עילית ספרינט מוטור	מרכז מסחרי
בית שמש קיוסק החברים	ככר נוימן 1
בית שמש כמעט חינם	שדרות יגאל אלון1 מרכז ביג
בית שמש סופר מרקט ברק	הרצל 9
בני ברק רמי לוי - רמת גן	מבצע קדש 68
בני ברק מירן אליהו	ירושלים 59
בני ברק אושר עד	הקישון 11
בנימינה מכולת ירדנה	רחבת החנויות גבעת חן
בת חפר	פיצה פצץ
בת-ים בורוכוב בלה	הרצל 56
בת ים פפיסמרוב - הבית של פיס	הרב מימון
בת-ים חיימוב מוטי	פרלשטיין 21
גבע - בנימין רמי לוי	איזור התעשייה שער בנימין
גבעת אבני כלבו אטיאספון בע"מ	סביונים

שם העיר והחנות	כתובת
גבעת עדה מרכולית צוקר מנדל	חיי 67
גבעת שמואל שמולי משה	ביאליק 26
גבעתיים יחזקאל דוד	שנקין 62
גדרה ויקטורי	פינס 3
גוש עציון רמי לוי	צומת הגוש
גן הדרום	צרכניה
גן יבנה ויקטורי	הכישור 3
גני תקווה ויקטורי	מרכז הבמה הכרמל 20
גני תקווה וקנין רונן	עין גנים 7
דימונה מחסני השוק	קניון פרץ סנטר
דימונה מיני מרקט עדן	הצאלה 6
הוד השרון חצי חינם	הרקון 2 קניון שרונים
זכרון יעקב אתגר מורן	הנדיב 26
זכרון יעקב רמי לוי	קניון מול זכרון על כביש 4
חדרה מכולת בנמרט	הגיבורים 85
חולון קונדיטוריה דה - פריז	השופטים 26
חולון חצי חינם	המלאכה 31
חולון שופרסל דיל	המלאכה
חצור הגלילית שערי דלק	דרך הבונים 1
חיפה יודן ספרים ואמנויות	חורב 15 מרכז חורב
חיפה ברגר אורי	הרצל 54
חיפה רוזנטל צבי	ארלוזורוב 4
חיפה בן ברוך שולמית ואלברט	דרך העצמאות 51
חיפה "בר-כל"	מרכז זיו רח' טרומפלדור
חיפה שמידט מיכאלה	אורן 25 רוממה
חיפה רמי לוי	חלוצי התעשיה 73
טבריה רמי לוי	מרכז ביג צומת פוריה
טבריה כמעט חינם	יהודה הלוי 113

שם העיר והחנות	כתובת
טירת הכרמל כמעט חינם	קרן היסוד 2
יבנאל סיאני יהונתן	בית וגן
יבנאל ברכת אסנת	הגולן
יבנה כמעט חינם	המיסב 7 א.ת. יבנה
יבנה מזוז אליהו	הדרור 25
יהוד בורקס יוון	הורדים 13
ינוב פרץ אלירן	"סופר המושבים"
יקנעם יש	מרכז מסחרי יקנעם עילית
ירושלים אברהמוב דוד	בית הדפוס 12
ירושלים גרף אקט	מאיר גרשון 38 פסגת זאב
ירושלים סופר-טי הרובע בע"מ	היהודים 1
ירושלים חכמי גרי סיימון	שד' משה דיין 1
ירושלים שיק שק	בית הכרם 29
ירושלים סופר היובל	אורגואי 3
ירושלים אלקאים דוד	פייר קניג 2
ירושלים בן זקרי נתי -פילבוקס	עזה 34
ירושלים בן חמו סימון	עמק רפאים 28
ירושלים בני יעקב מלאייב למסחר	פרנקפורטר 14
ירושלים קיוסק גול	דהומי בלוק 34
ירושלים דבוש רן	מאיר גרשון 30
ירושלים שלגיה	דרך חברון 103
ירושלים ועקנין משה	דרך בית לחם 17
ירושלים סופרדיל	דרך בית לחם 74
ירושלים סופר דיל	דרך חברון 28
ירושלים יעקב עמוס	עין גדי 22
ירושלים מינמרקט גילה	בן אליעזר אריה 62
ירושלים לוי גדעון	אגריפס 131
ירושלים סופרמיני	ליכטנשטין 1

ניתן להשיג את חוברות "דבר מלכות" בבתי חב"ד בארץ ובעולם ובמקומות דלהלן: ה

שם העיר והחנות	כתובת
ירושלים מאיר חמני	שלום יהודה 30
ירושלים מעלומי נוריאל	הצפירה 12
ירושלים מפגש הגבעה	שחל 58
ירושלים מצלאוי דוד	בן זכאי 7
ירושלים צור יורם	רחמילביץ 134
ירושלים קיוסק "מגיד"	שדרות המאירי 13 קרית משה
ירושלים רמי לוי - רמות	דרך החורש 90 רמות ב
ירושלים ש.מ שרותי מזון בע"מ	אליהו קורן 19
ירושלים יזדי יגאל	שלמה בן יוסף 20
ירושלים שמש מאיר	הפלמח 42
ירושלים שקורי דוד	עין גדי 19
ירושלים רמי לוי - מהדרין	כנפי נשרים 62
ירושלים רמי לוי שיווק השקמה	הפרסה 5 רב חן
ירושלים רמי לוי שיווק השקמה	האומן 15
ירושלים רמי לוי שיווק השקמה	יד חרוצים 18 קניון אחים ישראל
ירושלים צעצועי קנגורו	כיסופים 803
ירושלים אושר עד	בית הדפוס 29
ירושלים רבני יוסף	הנורית 21
ירושלים מרדכי מאיר	הששה עשר 41
כפר טרומן	צרכנית כפר טרומן
כוכב יאיר כמעט חינם	מרכז מסחרי רח' דרך המרכז 4
כפר יונה מגה בעיר	מנחם בגין 44
כוכב יעקב כמעט חינם	הכסף 1
כפר סבא ויקטורי	נתיב האבות 14, מרכז שרונה
כפר סבא בוסי לוי	פינס 16
כפר סבא סעיד רבי	ויצמן 128
כרמיאל אמייב דוד	נשיאי ישראל 7
לוד ויקטורי - לוד מרכז	יוספטל 23
לוד ויקטורי לוד- נתב"ג	פסח לב 2 א.ת. צפוני לוד
לוד סופר ברקת	א. ת. צפוני לוד היוצרים 3

שם העיר והחנות	כתובת
מבשרת ציון סופר מיני	אורן 47
מגדל העמק זיל וזול	נוף העמק 1
מגדל העמק כמעט חינם	רמת יזרעאל 11 מרכז מסחרי
מודיעין מינימרקט איילון	עמק איילון 18
מודיעין שופרסל דיל	מתחם ישפרו
מודיעין כמעט חינם	ישפרו סנטר שד' המלאכה 121
מודיעין רמי לוי	צומת שילת
מורשת משגב	צרכנייה
מישור אדומים רמי לוי	איתם 1
מנחמיה	מזרחי זכאי יעל
מתן כמעט חינם	הדר 84
נהריה מינימרקט מילניום	ההגנה 29
נהריה כמעט חינם	הגדוד 21
נהריה	כניסה לרכבת
נס ציונה פיצוחי ענת	ויצמן 22
נצרת עילית כמעט חינם	היצירה 12 אזור תעשיה ג'
נשר רמי לוי	דרך השלום 13
נתיבות מסס שושנה	ירושלים 47
נתיבות כמעט חינם	בעלי מלאכה 11 צים סנטר
נתניה ר. ג. סופרמרקטינג	בארי 48
נתניה גרוס דוב	סמילנסקי 15
נתניה פז שמעון ואילנה	הגפן עין התכלת 18
נתניה מינימרקט רעות	פתח תקווה 42
עין בוקק - ים המלח	מינימרקט פטרא
עין הנצי"ב	סופרמרקט אלה
עלי	לויתן שלמה
עכו	כניסה לרכבת
עכו זגורי אורית	מרכז רסקו 17
עפולה כמעט חינם	קהילת ציון 1
עפולה גבאי	תחנה מרכזית אגד
עפולה רמי לוי	יהושע חנקין 14

שם העיר והחנות	כתובת
עקרון יוחננוף	המלך חסן 1
ערד דברים שצריך	חן 34 מרכז מסחרי
עתלית	סונול
עתלית כמעט חינם	רח' הרדוף מרכז מסחרי
פרדס חנה כהן נתן	ככר הנשיא
פרדס חנה רמי לוי	איזור תעשייה הישן
פתח תקווה מינימרקט יפה חוברה	אחוזה 112
פתח תקווה כמעט חינם	צומת ירקונים
צפת כחלון אייל	ירושלים 11
צפת פישדלו נתן	כנען 204
צפת כהן אהרן	איזור תעשיה חדש
קציר מינימרקט קציר	דרך האלון 141
קצרין א.ד. עמר	מרכז מסחרי איתן
קרית אתא כהן משה	סוקולוב 40
קרית אתא כמעט חינם	ההסתדרות 247
קרית ביאליק ספיר ד. קמעונות בע"מ	לילך 9 גבעת הרקפות
קרית ביאליק בן נעים יעקב	הניצנים 1 סביניה
קרית ביאליק כמעט חינם	שדרות חן 1
קרית גת הממתקים של שגיב	שד. גת 44
קרית גת מגידיש אודי	שד. מלכי ישראל 162
קרית גת ויקטורי	הרימון 2 (פינת הגפן)
קרית גת ביטון יחיא	עתניאל בן קנז 5
קרית גת ויקטורי	דרך הדרום 3
קרית חיים הפלוס	אח"י אילת 15/9
קרית חיים	כניסה לרכבת
קרית מוצקין אוחיון מורן מימון	שד' גושן 55
קרית מוצקין שופרסל שלי	שד' ויצמן 1
קרית מוצקין	כניסה לרכבת
קרית מלאכי ויקטורי	ז'בוטינסקי 8
קרית שמונה שופרסל	הנשיא 4 (קניון נחמיה)
ראש העין ויקטורי	שבזי 26

ניתן להשיג את חוברות "דבר מלכות" בבתי חב"ד בארץ ובעולם ובמקומות דלהלן:

שם העיר והחנות	כתובת
ראש העין קהלני שלום	שבזי 15
ראש העין רמי לוי	איזור תעשייה לב הארץ
ראש פינה סופר מעיין	מרכז מסחרי
ראשון לציון שביוב שמואל	רוטשילד 15
ראשון לציון חן מרקט	זלמן שזר 18
ראשון לציון חצי חינם	לח"י 16
ראשון לציון מינימרקט אור	רוטשילד 88
ראשון לציון הושיר איציק	הנחשול 30 נוה ים
ראשון לציון תחנת רכבת	בכניסה
ראשון לציון פיצוחי כהן ובניו	מורדי הגיטאות 103
רחובות אליאס שי שלמה	הרצל 147
רחובות יוחננוף	צומת בילו
רחובות חנות בר כל	מדאר 27
רחובות יוחננוף	איזור התעשיה קרית משה
רחובות כמעט חינם	אופנהיימר 10 קרית המדע
רחובות יוחננוף	קרית המדע מול תחנת הרכבת
רחובות תחנת רכבת	משתי הכניסות
רחובות מגה	דרך ירושלים 15
רחובות מגה בול שפע שוק	דרך ירושלים 2
רמלה כמעט חינם	אריה לוין 1
רמלה כמעט חינם	קלאוזנר 10
רמלה ויקטורי	קניון קרית הממשלה
רמת גן סופר רני (לגעת באושר)	ביאליק 21

שם העיר והחנות	כתובת
רמת ישי אביאל מליחי	הארז
רעננה מגה בול, סניף מרכז גולן	אחוזה 198
רעננה קולד מיכאל	אוסטרובסקי 41
רעננה קיוסק בן צור	בורוכוב 87
שדה אילן	צרכנית שדה אילן
שדרות ויקטורי	סמטת הפלדה 3
שדרות חן מרקט	נאות אשכול 1
שילה	לויתן שלמה
תל אביב פיצוחי פנקס	פנקס 45
תל אביב אביגל לבנה	יהודה הנשיא 13
תל אביב אהרוני יגאל	ברודצקי 50 רמת אביב
תל אביב אס שרותי הסעדה בע"מ (משען)	שלונסקי 6
תל אביב מפגש הקשת	הקשת 6
תל אביב המקום של גל	הירקון 323
תל אביב זרבאילוב בחטיאר - צ.ע.א	קהלת לבוב 24
תל אביב מינימרקט לינוי	בצלאל 4
תל אביב מכלת איזי	בלוך 35
תל אביב לוזון חיים	קהילת ורשה 27
תל אביב כמעט חינם	נחלת יצחק 20 מגדלי ת"א
תל אביב מוטי מרקט	קהלת פאדובה 20
תל אביב מגה בעיר - מעוז אביב	בני אפרים 209

שם העיר והחנות	כתובת
תל אביב מינימרקט ככר המדינה	ה` באייר 64
תל אביב ממתקי קנדי	קומה 4 תחנה מרכזית
תל אביב מרכולית בבלי	הזוהר 32
תל אביב מינימרקט מאנה	אבן גבירול 61
תל אביב פלדמן בע"מ	מרכז בעלי מלאכה 6
תל אביב ספיר ד.ן.קמעונאות בע"מ	אינשטין 64
תל אביב OZ 4 YOU	ויצמן 6
תל אביב פיצוחי שלמה	אחימאיר 15
תל אביב מטייב ניסים	פינס 34
תל אביב מינימרקט עמית	מוזיר 3
תל אביב צרכניית הגוש	יחזקאל שטריכמן 9
תל אביב גן פרי וירק	אפטר 9
תל אביב רפאילוב אנטולי	בראלי 18
תל אביב "התחנה הישראלית"	דרך מנחם בגין 116
תל אביב רכבת מרכז סבידור	משתי הכניסות
תל אביב רכבת האוניברסיטה	משתי הכניסות
תל אביב רכבת השלום	ליד הכניסה
תל אביב סופר שוק	ברוריה 19
תל אביב גיגי	טאגור 55 רמת אביב
תל אביב כהן יואל - רמת אביב	טאגור 38 רמת אביב
תל מונד רגע מתוק	הדקל 52

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
כל ליל ראשון, י"ד מנחם-אב

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין .....ב

ב) מזמורי תהלים ק״י קי״א ..... ג

ג) מאמר ד״ה ויענך וירעיבך
שבת פרשת עקב, כ״ף מנחם אב, ה׳תשי״ז ..... ח

ד) שיחת שבת פרשת עקב, כ״ף מנ״א, ה׳תשי״ז .....יז

ה) לקוטי שיחות פרשת עקב (בלה״ק) כרך יט..... כ

ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כו

ז) ילקוט גאולה ומשיח - פרשת עקב ..... כז

ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת עקב..... כט

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת עקב.....נא

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת עקב ..... נב

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת עקב.....סג

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....סו

שיעורי רמב״ם – מהדורת וגשל:

יג) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת עקב ..... סט

יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת עקב ..... קב

טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת עקב .....קח

טז) נביאים וכתובים
שמואל-ב פרק ח, תהלים פרק כט .....קיג

יז) עין יעקב מסכת שבת..... קטו

יח) מסכת חולין עם ביאורים
מדף מט עד דף נה ..... קטז

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

יט) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קמז

כ) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קמז

כא) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן .....קמח

כב) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קנ

כג) דרך מצותיך – ספר המצוות
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....קנא

כד) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....קנא

כה) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב..... קנב

כו) ספר המאמרים ה׳תש״ט
אדמו״ר מוהריי״צ..... קנב

כז) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ.....קנג

כח) רשימת תרצ״ט
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנד

כט) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ .....קנה

ל) ביאורים לפרקי אבות פרק ה.....קנו

לא) הלכות בית הבחירה .....קנז

לב) חומש לקריאה בציבור .....קנט

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת עקב .....קסו

לד) סדר הדלקת נרות לשבת קודש ..... קסז

ביאור בדרך אפשר

לפני פטירתו אומר משה רבנו לעם ישראל: כאשר הלכתם במדבר, **וַיְעַנֶּךָ** הקדוש־ברוך־הוא עינה אתכם **וַיַּרְעִבֵךָ** והרעיב אתכם ואחר כך **וַיַּאֲכִלְךָ** **אֶת הַמָּן** שהוא מזון שלא היה ידוע ומוכר עד אז **אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבוֹתֶיךָ**[1]. **וְאִיתָא** [וכתוב על כך] **בַּמִּדְרָשׁ**[2], **בְּנֵי תוּרְעָמְנִין הֵן.** בני האדם הם בני תרעומות ותלונות, **אָדָם הָרִאשׁוֹן, אַחַר כָּל הַשֶּׁבַח שֶׁעָשִׂיתִי עִמּוֹ (לַעֲשׂוֹת לוֹ עֵזֶר, שֶׁנֶּאֱמַר**[3] **אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ),** כדי שיהיה לו עזר ברא לו הקדוש־ברוך־הוא את חוה אשתו) ובמקום לומר תודה על כך **הוּא מִתְרַעֵם לְפָנַי** וכאשר מוכיח אותו הקדוש־ברוך־הוא על חטא עץ הדעת מצטדק אדם הראשון **וְאוֹמֵר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי**[4] היא זו שנתנה לי מפרי עץ הדעת והחטא היה באשמתה. **אַף יַעֲקֹב כֵּן, אֲנִי** [הקדוש־ברוך־הוא] **עוֹסֵק לְהַמְלִיךְ אֶת בָּנוֹ בְּמִצְרַיִם (שֶׁנֶּאֱמַר**[5] **וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט), וְהוּא** [יעקב] **מִתְרַעֵם** על כך שיוסף נעלם ממנו **וְאוֹמֵר נִסְתְּרָה דַּרְכִּי מֵהֲוָיָ**[6]. **וְאַף בָּנָיו כֵּן, אֲנִי עוֹסֵק לָבוֹר לָהֶם לֶחֶם קַל כּוּ׳,** [לברור ולהכין לחם קל לעיכול], **וְהֵן מִתְרַעֲמִין לְפָנַי** ומתלוננים **וְאוֹמְרִים וְנִפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלוֹקֵל**[7]. **אַף צִיּוֹן כֵּן הִיא,** למרות שהקדוש־ברוך־הוא עושה למענה ולטובתה היא מתרעמת ומתלוננת **וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי הֲוָיָ׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי**[8]. **וְהִנֵּה, מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁמִּדַּמֶּה הָעִנְיָן דְּוַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי הֲוָיָ׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי הָעִנְיָנִים שֶׁחֲשִׁיב לִפְנֵי־זֶה** [שֶׁמונה] כלומר התלונות של אדם הראשון לגבי חוה, של יעקב לגבי יוסף ושל בני ישראל לגבי המן, **מוּבָן, שֶׁגַּם הָעִנְיָן דְּעֲזָבַנִי הֲוָיָ׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי הוּא בֶּאֱמֶת עִנְיָן שֶׁל טוֹבָה, כִּשְׁאָר הָעִנְיָנִים שֶׁחֲשִׁיב** [שֶׁמונה] במדרש **שָׁם שֶׁהֵם לְטוֹבָה, וּכְמוֹ בַּמָּן, שֶׁהַקָּבָּ״ה נָתַן לָהֶם לֶחֶם קַל כּוּ׳, אֶלָּא שֶׁהֵם הִתְרַעֲמוּ וְאָמְרוּ וְנִפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלוֹקֵל. וּכְמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי הֲוָיָ׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי, שֶׁעֲזִיבָה וְשִׁכְחָה זוֹ שֶׁהִיא לְשָׁעָה קַלָּה, יֵשׁ בָּהּ** בעצם ובפנימיות **מַעֲלָה גְּדוֹלָה, וְעַל־זֶה הִיא הַטַּעֲנָה וְהַתְּבִיעָה מִלְּמַעְלָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל תּוּרְעָמְנִין הֵן,** ולמרות שמקבלים מהקדוש־ברוך־הוא טובה הם מתלוננים על כך, וזאת משום **שֶׁאֵינָם** מבינים **וּתוֹפְסִים** את **פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָן, שֶׁעֲזִיבָה וְשִׁכְחָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ** בפנימיות הענייַן **מַעֲלָה.**

וְיוּבָן עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתוּב בַּיַּלְקוּט[9] **אַף צִיּוֹן כָּךְ עָשָׂה לִי,** שתוך כדי שהקדוש־ברוך־הוא עושה לציון טובה ומעלה - **אֲנִי עָסוּק עִמָּהּ לְהַעֲבִיר אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת מִן הָעוֹלָם, וְלֹא כְּבָר הֶעֱבַרְתִּי בָּבֶל מָדַי וְיָוָן (בִּתְמִיהָה),** וכיוון שהקדוש־ברוך־הוא העביר וסילק מן העולם את מלכויות בבל, מדי ויוון, על בני ישראל לבטוח בו שבוודאי יסלק גם את מלכות רומי ו-**עָתִיד אֲנִי לְהַעֲבִיר מַלְכוּת הָרְבִיעִית,** אבל **וְהִיא** [ציון] **מִתְרַעֶמֶת לְפָנַי וְאוֹמֶרֶת עֲזָבַנִי הֲוָיָ׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי.** מדברי הילקוט אנו למדים כיצד הגלות שביחס אליה בני ישראל מתלוננים שהקדוש־ברוך־הוא עזב ושכח אותם היא בעצם טובה להם - **וְהַיְנוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה בְּעִנְיַן גָּלוּת הָאַחֲרוֹן הִיא כְּדֵי לְהַעֲבִיר מַלְכוּת הָרְבִיעִית, וְזוֹהִי הַטּוֹבָה שֶׁבַּעֲזִיבָה וְשִׁכְחָה זוֹ.**

בס״ד. שבת פרשת עקב, כ״ף מנחם אב, ה׳תשי״ז

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וַיְעַנֶּךָ** וַיַּרְעִיבֶךָ וַיַּאֲכִילְךָ אֶת הַמָּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא
2 יָדְעוּן אֲבוֹתֶיךָ[1]. וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[2], בְּנֵי תוּרְעָמְנִין
3 הֵן. אָדָם הָרִאשׁוֹן, אַחַר כָּל הַשֶּׁבַח שֶׁעָשִׂיתִי עִמּוֹ
4 (לַעֲשׂוֹת לוֹ עֵזֶר, שֶׁנֶּאֱמַר[3] אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ), הוּא
5 מִתְרַעֵם לְפָנַי וְאוֹמֵר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי[4]. אַף יַעֲקֹב
6 כֵּן, אֲנִי עוֹסֵק לְהַמְלִיךְ אֶת בָּנוֹ בְּמִצְרַיִם (שֶׁנֶּאֱמַר[5] וְיוֹסֵף
7 הוּא הַשַּׁלִּיט), וְהוּא מִתְרַעֵם וְאוֹמֵר נִסְתְּרָה דַּרְכִּי מֵהֲוָיָ׳[6].
8 וְאַף בָּנָיו כֵּן, אֲנִי עוֹסֵק לָבוֹר לָהֶם לֶחֶם קַל כּוּ׳, וְהֵן
9 מִתְרַעֲמִין לְפָנַי וְאוֹמְרִים וְנִפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלוֹקֵל[7].
10 אַף צִיּוֹן כֵּן הִיא, וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי הֲוָיָ׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי[8].
11 וְהִנֵּה, מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁמִּדַּמֶּה הָעִנְיָן דְּוַתֹּאמֶר צִיּוֹן
12 עֲזָבַנִי הֲוָיָ׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי לִשְׁאָר הָעִנְיָנִים שֶׁחֲשִׁיב לִפְנֵי־
13 זֶה, מוּבָן, שֶׁגַּם הָעִנְיָן דְּעֲזָבַנִי הֲוָיָ׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי הוּא
14 בֶּאֱמֶת עִנְיָן שֶׁל טוֹבָה, כִּשְׁאָר הָעִנְיָנִים שֶׁחֲשִׁיב שָׁם שֶׁהֵם
15 לְטוֹבָה, וּכְמוֹ בַּמָּן, שֶׁהַקָּבָּ״ה נָתַן לָהֶם לֶחֶם קַל כּוּ׳,
16 אֶלָּא שֶׁהֵם הִתְרַעֲמוּ וְאָמְרוּ וְנִפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלוֹקֵל.
17 וּכְמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי הֲוָיָ׳ וַאד׳
18 שְׁכֵחָנִי, שֶׁעֲזִיבָה וְשִׁכְחָה זוֹ שֶׁהִיא לְשָׁעָה קַלָּה, יֵשׁ בָּהּ
19 מַעֲלָה גְּדוֹלָה, וְעַל־זֶה הִיא הַטַּעֲנָה וְהַתְּבִיעָה מִלְּמַעְלָה
20 שֶׁיִּשְׂרָאֵל תּוּרְעָמְנִין הֵן, שֶׁאֵינָם תּוֹפְסִים פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָן,
21 שֶׁעֲזִיבָה וְשִׁכְחָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ מַעֲלָה. וְיוּבָן עַל־פִּי מַה
22 שֶׁכָּתוּב בַּיַּלְקוּט[9] אַף צִיּוֹן כָּךְ עָשָׂה לִי, אֲנִי עָסוּק עִמָּהּ
23 לְהַעֲבִיר אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת מִן הָעוֹלָם, וְלֹא כְּבָר הֶעֱבַרְתִּי
24 בָּבֶל מָדַי וְיָוָן (בִּתְמִיהָה), עָתִיד אֲנִי לְהַעֲבִיר מַלְכוּת
25 הָרְבִיעִית, וְהִיא מִתְרַעֶמֶת לְפָנַי וְאוֹמֶרֶת עֲזָבַנִי הֲוָיָ׳ וַאד׳
26 שְׁכֵחָנִי. וְהַיְנוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה בְּעִנְיַן גָּלוּת הָאַחֲרוֹן הִיא כְּדֵי
27 לְהַעֲבִיר מַלְכוּת הָרְבִיעִית, וְזוֹהִי הַטּוֹבָה שֶׁבַּעֲזִיבָה
28 וְשִׁכְחָה זוֹ.

---

1) פרשתנו ח, ג. 2) איכ״ר עה״פ ג, לט. וראה גם יל״ש במדבר רמז תשסד. 3) בראשית ב, יח. 4) שם ג, יב. 5) מקץ מב, ו. 6) ישעי׳ מ, כז. 7) חוקת כא, ה. 8) ישעי׳ מט, יד — הפטרת ש״פ עקב. 9) שבהערה 2.

ביאור בדרך אפשר

ב) **וּלְהָבִין זֶה, וְגַם לְהָבִין כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן דַּעֲזִיבָה וְשִׁכְחָה** בפסוק ״ותאמר ציון עזבני ה׳ ואד׳ שכחני״ **דְּלִכְאוֹרָה הַיְינוּ הַךְ,** ואין הבדל בין ״עזיבה״ ו״שכחה״ **וְכִדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת**[10] לגבי פסוק זה **הַיְינוּ עֲזוּבָה הַיְינוּ שְׁכוּחָה?!**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא[11]**, דְּהִנֵּה, מָצִינוּ עַל־דֶּרֶךְ־זֶה** כלומר כפילות דומה לזו, **בַּפָּסוּק**[12] **וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ, וְהִקְשָׁה בַּזֹּהַר**[13]**, שֶׁלִּכְאוֹרָה הֲרֵי זֶה כֶּפֶל לָשׁוֹן, דְּמֵאַחַר שֶׁאָמַר וְלֹא זָכַר, לָמָּה צָרִיךְ לוֹמַר עוֹד וַיִּשְׁכָּחֵהוּ.** והרי אי זיכרון ושכחה היינו הך? **וְהָעוֹלֶה מֵהַתֵּירוּץ** בזוהר **שָׁם**[14]**, שֶׁלֹּא זָכַר זֶהוּ הָעִדֵּר הַזִּכָּרוֹן עַל הַדָּבָר מִצַּד עַצְמוֹ, וּמַה שֶּׁכָּתוּב וַיִּשְׁכָּחֵהוּ הַיְינוּ שֶׁנּוֹסָף עַל הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן עַל הַדָּבָר מִצַּד עַצְמוֹ, יֶשְׁנוֹ גַּם עִנְיָן שֶׁל שִׁכְחָה מִצַּד דָּבָר אַחֵר הַגּוֹרֵם לִשְׁכֹּחַ,** כך שאין זה כפל לשון סתם אלא מדובר בשני עניינים – אי זיכרון מצד עצם הדבר, ושכחה בגלל גורם צדדי. **וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב**[15] לגבי שתיית יין **יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח רִישׁוֹ** [את עניו ואת מר־נפשו]**, שֶׁאֵין זֶה הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן בִּלְבַד, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ דָּבָר הַמְשַׁכֵּחַ הַדָּבָר הָרִאשׁוֹן, וְהוּא שְׁתִּיַּת הַיַּיִן.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן גַּם הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עַזִּיבָה לְשִׁכְחָה, שאין זה כפל לשון סתם אלא גם כאן הכוונה לשני עניינים אלה, כלומר **שֶׁעַזִּיבָה הוּא עִנְיַן הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן בִּלְבַד,** לגבי הדבר עצמו **וְשִׁכְחָה הַיְינוּ שֶׁמִּלְּבַד הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן מִצַּד עַצְמוֹ, יֵשׁ גַּם עִנְיָן**

ביאור בדרך אפשר

ב) **וּלְהָבִין זֶה, וְגַם לְהָבִין כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן דַּעֲזִיבָה וְשִׁכְחָה, דְּלִכְאוֹרָה הַיְינוּ הַךְ, וְכִדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת**[10] **הַיְינוּ עֲזוּבָה הַיְינוּ שְׁכוּחָה. אַךְ הָעִנְיָן הוּא**[11]**, דְּהִנֵּה, מָצִינוּ עַל־דֶּרֶךְ־זֶה בַּפָּסוּק**[12] **וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ, וְהִקְשָׁה בַּזֹּהַר**[13]**, שֶׁלִּכְאוֹרָה הֲרֵי זֶה כֶּפֶל לָשׁוֹן, דְּמֵאַחַר שֶׁאָמַר וְלֹא זָכַר, לָמָּה צָרִיךְ לוֹמַר עוֹד וַיִּשְׁכָּחֵהוּ. וְהָעוֹלֶה מֵהַתֵּירוּץ שָׁם**[14]**, שֶׁלֹּא זָכַר זֶהוּ הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן עַל הַדָּבָר מִצַּד עַצְמוֹ, וּמַה שֶּׁכָּתוּב וַיִּשְׁכָּחֵהוּ הַיְינוּ שֶׁנּוֹסָף עַל הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן עַל הַדָּבָר מִצַּד עַצְמוֹ, יֶשְׁנוֹ גַּם עִנְיָן שֶׁל שִׁכְחָה מִצַּד דָּבָר אַחֵר הַגּוֹרֵם לִשְׁכֹּחַ, וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב**[15] **יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח רִישׁוֹ, שֶׁאֵין זֶה הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן בִּלְבַד, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ דָּבָר הַמְשַׁכֵּחַ הַדָּבָר הָרִאשׁוֹן, וְהוּא שְׁתִּיַּת הַיַּיִן. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן גַּם הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עַזִּיבָה לְשִׁכְחָה בִּלְבַד, שֶׁעַזִּיבָה הוּא עִנְיַן הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן בִּלְבַד, וְשִׁכְחָה הַיְינוּ שֶׁמִּלְּבַד הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן מִצַּד עַצְמוֹ, יֵשׁ גַּם עִנְיָן שֶׁל שִׁכְחָה מִצַּד דָּבָר אַחֵר שֶׁגּוֹרֵם הַשִּׁכְחָה, הֵיפֶךְ הַזִּכָּרוֹן.**

וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ שַׁיָּךְ לְמַעְלָה עִנְיָן שֶׁל הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן אוֹ שִׁכְחָה, וַהֲרֵי אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִּסֵּא כְּבוֹדֶךָ[16]**, וּכְמַאֲמַר הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ**[17]**, אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם**[17]**, וְאִם כֵּן מַהוּ עִנְיַן הָעַזִּיבָה וְהַשִּׁכְחָה. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁלְּמַעְלָה תְּלוּיִים בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם**[18]**, כִּי מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה הִיא מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה**[19]**. וּמִזֶּה מוּבָן,** אשר למרות שאכן אצל הקדוש־ברוך־הוא מצד עצמו אין מקום לאי זיכרון ושיכחה, בכל זאת יש מקום להתבטא במושגים אלה כלפי מעלה, כביכול, משום **שֶׁהָעִנְיָן דְּעַזָּבַנִי ה׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי נַעֲשֶׂה מִצַּד עִנְיַן הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן אוֹ הַשִּׁכְחָה בְּעִנְיַן הָעֲבוֹדָה אֵצֶל הָאָדָם לְמַטָּה.** וכאשר יש חיסרון בנושא הזיכרון בעבודה הרוחנית של האדם, נוצר חיסרון בנושא הזיכרון למעלה, כביכול.

וּבֵאוּר הָעִנְיָן, יובן בהקדמת הסבר המשמעות והמהות הפנימית של המושגים אי זיכרון ושיכחה בעבודה הרוחנית. **דְּהִנֵּה, הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן**

שֶׁל שִׁכְחָה מִצַּד דָּבָר אַחֵר דבר צדדי **שֶׁגּוֹרֵם את הַשִּׁכְחָה, הֵיפֶךְ הַזִּכָּרוֹן.**

וְצָרִיךְ לְהָבִין, אמנם באדם יש מקום לשכחה (ובשני האופנים - שיכחת הדבר עצמו ושיכחה בגלל גורם צדדי) אבל הפסוק ״ותאמר ציון עזבני ה׳ ואד׳ שכחני״ מוסב כלפי הקדוש־ברוך־הוא. ואם כן, נשאלת השאלה: **אֵיךְ שַׁיָּךְ לְמַעְלָה עִנְיָן שֶׁל הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן אוֹ שִׁכְחָה, וַהֲרֵי** אצל הקדוש־ברוך־הוא אין מקום לשום סוג של אי זיכרון ושיכחה, כפי שהדבר בא לידי ביטוי גם בקטעי התפילה הבאים בהם אומרים - **אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִּסֵּא כְּבוֹדֶךָ**[16]**, וּכְמַאֲמַר הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ**[17]**, אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם**[17]**, וְאִם כֵּן מַהוּ עִנְיַן הָעַזִּיבָה וְהַשִּׁכְחָה? אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁלְּמַעְלָה תְּלוּיִים בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם**[18]**, כִּי מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה הִיא מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה**[19]**. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁהָעִנְיָן דְּעַזָּבַנִי ה׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי נַעֲשֶׂה מִצַּד עִנְיַן הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן אוֹ הַשִּׁכְחָה בְּעִנְיַן הָעֲבוֹדָה אֵצֶל הָאָדָם לְמַטָּה.**

וּבֵאוּר הָעִנְיָן, יובן בהקדמת הסבר המשמעות והמהות הפנימית של המושגים אי זיכרון ושיכחה בעבודה הרוחנית. **דְּהִנֵּה, הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן**

---

10) לב, ב. וראה רשב״א בעין יעקב שם. מהרש״א שם. 11) בהבא לקמן – ראה אוה״ת פרשתנו ע׳ תקטו ואילך. וראה גם ד״ה ותאמר ציון תרע״ח (סה״מ תרע״ח ע׳ שסז ואילך). 12) ס״פ וישב. 13) ח״א קצג, ב. 14) ע״פ פי׳ הרמ״ז לזהר שם. 15) משלי לא, ז. 16) ברכות שם. תפלת מוסף דר״ה. ועוד. 17) תפלת מוסף שם. 18) ראה או״ת להה״מ סת״פ (קיב, ב), ובלקו״א סקצ״ח (נ, סע״ג). 19) סנהדרין צ, א.

ביאור בדרך אפשר

הַיְינוּ, שֶׁאֵינוֹ מִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי עֲבוֹדַת הַוָיָ׳, שֶׁאֵינוֹ זוֹכֵר וְאֵינוֹ מַנַּח [שקוע] **בְּעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת. אָמְנָם,** למרות החיסרון החמור שבמצב הזה בו האדם לא עוסק בעבודת ה' כראוי עקב אי זיכרון של ענייני האלוקות, מצב בו האדם לא שקוע בענייני אלוקות ורוחניות, עם זאת **אַף שֶׁאֵינוֹ מְנַצֵּל כֹּחוֹתָיו בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, מִכָּל־מָקוֹם, גַּם אֵינוֹ מַשְׁקִיעַ אוֹתָם בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים, וְלָכֵן הֲרֵי זֶה הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן בִּלְבַד. וּלְמַטָּה מִזֶּה הוּא עִנְיַן הַשִּׁכְחָה, שֶׁגַּם מַשְׁקִיעַ אֶת כֹּחוֹתָיו בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים (אֲפִלּוּ עִנְיְנֵי הֶתֵּר, כֵּיוָן שֶׁמֵּהֵהֶתֵּר הֲרֵי הוּא בָּא לְבַסּוֹף לְאִסּוּר), שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ הֵם הַדָּבָר הַמְשַׁכֵּחַ עַל אֱלֹקוּת.**

יש כאן, אפוא, שתי דרגות זו למטה מזו: העדר הזיכרון – כאשר האדם אינו זוכר את ענייני האלוקות ועקב העדר הזיכרון איננו שקוע בהם ואיננו מנצל את הכוחות שלו לתורה ומצוות. ושיכחה – כאשר בנוסף להעדר הזיכרון של ענייני האלוקות הוא גם שקוע בעניינים אחרים, שאינם אלוקות (בשלב ראשון ענייני היתר ולבסוף ענייני איסור), דבר הגורם לו לשכוח את האלוקות.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה עַל־זֶה על שני המצבים הללו בהתרחקות מאלוקות **נֶאֱמַר וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ.** כלומר שלפי פנימיות הדברים נדרש הפסוק על נושא זה, כדלהלן.

דְּהִנֵּה, עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הוּא הַמְשָׁכַת וגילוי **אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[20] עַל הַפָּסוּק[21] אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף, שֶׁיּוֹסֵף הוּא הַמַּמְשִׁיךְ** ומגלה **אֶת כָּל עִנְיְנֵי יַעֲקֹב (פְּנִימִיּוּת הָאֱלֹקוּת) עַד לְמַטָּה מַטָּה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁכָּתוּב וְיוֹסֵף גוֹ׳ הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ.** [המשפיע והמפרנס] **לְכָל עַם הָאָרֶץ** ולפי פשוטו הכתוב מדבר באספקת לחם ומזון ואילו לפי המשמעות הפנימית הכוונה להמשכת וגילוי אלוקות מדרגות גבוהות, בחינת יעקב, עד לדרגות הנמוכות ביותר למטה, "לכל עם הארץ".

ביאור בדרך אפשר

מִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי עֲבוֹדַת הַוָיָ׳, שֶׁאֵינוֹ זוֹכֵר וְאֵינוֹ מַנַּח בְּעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת. אָמְנָם, אַף שֶׁאֵינוֹ מְנַצֵּל כֹּחוֹתָיו בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, מִכָּל־מָקוֹם, גַּם אֵינוֹ מַשְׁקִיעַ אוֹתָם בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים, וְלָכֵן הֲרֵי זֶה הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן בִּלְבַד. וּלְמַטָּה מִזֶּה הוּא עִנְיַן הַשִּׁכְחָה, שֶׁגַּם מַשְׁקִיעַ אֶת כֹּחוֹתָיו בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים (אֲפִלּוּ עִנְיְנֵי הֶתֵּר, כֵּיוָן שֶׁמֵּהֵהֶתֵּר הֲרֵי הוּא בָּא לְבַסּוֹף לְאִסּוּר), שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ הֵם הַדָּבָר הַמְשַׁכֵּחַ עַל אֱלֹקוּת. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה עַל־זֶה נֶאֱמַר וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ. דְּהִנֵּה, עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הוּא הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[20] עַל הַפָּסוּק[21] אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף, שֶׁיּוֹסֵף הוּא הַמַּמְשִׁיךְ אֶת כָּל עִנְיְנֵי יַעֲקֹב (פְּנִימִיּוּת הָאֱלֹקוּת) עַד לְמַטָּה מַטָּה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁכָּתוּב וְיוֹסֵף גוֹ׳ הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ. אָמְנָם, כְּנֶגֶד פְּעֻלָּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף בְּהַמְשָׁכָה זוֹ יֶשְׁנוֹ שַׂר הַמַּשְׁקִים, שֶׁהוּא מְנַגֵּד עַל הַמְשָׁכָה זוֹ, דְּעִנְיָנוֹ שֶׁל שַׂר הַמַּשְׁקִים הוּא הַתַּעֲנוּג שֶׁבְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֲרֵי מַיִם הוּא עִנְיַן הַתַּעֲנוּג[22], וְהַיְינוּ, שֶׁהֵיוֹתוֹ מֻנָּח בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה בִּכְלָל וְהַתַּעֲנוּג שֶׁבָּזֶה בִּפְרָט, הֲרֵי זֶה מְנַגֵּד לַהַמְשָׁכוֹת שֶׁנִּמְשָׁכוֹת עַל־יְדֵי יוֹסֵף. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַגַּשְׁמִיּוּת הוּא בְּפִירוּד מֵהָרוּחָנִיּוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[23] וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן, שֶׁהוּא נִילוּס נְהַר מִצְרַיִם, שֶׁמַּשְׁקֶה אֶת כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהַיְינוּ שֶׁהַתַּעֲנוּג הַגַּשְׁמִי שֶׁבְּמִצְרַיִם (שֶׁהוּא עִנְיַן שַׂר הַמַּשְׁקִים שֶׁבְּמִצְרַיִם) הוּא נִפְרָד לְגַמְרֵי מֵהָרוּחָנִיּוּת, אֲזַי הוּא מְנַגֵּד לְהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת. דְּהִנֵּה, הָאֱמֶת הִיא שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁכַּאֲשֶׁר הַגַּשְׁמִיּוּת הוּא בְּפִירוּד מֵהָרוּחָנִיּוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[23] וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן, שֶׁהוּא נִילוּס נְהַר מִצְרַיִם, שֶׁמַּשְׁקֶה אֶת כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהַיְינוּ שֶׁהַתַּעֲנוּג הַגַּשְׁמִי שֶׁבְּמִצְרַיִם (שֶׁהוּא עִנְיַן שַׂר הַמַּשְׁקִים שֶׁבְּמִצְרַיִם) הוּא נִפְרָד לְגַמְרֵי מֵהָרוּחָנִיּוּת, אֲזַי הוּא מְנַגֵּד לְהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת.

כמבואר בתניא פרק ראשון שהמידות הרעות נובעות מהיסודות הרעים שבנפש הבהמית, ותאוות התענוגים בענייני העולם הזה מקורה מיסוד המים שבנפש הבהמית כי "המים מצמיחים כל מיני תענוג", כמבואר בחסידות שגם בגשמיות המתיקות שבפירות הגורמת עונג באה כתוצאה מכך שעצי הפרי יונקים לחלוחית מהמים **וְהַיְינוּ, שֶׁהֵיוֹתוֹ מֻנָּח בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה בִּכְלָל וְהַתַּעֲנוּג שֶׁבָּזֶה בִּפְרָט, הֲרֵי זֶה מְנַגֵּד לַהַמְשָׁכוֹת** האלוקיות **שֶׁנִּמְשָׁכוֹת עַל־יְדֵי יוֹסֵף.**

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כלומר, ביאור הטעם והסיבה לכך שעינוגים גשמיים הם בניגוד ובסתירה להמשכת וגילוי אלוקות (אף שלכאורה מאחר שגם הגשמיות נובעת מהאלוקות ומהרוחניות, לא צריכה להיות סתירה בין השניים) **שֶׁכַּאֲשֶׁר הַגַּשְׁמִיּוּת הוּא בְּפִירוּד מֵהָרוּחָנִיּוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[23] וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן, שֶׁהוּא נִילוּס נְהַר מִצְרַיִם, שֶׁמַּשְׁקֶה אֶת כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהַיְינוּ שֶׁהַתַּעֲנוּג הַגַּשְׁמִי שֶׁבְּמִצְרַיִם (שֶׁהוּא עִנְיַן שַׂר הַמַּשְׁקִים שֶׁבְּמִצְרַיִם) הוּא נִפְרָד לְגַמְרֵי מֵהָרוּחָנִיּוּת, אֲזַי הוּא מְנַגֵּד לְהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת.**

ביחס לנהר היוצא מגן העדן להשקות הגן נאמר בתורה כי בתחילה הנהר הוא מלמעלה למטה **יֶשְׁנוֹ שַׂר הַמַּשְׁקִים** המצרי, **שֶׁהוּא מְנַגֵּד עַל הַמְשָׁכָה זוֹ, דְּעִנְיָנוֹ שֶׁל שַׂר הַמַּשְׁקִים הוּא הַתַּעֲנוּג שֶׁבְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֲרֵי מַיִם הוּא עִנְיַן הַתַּעֲנוּג[22],**

---

20) ביאוה"ז לאדהאמ"צ (כט, ד ואילך) ולהצ"צ (ע' קסח ואילך). אוה"ת ויחי (שפה, ב ואילך). ועוד. 21) ר"פ וישב. 22) ראה תניא פ"א (ה, סע"ב). ובכ"מ. 23) בראשית ב, יו"ד ובפרש"י.

ביאור בדרך אפשר

אחד אבל בצאתו מגן עדן הוא נפרד לארבעה ראשים של ארבעה נהרות שונים שהאחד מהם נקרא "פישון" והוא נהר הנילוס שמספק מים ומשקה את כל ארץ מצרים. ברור אפוא שכאשר המים שהיו בגן עדן הופכים למקור שפע ותענוגים גשמיים ("שר המשקים" המצרי) הרי זה נהר שנפרד לגמרי ("ומשם ייפרד") מאלוקות, והתענוג הגשמי מנגד וסותר לגילוי והמשכת אלוקות ורוחניות. וכל זה, בגלל הפירוד וההתרחקות של התענוגים הגשמיים מהמקורות הרוחניים שלהם.

דְּהִנֵּה, הֲאֱמֶת הִיא שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים צְרִיכִים לִהְיוֹת קְשׁוּרִים עִם הָרוּחָנִיּוּת, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁכָּתוּב[23] וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן, גַּן הַיְינוּ גַּ"ן סְדָרִים דְּאוֹרַיְיתָא[24], היינו חמישים ושלוש הפרשיות שבחמשת חומשי התורה (מפרשת "בראשית" עד פרשת "וזאת הברכה") **וְכֵיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מְמֻצָּע לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹקוּת גַּם בָּעוֹלָם, כְּמַאֲמַר[25] אֶסְתַּכֵּל בְּאוֹרַיְיתָא וּבְרָא עָלְמָא,** [ככתוב בזוהר שהקדוש־ברוך־הוא ברא את העולם תוך כדי שהביט, כביכול, בתורה, ככבאי הבונה בניין על פי שרטוט ותכנית] **לָכֵן הִנֵּה הַתּוֹרָה הִיא הַמְמֻצָּע לְחַבֵּר וּלְקַשֵּׁר גַּם אֶת הַתַּעֲנוּגִים גַּשְׁמִיִּים בִּבְחִינַת עֵדֶן, שֶׁהוּא תַּעֲנוּג אֱלֹקִי.**

כאמור, התענוגים הגשמיים מהווים סתירה להמשכת וגילוי אלוקות, והאדם השקוע בענוג גשמי שוכח על האלוקות ואולם הדברים אמורים רק כאשר קיים ניתוק ("ייפרד") בין הגשמיות והרוחניות – כאשר ה"נהר" נפרד ממקורו הרוחני (בגן עדן) והופך לנהר מצרים. אך לאמיתו של דבר, הגשמיות צריכה להיות קשורה ברוחניות, כפי שנרמז בפסוק זה עצמו: כאשר ה"נהר" יוצא מעדן (ואינו הופך לנהר מצרים - היפך הקדושה, אלא) משקה ומשפיע באמצעות התורה – "גן" רומז לתורה שיש בה ג"ן פרשיות – הרי מאחר שהתורה היא 'ממוצע' דרכו ממשיך הקדוש־ברוך־הוא אלוקות בעולם, הרי התורה היא 'ממוצע' גם לחיבור בין התענוגים הגשמיים ל'עדן', היינו התענוג האלוקי, ובאמצעות התורה ניתן לבוא לידי כך שתענוגות העולם לא יהיו סתירה וניגוד לגילוי אלוקות.

ביאור בדרך אפשר

אֲבָל עִנְיַן שַׂר הַמַּשְׁקִים שֶׁבְּמִצְרַיִם, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי נְהַר פִּישׁוֹן שֶׁהוּא נָהָר הָרִאשׁוֹן הַמַּפְרִיד כּוּ', הֲרֵי זֶה מְנַגֵּד לְהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי יוֹסֵף הַצַּדִּיק. ולכן שר המשקים לא התחבר והתקשר עם יוסף הצדיק אלא שכח אותו ונפרד והתנתק ממנו כשם שבעבודת ה' כאשר האדם שקוע בענייני ותענוגי העולם הזה הוא 'שוכח' את ענייני האלוקות ומתרחק מהם.

וּבִכְפָרְטִיּוּת יֵשׁ בָּזֶה - בריחוק מאלוקות בגלל התענוגים הגשמיים, ב' עִנְיָנִים שהם שתי דרגות ושני מצבים שונים, כנ"ל. עניין אחד: **וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף, שֶׁהוּא עִנְיַן חֶסְרוֹן הַהַמְשָׁכָה וְהַגִּלּוּי דֶּאֱלֹקוּת, וְאַחַר־כָּךְ** ענין שני: **נַעֲשָׂה גַּם וַיִּשְׁכָּחֵהוּ, הַיְינוּ, שֶׁנַּעֲשָׂה מֻשְׁקָע בַּתַּעֲנוּגִים הַגַּשְׁמִיִּים, שֶׁאָז הִנֵּה מִלְּבַד הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן, יֶשְׁנוֹ גַּם דָּבָר הַמְשַׁכֵּחַ.** כלומר, במצב הראשון, חיסרון גילוי האלוקות הוא מצד הדבר עצמו, עקב אי הזיכרון וההתרחקות מרוחניות ואלוקות. ואילו במצב השני, הנחות יותר, יש גורם שעושה את החיסרון – העובדה שהאדם שקוע בתענוגים גשמיים.

וְכֵיוָן שֶׁמִּדָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה הִיא מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, הִנֵּה עַל־יְדֵי ב' הָעִנְיָנִים דְּלֹא זָכַר גּוֹ' וַיִּשְׁכָּחֵהוּ שֶׁמִּצַּד הָאָדָם, נַעֲשָׂה גַּם לְמַעְלָה הָעִנְיָן דְּעַזְבַנִי וּשְׁכֵחָנִי שכאמור אין זה כפל לשון בעלמא אלא הכוונה לשני ענינים ומצבים שונים, כדלהלן.

ג) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, ביאור המושגים "עזבני" ו"שכחני" למעלה, אף שאצל הקדוש־ברוך־הוא לא שייך כלל עניין השיכחה, מעשי האדם באופן של "לא זכר" ו"וישכחהו" גורמים דברים מעין אלה למעלה:

דְּהִנֵּה, עַזְבַנִי הֲוָיָ' וַאד' שְׁכֵחָנִי הוּא עִנְיַן סִלּוּק הַשְׁכִינָה לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁמִּתְרַגֵּם סָלִיק שְׁכִינְתֵּיהּ מִינִי. וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב בְּנוֹגֵעַ לִזְמַן הַגָּלוּת וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי[26], כְּמוֹ שֶׁמִּתַּרְגֵּם אֶסְתַּלֵּק שְׁכִינָתִי.

כלומר, אכן אין לפרש את הכתוב "עזבני ה' ואד' שכחני" במובן של העדר זיכרון ושיכחה שכאמור אינם שייכים כלל למעלה, אלא הכוונה לסילוק והסתר

---

24) ראה זח"א קד, ב (במהנ"ע). ובכ"מ. 25) זח"ב קסא, סע"א ואילך. 26) וילך לא, יח. וראה תו"א מג"א צד, ד. ד"ה ויהי אומן עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' שח ואילך).

ביאור בדרך אפשר

השכינה, כמו שכתוב בתורה שבני ישראל עתידים להיות בגלות ואזי יסתיר הקדוש־ברוך־הוא את פניו מהם ולא יהיה גילוי שכינה אלא סילוק שכינה. **וּבִכְּרָטִיּוּת יֵשׁ בָּזֶה** בהסתר וסילוק השכינה בזמן הגלות **ב' עִנְיָנִים, (א) עִנְיַן הָעִדֵּר הַזִּכָּרוֹן, (ב) וְעִנְיַן הַשִּׁכְחָה,** כפי שיבואר להלן.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא, הַסְתֵּר אַסְתִּיר ב' פְּעָמִים (הַיְינוּ, שֶׁנּוֹסָף לָזֶה שֶׁבַּיּוֹם הַהוּא מִצַּד עַצְמוֹ הוּא עִנְיָן שֶׁל הֶעְלֵם, כמבואר בכמה מקומות ש"זה" הוא לשון גילוי [=מראה באצבעו ואומר "זה"] ואילו "הוא" הוא לשון העלם והסתר, **נֶאֱמַר גַּם הַסְתֵּר אַסְתִּיר ב' פְּעָמִים),** כלומר שהכוונה לסילוק והסתר כפול. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזְּהַר[27] שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא** [עולה למעלה מעלה], **וּמְבַאֵר בָּזֶה[28], שֶׁסָּלִיק לְעֵילָא הוּא הַסִּלּוּק** [העליה] **דְּזִעֵיר־אַנְפִּין לְבִינָה, וּלְעֵילָא הוּא הַסִּלּוּק לְחָכְמָה סְתִימָאָה.**

במצב רגיל, כאשר אין סילוק והסתר, האור האלוקי מתגלה באמצעות עשר הספירות העליונות המתחלקות באופן כללי למוחין – חכמה בינה ודעת, ומידות – חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד שנקראות בשם "זעיר אנפין" [פנים קטנות] והאור הולך ונמשך מהמוחין אל המידות, אבל בעת סילוק והסתר אזי תמורת הארה מהמוחין אל המידות ישנה עליה והסתלקות של האור מהמידות אל המוחין. וכאמור, מדובר בסילוק כפול – "לעילא ולעילא": סילוק ועלייה של המידות, "זעיר אנפין" לספירת הבינה, וסילוק נוסף לספירת החכמה, בדרגת "חכמה סתימאה" [חכמה סתומה ונסתרת, שאינה גלוייה]. עניין זה שבזמן הגלות מתעלה ומסתלק הקדוש־ברוך־הוא "לעילא ולעילא" מבואר בחסידות גם באופן אחר:

וּב' תּוֹרָה אוֹר'[29] אִיתָא שֶׁסָּלִיק קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא הַיְינוּ לְגַבֵּי בְּחִינַת מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ כו'.

כלומר: בתורת החסידות מבואר בהרחבה כי המשמעות הפנימית של המושג אחדות ה' היא אשר לא זו בלבד שהקדוש־ברוך־הוא הוא ה' אחד ובלעדו אין אלוקים אחרים ח"ו אלא שרק הוא, הוא המציאות האמיתית ואין עוד שום דבר מלבדו שקיים כמציאות אמיתית עצמאית, ורק לענינו נראה העולם כמציאות, בעוד שלאמיתו של דבר "אין עוד [=שום מציאות] מלבדו". דבר זה יתגלה לעין כל עם בוא הגאולה, ככתוב "ביום ההוא יהיה ה' אחד [בצורה גלויה וניכרת לכול]". לעומת זאת, בזמן הגלות, אין אורו של הקדוש־ברוך־הוא גלוי לעין כל אלא עולה למעלה מעלה, ואחדותו נראית וניכרת רק בבחינת מהותו ועצמותו ורק שם הוא אחד ויחיד בצורה גלוייה ואילו למטה אחדותו לא נראית ולא ניכרת.

ביאור בדרך אפשר

שְׁכִינָתִי. וּבִכְּרָטִיּוּת יֵשׁ בָּזֶה ב' עִנְיָנִים, עִנְיַן הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן, וְעִנְיַן הַשִּׁכְחָה. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא, הַסְתֵּר אַסְתִּיר ב' פְּעָמִים (הַיְינוּ, שֶׁנּוֹסָף לָזֶה שֶׁבַּיּוֹם הַהוּא מִצַּד עַצְמוֹ הוּא עִנְיָן שֶׁל הֶעְלֵם, נֶאֱמַר גַּם הַסְתֵּר אַסְתִּיר ב' פְּעָמִים). וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[27] שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא, וּמְבַאֵר בָּזֶה[28], שֶׁסָּלִיק לְעֵילָא הוּא הַסִּלּוּק דְּזִעֵיר־אַנְפִּין לְבִינָה, וּלְעֵילָא הוּא הַסִּלּוּק לְחָכְמָה סְתִימָאָה. וּב'תּוֹרָה אוֹר'[29] אִיתָא שֶׁסָּלִיק קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא לְעֵילָא הַיְינוּ לְגַבֵּי בְּחִינַת מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ כו'. וּב' אוֹפַנֵּי הַסִּלּוּק הַנַּ"ל, לְעֵילָא וּלְעֵילָא, הֵם ב' הָעִנְיָנִים דְּהֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן וְהַשִּׁכְחָה כְּפִי שֶׁהֵם לְמַעְלָה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[30] זָכוֹר בַּפֶּה וְ'לֹא תִשְׁכָּח' בַּלֵּב, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן (זָכוֹר בַּפֶּה) הַיְינוּ שֶׁלֹּא נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי בִּבְחִינַת פֶּה, עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, כֵּיוָן שֶׁנִּתְעַלָּה וְנִסְתַּלֵּק לְעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא, בְּחִינַת בִּינָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא.

וּב' אוֹפַנֵּי הַסִּלּוּק הַנַּ"ל, לְעֵילָא וּלְעֵילָא, כאמור שהסילוק וההעלם בזמן הגלות הוא סילוק כפול (אם משום שישנה עלייה של המידות גם בבינה וגם בחכמה, ואם משום העלייה הכפולה אל מהותו ועצמותו של הקדוש־ברוך־הוא) **הֵם ב' הָעִנְיָנִים דְּהֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן וְהַשִּׁכְחָה כְּפִי שֶׁהֵם לְמַעְלָה** שמשמעותם הפנימית היא התעלות והסתלקות של האלוקות מלמטה למעלה.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן המשמעות הפנימית של **מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל** במשנה[30] לגבי קריאת המגילה בפורים: "קראה על פה... [=ולא מתוך המגילה] לא יצא". ואמרו על כך בגמרא שהדבר נלמד בגזרה שווה. במגילה כתוב 'והימים האלה נזכרים' ולגבי מלחמת עמלק כתוב 'כתב זאת זיכרון בספר'. ומכאן שגם קריאת המגילה צריכה להיות בספר ולא בעל פה. והגמרא ממשיכה ושואלת: ושמא הזכירה המדוברת איננה קריאה אלא עיון בעלמא? ועונה: במקום אחר נאמר לגבי עמלק "זכור...לא תשכח" ומאחר ששיכחת הלב נכללת ב'לא תשכח' אין ספק ש'זכור' היינו זכירה בפה, בדיבור. ובלשון הגמרא - **זָכוֹר בַּפֶּה וְ'לֹא תִשְׁכָּח' בַּלֵּב, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן (זָכוֹר בַּפֶּה) הַיְינוּ שֶׁלֹּא נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי בִּבְחִינַת פֶּה, עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא** [עולם גלוי], **כֵּיוָן שֶׁנִּתְעַלָּה וְנִסְתַּלֵּק לְעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא** [עולם מכוסה], **בְּחִינַת בִּינָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא.**

מדברי הגמרא הנ"ל יש ללמוד כי, בפנימיות הדברים, אי זיכרון ושיכחה מקבילים לסילוק והתעלות. כיוון שהגדרת המושג זכירה היא שהדבר בא לידי ביטוי בדיבור, "זכור בפה", הרי העדר זיכרון משמעו אי גילוי בדיבור, ובנמשל, באלוקות, הכוונה שאין המשכה וגילוי אלוקות בצורה גלויה, בבחינה שנמשלה לדיבור בפה, וזאת משום שבמקום להיות נמשך מלמעלה למטה ולהאיר בעולם הגלוי (עלמא דאתגליא), הגילוי מסתלק ומתעלה לעולם המכוסה (עלמא דאתכסיא) שהוא בחינת הבינה, בדומה למבואר לעיל שסילוק והתעלות האור האלוקי בזמן הגלות הוא התעלות האור מבחינת המידות לבחינת המוחין.

---

27) ראה זהר ח"א רי, א. ח"ג כ, ב. עה, א. 28) ראה מקדש מלך לזח"ג כ, ב. הובא באוה"ת שם. 29) וארא נה, ג. 30) מגילה יח, א.

ביאור בדרך אפשר

וְעִנְיַן הַשִּׂכְחָה (׳לֹא תִּשְׁכָּח׳ בַּלֵּב) הַיְינוּ שֶׁלֹּא נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי גַּם בַּלֵּב, בְּחִינַת בִּינָה, בִּינָה לִבָּא[31], וְהוּא שֶׁנִּסְתַּלֵּק הָאוֹר לְמַעְלָה גַּם מִבִּינָה כוּ׳, שֶׁהוּא עִנְיַן קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא.

וכך גם מושג השיכחה בלב מקביל לעניין הסילוק וההתעלות וזאת בדרגה אחרת: בעוד שאי הזיכרון בפה ובדיבור הוא עליית והסתלקות האור לבחינת בינה, המשמעות הפנימית של השיכחה בלב היא שהגילוי לא נמשך מלכתחילה מן המוחין אל המידות. וגם כאן מדובר על הסתלקות האור מבחינת בינה כי אמנם בדרך כלל בחינת בינה היא חלק מהמוחין ולא מהמידות, למעשה גם הלב נקרא ״בינה״ ככתוב ב׳פתח אליהו׳ ״בינא לבא״, ועל הסתלקות האור למעלה גם מבחינת בינה נאמר שהקדוש־ברוך־הוא מסתלק ועולה ״לעילא ולעילא״. עניין זה שבזמן הגלות יש חיסרון כפול בגילוי האלוקות גם העדר הזיכרון (עזבני) וגם שיכחה (״שכחני) בא לידי ביטוי בולט בכך שבזמן הגלות האורות והגילויים שהיו בזמן שבית המקדש קיים, חסרים בשתי הבחינות – גם העדר הזיכרון וגם השיכחה, כדלהלן:

ביאור בדרך אפשר

הַשִּׂכְחָה (׳לֹא תִּשְׁכָּח׳ בַּלֵּב) הַיְינוּ שֶׁלֹּא נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי גַּם בַּלֵּב, בְּחִינַת בִּינָה, בִּינָה לִבָּא[31], וְהוּא שֶׁנִּסְתַּלֵּק הָאוֹר לְמַעְלָה גַּם מִבִּינָה כוּ׳, שֶׁהוּא עִנְיַן קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, דִּבְזְמַן הַבַּיִת הָיָה גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּמוּחָשׁ, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[32] כְּשֵׁם שֶׁבָּאוּ לִרְאוֹת כָּךְ בָּאוּ לֵירָאוֹת, וְכִדְאִיתָא בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[33], שֶׁהַגִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁהָיָה בְּיוֹם־טוֹב בִּהְיוֹתָם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הֵאִיר לָהֶם עַד רֶגֶל הַבָּא אַחֲרָיו. אָמְנָם בִּזְמַן הַגָּלוּת הֲרֵי אֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲוּוֹת[34], שֶׁחָסֵר הַגִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁהָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. אַךְ עִנְיָן זֶה הוּא עַל־דֶּרֶךְ הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן בִּלְבַד, הַיְינוּ שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת הָיָה הַגִּלּוּי, וּבִזְמַן הַגָּלוּת חָסֵר הַגִּלּוּי. וְעוֹד זֹאת, שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁחָסֵר הַגִּלּוּי, יֶשְׁנָם עוֹד כַּמָּה וְכַמָּה הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַשִּׂכְחָה. וְזֶהוּ וַתֹּאמֶר צִיּוֹן וגו׳ - הַיְינוּ שֶׁהָיָה בְּזֶה הַתְּגַלּוּת הָאוֹר הַנִּכְסָף לְבָנֶיהָ, שֶׁהָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְעַתָּה אֵינוֹ אֶלָּא בְּזִכָּרוֹן בִּלְבַד, וְגַם הַגִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁהָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֵינוֹ אֶלָּא בְּמוּחָשׁ, וְכִדְאִיתָא בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[33], שֶׁהַגִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁהָיָה בְּיוֹם־טוֹב בִּהְיוֹתָם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הֵאִיר לָהֶם עַד רֶגֶל הַבָּא אַחֲרָיו. אָמְנָם בִּזְמַן הַגָּלוּת הֲרֵי אֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲוּוֹת[34], שֶׁחָסֵר הַגִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁהָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. אַךְ עִנְיָן זֶה הוּא עַל־דֶּרֶךְ הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן בִּלְבַד, הַיְינוּ שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת הָיָה הַגִּלּוּי, וּבִזְמַן הַגָּלוּת חָסֵר הַגִּלּוּי. וְעוֹד זֹאת, שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁחָסֵר הַגִּלּוּי, יֶשְׁנָם עוֹד כַּמָּה וְכַמָּה הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַשִּׂכְחָה. וְזֶהוּ וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי הֲוָיָ׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי.

ד) וְעוֹד עִנְיָן בְּהַחְלוּק שֶׁבֵּין עֲזִיבָה וְשִׁכְחָה, שֶׁבְּעִנְיַן הָעֲזִיבָה נִזְכָּר שֵׁם הֲוָיָ׳, וּבְעִנְיַן הַשִּׂכְחָה נִזְכָּר שֵׁם אד׳. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה שֵׁם הֲוָיָ׳ הוּא מִלְּשׁוֹן הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד[35], וְהוּא עִנְיָן גִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, שֶׁהָאוֹר הָאֱלֹקִי מֵאִיר בְּתַכְלִית הַגִּלּוּי עַד שֶׁמֵּאִיר גַּם לְמַטָּה מַטָּה, שֶׁבְּכָל מָקוֹם וּמָקוֹם מֵאִיר גִּלּוּי אֱלֹקוּת, וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם שֶׁנִּמְשָׁכִים מִשֵּׁם אד׳ וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, דִּבְזְמַן הַבַּיִת הָיָה גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּמוּחָשׁ, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[32] כְּשֵׁם שֶׁבָּאוּ לִרְאוֹת כָּךְ בָּאוּ לֵירָאוֹת, וְכִדְאִיתָא בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[33], שֶׁהַגִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁהָיָה בְּיוֹם־טוֹב בִּהְיוֹתָם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הֵאִיר לָהֶם עַד רֶגֶל הַבָּא אַחֲרָיו.

31) תקו״ז בהקדמה (יז, א). 32) חגיגה ב, א. 33) ברכה צח, ב. 34) תפלת מוסף דיו״ט. 35) זח״ג רנז, סע״ב (ברע״מ). פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ״ט. תניא שעהיוה״א פ״ז (פב, א).

ביאור בדרך אפשר

הרי שהתגלות האלוקות בבית המקדש הייתה ניכרת לעין כל והייתה התגלות מוחשית עד כדי כך שהרושם שלה נשאר באדם הרואה גם אחרי שהחג הסתיים והוא שב לביתו והשפיע עליו עד הרגל הבא, כאשר עלה לרגל בפעם הבאה.

אָמְנָם בִּזְמַן הַגָּלוּת הֲרֵי אֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲוּוֹת[34], שֶׁחָסֵר הַגִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁהָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וכפי שנתבאר לעיל, העדר גילוי האלוקות בזמן הגלות, וההתרחקות מעניני אלוקות ורוחניות מקביל לעניין העדר הזיכרון **אַךְ עִנְיָן זֶה הוּא עַל־דֶּרֶךְ הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן בִּלְבַד, הַיְינוּ שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת הָיָה הַגִּלּוּי, וּבִזְמַן הַגָּלוּת חָסֵר הַגִּלּוּי.** אמנם, כמבואר לעיל, ההתרחקות מאלוקות בזמן הגלות היא כפולה: (א) חוסר הגילוי, כנ״ל. (ב) **וְעוֹד זֹאת, שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁחָסֵר הַגִּלּוּי** עקב העדר הזיכרון (״עזבני״), **יֶשְׁנָם עוֹד כַּמָּה וְכַמָּה הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַשִּׂכְחָה. וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי בפסוק **וַתֹּאמֶר צִיּוֹן -** הבעת התלונה והכאב של בני ישראל על מצבם בזמן הגלות שיש בו חסרון כפול **עֲזָבַנִי הֲוָיָ׳ -** העדר גילוי האלוקות הנובע מסילוק האור האלוקי הנמשל להעדר הזיכרון, כביכול **וַאד׳ שְׁכֵחָנִי -** העלמות והסתרים על אלוקות הדומים לשכחה, כביכול.

ד) וְעוֹד עִנְיָן בְּהַחְלוּק שֶׁבֵּין עֲזִיבָה וְשִׁכְחָה, שכאמור אינם כפל לשון בעניין אחד אלא ביטויים המכוונים לעניינים שונים - **שֶׁבְּעִנְיַן הָעֲזִיבָה נִזְכָּר שֵׁם הֲוָיָ׳, וּבְעִנְיַן הַשִּׂכְחָה נִזְכָּר שֵׁם אד׳. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה שֵׁם הֲוָיָ׳ הוּא מִלְּשׁוֹן הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד[35], וְהוּא עִנְיָן גִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, שֶׁהָאוֹר הָאֱלֹקִי מֵאִיר בְּתַכְלִית הַגִּלּוּי עַד שֶׁמֵּאִיר גַּם לְמַטָּה מַטָּה, שֶׁבְּכָל מָקוֹם וּמָקוֹם מֵאִיר גִּלּוּי אֱלֹקוּת, וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם שֶׁנִּמְשָׁכִים מִשֵּׁם אד׳ יָאִיר הַגִּלּוּי דְּהַוָיָ׳, וְזֶהוּ עִנְיַן**

ביאור בדרך אפשר

שִׁלּוּב הֲוָיָ׳ בְּאַד׳, שֶׁגַּם בְּאַד׳ מֵאִיר שֵׁם הֲוָיָ׳, דְּשֵׁם אד׳ הוּא עִנְיַן אֲדוֹן הָעוֹלָם[36], הִנֵּה גַּם בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם יִהְיֶה נִרְגָּשׁ גִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, שֶׁהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳.

מבואר בתורת החסידות שהקדוש־ברוך־הוא ברא את העולם על ידי שילוב שם הוי׳ בשם אדנות. כלומר, כדי להוות עולם גשמי יש מאין יש צורך בגילוי אלוקות ממקור נעלה ביותר, שם הוי׳ שלמעלה מהטבע ולמעלה מהגדרות והגבלות הזמן והמקום, אבל כדי שהעולם יתקיים כמציאות הנראית ליש ודבר בפני עצמו ולא יתבטל ממציאותו כלפי האור האלוקי שמהווה אותו, יש צורך לשלב את האור הנעלה משם הוי׳ עם שם אדנות, השם שהקדוש־ברוך־הוא נקרא בו על שם היותו אדון העולם ואדון כל הארץ וקשור בהגבלות הזמן והמקום. ומאידך, הודות לעובדה ששם אדנות משולב בשם הוי׳, בעצם גם המקום והזמן בטלים אל מהותו ועצמותו של הקדוש־ברוך־הוא. וכתוצאה מכך, גם בענייני העולם הנמשכים משם אד׳ יהיה נרגש גילוי אלוקות שלמעלה מהטבע.

עניין זה של שילוב שם הוי׳ בשם אדנות על מנת להביא בתוך ענייני העולם גילוי שלמעלה מהטבע הוא - **וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר** בתורת החסידות **בְּעִנְיַן עֲנַיַּת אָמֵן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[37]** [פתחו שערים ו] **יָבוֹא גּוֹי צַדִּיק שׁוֹמֵר אֱמוּנִים, אַל תִּקְרִי אֱמוּנִים אֶלָּא אָמֵנִים[38], שֶׁעַל־זֶה אָמְרוּ[39] גָּדוֹל** ונעלה יותר **הָעוֹנֶה אָמֵן** אחרי אמירת ברכה **יוֹתֵר מִן הַמְּבָרֵךְ, לְפִי שֶׁהוּא** העונה אמן **מְחַזֵּק אֶת הַבְּרָכָה (וְהוּא עִנְיַן עֲשִׂיַּת הַכֵּלִים, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הָעֲלוּי, שֶׁהֲרֵי הַתַּכְלִית הִיא הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה[40]** ועניית אמן פועלת את המשכת והשפעת הברכה למטה בדומה לכך שה׳כלים׳ הם האמצעי שדרכו ה׳אורות׳ יורדים ונמשכים ומשפיעים למטה), **דְּהִנֵּה, אָמֵן בְּגִימַטְרִיָּא הֲוָיָ׳ וַאד׳[41], וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי עֲנַיַּת אָמֵן נַעֲשֶׂה גַּם**

ביאור בדרך אפשר

יָאִיר הַגִּלּוּי דְּהַוָּיָ׳, וְזֶהוּ עִנְיַן שִׁלּוּב הֲוָיָ׳ בְּאַד׳, שֶׁגַּם בְּאַד׳ מֵאִיר שֵׁם הֲוָיָ׳, דְּשֵׁם אד׳ הוּא עִנְיַן אֲדוֹן הָעוֹלָם[36], הִנֵּה גַּם בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם יִהְיֶה נִרְגָּשׁ גִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, שֶׁהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳. וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּעִנְיַן עֲנַיַּת אָמֵן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[37] יָבוֹא גּוֹי צַדִּיק שׁוֹמֵר אֱמוּנִים, אַל תִּקְרִי אֱמוּנִים אֶלָּא אָמֵנִים[38], שֶׁעַל־זֶה אָמְרוּ[39] גָּדוֹל הָעוֹנֶה אָמֵן יוֹתֵר מִן הַמְּבָרֵךְ, לְפִי שֶׁהוּא מְחַזֵּק אֶת הַבְּרָכָה (וְהוּא עִנְיַן עֲשִׂיַּת הַכֵּלִים, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הָעֲלוּי, שֶׁהֲרֵי הַתַּכְלִית הִיא הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה[40]), דְּהִנֵּה, אָמֵן בְּגִימַטְרִיָּא הֲוָיָ׳ וַאד׳[41], וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי עֲנַיַּת אָמֵן נַעֲשֶׂה

בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם נִרְגָּשׁ הָאֱלֹקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע. וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא עַל־יְדֵי יוֹסֵף הַצַּדִּיק (הנרמז בפסוק שעליו דורשת הגמרא את מעלתה של עניית אמן, יותר מאשר הברכה עצמה - **יָבוֹא גּוֹי צַדִּיק**), **דְּיוֹסֵף הוּא הַמַּשְׁבִּיר** [המפרנס והמשפיע] **לְכָל עַם הָאָרֶץ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַמְשָׁכַת הָאֲצִילוּת -** שלושת העולמות שלמטה מעולם האצילות, וכאשר יש המשכה וגילוי של האלוקות מעולם האצילות לעולמות בי״ע, אזי האלוקות שלמעלה מהטבע נמשכת ונרגשת בתוך עניני העולם

אָמְנָם, בִּזְמַן הַגָּלוּת כאשר אין בעולם הזה גילוי שלמעלה מהעולם **כְּתִיב עֲזָבַנִי הֲוָיָ׳, דַּעֲזִיבָה הוּא הֶעְדֵּר הַזִּכָּרוֹן כַּנַּ״ל, הַיְנוּ, שֶׁאֵין מֵאִיר הַגִּלּוּי דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ בְּשֵׁם אד׳.** כלומר, שם הוי׳ שלמעלה מהגבלות הטבע והעולם אינו מאיר ואינו משתלב בתוך שם אד׳.

וּמִכָּל־מָקוֹם, למרות שבזמן הזה אין גילוי אלוקות, **הִנֵּה בְּשֵׁם הֲוָיָ׳ יֶשְׁנוֹ רַק עִנְיַן הָעֲזִיבָה** המקביל להעדר הזיכרון. **אֲבָל לֹא עִנְיַן הַשִּׁכְחָה חַס־וְשָׁלוֹם,** שהוא העלמות והסתרים על האור האלוקי **דְּכֵיוָן שֶׁשֵּׁם הֲוָיָ׳ הוּא גִּלּוּי אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת, הֲרֵי לֹא שַׁיָּךְ שָׁם אֲחִיזָה לְדָבָר הַמְשַׁכֵּחַ וְהַמַּעְלִים חַס־וְשָׁלוֹם,** שהרי האלוקות מצד עצמה היא למעלה מהעולמות ושם הוי׳ עניינו ״הי׳ הווה ויהי׳ כאחד״, היינו למעלה מהגבלות הזמן והמקום, למעלה מהטבע, לא יתכן שענייני העולם יעלימו ויסתירו על אורו **כִּי אִם עִנְיַן הָעֲזִיבָה בִּלְבַד, שֶׁהָאוֹר מִתְעַלֵּם** בתוך שם הוי׳ עצמו **וְאֵינוֹ מֵאִיר בְּשֵׁם אד׳.**

אַךְ עַל־יְדֵי הָעֲזִיבָה דְּשֵׁם הֲוָיָ׳, שֶׁמִּתְעַלֵּם וְאֵינוֹ מֵאִיר בְּשֵׁם אד׳, הִנֵּה עַל־יְדֵי רִבּוּי הַצִּמְצוּמִים המצב מחמיר ו - **נַעֲשָׂה גַּם**

---

36) ראה ב״ר פי״ז, ד. ברכות ז, ב. שו״ע או״ח ס״ה. תניא שם (פא, ב). 37) ישעי׳ כו, ב. 38) ראה שבת קיט, ב. 39) ברכות נג, ב. נזיר בסופה. 40) כ״ה בזכרון אחדים (המו״ל). 41) תקו״ז תכ״ו (עא, ב).

ביאור בדרך אפשר

שִׁכְחָה בַּשֵּׁם אד׳, וְהַיְנוּ, שֶׁבִּבְחִינַת הָאֲלִקוּת שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁחָסֵר גִּלּוּי הָאוֹר הָאֲלֹקִי אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁיֵּשְׁנָם גַּם הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַשִּׁכְחָה שהיא ריחוק מאלוקות יותר גדול ויותר חמור מאשר העזיבה.

ה) אָמְנָם הַתַּכְלִית הַפְּנִימִית שֶׁבְּהֶעְלֵם הַגָּלוּת (בשני העניינים הן העדר גילוי האור והן ההעלמות וההסתרים כנרמז בשני הפרטים שבפסוק - עֲזָבַנִי הֲוָי׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי) הוּא כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ בִּבְחִינַת בֵּן חָכָם שֶׁמְּחַפֵּשׂ אֶת אָבִיו, כַּיָּדוּעַ הַמָּשָׁל[42] מֵאָב שֶׁמִּתְעַלֵּם וּמִסְתַּתֵּר מִבְּנוֹ כְּדֵי לְנַסּוֹת אֶת חָכְמַת הַבֵּן, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיְּחַפְּשֶׂנּוּ כו׳, שכן אם הבן אינו חכם הוא עשוי לחשוב שהאב נעלם ממנו כדי ליצור ריחוק בין האב לבן והוא לא יעשה מאמץ לחפש ולמצוא את אביו, אבל בן חכם מבין שהאב מסתתר בדיוק לשם כך, כדי שהבן יבקש ויחפש אחריו וְהַיְנוּ, שֶׁכַּוָּנַת הַהֶעְלֵם הִיא בִּשְׁבִיל הַחִפּוּשׂ שֶׁיְּחַפְּשֶׂנּוּ, וְעַל־יְדֵי הַחִפּוּשׂ יִתְגַּלֶּה אֵלָיו אָבִיו בְּיֶתֶר שְׂאֵת מֵהַגִּלּוּי שֶׁהָיָה קֹדֶם הַהֶעְלֵם. כפי שמבואר בכמה מקומות בחסידות, המטרה והתכלית של הירידה הגדולה והעצומה בגלות היא העלייה הגדולה והעצומה, ביתר שאת, שתבוא לבסוף כתוצאה מהירידה, וכל ההעלמות וההסתרים בגלות הם ירידה צורך עליה, כמשל האב המסתתר ומתחבא מבנו שאין כוונתו כלל להתרחק ולהתעלם מהבן אלא אדרבה, מטרתו היא שהבן יבחין בהיעדרו, יבקש ויחפש אחריו וסוף סוף ימצא אותו ויתקרב ויתחבר אתו בחיבור וקירוב ביתר שאת לעומת המצב הקודם, לפני שהאב התחבא והסתתר.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאָז דַּוְקָא יוּכַל לָבוֹא לִבְחִינַת פָּנִים בְּפָנִים בְּקֵרוּב יוֹתֵר. בבניין בית המקדש שנבנה על ידי שלמה המלך נאמר "ובלולים יעלו על התיכונה". ופירש רש"י: "... והוא שקורין... בלשון אשכנז ווינדל שטיין... והוא בניין עמוד אבנים עשוי מעלות מעלות, והולך בהן דומה כמקיף סביבות עמוד...". כלומר, עמוד שהמדרגות לטפס עליו לא בנויות זו מעל זו כמדרגות רגילות הבנויות על גבי שיפוע אלא שהמדרגות הולכות ומסובבות את העמוד, כך שחלק בלתי נפרד במהלך העלייה והטיפוס ממדרגה למדרגה הוא שלב שבו העולה למעשה מפנה את גבו לכיוון העליה וכמו מתרחק מהיעד שאליו הוא שואף להגיע, אך מובן מאליו שגם השלב הזה הוא בעצם חלק בלתי נפרד מהעלייה למעלה. ועל כך אמר הבעל שם טוב שדבר זה, המכונה "שווינדעל טרעפ", הוא משל לכך שהדרך להתקרבות גדולה, ביתר שאת, היא כזו: תחילה יש קירוב פנים בפנים אבל כדי לחזק את הקירוב עוד יותר, מוכרח להיות הסתר שבעקבותיו הקירוב ילך ויגבר. וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַגָּלוּת, שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי הָעֲזִיבָה וְהַשִּׁכְחָה של בני ישראל מצידו של הקדוש־ברוך־הוא לְפִי שָׁעָה, נַעֲשֶׂה בסופו של דבר תַּכְלִית הַגִּלּוּי יותר מאשר רמת הגילוי שהייתה לפני הירידה לגלות.

שִׁכְחָה בַּשֵּׁם אד׳, וְהַיְנוּ, שֶׁבִּבְחִינַת הָאֲלִקוּת שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁחָסֵר גִּלּוּי הָאוֹר הָאֲלֹקִי, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁיֵּשְׁנָם גַּם הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַשִּׁכְחָה.

ה) אָמְנָם הַתַּכְלִית הַפְּנִימִית שֶׁבְּהֶעְלֵם הַגָּלוּת (עֲזָבַנִי הֲוָי׳ וַאד׳ שְׁכֵחָנִי) הוּא כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ בִּבְחִינַת בֵּן חָכָם שֶׁמְּחַפֵּשׂ אֶת אָבִיו, כַּיָּדוּעַ הַמָּשָׁל[42] מֵאָב שֶׁמִּתְעַלֵּם וּמִסְתַּתֵּר מִבְּנוֹ כְּדֵי לְנַסּוֹת אֶת חָכְמַת הַבֵּן, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיְּחַפְּשֶׂנּוּ כו׳, וְהַיְנוּ, שֶׁכַּוָּנַת הַהֶעְלֵם הִיא בִּשְׁבִיל הַחִפּוּשׂ שֶׁיְּחַפְּשֶׂנּוּ, וְעַל־יְדֵי הַחִפּוּשׂ יִתְגַּלֶּה אֵלָיו אָבִיו בְּיֶתֶר שְׂאֵת מֵהַגִּלּוּי שֶׁהָיָה קֹדֶם הַהֶעְלֵם.

וְכַיָּדוּעַ[43] בְּשֵׁם הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב מְשַׁל הַ׳שְׁלִיבוֹת׳[44] (שווינדעל טרעפ), שֶׁאַחַר פָּנִים בְּפָנִים וְקֵרוּב, מֻכְרָח לִהְיוֹת הֶסְתֵּר, שֶׁאָז דַּוְקָא יוּכַל לָבוֹא לִבְחִינַת פָּנִים בְּפָנִים בְּקֵרוּב יוֹתֵר. וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַגָּלוּת, שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי הָעֲזִיבָה וְהַשִּׁכְחָה לְפִי שָׁעָה, נַעֲשֶׂה תַּכְלִית הַגִּלּוּי.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּיַּלְקוּט שֶׁהַכַּוָּנָה דְּגָלוּת הָאַחֲרוֹן הִיא כְּדֵי לְהַעֲבִיר מַלְכוּת הָרְבִיעִית. דְּהִנֵּה, אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[45] עַל הַפָּסוּק[46] וַיַּחֲלוֹם וְהִנֵּה סֻלָּם גּוֹ׳, שֶׁהֶרְאָה הַקָּבָ״ה לְיַעֲקֹב אָבִינוּ שָׁרוֹ שֶׁל בָּבֶל עוֹלֶה ע׳ עֲוָוקִים, וְשֶׁל מָדַי נ״ב, וְשֶׁל יָוָן ק״פ, וְשֶׁל אֱדוֹם עוֹלֶה וְלֹא יוֹדֵעַ כַּמָּה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְיָרֵא יַעֲקֹב אָבִינוּ, אָמַר, אֶפְשָׁר שֶׁאֵין לְזֶה יְרִידָה, אָמַר לוֹ הַקָּבָ״ה וְאַתָּה אַל תִּירָא עַבְדִּי

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּיַּלְקוּט והובא לעיל בתחילת המאמר שֶׁהַכַּוָּנָה דְּגָלוּת הָאַחֲרוֹן הִיא כְּדֵי לְהַעֲבִיר מַלְכוּת הָרְבִיעִית מלכות רומי. דְּהִנֵּה, אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[45] עַל הַפָּסוּק[46] וַיַּחֲלוֹם וְהִנֵּה סֻלָּם גּוֹ׳, שֶׁהֶרְאָה הַקָּבָ״ה לְיַעֲקֹב אָבִינוּ שָׁרוֹ שֶׁל בָּבֶל עוֹלֶה ע׳ עֲוָוקִים [שליבות בסולם], וְשֶׁל מָדַי נ״ב, וְשֶׁל יָוָן ק״פ, וְשֶׁל אֱדוֹם עוֹלֶה וְלֹא יוֹדֵעַ כַּמָּה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְיָרֵא יַעֲקֹב אָבִינוּ, אָמַר, אֶפְשָׁר שֶׁאֵין לְזֶה יְרִידָה [האם ייתכן שאדום עולה ואף פעם לא יורד], אָמַר לוֹ הַקָּבָ״ה ליעקב שנתיירא וחשש שמלכות

42) לקו״ת דרושי סוכות פב, א. שער האמונה לאדמו״ר האמצעי בהקדמה (ב, ב ואילך). המשך תרס״ו ע׳ רמח. 43) הובא באוה״ת פרשתנו ע׳ תקכב. וראה גם אוה״ת נ״ך ח״ב ע׳ תתפד. ועוד. כש״ט (הוצאת תשנ״ט) בהוספות סנ״ג ואילך. 44) ע״פ מלכים־א ו, ח ובפרש״י שם. 45) ויק״ר פכ״ט, ב. 46) ויצא כח, יב.

ביאור בדרך אפשר

אדום עולה ולא יורדת - **וְאַתָּה אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב**[47], **אֲפִלּוּ הוּא עוֹלֶה וְיוֹשֵׁב אֶצְלִי**, כלומר עולה כל כך גבוה עד שיושב ליד הקדוש־ברוך־הוא **מִשָּׁם אֲנִי מוֹרִידוֹ כוּ'**.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּג' **הַמַּלְכֻיּוֹת בָּבֶל מָדַי וְיָוָן**, שהם ג' קליפות **פָּעַל בָּהֶם יַעֲקֹב עִנְיַן הַבִּרּוּר** היינו הפרדת הטוב מהרע והעלאת הטוב לקדושה ולכן עלייתם בסולם מוגבלת במספר מסויים של שליבות ולא יותר, **אָמְנָם בַּמַּלְכוּת** הקליפה **הָרְבִיעִית (אֱדוֹם) לֹא פָּעַל עִנְיַן הַבִּרּוּר, לְפִי שֶׁקְּלִפָּה זוֹ קָשָׁה מִכֻּלָּם, וְהַיְנוּ, שֶׁג' הַקְּלִפּוֹת שֶׁל ג' הַמַּלְכֻיּוֹת הֵם רַק בַּכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים**, כוחות הנפש שבאדם, ומעין זה גם בספירות העליונות, מתחלקים לשני סוגים: "כוחות הגלויים" הנקראים גם "כוחות פנימיים" (כמו המוחין והמידות שהם השכל והרגש) וכוחות נעלמים הנקראים גם "כוחות מקיפים" (כמו הרצון והתענוג). וכיוון שהכוחות הגלויים הם כוחות נחותים יותר הרי בירור הקליפות שמול כוחות אלה (ה"לעומת זה" של הכוחות הגלויים) הוא קל יותר מבירור הקליפה שמקבילה ומנגדת לכוחות המקיפים שהיא קליפת אדום הקשה מכולם כי ג' הקליפות של מלכיות בבל, מדי ויון מסוגלות לגעת ולפגוע, כביכול, רק בכוחות הגלויים **אֲבָל לֹא בִּבְחִינַת בָּבוּאָה**, שהיא מושג המתייחס לכוחות מקיפים (המובא בדברי חכמינו ז"ל לעניין עדות על מות הבעל כדי להתיר את אשתו ומתייחס למצב בו העדים לא ראו את האדם המת עצמו אלא רק את בבואתו, היינו דמותו הכללית, שהיא בחינת 'מקיף' לגבי הפרטים) **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מַלְכוּת הָרְבִיעִית שֶׁהִיא** קליפה קשה יותר וחמורה יותר משלושת הקליפות האחרות **מְנֻגֶּדֶת (זִי רִירְט אָן** [נוגעת ופוגעת]) **גַּם בִּבְחִינַת בָּבוּאָה**[48], בבחינת ה'מקיף' **וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם תֹּקֶף הָרָצוֹן דִּקְדֻשָּׁה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם־וָדַעַת, שֶׁהוּא כּוֹחַ 'מקיף' וחזק ונעלה יותר מכוחות השכל והרגש ולכן בצד הקדושה הוא רצון תקיף שלמעלה מטעם ודעת, הרי קליפת אדום הקשה מסוגלת 'לגעת' ולפגוע גם בכוח נעלה כל כך וכתוצאה מכך ייתכן שבמקום להשתמש בכוח הנעלה הזה לענייני קדושה, **מְנַצְּלִים** אותו **בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים כוּ'**.

וּבְרוּר קְלִפָּה זוֹ היא קליפת אדום **נַעֲשֶׂה בַּגָּלוּת הָאַחֲרוֹן דַּוְקָא, שֶׁעַל־זֶה** על המצב הירוד בזמן הגלות **נֶאֱמַר עֲזָבַנִי הֲוָיָ' וַאד' שְׁכֵחָנִי**, ודווקא בגלל גודל ועוצמת הירידה יכול להיות בירור של הקליפה הקשה והחמורה **כִּי, מִצַּד רִבּוּי הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים כוּ', נַעֲשֶׂה הִתְעוֹרְרוּת כֹּחוֹת הָעַצְמִיִּים שֶׁבַּנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים**, כמבואר בהרחבה בתורת החסידות שדווקא בגלל ההעלמות וההסתרים החמורים והחושך הרוחני הכפול והמכופל ששורר בעולם, מתעוררים בנפשות בני ישראל כוחות חזקים ותקיפים מאד שלולי ההעלמות וההסתרים היו נשארים בהעלם בנשמה ולא באים לידי גילוי **שֶׁעַל־יְדֵם פּוֹעֲלִים הַבִּרּוּר גַּם בִּקְלִפָּה זוֹ**. והנה, נתבאר לעיל שסילוק ועליית האור האלוקי גורמים למניעת ההמשכה והגילוי ואולם לאחר בירור הקליפות ובמיוחד לאחר בירור קליפת אדום החמורה, עליית האור למעלה איננה גורמת העלם והסתר אלא אדרבה, 'סילוק' במובן של התעלות לדרגות גבוהות מאד - **וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה גַּם לְמַעְלָה עֲלִיָּה בִּבְחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְּלוּיִים, כְּמַאֲמַר**[49] הזוהר **כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא** כאשר הצד האחר, הוא צד הקליפה, נכפה ומתברר, **אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא** כבודו של הקדוש־ברוך־הוא 'אסתלק' – במובן של עולה ונמשך ולא במובן של העלם וסילוק - **בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין** – בכל העולמות.

ביאור בדרך אפשר

יַעֲקֹב[47], אֲפִלּוּ הוּא עוֹלֶה וְיוֹשֵׁב אֶצְלִי, מִשָּׁם אֲנִי מוֹרִידוֹ כוּ'. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּג' הַמַּלְכֻיּוֹת בָּבֶל מָדַי וְיָוָן, פָּעַל בָּהֶם יַעֲקֹב עִנְיַן הַבִּרּוּר, אָמְנָם בַּמַּלְכוּת הָרְבִיעִית (אֱדוֹם) לֹא פָּעַל עִנְיַן הַבִּרּוּר, לְפִי שֶׁקְּלִפָּה זוֹ קָשָׁה מִכֻּלָּם, וְהַיְנוּ, שֶׁג' הַקְּלִפּוֹת שֶׁל ג' הַמַּלְכֻיּוֹת הֵם רַק בַּכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים, אֲבָל לֹא בִּבְחִינַת בָּבוּאָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מַלְכוּת הָרְבִיעִית שֶׁהִיא מְנֻגֶּדֶת (זִי רִירְט אָן) גַּם בִּבְחִינַת בָּבוּאָה[48], וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם תֹּקֶף הָרָצוֹן דִּקְדֻשָּׁה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם־וָדַעַת, מְנַצְּלִים בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים כוּ'. וּבְרוּר קְלִפָּה זוֹ נַעֲשֶׂה בַּגָּלוּת הָאַחֲרוֹן דַּוְקָא, שֶׁעַל־זֶה נֶאֱמַר עֲזָבַנִי הֲוָיָ' וַאד' שְׁכֵחָנִי, כִּי, מִצַּד רִבּוּי הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים כוּ', נַעֲשֶׂה הִתְעוֹרְרוּת כֹּחוֹת הָעַצְמִיִּים שֶׁבַּנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים, שֶׁעַל־יָדָם פּוֹעֲלִים הַבִּרּוּר גַּם בִּקְלִפָּה זוֹ. וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה גַּם לְמַעְלָה עֲלִיָּה בִּבְחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְּלוּיִים, כְּמַאֲמַר[49] כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין.

---

47) ירמי' ל, י. 48) יבמות קכב, א. וש"נ. וראה לקו"ת תצא לו, ג ואילך. ובכ"מ. 49) בתניא פכ"ז ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג.

בס"ד. שיחת* שבת פרשת עקב, כ"ף מנחם־אב, ה'תשי"ז.

בלתי מוגה

א. ענינו של יאָרצייט – שבו נעשית עליית הנשמה.

ועל זה יש ענין של דין ומשפט – כי, גם ענינים כאלו שבעולם התחתון אינם מבלבלים, נוגעים הם בעולם עליון יותר, ולכן בנוגע לכל עליה לעולם עליון יותר, צריך להיות דין ומשפט.

וכפי שמצינו בכתבי האריז"ל[1], בנוגע ל"נשמת צדיק חכם גדול . . שהיו רוצין להעלותו למדרגה העליונה" (ביום היאָרצייט), ש"היו דנין אותו . . על שפעם אחת היה מכוין בקדושת ובא לציון, באומרו לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה, ואז על־ידי אותה כוונה שכח והסיח דעתו מן התפילין", כי, אף שבעולם התחתון אין זה נוגע, הנה בעולם עליון יותר הרי זה מבלבל.

וענין זה הוא אפילו אצל צדיקים גדולים ביותר, כפי שמצינו בשמואל ש"היה מתיירא מן הדין"[2], אף שהיה "שקול כמשה ואהרן"[3].

ב. אמנם, כל זה הוא ביאָרצייט שחל בימות החול, אבל ביאָרצייט שחל ביום השבת[4], אין ענין של דין ומשפט – שהרי כל מה שהקב"ה מצוה לישראל הוא בעצמו עושה[5], וכיון שלמטה אין דינים בשבת[6], הנה גם למעלה אין ענין של דין ומשפט ביום השבת.

ופנימיות הענין הוא – שביום השבת נמתקים הדינים בשרשם[7], ונמצא, שהדברים המבלבלים לעליה בימות החול, לא נמצאים ביום השבת, ולכן יכול להיות ענין העליה.

וזהו הטעם שגם הנוהגים להתענות ביום היאָרצייט[8], הנה כשחל היאָרצייט ביום השבת, אין מתענים[9] – כי, ענין התענית הוא בשביל ענין הדין, שעל־ידי התענית פועלים להקל ולבטל את הדין, שיצא זכאי בדין, ולכן, ביום השבת שאין ענין של דין, אין צורך בענין התענית.

ג. ויש להוסיף, שהעליה שנעשית ביאָרצייט שחל ביום השבת היא עליה גדולה יותר מהעליה שנעשית ביאָרצייט שחל בימות החול:

ובהקדים המדובר פעם[10] אודות הענינים שעליהם אמרו[11] "מעלה עליו הכתוב כו'", שהם באופן נעלה יותר מכמו שעושה אותם בעצמו – כי, כאשר עושה בעצמו, אזי יכול להיות שעשייתו היא עם פניות כו', אבל כאשר "מעלה עליו הכתוב", הרי זה בוודאי בתכלית השלימות.

ועל־דרך־זה בנידון־דידן:

בימות החול שישנו דין ומשפט, הנה גם כאשר יוצא זכאי בדינו, מצד עבודת עצמו שעבד בהיותו בעלמא דין, וגם מצד העבודה שעובדים אלו השייכים אליו ביום היאָרצייט, כמו ענין התענית כו' – עדיין אין זה בתכלית השלימות; מה־שאין־כן ביום השבת, שכיון שהדינים נמתקים בשרשם, אזי אין ענינים המבלבלים כלל.

ד. וביאור העילוי דיום השבת – בעומק יותר[12]:

ביום השבת הוא גמר הבריאה, ואז מתגלה התענוג שבכללות הבריאה[13].

והמשל על זה – מאדם הבונה בית כו', שבשעת הבניין, נמשכים כל כוחות נפשו – החל מכח השכל, וגם הרצון – ויורדים ומתלבשים בענין העשיה, הרי אף שהכוונה בירידה זו היא בשביל התענוג שיש לו בבית,

---

*) ראשי־פרקים (המו"ל).

1) פע"ח שער התפילין פ"י ובהגהה שם.

2) חגיגה ד, ב.

3) במדב"ר פי"ח, ח. תנחומא קרח ה. וראה ר"ה כה, ריש ע"ב.

4) ראה גם שיחת מוצש"ק פ' בשלח, יו"ד שבט שנה זו סי"א ואילך (תו"מ חי"ט ע' 47 ואילך). וש"נ.

5) ראה שמו"ר פ"ל, ט. ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג.

6) ראה ביצה לו, ב. רמב"ם הל' שבת פכ"ג הי"ד.

7) ראה זח"ג קכט, א. הובא ונתבאר בד"ה ואני תפלתי תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' רלו ואילך). תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 163 ואילך).

8) ראה נדרים יב, א. וש"נ. ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ז. וראה ב"ח, ט"ז ושו"ע אדה"ז או"ח סו"ס רמט. שו"ע או"ח ר"ס תקסח, ושם ס"ז ואילך. יו"ד סשע"ח ס"ד. רמ"א סו"ס שעו, ושם סו"ס תב. ב"י שם סו"ס תג.

9) רמ"א או"ח סתקס"ח ס"ט. וראה ס' כל בו על הלכות אבילות (להרב גרינוואַלד) ע' שצ.

10) ראה תו"מ ח"י ע' 137. וש"נ.

11) ברכות ו, א. וש"נ.

12) סעיף זה אינו ברור לגמרי (המו"ל).

13) ראה סידור (עם דא"ח) קסט, א ואילך. המשך תרס"ו ע' תקמג ואילך. תער"ב ח"ב ע' א'קח ואילך. ועוד.

שלכן מתעסק בבנייתו, מכל־מקום, בשעת עשיית הבנין, הנה מצד התקשרותו ("דאָס וואָס ער איז צוגעטראָגן") לעשיה, הרי הוא מסתלק ומתנתק ("ער טראָגט זיך אָפּ") מעצמותו.

והנה, ענין התענוג בכלל הוא עצמות האדם – כידוע החילוק בין רצון לתענוג[14], שרצון הוא המשכת הנפש, וענין ההמשכה הוא שנמשך חוץ לעצמותו, מה־שאין־כן התענוג הוא בעצמותו ("אין אים"). ועל־דרך החילוק בכוחות פנימיים בין שכל למדות[15], שמדות ענינם התפעלות, והוא ענין היציאה מחוץ לעצמותו, שזהו שהמדות הם בשביל הזולת, מה־שאין־כן השכל הוא לעצמו. ועל־דרך־זה הוא החילוק בכוחות המקיפים, בין רצון לתענוג[16].

וכיון שבשעת הבנין מונח הוא בבנין ומסולק מעצמותו – לכן לא נרגש אז ענין התענוג.

ורק כאשר גומר את המלאכה, ונח ממלאכתו, שאז חוזרים הכוחות ומתעלים לנפש עצמה (שהרי ענין המלאכה הוא ירידת והתלבשות הכוחות בדבר שחוץ הימנו, וענין המנוחה הוא שחוזר לעצמו) – אזי נעשית התגלות התענוג.

אמנם, אין זה באופן שהוא בבחינת עצמותו כמו שהיה קודם הבנין, אלא באופן שבבנין עצמו רואה את התענוג שהוא בעצמותו, והיינו, שהבנין עצמו הוא בבחינת עליה, שעצמותו נרגש בבנין ("ער הערט זיך אָן אין דעם בנין").

ועל־דרך־זה יובן בענין השבת – שבששת ימי המעשה הוא ענין ההשפלה והירידה להוות את העולמות, מה־שאין־כן בשבת נעשה המשכת התענוג בעולמות עצמם. וזהו ענין עליית העולמות בשבת[17], שמתגלה התענוג ופנימיות הכוונה של הבריאה.

וזהו הטעם שאין דין ומשפט ביום השבת – כי, ענין הדין ומשפט הוא אם מעשה התחתונים הוא כדבעי כו', אבל בשבת, הנה מצד הרגש פנימיות הכוונה נראה האמת שהכל טוב כו', ואין העלמות והסתרים כלל.

* * *

ה. בהתחלת פרשת השבוע נאמר: "והיה עקב תשמעון גו' ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע גו'".

והענין בזה[18]:

הפירוש הפשוט ד"והיה עקב תשמעון" הוא – בשביל שתשמעון.

ורבותינו ז"ל[19] פירשו מלשון "עקב" ("מצוות קלות שאדם דש בעקביו"), שהוא האבר היותר תחתון, וענינו בעבודה הוא ענין קבלת עול.

וענין זה (העבודה דקבלת עול) הוא כלי להמשכת וגילוי הברית והחסד והשבועה שלמעלה, שזהו ענין שלמעלה מהשכל, שהרי ענין השבועה הוא שנשבע שכן הוא הדבר ולא אחרת ("אַזוי און ניט אַנדערש"), ולכן גם הכלי לזה הוא ענין העבודה דקבלת עול, כיון שגם בזה התנועה היא שכן הוא הדבר ולא אחרת ("אַזוי און ניט אַנדערש").

ו. ויש להוסיף בזה בפרטיות יותר:

על־פי מאמר רבותינו ז"ל[20] "ברא כרעא דאבוה", יש לפרש ש"עקב תשמעון" – קאי על חינוך הבנים, חינוך על טהרת הקודש, שזהו היסוד על כללות העבודה, וכפי שראינו בהנהגת רבותינו נשיאינו שמסרו נפשם על ענין החינוך.

---

14) ראה המשך תרס"ו ע' עג.
15) ראה שם ע' קיא ואילך.
16) ראה שם ס"ע קיד.
17) ראה לקו"ת בהר מא, א ואילך. סידור והמשך תרס"ו שבהערה 13.
18) ראה גם ד"ה והי' עקב תשמעון דש"פ עקב, כ"ף מנ"א דאשתקד (תו"מ חי"ז ע' 134 ואילך). וש"נ.
19) תנחומא ופרש"י ריש פרשתנו.
20) יונת אלם רפ"ב. וראה תוד"ה מקמי – יבמות ג, א. פרש"י ד"ה כבעל – כתובות צב, א.

וענין החינוך צריך להיות באופן ד"עקב תשמעון", כהפירוש ש"עקב" מורה על ענין קבלת עול, היינו, שלא לילך אחר הטעם־ודעת ולעשות פשרות כו', אלא שהעבודה תהיה מתוך מסירות נפש[21].

ועל־ידי־זה נעשים כלי להמשכת הברית והחסד כו', כנ"ל.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שהילדים ינגנו הניגון "האדרת והאמונה", באמרו, שפיוט זה הוא שירת המלאכים[22], ולכן צריך לאומרו בזהירות כו', ומכל־מקום, מצד ענין השמחה, אין זה מזיק כו']

* * *

ז. מאמר (כעין שיחה) 'דיבור המתחיל' ויענך וירעיבך גו'.

* * *

ח. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר[23]) אודות שלילת ענין העזיבה והשכחה, יש להוסיף, שענין זה נעשה על־ידי העבודה ד"סור מרע ועשה טוב": על־ידי "סור מרע" — פועלים העדר השכחה (שבאה מצד דבר המשכח), ועל־ידי "עשה טוב" — פועלים העדר העזיבה (שהיא בדוגמת העדר הזכרון בלבד).

וב' ענינים אלו צריכים להיות בבת אחת: באותה שעה שתובעים ממנו הענין ד"סור מרע", תובעים ממנו גם הענין ד"עשה טוב", והיינו, שאף־על־פי שנמצא במעמד ומצב שהוא שייך עדיין לרע, ואפילו לדרגות תחתונות שברע, מכל־מקום, תובעים ממנו גם הענין ד"עשה טוב".

ואף שמבואר בתניא[24] ש"אי אפשר . . להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה כו'", ולולי זאת הרי הוא מוסיף כח בקליפות כו'[25], מכל־מקום, הרי הפסק־דין ב'שולחן ערוך'[26] ובתניא[27] הוא שגם במעמד ומצב כזה צריך לעסוק בתורה כו'.

וזהו כללות הענין שאמרו חכמינו ז"ל[28] שהתורה היא "כתריס בפני הפורענות".

ט. דובר אודות המשנה "שלשה תריסין הם"[29] — הוגה על־ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הדרן על סדר הלימוד ליאָרצייט", ונדפס בתורת מנחם הדרנים על הרמב"ם וש"ס עמוד שנ"ה ואילך[30].

* * *

י. כ"ף מנחם־אב הוא ארבעים יום לפני ראש השנה, שאז מתחילה ההכנה לראש השנה[31].

ומכל־מקום, אין לדאוג כו', כמדובר לעיל שבאיזה מעמד ומצב שנמצאים, הנה התורה היא "כתריס בפני הפורענות", ולכן, גם במעמד ומצב דתריס הא' שמטמא מדרס, צריכים לעסוק ב"עשה טוב" (שהרי גם תריס הא' נקרא בשם "תריס"), ובפרט העסק בפנימיות התורה שלמעלה מעץ הדעת טוב ורע[32], הרי בוודאי שלא נוגע מעמדו ומצבו של הלומד כו'.

יא. (בסיום ההתוועדות אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

מצד אריכות הענין יכולים לאבד את הנקודה. ובכן, הנקודה היא — ההתעסקות בתורה ומצוות, ובפרט בפנימיות התורה.

---

21) בענין זה נזכר גם מעלת העקב על הראש, שנקל יותר להכניסו במים רותחים (ראה בהנסמן בסה"מ מלוקט ח"ג ע' קכג הערה 39, ח"ד ע' קפח הערה 47).
22) ראה שער הכולל פי"ט ס"ג. וש"נ.
23) לעיל ע' ט ואילך.
24) פי"ז.
25) ראה באה"ט או"ח ר"ס תקעא.
26) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.
27) ספל"ט.
28) אבות פ"ד מי"א.
29) כלים רפכ"ד.
30) בשילוב עם עוד שיחות ומכתבים.
31) ראה שיחת כ"ף מנ"א תשט"ו סכ"ד ואילך (תו"מ חי"ד ע' 264 ואילך). וש"נ.
32) ראה זח"ג קכד, ב (ברע"מ). הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.

לקוטי שיחות פרשת עקב כרך י"ט

מתורגם ללשון הקודש

א.

"פסל לך" - דברי המשנה והגמ', והסבר הרבי מוהר"ש

מדברי הקדוש־ברוך־הוא למשה[1], לגבי הלוחות השניים[2], "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים" נלמד בגמרא[3], ש"פסולתן שלך יהא".

במשנה, בסוף מסכת בבא קמא[4], מובאות ההלכות של פועל העוסק במלאכה עבור בעל הבית, לגבי שייכות השאריות של החומר לפועל או לבעה"ב, וכך נאמר שם: "מוכין שהכובס מוציא הרי אלו שלו, ושהסורק מוציא — הרי אלו של בעל הבית",

כי החוטים הנושרים מן הבגד בעת כביסתו הם בעלי ערך מועט ביותר, ואין בעל הבית מקפיד עליהם, ועל כן הם שייכים לכובס. אך החוטים שמוציא ה"סורק" שייכים לבעל הבית, כי "דבר חשוב הוא ולא מחיל"[5].

בהמשך מציינת המשנה מקרים אחרים, ומפרטת מתי שייכות השאריות לפועל, ומתי — לבעל הבית: "מה שהחרש מוציא במעצד (שזוהי נסורת דקה) הרי אלו שלו, ובכשיל (שזה ב"קרדום ומפיל שפאין גסין"[5]) — של בעל הבית", ומסיימת המשנה "ואם היה עושה אצל בעל הבית, אף נסורת[6] ("אפילו דק דק היוצא מתחת המקדח שהוא דק מאד"[5]) של בעל הבית". הגמרא מתעכבת על כך, ומביאה ברייתא: "תנו רבנן: מסתתי אבנים אין בהם משום גזל" —

על ברייתא זו מדבר הרבי מוהר"ש ב"רשימה קצרה"[7] ב"סיום" על מסכת ב"ק, ושואל לגבי ההלכה "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל", ואלה דבריו: "וצריך להבין, אם כן מה אמר לו הקב"ה למשה פסל לך, מאחר שאין בהם משום גזל, ופירושו מפני שהם הפקר ואינם שייכים להבעלים והאומן קרוב יותר לזה, ואם כן למה צריך לומר פסל לך", והוא משיב "אך שם[8] סנפירין[9] וכאן אמר אבנים סתם, אבל שם היה אבן טוב".

לכאורה, הסבר זה של הרבי מוהר"ש, שצריך להורות "פסל לך" לגבי "פסולתן" של הלוחות מפני שהם היו עשויים מ"סנפירין", תלוי בשתי הדעות המובאות במדרש[10]: "רב לוי ורבי יוחנן אומר: [11] מהיכן פסלן. אחד אומר מתחת כסא הכבוד פסלן, ואחד אומר מתוך אהלו, ברא לו מחצב ומשם חצב שני לוחות אבנים ונטל את הפסולת, ומשם העשיר שהיו של סנפירינון" — לפי הדעה הראשונה היו הלוחות מלמעלה, ולפי הדעה השניה היתה החציבה למטה[12], כפי שנראה מפשטות הפסוקים בפרשתנו, שהציווי היה "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים", ואחר־כך — "ועלה אלי ההרה", וזהו גם הסדר בתורה בקיום הציווי[13] "ואעש ארון עצי שיטים ואפסול

---

*) וסיום מס' ב"ק.

1) תשא לד, א. פרשתנו יו"ד, א.

2) בתורה שבכתב (או במקום ששייך לתושב"כ) לוחות בכ"מ לשון זכר (פרשתנו שם. תשא שם. ועוד) משא"כ בש"ס וכו'. וראה חולין קלז, ב. ולהעיר ג"כ מתוד"ה שתי (מנחות צד, א).

3) נדרים לח, א. ועד"ז בתנחומא פרשתנו ט. תשא כט. ירושלמי שקלים פ"ה ה"ב. שמו"ר פמ"ו, ב. ויק"ר פל"ב, ב. קה"ר פ"ט, יא. וספ"י. וראה לקמן בפנים.

4) קיט, סע"א.

5) פרש"י במשנה שם.

6) כן נעתק בפרש"י במשנה. ועד"ז הוא במשנה שבירושלמי "הנסורת". ובדפוסי משניות "הנסרות" (וא"ו אחר הרי"ש). וכן הוא בכ"מ — ראה דקדוקי סופרים. וראה שינויי נוסחאות למשניות.

7) נדפס בסוף ספר תולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת תש"ז) הועתק מגוף כתי"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

8) כ"ה בפי' הרא"ש נדרים שם. תנחומא שם. פדר"א פמ"ו. וכ"ה דעת רבי חנין בויק"ר וקה"ר שם. ירושלמי שם (מחצב של אבנים טובות ומרגליות). וכן פרש"י תשא לד, א. בירושלמי שם (דעת ר' חנין) לא נאמר שנתעשר מפסולתן של לוחות (ראה בפני משה ותקלין חדתין לירושלמי), וראה הגי' בע"י שקלים שם. פי' עץ יוסף שם. ולהעיר מהל' בקה"ר שם פ"ט ופ"י "פסילתן תהא לך".

9) כ"ה בהרשימה. וכ"ה ברא"ש בע"י (ובאוה"ת (תשא ע' ב'נח) מפרש"י*) נדרים שם. וכ"ה במהרש"א שבע"י שם (ב' פעמים).

בפרדר"א, ויק"ר ורש"י שבהערה הקודמת — "סנפירינון": בקה"ר**, תנחומא ופי' הרא"ש (בגמרא) שבהערה הקודמת — "סנפרינון" [בתיב"ע ואתחנן ד, יג (ועד"ז בתנחומא תשא כו) — בנוגע ללוחות הראשונות — "סמפירינון" (במ'). וכ"ה בכ"מ ראה ערוך השלם ערך סמפירינון].

10) תנחומא פרשתנו שם.

11) כ"ה בתנחומא לפנינו ואולי צ"ל "אומר" (אומרים), או שכל התיבה מיותרה.

12) וראה דב"ר סוף פרשתנו. פרש"י תשא לד, א. פרש"י אבות פ"ה מ"ו. ולהעיר מאלשיך תשא לד, ד, דלוחות שניות נבראו בע"ש בין השמשות. וראה רד"ל לפרדר"א שם אות כז.

13) יו"ד, ג.

---

*) לכאורה הוא טה"ד וצ"ל: פי' הרא"ש.

**) פ"י, ובפ"ט "של ספיר". וכ"ה בספרי בהעלותך (יב, ג) "שהספיר של לוחות".

שני לוחות אבנים כראשונים ואעל ההרה ושני הלוחות בידי"[14], וכך גם בפרשת תשא[15].

ולפי הדעה שאת חציבת הלוחות ופסילתם עשה משה למעלה, אין צורך להזדקק לתירוץ שהקדוש־ברוך־הוא צריך היה לומר "פסל לך" משום שהלוחות היו מסנפירין[16] — שהרי ההלכה היא, כמובא לעיל מן המשנה, ש"אם היה עושה אצל בעל הבית" שייכות השאריות לבעל הבית בכל מקרה.

כלומר, אף אילו היו אלה "אבנים סתם" ולא סנפירין, כיון שהמלאכה נעשתה למעלה "אצל בעל הבית" — הקדוש־ברוך־הוא, יש צורך בהיתר מיוחד "פסל לך", "פסולתן שלך", — ולולא זאת, ההלכה היא "הרי אלו של בעל הבית".

ב.

לגבי הקב"ה - כל העולם הבא "אצל בעל הבית"

ב"רשימה" המוזכרת לעיל ממשיך הרבי מוהר"ש ומביא את שאלת הרשב"ץ "לגבי למעלה אינו תופס מקום אפילו אבן טוב", ומשיב הרבי המהר"ש "הרי עשאן למטה, דבאותן של מעלה לא היה פסולת"[17], וממילא מתבטלת גם שאלה זו, כי הוא לא היה "עושה אצל בעל הבית".

אך עדיין קשה, כי גם למטה — בכל מקום — הרי זה "אצל בעל הבית", הקדוש־ברוך־הוא, "מלא כל הארץ כבודו", בלשון חז"ל (להלכה) "כל היכא דאיתיה בבי גזא דרחמנא איתא[18] (=כל מקום שהם נמצאים הם באוצרו של הקב"ה) דכתיב לה' הארץ ומלואה"[19], ואף אילו "עשאן למטה" הרי הלוחות נפסלו "אצל בעל הבית"[20], ויש צורך בהיתר המיוחד "פסל לך" גם לגבי אבנים רגילות. ומהו אפוא ההסבר לתירוצו של הרבי מוהר"ש?

אמנם מצד שני, במקרה של "בעל הבית" — הקב"ה — אין מתאים הטעם של "קפיד בעל הבית (אפילו אשפאים דקים)"[21] כי לגבי הקב"ה אין חשיבות לשום דבר ואין הוא מקפיד על כך, ללא הבדל בין אבנים טובות לבין אבנים רגילות (וכשאלת הרשב"ץ) — אך יש הבדל אם "עשאן למטה"[22], כי למטה מתחשבים בענינים כפי שהם למטה, ולכן "כל[23] דבר שהוא לשם הא־ל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב... וכן הוא אומר כל חלב לה'"[24], ויוצא לכאורה, שאפילו לגבי אבנים סתם, כיון שזה "אצל בעל הבית" — הקב"ה — הרי אלו של בעל הבית, וכאשר זה ברשותו מקפיד בעל הבית על הכל[25].

ואדרבה: הרי כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה[26], ואם כך, השאלה היא, לכאורה, להיפך: הקב"ה מקפיד על הכל.

ג.

לגבי אבנים רגילות אין הבדל בין הרשויות

לכאורה ניתן היה לומר שלגבי מסתתי אבנים אין חל הדין של המשנה "ואם היה עושה אצל בעל הבית אף הנסורת של בעל הבית", והוכחה לכך: הברייתא "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל" אינה מובאת על החלק של המשנה שמפרט את דיני השייכות של הנסורת וכדומה, אלא על סיום המשנה "ואם היה עושה אצל בעל הבית..."[27].

מכך מובן, שהדין "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל" חל גם "אם היה עושה אצל בעל הבית", ולא רק כאשר הפועל עובד ברשותו שלו, כשם שבחלקים האחרים של הברייתא "מפסגי אילנות מפסגי גפנים..." מובן שהעבודה נעשית בכרם, ברשותו של בעל הבית.

---

14) ולכאורה הי' פסילתן בסוף מ' יום השניים בעת אמירת פסל לך, כפשטות הכתוב "בעת ההיא אמר ה' אלי" כפרש"י ראב"ע רמב"ן. "ואפסול שני לוחות אבנים" (פסילתן להשוותן כו') הי' למטה ואח"כ "ואעל ההרה כו'".

15) לד, א־ב. ד.

16) להעיר דלדיעה הא' בתנחומא שם "מתחת כסא הכבוד פסלן" אין מפורש שהי' של סנפירין. אבל גם את"ל דהתיבות "ומשם העשיר משה שהיו של סנפירין" אינו סיום כל הענין (שייך לב' המ"ד) כ"א רק מדברי המ"ד ד"מתוך אהלו ברא לו כו'", הרי פשוט לכאורה דמה שחצב מתחת כסא הכבוד הי' אבנים טובות ביותר. וראה ספרי בהעלותך (יב, ג), רד"ל לפרד"א שם אות כג.

17) להעיר דבתנחומא פרשתנו שם מקדים לפני ב' המ"ד "פסל לך שתהא הפסולת שלך". וא"כ צ"ל דגם למ"ד מתחת כסא הכבוד פסלן, הפסולת נעשה בגמר עשייתם למטה, כנ"ל הערה 14. ועצ"ע.

18) וראה צפע"נ הל' ערכין פ"ד הי"ג (נעתק בצ"פ בסוף ב"ק (במשנה)).

19) חולין קלט, א. וראה ר"ה ו, א.

20) אבל י"ל דמכיון ד"השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" (תהלים קטו, טז) אי"ז נדון כ"עושה אצל בעל הבית".

21) סמ"ע חו"מ סשנ"ח סקי"ד. ועד"ז בתויו"ט במשנה ב"ק שם. שו"ע אדה"ז הל' גזילה וגניבה סכ"ב.

22) להעיר מהסיום בגמרא שם "אתרא דקפדי יש בהן משום גזל". ובתוספתא סוף ב"ק דאין משנין ממנהג המדינה (וראה לקמן בפנים. ובהערה 46). ולהעיר מכמה ענינים שצריך לנהוג כהמקום שבא לשם. ואכ"מ.

23) רמב"ם סוף הל' איסורי המזבח. שו"ע יו"ד סי' רמח ס"ח.

24) להעיר אשר ברמב"ם הל' איסורי מזבח שם (וכן בשו"ע שם) כתב "הרוצה לזכות עצמו יכוף כו'" דע"פ המשמעות דקאי על כל הבא לאח"ז הרי זה שצריך ליתן מן הנאה והטוב כו' כל חלב לה' הוא רק מצד האדם. [ועד"ז נתבאר בלקו"ש חי"ב ע' 130 בשוה"ג הג' להערה 11 (ושם — דבנוגע להקרבן מצד עצמו דכתוב בו "מבחר נדריכם" (אף שלכאורה היינו נאה כו' חלב) מוכרח רק שיהי' לא כחוש וכעור וכיו"ב, שלילת בזיון קדשים). וראה לקו"ש חכ"ז ע' 8 ואילך].

25) לשון התויו"ט שם.

26) שבת עז, ב.

27) ראה דק"ס שלכמה גי' ליתא.

ולפי זה מובנים בפשטות דברי הרבי מוהר״ש, שההזדקקות להיתר ״פסל לך״ היא מפני שהלוחות היו ״סנפירין״, כי לגבי אבנים רגילות אין הבדל בין רשות הפועל לבין רשות בעל הבית, ותמיד ״אין בהם משום גזל״.

אך זהו הסבר דחוק, כי לפי ההגיון יש להבחין בין העבודה ברשות בעל הבית לבין העבודה ברשות הפועל גם לגבי מסתתי אבנים, ומדוע תהא ההלכה שונה לגביהם, ובמיוחד כאשר לא מצאנו מי שפוסק שלגבי מסתתי אבנים אין חל הדין ״אם היה עושה אצל בעל הבית אף נסורת של בעל הבית״[28].

יותר מכך: גם ב״רשימה״ מדייק הרבי מוהר״ש ואומר ״והאומן קרוב יותר לזה״, שהרי לכאורה הכוונה בדברי הברייתא ״מסתתי אבנים אין בהם משום גזל״ היא דוקא כאשר אין זה ״אצל בעל הבית״, כי אילו היה מדובר על רשות בעל הבית, אין מתאים לומר ״האומן קרוב יותר לזה״.

ד.

ההבדל בין דברי הברייתא לדברי התוספתא

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר את ההבדל בין האופן שבו כתובים הדינים בברייתא הנ״ל לבין האופן שבו הם כתובים בתוספתא:

בברייתא, כאמור, נחלקים הפרטים לשני מקרים והלכות: ״מסתתי אבנים אין בהם משום גזל. מפסגי אילנות מפסגי גפנים מנקפי היגי מנכשי זרעים ועודרי ירקות – בזמן שבעל הבית מקפיד עליהם יש בהן משום גזל, אין בעל הבית מקפיד עליהן – הרי אלו שלו״, ואילו בתוספתא נכללים כל אלו בדין אחד: ״מסתתי אבנים מפסקי גפנים מנקפי הגין מנכשי זרעים בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן אסורים משום גזל, אין בעל הבית מקפיד עליהן מותרין משום גזל״.

יש מחלוקת ביניהם אם לגבי מסתתי אבנים מועילה הקפדת בעל הבית. ומהו הטעם למחלוקת זו? יש להעיר ש״בעל הטורים״[29], למרות שהוא מציין גם את ההלכה לגבי ״מפסגי אילנות״ ו״עודרי ירקות״ המוזכרת רק בברייתא ולא בתוספתא, בכל זאת הוא אומר כתוספתא[30], שהדין לגבי ״מסתתי אבנים״ תלוי בהקפדת בעל הבית.

וההסבר לכך הוא: לפי הברייתא יש הבדל בין מסתתי אבנים לבין האחרים – מפסגי אילנות וכו׳, מנכשי זרעים, כי הנשורת של ״מפסגי אילנות״ וכדומה היא בעלת חשיבות יותר מהפסולת של מסתתי אבנים, ולכן תלוי הדין בהקפדת בעל הבית: ״בזמן שבעל הבית מקפיד עליהם יש בהן משום גזל, אין בעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו שלו״ [או שאם זה במקום שאין אנשי המדינה נוהגים להקפיד על דבר מועט, הרי אף אם בעל־בית מסויים מקפיד – בטלה דעתו[31], כי דרך בני אדם במקום זה היא לא להקפיד על כך][32].

במקרה זה, כאשר הדבר תלוי בהקפדת בעל הבית, ובעל הבית אינו מקפיד על כך, יש שתי סברות[33] מדוע מותר הדבר – או משום שאי־הקפדתו היא כהפקרה, ואז זהו הפקר לכל אדם, ולא רק לפועל או לאיש מסויים[34]. או שזה כמתנה, כיון שזה דבר מועט, ובעל הבית חונן ונותן לכל מי שיטול, אפילו שלא מדעתו[35].

אבל אצל ״מסתתי אבנים״ שעליהם אומרת הברייתא ״אין בהם משום גזל״, חשיבות פירורי האבנים פחותה מאשר אצל ״מפסגי אילנות״, אצלם אין צורך בהיתר של ״אין בעל הבית מקפיד עליהן״, אלא עקב ערכם המועט הם מופקרים מצד עצמם. כלומר, אין להם כלל חשיבות וערך אצל בני אדם, והם הפקר מאליהם[36]. ולכן, אף אם יש בעל־בית אשר מקפיד בכל זאת, בטלה דעתו, ולא רק בגלל דעת כל בני האדם, אלא מפני שאין כלל בעלות על אבק זה מפני חוסר חשיבותו[37], כפי שמדייק הרבי

---

28) אבל אין מזה הוכחה כ״כ, שהרי בפוסקים רי״ף רא״ש (סוף ב״ק) רמב״ם (הל׳ גניבה ספ״ו) שו״ע חו״מ (שם ס״י) ואדה״ז שם, לא הובאו בכלל הדינים דסיום הגמרא כאן. מלבד בטור סו״ס שנח. וראה יש״ש בסיום ב״ק. לקמן הערה 46.

29) שם.

30) ראה גם יש״ש בסוף המס׳: אבל כמו שכתבתי כתב הטור על פי התוספתא ועיקר.

אבל לכאורה י״ל שהטור כתב ע״פ הברייתא, וכפי הגי׳ הובא בדק״ס כאן (אות ס׳) שליתא ״אין בהם משום גזל״ אחר ״מסתתי אבנים״. וכ״מ ביש״ש כאן.

31) בפרש״י שם במשנה בתחלתה במה שהכובס מוציא ״והמקפיד לא הוי קפידה״. ובשו״ע אדה״ז כתב (בחצע״ג) ״והמקפיד בטלה דעתו״, בדברים ״שאין דרך בנ״א להקפיד עליהם״, וכן בסיום הסעיף ״כל שאין דרכו להקפיד עליו״ (באותו מקום). וראה מאירי בסוף המשנה: ובין בדין משנתנו כו׳.

32) כ״ה לכאורה פשטות הפירוש בגמרא. והמ״מ (הל׳ גניבה שם ה״ח) כתב ״ובגמרא בזמן שבעל הבית מקפיד פירוש שדרך אנשי המקום להקפיד״. וצ״ע.

33) שו״ת נוב״י (מהדו״ק) אה״ע סנ״ט, ואבני מילואים סכ״ח סקמ״ט לענין המקדש בדבר שאין בעל הבית מקפיד – רמב״ם הלכות אישות פ״ה ה״ח. טושו״ע אה״ע סכ״ח סי״ז. (וראה שו״ת חת״ס אה״ע סי׳ פה. צפע״נ לרמב״ם שם).

34) דעת הנוב״י שם. וראה טורי אבן מגילה ח, א ד״ה דריסת הרגל.

35) אבני מילואים שם.

36) להעיר מפירורי חמץ ״שהם בטלים מאליהם ואין צריך לבטלם ולהפקירם שמאליהם הם הפקר שהרי אינם חשובים כלל בעיני בנ״א״ (שו״ע אדה״ז סי׳ תל״ד ס״ו, ממג״א שם סק״ה. וראה מג״א סי׳ תמד, סק״ו. סי׳ תס סק״ב).

37) עפ״ז אולי יש לפרש חילוק הלשונות דבמסתתי אבנים נאמר ״אין

מוהר״ש ב״רשימתו״: ופירוש מפני שהם הפקר ואינם שייכים להבעלים.

במילים אחרות: במקרה של מפסגי אילנות וכדומה, כאשר הדבר תלוי בהקפדת בעל הבית או במנהג אנשי המקום, הרי ההפקר או המתנה הם מצד הגברא, אך החפץ כשלעצמו הוא בעל חשיבות מסויימת. ואילו הדין ״אין בהם משום גזל״ לגבי מסתתי אבנים (וכן לגבי כשות וחזיז), הרי זהו הפקר מצד החפצא עצמו.

ה.

ההבדל בין הברייתא והתוספתא כרוך בהבדל שבין בבל לארץ ישראל

לפי זה יש לומר, שזהו הטעם למחלוקת בין הברייתא, לבין התוספתא האומרת שגם אצל מסתתי אבנים תלוי הדין בהקפדת בעל הבית, כפי שיובהר להלן.

ההבדל הכללי בין הברייתא לבין התוספתא, כפי שמבואר במפרשי כללי הש״ס[38], הוא: ״תוספתא היא שנתוספה על המשנה. לפיכך אינה כתובה לא בלשון תניא ולא בלשון תנו רבנן... שהתוספתות הם שסידר רבי חייא בפני רבי והיה אומר לו כתוב כך וכך והיינו דאמרינן רבי לא שנאה רבי חייא מנין לו, ובריתות הם משניות שנאמר שלא מדעת רבי חוץ ממדרשו...״. ״וכך חברו רבי חייא ורבי אושעיא וחכמים אחרים, ברייתות. רצה לומר לשון ברא, חוץ, שנאמרו חוץ למדרשו של רבי״[39].

לפי זה יוצא שהתוספתא שסידר רבי חייא בפני רבי נאמרה בארץ ישראל, ששם היתה ישיבת רבי, ואילו הברייתות אשר הן ״חוץ למדרשו של רבי״ ייתכן שנאמרו בבבל, ובמיוחד כיון שרבי חייא הגיע מבבל[40]. ובכלל, סביר שהברייתות קשורות יותר לבבל, כי בימי רבי ״ישראל מתגלגלין והולכין לקצוות...״[41] ובבל הפכה אז יותר למקום תורה.

והנה – על הפסוק[42] ״הבה נלבנה לבנים... ותהי להם הלבנה לאבן״ אומר רש״י ״שאין אבנים בבבל שהוא בקעה״. לפיכך בבבל, ששם לא השתמשו באבנים, לא היתה כלל חשיבות לשברי אבנים (של האבנים שהיו שם כאשר הובאו בכל זאת), ולכן קובעת הברייתא שמסתתי אבנים אין בהם משום גזל, וזהו הפקר מעצמו בבבל, והמקפיד – בטלה דעתו[43].

אבל בארץ ישראל, שהאבנים מצויות ומשמשות לבניה ולמטרות נוספות, ואדרבה, נשתבחה ארץ ישראל שהיא ״ארץ אשר אבניה ברזל״[44], יש חשיבות גם לשברי אבנים, בדומה למפסגי גפנים וכדומה, ולכן תלוי איסורן או היתרן[45] בהקפדת בעל הבית[46].

בהם משום גזל״ וב״מספגי אילנות כו׳״ ״הרי אלו שלו״, דאף שבפשטות משמע דבבבא הא׳ לא מדובר דוקא בפועל, משא״כ בבבא הב׳ (ראה יש״ש שם דהלשון ״אין בהם משום גזל״ אין מדובר בפועל), הרי״ז גופא טעמא בעי. וע״פ הנ״ל מובן כי הלשון ״אין בהם משום גזל״ פירושו שהם הפקר ואינם שייכים לשום בנ״א, כי גם מצד האומן הוא הפקר, משא״כ בבבא הב׳. בסגנון אחר: במסתתי אבנים מתאר החפצא, ״אין בהם משום גזל״, ובבבא הב׳ – בנוגע להגברא ״הרי אלו שלו״ (ראה לקמן בפנים)*.

וע״פ הנ״ל יש לקיים דיוק הנ״ל ס״ג (דבמסתתי אבנים אין בהם משום גזל גם ״אם הי׳ עושה אצל בעה״ב״) כי החשיבות דפסולת מסתתי אבנים היא פחותה גם מהנסורת שהחרש מוציא במעצד. וראה לקמן הערה 46. והפי׳ בהרשימה ״והאומן קרוב יותר לזה״ ראה לקמן בפנים ס״ו.

38) ספר הכריתות ומהרי״ק (נעתקו בקיצור כללי התלמוד (נדפס בסוף מס׳ ברכות הוצאת רא״ם וכו׳) ד״ה כתב בפי׳ המשניות).

39) עץ חיים בהקדמה לפי׳ המשניות (נעתק שם).

40) ראה סוכה כ, סע״א. סדה״ד בערכו. וש״נ.

41) לשון הרמב״ם בהקדמתו לספר יד החזקה.

42) נח יא, ג.

43) להעיר מקדושין (יב, א) חיישינן שמא שוה פרוטה במדי. אבל נוסף שהמדובר שם בנוגע לקדושי אשה כו׳ (ולהעיר מפרישה לטור אה״ע שם סקמ״ב (והובא בנוב״י שם) שפי׳ כן דברי הרמב״ם הנ״ל במקדש בדבר שאינו מקפיד), לכאורה אינו שייך לנדו״ד במסתתי אבנים. וראה ר״ן ורא״ש (ועוד) קדושין שם. ושם, דאין לממון אלא מקומו ושעתו. וראה שו״ת חת״ס שם, ועוד. ועצ״ע.

44) פרשתנו ח, ט. וראה רמב״ן שם מתרגום ירושלמי.

45) להעיר גם משינוי הלשונות: בברייתא ״מסתתי אבנים אין בהם משום גזל״ – ובתוספתא, כש״אין בעה״ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל״. אבל בטור (וכן ביש״ש) שם ״אין בהם משום גזל״ (אף שלפנ״ז ״בזמן שבע״ה מקפיד עליהן״ כ׳ ״אסורין משום גזל״ כבתוספתא).

46) וי״ל שזהו גם החילוק דסיום התוספתא והסיום בגמרא: בתוספתא ״השוכר את הפועל לנקף עמו בהגין ולזמר עמו במזמרות מקום שנהגו להיות שלו, הרי אלו שלו, של בעה״ב הרי אלו של בעה״ב. ואין משנין ממנהג המדינה״. ובגמרא ״א״ר יהודא כשות וחזיז אין בהם משום גזל באתרא דקפדי יש בהם משום גזל אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דקפדי״: בתוספתא הוא, כפשטות הלשון, המנהג דאנשי המדינה, ובגמרא מדובר גם בענינים אלו שמצ״ע אין בהם משום גזל, דוגמת מסתתי אבנים כנ״ל היינו שהם הפקר ממילא, ובאתרא דקפדי היינו שבמקום זה יש צורך בדבר זה וחשובים הם.

ולכן ממשיך בגמרא ״אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דקפדי הוא״, שבזה קמ״ל, דבענינים אלו ״שאין בהם משום גזל״ כי אין בהם שום חשיבות, כדי שיהי׳ בהם משום גזל צ״ל ״אתרא דקפדי״ בדוגמת ל״מתא מחסיא״, כפרש״י ״מקום בהמות הוא וצריכין למרעה טוב״, היינו לא מצד דעת (קמצנות) אנשי המקום, אלא שכן מוכרח מצד תכונות המקום – וע״ד החילוק דמסתתי אבנים בין בבל וא״י (וראה מהר״ם שי״ף שם).

וע״פ כהנ״ל יש לבאר התמי׳ שהרמב״ם ושו״ע השמיטו הדינים ד״מסתתי אבנים כו׳״, כי דינים אלו משתנים ממדינה למדינה ומזמן לזמן, לפי צורך ותכונות המדינה. [משא״כ נסורת שהחרש מוציא במעצד שלו, ובכשיל של בעה״ב כו׳, שהובא ברמב״ם ושו״ע שם שחשיבותם יתרה ממסתתי אבנים, ובכלל מילתא דקבוע הוא בכל המקומות].

וי״ל דל׳ הרמב״ם שם ״וכל הדברים האלו וכיוצא בהן הולכין אחר מנהג המדינה״ הוא לא לפי שסמך על הנאמר בתוספתא (ראה מצפה שמואל שם) ״ואין משנין ממנהג המדינה״ דמדובר לכאורה בהגברא, כ״א דסמך על הסיום בבבלי. וראה יש״ש שם. ואכמ״ל.

*) וראה לקמן הערה 45.

ו.
במדבר - אבנים אינן חשובות, אלא סנפירין

לפי זה תובן "רשימתו" הנ"ל של הרבי מוהר"ש:

כיון שישראל היו אז הולכי מדבר, ששם אין משתמשים באבנים[39] (אם כי מוזכרות אבנים – כגון אצל מקושש העצים[47]), ובמיוחד לא לבנין, שהרי לא בנו בנינים קבועים, כנאמר "ויסעו, ויחנו, ויסעו וכו', לפיכך חל עליהם הכלל "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל": "ופירוש מפני שהם הפקר ואינם שייכים להבעלים", הם הפקר לחלוטין מצד החפצא, ולא רק מצד הגברא – מפני שאין בעל הבית מקפיד, כדלעיל, ואם כך, מדוע יש צורך בהיתר "פסל לך", "פסולתן שלך יהא"?

התשובה לכך היא "שם סנפירין וכאן אמר אבנים סתם", והדין ש"אין בהן משום גזל" אינו חל על סנפירין, אלא על מסתתי אבנים שאין בהן חשיבות כלל, כי פסולתן של סנפירין היא בעלת חשיבות, כמובן[48], ולכן מובן שיש צורך בהיתר "אמר לו הקב"ה למשה פסל לך".

ומשמעות דברי הרבי מהר"ש "האומן קרוב יותר לזה" אינו לגבי הקדוש־ברוך־הוא – בעל הבית – כי, כאמור, אין חל כאן הדין של "אצל בעל הבית", אלא לגבי שאר בני האדם, שעל כן דוקא האומן הוא ה"קונה".

ז.
הלוחות - שייכות לצבור

ניתן להסביר עוד את ההיתר "פסל לך" לגבי הלוחות:

הצורך בהיתר "פסל לך" אינו משום ש"פסולתן" שייכת לבעל הבית – הקב"ה – אלא מפני שהלוחות היו צריכים לשכון בארון שבמשכן, וככל חלקי וכלי המשכן והמקדש הם היו צריכים להיות שייכים לצבור[49] (צריך למסרם לצבור יפה יפה[50], מסירה לאחר עשיה, או שהם צריכים להיות שייכים לצבור כבר מלכתחילה לפני העשיה[51]), העשיה צריכה להיעשות בשל צבור[52] –

כמובן מהמשך דברי הגמרא[53] "לא ניתנה תורה אלא למשה... שנאמר כתב לך פסל לך. מה פסולתן שלך אף כתבן שלך". וב"כתבן" הכוונה היא ל"פלפולא" של תורה (כנאמר אחר כך בגמרא) – זה ניתן למשה ולא לצבור, וכך גם לגבי "פסל לך", "פסולתן שלך".

ולמרות שפסולתן של לוחות, גם של סנפירין, שייכים לכלל ישראל[54], ולכן אין ערך של שווה פרוטה לכל אחד[55], וה"לאו דלא תגזול אינו חל אלא בשווה פרוטה, כי התורה לא תחייב אלא בדבר שבממון ופחות משוה פרוטה אינו נקרא ממון"[56], בכל זאת ברור שאסור לגזול צבור בכל אופן[57], ואי אפשר לומר על כך "אין בהם משום גזל"[58], כי "אסור[59] לגזול או לגנוב כל שהו מדין תורה"[60].

ח.
רק בתורה שלמטה יש שני הפכים ב"פסולתן וכתבן"

ההסבר בפנימיות לכך שמוצאים הבחנה בבעלות על לוחות שניות, שהלוחות בכלל שייכים לצבור, לכל ישראל,

---

47) שלח טו, לה. לו.

48) להעיר שגם במדבר קנו כו' מתגרי אומות העולם (יומא עה, ב), אבל אין לומר כן במסתתי אבנים, דלכאו' אינם ראוים למכירה.

49) ראה גם עיון יעקב לע"י סוף ב"ק. תולדות אדם (לרמד"א טרויש אשכנזי (ירושלים תשל"ב)) לספרי בהעלותך (יו"ד, ב).

50) ר"ה ז, סע"א ואילך.

51) כדעת אבא חנין בספרי בהעלותך שם: לפי שהוא אומר בעת ההיא אמר ה' פסל לך (הפסוק דפרשתנו ולא דפ' תשא) לא היו אלא משל צבור. אבל לכאורה להדיעה במדרשים (שבהערה 8): מחצב של סנפירינון ברא לו בתוך אהלו ופסל ממנו כו' הי' זה משלו (וראה ספרי שבהערה 16), ומסרו לצבור אח"כ, ולפ"ז צ"ל דזה שאמר הקב"ה פסולתן יהא שלך היינו שאין צריך למוסרו לצבור. וראה בהמצוין לעיל הערה 49.

וראה ירושלמי שקלים פ"ד ה"א (ובמפרשים שם), יומא לה, ב (ובתוד"ה ניחוש שם) מל"מ ושער המלך הל' שקלים פ"ד ה"ו, ובכ"מ. ואכ"מ.

52) ע"ד מזבח שצ"ל מתחילה לשם – שיבנה לשמו (וראה מכילתא ס"פ יתרו. צפע"נ עה"ת שם. רש"נ).

53) בנדרים שם.

54) לדעת אבא חנין בספרי בהעלותך שם (הערה 51).

55) וידועה השקו"ט בשוה פרוטה* – האזלינן בתר הנגזל או הגזלן. וראה לעיל הערה 43.

ולהעיר ג"כ מהשקו"ט בנ"כ חו"מ סי' ו' (ברכ"י אות ו'. פתחי תשובה סק"א. פ"ת לחו"מ סצ"ג סק"ד. שער המשפט שם. ועוד) אם נזקקין לשותפין שתבעו לאיש אחד דחייב להם ממון השותפות שוה פרוטה. ובאמרי בינה לחו"מ הל' דיינים סי' יב (אם נזקקין לשנים שגזלו שוה פרוטה מאיש אחד).

ומובן דשקו"ט הנ"ל דוגמתה ביורשין שירשו תביעה דפחות משני פרוטות וכיו"ב (ועוד).

וברי"ט אלגאזי הל' בכורות (פ"ה אות נא) מדמה השקו"ט שברדב"ז הנ"ל לדברי התוס' (ד"ה לא צריכי – כתובות ל, ב) גבי גזל תרומה כו' שמשלם כל מה שנהנה, שסברת התוס' היא "דכיון דזה נהנה בהנאת מעיו שיעור ש"פ משלם כל מה שנהנה כיון שעכ"פ הוא נהנה בש"פ אף דלבעלים לא הי' שוה פרוטה".

56) לשון החנוך מצוה רכט. וכ"ה בשו"ע אדה"ז ריש הל' גזילה וגניבה. וראה צפע"נ הל' מת"ע פ"ז ה"א (ס"ד, ג ואילך).

57) מכיון שהיא של כל ישראל בתור צבור (לא בתור שותפים), י"ל דיש על זה בעלות גמורה ולא רק בעלות היחיד על פחות משוה פרוטה. ראה מפענ"צ פ"ד ס"ב ואילך. וש"נ. שו"ת זרע אברהם (הנסמן שם) ס"ד אות כב. וראה ספר המאמרים תשי"א ע' 31 בהערה. ואכ"מ.

58) להעיר מפרש"י סוכה (כז, ב) ד"ה כל האזרח. שו"ת הריב"ש סי' שמז. מנ"ח מצוה שכה סק"ט. שע"ת או"ח סתפ"ב סק"א. לקמן ע' 375 הערה 8.

59) שו"ע אדה"ז שם. מרמב"ם הל' גניבה פ"א ה"ב.

ולהעיר משו"ע אדה"ז (מירושלמי דמאי פ"ג ה"ב. הובא במ"מ הל' גזילה ואבדה פ"א ה"ב) בדבר שאינו מקפיד כלל, שממדת חסידות למנוע גם מזה.

60) וראה סנהדרין נז, א: נהי דבתר הכי מחיל לי' צערא בשעתא מי לית לי', ובפרש"י שם: הלכך גזל הוא. וראה פרש"י שם נט, סע"א. לח"מ הל' גזילה שם. ועוד.

---

*) בנוגע לכו"כ ענינים – ראה שו"ת הרדב"ז (ח"ז סל"ז). משנה למלך הל' אישות (פ"ה ה"א). אבני מילואים סל"א סקכ"ד – גבי קידושין כשאין שוה פרוטה להנותן כ"א להמקבל;

ופסולתם ניתנה למשה – "פסולתן שלך יהא" – הוא: בנתינת התורה בלוחות שניות נתחדש הענין של "מה פסולתן שלך אף כתבן שלך", כנאמר בגמרא בהמשך, ש"פלפולא דאורייתא" ניתנה למשה.

ויש לומר שזהו ההסבר הפנימי למילים "הרי עשאן למטה דבאותן של מעלה לא היה פסולת": התורה, כפי שהיא מצד למעלה, שהיא התורה שבבחינת לוחות ראשונות, היא בבחינת אחדות – אין בה חלוקה לפרטים, ומובן שאין בה ענין של פסולת (אלא – כולו פנים). כאשר יורדת התורה למטה, בבחינת לוחות שניות, שניתנו לאחר התשובה על חטא העגל (כלומר, חזרת ישראל בתשובה גרמה לכך שהלוחות ינתנו להם[61]), אז ישנו ענין הדרגות השונות בתורה[62], עד לענין של "פסולת", כביכול – פנים ואחור[63].

ההסבר לקשר שבין "פסולתן שלך" לבין "כתבן שלך" – פלפולא דאורייתא[64] (והרי פלפולא דאורייתא שניתנה למשה היא נעלית ביותר, להיפך מפסולתן של לוחות) הוא: על ידי הלוחות השניות התחדש ענין היגיעה בתורה, כמבואר בהרחבה בתורת החסידות[59], וגם בכך יש שני הפכים: היגיעה באה עקב העלמות, הסתרים, קושיות וכדומה שהם "פסולת" לעומת עצם התורה, אך מצד שני דוקא על ידי היגיעה בתורה מגיעים לעיקר התורה, מעל לתורה כפי שהיא מצד עצמה, כפי שניתנה למעלה בנתינת הלוחות הראשונות, כמוסבר שם בהרחבה[65].

וזהו ענין פלפולא דאורייתא שניתנה למשה[66]. הגמרא מכנה זאת "פילפולא בעלמא", ומצד שני אומרים שזוהי "הבנה וחריפות"[67] בתורה, דרגה נעלית וגבוהה ביותר בהשגת והבנת התורה, ש"נתן לו למשה והוא נהג בו טובת עין לישראל"[68].

(משיחת כ' מנחם אב תשכ"ד)

---

61) ראה לקמן ע' 414.

62) להעיר ע"ד כהנ"ל מצפע"נ עה"ת דברים בהפטרה לפ' ואתחנן (ע' ל' ואילך). הפטרת פרשתנו (ע' סח ואילך. ובהמובא שם מצפע"נ מהדו"ת). בגליון המו"נ (ריש ע' תט).

63) ראה המשך תרס"ו ע' פו ואילך. ד"ה ביום השמיני עצרת תש"ו פל"ד.

64) ראה חדא"ג נדרים שם. צפע"נ הפטרת פרשתנו שם.

65) וראה גם המשך שם ע' שפג, שצא ואילך. ועוד.

66) ראה גם צפע"נ עה"ת בראשית ע' נ' ואילך.

67) פי' הרא"ש נדרים שם. ובפרש"י שם: להבין דבר מתוך דבר. ובתוס' שם שיטת חריפות והבינה – שכ"ז ענינם שבאים ע"י יגיעה. ולהעיר מקו"א סק"א בהל' ת"ת לאדה"ז פ"ג (יח, א ואילך).

68) לשון הר"ן שם.

שו"ת שואל ומשיב (מהד"ת ח"ד סקנ"ז) – בשומרין וכפירת ממון דבעי פרוטה אי בעי שיהי' שוה פרוטה ללוה ולמלוה; חתן סופר (קמד, ג) – בפחות משוה פרוטה גבי לא תחנם אי אזלינן בתר נותן או מקבל. ובצפנ"נ הל' אישות פ"ה הכ"ד (והל' איסורי ביאה פי"ד ה"ז) מביא מכמה מקומות "אם אזלינן בתר נותן או בתר מקבל".

אגרות קודש

ב"ה, י"ז אלול, תשי"ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרך לו.

ובמ"ש אודות שקורה לו כשבא לבית של פלוני. יש לבדוק ביותר בכשרות המאכלים אשר בבית ההוא, וכן לדייק שתהי' הנהגתו בבית זה ובעיקר עם בני הבית, כמצווה עלינו בתוה"ק, שמצוה הכללית היא קדושים תהיו כי קדוש אני, ועיין שם בפירוש הרמב"ן (ויקרא יט, ב).

לפלא שאינו מזכיר ע"ד מצבו בלימוד תורתנו הק' וקיום מצותי', ובטח ימלא עד"ז בהזדמנות הבאה.

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט לשנה טובה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

רבי יצחק

אמר רבי יצחק, מה נשתנית מנחה, שנאמר בה חמשה מיני טיגון הללו (סלת מחבת ומרחשת וחלות ורקיקין דמנחת מאפה, כל מידי דאית ביה שמן קרי טיגון, רש"י), משל למלך בשר ודם שעשה לו אוהבו סעודה ויודע בו שהוא עני, אמר לו עשה לי מן חמשה מיני טיגון, כדי שאהנה ממך (כלומר, שתקובל לפני בהן, רש"י)[1].

השם יצחק מורה שהוא שייך לבחינת מנחה, שתיקן יצחק[2].

יצח"ק רבק"ה — גימטריא ה' פעמים מנח"ה.

וחמשה מיני מנחות הם כנגד הה' גבורות.

והמתקתן היא במנחת שבת, שאז היא עת רצון[3], ואז נסתלקו שלשה צדיקי עליון, יוס"ף מש"ה דו"ד[4], שמספרם ה' פעמים מנח"ה, ועל ידם נמתקין כל הה' גבורות.

(תורת לוי יצחק עמ' ז)

גבורי כח עושי דברו[5], במה הכתוב מדבר, אמר רבי יצחק בשומרי שביעית[6].

רבי יצחק — שמו מורה על גבורי כח, כי יצחק הוא בחינת גבורה.

והוא רבי יצחק נפחא, שנופח באש דגבורות.

(תורת לוי יצחק עמ' קלה)

1) מנחות קד, ב.
2) ברכות כו, ב.
3) ראה זח"ב קנו, א.
4) שם.
5) תהלים קג, כ.
6) ויקרא רבה פ"א, א.

רבי מאיר

ההוא אפוטרופוס דהוה בשבבותיה דרבי מאיר, דהוה קא מזבין ארעתא וזבן עבדי, ולא שבקיה רבי מאיר[7].

רבי מאיר — הוא בחינת יסוד, אור זרוע לצדיק[8], בחינת בקר אור של יוסף[9], המאיר לארץ, למלכות שנקראת ארץ[10].

והוא רוצה בארץ דמלכות ומטיב לה, כמו שכתוב[11] ויוסף הוא השליט על הארץ, ואינו רוצה בעבדים (כי הוא עצמו היה עבד, ואחר כך יצא לחירות).

והראיה ממה שכתוב[12] קנה אותנו ואת אדמתנו בלחם, היינו שהמצרים הציעו לו לקנות תחלה אותם לעבדים ואחר כך את אדמתם, וכתיב[13] ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה, ואותם לא קנה לעבדים[14], הרי שבוחר יותר בארץ מאשר בעבדים.

והאפוטרופוס הזה עשה בהיפך, ולכן רבי מאיר, שהוא כמו יוסף, לא שבקיה.

(תורת לוי יצחק עמ' עו)

7) גיטין נא, ב.
8) תהלים צז, יא.
9) מקץ מד, ג.
10) תניא אגרת הקדש ס"כ.
11) שם מב, ו.
12) ויגש מז, יט.
13) שם, כ.
14) ראה רמב"ן שם פסוק יט.

המשך ביאור למס' חולין ליום חמישי עמ' ב

וּבַדְּרוּסָה, היא נאסרת רק **מִשֶּׁיַּאֲדִים הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד בְּנֵי הַמֵּעַיִים**, שאזי מוכח שנדרסה. אולם אם לא האדים הבשר, אינה טריפה, שלא נכנס בה ארס כלל.

הגמרא מביאה אופן אחר שנאמרו דברי רב נחמן: **רַב זְבִיד מַתְנֵי הָכִי** – היה שונה כך את דברי רב נחמן, **בִּדְרוּסָה** נאסרת **מִשֶּׁיַּאֲדִים בָּשָׂר כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים**, ואם נדרסה **בְּסִימָנִים** [–בקנה ובוושט], אינה דריסה **עַד שֶׁיַּאֲדִימוּ הַסִּימָנִים עַצְמָם**, ואם לא האדימו הסימנים, אף על פי שהבשר שכנגדן האדים, אין זו טריפה, שרוב סימנים קשים הם, ואין הארס שולט בהם. אכן אם האדימו הסימנים עצמם, הרי אנו רואים ששלט הארס בהם, וטריפה.

הגמרא דנה מהו שיעור הדריסה כשנדרסה הבהמה בקנה שלה: **אָמַר רַב פַּפִּי, בָּעֵי רַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵּי,**

ח, א – כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם

א. תשמרון לעשות. תשמרון זו משנה[1], לעשות זה מעשה. **למען תחיון ורביתם** בגימטריא תחיית המתים[2]. **למען** בגימטריא קץ.

רמזי רבנו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

ח, ד – שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה

ב. יחיה האדם. וסמיך לי' **שמלתך לא בלתה מעליך** רמז המתים יעמדו בתכריכיהן כשיחיו, וזהו שאמרו רז"ל (כתובות קיא, ב) קל וחומר מחטה ומה חטה נקברת ערומה ויוצאת בכמה מלבושין, האדם על אחת כמה וכמה

רמזי רבנו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

י, א – בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ

ג. הקב"ה קבע שכל הענינים נחלקים בכללות לשלשה: ראש, תוך (אמצע) וסוף[3]. לכל לראש בא הראש והתחלת הכל – שכולל בתוכו (כוונת ותכלית) כל הדבר. לאחר מכן – בא הדבר עצמו, התוך והאמצע, שעל-ידו נעשית התכלית. ולבסוף בא הסיום ושלימות וסך-הכל של כל הענין, כאשר נשלמת התכלית (ש"סוף מעשה במחשבה תחלה"[4]).

ובכללות ה"ז נחלק בג' הענינים של (א) תורה – היסוד והתחלת כל הענינים, כדברי חז"ל[5] ש"תורה נקראת[6] ראשית דרכו", כי היא קדמה לעולם[7], וזהו התכלית והכוונה דכל הענינים, "בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית". (ב) בריאת העולם (וסדר השתלשלות בכלל) והעבודה בבריאה כדי למלאות את תכליתה (בשביל התורה), ו(ג) גמר ושלימות הכל – בגאולה האמיתית והשלימה, כשמתמלא "תכלית ושלימות בריאת עולם הזה שלכך נברא מתחלתו"[8].

ויש לומר, שג' ענינים אלו מרומזים בשלשת האותיות הראשונות א' ב' ג': כל התורה כלולה בעשרת הדברות[9] הכלולים בתיבה הראשונה "אנכי"[10] הנכללת ומתחילה באל"ף[11]. בריאת העולם – "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"[12] – מתחילה בבי"ת[13], כי "בבי"ת נברא העולם", כמבואר בחז"ל[14]. וראש התיבה דגאולה – האות גימ"ל.

ובפרטיות יותר ישנם ג' ענינים אלו בסדר השתלשלות הבריאה עצמו: (א) קודם כל – עלה ברצונו יתברך לברוא את העולם. (ב) הבריאה בפועל. (ג) שלימות הבריאה – בגאולה העתידה – ע"י "מעשינו ועבודתינו" להמשיך ולגלות אלקות בעולם[15] וכו'.

ויש לומר שג' ענינים אלו – נמצאים בגלוי בפרשתנו:

(א) הלוחות הראשונות, שעליהם חקוקים עשרת הדברות הראשונות[16] שנאמרו במתן תורה (החל מהאל"ף ד"אנכי"), הם האל"ף (ההתחלה ויסוד) דכל הענינים, כולל כל בריאת העולם, שנברא "בשביל התורה שנקראת ראשית".

(ב) הירידה דחטא העגל שהביאה לשבירת הלוחות – רומזת על ענין הבי"ת, הירידה הכללית בעולם ("בראשית ברא גו'"), שנותנת מקום לענין החטא והשבירה כו', כידוע[17] שחטא העגל (שקשור לחטא הראשון) בא כתוצאה מצמצום הראשון ושבירת הכלים ולאח"ז קטרוג ומיעוט הלבנה ולאחרי ריבוי השתלשלות וצמצומים ופרסאות כו' – הרי זה נותן מקום לענין של חטא בפועל ר"ל.

והכוונה בזה היא שע"י העבודה למטה, אפילו במצב של ירידה, ימלאו את כוונת הבריאה, "בשביל התורה".

(ג) הלוחות האחרונות מבטאים את ענין הגימ"ל – העלי' שבאה ע"י הירידה ושבירת הלוחות וכו'.

עד – שזה מביא לשלימות ענין הגימ"ל – הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יתגלה בשלימות[18] מעלת התשובה דבני ישראל על חטא העגל[19] ומעלת הלוחות האחרונות[20]

---

1) ספרי פרשת ראה יב, א.

2) מדרש חסו"י. פירוש הרוקח עמוד קצג עיין שם.

3) ראה גם ספר השיחות ה'תש"נ ח"ב ע' 464 ואילך.

4) פיוט "לכה דודי".

5) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית. וראה תנחומא שם ה.

6) משלי ח, כב.

7) שבת פח, א. ועוד.

8) תניא פרק לו.

9) ראה ירושלמי שקלים פרק ו הלכה א. פירוש רש"י משפטים כד, יב. וראה תורה שלימה כרך טז מילואים ס"א. וש"נ.

10) כידוע שתיבת "אנכי" כוללת כל הפרטים שבדיבור אנכי (ראה פורת יוסף (כג, ד) בשם הבעש"ט), ש"אנכי ולא יהי' לך הם כללות כל התורה כולה" (תניא ריש פרק כ. וראה תורה שלימה שם. וש"נ), ויתירה מזו – שדיבור אנכי כולל גם הדיבור לא יהי' לך (ראה "הדרן על הרמב"ם" (קה"ת תשמ"ה) ס"ו).

11) ראה פנים יפות (לבעל ההפלאה) יתרו כ, ב.

12) ריש פרשת בראשית.

13) והטעם שהתחלת התורה ובריאת העולם אינה באות אל"ף (דאנכי), ראשון כל האותיות, ואל"ף דאנכי קדמה לעולם והוא תכלית הבריאה – ראה בפנים השיחה סעיף ג. והתיווך עם הביאורים בזה במדרשי חז"ל שבהערה הבאה והביאור ע"ד החסידות (אור התורה בראשית תקסו, א. וראה לקוטי תורה ראה יט, ב. ועוד) – ראה שיחת ש"פ שלח תשמ"ז ס"ז ואילך.

14) ירושלמי חגיגה פרק ב הלכה ב. ב"ר פ"א, י. תנחומא (באבער) יתרו טז. ועוד – הובאו בתורה שלימה ריש פרשת בראשית.

15) ראה תניא ריש פרק לז.

16) ראה ספר השיחות תשנ"ב חלק ב עמוד 133 הערה 10. וש"נ.

17) ראה ד"ה על כן יאמרו תרצ"א (ספר המאמרים קונטרסים חלק א קצא, ב ואילך). ד"ה באתי לגני תשל"א (ספר המאמרים מלוקט חלק ה עמוד קנה ואילך). וש"נ.

18) ראה לקוטי שיחות חלק ט עמוד 241. ושם, שזהו הטעם שפירש רש"י "יישר כחך ששברת" דוקא בסיום פרשת ברכה, כשהקב"ה מראה למשה רבינו "עד היום האחרון", כי אז תתגלה המעלה הבאה על ידי לוחות האחרונות.

19) ומכיון ש"ביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" לחטא העגל, מובן ששלימות התשובה תהי' דוקא לעתיד לבוא כשיבטל החטא לגמרי.

20) ראה ספר המאמרים עטר"ת עמוד שנט ש"אמיתת הגילוי דלעתיד" הוא דוקא ע"י הבירורים בכח התורה של לוחות האחרונות. וראה ד"ה ויתן לך תרס"ו (המשך תרס"ו סוף עמוד צב) [בנוגע להמעלה דתלמוד בבלי לגבי תלמוד ירושלמי, שהיא בדוגמת המעלה שבלוחות השניות לגבי לוחות הראשונות (שם עמוד צג)] ש"עיקר הגילוי מזה יהי' לעתיד".

(שבאו על ידי שבירת לוחות הראשונות) - המעלה שבאה על ידי עבודת האדם למטה (ובפרט על ידי עבודת התשובה) למלאות תכלית הבריאה - "בשביל התורה".

תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ב פרשת כי תשא

יא, יט – ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך

ד. בפרשה שני' של קריאת שמע לפירוש ספרי דמייתי רש"י ושמתם את דברי אלה היינו בגלות שלא יהי' חדשים כשתחזרו לארץ ישראל בזמן גאולה, ונתקשה רמב"ן איך שייך על זה למען ירבו ימיכם על האדמה, ולפע"ד בשבתך בביתך וגו' נהי בפרשה ראשונה דרשו חז"ל לאפוקי עוסק במצוה ובשכבך זמן שכיבה וקימה, מכל מקום בפרשה שני' נאמר לכלל ישראל לרמז שיקיימו התורה בשבתך בביתך ב' בתי מקדשות, ובלכתך בדרך גליות בשעת חורבן ושמדות והלכו מגולה אל גולה, ובשכבך נפלה בתולת ישראל בגלות מכל מקום יושבת בשלוה בין האומות ויכונה שכיבה ולא הליכה בדרך, ובקומך במהרה בימינו קום בתולת ישראל, בכל אלו הזמנים יעבדו ה' ויוצדק למען ירבו ימיכם על האדמה כימי השמים על הארץ [עיין סנהדרין צט.] כי הגאולה העתידה היא כימי השמים על הארץ.

חתם סופר

יא, כא – למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ

ה. רמז ואספת דגנך ותירושך ויצהרך, היינו גאולת מצרים בחג המצות הוא דגנך, ופורים תירושך חייב לבסומי שמחה ומשתה, וחנוכה ויצהרך הוא שמן. שוב אח"ז מלכות העבדים הורדוס ובניו עם הדומה לחמור היינו ונתתי עשב בשדך לבהמתך וקראו שדך כי בית שני נגד יצחק שקראו שדה כידוע - ושוב אח"כ נזכר החורבן של בית שני הארוך הזה בעו"ה. ובסוף למען ירבו ימיכם וגו' לתת להם ואמרו חז"ל (סנהדרין צ:) לכם לא נאמר אלא להם רמז לתחיית המתים שיהי' אז אי"ה בב"א.

דרושים חתם סופר ח"א עמוד סח

המשך ביאור למס' חולין ליום שישי עמ' ב

מארוכה לארוכה היו מעבירים חבל וסורגים אותו שתי וערב, ועל החבל הסרוג היו מניחים את המצעים, הכרים והכסותות. המשנה (כלים פי"ט מ"ב) מבארת את דין החבל שנותר לאחר שסרגו את המטה, אם הוא מקבל טומאה, וממשנה זו מקשה רבא על רב נחמן. מקשה הגמרא: **אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן,** שנינו במשנה (שם), שכאשר גמרו לסרג את המטה, ונותר **חֶבֶל** מן הסירוג **הַיּוֹצֵא** מִן **הַמִּטָּה** - מתוך מסגרת המטה אל מחוץ למוטות העץ, אם אורכו הוא **עַד חֲמִשָּׁה טְפָחִים,** גם אם המטה נטמאה, החבל **טָהוֹר.** שחבל קצר אין לו שימוש עם המטה, ולכך אינו נעשה חלק ממנה. אמנם לא נתבאר במשנה מה דין חבל שאורכו חמשה טפחים בצמצום, מבין רבא, **מַאי לָאו** - האם אין כוונתה, שחבל שאורכו **חֲמִשָּׁה** טפחים דינו **כִּלְמַטָּה** - כחבל שאורכו פחות מחמשה טפחים, והוא טהור. נמצא, שדברי המשנה מתפרשים, שחבל שאורכו ממשהו ועד חמשה טפחים טהור, ובכלל זה חבל שאורכו חמשה טפחים, ואם כן לשון 'עד' ששנינו במשנה מתפרש על דרך 'עד ועד בכלל'. משיב רב נחמן: **לא,** רק חבל שאורכו מעט פחות מחמשה טפחים טהור, אך חבל שאורכו **חֲמִשָּׁה** טפחים דינו **כִּלְמַעְלָה** - כחבל שיש בו יותר מחמשה טפחים, והוא טמא משום שיש לו שימוש עם המטה בכך שקושרים בו את הפסחים לכרעי המטה, ואוחזים בו כשרוצים לשלשל אותה, ולכך הוא נחשב חלק ממנה. נמצא, שדברי המשנה מתפרשים, שחבל שאורכו משהו טהור עד שיגיע אורכו לחמשה טפחים, וכשהגיע לחמשה טפחים הוא טמא, ואם כן לשון 'עד' ששנינו במשנה מתפרש על דרך 'עד ולא עד בכלל'.

מוסיף רבא להקשות על רב נחמן, מהמשך דברי המשנה העוסקת בדין חבל היוצא מן המטה: **תָּא שְׁמַע,** שלשון המשנה 'עד' מתפרש על דרך 'עד ועד בכלל'. שבהמשך המשנה שנינו, שאם אורך החבל הוא **מֵחֲמִשָּׁה** טפחים **וְעַד עֲשָׂרָה** טפחים, כשהמטה נטמאה, גם החבל **טָמֵא,** כיון שהוא משמש עמה בקשירת הפסח לכרעיה, ובאחיזה בו כשמשלשלים אותה. אמנם כיון שלא נתבאר מה דין חבל שיש בו עשרה טפחים, מבין רבא, **מַאי לָאו** - האם אין כוונת דברי המשנה, שחבל שאורכו **עֲשָׂרָה** טפחים דינו **כִּלְמַטָּה** - כחבל שאורכו פחות מעשרה טפחים, והוא טמא. נמצא, שדברי המשנה מתפרשים, שחבל שאורכו מחמשה טפחים ועד עשרה טפחים טמא, ובכלל זה חבל שאורכו עשרה טפחים, ואם כן לשון 'עד' ששנינו במשנה מתפרש על דרך 'עד ועד בכלל'. משיב רב נחמן: **לא,** דברי המשנה אינם מתפרשים כן, ורק חבל שאורכו מעט פחות מעשרה טפחים טמא, אך חבל שאורכו **עֲשָׂרָה** טפחים דינו **כִּלְמַעְלָה** - כאילו יש בו יותר מעשרה טפחים שהוא טהור. שחבל שיש באורכו עשרה טפחים ויותר אינו ראוי לשימוש עם המטה, ואינו נחשב חלק ממנה כיון שעומד לקציצה, ובפני עצמו הוא אינו מקבל טומאה. נמצא, שדברי המשנה מתפרשים, שחבל שאורכו מחמשה טפחים ומעלה טמא עד שיגיע אורכו לעשרה טפחים, וכשהגיע לעשרה טפחים הוא טהור, ואם כן לשון 'עד' ששנינו במשנה מתפרש על דרך 'עד ולא עד בכלל'.

בטומאת שרצים אמר הכתוב (ויקרא יא לג), 'וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו'. לפיכך, כלי חרס אינם מקבלים טומאה אלא כשיש להם בית קיבול המחזיק בתוכו אוכל או משקה. לאחר שנטמאו, טבילה במקוה אינה מטהרת אותם מטומאתם, ורק שבירתם מוציאה אותם מידי טומאה. אולם מריבוי הכתוב 'וכל כלי חרש' דרשו חכמים (תורת כהנים שמיני פ"ז), שגם שברי כלי חרס מקבלים טומאה, אם הם עדיין משמשים לקבל בתוכם מעט ממה שהיו מקבלים לתוכם לפני כן. לפיכך מבארת המשנה (כלים פ"ב מ"ב), כמה משקה יחזיקו שברי כלי החרס בתוכם, שיחשבו בכך כלי לקבל טומאה. ממשנה זו מוסיפה הגמרא להקשות על רב נחמן: **תָּא שְׁמַע, הַדַּקִּין שֶׁבִּכְלֵי חֶרֶס** - כלי חרס דקים וקטנים, **הֵן** - כשהם שלמים כפי שעשה אותם היוצר, **וְקַרְקְרוֹתֵיהֶן** - וקרקעות הכלים שנותרו לאחר שהכלים נשברו, **וְדוֹפְנוֹתֵיהֶם** - ודפנות הכלים שנותרו לאחר שהכלים נשברו, אם הם **יוֹשְׁבִין** על הארץ **שֶׁלֹּא מְסוּמָּכִין** - בלא שצריך לסמוך אותם על דבר אחר, ומקבלים לתוכם משקה כשיעור שקבעו חכמים,

◆ יום ראשון י"ד מנחם־אב ◆

ז (יב) וְהָיָ֣ה ׀ עֵ֣קֶב תִּשְׁמְע֗וּן אֵ֤ת הַמִּשְׁפָּטִים֙ הָאֵ֔לֶּה וּשְׁמַרְתֶּ֥ם וַעֲשִׂיתֶ֖ם אֹתָ֑ם וְשָׁמַר֩ יְהֹוָ֨ה אֱלֹהֶ֜יךָ לְךָ֗ אֶת־הַבְּרִית֙ וְאֶת־הַחֶ֔סֶד אֲשֶׁ֥ר נִשְׁבַּ֖ע לַאֲבֹתֶֽיךָ׃

יב וִיהֵי חֲלַף דִּי תְקַבְּלוּן יָת דִּינַיָּא הָאִלֵּין וְתִטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְיִטַּר יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ יָת קְיָמָא וְיָת חִסְדָּא דִּי קַיִּים לַאֲבָהָתָךְ׃

כס"ר◄ **וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן** • אִם הַמִּצְוֹת הַקַּלּוֹת, שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו, תִּשְׁמְעוּן. **וְשָׁמַר ה׳ וְגוֹ׳** • יִשְׁמֹר לְךָ הַבְטָחָתוֹ. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) **וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ **וְהָיָה** מַה יִּהְיֶה, אִם הַשְּׁמִירָה שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּסָמוּךְ, לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן וְשָׁמַר, וּמַה צֹּרֶךְ בְּתֵבַת וְהָיָה, עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ **עֵקֶב** וְלֹא אָמַר אִם תִּשְׁמְעוּן כְּדֶרֶךְ אוֹמְרוֹ (וַיִּקְרָא כ"ו ג׳) אִם בְּחֻקֹּתַי, וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל דָּרְשׁוּ (תַּנְחוּמָא) אִם מִצְוֹות שֶׁהָאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו תִּשְׁמְעוּן, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ, וְיִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ב"ר פ׳ מ"ב) אֵין וְהָיָה אֶלָּא שִׂמְחָה, וְהִנֵּה אֲדוֹן הַנְּבִיאִים בָּא בְּנֹעַם דְּבָרָיו לְהָעִיר בְּמוּסָר נָעִים כִּי אֵין לָאָדָם לִשְׂמֹחַ אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לַעֲשׂוֹ׳ אָז יִשְׂמַח לִבּוֹ וְיָגֵל כְּבוֹדוֹ, אֲבָל כָּל עוֹד שֶׁיָּחוּשׁ שֶׁחָסֵר אַחַת מִכָּל מִצְוֹות ה׳ בֵּין מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה בֵּין מִצְוַת עֲשֵׂה עָלָיו אָמַר שְׁלֹמֹה (קֹהֶלֶת ב׳) וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּה עֹשָׂה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְהָיָה** שִׂמְחָה תִּהְיֶה לְךָ **עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן** פֵּרוּשׁ עֵקֶב הוּא סוֹף וְתַכְלִית, כְּדֶרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ חֲזַ"ל בְּלָשׁוֹן זֶה בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (סוֹטָה מ"ט:) בְּעִקְבוֹת מְשִׁיחָא וְכוּ׳ כִּי בִּגְמַר זְמַן בִּיאָתוֹ יִקָּרֵא עֲקֵבוֹת, כְּמוֹ כֵן אָמַר **עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם** אָז הוּא זְמַן הַשִּׂמְחָה וְכָל שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לָזֶה אֵין לוֹ מָקוֹם לִשְׂמֹחַ וּכְמַאֲמַר חֲסִידֵי יִשְׂרָאֵל (חוֹבַת הַלְּבָבוֹת שַׁעַר הַפְּרִישׁוּת פ"ד) שֶׁהַפָּרוּשׁ אֶבְלוֹ בְּלִבּוֹ וְצָהֳלָתוֹ בְּפָנָיו, כִּי אֵין נָכוֹן לִשְׂמֹחַ מִי שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲמֹד בְּבוּשָׁה וּכְלִימָה לִפְנֵי מֶלֶךְ הַגָּדוֹל וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִי שֶׁמְּחֻיָּב רֹאשׁוֹ לַמֶּלֶךְ, וּכְפִי זֶה שִׁעוּר עֵקֶב הוּא סוֹף שְׁמִיעַת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים: **עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר** שֶׁאֵין שִׂמְחָה לְאִישׁ אֶלָּא בְּסוֹף הַשְּׁמִיעָה, וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא גָּמַר אָדָם עֲבוֹדָתוֹ לֹא יַאֲמִין בְּצִדְקוּת מַעֲשָׂיו עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (אִיּוֹב ט"ו) הֵן בִּקְדֹשָׁיו לֹא יַאֲמִין:

עוֹד נִתְכַּוֵּן שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּלְמֹד הַתּוֹרָה בְּשִׂמְחָה וְלֹא בְּעִצָּבוֹן כִּי דִּבְרֵי תּוֹרָה אֲסוּרִין לָאָבֵל (יור"ד סִי׳ שפ"ד):

עוֹד רָמַז עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים י"ט) פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְהָיָה** הַשִּׂמְחָה תִּהְיֶה **עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן**, וּפֵרוּשׁ עֵקֶב שְׂכַר עֵסֶק הַתּוֹרָה תְּשַׂמְּחֵהוּ, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז הַתַּנָּא בְּאוֹמְרוֹ (אָבוֹת פ"ד) מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה וְכוּ׳ שֶׁשְּׂכַר מִצְוָה מִצְוָה שֶׁהִיא הַשִּׂמְחָה:

עוֹד רָמַז לְמַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח"ג רי"ג) וְז"ל דְּלֵית חֶדְוָתָא קָמֵי קב"ה כִּשְׁעָתָא דְּיִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּדְּלֵי בְּאוֹרָיְתָא, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְהָיָה** סְתָם שִׂמְחָה כְּלָלִית לְמַלֵּא עוֹלָם וּכְשֶׁהוּא שָׂמֵחַ כָּל הָעוֹלָם בְּשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן וְגוֹ׳, וְרָמַז בְּתֵבַת **עֵקֶב** מִדַּת הַתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה אָדָם הוֹלֵךְ עָקֵב לְצַד גּוּדָל בַּעֲנָוָה וְשִׁפְלוּת וְאָז יַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ בַּלִּמּוּדִים וְהוּא אוֹמְרוֹ **תִּשְׁמְעוּן** גַּם בְּכִנּוּי לַנִּשְׁמָעִים לוֹמַר שֶׁבְּאֶמְצָעוּת שֶׁאָדָם מֵשִׂים עַצְמוֹ כַּעֲקֵבִים יִתְגַּלּוּ לוֹ וְיָבִין סִתְרֵי תּוֹרָה:

וְאֶפְשָׁר שֶׁרָמַז בְּאוֹת הַנּוּ"ן שֶׁיַּשִּׂיג וְיָבִין חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִּינָה וּלְדֶרֶךְ זֶה גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא **תִּשְׁמְעוּן** שֶׁאִם יַשִּׂיג מַדְרֵגַת הָעֲנָוָה יַשִּׂיג לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי תּוֹרָה וְאוֹמְרוֹ **וּשְׁמַרְתֶּם** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ שֶׁעַל יְדֵי הַשְּׂכָלָה בַּתּוֹרָה יַשִּׂיג לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת שֶׁהַתּוֹרָה מָגֵנָּא וּמַצֵּלָא מִן הַחֵטְא שֶׁהִיא הַשְּׁמִירָה גַּם מְבִיאָה לִידֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹות שֶׁהוּא הַמַּעֲשֶׂה: **וְשָׁמַר וְגוֹ׳.** אוֹמְרוֹ בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, וּלְפִי מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב הוּא גְּזֵרַת הַדִּבּוּר וְהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר יִשְׁמֹר ה׳ וְגוֹ׳, וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק שֶׁלִּפְנֵי זֶה לְאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁהַגְּזֵרָה הִיא עֵקֶב, וּלְא׳ מֵהַדְּרָכִים הַגְּזֵרָה הִיא תִּשְׁמְעוּן יָבוֹא עַל נָכוֹן אוֹמְרוֹ **וְשָׁמַר** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו:

לְךָ אֶת הַבְּרִית וְגוֹ׳. קָשֶׁה שֶׁמִּדְבָרָיו כָּאן מַשְׁמָע שֶׁאַחַר שֶׁיִּשְׁמְעוּ וְיִשְׁמְרוּ וְיַעֲשׂוּ כָּל הַמִּשְׁפָּטִים בָּזֶה יִזְכּוּ לִשְׁמֹר לָהֶם הַבְטָחָתוֹ, וּמִמַּה שֶּׁאָמַר בְּפָרָשָׁה זוֹ עַצְמָהּ (ט׳ ה׳) לֹא בְצִדְקָתְךָ וְגוֹ׳ כִּי בְּרִשְׁעַת וְגוֹ׳ וּלְמַעַן הָקִים וְגוֹ׳ זֶה יַגִּיד שֶׁהֲגַם שֶׁאֵין לָהֶם צְדָקָה בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיְּקַיֵּם ה׳ אֶת הַשְּׁבוּעָה וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי לֹא בְּצִדְקָתוֹ בָּא וְיָרַשׁ מַה שֶּׁיָּרַשׁ, וְאוּלַי כִּי כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ הָיְתָה בִּשְׁבִיל שְׁבוּעַת הָאָבוֹת וּתְנַאי הוּא הַדָּבָר אִם יִשְׁמְרוּ וְיַעֲשׂוּ יִשְׁמֹר ה׳ הַמַּתָּנָה לְעוֹלָם וָעֶד, וְהוּא אוֹמְרוֹ כָּאן **וְשָׁמַר ה׳**, וְאִם לֹא יִשְׁמְרוּ תִּהְיֶה קִיּוּם הַשְּׁבוּעָה בַּזְּמָן הַמּוּעָט שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ וִישַׁלְּחֵם לְנַפְשָׁם:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְפִי שֶׁהַבְטָחַת אַבְרָהָם מָצִינוּ שֶׁאָמַר לוֹ שְׁנֵי הַבְטָחוֹת א׳ לְהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם וִיבִיאֵם אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ט"ו י"ד) וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה, ב׳ לָתֵת לוֹ מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד נְהַר פְּרָת וַעֲשָׂרָה אֻמּוֹת, וְהֵן עַתָּה הֲגַם שֶׁלֹּא הָיוּ צַדִּיקִים כַּמִּצְטָרֵךְ כְּאוֹמְרוֹ לֹא בְּצִדְקָתְךָ וְגוֹ׳ אַף עַל פִּי כֵן קִיֵּם ה׳ לִבְנֵיהֶם הַבְטָחָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם וֶהֱבִיאָם אֶל הָאָרֶץ וְהִנְחִילָם שִׁעוּר הַמַּסְפִּיק, וַהֲלֹא תִּמְצָא שֶׁאֲפִלּוּ שִׁעוּר הַצָּרִיךְ לָהֶם לֹא נָחֲלוּ שֶׁהֲרֵי בְּנֵי יוֹסֵף עוֹמְדִים וְצוֹוְחִים שֶׁלֹּא הִסְפִּיקָם נַחֲלָתָם (יְהוֹשֻׁעַ י"ז), הֲרֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעָה לְיָדָם הַבְטָחַת מִנְּהַר מִצְרַיִם

(יג) וַאֲהֵבְךָ֥ וּבֵרַכְךָ֖ וְהִרְבֶּ֑ךָ וּבֵרַ֨ךְ פְּרִי־בִטְנְךָ֜ וּפְרִ֤י אַדְמָתֶ֙ךָ֙ דְּגָנְךָ֔ וְתִירֹשְׁךָ֖ וְיִצְהָרֶ֑ךָ שְׁגַר־אֲלָפֶ֙יךָ֙ וְעַשְׁתְּרֹ֣ת צֹאנֶ֔ךָ עַ֖ל הָאֲדָמָ֣ה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּ֑ע לַאֲבֹתֶ֖יךָ לָתֶ֥ת לָֽךְ׃

יג וְיִרְחַמְנָךְ וִיבָרְכִנָּךְ וַיַסְגִּנָּךְ וִיבָרֵךְ זַלְדָּא דִמְעָךְ וְאִבָּא דְאַרְעָךְ עִבּוּרָךְ וְחַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ בַּקְרֵי תּוֹרָיךְ וְעֶדְרֵי עָנָךְ עַל אַרְעָא דִי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן לָךְ׃

רש"י◄ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ • וַלְדֵי בְּקָרְךָ, שֶׁהַנְּקֵבָה מְשַׁגֶּרֶת מִמֶּעֶיהָ. **וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ** • מְנַחֵם פֵּרֵשׁ (תהלים כב) 'אַבִּירֵי בָשָׁן', מִבְּחַר הַצֹּאן, כְּמוֹ (בראשית יד) "עַשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם", לְשׁוֹן חֹזֶק, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'וְעֶדְרֵי עָנָךְ'. (חולין פד) וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם "עַשְׁתָּרוֹת"? שֶׁמְּעַשְּׁרוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן.

(יד) בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ׃

יד בְּרִיךְ תְּהֵי מִכָּל עַמְמַיָּא לָא יְהֵי בָךְ עַקַר וְעַקְרָא וּבִבְעִירָךְ׃

רש"י◄ עָקָר • שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד. אור החיים

(טו) וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ כָּל־חֳלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ׃

טו וַיַעְדֵי יְיָ מִנָּךְ כָּל מַרְעִין וְכָל מַכְתְּשֵׁי מִצְרַיִם בִּישַׁיָּא דִי יְדַעַתְּ לָא יְשַׁוּנּוּן בָּךְ וְיִתְּנִנּוּן בְּכָל סָנְאָךְ׃

(טז) וְאָכַלְתָּ֞ אֶת־כָּל־הָעַמִּים֙ אֲשֶׁר֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ נֹתֵ֥ן לָ֖ךְ לֹא־תָח֣וֹס עֵינְךָ֑ עֲלֵיהֶ֗ם וְלֹא־תַעֲבֹ֤ד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם֙ כִּי־מוֹקֵ֣שׁ הֽוּא־לָ֔ךְ׃ ס אור החיים

טז וּתְגַמַּר יָת כָּל עַמְמַיָּא דִי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לָא תְחוּס עֵינָךְ עֲלֵיהוֹן וְלָא תִפְלַח יָת טַעֲוָתְהוֹן אֲרֵי לְתַקְלָא הוּא לָךְ׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עַד נְהַר פְּרָת וַעֲשָׂרָה אַמּוֹת, לָזֶה אָמַר מֹשֶׁה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן וְגוֹ' וְשָׁמַר ה' וְגוֹ' אֶת הַבְּרִית וְגוֹ' פֵּרוּשׁ לָתֵת מִנְּהַר מִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה אַמּוֹת בִּשְׁלֵמוּת: אוֹ אֶפְשָׁר לוֹמַר כִּי עַל ז' אַמּוֹת אוֹמֵר אֶת הַבְּרִית וְעַל תַּשְׁלוּם הָעֲשָׂרָה הוּא אוֹמֵר וְאֶת הַחֶסֶד, כִּי מַתְּנַת הַג' הוּא חֶסֶד מֵפְלָא שֶׁהֵם מִלְּבַד אֶרֶץ כְּנַעַן, וְהַמַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר יִרְאֶה כִּי הֵם כְּלָלוּת רֹב הָעוֹלָם כִּי אֱדוֹם עַמּוֹן וּמוֹאָב הֵם פִּנָּה גְדוֹלָה, וּמַה גַּם לְדִבְרֵיהֶם ז"ל (יומא י:) שֶׁאָמְרוּ עֲתִידָה מַלְכוּת אֱדוֹם שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל הָעוֹלָם, מֵעַתָּה יֵשׁ בְּמַתָּנָה זוֹ כָּל הָעוֹלָם בִּכְלָל וְחֶסֶד מֻפְלָג יִקָּרֵא וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר וְאֶת הַחֶסֶד, וְתֵדַע שֶׁכֵּן הוּא שֶׁהֲרֵי עַדַיִן לֹא זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְהַבְטָחָה הַנִּזְכֶּרֶת וְאוֹתָהּ אָנוּ מְבַקְּשִׁים וּמְצַפִּים לְהַנְחִיל עֶלְיוֹן לָנוּ גּוֹיִים רַבִּים:

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן וְגוֹ' לֹא תִצְטָרְכוּ לִזְכּוֹת בְּטוּב ה' וּבְחַסְדּוֹ מִצַּד שְׁבוּעַת הָאָבוֹת אֶלָּא תִּזְכּוּ מִצַּד עַצְמֵיכֶם לִשְׁמֹר ה' לָכֶם הַבְּרִית וְגוֹ' שֶׁנִּשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵיכֶם, כִּי אֵינוֹ דּוֹמֶה הַבָּא לִזְכּוֹת בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ כְּמוֹ לִזְכּוֹת בִּשְׁבִיל אֲבוֹתָיו, וְהוּא שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר לְךָ אֶת הַבְּרִית וְלֹא אָמַר וְשָׁמַר לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ' שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ תֵּבַת לְךָ עִם תֵּבַת הַבְּרִית לַהֲעִירְךָ לִדְבָרֵנוּ, וּלְדָרֶךְ זֶה אוֹמְרוֹ וְשָׁמַר פֵּרוּשׁ שֶׁכָּל הַבְטָחוֹת ה' וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּרִיתוֹ הֵם בְּטוּחִים וּשְׁמוּרִים לְעוֹלָם וָעֶד, וּדְבָרִים אֵלּוּ כֵּנִים הֵם שֶׁהַלֹּא אַבְרָהָם זָכָה לְכָל הַכָּבוֹד לְצַד מַעֲשָׂיו, וְאִם יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְרוּ תּוֹרַת ה' לָמָּה יִגְּרְעוּ לָבוֹא בְּכֹחַ זְכוּת אָבוֹת וְאַדְרַבָּא שֶׁלָּהֶם גָּדוֹל מִשֶּׁל אֲבוֹתֵיהֶם כִּי הֵם עָמְדוּ עַל הַר סִינַי וְגַם הֵיוֹתָם מְצֻוִּים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאָבוֹת שֶׁלֹּא נִתְּנָה לָהֶם הַתּוֹרָה, וּמֵעַתָּה גָּדוֹל כֹּחַ הַבָּנִים כְּשֶׁיֵּיטִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם מִכֹּחַ הָאָבוֹת:

יד) בָּרוּךְ תִּהְיֶה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה אִמָּה גְּדוֹלָה מֵהֶם, אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ בָּרוּךְ תִּהְיֶה וְגוֹ' וּמַה הִיא הַבְּרָכָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה וְגוֹ' וְאוֹמְרוֹ בְּךָ וְגוֹ', פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִמָּצֵא אָדָם עָקָר מֵעַצְמוֹ, וּכְנֶגֶד עֲקָרוּת הַבָּא עַל יְדֵי חֹלִי אָמַר וְהֵסִיר ה' מִמְּךָ כָּל חֹלִי הַסּוֹבֵב, וּבָזֶה תִּהְיֶה נִכֶּרֶת הַבְּרָכָה שֶׁל לֹא יִהְיֶה בְּךָ עָקָר כְּשֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּיִשְׂרָאֵל אָדָם שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ וְהֵסִיר וְגוֹ'. עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם ז"ל (כְּתֻבּוֹת ל'.) הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִצִּנִּים וּפַחִים וְכוּ', לָזֶה אָמַר וְהֵסִיר פֵּרוּשׁ לִהְיוֹת שֶׁאֵינָם בְּיָדוֹ וּבָאִים עַל הָאָדָם מַבְטִיחַ שֶׁיְּסִירֵם אַחַר שֶׁכְּבָר בָּאוּ, וּכְנֶגֶד חֳלָאִים הַבָּאִים בִּשְׁלִיחוּת אָמַר לֹא יְשִׂימָם בָּךְ, וְלָזֶה לֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר וְהֵסִיר וְהֵצְרַךְ לִכְפֹּל וְלוֹ' לֹא יְשִׂימָם וְלֹא סָמַךְ עַל מַה שֶׁקָּדַם לוֹ' וְהֵסִיר:

עוֹד בָּא לְהָעִיר בְּהַכָּרַת חֶסֶד אֵל כִּי הוּא הַמֵּסִיר חֹלִי מִיִּשְׂרָאֵל, לְבַל יֹאמְרוּ כִּי הַדָּבָר בָּא כְּפִי הַטֶּבַע יֵשׁ עִתִּים וּזְמַנִּים שֶׁאֵין חֳלָאִים בָּעוֹלָם, לָזֶה אָמַר וְכָל מַדְוֵי וְגוֹ' לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל וְגוֹ', וּבָזֶה תַּשְׂכִּיל כִּי הַדָּבָר בָּא בְּהַשְׁגָּחָה מֵה' וְיַכֵּר הַגֵּס:

עוֹד יִרְצֶה שֶׁהֲגַם שֶׁיָּשִׂים ה' הַמַּדְוֶה בְּשׂוֹנְאֵיהֶם לֹא יִהְיֶה חֹלִי נִדְבָּק מֵהֶם אֲלֵיהֶם הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה חֹלִי הַנִּדְבָּק כְּחֹלִי רְאָתָן (שם ע"ז:) יַפְלִיא ה' בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים:

טז) וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים. זוֹ מִצְוַת

(יז) כִּי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם:

יז דִּילְמָא תֵּימַר בְּלִבָּךְ סַגִּיאִין עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִנִּי אֵכְדֵּין אִכּוּל לְתָרְכוּתְהוֹן:

רש"י◄ **כִּי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ** • עַל כָּרְחֲךָ, לְשׁוֹן 'דִּלְמָא' הוּא: 'שֶׁמָּא תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם רַבִּים לֹא אוּכַל לְהוֹרִישָׁם', אַל תֹּאמַר כֵּן, לֹא תִּירָא מֵהֶם. וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ בְּאֶחָד מִשְּׁאָר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל 'כִּי' שֶׁיִּפֹּל עָלָיו שׁוּב "לֹא תִירָא מֵהֶם".

(יח) לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם:

יח לָא תִּדְחַל מִנְּהוֹן מִדְּכַר תִּדְכַּר יָת דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהָךְ לְפַרְעֹה וּלְכָל מִצְרָיִם:

(יט) הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם:

יט נִסִּין רַבְּרְבִין דִּי חֲזָאָה עֵינָךְ וְאָתַיָּא וּמוֹפְתַיָּא וִידָא תַּקֵּיפְתָּא וּדְרָעָא מְרָמְמָא דִּי אַפְּקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ כֵּן יַעְבֵּד יְיָ אֱלָהָךְ לְכָל עַמְמַיָּא דִּי אַתְּ דָּחֵל מִקֳּדָמֵיהוֹן:

רש"י◄ **הַמַּסֹּת** • נִסְיוֹנוֹת. **וְהָאֹתֹת** • כְּגוֹן: (שמות ד) "וַיְהִי לְנָחָשׁ", (שם) "וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת". **וְהַמֹּפְתִים** • הַמַּכּוֹת הַמֻּפְלָאוֹת. **וְהַיָּד הַחֲזָקָה** • זֶה הַדֶּבֶר. **וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה** • זוֹ הַחֶרֶב שֶׁל מַכַּת בְּכוֹרוֹת.

(כ) וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ:

כ וְאַף יָת עֲרָעִיתָא יְגָרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בְּהוֹן עַד דְּיֵבַדּוּן דְּאִשְׁתָּאֲרוּ וּדְאִטַּמָּרוּ מִקֳּדָמָךְ:

רש"י◄ **הַצִּרְעָה** • (סוטה לו) מִין שֶׁרֶץ הָעוֹף שֶׁהָיְתָה זוֹרֶקֶת בָּהֶם מָרָה וּמְסַמְּאָה אֶת עֵינֵיהֶם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ נִסְתָּרִים שָׁם.

(כא) לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא:

כא לָא תִּתְבַּר מִקֳּדָמֵיהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִינְתֵּהּ בֵּינָךְ אֱלָהָא רַבָּא וּדְחִילָא:

(כב) וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:

כב וִיתָרֵךְ יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִקֳּדָמָךְ זְעֵר זְעֵר לָא תִּכּוּל לְשֵׁצָיוּתְהוֹן בִּפְרִיעַ דִּילְמָא תִּסְגֵּי עֲלָךְ חֵיוַת בָּרָא:

רש"י◄ **פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה** • וַהֲלֹא אִם עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין מִתְיָרְאִין מִן הַחַיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ה): "וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הָשְׁלְמָה־לָּךְ"? אֶלָּא גָּלוּי הָיָה לְפָנָיו שֶׁעֲתִידִין לַחֲטֹא.

(כג) וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה גְדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם:

כג וִימְסְרִנּוּן יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָךְ וִישַׁגִּשִׁנּוּן שִׁגּוּשׁ רַב עַד דְּיִשֵּׁיצִנּוּן:

רש"י◄ **וְהָמָם** • נָקוּד קָמָץ כֻּלּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מ"ם אַחֲרוֹנָה מִן הַיְסוֹד, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ: וְהֵם אוֹתָם, אֲבָל (ישעיה כח) "וְהָמַם גִּלְגַּל עֶגְלָתוֹ", כֻּלּוֹ יְסוֹד, לְפִיכָךְ חֶצְיוֹ קָמָץ וְחֶצְיוֹ פַּתָּח, כְּשֶׁאָר פֹּעַל שֶׁל שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עֲשֹׂה, וְגָמַר אֹמֶר אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ, הָא לַמַּדְתָּ שֶׁאִם תִּתְעַצְּלוּ אַתֶּם מוֹאֲסִים בְּמַתְּנַת אֱלֹהִים, וְאוֹמְרוֹ לֹא תָחוּס עֵינְךָ וְגוֹ', עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי י"ב) וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אַכְזָרִי, פֵּרוּשׁ אֵין זוֹ מִמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת אֶלָּא מִדָּה רָעָה, וְלָזֶה מַזְהִיר נֶגְדִּיּוּת מִדָּה טוֹבָה כִּי בַּמֶּה שֶׁלְּפָנֵינוּ אֵינָהּ אֶלָּא רָעָה, וְאוּלַי שֶׁהֵצָרֵךְ לְהַזְהִיר לֹא תָחוֹס, לְפִי שֶׁבֵּרֵךְ ה' אֶת יִשְׂרָאֵל בְּבָנִים וְאָמְרוּ ז"ל (סַנְהֶדְרִין לוֹ:) שֶׁבַּעַל בָּנִים יִתְרַבּוּ רַחֲמָיו וְהָרְאָיָה שֶׁאֵין מְמַנִּים בְּסַנְהֶדְרִין אֶלָּא מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים, לָזֶה בָּא מַאֲמַר ה' לְנֶגְדִּיּוּת הַטֶּבַע שֶׁיִּוָּלֵד בָּהֶם מִכֹּחַ בִּרְכַּת הַבָּנִים, וְגָמַר אֹמֶר וְלֹא תַעֲבֹד וְגוֹ'

(כד) וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם: אור החיים

כד וְיִמְסַר מַלְכֵיהוֹן בִּידָךְ וְתוֹבַד יָת שְׁמְהוֹן מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָא יִתְעַתַּד אֱנָשׁ מִקֳּדָמָךְ עַד דִּתְשֵׁיצֵי יָתְהוֹן:

(כה) פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לְךָ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא:

כה צַלְמֵי טַעֲוָתְהוֹן תּוֹקְדוּן בְּנוּרָא לָא תַחְמֵד כַּסְפָּא וְדַהֲבָא דִּי עֲלֵיהוֹן וְתִסַּב לָךְ דִּילְמָא תִּתְּקַל בֵּהּ אֲרֵי מְרָחֲקָא דַיְיָ אֱלָהָךְ הוּא:

(כו) וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי־חֵרֶם הוּא: פ

כו וְלָא תָעֵל דִּמְרָחָק לְבֵיתָךְ וּתְהֵי חֲרָמָא כְּוָתֵהּ שַׁקָּצָא תְּשַׁקְּצִנֵּהּ וְרָחָקָא תְּרַחֲקִנֵּהּ אֲרֵי חֲרָמָא הוּא:

ח (א) כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם:

א כָּל תַּפְקֻדְתָּא דִּי אֲנָא מְפַקֶּדְךָ יוֹמָא דֵין תִּטְרוּן לְמֶעְבַּד בְּדִיל דְּתֵיחוּן וְתִסְגּוּן וְתֵיתוּן וְתֵירְתוּן יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן:

רש"י ◄ **כָּל־הַמִּצְוָה** • כִּפְשׁוּטוֹ, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה (תנחומא): אִם הִתְחַלְתָּ בְּמִצְוָה, גְּמֹר אוֹתָהּ, שֶׁאֵינָהּ נִקְרֵאת הַמִּצְוָה אֶלָּא עַל שֵׁם הַגּוֹמְרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כד): "וְאֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר־הֶעֱלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם", וַהֲלֹא מֹשֶׁה לְבַדּוֹ נִתְעַסֵּק בָּהֶם לְהַעֲלוֹתָם? אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְגוֹמְרָהּ וּגְמָרוּהָ יִשְׂרָאֵל, נִקְרֵאת עַל שְׁמָם. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לַהֲעִירְךָ שֶׁרַחְמָנוּת בְּדָבָר זֶה תּוֹלִיד מֵחוּשׁ ע"ז, וְהוּא אוֹמְרוֹ כִּי מוֹקֵשׁ הוּא לְךָ, פֵּרוּשׁ הָעָם, שֶׁכְּשֶׁאַתָּה חָס עָלָיו אַתָּה מִתְאַכְזֵר עַל עַצְמְךָ אוֹ פֵּרוּשׁ הוּא חוֹזֵר עַל הָרַחְמָנוּת אֲשֶׁר צִוָּה עָלָיו לְבַל יָחוּס:

כד) **וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ.** פֵּרוּשׁ בְּחַיִּים חַיּוֹתָם כְּאוֹמְרוֹ (יְהוֹשֻׁעַ י') וַיֹּצִיאוּ אֵלָיו אֶת חֲמֵשֶׁת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה אֶל יְהוֹשֻׁעַ:

א) **כָּל הַמִּצְוָה** וגו'. צָרִיךְ לָדַעַת מַה מִּצְוָה הִיא זֹאת, וְעוֹד הֲלֹא כְּבָר אָמַר עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם וּמַה מָּקוֹם לַחֲזֹר לוֹ' כָּל הַמִּצְוָה, אָכֵן הֵן הָאִישׁ מֹשֶׁה הִשְׂכִּיל בִּלְבּוֹת בְּנֵי אָדָם כִּי רוּחַ אֶחָד יַתְעֵם כַּקָּטָן כַּגָּדוֹל, וְהוּא סֶלָּם לְהַמְעִיט בַּעֲבוֹדַת ה' וְלָצֵאת מִדֶּרֶךְ הַחַיִּים, וְהוּא כִּי בַּעֲשׂוֹת הָאָדָם מִמִּצְוֹות ה' ב' אוֹ ג' מֵאֲשֶׁר תְּבֹאנָה וּמַה גַּם אִם יַחֲזִיקוּ בְּאַחַת מִכָּל מִצְוֹות ה' בִּתְמִידוּת וּבְזְרִיזוּת יִוָּלֵד בָּהֶם הוֹלָדָה רָעָה לְהִתְעַצֵּל בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹות הַבָּאִים לְיָדָם, וּמַה גַּם אִם יִהְיוּ בְּיָדָם כַּמָּה וְכַמָּה מֵהַמִּצְוֹות שֶׁתְּמֻלָּא נַפְשָׁם בִּקְצַת מֵהַמִּצְוֹות, וּמַה מְּאֹד פָּשָׁה נֶגַע זֶה וּבִכְּרָט בְּלֵב הַהוֹלְכִים בְּתוֹרַת ה' לְהַבְזוֹת הַמִּצְוֹות הַקַּלּוֹת בִּרְאוֹתָם שֶׁהֵם לוֹמְדֵי תוֹרָה וּמְקַיְּמִים רֹב הַמִּצְוֹות וְכוּ', וְזֶה הוּא הַסּוֹבֵב יִסּוּרֵי הָאֲנָשִׁים וִימַעֵט כְּבוֹדָם וְיַרְבֶּה יְגוֹנוֹתָם וְיִשְׁפֹּל אָדָם וְיִשַּׁח אִישׁ, וַאֲשֶׁר לָזֶה בָּא נְבִיא ה' בְּתוֹכְחוֹתָיו וְאָמַר **כָּל הַמִּצְוָה** יִחֵס לִכְלָלוּת הַתּוֹרָה לְמִצְוָה אַחַת וְצִוָּה עַל כֻּלָּהּ לְבַל יִטְעֶה בַּשִּׁגְיוֹן הַנִּזְכָּר:

וְנָתַן טַעַם שֶׁאֵין עָלָיו תְּשׁוּבָה וְאָמַר **לְמַעַן תִּחְיוּן וּבָאתֶם** וְגוֹ', נִתְכַּוֵּן בַּמַּאֲמַר **תִּחְיוּן** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (זֹהַר ח"א ק"ע:) כִּי בָּאָדָם יֵשׁ רמ"ח אֵבָרִים וְשס"ה גִּידִים וּכְנֶגְדָּם בָּא דְּבַר ה' לִשְׁמֹר שס"ה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה וְרמ"ח מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְהִנֵּה יְשַׁעֵר אָדָם בְּבֹא עַל אֲבָר אוֹ גִיד א' אֵיזֶה מִחוּשׁ אוֹ מַכְאוֹב וְיִצְעַק לִבּוֹ בְּאוֹי וַאֲבוֹי מִמַּכְאוֹבוֹ הַאִם יְקַבֵּל מַעֲנֶה לְצַעֲקוֹ בֶּאֱמֹר לוֹ הֲלֹא לְךָ רמ"ח אֵבָרִים וּמֵהֶם רמ"ז שְׁלֵמִים וְאִם חֵלֶק מֵרמ"ח יֶחֱלֶה אֵין רָאוּי לִקְבֹּל עַל זֶה, וְזֶה דִּמְיוֹן שְׁמִירַת הַמִּצְוֹות שֶׁהֵם מְיֻחָדִים כְּנֶגֶד הָאֵבָרִים וְהַגִּידִים וּכְשֶׁאָדָם עוֹבֵר וּמְבַטֵּל אַחַת מֵהֵנָּה יַפְעִיל הַכְּאֵב בְּשֶׁכְּנֶגְדּוֹ בָּאֵבָרִים וּבַגִּידִים, וּכְשֵׁם שֶׁאֵין תְּשׁוּבַת בְּרִיאוּת רמ"ז מוֹעֶלֶת לְהַעֲבִיר הֶרְגֵּשׁ כְּאֵב הָאֵבָר תַּשְׁלוּם רמ"ח כְּמוֹ כֵן לֹא יַשְׁלִימוּ רמ"ז מִצְוֹות עֲשֵׂה לְחֶסְרוֹן הָא' תַּשְׁלוּם רמ"ח, וּכְמוֹ כֵן לֹא יַשְׁלִים שְׁמִירַת שס"ד מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה לְבִטּוּל א' תַּשְׁלוּם שס"ה, וְהוּא מַאֲמַר **כָּל הַמִּצְוָה** פֵּרוּשׁ בִּכְלָלוּתֶיהָ שֶׁלֹּא יֶחֱסַר כָּל שֶׁבְּיָדְךָ לַעֲשׂוֹת תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת פֵּרוּשׁ בֵּין מל"ת בֵּין מ"ע, וְהַטַּעַם **לְמַעַן תִּחְיוּן** זֶה תָּלוּי בָּזֶה וּכְשֶׁאַתָּה מְחַסֵּר אַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹות אַתָּה מְחַסֵּר כְּנֶגְדּוֹ חַיּוּת אֲבָר אֶחָד, וְאִם תֹּאמַר יִשְׁתַּנֶּה הַמָּשָׁל לַנִּמְשָׁל שֶׁהַמָּשָׁל שֶׁהוּא הֶרְגֵּשׁ אֵבָר אֶחָד לְפִי שֶׁהוּא מַכְאִיב לְכָל אַחְדּוּת הַגּוּף מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמִּצְוֹות, לָזֶה בָּא מַאֲמַר הַנָּבִיא בְּלָשׁוֹן זֶה **כָּל הַמִּצְוָה** פֵּרוּשׁ שֶׁגַּם מִצְוֹות הַתּוֹרָה לְאַחַת יֵחָשְׁבוּ הֲגַם שֶׁרַבִּים בְּמִנְיָן, יְסוֹד אֶחָד וּבִנְיָן אֶחָד לָהֶם, וּמִעַתָּה הֵם שָׁוִים מַמָּשׁ לַדִּמְיוֹן הָרָמוּז, וְאוֹמְרוֹ **וּרְבִיתֶם** פֵּרוּשׁ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת זֶה לֹא יִהְיֶה לָהֶם מוֹנֵעַ מֵהַטּוֹבוֹת וְיִחְיוּ וְיִרְבּוּ, וְאוֹמְרוֹ **וּבָאתֶם** כָּאן הֵעִירָם הֶעָרָה גְּדוֹלָה כִּי מִי לָנוּ גָּדוֹל בְּמִצְוֹות וּבַעֲבוֹדַת ה' כְּמֹשֶׁה נֶאֱמַן הקב"ה וְצֵא וּלְמַד שֶׁבְּאַחַת עָלְתָה לוֹ בִּיאַת הָאָרֶץ וְנִמְנַע מִבּוֹא שָׁמָּה אֲפִלּוּ אַחַר מִיתָה, וְזֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוָה בִּשְׁלֵמוּת, וְחוּץ מִדַּרְכֵּנוּ נִתְכַּוֵּן בַּמַּאֲמַר **תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת** לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ

(ב) וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו אִם־לֹא:

ב וְתִדְכַּר יָת כָּל אָרְחָא דִּי דַבְּרָךְ יְיָ אֱלָהָךְ דְּנַן אַרְבְּעִין שְׁנִין בְּמַדְבְּרָא בְּדִיל לְעַנָּיוּתָךְ לְנַסָּיוּתָךְ לְמִדַּע יָת דִּי בְלִבָּךְ הֲתִטַּר פִּקּוּדוֹהִי אִם לָא:

רש"י◄ **הֲתִשְׁמֹר מִצְוֹתָו** • שֶׁלֹּא תְּנַסֶּהוּ וְלֹא תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו.

(ג) וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהוָה יִחְיֶה הָאָדָם:

ג וְעַנָּיָךְ וְאַכְפָּנָךְ וְאוֹכְלָךְ יָת מָנָּא דִּי לָא יְדַעְתָּא וְלָא יָדְעוּן אֲבָהָתָךְ בְּדִיל לְאוֹדָעוּתָךְ אֲרֵי לָא עַל לַחְמָא בִּלְחוֹדוֹהִי מִתְקַיַּם אֱנָשָׁא אֲרֵי עַל כָּל אַפָּקוּת מֵימְרָא דַיְיָ יִתְקַיַּם אֱנָשָׁא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1099)

וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת הַמָּן (ח, ג) יֵשׁ לְהָבִין, כֵּיצַד עוֹרֵר הַמָּן רְעָבוֹן? וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה לֶחֶם מִן הָאָרֶץ הוּא מְגַבֵּל, כְּמוֹ כָּל דָּבָר שֶׁבָּעוֹלָם (הוּא מָזוֹן, לֹא דָּבָר אֶחָד בִּלְבַד), וְלָכֵן הוּא מִתְקַבֵּל וְנִקְלָט בָּאָדָם וּמַשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ. אַךְ הַמָּן הָיָה לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, מַאֲכָל אֲלֹקִי, וּכְשֵׁם שֶׁהִקַּב"ה הוּא אֵין סוֹף, אַף הַמָּן הָיָה מַאֲכָל בִּלְתִּי מְגֻבָּל, הַכּוֹלֵל כָּל הַטְּעָמִים שֶׁבָּעוֹלָם. כַּאֲשֶׁר אָדָם מְגֻבָּל אוֹכֵל מַאֲכָל זֶה, הוּא מְקַבֵּל טַעַם מְגֻבָּל בִּלְבַד, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל בְּלִי גְּבוּל טְעָמִים; לָכֵן מְעוֹרֶרֶת בּוֹ אֲכִילָה זוֹ רָעָב, כִּי הוּא נִמְשָׁךְ אֶל הַבְּלִי גְּבוּל, שֶׁלֹּא נִתָּן כְּלָל לִתְפִיסָה. וְאַף בַּתּוֹרָה, שֶׁקְּרוּיָה לֶחֶם, כָּךְ: כָּל הַשָּׂגָה בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין לָהּ חֵקֶר, מְעוֹרֶרֶת רְעָבוֹן וְצִמָּאוֹן לְהַשִּׂיג יוֹתֵר וְיוֹתֵר.**אור החיים**

(ד) שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא בָצֵקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה:

ד כְּסוּתָךְ לָא אִבְלִיאַת מִנָּךְ וּמְסָנָךְ לָא יְחֵפוּ דְּנַן אַרְבְּעִין שְׁנִין:

רש"י◄ **שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה** • עֲנָנֵי כָּבוֹד הָיוּ שָׁפִים בִּכְסוּתָם וּמְגַהֲצִים אוֹתָם כְּמִין כֵּלִים מְגֹהָצִים, וְאַף קְטַנֵּיהֶם, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ גְּדֵלִים, הָיָה גָּדֵל לְבוּשָׁן עִמָּהֶם, כַּלְבוּשׁ הַזֶּה שֶׁל חֹמֶט, שֶׁגָּדֵל עִמּוֹ. **לֹא בָצֵקָה** • לֹא נָפְחָה כַּבָּצֵק, כְּדֶרֶךְ הוֹלְכֵי יָחֵף, שֶׁרַגְלֵיהֶם נְפוּחוֹת.

(ה) וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ: **אור החיים**

ה וְתִדַּע עִם לִבָּךְ אֲרֵי כְּמָא דִּי מְאַלֵּף גַּבְרָא יָת בְּרֵהּ יְיָ אֱלָהָךְ מְאַלֵּף לָךְ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם יוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה מָתַי תָּבוֹא לְיָדוֹ הַמִּצְוָה לַעֲשׂוֹתָהּ:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל שֶׁאָמְרוּ (מוע"ק כ"ח.) בָּנַי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי לָאו בִּזְכוּתָא תַּלְיָא מִלְּתָא אֶלָּא בְּמַזְּלָא ע"כ, וּבָא מַאֲמַר מֹשֶׁה כָּאן לָהֶם בְּדִבַּר חִדּוּשׁ שֶׁאִם יִשְׂרָאֵל יִתְעַצְּמוּ לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוֹות בִּכְלָלוּת יַבְטְחוּ מִשְּׁלָשְׁתָּם יַחַד, וְהוּא אוֹמְרוֹ כָּל הַמִּצְוָה וְגוֹ' לְמַעַן תִּחְיוּן חֲרֵי חַיִּים, וּרְבִיתֶם חֲרֵי בָנִים, וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם וְגוֹ' חֲרֵי מְזוֹנֵי אֶרֶץ וּמְלֹאָה וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב וְגוֹ', וּמֵעַתָּה כָּל הַמִּתְעַצֵּם בִּשְׁלֵמוּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות מֻבְטָח בְּבָנֵי וּבְחַיֵּי וּמְזוֹנֵי, וְזֶה לְךָ הָאוֹת אַבְרָהָם שֶׁהַמַּזָּל הָיָה מַגִּיד עָלָיו שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ בָּנִים וּלְצַד שֶׁהִתְעַצֵּם בִּשְׁלֵמוּת בַּעֲבוֹדַת ה' נִשְׁתַּנָּה הַמַּזָּל וְהָיוּ לוֹ בָּנִים:

ג) וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת מַה קְּשָׁרָן שֶׁל דְּבָרִים שֶׁל וַיְעַנְּךָ וְגוֹ' עִם וַיַּאֲכִלְךָ וְגוֹ', וּלְפִי מַשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים גְּנַאי הַמָּן יַגִּיד, שֶׁאֲכִילַת הַמָּן הָיְתָה לְצַד הָרְעָבוֹן, וְזֶה אֵינוֹ שֶׁמְּצִינוּ שֶׁהַתּוֹרָה הִרְבָּה בְּשִׁבְחֵי הַמָּן כָּאָמוּר (בַּמִּדְבָּר י"א ז') וְהַמָּן וְגוֹ' וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סִפְרֵי שָׁם) שֶׁכָּל הַכָּתוּב בְּשִׁבְחוֹ מְדַבֵּר, גַּם הוּא מְזוֹן הַמַּלְאָכִים (יוֹמָא ע"ה:) כְּאוֹמְרוֹ לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ, וְנִרְאֶה שֶׁגַּם כָּאן שֶׁבַח הַמָּן יַגִּיד, כִּי הַמַּאֲכָלִים יֶשְׁנָם בְּב' סוּגִים, יֵשׁ מַאֲכָל שֶׁשָּׁוֶה לַכֹּל בֵּין בָּרִיא בֵּין חוֹלֶה לְצַד הֱיוֹתוֹ נָקִי מֵהָעִפּוּשׁ וְכֻלּוֹ נִבְלָע בָּאֲבָרִים וְקַל לְהִתְעַכֵּל וּמַבְרִיא הָאָדָם, וְיֵשׁ מַאֲכָל שֶׁאֵין רָאוּי אֶלָּא לְבָרִיא אֲבָל לְחוֹלֶה יַזִּיקֶנּוּ וְיַאַבְּדֵהוּ, לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב בְּעִנְיַן הַמָּן וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ וְגוֹ' פֵּרוּשׁ וַיְעַנְּךָ עִנּוּי הַדֶּרֶךְ, וַיַּרְעִבֶךָ עִנּוּי חֶסְרוֹן הַמָּזוֹן, וְהִנֵּה יָדוּעַ הוּא שֶׁמִּתְעַנֶּה בַּדֶּרֶךְ יֵאָפְסוּ כֹּחוֹתָיו כֹּחַ הַמְבַשֵּׁל וְכֹחַ הָעִכּוּל וּכְשֶׁאָדָם אוֹכֵל מַאֲכָל קָשֶׁה קָצָת לְהִתְעַכֵּל יַזִּיקֶנּוּ עַד מְאֹד, גַּם כְּשֶׁיִּרְעַב הָאָדָם וְיֹאכַל כְּדֵי שְׂבִיעָה יְבִיאֶנּוּ לִידֵי חֹלִי, וְעֵינֵינוּ רוֹאוֹת כִּי יוֹם שֶׁמִּתְעַנֶּה הָאָדָם, לְעֵת הָאֹכֶל לֹא יוּכַל אָכוֹל כְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ, וְאָמַר וַיַּאֲכִלְךָ אֶת הַמָּן חֲרֵי שֶׁבַח הַמַּאֲכָל שֶׁהוּא דָּבָר הָרָאוּי אֲפִלּוּ לַמְעֻנֶּה וְלָרָעֵב מִלְּבַד טַעַם הַנִּרְגָּשׁ שֶׁהָיָה כְּצַפִּיחִית בִּדְבָשׁ:

ה) וְיָדַעְתָּ עִם לְבָבֶךָ וְגוֹ'. כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁיְּשַׁעֵר הָאָדָם עִם לִבּוֹ שֶׁאֵין טֶבַע אָדָם לְהוֹכִיחַ וּלְיַסֵּר אֶלָּא לִבְנוֹ

(ו) וְשָׁמַרְתָּ֣ אֶת־מִצְוֹ֗ת יְהוָה֙ אֱלֹהֶ֔יךָ לָלֶ֥כֶת בִּדְרָכָ֖יו וּלְיִרְאָ֥ה אֹתֽוֹ׃

ו וְתִטַּר יָת פִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמְהַךְ בְּאָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִדְחַל יָתֵהּ׃

(ז) כִּ֣י יְהוָה֩ אֱלֹהֶ֨יךָ מְבִיאֲךָ֜ אֶל־אֶ֣רֶץ טוֹבָ֗ה אֶ֤רֶץ נַחֲלֵי־מָ֙יִם֙ עֲיָנֹ֣ת וּתְהֹמֹ֔ת יֹצְאִ֖ים בַּבִּקְעָ֥ה וּבָהָֽר׃

ז אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מַעֲלָךְ לְאַרְעָא טַבְתָּא אַרְעָא נָגְדָא נַחֲלִין דְּמַיִין מַבּוּעֵי עֵינָן וּתְהוֹמִין נָפְקִין בְּבִקְעָן וּבְטוּרִין׃

(ח) אֶ֣רֶץ חִטָּ֗ה וּשְׂעֹרָ֤ה וְגֶ֙פֶן֙ וּתְאֵנָ֔ה וְרִמּ֖וֹן אֶ֣רֶץ־זַ֑יִת שֶׁ֥מֶן וּדְבָֽשׁ׃

ח אַרְעָא חִטִּין וְסַעֲרִין וְגוּפְנִין וּתְאֵנִין וְרִמּוֹנִין אַרְעָא דְּזֵיתָהָא עָבְדִין מִשְׁחָא וְהִיא עָבְדָא דְּבָשׁ׃

רש״י◄ זַיִת שֶׁמֶן • זֵיתִים הָעוֹשִׂים שֶׁמֶן.

(ט) אֶ֣רֶץ אֲשֶׁר֩ לֹ֨א בְמִסְכֵּנֻ֜ת תֹּאכַ֣ל־בָּ֗הּ לֶ֤חֶם לֹא־תֶחְסַ֙ר֙ כֹּ֣ל בָּ֔הּ אֶ֥רֶץ אֲשֶׁר־אֲבָנֶ֖יהָ בַרְזֶ֑ל וּמֵֽהֲרָרֶ֖יהָ תַּחְצֹ֥ב נְחֹֽשֶׁת׃ אור החיים

ט אַרְעָא דִּי לָא בְעִצּוּרִין תֵּיכוּל בַּהּ לַחְמָא לָא תֶחְסַר כָּל מִדַּעַם בַּהּ אַרְעָא דִּי אַבְנָהָא פַּרְזְלָא וּמִטּוּרָהָא תִּפְסוּל נְחָשָׁא׃

(י) וְאָכַלְתָּ֖ וְשָׂבָעְתָּ֑ וּבֵרַכְתָּ֣ אֶת־יְהוָה֔ אֱלֹהֶ֖יךָ עַל־הָאָ֣רֶץ הַטֹּבָ֑ה אֲשֶׁ֥ר נָתַ֖ן לָֽךְ׃

י וְתֵיכוּל וְתִשְׂבַּע וּתְבָרֵךְ יָת יְיָ אֱלָהָךְ עַל אַרְעָא טַבְתָּא דִּיהַב לָךְ׃

◆ יום שני ט״ו מנחם־אב ◆

(יא) הִשָּׁמֶר֙ לְךָ֔ פֶּן־תִּשְׁכַּ֖ח אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ לְבִלְתִּ֤י שְׁמֹר֙ מִצְוֹתָ֣יו וּמִשְׁפָּטָ֔יו וְחֻקֹּתָ֖יו אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֛י מְצַוְּךָ֖ הַיּֽוֹם׃

יא אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תִּתְנְשֵׁי יָת דַּחֲלָתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ בְּדִיל דְּלָא לְמִטַּר פִּקּוֹדוֹהִי וְדִינוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקֵּדְךָ יוֹמָא דֵין׃

(יב) פֶּן־תֹּאכַ֣ל וְשָׂבָעְתָּ֔ וּבָתִּ֥ים טֹבִ֖ים תִּבְנֶ֑ה וְיָשָׁבְתָּ֥ ׀ וָ֖יָשָׁבְתָּ׃

יב דִּילְמָא תֵּיכוּל וְתִשְׂבַּע וּבָתִּין שַׁפִּירִין תִּבְנֵי וְתֵיתֵב׃

(יג) וּבְקָרְךָ֤ וְצֹאנְךָ֙ יִרְבְּיֻ֣ן וְכֶ֔סֶף וְזָהָ֖ב יִרְבֶּֽה־לָּ֑ךְ וְכֹ֕ל אֲשֶׁר־לְךָ֖ יִרְבֶּֽה׃

יג וְתוֹרָךְ וְעָנָךְ יִסְגּוּן וְכַסְפָּא וְדַהֲבָא יִסְגֵּא לָךְ וְכֹל דִּי לָךְ יִסְגֵּא׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּי עָלָיו יַקְפִּיד בִּרְאוֹתוֹ עֲשׂוֹת רַע מַה שֶּׁאֵין כֵּן יַרְגִּישׁ לִבּוֹ בִּרְאוֹת בֵּן חֲבֵרוֹ עֲשׂוֹת רֶשַׁע, וְזֶה מִטֶּבַע הַמֻּטְבָּע בָּאֱנוֹשׁ לְהַרְגִּישׁ עַל בְּנוֹ בַּעֲשׂוֹתוֹ דָּבָר אֲשֶׁר לֹא יֵעָשֶׂה וִיקַלְקֵלֶנּוּ וְיַכֶּנּוּ מַה שֶּׁלֹּא יַעֲשֶׂה כֵּן לְמִי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו, כְּמוֹ כֵן ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָ, פֵּרוּשׁ שֶׁהַגַּם שֶׁהָאֻמּוֹת עוֹשִׂים רֶשַׁע וְתוֹעֵבוֹת לֹא יַקְפִּיד עֲלֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁמַּקְפִּיד עָלֶיךָ לִהְיוֹתוֹ אֱלֹהֶיךָ שֶׁנִּתְיַחֵד שֵׁם אֱלֹהוּתוֹ עָלֶיךָ וְלָזֶה מְיַסְּרֶךָ עַל כָּל דָּבָר אֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשׂוֹת:

ט) אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁהַגַּם שֶׁהֵם עֲשִׁירִים מִתְנַהֲגִים כְּמִנְהַג עֲנִיִּים לְב׳ סִבּוֹת. א׳ שֶׁחוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִתְמוֹטֵט וְיֵעָנִי לָכֵן מְצַמְצֵם לְבַל יוֹצִיא הוֹצָאוֹת מְרֻבּוֹת, ב׳ שֶׁלֹּא יַשְׁבִּיעַ עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה שֶׁהוּא עָשִׁיר, לָזֶה אָמַר אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת וְגוֹ׳ שֶׁאֵין מָקוֹם בָּהּ לְב׳ הַמְּחוּשִׁים הַנִּזְכָּר, כִּי ב׳ הַמְּחוּשִׁים יִהְיוּ מֵאֶמְצָעוּת זֶה עָשִׁיר וְזֶה עָנִי וּמֵאֶמְצָעוּת הַהִתְמוֹטְטוּת וּשְׁנֵיהֶם אֵינָם בָּעִיר הַלָּזוֹ, וְנָתַן טַעַם לָזֶה בְּאוֹמְרוֹ לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ פֵּרוּשׁ בִּשְׁלָמָא אִם הָעֹשֶׁר בָּא מִזּוּלַת הָאָרֶץ זֶה מִשְׁתַּדֵּל וּמַעֲשִׁיר וְזֶה אֵינוֹ מִשְׁתַּדֵּל וּמַעֲנִי אֲבָל כֵּיוָן שֶׁהָעֹשֶׁר בָּאָרֶץ הוּא תָּלוּי וְהַמַּעֲשִׁיר מֵהָאָרֶץ מַעֲשִׁיר וְנִתְחַלְּקָה לְכֻלָּם בְּשָׁוֶה אִם כֵּן כֻּלָּם עֲשִׁירִים, גַּם אֵין לָחוּשׁ לְהִתְמוֹטְטוּת כָּל עֵת הֱיוֹתָם בָּאָרֶץ כִּי מְמֻנֶּה עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְהוּא אוֹמְרוֹ כֹּל בָּהּ:

וְהִזְכִּיר ב׳ פְּרָטִים שֶׁהֵם בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת שֶׁהֵם ב׳ דְּבָרִים הַצְּרִיכִים עִקָּרִים לְתַשְׁמִישֵׁי אָדָם, וְהִזְכִּיר אַחַר זֶה וְאָכַלְתָּ וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁאֵין שְׁלֵמוּת לָאָרֶץ בִּהְיוֹתָהּ מְשֻׁבַּחַת בְּפֵרוֹת אִם הִיא חַסְרַת דְּבָרִים הַצְּרִיכִין לִישׁוּב הָעִיר וְתַשְׁמִישֵׁי בְּנֵי אָדָם כִּי יָצָא הַשֶּׁבַח לְהַשְׁלִים הֶחָסֵר, וַהֲלֹא תִּמְצָא כַּמָּה עוֹבְדֵי אֲדָמָה גִּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כַּמָּה וְכַמָּה וּמִשְׁתַּכְּרִין הַרְבֵּה בַּמֶּה שֶׁנּוֹתֶנֶת הָאֲדָמָה כֹּחָהּ בְּפֵרוֹת הָאָרֶץ וּבְפֵרוֹת הָאִילָן וְאַף עַל פִּי כֵן עוֹמְדִים

(יד) וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

יד וּיְרִים לִבָּךְ וְתִנְשֵׁי יָת דַּחַלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא:

(טו) הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר ׀ הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ ׀ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין־מָיִם הַמּוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ:

טו דְּדַבַּרְךָ בְּמַדְבְּרָא רַבָּא וּדְחִילָא אֲתַר חֵיוָן קָלָן וְעַקְרַבִּין וּבֵית צַחֲוָנָא אֲתַר דִּי לֵית מַיָּא דְּאַפִּיק לָךְ מַיָּא מִטְּנָרָא תַּקִּיפָא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ׳ 372)

הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא . . אֲשֶׁר אֵין מָיִם (ח, טו) פְּרָטֵי הַמִּדְבָּר רוֹמְזִים לִשְׁלַבִּים שׁוֹנִים שֶׁל יְרִידָה רוּחָנִית. **גָּדוֹל:** הָאָדָם מַחְשִׁיב אֶת הָעוֹלָם לִ׳גָּדוֹל׳, וְאֶת הָעוֹלָם שֶׁל יְהוּדִים וְיַהֲדוּת לִ׳קָטָן׳, וְזֶה מַשְׁפִּיעַ עָלָיו כַּאֲשֶׁר הוּא בָּא בְּמַגָּע עִם הָעוֹלָם. **נוֹרָא:** גַּם כַּאֲשֶׁר הוּא שָׁרוּי בְּד׳ אַמּוֹתָיו, הוּא חוֹשֵׁשׁ מִ׳מַה יֹּאמְרוּ הַגּוֹיִים׳. **נָחָשׁ:** אַרְסוֹ חַם, הוּא נִהְיֶה ׳חַם׳ לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וְלָכֵן הוֹלֶכֶת וּמִתְמַעֶטֶת הַחֲמִימוּת בִּקְדֻשָּׁה. **שָׂרָף:** הַחֲמִימוּת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם שׁוֹרֶפֶת וּמְכַלָּה לְגַמְרֵי אֶת הַחֲמִימוּת בִּקְדֻשָּׁה. **עַקְרָב:** אַרְסוֹ קַר, הוּא נִהְיֶה קַר וְאָדִישׁ לְגַמְרֵי, אֲפִילוּ חֲמִימוּת זָרָה כְּבָר אֵין בּוֹ. **צִמָּאוֹן:** גַּם כַּאֲשֶׁר מִתְעוֹרֵר בְּתְשׁוּבָה וְחָשׁ צִמָּאוֹן לַהקב״ה, **אֵין מַיִם:** זוֹ תּוֹרָה. הוּא צָמֵא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶל מַה.

(טז) הַמַּאֲכִלְךָ מָן בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עַנֹּתְךָ וּלְמַעַן נַסֹּתֶךָ לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ:

טז דְּאוֹכָלְךָ מָנָּא בְּמַדְבְּרָא דִּי לָא יָדְעוּן אֲבָהָתָךְ בְּדִיל לְעַנָּיוּתָךְ וּבְדִיל לְנַסָּיוּתָךְ לְאוֹטָבָא לָךְ בְּסוֹפָךְ:

(יז) וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֶךָ כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת־הַחַיִל הַזֶּה:

יז וְתֵימַר בְּלִבָּךְ חֵילִי וּתְקֵף יְדִי קְנוֹ לִי יָת נְכְסַיָּא הָאִלֵּין:

(יח) וְזָכַרְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל לְמַעַן הָקִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: פ אור החיים

יח וְתִדְכַּר יָת יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי הוּא יָהֵב לָךְ עֵצָה לְמִקְנֵי נִכְסִין בְּדִיל לְקַיָּמָא יָת קְיָמֵהּ דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ כְּיוֹמָא הָדֵין:

(יט) וְהָיָה אִם־שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הֵעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן: אור החיים

יט וִיהֵי אִם מִנְשָׁאָה תִנְשֵׁי יָת דַּחַלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּתְהַךְ בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא וּתְפָלְחִנּוּן וְתִסְגּוּד לְהוֹן אַסְהֵדִית בְּכוֹן יוֹמָא דֵין אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדּוּן:

(כ) כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם כֵּן תֹּאבֵדוּן עֵקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

כ כְּעַמְמַיָּא דִּי יְיָ מֵאבִיד מִקֳּדָמֵיכוֹן כֵּן תֵּיבְדּוּן חֲלַף דְּלָא קַבָּלְתּוּן בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּחֹסֶר כִּי יוֹצִיאוּ הַכֹּל בְּצָרְכֵי תַּשְׁמִישֵׁיהֶם וּמַלְבּוּשֵׁיהֶם, לָזֶה אַחַר שֶׁאָמַר אֶרֶץ חִטָּה וְגוֹ׳ גָּמַר אֹמֶר לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ וְאֵין אַתֶּם צְרִיכִין לְהוֹצִיא מִשֶּׁבַח פֵּרוֹת הָאָרֶץ לְמָקוֹם אַחֵר לְהָבִיא בִּמְקוֹמוֹ דְּבָרִים הַצְּרִיכִים לְתַשְׁמִישׁ אָדָם וְתַשְׁמִישׁ תַּשְׁמִישָׁיו וּבָזֶה יֶשְׁנָם בְּגֶדֶר וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ:

יח) וְזָכַרְתָּ אֶת ה׳ וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ שֶׁצָּרִיךְ לָתֵת לִבּוֹ עַל טוֹבָתוֹ כִּי מֵה׳ הָיְתָה לוֹ, וְדָבָר זֶה יְעִירֵהוּ תָּמִיד לְהַכִּיר בּוֹרְאוֹ וְהַשְׁגָּחָתוֹ עָלָיו, וּתְחִלַּת תַּחְבֻּלּוֹת יֵצֶר הָאָדָם הִיא לְהַשְׁכִּיחוֹ דָּבָר זֶה וְדֶרֶךְ זֶה יִכָּנֵס לְאַבְּדוֹ, וְאוּלַי כִּי לָזֶה סָמַךְ מַאֲמַר שֶׁאַחֲרֵי זֶה וְהָיָה אִם שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח פֵּירוּשׁ אִם שָׁכוֹחַ דָּבָר זֶה שֶׁה׳ הוּא הַמֵּטִיב לְךָ וְגוֹ׳ סוֹפְךָ שֶׁתִּשְׁכַּח אֶת ה׳, וְסוֹפְךָ לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וְלֹא בְּמַחְשָׁבָה לְבַד אֶלָּא בְּמַעֲשֶׂה כְּאוֹמְרוֹ וַעֲבַדְתָּם, וְלֹא עֲבוֹדָה שֶׁאֵינָהּ מְסֻיֶּמֶת בְּאִסּוּר אֶלָּא וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם שֶׁהִיא עֲבוֹדָה מְסֻיֶּמֶת בְּאִסּוּר לְכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם, כְּאוֹמְרָם ז״ל (סַנְהֶדְרִין ס׳:) הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְמַרְקוֹלִיס חַיָּב הֲגַם שֶׁאֵין עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ, הָא לָמְדְתָּ שֶׁהַזְּכִירָה זוֹ גָּדֵר גָּדוֹל לַעֲבוֹדַת ה׳ וּמֵחֶסְרוֹנָהּ יַדִּיחֶנּוּ הַשָּׂטָן מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה לְמַטָּה מִמֶּנָּה:

יט־כ) אָבֹד תֹּאבֵדוּן וְגוֹ׳ כַּגּוֹיִם וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר אָבֹד תֹּאבֵדוּן, עוֹד לָמָּה הֵצְרַךְ לְדַמּוֹת וְלוֹמַר כַּגּוֹיִם וְגוֹ׳, עוֹד לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר לְבַסּוֹף פַּעַם ב׳ כֵּן תֹּאבֵדוּן וְלֹא סָמַךְ

ט (א) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם:

רס״י◄ **גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ** • אַתָּה עָצוּם, וְהֵם עֲצוּמִים מִמֶּךָּ. אור החיים

(ב) עַם־גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק: אור החיים

(ג) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָעֹבֵר לְפָנֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא יַשְׁמִידֵם וְהוּא יַכְנִיעֵם לְפָנֶיךָ וְהוֹרַשְׁתָּם וְהַאֲבַדְתָּם מַהֵר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה לָךְ: אור החיים

א שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתְּ עָבֵר יוֹמָא דֵין יָת יַרְדְּנָא לְמֵעַל לְמֵירַת עַמְמִין רַבְרְבִין וְתַקִּיפִין מִנָּךְ קִרְוִין רַבְרְבָן וּכְרִיכָן עַד צִית שְׁמַיָּא:

ב עַם רַב וְתַקִּיף בְּנֵי גִבָּרָיָא דִּי אַתְּ יְדַעְתְּ וְאַתְּ שְׁמַעְתְּ מָן יִכּוּל לְמֵיקַם קֳדָם בְּנֵי גִבָּרָיָא:

ג וְתִדַּע יוֹמָא דֵין אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא יְעֵבַר קֳדָמָךְ מֵימְרֵהּ אֶשָּׁא אָכְלָא הוּא יְשֵׁצְנִנּוּן וְהוּא יְתָרְכִנּוּן קֳדָמָךְ וּתְתָרְכִנּוּן וְתוֹבְדִנּוּן בִּפְרִיעַ כְּמָא דִּי מַלִּיל יְיָ לָךְ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְמַה שֶׁאָמַר בִּתְחִלָּה אָבֹד תֹּאבְדוּן שֶׁעָלָיו חוֹזֵר מַאֲמַר כַּגּוֹיִם וְגוֹ׳, אָכֵן יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (יְרוּשַׁלְמִי חֲגִיגָה פ״א ה״ז) שֶׁלֹּא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא עַל שֶׁבִּטְּלוּ בָּהּ דִּבְרֵי תוֹרָה, וַהֲגַם שֶׁהָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה אִם הָיוּ לוֹמְדִים תּוֹרָה לֹא הָיְתָה נֶחֱרֶבֶת כְּאוֹמְרָם ז״ל, וּמֵעַתָּה יֵשׁ מָקוֹם לְהַרְשִׁיעַ וְלַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה וּלְהַעֲרִים לִלְמֹד תּוֹרָה כְּדֵי שֶׁתָּגֵן עֲלֵיהֶם לְבַל יֹאבְדוּ, לָזֶה בָּא הַמַּאֲמָר כָּאן כְּשֶׁבָּא לְהַתְרוֹת עַל עֲבוֹדַת ע״ז שֶׁתְּסוֹבֵב שֶׁיֹּאבְדוּ מִן הָאָרֶץ אָמַר הֲעֵדֹתִי וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ הֲרֵינִי מַתְרֶה בָּכֶם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן וּפֵרוּשׁ בִּתְחִלָּה אֲבֵדָה אַחַת תֹּאבֵדוּן וְהוּא שֶׁתִּהְיוּ כַּגּוֹיִם חֲסֵירֵי הַתּוֹרָה שֶׁיִּשְׂכְּחֵם ה׳ מֵהֶם וְיִהְיוּ כַּגּוֹיִם וְאָז כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר ה׳ מַאֲבִיד וְגוֹ׳ כֵּן תֹּאבֵדוּן זוֹ אֲבֵדַת עַצְמָם, וּכְפִי זֶה תִּבַּת כַּגּוֹיִם נִמְשֶׁכֶת לְמַעְלָה לוֹמַר דִּמְיוֹן הָאֲבֵדָה שֶׁיִּהְיוּ כַּגּוֹיִם וְנִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה לְדִמְיוֹן אֲבֵדַת הַגּוֹיִם עַצְמָן מִן הָאָרֶץ, וְאוֹמְרוֹ עֵקֶב וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ כֵּיוָן שֶׁאֵין תּוֹרָה הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם יֵשׁ לָהֶם תּוֹרָה הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה תּוֹרָה תַּעֲמֹד לָהֶם, וְהוּא מַה שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר בְּקוֹל ה׳ וּכְבָר הֲעִירוֹתִיךָ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁיַּזְכִּיר קוֹל יְדַבֵּר עַל הַתּוֹרָה:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ כַּגּוֹיִם וְגוֹ׳, כֵּן תֹּאבֵדוּן, כִּי מִלְּבַד אֲבֵדָתָם שֶׁאָמַר לְמַעְלָה בַּמַּאֲמַר אָבֹד תֹּאבֵדוּן עוֹד צָרָה אַחֶרֶת לָהֶם אַחַר שֶׁיֹּאבְדוּ הַנִּשְׁאָרִים בָּהֶם יִהְיוּ כַּגּוֹי׳ אֲשֶׁר וְגוֹ׳ כֵּן יֹאבְדוּן פֵּרוּשׁ שֶׁיִּכָּרֵת מֵהֶם נְבוּאָה וְרוּחַ״ק שֶׁיֹּאבְדוּ, וְעַל זֹאת יֶחֱרַד לֵב עַם ה׳ שֶׁאֵין קְלָלָה בָּעוֹלָם כָּזוֹ אוֹי לַדּוֹרוֹת שֶׁטָּעֲמוּ כּוֹס הַמַּר הַזֶּה מַר מִמָּוֶת וְהוּא רַחוּם יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ כִּי יִתֵּן אֶת רוּחוֹ בָּנוּ כִּימֵי קֶדֶם:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי שְׁלֹשָׁה מִינֵי פֵּרְעָנוּת רָמַז לָהֶם כָּאן, הָאֶחָד דִּמְיוֹן שֶׁאֵרַע לָהֶם בְּחֻרְבַּן הַבַּיִת שֶׁהָרַג מֵהֶם מַה שֶׁהָרַג נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע וְהִגְלָה הַנִּשְׁאָרִים וְהוּא מַאֲמַר אָבֹד תֹּאבֵדוּן, ב׳ דִּמְיוֹן מַה שֶׁאֵרַע לָהֶם בִּימֵי מָרְדְּכַי שֶׁבִּקֵּשׁ הָמָן הָרָשָׁע לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים וְהוּא מַאֲמַר כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר ה׳ מַאֲבִיד פֵּרוּשׁ שֶׁגָּזַר עֲלֵיהֶם (לְקַמָּן כ׳ ט״ז) לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה כְּמוֹ כֵּן יִהְיֶה עָנְשָׁם, וּכְמוֹ כֵּן הָיְתָה גְּזֵרַת הָמָן עַל יִשְׂרָאֵל לוּלֵי זְכוּת מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר שֶׁעָמְדוּ וּבִטְּלוּ הַגְּזֵרָה, וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר כֵּן תֹּאבֵדוּן לוֹמַר שֶׁהוּא דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, ג׳ גְּזֵרוֹת הֶעְדֵּר הַנְּבוּאָה מִיִּשְׂרָאֵל וְהוּא מַאֲמַר עֵקֶב לֹא תִּשְׁמְעוּן בְּקוֹל ה׳, הַכַּוָּנָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ עֵקֶב פֵּרוּשׁ בְּסוֹף הַמּוּסָרִים וְהַתּוֹכֵחוֹת יִהְיֶה לָכֶם זֹאת שֶׁלֹּא תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹל ה׳, וּכְבָר כָּתַבְתִּי שֶׁאֵין יִסּוּרִים מָרִים מִמְּרִירוּת הַמָּוֶת כְּדָבָר זֶה:

א) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר וְגוֹ׳. אוֹמְרוֹ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל פֵּרוּשׁ תְּנוּ דַּעְתְּכֶם לְמַאֲמָר זֶה שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם אַתָּה עוֹבֵר מָה רְצוֹנִי לוֹמַר לָכֶם בָּזֶה אַתָּה עוֹבֵר וְהַשְּׂכִּילוּ כַּוָּנָתִי בְּמַאֲמָר זֶה מַה הוּא, וְהוּא עָלָיו הַשָּׁלוֹם נִתְכַּוֵּן לַהֲעִירָם עַל מַה שֶׁאֵרַע אֵלָיו שֶׁהוּא אֵינוֹ עוֹבֵר, וְלָזֶה אָמַר אַתָּה לוֹמַר וְלֹא אָנִי, וְהַטַּעַם כְּאוֹמְרָם ז״ל (מד״ר כָּאן) וְז״ל לִפְתֹּחַ לָהֶם פֶּתַח שֶׁיְּבַקְּשׁוּ עָלָיו רַחֲמִים ע״כ, וְחָשׁ שֶׁמָּא לֹא יָבִינוּ אֶת דְּבָרָיו וְהִקְדִּים לוֹמַר שְׁמַע פֵּרוּשׁ הָבֵן, וְאוֹמֵר הַיּוֹם נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַהֶפְרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בֵּינָם לְבֵינוֹ שֶׁהֵם עוֹבְרִים וְהוּא אֵינוֹ עוֹבֵר הוּא דַּוְקָא הַיּוֹם אֲבָל בִּזְמַן אַחֵר יַעֲבֹר גַּם הוּא כְּאוֹמְרָם ז״ל (זֹהַר ח״ב ק״כ.) בַּפָּסוּק כִּימֵי צֵאתְךָ וְגוֹ׳ כִּי לְעָתִיד מֹשֶׁה יַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

ב) **עַם גָּדוֹל וְגוֹ׳ אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ.**

קָשֶׁה אִם יָדַע, מַה חֲשִׁיבוּת לְזִכְרוֹן הַשְּׁמִיעָה אַחַר שֶׁיָּדַע, עוֹד לָמָּה אָמַר ב״פ אַתָּה וְאַתָּה וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר אַתָּה יָדַעְתָּ וְשָׁמַעְתָּ. אָכֵן הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁמְּדַבֵּר עִם ב׳ כִּתּוֹת, כַּת גְּדוֹלָה בְּכַמּוּת הֵם עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכַת גְּדוֹלָה בְּאֵיכוּת הֵם יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב שֶׁהֵם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וּבִפְרָט יְהוֹשֻׁעַ שֶׁמּוּכָן לִמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל, וְהִתְחִיל לְדַבֵּר עִם הַגְּדוֹלִים שֶׁהֵם יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב וְאָמַר אַתָּה יָדַעְתָּ שֶׁהֵם יָדְעוּ יְדִיעָה בְּרוּרָה בְּרַגְּלָם אֶת הָאָרֶץ, וּכְנֶגֶד הָמוֹן יִשְׂרָאֵל אָמַר וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ מִפִּי הַמַּגִּידִים, וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ הַדִּקְדּוּקִים:

ג) **וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם.** הֵצַרְךָ לוֹמַר הַיּוֹם,

◆ יום שלישי ט״ז מנחם־אב ◆

(ד) אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ בַּהֲדֹף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם ׀ מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי יְהוָה לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ׃

ד לָא תֵימַר בְּלִבָּךְ בִּדְיִתְבַּר יְיָ אֱלָהָךְ יָתְהוֹן מִקֳּדָמָךְ לְמֵימַר בְּזָכוּתִי אַעֲלַנִי יְיָ לְמֵירַת יָת אַרְעָא הָדָא וּבְחוֹבֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יְיָ מְתָרֵךְ לְהוֹן מִקֳּדָמָךְ׃

רש״י◄ אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ • צִדְקָתִי וְרִשְׁעַת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים גָּרְמוּ. אור החיים

(ה) לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצָם כִּי בְּרִשְׁעַת ׀ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃

ה לָא בִּזְכוּתָךְ וּבְקַשִׁיטוּת לִבָּךְ אַתְּ עָלֵל לְמֵירַת יָת אַרְעָהוֹן אֲרֵי בְּחוֹבֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יְיָ אֱלָהָךְ מְתָרְכְהוֹן מִקֳּדָמָךְ וּבְדִיל לַאֲקָמָא יָת פִּתְגָּמָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃

רש״י◄ לֹא בְצִדְקָתְךָ וְגוֹ׳ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת וְגוֹ׳ • כִּי בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם. הֲרֵי ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן: ׳אֶלָּא׳. אור החיים

(ו) וְיָדַעְתָּ כִּי לֹא בְצִדְקָתְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה׃ אור החיים

ו וְתִדַּע אֲרֵי לָא בִּזְכוּתָךְ יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ יָת אַרְעָא טַבְתָּא הָדָא לְמֵירְתַהּ אֲרֵי עַם קְשֵׁי קְדַל אַתְּ׃

(ז) זְכֹר אַל־תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יָצָאתָ ׀ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־ בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה׃ אור החיים

ז הֱוֵי דְּכִיר לָא תִנְשֵׁי יָת דִּי אַרְגַּזְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּמִדְבְּרָא לְמִן יוֹמָא דִּי נְפַקְתָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַד מֵיתֵיכוֹן עַד אַתְרָא הָדֵין מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לַהֲעִירָם שֶׁלֹּא עַד אַחַר בּוֹאָם אֶל הָאָרֶץ וְיִרְשׁוּ עַם גָּדוֹל וְגוֹ׳ אָז יַצְדִּיקוּ זֶה אֶלָּא מֵהַיּוֹם יֵדְעוּ וְיַצְדִּיקוּ דָּבָר זֶה שֶׁהוּא הָעֹבֵר וְגוֹ׳:

ד) אַל תֹּאמַר וְגוֹ׳. קָשֶׁה בִּשְׁלָמָא מַה שֶּׁצִּוָּה בְּבַל יֹאמְרוּ בְּצִדְקָתָם מָצִינוּ שֶׁסִּתְרוֹ בְּדִבְרָיו אֶלָּא מַאֲמַר וּבְרִשְׁעַת הֲרֵי גַּם הוּא מַסְכִּים וְהוֹלֵךְ כְּאוֹמֵר בְּסָמוּךְ כִּי בְרִשְׁעַת וְגוֹ׳ וְאִם כֵּן לָמָּה יְצַוֶּה לָהֶם בְּבַל תֹּאמַר. וְאוּלַי שֶׁחָשׁ שֶׁיַּחְשְׁבוּ שֶׁלֹּא אָסַר לָהֶם מַאֲמַר בְּצִדְקָתִי אֶלָּא כְּשֶׁלֹּא יִגְמְרוּ אוֹמֵ׳ וּבְרִשְׁעַת אֲבָל כְּשֶׁיֹּאמְרוּ גַּם כֵּן וּבְרִשְׁעַת וְגוֹ׳ אֵין אִסּוּר הֲגַם שֶׁיֹּאמְרוּ בְּצִדְקָתִי, תַּלְמוּד לוֹמַר אַל תֹּאמַר בְּצִדְקָתִי הֲגַם שֶׁתִּגְמְרוּ אֹמֶר וּבְרִשְׁעַת וְגוֹ׳:

ה) לֹא בְּצִדְקָתְךָ. פֵּרוּשׁ לֹא בְּצִדְקָתְךָ אַתָּה רָאוּי לָרֶשֶׁת הָאָרֶץ, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים דּוֹר כָּשֵׁר הָיוּ בָּאֵי הָאָרֶץ, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר לָהֶם וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳ אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹ׳, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיוּ שְׁלֵמִים לָתֵת לָהֶם הָאָרֶץ לִזְכוּתָם אִם לֹא הָיְתָה בְּרִית אָבוֹת, וְהַגַּם שֶׁבְּרִית אָבוֹת לֹא הָיְתָה מוֹעֶלֶת לָרֶשֶׁת הָאָרֶץ אִם הָיוּ רְשָׁעִים וְדוֹר הַמִּדְבָּר יוֹכִיחַ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָראב״ד בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה בְּפ״ב דְּעֵדֵיוּת שֶׁשָּׁנִינוּ הָאָב זוֹכֶה לַבֵּן וְכוּ׳ וּבְמִסְפַּר הַדּוֹרוֹת לְפָנָיו וְהוּא הַקֵּץ שֶׁנֶּאֱמַר קוֹרֵא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ ע״כ, וְכָתַב הָראב״ד וְז״ל שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת הַדּוֹר שֶׁהוּא זַכַּאי וּמִתְגַּלְגֵּל עִמָּהֶם עַד אוֹתוֹ דּוֹר וְכוּ׳ כְּדוֹרוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְכוּ׳ ע״כ, הֲרֵי שֶׁצָּרִיךְ גַּם כֵּן דּוֹר זַכַּאי אַף עַל פִּי כֵן לֹא הָיָה בִּזְכוּתָם שִׁעוּר אֲשֶׁר יִזְכּוּ בִּשְׁבִילוֹ לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ אִם לֹא הָיְתָה בְּרִית אָבוֹת, וּכְפִי זֶה אוֹמְרוֹ לֹא בְּצִדְקָתְךָ וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁאַתֶּם עֵדָה שְׁלֵמָה אֵין כֹּחַ בִּזְכוּתְכֶם לְהַשִּׂיג דָּבָר זֶה, וְהֶחְלִיט לוֹמַר לֹא בְּצִדְקָתְךָ לְהָעִיר שֶׁלֹּא הוֹעִילָה צִדְקוּתָם אֲפִלּוּ לְסַיֵּעַ כִּי בְּרִית אָבוֹת מַסְפֶּקֶת אֶלָּא הוֹעִיל כִּשְׁרוֹן מַעֲשֵׂיהֶם לְבַל יִמָּנַע הַטּוֹב מֵהֶם:

כִּי בְרִשְׁעַת וְגוֹ׳ וּלְמַעַן וְגוֹ׳ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע וְגוֹ׳. וְלֹא הִסְפִּיק בְּאַחַת מֵהֵנָּה, כִּי בְּלֹא רִשְׁעַת הַגּוֹיִם לֹא הָיָה ה׳ מוֹרִישָׁם שֶׁלֹּא עַל פִּי הַמִּשְׁפָּט, וּבְרִשְׁעַת לְבַד אֵין רְאוּיִים יִשְׂרָאֵל לִטֹּל אַרְצָם. אוֹ אֶפְשָׁר כִּי פֵּרוּשׁ מוֹרִישָׁם הוּא מְאַבְּדָם וְלָזֶה צָרִיךְ רֶשַׁע שֶׁזּוּלַת הָרֶשַׁע לֹא הָיָ׳ ה׳ גוֹזֵר עֲלֵיהֶם (לְקַמָּן כ׳ ט״ז) לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה:

ו־ז) וְיָדַעְתָּ כִּי לֹא וְגוֹ׳ זְכֹר אַל תִּשְׁכַּח וְגוֹ׳. קָשֶׁה מַה מוֹכִיחַ מִמַּה שֶׁעָבַר

(ח) וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנַּף יְהוָה בָּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃

ח וּבְחוֹרֵב אַרְגְּזְתּוּן קֳדָם יְיָ וְהַוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ בְּכוֹן לְשֵׁצָאָה יָתְכוֹן׃

(ט) בַּעֲלֹתִי הָהָרָה לָקַחַת לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי׃

ט בְּמִסְקֵי לְטוּרָא לְמִסַּב לוּחֵי אַבְנַיָּא לוּחֵי קְיָמָא דִּי גְזַר יְיָ עִמְּכוֹן וִיתֵבִית בְּטוּרָא אַרְבְּעִין יְמִמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן לַחְמָא לָא אֲכָלִית וּמַיָּא לָא אִשְׁתֵּיתִי׃

רש״י ◄ **וָאֵשֵׁב בָּהָר** • (מגילה כא) אֵין יְשִׁיבָה אֶלָּא לְשׁוֹן עַכָּבָה.

(י) וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל׃ אור החיים

י וִיהַב יְיָ לִי יָת תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּתִיבִין בְּאֶצְבְּעָא דַיְיָ וַעֲלֵיהוֹן כְּכָל פִּתְגָּמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אֶשָּׁתָא בְּיוֹמָא דִּקְהָלָא׃

(יא) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לֻחֹת הָאֲבָנִים לֻחוֹת הַבְּרִית׃

יא וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבְּעִין יְמִמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן יְהַב יְיָ לִי יָת תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא לוּחֵי קְיָמָא׃

רש״י ◄ **לוּחֹת** • לוּחַת כְּתִיב, שֶׁשְּׁתֵּיהֶן שָׁוּוֹת.

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד מַהֵר מִזֶּה כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה׃

יב וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם חוּת בִּפְרִיעַ מִכָּא אֲרֵי חַבִּיל עַמָּךְ דִּי אַפֵּקְתָּא מִמִּצְרָיִם סָטוּ בִּפְרִיעַ מִן אָרְחָא דִּי פַקֵּדְתִּנּוּן עֲבָדוּ לְהוֹן מַתְּכָא׃

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃

יג וַאֲמַר יְיָ לִי לְמֵימַר גֻּלֵּי קֳדָמַי יָת עַמָּא הָדֵין וְהָא עַם קְשֵׁי קְדָל הוּא׃

(יד) הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־עָצוּם וָרָב מִמֶּנּוּ׃

יד אַנַּח בָּעוּתָךְ מִקֳּדָמַי וֶאֱשֵׁצִנּוּן וְאֶמְחֵי יָת שְׁמְהוֹן מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא וְאֶעְבֵּד יָתָךְ לְעַם תַּקִּיף וְסַגִּי מִנְּהוֹן׃

(טו) וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי לוּחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדָי׃

טו וְאִתְפְּנֵיתִי וּנְחָתִית מִן טוּרָא וְטוּרָא בָּעֵר בְּאֶשָּׁתָא וּתְרֵין לוּחֵי קְיָמָא עַל תַּרְתֵּין יְדָי׃

(טז) וָאֵרֶא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֵגֶל מַסֵּכָה סַרְתֶּם מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם׃

טז וַחֲזֵיתִי וְהָא חַבְתּוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן עֲבַדְתּוּן לְכוֹן עֵגֶל מַתְּכָא סְטֵתוּן בִּפְרִיעַ מִן אָרְחָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָתְכוֹן׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בַּזְּמַנִּים שֶׁהָיוּ בָּהֶם רְשָׁעִים לִזְמָן זֶה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁצִּדְּקָתָם שֶׁהֵם עוֹמְדִים בָּהּ הַיּוֹם, תִּסְפִּיק לָהֶם לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ וְיכוֹלִין לוֹמַר בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי ה׳, אָכֵן הַכַּוָּנָה הִיא כִּי מִמַּה שֶׁהָיוּ רוֹאִים שֶׁבַּזְּמַן שֶׁהָיוּ מַמְרִים אֶת ה׳ בְּדֶרֶךְ בִּיאָתָם לָאָרֶץ וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ נוֹסְעִים וּבָאִים לִרְשָׁתָהּ מֵעַתָּה בִּיאָתָם הִיא לְצַד בְּרִית אָבוֹת וְאֵין רְאָיָה מִמַּה שֶׁהֵם בָּאִים לָאָרֶץ שֶׁבִּזְכוּתָם הֵם בָּאִים:

י) כְּתֻבִים וּגוֹ׳ וַעֲלֵיהֶם וּגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ וַעֲלֵיהֶם. הִנֵּה בְּפָרָשַׁת תִּשָּׂא (ל״א י״ח) פֵּרַשְׁתִּי מַאֲמַר כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים שֶׁהָיָה ה׳ מְכַוֵּן אֶצְבַּע אֱלֹהִים כְּנֶגֶד הַלּוּחַ בְּצוּרַת הָאוֹת וּבְזֶה הָיָה אֶת שֶׁכְּנֶגְדּוֹ נִסְמַךְ לְצַדְדִין וְנִשְׁאַר מָקוֹם חָקוּק וּכְאוֹמְרוֹ חָרוּת עַל הַלֻּחֹת, בָּא הַכָּתוּב כָּאן וְהוֹדִיעַ שֶׁמִּקּוֹם הֶחָקֵק

(יז) וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם:

יז וַאֲחִדִית בִּתְרֵין לוּחַיָא וּרְמִיתִנּוּן מֵעַל תַּרְתֵּין יְדַי וּתְבַרְתִּנּוּן לְעֵינֵיכוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לך עמ' 56)

וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלּוּחוֹת (ט, יז) הִקְשָׁה הָאוֹר הַחַיִּים, לָמָּה הֶצְרַךְ לְתָפְסָם, וַהֲלֹא בְּיָדוֹ הָיוּ. וְיֵשׁ לְתָרֵץ, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רז"ל (תנחומא פרשתנו ט) לְגַבֵּי הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, שֶׁמֹּשֶׁה נָהֵג בָּהֶם עַיִן טוֹבָה וּנְתָנָם לְיִשְׂרָאֵל. וּמִסְתַּבְּרָא שֶׁכֵּן הוּא אַף לְגַבֵּי הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ לִתְּנָם לְיִשְׂרָאֵל. וּכְדֵי לְהַפְקִיעַ מַחְשַׁבְתּוֹ זוֹ, עָשָׂה תְּפִיסָה מְיֻחֶדֶת וְקָנָה אֶת הַלּוּחוֹת שֶׁיִּהְיוּ שֶׁלּוֹ, וְכָךְ סִלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל כָּל שַׁיָּכוּת לִשְׁבִירָתָם, וְהַדָּבָר הָיָה עַל 'אַחֲרָיוּתוֹ' בִּלְבַד. וּבוֹא וּרְאֵה עַד הֵיכָן מַגִּיעַ אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל וּמְסִירַת נַפְשׁוֹ עֲבוּר כְּלַל יִשְׂרָאֵל: הֲרֵי לֹא הָיָה לְמֹשֶׁה שׁוּם קֶשֶׁר לְחֵטְא הָעֵגֶל, וְאַף לֹא הָיָה בְּיָדוֹ לִמְחוֹת (שֶׁהֲרֵי הָיָה בָּהָר), וְאַף עַל פִּי כֵן הִשְׁתַּדֵּל, עַד כְּדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל, לִפְעֹל כַּפָּרָה עַל הַחֵטְא, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁגַּם שָׁבַר אֶת הַלּוּחוֹת בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁרַק הוּא אַחֲרָאי לִשְׁבִירָתָם! **אור החיים**

(יח) וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר חָטָאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ:

יח וְאִשְׁתַּטָּחִית קֳדָם יְיָ כְּקַדְמֵיתָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן לַחְמָא לָא אֲכָלִית וּמַיָּא לָא אִשְׁתִּיתִי עַל כָּל חוֹבֵיכוֹן דִּי חַבְתּוּן לְמֶעְבַּד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי:

רש"י◄ **וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם** • שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): "וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל ה' אוּלַי אֲכַפְּרָה", בְּאוֹתָהּ עֲלִיָּה נִתְעַכַּבְתִּי אַרְבָּעִים יוֹם, נִמְצְאוּ כָּלִים בְּכ"ט בְּאָב: שֶׁהוּא עָלָה בְּי"ח בְּתַמּוּז, בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה (שם לד): "פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לוּחֹת". עָשָׂה עוֹד מ' יוֹם, נִמְצְאוּ כָּלִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה (במדבר יד): "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ", לְכָךְ הֵקִבַּע לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה. וּמִנַּיִן שֶׁנִּתְרַצָּה בְּרָצוֹן שָׁלֵם? שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַרְבָּעִים שֶׁל לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת (דברים י): "וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָּהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים", מָה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן, אַף הָאַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן; אֱמֹר מֵעַתָּה, אֶמְצָעִיִּים הָיוּ בְּכַעַס.

(יט) כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר קָצַף יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא:

יט אֲרֵי דְחֵלִית מִקֳּדָם רָגְזָא וְחֵמְתָא דִּי רְגַז יְיָ עֲלֵיכוֹן לְשֵׁצָאָה יָתְכוֹן וְקַבִּיל יְיָ צְלוֹתִי אַף בְּזִמְנָא הַהִיא:

(כ) וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא:

כ וְעַל אַהֲרֹן הֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ לַחֲדָא לְשֵׁצָיוּתֵהּ וְצַלֵּיתִי אַף עַל אַהֲרֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא:

רש"י◄ **וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה'** • לְפִי שֶׁשָּׁמַע לָכֶם. **לְהַשְׁמִידוֹ** • זֶה כִּלּוּי בָּנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס ב): "וַאַשְׁמִיד פְּרִיוֹ מִמַּעַל". **וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן** • וְהוֹעִילָה תְּפִלָּתִי לְכַפֵּר מֶחֱצָה, וּמֵתוּ שְׁנַיִם וְנִשְׁאֲרוּ הַשְּׁנַיִם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נֶחְקַק מְקוֹם הַלּוּחַ אֲבָל גְּבַהּ אוֹרוֹ אֲשֶׁר נוֹצֵץ מֵאוֹר אֶצְבַּע אֱלֹהִים וְהָיוּ הָאוֹתִיּוֹת נִרְאוֹת עֶלְיוֹנוֹת הֲגַם שֶׁהָיוּ חֲקוּקוֹת, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַעֲלֵיהֶם כְּכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר** ה' וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כְּדִמְיוֹן שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר נוֹצֵר מִמֶּנָּה בְּרִיָּה קְדוֹשָׁה כְּמוֹ כֵן נֶחְצַב בִּנְגִיעַת אֱלֹהִים בַּלּוּחַ אוֹר וְעָלָה עַל הַלּוּחוֹת וְהָבֵן:

יז) **וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי** וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֵצְרַךְ לְתָפְסָם וַהֲלֹא בְּיָדוֹ הָיוּ. וְאוּלַי כְּשֶׁלֹּא חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל הָיוּ הַלּוּחוֹת גְּבוֹהוֹת עַל יַד מֹשֶׁה וְלֹא הָיְתָה יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לָקַחַת אוֹתָם, וּכְמוֹ שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה וּשְׁנֵי הַלֻּחֹת עַל שְׁתֵּי יָדַי וְלֹא אָמַר בִּשְׁתֵּי יָדַי אוֹ בְּיָדַי, אֶלָּא נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיוּ בְּיָדָיו מַמָּשׁ אֶלָּא גְּבוֹהוֹת לְמַעְלָה מִיָּדָיו וְהָיוּ נוֹשְׂאוֹת עַצְמָן, וְאַחַר שֶׁרָאָה הָעֵגֶל הוּסַר כֹּחַ קְדֻשָּׁתָם וְהֵצְרַךְ לְתָפְסָם בְּיָדוֹ:

(כא) וְאֶת־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֵגֶל לָקַחְתִּי וָאֶשְׂרֹף אֹתוֹ ׀ בָּאֵשׁ וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר־דַּק לְעָפָר וָאַשְׁלִךְ אֶת־עֲפָרוֹ אֶל־הַנַּחַל הַיֹּרֵד מִן־הָהָר׃

כא וְיָת חוֹבַתְכוֹן דִּי עֲבַדְתּוּן יָת עֶגְלָא נְסִבִית וְאוֹקֵדִית יָתֵהּ בְּנוּרָא וְשָׁפִית יָתֵהּ בְּשׁוּפִינָא יָאוּת עַד דִּי הֲוָה דַּקִּיק לְעַפְרָא וּרְמֵית יָת עַפְרֵהּ לְנַחֲלָא דְנָחֵת מִן טוּרָא׃

רש"י◄ **טָחוֹן** • לְשׁוֹן הוֹוֶה, כְּמוֹ: "הָלוֹךְ וְכָלוֹת", מולאנ"ט בְּלַעַ"ז (מאהלענד)◆. **אור החיים**

(כב) וּבְתַבְעֵרָה וּבְמַסָּה וּבְקִבְרֹת הַתַּאֲוָה מַקְצִפִים הֱיִיתֶם אֶת־יְהוָה׃

כב וּבִדְלֶקְתָּא וּבְנִסְיָתָא וּבְקִבְרֵי דִמְשַׁאֲלֵי מַרְגְּזִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ׃

(כג) וּבִשְׁלֹחַ יְהוָה אֶתְכֶם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לֵאמֹר עֲלוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֶאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ׃ **אור החיים**

כג וְכַד שְׁלַח יְיָ יָתְכוֹן מֵרְקַם גֵּיאָה לְמֵימַר סְקוֹ וְאַחֲסִינוּ יָת אַרְעָא דִּי יְהָבִית לְכוֹן וְסָרֶבְתּוּן עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן וְלָא הֵימַנְתּוּן לֵהּ וְלָא קַבֶּלְתּוּן לְמֵימְרֵהּ׃

(כד) מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעְתִּי אֶתְכֶם׃

כד מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ מִיּוֹמָא דִידָעִית יָתְכוֹן׃

(כה) וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה אֵת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפָּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃

כה וְאִשְׁתַּטָּחִית קֳדָם יְיָ יָת אַרְבְּעִין יְמָמִין וְיָת אַרְבְּעִין לֵילְוָן דִּי אִשְׁתַּטָּחִית אֲרֵי אֲמַר יְיָ לְשֵׁצָאָה יָתְכוֹן׃

רש"י◄ **וָאֶתְנַפַּל וְגוֹ'** • אֵלּוּ הֵן עַצְמָם הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה. וּכְפָלָן כָּאן, לְפִי שֶׁכָּתוּב כָּאן סֵדֶר תְּפִלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אֱלֹהִים אַל תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְגוֹ'"◆.

(כו) וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה אַל־תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגָדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה׃

כו וְצַלֵּיתִי קֳדָם יְיָ וַאֲמָרִית יְיָ אֱלָהִים לָא תְחַבַּל עַמָּךְ וְאַחֲסַנְתָּךְ דִּי פְרַקְתָּא בְּתָקְפָּךְ דִּי אַפֵּקְתָּא מִמִּצְרַיִם בִּידָא תַקִּיפָא׃

(כז) זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ׃

כז אִדְכַּר לְעַבְדָּיךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָא תִתְפְּנֵי לְקַשְׁיוּת עַמָּא הָדֵין וּלְחוֹבֵיהוֹן וְלַחֲטָאֵיהוֹן׃

(כח) פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יְכֹלֶת יְהוָה לַהֲבִיאָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם וּמִשִּׂנְאָתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לַהֲמִתָם בַּמִּדְבָּר׃

כח דִּילְמָא יֵימְרוּן דָּיְרֵי אַרְעָא דִּי אַפֵּקְתָּנָא מִתַּמָּן מִדְּלֵית יוּכְלָא דַיְיָ לְאָעָלֵתְהוֹן לְאַרְעָא דִּי מַלִּיל לְהוֹן וּמִדְּסָנֵי יָתְהוֹן אַפֵּקְנוּן לְקַטָּלוּתְהוֹן בְּמַדְבְּרָא׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) וְאֶת חַטַּאתְכֶם וְגוֹ' לָקַחְתִּי וְגוֹ'. רָמַז שֶׁבְּמַעֲשֵׂהוּ בָּעֵגֶל פָּעַל גַּם כֵּן בִּבְחִינַת הַחֵטְא וְשָׂרַף כֹּחַ הָרַע שֶׁנַּעֲשָׂה מִמַּעֲשֵׂיהֶם, וְעַיֵּן מַה שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא בַּפָּסוּק (ל"ב כ') וַיִּקַּח אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ:

כג) וּבִשְׁלֹחַ ה' וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ לִיהוֹשֵׁעַ וְכָלֵב לְרַגֵּל הָאָרֶץ הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לֵאמֹר עֲלוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן וְגוֹ', וּכְאוֹמְרוֹ בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ וְגוֹ' אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן, וְעַיֵּן מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שָׁם. וְהִפְסִיק בְּעִנְיַן הַמְרַגְּלִים וּבְעִנְיַן תַּבְעֵרָה וּמַסָּה וְכוּ' בְּאֶמְצַע מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, נִתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ כָּל הַהַקְצָפוֹת, וְאִם הָיָה נִגְמַר סֵדֶר כָּל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל הָיָה מַפְלִיג בֵּין הַקְצָפָה לְהַקְצָפָה וְהַהַפְלָגָה בָּזֶה תּוֹלִיד הֶעְדֵּר הַהַרְגֵּשׁ שֶׁאֵלָיו יְכַוֵּן:

(כט) וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה׃ פ

כט וְאִנּוּן עַמָּךְ וְאַחֲסַנְתָּךְ דִּי אַפֵּקְתָּא בְּחֵילָךְ רַבָּא וּבִדְרָעָךְ מְרָמְמָא׃

◆ יום רביעי י"ז מנחם־אב ◆

י (א) בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לוּחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַעֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ׃

א בְּעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ לִי פְּסַל לָךְ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְסַק לְקֳדָמַי לְטוּרָא וְתַעְבֵּד לָךְ אֲרוֹנָא דְאָעָא׃

רש"י◄ **בָּעֵת הַהִוא** • לְסוֹף מ׳ יוֹם נִתְרַצָּה לִי וְאָמַר לִי: "פְּסָל־לְךָ", וְאַחַר כָּךְ: "וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן", וַאֲנִי עָשִׂיתִי אָרוֹן תְּחִלָּה, שֶׁכְּשֶׁאָבָא וְהַלּוּחוֹת בְּיָדִי, הֵיכָן אֶתְּנֵם? וְלֹא זֶה הוּא הָאָרוֹן שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל, שֶׁהֲרֵי מִשָּׁכָן לֹא נִתְעַסְּקוּ בּוֹ עַד לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים, כִּי בִּרְדָתוֹ מִן הָהָר צִוָּה לָהֶם עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וּבְצַלְאֵל עָשָׂה מִשְׁכָּן תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ אָרוֹן וְכֵלִים. נִמְצָא זֶה אָרוֹן אַחֵר הָיָה, וְזֶהוּ שֶׁהָיָה יוֹצֵא עִמָּהֶם לְמִלְחָמָה. וְאוֹתוֹ שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל, לֹא יָצָא לְמִלְחָמָה אֶלָּא בִּימֵי עֵלִי, וְנֶעֱנְשׁוּ עָלָיו וְנִשְׁבָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת כ׳ מנחם אב תשי"ח – תורת מנחם התוועדויות כג עמ׳ 240)

וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ (י, א) **זֶהוּ שֶׁהָיָה יוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה** (רש"י) זְמַן הַגָּלוּת הוּא זְמַן שֶׁל מִלְחָמָה נֶגֶד 'רוּחַ הַטֻּמְאָה' שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה. וּמִלְחָמָה זוֹ חֲזָקָה יוֹתֵר וְקָשָׁה יוֹתֵר בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹ שׁוֹרֶרֶת אֲוִירָה שֶׁל קְרִירוּת לַיַּהֲדוּת, וְעַל כָּל צַעַד וְשַׁעַל צְרִיכִים לְהִלָּחֵם בַּאֲוִירָה זוֹ. מִי שֶׁנִּמְצָא בְּמָקוֹם כָּזֶה צָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁיֵּשׁ 'אָרוֹן' שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְאָרוֹן זֶה יוֹצֵא עִמּוֹ וּלְפָנָיו וְ'הוֹרֵג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים'. עָלָיו לְהֵאָחֵז בְּאָרוֹן זֶה, וְזֶה יִתֵּן לוֹ אֶת הַכֹּחַ לְנַצֵּחַ בַּמִּלְחָמָה בְּהַצְלָחָה יוֹתֵר וּבְהֶקְדֵּם יוֹתֵר. **אור החיים**

(ב) וְאֶכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן׃

ב וְאֶכְתּוֹב עַל לוּחַיָּא יָת פִּתְגָּמַיָּא דִּי הֲווֹ עַל לוּחַיָּא קַדְמָאֵי דִּי תְבַרְתָּא וּתְשַׁוּינּוּן בַּאֲרוֹנָא׃

(ג) וָאַעַשׂ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וָאֶפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וָאַעַל הָהָרָה וּשְׁנֵי הַלֻּחֹת בְּיָדִי׃

ג וַעֲבַדִית אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין וּפְסָלִית תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וּסְלֵקִית לְטוּרָא וּתְרֵין לוּחַיָּא בִּידִי׃

(ד) וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת כַּמִּכְתָּב הָרִאשׁוֹן אֵת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל וַיִּתְּנֵם יְהוָה אֵלָי׃

ד וּכְתַב עַל לוּחַיָּא כִּכְתָבָא קַדְמָאָה יָת עַשְׂרָא פִּתְגָּמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אֶשָּׁתָא בְּיוֹמָא דִּקְהָלָא וִיהַבִּנּוּן יְיָ לִי׃

(ה) וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וָאָשִׂם אֶת־הַלֻּחֹת בָּאָרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיִּהְיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה׃ **אור החיים**

ה וְאִתְפְּנֵיתִי וּנְחָתִית מִן טוּרָא וְשַׁוֵּיתִי יָת לוּחַיָּא בַּאֲרוֹנָא דִּי עֲבַדִית וַהֲווֹ תַּמָּן כְּמָא דִּי פַקְּדַנִי יְיָ׃

(ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם מֵת אַהֲרֹן וַיִּקָּבֵר שָׁם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃

ו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְטָלוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקָן לְמוֹסֵרָה תַּמָּן מִית אַהֲרֹן וְאִתְקְבַר תַּמָּן וְשַׁמֵּשׁ אֶלְעָזָר בְּרֵהּ תְּחוֹתוֹהִי׃

רש"י◄ **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה** • מָה עִנְיָן זֶה לְכָאן? וְעוֹד, וְכִי מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי־יַעֲקָן נָסְעוּ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) **בָּעֵת הַהִיא** וגו׳ **פְּסָל לְךָ.** פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְלֹא מַעֲשֵׂה יְדֵי מֹשֶׁה וְאַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה הָעֵגֶל לֹא הָיוּ רְאוּיִים לְלוּחוֹת כָּזֶה וְאָמַר ה׳ לְמֹשֶׁה שֶׁיִּפְסֹל אוֹתָם מִדְּבָרִים שֶׁהֵם מִתְיַחֲסִים אֵלָיו לִשְׁלֹל הַמִּתְיַחֲסִים לְאֵל עֶלְיוֹן שֶׁהֵם הָרִאשׁוֹנִים. וְגָמַר אֹמֶר וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ פְּרוּשׁ לְצַד שֶׁהֵם מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם צְרִיכִין מָקוֹם מוּכָן לְהִנָּתֵן בּוֹ מַה שֶּׁלֹּא צִוָּה ה׳ כֵּן לַעֲשׂוֹת אָרוֹן לַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים, וְהַטַּעַם כִּי הֵם עוֹמְדִין בְּעַצְמָן וְלֹא הָיוּ צְרִיכִין אָרוֹן לְבַד מֵאָרוֹן שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בַּפָּסוּק (ט׳ י״ז) וָאֶתְפֹּשׂ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר וְעָשִׂיתָ לְךָ לְהָעִיר לְדַרְכֵּנוּ כִּי לְצַד שֶׁהֵם מַמָּשׁ שֶׁלְּךָ הוּא שֶׁאָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אָרוֹן:

ה) **כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה׳.** פֵּרוּשׁ כָּל הֶמְשֵׁךְ

לְמוֹסֵרָה, וַהֲלֹא מִמּוֹסֵרוֹת בָּאוּ לִבְנֵי־יַעֲקָן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לג): "וַיִּסְעוּ מִמּוֹסֵרוֹת וְגוֹ'"? וְעוֹד, שָׁם מֵת אַהֲרֹן, וַהֲלֹא בְּהֹר הָהָר מֵת? צֵא וַחֲשֹׁב, וְתִמְצָא שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת מִמּוֹסֵרוֹת לְהֹר הָהָר. אֶלָּא אַף זוֹ מִן הַתּוֹכָחָה: וְעוֹד זֹאת עֲשִׂיתֶם, כְּשֶׁמֵּת אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר לְסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד, יֵרֵאתֶם לָכֶם מִמִּלְחֶמֶת מֶלֶךְ עֲרָד וּנְתַתֶּם רֹאשׁ לַחֲזֹר לְמִצְרַיִם, וַחֲזַרְתֶּם לַאֲחוֹרֵיכֶם שְׁמֹנָה מַסָּעוֹת עַד בְּנֵי־יַעֲקָן, וּמִשָּׁם לְמוֹסֵרָה. שָׁם נִלְחַמוּ לָכֶם בְּנֵי לֵוִי וְהָרְגוּ מִכֶּם וְאַתֶּם מֵהֶם, עַד שֶׁהֶחֱזִירוּ אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ חֲזַרְתְּכֶם, וּמִשָּׁם חֲזַרְתֶּם הַגִּדְגֹּדָה, הוּא חֹר הַגִּדְגָּד.

(ז) מִשָּׁם נָסְעוּ הַגִּדְגֹּדָה וּמִן־הַגִּדְגֹּדָה יָטְבָתָה אֶרֶץ נַחֲלֵי־מָיִם:

ז מִתַּמָּן נְטָלוּ לְגִדְגֹּד וּמִן גִּדְגֹּד לְיָטְבָּת אַרְעָא נָגְדָן נַחֲלִין דְּמַיִין:

רש"י◄ **וּמִן־הַגִּדְגֹּדָה וְגוֹ'** • וּבְמוֹסֵרָה עֲשִׂיתֶם אֵבֶל כָּבֵד עַל מִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁגָּרְמָה לָכֶם זֹאת, וְנִדְמָה לָכֶם כְּאִלּוּ מֵת שָׁם. וְסָמַךְ מֹשֶׁה תּוֹכָחָה זוֹ לִשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, לוֹמַר שֶׁקָּשָׁה מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּיוֹם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ בּוֹ הַלּוּחוֹת, וּלְהוֹדִיעֲךָ שֶׁהֶקְשָׁה לוֹ מַה שֶּׁאָמְרוּ: "נִתְּנָה רֹאשׁ", לִפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ, כְּיוֹם שֶׁעָשׂוּ בּוֹ אֶת הָעֵגֶל.

(ח) בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

ח בְּעִדָּנָא הַהִיא אַפְרַשׁ יְיָ יָת שִׁבְטָא דְּלֵוִי לְמִטַּל יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַּיְיָ לְמִקַּם קֳדָם יְיָ לְשַׁמָּשׁוּתֵהּ וּלְבָרְכָא בִּשְׁמֵהּ עַד יוֹמָא הָדֵין:

רש"י◄ **בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל ה' וְגוֹ'** • מוּסָב לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן. **בָּעֵת הַהִוא** • בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם, וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל. וּבְנֵי לֵוִי לֹא טָעוּ, הִבְדִּילָם הַמָּקוֹם מִכֶּם, וְסָמַךְ מִקְרָא זֶה לַחֲזָרַת בְּנֵי־יַעֲקָן, לוֹמַר שֶׁאַף בָּזֶה לֹא טָעוּ בָּהּ בְּנֵי לֵוִי, אֶלָּא עָמְדוּ בֶּאֱמוּנָתָם. **לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן** • הַלְוִיִּים. **לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ** • הַכֹּהֲנִים, וְהוּא נְשִׂיאַת כַּפַּיִם.

(ט) עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לוֹ:

ט עַל כֵּן לָא הֲוָה לְלֵוִי חֶלְקָ וְאַחֲסָנָא עִם אֲחוֹהִי מַתְּנָן דִּיהַב לֵהּ יְיָ אִנּוּן אַחֲסַנְתֵּהּ כְּמָא די מַלִּיל יְיָ אֱלָהָךְ לֵהּ:

רש"י◄ **עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק** • לְפִי שֶׁהֻבְדְּלוּ לַעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ וְאֵינָן פְּנוּיִין לַחֲרֹשׁ וְלִזְרֹעַ. **ה' הוּא נַחֲלָתוֹ** • נוֹטֵל פְּרָס מְזֻמָּן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ.

(י) וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא לֹא־אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתֶךָ:

י וַאֲנָא הֲוֵיתִי קָאֵם בְּטוּרָא כְּיוֹמִין קַדְמָאִין אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן וְקַבִּיל יְיָ צְלוֹתִי אַף בְּזִמְנָא הַהִיא לָא אָבֵי יְיָ לְחַבָּלוּתָךְ:

רש"י◄ **וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר** • לְקַבֵּל הַלּוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, וּלְפִי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ לְמַעְלָה כַּמָּה עָמַד בָּהָר בַּעֲלִיָּה אַחֲרוֹנָה זוֹ, חָזַר וְהִתְחִיל בָּהּ. **כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים** • שֶׁל לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת: מַה הֵם בְּרָצוֹן, אַף אֵלּוּ בְּרָצוֹן, אֲבָל הָאֶמְצָעִיִּים שֶׁעָמַדְתִּי שָׁם לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם הָיוּ בְּכַעַס.

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וְיָבֹאוּ וְיִרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם: פ

יא וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם זִיל לְמִטּוּל קֳדָם עַמָּא וְיֵעֲלוּן וְיֵרְתּוּן יָת אַרְעָא די קַיֵּמִית לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי וְגוֹ'** • אַף עַל פִּי שֶׁסַּרְתֶּם מֵאַחֲרָיו וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל, אָמַר לִי (שמות לב): "לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם וְגוֹ'".

הַזְּמָן אֲשֶׁר צִוַּנִי, וְהַכַּוָּנָה הוּא לוֹ' עַד כִּי יָבוֹא זְמָן שֶׁהוֹצִיאָם מֵאוֹתוֹ אָרוֹן וּנְתָנָם בָּאָרוֹן שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל:

◆ יום חמישי י"ח מנחם־אב ◆

(יב) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם־לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:

יב וּכְעַן יִשְׂרָאֵל מָא יְיָ אֱלָהָךְ תָּבַע מִנָּךְ אֶלָּהֵן לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לְמִהַךְ בְּכָל אָרְחָן דְּתִקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִרְחַם יָתֵהּ וּלְמִפְלַח קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ:

רש"י◄ **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל •** אַף עַל פִּי שֶׁעֲשִׂיתֶם כָּל זֹאת, עוֹדֶנּוּ רַחֲמָיו וְחִבָּתוֹ עֲלֵיכֶם, וּמִכָּל מַה שֶׁחָטָאתֶם לְפָנָיו, אֵינוֹ שׁוֹאֵל מִכֶּם. **כִּי אִם־לְיִרְאָה וְגוֹ' •** (ברכות לג) רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִכָּאן: 'הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם, חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם'. **אור החיים**

(יג) לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ:

יג לְמִטַּר יָת פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ וְיָת קְיָמוֹהִי דַּאֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵין לִדְיֵיטַב לָךְ:

רש"י◄ **לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת ה' •** וְאַף הִיא לֹא לְחִנָּם, אֶלָּא: לְטוֹב לָכֶם שֶׁתִּקַּבְּלוּ שָׂכָר.

(יד) הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ:

יד הָא דַיְיָ אֱלָהָךְ שְׁמַיָּא וּשְׁמֵי שְׁמַיָּא אַרְעָא וְכָל דִּי בַהּ:

רש"י◄ **הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ •** הַכֹּל, וְאַף עַל פִּי כֵן "רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק ה'" מִן הַכֹּל.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה וְגוֹ' כִּי אִם לְיִרְאָה וְגוֹ'.** כַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְפִי שֶׁיֵּשׁ ב' הַדְרָגוֹת שֶׁחָפֵץ ה' מִיִּשְׂרָאֵל עָשׂוֹת וְהֵם זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. א' הִיא הַיִּרְאָה, לְמַעְלָה מִמֶּנָּה הָאַהֲבָה, וְאָמַר לָהֶם שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ מֵהֶם כִּי אִם הַיִּרְאָה, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁהַיִּרְאָה תְּסוֹבֵב אֶתְכֶם לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו כִּי הַיָּרֵא לֹא יֶחְדַּל מִיִּרְאָתוֹ אֲפִלּוּ בְּאַחַת מֵאֶלֶף שֶׁעָלָיו לַעֲשׂוֹת, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד מַגִּיעָתוֹ אֶלָּא עוֹד לוֹ וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ חֲרֵי שֶׁהַיִּרְאָה הִיא פֶּתַח לִכָּנֵס לְשַׁעַר הָאַהֲבָה, וְלָזֶה כְּשֶׁאָמַר הַכָּתוּב **מָה ה' שֹׁאֵל כִּי אִם לְיִרְאָה** דִּקְדֵּק לוֹמַר **וְעַתָּה** פֵּרוּשׁ מַה שֶּׁהוּא שׁוֹאֵל לְיִרְאָה הוּא עַתָּה בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁאַתָּה בָּא לִשָּׂא עֹל הָאֱלֹהוּת אֲבָל אֵין זֶה תַּכְלִית מַה שֶּׁחָפֵץ מִמֶּנּוּ עָשׂוֹת אֶלָּא שֶׁזֶּה יַעֲמִידֶנּוּ בְּגֶדֶר הָאַהֲבָה. וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְיַשֵּׁב מַאֲמַר **מָה** וְגוֹ' **כִּי אִם** וְגוֹ' שֶׁבְּעֵרֶךְ הָאַהֲבָה שֶׁהִיא דָּבָר הַמְקֻוֶּה תִּהְיֶה הַיִּרְאָה מִלְּתָא זוּטַרְתֵּי, וּבַגְּמָרָא שֶׁאָמְרוּ (מְגִלָּה כ"ה.) אָטוּ יִרְאָה מִלְּתָא זוּטַרְתֵּי וְכוּ', הַכַּוָּנָה הִיא כֵּיוָן שֶׁבְּעֵרֶךְ מַשִּׂיגֶיהָ גְּדוֹלָה הִיא לֹא תִּקָּרֵא קְטַנָּה הֲגַם שֶׁבְּעֵרֶךְ הָאַהֲבָה הִיא לְמַטָּה מִמֶּנָּה וְתֵרֵץ לְגַבֵּי מֹשֶׁה וְכוּ' שֶׁגַּם בְּעֵרֶךְ הַמַּשִּׂיגִים יֶשְׁנָה בְּגֶדֶר קָטָן:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְפִי שֶׁיַּעֲלֶה עַל דַּעַת אֱנוֹשׁ שֶׁהָעוֹבֵר פִּי ה' נִפְלֵאת הִיא מִמֶּנּוּ הַשָּׂגַת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, לָזֶה אָמַר אֵלָיו **וְעַתָּה** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ **וְעַתָּה** הוּא תְּשׁוּבָה כְּאוֹמְרָם ז"ל (ב"ר פכ"א) אֵין **וְעַתָּה** אֶלָּא תְּשׁוּבָה, מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ לְתַקֵּן מְשׁוּבָתְךָ כִּי אִם לְיִרְאָה לְבַד בָּזֶה יִתְרַצֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ, וְאוֹמְרוֹ **לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ויק"ר פכ"א) אִם עָשִׂיתָ חֲבִילוֹת שֶׁל עֲבֵרוֹת עֲשֵׂה כְּנֶגְדָּן חֲבִילוֹת שֶׁל מִצְוֹת, וְכָתַב רַמְבָּ"ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת (סוֹף מַס' מַכּוֹת) שֶׁאִם אָדָם לֹא יַכְעִיס בּוֹרְאוֹ בַּעֲבֵרוֹת הֲגַם שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶלָּא מִצְוָה אַחַת יֵשׁ כֹּחַ בְּאוֹתָהּ מִצְוָה לְזַכּוֹתוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא ע"כ, וְהִמְשַׁלְתִּי דָּבָר זֶה לְב' עַבְדֵי מֶלֶךְ א' מִיָּמָיו לֹא הִכְעִיס הַמֶּלֶךְ וּבָא לִרְאוֹת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ בְּבֶן יוֹנָה לְמִנְחָה וְא' הִכְעִיס הַמֶּלֶךְ וּבָא לִרְאוֹת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ בְּשׁוֹר א' יֵשׁ מָקוֹם שֶׁיִּשְׂמַח הַמֶּלֶךְ לִקְרַאת מִנְחַת הָעוֹף וְיִכְעַס לִקְרַאת מִנְחַת הַשּׁוֹר לְצַד הַהַכְעָסוֹת שֶׁקָּדְמוּ מִמֶּנּוּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ כָּאן לְבַעַל הַתְּשׁוּבָה **לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו** וְגוֹ' לַעֲשׂוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת שֶׁל מִצְוֹת:

עוֹד יְכַוֵּן הַכָּתוּב לְנִסְתָּרוֹת ה' עַל פִּי דִּבְרֵי אֱמֶת כִּי בְּאֶמְצָעוּת מַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים יִתְיַחֲדוּ עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה, וְכֵן לְהֵפֶךְ בְּסוֹד (מִשְׁלֵי ט"ז) וְנִרְגָּן מַפְרִיד אַלּוּף אַלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבָא לְהָעִיר כָּאן עַל הַדָּבָר הַבָּא מִמַּעֲשֵׂה אָדָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה הַנִּקְרֵאת מָה שֶׁהִיא הַשְּׁכִינָה כְּאוֹמְרָם בַּגְּמָרָא (סוֹטָה י"א.) בַּפָּסוּק וַתִּתַּצֵּב אֲחֹתוֹ וְגוֹ' שֶׁכָּל הַכָּתוּב מְדַבֵּר בַּשְּׁכִינָה, וְז"ל מַה דִּכְתִיב **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה** וְגוֹ', הֲרֵי שֶׁמִּזֶּה עַצְמוֹ מוֹכִיחִים כִּי מָה הִיא הַשְּׁכִינָה: וְזֶה מַסְכִּים וְהוֹלֵךְ גַּם כֵּן לְמַה שֶׁהֵעִירוּ אוֹתָנוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּדִבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ (תַּנְחוּמָא פ' קֹרַח) אַל תִּקְרֵי מָה אֶלָּא מֵאָה שֶׁהֵם מֵאָה בְּרָכוֹת שֶׁהִיא סוֹד כְּלָלוּת הָעֲשִׂירִיּוֹת, וְהִסְמִיךְ לְזִכְרוֹנָם שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ שֵׁם הֲוָיָ"ה הוּא יִחוּד קוּב"ה וּשְׁכִינְתֵּיהּ זוֹ הִיא שְׁאֵלַת אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וְעַתָּה**

(טו) רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה:

טו לְחוֹד בַּאֲבָהָתָךְ צָבֵי יְיָ לְמִרְחַם יָתְהוֹן וְאִתְרְעֵי בִּבְנֵיהוֹן בַּתְרֵיהוֹן בְּכוֹן מִכָּל עַמְמַיָּא כְּיוֹמָא הָדֵין:

רש"י ◄ **בָּכֶם** • כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם (רוֹאִים אֶתְכֶם) חֲשׁוּקִים מִכָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַיּוֹם הַזֶּה. **אור החיים**

(טז) וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד:

טז וְתֶעְדּוּן יָת טַפְשׁוּת לִבְּכוֹן וּקְדָלְכוֹן לָא תַקְשׁוּן עוֹד:

רש"י ◄ **עָרְלַת לְבַבְכֶם** • אֹטֶם לְבַבְכֶם וְכִסּוּיוֹ.

(יז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד:

יז אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן הוּא אֱלָהָא דֵּיָנִין וּמָרֵי מַלְכִין אֱלָהָא רַבָּא גִּבָּרָא וּדְחִילָא דִּי לֵית קֳדָמוֹהִי מִסַּב אַפִּין וְאַף לָא לְקַבָּלָא שָׁחְדָא:

רש"י ◄ **וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים** • לֹא יוּכַל שׁוּם אָדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. **לֹא־יִשָּׂא פָנִים** • אִם תִּפְרְקוּ עֵלוֹ. **וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד** • לְפַיְּסוֹ בְּמָמוֹן. **אור החיים**

(יח) עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה:

יח עַבֵּד דִּין יִתַּם וְאַרְמְלָא וְרָחֵם גִּיּוֹרָא לְמִתַּן לֵהּ מְזוֹנָא וּכְסוּ:

רש"י ◄ **עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה** • הֲרֵי גְּבוּרָה, וְאֵצֶל גְּבוּרָתוֹ אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ (מגילה לא). **וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה** • וְדָבָר חָשׁוּב הוּא זֶה, שֶׁכָּל עַצְמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל זֶה הִתְפַּלֵּל: "וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת י עמ' 25)

וְאוֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה (י, יח) **לֶחֶם זוֹ תּוֹרָה . . שִׂמְלָה זוֹ טַלִּית** (ילקוט שמעוני רמז קכג) **גֵּר** – הַיְינוּ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁהִיא בְּגָלוּת הַגּוּף, בְּאֶרֶץ לֹא לָהּ. וְכִמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת עַל הַפָּסוּק (בְּחֻקּוֹתַי מט, א) הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ, שֶׁהַכַּוָּנָה לַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי הַמְּחַיֶּה אֶת הַגּוּף. **לֶחֶם** – הַיְינוּ לְמוּד הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא אוֹר פְּנִימִי. **שִׂמְלָה** – הַיְינוּ קִיּוּם הַמִּצְוֹות, אוֹר מַקִּיף. וְכַמְבֹאָר בְּתַנְיָא (סוֹף פ"ה), שֶׁתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת מָזוֹן לַנְּשָׁמָה, וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי (תהילים מ, ט), אוֹר פְּנִימִי; וּמִצְוָה הִיא בְּחִינַת לְבוּשׁ לַנְּשָׁמָה, אוֹר מַקִּיף.

(יט) וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:

יט וְתִרְחַמּוּן יָת גִּיּוֹרָא אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י ◄ **כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם** • מוּם שֶׁבְּךָ, אַל תֹּאמַר לַחֲבֶרְךָ.

(כ) אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמֹו תִּשָּׁבֵעַ:

כ יָת יְיָ אֱלָהָךְ תִּדְחַל וּקֳדָמוֹהִי תִּפְלַח וּלְדַחֲלָתֵהּ תִּקְרַב וּבִשְׁמֵהּ תְּקַיַּם:

רש"י ◄ **אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא** • וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדְבַּק בּוֹ, וּלְאַחַר שֶׁיִּהְיוּ בְּךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ אָז בִּשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְהָעִיר שֶׁאֵין כֹּחַ בָּאָדָם לְהַשִּׂיג עֲשׂוֹת זֶה אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה אֲבָל אַחַר מוֹתוֹ הֲגַם שֶׁיִּפְלִיא עָשׂוֹת לֹא יַעֲשֶׂה פְּעֻלָּה וְהָיָה כְּא' מֵהַמַּלְאָכִים, וּמְצִינוּ שֶׁרַבּוֹתֵינוּ ז"ל יְחֻסוּ עוֹלָם הַזֶּה לְשָׁעָה כְּאוֹמְרוֹ (שַׁבָּת ל"ג:) מַנִּיחִים חַיֵּי עוֹלָם וְעוֹסְקִים בְּחַיֵּי שָׁעָה, וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְיַשֵּׁב אוֹמְרוֹ **כִּי אִם לְיִרְאָה** כְּמִין חֹמֶר, כִּי בְּעֶרֶךְ הַמֵּשֶׂג בַּמֵּשְׂכָּל כִּי רַב הוּא יִקָּטֵן הַמִּפְעָל הֲגַם שֶׁצָּרִיךְ הִתְעַצְּמוּת לְהַשִּׂיג עִם כָּל זֶה מֵפְלָא הוּא הַנִּסְבָּב מֵהַטַּרַח: טו) **כַּיּוֹם הַזֶּה.** פֵּרוּשׁ כַּסֵּדֶר שֶׁאַתֶּם בְּיוֹם זֶה שֶׁהָיְתָה הָעֵדָה שְׁלֵמָה בְּכֹשֶׁר וּכְמוֹ שֶׁהֵעִיד הוּא עֲלֵיהֶם שֶׁכֻּלָּם הָיוּ דְּבוּקִים בַּה' וְגוֹ' חַיִּים, וְהַכַּוָּנָה בַּמַּאֲמָר שֶׁזּוּלַת סֵדֶר זֶה אֵין בְּחִירָה בָּהֶם הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ זַרְעָם שֶׁל הַחֲשׁוּקִים אִם יַרְשִׁיעוּ לֹא יֵחָשְׁבוּ זַרְעָם, וְהֶיה לְךָ יִשְׁמָעֵאל וְעֵשָׂוֹ וְלְאוֹת שֶׁעֵינֵינוּ רוֹאוֹת הֱיוֹתָם בְּנֵי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְאַף עַל פִּי כֵן אָמַר הַכָּתוּב כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע (נְדָרִים ל"א):

יז) **אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים.** פֵּרוּשׁ אֱלֹהֵי הַמַּלְאָכִים הַנִּקְרָאִים אֱלֹהִים דִּכְתִיב (אִיּוֹב א') וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים, **וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים** הֵם שַׁלִּיטֵי עוֹלָם הַתַּחְתּוֹן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (בְּרֵאשִׁית מ"ב)

(כא) הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ:

כא הוּא תֵּשְׁבַּחְתָּךְ וְהוּא אֱלָהָךְ דַּעֲבַד עִמָּךְ יָת רַבְרְבָתָא וְיָת חֲסִינָתָא הָאִלֵּין דִּי חֲזוֹ עֵינָיךְ:

(כב) בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:

כב בְּשַׁבְעִין נַפְשָׁן נְחָתוּ אֲבָהָתָךְ לְמִצְרַיִם וּכְעַן שַׁוִּיךָ יְיָ אֱלָהָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא לְמִסְגֵּי:

יא (א) וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים:

א וְתִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ וְתִטַּר מַטְּרַת מֵימְרֵהּ וּקְיָמוֹהִי וְדִינוֹהִי וּפִקּוּדוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא:

(ב) וְיָדַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה:

ב וְתִדְּעוּן יוֹמָא דֵין אֲרֵי לָא יָת בְּנֵיכוֹן דִּי לָא יְדָעוּ וְדִי לָא חֲזוֹ יָת אֵלְפָנָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן יָת רְבוּתֵהּ יָת יְדֵהּ תַּקִּיפָא וּדְרָעֵהּ מְרָמְמָא:

רש"י◄ **וִידַעְתֶּם הַיּוֹם** • תְּנוּ לֵב לָדַעַת וּלְהָבִין וּלְקַבֵּל תּוֹכַחְתִּי. **כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם** • אֲנִי מְדַבֵּר עַכְשָׁו, שֶׁיּוּכְלוּ לוֹמַר: 'אָנוּ לֹא יָדַעְנוּ וְלֹא רָאִינוּ בְּכָל זֶה'. אור החיים

(ג) וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ:

ג וְיָת אַתְוָתֵהּ וְיָת עוֹבָדוֹהִי דִּי עֲבַד בְּגוֹ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וּלְכָל אַרְעֵהּ:

(ד) וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

ד וְדִי עֲבַד לְמַשְׁרַיַת מִצְרַיִם לְסוּסָוָתֵהּ וְלִרְתִּיכוֹהִי דִּי אַשִׁיף יָת מֵי יַמָּא דְסוּף עַל אַפֵּיהוֹן בְּמִרְדָּפְהוֹן בַּתְרֵיכוֹן וְאוֹבְדִנּוּן יְיָ עַד יוֹמָא הָדֵין:

(ה) וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה:

ה וְדִי עֲבַד לְכוֹן בְּמַדְבְּרָא עַד מֵיתֵיכוֹן עַד אַתְרָא הָדֵין:

(ו) וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלָעֵם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל:

ו וְדִי עֲבַד לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בַּר רְאוּבֵן דִּי פְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעָתְנוּן וְיָת אֲנָשׁ בָּתֵּיהוֹן וְיָת מַשְׁכְּנֵיהוֹן וְיָת כָּל יְקוּמָא דִּי עִמְּהוֹן בְּגוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל** • כָּל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם בּוֹרֵחַ, הָאָרֶץ נִבְקַעַת מִתַּחְתָּיו וּבוֹלַעְתּוֹ, אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה: 'וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (במדבר טז): "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ", וְלֹא פִּיּוֹתֶיהָ'? אָמַר לוֹ: 'וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל"'? אָמַר לוֹ: שֶׁנַּעֲשִׂית הָאָרֶץ מִדְרוֹן כְּמַשְׁפֵּךְ, וְכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם, הָיָה מִתְגַּלְגֵּל וּבָא עַד מְקוֹם הַבְּקִיעָה. **וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם** • זֶה מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רַגְלָיו. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

דִּבֵּר הָאִישׁ אֱדֹנֵי הָאָרֶץ. וְהֶצְרֵךְ לוֹמַר גַּם פְּרַט אַדְנוּת הַתַּחְתּוֹנִים, לְהוֹדִיעַ כִּי אֲדוֹנִים שֶׁל מַטָּה אֵין בְּיָדָם הַבְּחִירָה לַעֲשׂוֹת כְּחֶפְצָם וּרְצוֹנָם אֶלָּא הוּא אָדוֹן עֲלֵיהֶם לְהַטּוֹתָם לַאֲשֶׁר יַחְפֹּץ וְהוּא מַאֲמַר שְׁלֹמֹה (מִשְׁלֵי כ"א) לֵב מֶלֶךְ בְּיַד ה':

ב) וִידַעְתֶּם הַיּוֹם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ מִבְחַן הַיְדִיעָה הַצְּרִיכָה חָלָה עֲלֵיכֶם הַיּוֹם, פֵּרוּשׁ אַחַר שֶׁעָבְרוּ כָּל הָאוֹתוֹת וְכוּ' שֶׁהִזְכִּיר בְּסָמוּךְ שֶׁמֵּהֶם יַצְדִּיקוּ הַיְדִיעָה בְּרוּרָה, וְאוֹמְרוֹ כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם וְגוֹ' פֵּרוּשׁ טַעַם שֶׁאֲנִי אוֹמֵר וִידַעְתֶּם לָכֶם בְּכִנּוּי הוּא לוֹמַר וְלֹא אֶת בְּנֵיכֶם שֶׁהֵם אֵין לָהֶם יְדִיעָה בְּמִבְחָן זֶה כְּמוֹתְכֶם, וְלֹא הֶצְרֵךְ לְהַזְכִּיר הַיְדִיעָה מַה הִיא כִּי כְּשֶׁמַּשִּׂיג הָאָדָם דֵּעָה בְּמִבְחָן צוֹדֵק יִרְאֶה בְּעֵינָיו הָאֱמֶת מֵעַצְמוֹ כִּי ה' אֱלֹהֵינוּ הוּא אֶחָד שֶׁבָּרָא הַכֹּל וְשַׁלִּיט בַּכֹּל וּמוֹאֵס בְּעוֹבְרֵי תּוֹרָה וּבוֹחֵר בְּבוֹחֲרֶיהָ:

ו) כָּל הַיְקוּם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ גַּם הַיְקוּם שֶׁלֹּא הָיָה עוֹמֵד עִמָּם בְּמָקוֹם שֶׁפָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ אֶלָּא בְּקֶרֶב

(ז) כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה׃

ז אֲרֵי עֵינֵיכוֹן חֲזָאן יָת כָּל עוֹבָדָא דַיְיָ רַבָּא דִּי עֲבַד׃

רש"י◄ **כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת** • מוּסָב עַל הַמִּקְרָא הָאָמוּר לְמַעְלָה: "כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְגוֹ'", כִּי אִם עִמָּכֶם אֲשֶׁר "עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת וְגוֹ'".

(ח) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֱזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ אור החיים

ח וְתִטַּר יָת (כָּל) תַּפְקֻדְתָּא דִּי אֲנָא מְפַקֵּדְךָ יוֹמָא דֵין בְּדִיל דְּתִתְקְפוּן וְתֵעֲלוּן וְתֵירְתּוּן יָת אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין תַּמָּן לְמֵירְתַהּ׃

(ט) וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ ס

ט וּבְדִיל דְּתוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהַתְכוֹן לְמִתַּן לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן אַרְעָא עֲבִדָא חֲלַב וּדְבָשׁ׃

◆ יום שישי י"ט מנחם־אב ◆

(י) כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זַרְעֲךָ וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ כְּגַן הַיָּרָק׃

י אֲרֵי אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ לָא כְאַרְעָא דְמִצְרַיִם הִיא דִּי נְפַקְתּוּן מִתַּמָּן דִּי תִזְרַע יָת זַרְעָךְ וּמַשְׁקַת לַהּ בְּרַגְלָךְ כְּגִנְתָא יַרְקָא׃

רש"י◄ **לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא** • אֶלָּא טוֹבָה הֵימֶנָּה, וְנֶאֱמְרָה הַבְטָחָה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: 'שֶׁמָּא לֹא נָבֹא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְיָפָה כָּזוֹ'. (ספרי) יָכֹל בִּגְנוּתָהּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְכָךְ אָמַר לָהֶם: 'לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא, אֶלָּא רָעָה הֵימֶנָּה'? תַּלְמוּד לוֹמַר: (במדבר יג) "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה וְגוֹ'", אָדָם אֶחָד בְּנָאָן, וְחָם בָּנָה צֹעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ, וְחֶבְרוֹן לְכִנְעַן, דֶּרֶךְ אֶרֶץ אָדָם בּוֹנֶה אֶת הַנָּאֶה וְאַחַר כָּךְ בּוֹנֶה אֶת הַכָּעוּר (סִפְרֵי אֲחֲרִים: הַגְּרוּעַ), שֶׁפִּסְלָתוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, הוּא נוֹתֵן בַּשֵּׁנִי, וּבְכָל מָקוֹם הֶחֱבִיב קוֹדֵם. הָא לָמַדְתָּ שֶׁחֶבְרוֹן יָפָה מִצֹּעַן, וּמִצְרַיִם מְשֻׁבַּחַת מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג): "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְצֹעַן שֶׁבַח מִצְרַיִם הִיא, שֶׁהָיְתָה מְקוֹם מַלְכוּת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ל): "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו", וְחֶבְרוֹן פְּסָלְתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכָךְ הִקְצוּהָ לִקְבוּרַת מֵתִים, וְאַף עַל פִּי כֵן הִיא יָפָה מִצֹּעַן. וּבִכְתוּבוֹת (דף קיב) דָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן אַחֵר: אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ הַקָּטָן, וְאַחַר כָּךְ לִבְנוֹ הַגָּדוֹל? אֶלָּא שֶׁמְּבֻנָּה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן. **אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם** • אֲפִלּוּ אֶרֶץ רַעְמְסֵס אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ, וְהִיא בְּמֵיטַב אֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז): "בְּמֵיטַב הָאָרֶץ וְגוֹ'", אַף הִיא אֵינָהּ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ** • אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיְתָה צְרִיכָה לְהָבִיא מַיִם מִנִּילוּס: "בְּרַגְלְךָ", וּלְהַשְׁקוֹתָהּ, וְצָרִיךְ אַתָּה לִנְדֹּד מִשְׁנָתְךָ, וְלַעֲמֹל, וְהַנָּמוּךְ שׁוֹתֶה וְלֹא הַגָּבֹהַּ, וְאַתָּה מַעֲלֶה הַמַּיִם מִן הַנָּמוּךְ לַגָּבֹהַּ, אֲבָל זוֹ: "לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם", אַתָּה יָשֵׁן עַל מִטָּתְךָ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁקֶה נָמוּךְ וְגָבֹהַּ, גָּלוּי וְשֶׁאֵינוֹ גָּלוּי כְּאַחַת. **כְּגַן הַיָּרָק** • שֶׁאֵין דַּי לוֹ בִּגְשָׁמִים, וּמַשְׁקִין אוֹתוֹ בְּרֶגֶל וּבְכָתֵף.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 30. טז עמ' 14. רשימות חוברת כז עמ' 8)

הָאָרֶץ . . לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא . . לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם (יא, י־יא) בְּמִצְרַיִם לֹא יוֹרֵד גֶּשֶׁם, וְהַנִּילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אֶת הַשָּׂדוֹת. וּמִכֵּיוָן שֶׁבְּעֵינֵי בָּשָׂר לֹא מַרְגִּישִׁים שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ בְּעֶזְרַת ה', עֲלוּלִים לִשְׁכֹּחַ שֶׁהקב"ה הוּא הַנּוֹתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל. וְאָכֵן, פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אָמַר אֵינִי צָרִיךְ לָעֶלְיוֹנִים, כִּי יֵשׁ לִי יְאוֹרִי (יחזקאל כט, ג וברש"י שם). וְלָכֵן הָיָה הַנִּילוּס הָעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם, כְּמַאֲמָר רז"ל (מדרש לקח טוב וארא ז, יג) הוֹאִיל וְזֶה מַשְׁקֶה שְׁדוֹתֵינוּ וּכְרָמֵינוּ . . אַתָּה אֱלֹקָה. בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְעֻמַּת זֹאת, הֲרֵי לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם, וּמִי שֶׁזָּקוּק לְגֶשֶׁם לֹא יִשְׂכַּח עַל ה' גַּם כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ שֶׁפַע רַב שֶׁהֲרֵי הוּא תָּלוּי בְּחַסְדֵי שָׁמַיִם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כָּל יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי כֵן הָיָה נִשְׁמַט וְנִבְלַע בְּפֶה הָאָרֶץ כְּאוֹמְרָם ז"ל (במדב"ר פי"ח) אֲפִלּוּ מַחַט וְכוּ':

ח) **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל אֲשֶׁר וְגוֹ' לְמַעַן תֶּחֱזְקוּ.** הַכַּוָּנָה בָּזֶה לִשְׁלֹל דַּעַת אוֹמְרִים לַחְדֵּל מֵעֵסֶק הַתּוֹרָה מִשּׁוּם מִלְחֶמֶת הָאָרֶץ שֶׁצָּרִיךְ חֹזֶק וְהַתּוֹרָה נִקְרֵאת תּוּשִׁיָּה (סַנְהֶדְרִין כ"ו:), לָזֶה אָמַר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל הַמִּצְוָה, וּכְבָר כָּתַבְתִּי לְמַעְלָה שֶׁמַּאֲמַר כָּל הַמִּצְוָה יִרְצֶה אֶל עֵסֶק הַתּוֹרָה, וְיִחֵד לָהּ שְׁמִירָה לִתֵּן לָאוֹ עַל בִּטּוּלָהּ, וְגָמַר אֹמֶר לְמַעַן

(יא) וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה־מָּיִם:

יא וְאַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין תַּמָּן לְמֵירְתַהּ אַרַע טוּרִין וּבִקְעָן לִמְטַר שְׁמַיָּא תִּשְׁתִּי מַיָּא:

רש"י◄ **אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת** • מְשֻׁבָּח הָהָר מִן הַמִּישׁוֹר, שֶׁהַמִּישׁוֹר בְּבֵית כּוּר אַתָּה זוֹרֵעַ כּוּר, אֲבָל הָהָר, בְּבֵית כּוֹר מִמֶּנּוּ, חֲמֵשֶׁת כּוֹרִין: אַרְבַּע מֵאַרְבַּע שִׁפּוּעָיו, וְאֶחָד בְּרֹאשׁוֹ. **וּבְקָעֹת** • הֵן מִישׁוֹר. אור החיים

(יב) אֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דֹרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: ס

יב אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ תָּבַע יָתַהּ תְּדִירָא עֵינֵי יְיָ אֱלָהָךְ בַּהּ מֵרֵישָׁא דְּשַׁתָּא וְעַד סוֹפָא דְשַׁתָּא:

רש"י◄ **אֲשֶׁר־ה' אֱלֹהֶיךָ דֹרֵשׁ אֹתָהּ** • וַהֲלֹא כָּל הָאֲרָצוֹת הוּא דּוֹרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח): "לְהַמְטִיר עַל־אֶרֶץ לֹא־אִישׁ"? אֶלָּא כִּבְיָכֹל אֵינוֹ דּוֹרֵשׁ אֶלָּא אוֹתָהּ, וְעַל יְדֵי אוֹתָהּ דְּרִישָׁה שֶׁדּוֹרְשָׁהּ, דּוֹרֵשׁ אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת עִמָּהּ. **תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ** • לִרְאוֹת מַה הִיא צְרִיכָה, וּלְחַדֵּשׁ בָּהּ גְּזֵרוֹת: עִתִּים לְטוֹבָה וְעִתִּים לְרָעָה וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּ"רֹאשׁ הַשָּׁנָה" (יז). **מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה** • (שם ח) מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִדּוֹן מַה יְהֵא בְּסוֹפָהּ. אור החיים

(יג) וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:

יג וִיהֵי אִם קַבָּלָא תְּקַבְּלוּן לְפִקּוּדַי דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵּין לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן וּלְמִפְלַח קֳדָמוֹהִי בְּכָל לִבְּכוֹן וּבְכָל נַפְשְׁכוֹן:

רש"י◄ **וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ** • וְהָיָה מוּסָב עַל הָאָמוּר לְמַעְלָה: "לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָּיִם". **וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ** • (סוכה מו) אִם תִּשְׁמַע בַּיָּשָׁן, תִּשְׁמַע בַּחָדָשׁ, וְכֵן (דברים ח): "וְהָיָה אִם שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח", אִם הִתְחַלְתָּ לִשְׁכֹּחַ, סוֹפְךָ שֶׁתִּשְׁכַּח כֻּלָּהּ, שֶׁכֵּן כְּתִיב בִּמְגִלָּה: אִם תַּעַזְבֻנִי יוֹם, יוֹמַיִם אֶעֱזָבֶךָ. **מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם** • שֶׁיִּהְיוּ עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים, כְּאִלּוּ שְׁמַעְתֶּם בּוֹ בַּיּוֹם (ספרי). **לְאַהֲבָה אֶת־ה'** • שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'חֲרֵי אֲנִי לוֹמֵד, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶהְיֶה עָשִׁיר, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקָּרֵא רַב, בִּשְׁבִיל שֶׁאֲקַבֵּל שָׂכָר', אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁתַּעֲשֶׂה, עֲשֵׂה מֵאַהֲבָה וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבֹא. **וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם** • עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בַּלֵּב, זוֹ הִיא תְּפִלָּה, שֶׁהַתְּפִלָּה קְרוּיָה עֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ו): "אֱלָהָךְ דִּי אַנְתְּ פָּלַח לֵהּ בְּתְדִירָא", וְכִי יֵשׁ פֶּלֶחָן בְּבֶבֶל? אֶלָּא עַל שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְכַרְעִין פְּתִיחָן לֵהּ וְגוֹ'", וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (תהלים קמא): "תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ". **בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם** • וַהֲלֹא כְּבָר הִזְהִיר (דברים ו): "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ", אֶלָּא אַזְהָרָה לְיָחִיד, אַזְהָרָה לְצִבּוּר. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תֶּחֱזְקוּ פֵּרוּשׁ שֶׁאַדְרַבָּה נוֹתֶנֶת לוֹ כֹּחַ וּגְבוּרָה לְהִתְחַזֵּק בְּמִלְחֶמֶת ה', וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מִשְׁלֵי ח) אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה:

יא) וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם וְגוֹ'. קָשֶׁה אַחַר שֶׁאָמַר בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר וְגוֹ' מָה מָּקוֹם לַחֲזוֹר לוֹ' וְהָאָרֶץ כֵּיוָן שֶׁמַּאֲמָר זֶה הוּא גְּמָרָן שֶׁל דְּבָרִים שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם, וְנִרְאֶה כִּי שִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי מִתְּחִלָּה הִזְכִּיר שֶׁבַח הָאָרֶץ בְּאוֹמְרוֹ **זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ** וְגָמַר אֹמֶר **כִּי הָאָרֶץ** וְגוֹ' **לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁאֶרֶץ מִצְרַיִם מְשֻׁבַּחַת בְּפֵרוֹת שֶׁכֵּן כְּתִיב כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא כְּשִׁעוּר זֶה לְבַד הִיא הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' נוֹתֵן, וְעוֹד יֵשׁ גְּרִיעוּת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר תִּזְרַע וְגוֹ' וְהִשְׁקִיתָ וְגוֹ', וְגָמַר אֹמֶר **וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם** וְגוֹ' **לִמְטַר הַשָּׁמַיִם** וְגוֹ':

יב) אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ וְגוֹ'. דִּקְדֵּק לוֹמַר תֵּבֵת אֱלֹהֶיךָ לְהָעִיר כִּי שֶׁבַח הָאָרֶץ הִיא כְּשֶׁה' מְיַחֵד אֱלֹקוּתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל אֲבָל בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל גּוֹלִים וְאֵין הַשְּׁכִינָה בְּתוֹכָם אֵין שֶׁבַח כָּל כָּךְ לָאָרֶץ:

יג) וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ וְהָיָה לְשׁוֹן שִׂמְחָה וּתְנַאי הוּא הַדָּבָר אִם תִּהְיֶה שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ** וְגוֹ' כְּאָמְרָם ז"ל (שַׁבָּת ל':) שֶׁלֹּא שִׁבַּח שְׁלֹמֹה אֶלָּא שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה אֲבָל שְׁאָר שִׂמְחוֹת עֲלֵיהֶם אָמַר (קֹהֶלֶת ב') וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּה עֹשֶׂה, וְכָפָל לוֹמַר שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (בְּרָכוֹת נ"ה.) בַּפָּסוּק (דָּנִיאֵל ב' כ"א) יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין שֶׁאֵין הַקב"ה נוֹתֵן חָכְמָה אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָכְמָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אִם שָׁמֹעַ** פֵּרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה לָכֶם לֵב שׁוֹמֵעַ, תִּשְׁמְעוּ: לְאַהֲבָה וְגוֹ' וּלְעָבְדוֹ וְגוֹ' וְנָתַתִּי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ כִּי שְׂכַר מִצְוֹת אֵינוֹ מִשְׁתַּלֵּם בָּעוֹלָם הַזֶּה, הוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁאִם יֹאהֲבוּ ה' וְגוֹ' בְּכָל לְבָבָם וְגוֹ' יִזְכּוּ גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן בַּמַּאֲמָר וְנָתַתִּי בְּתוֹסֶ' וָא"ו לַהַעִירְךָ שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא תּוֹסֶ' עַל הָעִקָּר שֶׁהוּא שְׂכַר עוֹלָם הַנִּצְחִי וְהַקַּיָּם, גַּם רָמַז שֶׁהַגַּם שֶׁהַמְּזוֹנוֹת הוּא בִּכְלַל הַדְּבָרִים שֶׁאֵינָם תְּלוּיִים בִּזְכוּת (מו"ק כ"ח:) אַף עַל פִּי כֵן כְּשֶׁיַּעַבְדוּ ה' כַּמִּצְטָרֵךְ אֵין הַמַּזָּל שׁוֹלֵט בָּהֶם וְיֹאכְלוּ וְיִשְׂבְּעוּ גַּם מִטּוּב הַגַּשְׁמִי: **בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם**. וְלֹא אָמַר

(יד) **וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ:**

יד וְאֶתֵּן מְטַר אַרְעַכּוֹן בְּעִדָּנֵהּ בַּכִּיר וְלַקִּישׁ וְתִכְנוֹשׁ עִבּוּרָךְ וְחַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ:

רש"י◄ **וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם •** (ספרי) עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעֲלֵיכֶם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי. **בְּעִתּוֹ •** בַּלֵּילוֹת, שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּ אֶתְכֶם. דָּבָר אַחֵר (שם): "בְּעִתּוֹ", בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת שֶׁהַכֹּל מְצוּיִין בְּבָתֵּיהֶם. **יוֹרֶה •** (תענית ו) הִיא רְבִיעָה הַנּוֹפֶלֶת לְאַחַר הַזְּרִיעָה, שֶׁמַּרְוָה אֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַזְּרָעִים. **וּמַלְקוֹשׁ •** רְבִיעָה הַיּוֹרֶדֶת סָמוּךְ לַקָּצִיר, לְמַלְאוֹת הַתְּבוּאָה בְּקַשֶּׁיהָ, (שם) וּלְשׁוֹן 'מַלְקוֹשׁ', דָּבָר הַמְאַחֵר, כְּדִמְתַרְגְּמִינָן: (בראשית ל) "וְהָיָה הָעֲטוּפִים לְלָבָן", 'לְקִשַּׁיָא'. דָּבָר אַחֵר: לָכֵן נִקְרֵאת מַלְקוֹשׁ, שֶׁיּוֹרֶדֶת עַל הַמְּלִילוֹת וְעַל הַקַּשִּׁין. **וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ •** אַתָּה תַּאַסְפֶּנּוּ אֶל הַבַּיִת וְלֹא אוֹיְבֶיךָ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סב): "אִם אֶתֵּן אֶת דְּגָנֵךְ וְגוֹ' כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ", וְלֹא כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ו): "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'".

(טו) **וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ:**

טו וְאֶתֵּן עִשְׂבָּא בְּחַקְלָךְ לִבְעִירָךְ וְתֵיכוּל וְתִשְׂבָּע:

רש"י◄ **וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ •** (ספרי) שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לְהוֹלִיכָה לְמִדְבָּרִיּוֹת. דָּבָר אַחֵר: שֶׁתְּהֵיֶה גּוֹזֵז תְּבוּאָתְךָ כָּל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים וּמַשְׁלִיךְ לִפְנֵי בְּהֶמְתְּךָ, וְאַתָּה מוֹנֵעַ יָדְךָ מִמֶּנָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם לַקָּצִיר וְאֵינָהּ פּוֹחֶתֶת מִדְּגָנָהּ. **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ •** הֲרֵי זוֹ בְּרָכָה אַחֶרֶת: שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה מְצוּיָה בַּפַּת בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם, "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ".

(טז) **הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:**

טז אִסְתַּמְּרוּ לְכוֹן דִּילְמָא יִטְעוּן לִבְּכוֹן וְתִסְטוּן וְתִפְלְחוּן לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא וְתִסְגְּדוּן לְהוֹן:

רש"י◄ **הִשָּׁמְרוּ לָכֶם •** כֵּיוָן שֶׁתִּהְיוּ אוֹכְלִים וּשְׂבֵעִים, הִשָּׁמְרוּ לָכֶם שֶׁלֹּא תִּבְעַטוּ, שֶׁאֵין אָדָם מוֹרֵד בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂבִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח): "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ", "וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן", מַה הוּא אוֹמֵר אַחֲרָיו? "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ". **וְסַרְתֶּם •** לִפְרֹשׁ מִן הַתּוֹרָה וּמִתּוֹךְ כָּךְ: "וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָדָם פּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה, הוֹלֵךְ וּמִדַּבֵּק בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר (שמואל-א כו): "כִּי־גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד וְגוֹ'", וּמִי אָמַר לוֹ כָּךְ? אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאֲנִי מְגֹרָשׁ מִלַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה, הֲרֵינִי קָרוֹב לַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. **אֱלֹהִים אֲחֵרִים •** (ספרי) שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם, צוֹעֵק אֵלָיו וְאֵינוֹ עוֹנֵהוּ, נִמְצָא עָשׂוּי לוֹ כְּנָכְרִי.

(יז) **וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם:**

יז וְיִתְקוֹף רָגְזָא דַיְיָ בְּכוֹן וְיֵחוֹד יָת שְׁמַיָּא וְלָא יְהֵי מִטְרָא וְאַרְעָא לָא תִתֵּן יָת עֲלַלְתַּהּ וְתֵיבְדוּן בִּפְרִיעַ מֵעַל אַרְעָא טַבְתָּא דַיְיָ יָהֵב לְכוֹן:

רש"י◄ **אֶת־יְבוּלָהּ •** אַף מַה שֶּׁאַתָּה מוֹבִיל לָהּ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (חגי א): "זְרַעְתֶּם הַרְבֵּה וְהָבֵא מְעַט". **וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה •** עַל כָּל שְׁאָר הַיִּסּוּרִין אַגְלֶה אֶתְכֶם מִן הָאֲדָמָה שֶׁגְּרַמָה לָכֶם לַחֲטֹא. (ספרי) מָשָׁל לְמִי שֶׁשָּׁלַח בְּנוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה, וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְפַקְּדוֹ: אַל תֹּאכַל יוֹתֵר מִצָּרְכְּךָ, שֶׁתָּבֹא נָקִי לְבֵיתְךָ. וְלֹא הִשְׁגִּיחַ הַבֵּן הַהוּא, אָכַל וְשָׁתָה יוֹתֵר מִצָּרְכּוֹ, וְהֵקִיא וְטִנֵּף אֶת כָּל בְּגֵי הַמִּסְבָּה. נְטָלוּהוּ בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו, וּזְרָקוּהוּ אַחוֹרֵי פַּלְטֵרִין. **מְהֵרָה •** (שם) אֵינִי נוֹתֵן לָכֶם אַרְכָּה, וְאִם תֹּאמְרוּ: וַהֲלֹא נִתְּנָה אַרְכָּה לְדוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו): "וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה"? דּוֹר הַמַּבּוּל לֹא הָיָה לָהֶם מִמִּי לִלְמֹד, וְאַתֶּם יֵשׁ לָכֶם מִמִּי לִלְמֹד. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּכָל מְאֹדְכֶם כַּסֵּדֶר שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת שְׁמַע, לְפִי שֶׁפָּרָשַׁת שְׁמַע נֶאֱמְרָה בִּלְ' יָחִיד וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּמָּצֵא יָחִיד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מָמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִנַּפְשׁוֹ, אֲבָל כְּלָלוּת הַצִּבּוּר שֶׁעִמָּהֶם מְדַבֵּר מִן הַנִּמְנָע שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם מָמוֹנָם חָבִיב מִנַּפְשָׁם כִּי כָּל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ, וְלָזֶה כְּשֶׁאָמַר בְּכָל נַפְשְׁכֶם מִכָּל שֶׁכֵּן בְּכָל מְאֹדְכֶם:

יז) **לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ.** הֲגַם שֶׁאָמַר וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם חָזַר לוֹמַר **לֹא תִתֵּן** וְגוֹ', לוֹמַר אֲפִלּוּ תִּזְרְעוּ הָאֲדָמָה בְּהַמְשָׁכַת נְהָרוֹת וּמַעְיָנוֹת לֹא תוֹצִיא מַה שֶּׁאַתֶּם מוֹבִילִים לָהּ:

וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה. פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ יִמָּצֵא לָכֶם תְּבוּאָה מִשְּׁנִים קְדוּמוֹת, וּכְאוֹמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (גִּטִּין נ"ו.) אָמְרוּ עָלָיו עַל בֶּן כַּלְבָּא וְגוֹ':

(יח) וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם:

יח וּתְשַׁוּוּן יָת פִּתְגָמַי אִלֵּין עַל לִבְּכוֹן וְעַל נַפְשְׁכוֹן וְתִקְטְרוּן יָתְהוֹן לְאָת עַל יֶדְכוֹן וִיהוֹן לִתְפִלִּין בֵּין עֵינֵיכוֹן:

רש״י◂ **וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי** • (ספרי) אַף לְאַחַר שֶׁתִּגְלוּ, הֱיוּ מְצַיְּנִים בְּמִצְוֹת: הֲנִיחוּ תְּפִלִּין, עֲשׂוּ מְזוּזוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָכֶם חֲדָשִׁים כְּשֶׁתַּחְזְרוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה לא): ״הַצִּיבִי לָךְ צִיֻּנִים״.

(יט) וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ:

יט וְתַלְּפוּן יָתְהוֹן יָת בְּנֵיכוֹן לְמַלָּלָא בְהוֹן בְּמִתְּבָךְ בְּבֵיתָךְ וּבְמְהָכָךְ בְּאָרְחָא וּבְמִשְׁכְּבָךְ וּבְמְקִימָךְ:

רש״י◂ **לְדַבֵּר בָּם** • (ספרי) מִשָּׁעָה שֶׁהַבֵּן יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, לַמְּדֵהוּ: ״תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה״, שֶׁיְּהֵא זֶה לְמוּד דִּבּוּרוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ: כְּשֶׁהַתִּינוֹק מַתְחִיל לְדַבֵּר, אָבִיו מֵשִׂיחַ עִמּוֹ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ קוֹבְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם וְגוֹ׳״.

(כ) וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

כ וְתִכְתְּבוּנוּן עַל מְזוּזָן וְתִקְבְּעוּנוּן בְּסִפֵּי בֵיתָךְ וּבְתָרְעָךְ:

(כא) לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ: ס

כא בְּדִיל דְּיִסְגּוּן יוֹמֵיכוֹן וִימֵי בְנֵיכוֹן עַל אַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן לְמִתַּן לְהוֹן כְּיוֹמֵי שְׁמַיָּא עַל אַרְעָא:

רש״י◂ **לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם** • אִם עֲשִׂיתֶם כֵּן, יִרְבּוּ, וְאִם לָאו, לֹא יִרְבּוּ, שֶׁדִּבְרֵי תּוֹרָה נִדְרָשִׁין מִכְּלַל לָאו, הֵן, וּמִכְּלַל הֵן, לָאו. **לָתֵת לָהֶם** • (ספרי) ׳לָתֵת לָכֶם׳ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא ״לָתֵת לָהֶם״, מִכָּאן מָצִינוּ לְמֵדִים תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. אור החיים

◆ שבת קודש כ׳ מנחם־אב ◆

(כב) כִּי אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ:

כב אֲרֵי אִם מִטַּר תִּטְרוּן יָת כָּל תַּפְקֻדְתָּא הָדָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן לְמֶעְבְּדָהּ לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן לְמִהַךְ בְּכָל אָרְחָן דְּתִקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְאִתְקְרָבָא לְדַחֲלָתֵהּ:

רש״י◂ **שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן** • אַזְהָרַת שְׁמִירוֹת הַרְבֵּה, לְהִזָּהֵר בְּתַלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח. **לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו** • הוּא רַחוּם, וְאַתָּה תְּהֵא רַחוּם, הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים, וְאַתָּה גּוֹמֵל חֲסָדִים. **וּלְדָבְקָה־בוֹ** • אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, וַהֲלֹא אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא? אֶלָּא הִדָּבֵק בַּתַּלְמִידִים וּבַחֲכָמִים, וּמַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ נִדְבַּקְתָּ בּוֹ. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) לְמַעַן יִרְבּוּ. קָשֶׁה לָמָּה לֹא הִקְדִּים מַאֲמָר זֶה קֹדֶם מַאֲמַר וּכְתַבְתָּם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מַאֲמַר וּכְתַבְתָּם חוֹזֵר גַּם עַל פָּסוּק לְמַעַן יִרְבּוּ, וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ מַאֲמַר לְמַעַן יִרְבּוּ לַמַּאֲמַר וּכְתַבְתָּם לוֹמַר שֶׁבִּשְׂכַר וּכְתַבְתָּם יִרְבּוּ יְמֵיכֶם, וְהוּא מַאֲמָרָם ז״ל (שַׁבָּת ל״ב:) כָּל הַזָּהִיר בְּמִצְוַת מְזוּזָה מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו:

כב) כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן, עוֹד מַה שְׁמִירָה הִיא זֹאת, וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן לְהַזְהִיר עַל שְׁמִירַת הַמִּצְוֹות שֶׁצִּוָּה ה׳ לַעֲשׂוֹת מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתּוֹ, וְכָאן צִוָּה לְיִשְׂרָאֵל עַל אוֹתָהּ שְׁמִירָה שֶׁיִּשְׁמְרוּ אוֹתָהּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ שָׁמֹר שֶׁהִיא הַשְּׁמִירָה שֶׁיַּעֲשׂוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל תִּשְׁמְרוּן פֵּרוּשׁ תִּשְׁמְרוּן אוֹתָהּ:

עוֹד יְרָצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אִם שָׁמֹר פֵּרוּשׁ אִם תַּעֲשׂוּ שְׁמִירָה לַמִּצְוֹות בָּזֶה תִּהְיוּ בְּטוּחִים שֶׁתִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוֹות, אֲבָל בְּלֹא מִשְׁמֶרֶת תִּהְיוּ נִכְשָׁלִים בְּחֵלֶק מֵהַמִּצְוֹות, כְּגוֹן מִצְוַת שַׁבָּת אִם לֹא יוֹסִיפוּ מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁיִּהְיוּ נִכְשָׁלִים בְּגוּפוֹ שֶׁל שַׁבָּת:

עוֹד יְרָצֶה לְצַוּוֹת עַל הַמִּצְוֹות שֶׁיִּהְיוּ נִשְׁמָרִים בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵהַזּוּלַת, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם דַּי לִי אִם אֶשְׁמֹר אֶת עַצְמִי לְבַל עָבוֹר עַל

(כג) **וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם:**

כג וִיתָרַךְ יְיָ יָת כָּל עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִקֳּדָמֵיכוֹן וְתֵירְתוּן עַמְמִין רַבְרְבִין וְתַקִּיפִין מִנְּכוֹן:

רש״י◄ **וְהוֹרִישׁ ה׳** • עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעָלַיְכֶם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי. **וַעֲצֻמִים מִכֶּם** • אַתֶּם גִּבּוֹרִים וְהֵם גִּבּוֹרִים מִכֶּם, שֶׁאִם לֹא שֶׁיִּשְׂרָאֵל גִּבּוֹרִים, מַה הַשֶּׁבַח הַהוּא שֶׁמְּשַׁבֵּחַ אֶת הָאֱמוֹרִיִּים, לוֹמַר: ״וַעֲצֻמִים מִכֶּם״? אֶלָּא אַתֶּם גִּבּוֹרִים מִשְּׁאָר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהֵם גִּבּוֹרִים מִכֶּם.

(כד) **כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם:**

כד כָּל אַתְרָא דִּי תִדְרוֹךְ פַּרְסַת רַגְלְכוֹן בֵּהּ דִּלְכוֹן יְהֵי מִן מַדְבְּרָא וְלִבְנָן מִן נַהֲרָא נְהַר פְּרָת וְעַד יַמָּא מַעַרְבָּא יְהֵי תְחוּמְכוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש״נ ב עמ׳ 625)

וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם (יא, כד) בְּפָרָשַׁת בְּרָכָה (לד, א־ב) נֶאֱמַר שֶׁהִקְבַּ״ה הֶרְאָה לְמֹשֶׁה אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן, וּפֵרֵשׁ רש״י: אַל תִּקְרֵי **הַיָּם** הָאַחֲרוֹן, אֶלָּא **הַיּוֹם** הָאַחֲרוֹן, וְהַיְינוּ, שֶׁ׳אַחֲרוֹן׳ רוֹמֵז לְסוֹף כְּלָלוּת הַזְּמַן. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיָּם הָאַחֲרוֹן, הַגְּבוּל וְהַסּוֹף שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רוֹמֵז גַּם לְסוֹף הָעוֹלָם, סוֹף כְּלָלוּת הַמָּקוֹם. שֶׁהֲרֵי כִּבּוּשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כּוֹלֵל גַּם כִּבּוּשׁ וּבֵרוּר כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, עַד לַנְּקֻדָּה הָאַחֲרוֹנָה (הַנִּמּוּכָה בְּיוֹתֵר) שֶׁל מָקוֹם וּזְמַן, שֶׁהֵם גִּדְרֵי הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן לֶעָתִיד לָבוֹא עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל הָאֲרָצוֹת.

(כה) **לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:**

כה לָא יִתְעַתַּד אֱנָשׁ קֳדָמֵיכוֹן דַּחֲלָתְכוֹן וְאֵימָתְכוֹן יִתֵּן יְיָ אֱלָהֲכוֹן עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא דִּי תִדְרְכוּן בַּהּ כְּמָא דִּי מַלִּיל לְכוֹן: ס ס ס

רש״י◄ **לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ וְגוֹ׳** • (שם) אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אֵמָּה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בִּכְשָׁפֶיהָ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא יִתְיַצֵּב״, מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אִישׁ״? אֲפִלּוּ כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן. **פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם** • וַהֲלֹא פַּחַד הוּא מוֹרָא? אֶלָּא פַּחְדְּכֶם, עַל הַקְּרוֹבִים, וּמוֹרַאֲכֶם, עַל הָרְחוֹקִים. **פַּחַד** • לְשׁוֹן בְּעִיתַת פִּתְאֹם. **מוֹרָא** • לְשׁוֹן דְּאָגָה מִיָּמִים רַבִּים. **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם** • וְהֵיכָן דִּבֵּר? (שמות כג) ״אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְגוֹ׳״:

קי״א פסוקים, יעל״א סימן. חסלת פרשת והיה עקב

הפטרה לפרשת עקב נדפסה לקמן עמ׳ קסד

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אַחַת מֵהַמִּצְוֹות וְאֵין עָלַי לְהָצֵר עַל בִּטּוּל הַמִּצְוֹות מֵהַזּוּלַת, לָזֶה בָּא מַאֲמַר ה׳ שָׁמֹר אַתָּה, תִּשְׁמְרוּן אֶת מִצְוֹות פֵּרוּשׁ לְבַל יִתְבַּטְּלוּ מֵהַזּוּלַת, וּבְנֹעַם דְּבָרִים אֵלּוּ נָתַן טַעַם שֶׁחִיֵּב ה׳ לְיִשְׂרָאֵל בָּעֲרֻבּוּת, כִּי כְּלָלוּת הַחִיּוּב הִיא עַל הַמִּצְוֹות שֶׁלֹּא תִּתְבַּטֵּל בָּעוֹלָם מֵאִישׁ יִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה כָּל שֶׁמִּתְבַּטֶּלֶת חֲרֵי נַעֲשָׂה פְּשִׁיעָה בְּנָוֹת בָּתֵּינוּ, כִּי הַתּוֹרָה לָנוּ נִתְּנָה מוֹרָשָׁה אַל תִּקְרֵי מוֹרָשָׁה אֶלָּא מְאֹרָשָׂה (פְּסָחִים מ״ט:) וְעַל הָאָדָם חִיּוּב שְׁמִירַת אֲרוּסָתוֹ לְבַל תִּהְיֶה נֶעֱלֶבֶת מֵהַזּוּלַת, כְּמוֹ כֵן הַדָּבָר הַזֶּה אִשָּׁה יִרְאַת ה׳ הִקְנוּ לָנוּ מִן הַשָּׁמַיִם עָלֵינוּ חִיּוּב שְׁמִירָתָהּ לְבַל יִשְׁלְחוּ יָדָם בַּמֶּה שֶׁאֵין הַתּוֹרָה חָפְצָה, וְזֶה יִהְיֶה ע״י הַכֹּחַ אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּיַד הַמִּצְטַוִּים לִרְדּוֹת בְּמַקֵּל וְלִמְנֹעַ עֹשֶׁק וְרֶשַׁע, גַּם לְהוֹכִיחַ בְּנֹעַם דִּבְרֵי אַהֲבָה וְחִבָּה לְהַטּוֹת לֵב בְּנֵי אָדָם לְיַשֵּׁר עַקְמוּמִיּוּת הַלֵּב, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה** וְגוֹ׳ **לָלֶכֶת בְּכָל** וְגוֹ׳ **וּלְדָבְקָה בוֹ**, פֵּרוּשׁ מַאֲמַר לַעֲשֹׂתָהּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (יְבָמוֹת ס״ג:) נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְנָאֶה מְקַיֵּם, גַּם אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל (בְּרָכוֹת ו׳:) כָּל אִישׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין, שֶׁהַבָּא לְהַזְהִיר בְּנֵי אָדָם וּלְהַטּוֹתָם אֶל הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הוּא קֹדֶם לָכֵן עוֹשֶׂה אֶת כָּל הַמִּצְוֹות, וְהוּא אוֹמְרוֹ לַעֲשֹׂתָהּ וְאָז יַכְנִיס אַהֲבַת ה׳ בְּלֵב שׁוֹמְעָיו, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לְאַהֲבָה** פֵּרוּשׁ פֹּעַל יוֹצֵא לְשֵׁנִי שֶׁיַּפְעִיל פְּעֻלַּת אַהֲבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּלִבּוֹת בְּנֵי אָדָם לְבַל יִשְׁלְחוּ יָד בְּתוֹרַת ה׳, וְאוֹמְרוֹ **לָלֶכֶת בְּכָל** דְּרָכָיו כָּלַל בַּמַּאֲמַר כָּל דְּרָכָיו לוֹ׳ אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵינָם בַּמֻּשָּׂג בַּנִּבְרָאִים וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (ב״מ פ״ה.) אִם תּוֹצִיא יָקָר מִזּוֹלֵל כְּפִי תִּהְיֶה, וְאָמְרוּ עוֹד ז״ל (סַנְהֶדְרִין י״ט:) כְּאִלּוּ בְּרָאוֹ, וּכְפִי זֶה מָה ה׳ בּוֹרֵא וְיוֹצֵר כְּמוֹ כֵן הַמַּכְנִיס אַהֲבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּלֵב עַם ה׳:

וְאוֹמֵר **וּלְדָבְקָה בוֹ** כְּבָר הִקְדַּמְנוּ הַקְּדֻמּוֹת יְקָרוֹת שֶׁכָּל נִשְׁמוֹת עַם יִשְׂרָאֵל הֵם מִמְּחֻצַּב עֶלְיוֹן חֵלֶק ה׳ כִּי כֻּלָּם דְּבֵקִים בַּה׳ דִּכְתִיב (דְּבָרִים ד׳ ד׳) וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳, וּבְאֶמְצָעוּת הָעֲבֵרוֹת תִּתְרַחֵק הַנֶּפֶשׁ מִדְּבֵקוּתָהּ וּכְשֶׁיָּשׁוּב הָאָדָם לִפְנֵי ה׳ יַחֲזוֹר לְהִדָּבֵק בּוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וּלְדָבְקָה בוֹ** פֵּרוּשׁ לִדְבֹּק בּוֹ עִנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁצְּרִיכִין לְהִדָּבֵק בּוֹ:

חֲסָלַת פָּרָשַׁת עֵקֶב

שיעורי תהלים לשבוע פרשת עקב

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ד מנחם-אב מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום רביעי - י"ז מנחם-אב** מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שני - ט"ו מנחם-אב פרק כ מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום חמישי - י"ח מנחם-אב** מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שלישי - ט"ז מנחם-אב מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום שישי - י"ט מנחם-אב** מפרק צ עד סוף פרק צו
שבת קודש - כ' מנחם-אב פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	

יום ראשון י"ד מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קו, וזהו צדק... עד עמ' 212, סלה אכי"ר:

וְזֶהוּ "צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ", – ששאלו לעיל, שהיה צריך לומר "ילך" ולא "יהלך", שכן "יהלך" משמעו שהוא גורם למישהו אחר ללכת – **"לְפָנָיו" - הוּא מִלְּשׁוֹן פְּנִימִיּוּת**, – לפנימיות שלו, **וְ"יְהַלֵּךְ" - הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹלְכָה, שֶׁמּוֹלִיךְ** – הצדק – הצדקה – מוליך **אֶת פְּנִימִית הַלֵּב לַה'**, **וְאַחַר כָּךְ** – לפי הפסוק: **יָשִׂים לְדַרְכּוֹ ה' פְּעָמָיו**[20], – שהוא יתנהג בדרך ה', **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21]: **"וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו"**, **"אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ"**[22], **בְּכָל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, וְתַלְמוּד תּוֹרָה** – שהוא **כְּנֶגֶד כֻּלָּן**[23], – ובכל הענינים האלה של מצוות ותורה, ילך בדרך ה' באופן של הליכה, **שֶׁכֻּלָּן** – התורה והמצוות שלו **עוֹלִין לַה' עַל יְדֵי פְּנִימִית הַלֵּב**, – שהוא גילה על ידי עבודת הצדקה, **בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּמַעֲלָה מַעֲלָה** – העליה על ידי פנימיות הלב היא נעלית הרבה יותר **מֵעֲלִיָּתָן לַה' עַל יְדֵי חִיצוֹנִית הַלֵּב, הַנּוֹלָד מֵהַתְּבוּנָה וְהַדַּעַת** – בגדלות ה' **לְבַדָּן, בְּלִי הֶאָרַת פָּנִים מִלְּמַעְלָה אֶלָּא בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים, כִּי אֵין הַפָּנִים הָעֶלְיוֹנִים מְאִירִים לְמַטָּה אֶלָּא בְּאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא**, – בהתעוררות מלמטה, **בְּמַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה הַנִּקְרָא "שָׁלוֹם"**. – מעשה הצדקה עושה שלום בין מעלה ומטה, וזו הדרך היחידה שהפנימיות שלמעלה תאיר ותתגלה למטה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[24]: **"פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי"**, – שלפי אמרת חכמינו ז"ל[25] זה מוסב על צדקה וגמילות חסדים הנקראים "שלום", **"נַפְשִׁי" דַּיְקָא**[26]. – המלה "נפשי" היא בדיוק, שכן, זה מוסב על השכינה שהיא הנפש של יהודי; וכך בכל אחד מישראל – על הניצוץ האלקי שלו המחיה את נפשו, הנפדים על ידי "שלום", על ידי מעשה הצדקה. **וְזֶהוּ גַּם כֵּן הַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא הַצְּדָקָה "שָׁלוֹם", לְפִי שֶׁנַּעֲשָׂה** – על ידי הצדקה, **שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה**[27], **דְּהַיְנוּ עַל יְדֵי פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹתֵיהֶן, הֵם חֵלֶק ה' מַמָּשׁ,** – נפשותיהם שהן חלק מה' ממש, והן ניפדות **מִידֵי הַחִיצוֹנִים,** – מידי הקליפות, **וּבִפְרָט צִדְקַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** – רבנו הזקן כתב אגרת זו – וכך אגרות רבות שבחלק "אגרת הקודש" שב"תניא" – בהקשר לנתינת צדקה עבור "כולל חב"ד" בארץ ישראל, להחזקת תלמידי החבריא של רבי מנחם מענדל מהורודוק וחבריו שהתיישבו בארץ ישראל, **שֶׁהִיא צִדְקַת ה' מַמָּשׁ,** – צדקה למקום שבו שם הוי' בהתגלות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[28]: **"תָּמִיד עֵינֵי** – והמשכה פנימית של **ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ",** – בארץ ישראל, **"וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים"**[29]. – הרי שבארץ ישראל מאירה המשכה פנימית מהוי', והצדקה שעושים עם תלמידי חכמים שבארץ ישראל, היא צדקת ה' ממש, **וְהִיא** – צדקת ארץ ישראל, **שֶׁעֲמִדָה לָנוּ לִפְדּוֹת חַיֵּי נַפְשֵׁנוּ מֵעֲצַת הַחוֹשְׁבִים לִדְחוֹת פְּעָמֵינוּ,** – מעצת הרוצים להזיק לנו, **וְתַעֲמֹד לָנוּ לָעַד, לָשׂוּם** – להעמיד, **נַפְשֵׁנוּ בְּחַיִּים אֲמִתִּיִּים, מֵחַיֵּי הַחַיִּים, לָאוֹר** – להאיר, **בְּאוֹר הַחַיִּים, אֲשֶׁר "אָאַר ה' פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה", אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:**

אגרת הקדש

וזהו צדק לפניו יהלך לפניו הוא מלשון פנימיות ויהלך הוא מלשון הולכה שמוליך את פנימית הלב לה' ואחר כך ישים לדרך ה' פעמיו כמ"ש והלכת בדרכיו אחרי ה' אלהיכם תלכו בכל מעשה המצות ות"ת כנגד כולן שכולן עולין לה' על ידי פנימית הלב ביתר שאת ומעלה מעלה מעלייתן לה' ע"י חיצונית הלב הנולד מהתבונה והדעת לבדן בלי הארת פנים מלמעלה אלא בבחינת הסתר פנים כי אין הפנים העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא במעשה הצדקה הנקרא שלום. וז"ש פדה בשלום נפשי נפשי דייקא. וזהו ג"כ הטעם שנקרא הצדקה שלום לפי שנעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים כמארז"ל דהיינו על ידי פדיון נפשותיהן הם חלק ה' ממש מידי החיצונים ובפרט צדקת א"י שהיא צדקת ה' ממש כמ"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה והיו עיני ולבי שם כל הימים והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו מעצת החושבים לדחות פעמינו ותעמוד לנו לעד לשום נפשנו בחיים אמיתים מחיי החיים לאור באור החיים אשר יאר ה' פניו אתנו סלה אכי"ר:

---

20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הל' פעמיו (ובהמשך לזה לקמן פעמינו) – מציין הצ"צ (לתהלים עה"פ) לד"ה פעמון ורמון (נדפס באוה"ת תצוה)". **21.** תבוא כח, ט. **22.** ראה יג, ה. **23.** משנה ריש פאה. **24.** תהלים נה, י. **25.** ברכות ח, א ובפרש"י. **26.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהול"ל אותי וכמו "פדית אותי" (תהלים לא, ו)". **27.** תוספתא פאה פרק א'. **28.** עקב יא, יב. **29.** מלכים א ט, ג.

יום שני ט"ו מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 212, ה. ויעש דוד שם... עד עמ' 214, שמבין הכל:

ה. "וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם"[1]. – פירושו הפשוט של פסוק זה, הוא: דוד עשה שם טוב לבני ישראל – בקברו מתידם של השונאים, כפירושו של רש"י, או: דוד קנה לעצמו שם, על ידי גבורתו – כפי פירוש שאר המפרשים, **וּפֵרַשׁ בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[2], **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר**[3]: **"וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ כו'"**, – הזוהר הקדוש מפרש של "ויעש דוד שם" יש קשר לאמור להלן שדוד היה עושה משפט וצדקה לכל עמו, ובעשייתו משפט וצדקה, עשה את ה"שם" היינו שמו הקדוש של הקב"ה. **"כָּכָה רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאָמַר: מַאן עָבִיד שְׁמָא כַּדְּיוֹשָׁא בְּכָל יוֹמָא - מַאן דְּיָהִיב צְדָקָה לְמִסְכְּנֵי כו'"**. – מי "עושה" את השם הקדוש (של הקב"ה) בכל יום? – זה שנותן צדקה לעני. הדברים טעונים הסבר: א) כיצד מתאים לומר על שמו הקדוש של הקב"ה הביטוי לעשות שם (כלשון הפסוק "ויעש", וכלשון הזוהר הקדוש "עביד")? ב) כיצד עושים דבר זה על ידי ענין הצדקה? **וְיוּבָן בְּהַקְדָּמִים מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה**[4] **עַל פָּסוּק**[5]: **"כִּי בָּיָה ה' צוּר עוֹלָמִים" - בָּה'** – באות ה' של שם הוי', **נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה, בְּיוּ"ד** – ובאות יו"ד של שם הוי', **נִבְרָא עוֹלָם הַבָּא.** – מה היא השייכות שיש דוקא בין העולם הזה לאות ה' של שם הוי', ובין העולם הבא לאות י' דוקא של שם הוי'? לשם כך מסביר רבנו הזקן מהו ענינו של עולם הבא וגן עדן, ובכך תובן השייכות של עולם הבא לאות י' של שם הוי': **פֵּרוּשׁ, שֶׁהַתַּעֲנוּג שֶׁמִּתְעַנְּגִים נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים וְנַהֲנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה הַמֵּאִיר בְּגַן עֵדֶן עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, הוּא, שֶׁמִּתְעַנְּגִים בְּהִשָּׁגָתָם וְהַשְּׂכָּלָתָם,** – תענוג של שכל ושל הבנה, **שֶׁמַּשְׂכִּילִים** – בכוח ה"חכמה", **וְיוֹדְעִים** – בכוח ה"דעת", **וּמַשִּׂיגִים** – בכוח ה"בינה", שהוא הכוח להבנה והשגה, בשלשה כוחות אלה של חכמה־בינה־דעת הם מבינים **אֵיזֶה הַשָּׁגָה בְּאוֹר וְחִיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ שָׁם מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בִּבְחִינַת גִּלּוּי** – באופן, שהחיות המאירה שם מ"אין סוף" היא בגילוי, והם משיגים מהותה של חיות זו, שלא כמו בעולם הזה, שהחיות באה שם באופן של העלם, וההשגה שיכולים להשיג שם באותה חיות, היא ידיעת המציאות בלבד ולא השגת המהות, ואילו בגן עדן החיות היא בבחינת גילוי, שמשיגים את המהות של החיות, שהיא בבחינת גילוי **לְנִשְׁמָתָם וְרוּחַ בִּינָתָם, לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג אֵיזֶה הַשָּׁגָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַדְרֵגָתוֹ וּלְפִי מַעֲשָׂיו,** – ב"לקוטי לוי יצחק" לאביו של הרבי שליט"א, הגאון הצדיק רבי לוי יצחק נשמתו עדן, מפרש, "לפי מדריגתו" הכוונה לנשמות שבגן עדן העליון – שהשגתן היא בהתאם למדריגת הכוונה ורעותא דלבא שלהן, שהיא עבודה של מוחין, ומוחין מתוארים במלה "מדריגה", כפי שהוא מציין שם מ"שער היחוד והאמונה" פרק ט' שלגבי מוחין חב"ד מוסיף רבנו הזקן המלה "ומדרגת"; ו"לפי מעשיו" הכוונה לנשמות שבגן עדן התחתון, הזוכות לכך על ידי מצוות מעשיות דוקא, שלכן זה נקרא "לפי מעשיו"[6]. בכל אופן מובן שהתענוג שבגן עדן הוא תענוג של שכל ושל הבנה באלקות, **וְלָכֵן נִקְרָא עוֹלָם הַבָּא בְּשֵׁם "בִּינָה" בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ.** – שכן, שם מאירה ספירת ה"בינה"[7], שתהיה לנשמות השגה והבנה באלקות; **וְהַשְּׁפָעָה זוֹ נִמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה,** – חכמה עליונה, **שֶׁהוּא** – החכמה העליונה, **מְקוֹר הַהַשְׂכָּלָה וְהַהַשָּׂגָה הַנִּקְרָא בְּשֵׁם בִּינָה,** – "חכמה" היא מקור ההשגה של "בינה", **וְהוּא** – וזהו, **כַּדְּמוּת הַשֵּׂכֶל קֹדֶם שֶׁבָּא לִכְלַל גִּלּוּי הַשָּׂגָה וַהֲבָנָה, רַק עֲדַיִן הוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר,** – זוהי הבחינה ב"חכמה" שלמעלה משכל והבנה, שלא כמו החיצוניות של "חכמה" שהיא נקודת ההשכלה בה כבר מאיר אור השכל, אלא שם זה בבחינת "נקודה" ו"כלל" – ורק לאחר מכן באים הדברים בפרטים של "בינה"; ואילו כאן מדובר אודות מדריגה זו של "חכמה" שלמעלה לגמרי משכל, **רַק שֶׁמְּעַט מִזִּעֵיר שָׁם וְזָעִיר שָׁם** – מעט מן המעט, **שׁוֹפֵעַ וְנִמְשָׁךְ מִשָּׁם לִבְחִינַת בִּינָה,** – על השפעה זו להיות מועטה ואחרי צמצום ועוד צמצום, זהו כפל הלשון "זעיר שם זעיר", על ידי צמצום אחד נעשית ההשפעה מועטה, ובמעט זה צריך להיות שוב צמצום כדי שיגיע אז משהו ("זעיר שם") בבחינת ה"בינה", שכן, אחרי הצמצום הראשון אין ההשפעה יכולה עדיין לרדת בהבנת ה"בינה",

אגרת הקדש

ה ויעש דוד שם ופי' בזוה"ק משום שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו כו' בכה ר"ש ואמר מאן עביד שמא קדישא בכל יומא מאן דיהיב צדקה למסכני כו'. ויובן בהקדים מאמר רז"ל ע"פ כי ביה ה' צור עולמים בה' נברא עוה"ז ביו"ד נברא עוה"ב. פי' שהתענוג שמתענגים נשמות הצדיקים ונהנין מזיו השכינה המאיר בג"ע עליון ותחתון הוא שמתענגים בהשגתם והשכלתם שמשכילים ויודעים ומשיגים איזה השגה באור וחיות השופע שם מא"ס ב"ה בבחינת גילוי לנשמתם ורוח בינתם להבין ולהשיג איזה השגה כאו"א לפי מדרגתו ולפי מעשיו ולכן נקרא עולם הבא בשם בינה בזוה"ק והשפעה זו נמשכת מבחי' ח"ע שהוא מקור ההשכלה וההשגה הנקרא בשם בינה והוא קדמות השכל קודם שבא לכלל גילוי השגה והבנה רק עדיין הוא בבחי' העלם והסתר רק שמעט מזעיר שם זעיר שם שופע ונמשך משם לבחינת בינה להבין ולהשיג שכל הנעלם

---

1. שמואל ב ח, יג. 2. זח"ג קיג, ב. 3. פסוק טו. 4. מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. 5. ישעי' כו, ד. 6. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, ב) דהלבושים בגעה"ע מרעותא וכוונה ובגעה"ת - דמצות מעשיות ממש, וכ"ה בקו"א קנה, רע"א. ובכ"מ. וראה לקו"ת ואתחנן רד"ה וזאת המצוה". 7. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "גם בגעה"ת (אף שבערך געה"ע - הוא מל') ראה אוה"ת ח"ש (קיד, א). לקו"ת ואתחנן י, ב. ובכ"מ".

רק אחרי הצמצום השני היא באה ונשפעת ב"בינה", **לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג שֵׂכֶל הַנֶּעְלָם** – שכל כזה שבעצם הוא נעלם, למעלה מהשגה – יומשך ויהיה בר־השגה, זהו הרי "זיו השכינה", הארה מ"אין סוף" המאירה בגן עדן, שבעצם היא למעלה לגמרי מהבנתו של נברא – לא משנה אם זה נברא כמו נשמה כפי שהיא בגן עדן העליון או בגן עדן התחתון – וכדי שהארה זו תרד ותגיע להשגת השכל של הנברא, עליה לעבור צמצום אחר צמצום, עד לירידתה בהשגת והבנת הנשמה, ברם, אחרי כל הצמצומים הרי זו המהות של אלקות, שהיא הרי השגת הנשמה בגן עדן – השגה במהות האלקות. **וְלָכֵן** – זה **נִקְרָא בְּשֵׁם "נֶקֶדָה בְּהֵיכָלָא" בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[8], – שזוהי נקודה של "חכמה" כפי שהיא מאירה בהיכל ה"בינה", שגם בהיותה ב"בינה", בהבנה ובהשגה, היא עדיין "נקודה" שלמעלה מהפרטים של הבנה והשגה ש"בינה" מייצגת עצמה בהן. **וְזוֹ הִיא תְּמוּנַת יו"ד שֶׁל שֵׁם הָוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא.** – תמונת וציור האות יו"ד הוא הרי "נקודה", המרמז[9] על הנקודה של ספירת ה"חכמה", **וְנִקְרָא "עֵדֶן", אֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמַר**[10]**: "עַיִן לֹא רָאָתָה כּוּ"".** – שאין בזה שום השגה כלל, שכן, הוא בעצם אור שלמעלה משכל ומהשגה, **וְנִקְרָא**[11] **"אַבָּא יָסַד בְּרֵתָא".** – חכמה היא "אבא" והיא היסוד לאותיות הנקראות "ברתא", בחינת "בת" ו"מלכות", כפי שיסביר להלן. איזו שייכות יש ל"ברתא" ("מלכות" – אותיות הדיבור) ל"חכמה"? לכאורה יש לאותיות הדיבור שייכות למדות ול"בינה", כמו למשל באדם המדבר (באותיות הדיבור) או ענין של מדות או ענין של השגת השכל. אך, איזו שייכות יש בין אותיות הדיבור ל"חכמה" שהיא (כמוסבר לעיל) למעלה מענין השגת השכל? רבנו הזקן יסביר להלן, שאותיות הדיבור נוצרות מ"חכמה" דוקא – ובלשונו: **פֵּרוּשׁ, כִּי הִנֵּה הִתְהַוּוּת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר** – של הנפש, **הַיּוֹצְאוֹת מֵה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה** - **אֵינָן דָּבָר מֻשְׂכָּל** – שנאמר שהשכל מחייב יציאתן של האותיות מה"מוצאות", **וְלֹא** – וכן גם לא **מֻטְבָּע בְּטֶבַע מוֹצָאוֹת הַלָּלוּ,** – יש לפעמים ענין שאיננו על פי שכל, אך כך הדבר מצד טבעו, ואילו כאן זה גם לא מטבע ה"מוצאות", **לְהוֹצִיא מִבְטָא הָאוֹתִיּוֹת עַל יְדֵי הַהֶבֶל וְהַקּוֹל הַמֻּכָּה בָּהֶן** – ב"מוצאות", ההכאה של ההבל והקול ב"מוצאות", אינה מחייבת יציאתן של אותיות הדיבור, **עַל פִּי דֶּרֶךְ** – וסדר **הַטֶּבַע וְלֹא עַל פִּי דֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל** – השכל אינו מחייב שמהכאת ההבל והקול ב"מוצאות", תצאנה אותיות אלו ואלו, **כְּגוֹן הַשִּׁפְתַּיִם, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁאוֹתִיּוֹת בּוּמַ"פ** – בי"ת, וי"ו, מ"ם, פ"א, **יוֹצְאוֹת מֵהֶן** – בשפתיים שהן יותר גלויות ונראות לעין האנושית – קל יותר לראות ולהרגיש איך שהאותיות הבאות על ידי תנועת השפתיים, אינן על פי שכל או על פי טבע, שכן – **אֵין הַטֶּבַע וְלֹא הַשֵּׂכֶל נוֹתֵן לִיצִיאַת מִבְטָא אַרְבַּע חֶלְקֵי שִׁנּוּיֵי בִּטּוּי אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ,** – לא השכל ולא הטבע מחייבים שמתנועת השפתיים יצאו ארבעה סוגי ביטויים שונים המתבטאים בארבעת האותיות בי"ת, וי"ו, מ"ם ופ"א, **עַל פִּי שִׁנּוּיֵי תְּנוּעַת הַשִּׂפְתַּיִם,** – שבביטוי האות בי"ת, למשל, תנועת השפתיים היא באופן אחד, ובאות וי"ו באופן שני וכו', **שֶׁמִּתְנוֹעֲעוֹת** – השפתיים, **בְּהֶבֶל אֶחָד וְקוֹל אֶחָד הַפּוֹגֵעַ בָּהֶן בְּשָׁוֶה** – נגיעת ההבל והקול בשפתיים בשעה שהוא מבטא האות בי"ת, או האות וי"ו, או האות מ"ם ופ"א – הוא אותו הבל ואותו קול, הרי שמצד ההבל והקול לא בא עדיין השינוי בביטוי אות זו או אות אחרת, ומן ההכרח לומר שהשינוי בא בעקבות תנועת השפתיים, שבשעת ביטוי האות בי"ת תנועת השפתיים שונה מאשר בשעת ביטוי האות ו' למשל, בהתאם לכך, היה צריך, הרי, להיות שהאדם בשכלו יכוון אחרת נענוע השפתיים ברצותו לבטא האות בי"ת, ואחרת ברצותו לבטא האות וי"ו[12], או שהיה צריך להיות כך בטבע, שבדרך הטבע ירצה לנענע את השפתיים אחרת כדי לבטא את השוני של כל אות – ולמעשה אין הדבר כך, **וְאַדְּרַבָּה, שִׁנּוּי הַתְּנוּעוֹת שֶׁבַּשִּׂפְתַּיִם הוּא לְפִי שִׁנּוּי בִּטּוּי הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבִּרְצוֹן הַנֶּפֶשׁ,** – לפי השינויים שברצון, **לְבַטֵּא בַּשִּׂפְתַּיִם כִּרְצוֹנָהּ,** – של הנפש, **לוֹמַר: אוֹת ב' אוֹ ו' אוֹ מ' אוֹ פ'.** – כשברצותו לבטא את האות בי"ת, למשל, מתנענעות השפתיים בדרך ממילא באופן שונה מאשר כשהוא רוצה לבטא האות וי"ו וכדומה – ביטויה של האות היא שמביאה את השינוי בתנועת השפתיים, **וְלֹא לְהֶפֶךְ, שֶׁיִּהְיֶה רְצוֹן הַנֶּפֶשׁ וְכַוָּנָתָהּ לַעֲשׂוֹת שִׁנּוּי תְּנוּעוֹת הַשִּׂפְתַּיִם כְּמוֹ שֶׁהֵן מִתְנַעְנְעוֹת עַתָּה בְּבִטּוּי ד' אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ, וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ,** – וכמו שאנו רואים בבהירות ובמוחש, **שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ מִתְכַּוֶּנֶת וְיוֹדַעַת** – איך **לְכַוֵּן כְּלָל**

אגרת הקדש

ולכן נקרא בשם נקודה בהיכלא בזוה"ק וזו היא תמונת יו"ד של שם הוי' ב"ה ונקרא עדן אשר עליו נאמר עין לא ראתה כו' ונקרא אבא יסד ברתא. פי' כי הנה התהוות אותיות הדבור היוצאות מה' מוצאות הפה אינן דבר מושכל ולא מוטבע בטבע מוצאות הללו להוציא מבטא האותיות ע"י ההבל והקול המכה בהן עפ"י דרך הטבע ולא על פי דרך השכל כגון השפתים עד"מ שאותיות בומ"פ יוצאות מהן אין הטבע ולא השכל נותן ליציאת מבטא ארבע חלקי שינויי ביטוי אותיות אלו על פי שינויי תנועת השפתים שמתנועעות בהבל אחד וקול אחד הפוגע בהן בשוה ואדרבה שינוי התנועות שבשפתים הוא לפי שינוי ביטוי האותיות שברצון הנפש לבטא בשפתים כרצונה לומר אות ב' או ו' או מ' או פ' ולא להיפך שיהיה רצון הנפש וכונתה לעשות שינוי תנועות השפתים כמו שהן מתנענעות עתה בביטויי ד' אותיות אלו. וכנראה בחוש שאין הנפש מתכוונת ויודעת לכוין כלל שינוי תנועות

---

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בארוכה בלקו"ת ר"פ ראה וש"נ". **9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "תמונת האות מורה על ציור ההמשכה וההתגלות כו' (הגה ברפי"ב דשעיהוה"א)". **10.** ישעי' סד, ג. **11.** זח"ג רכח, א. **12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ע"ד הקולות מהכינור ע"י הכאה באצבע על הנימין כו' (המשך תרס"ו עמוד תמז)".

שִׁנּוּי תְּנוּעוֹת הַשְּׂפָתַיִם בְּשִׁנּוּיִים אֵלּוּ. – לגבי כל אות לחוד, וכיוון שאין הנפש מתכוונת ואיננה יודעת כלל איך לכוון ולעשות את השינוי בתנועות השפתיים בהתאם לאות שברצונו לבטא – הרי, שהשוני בתנועת השפתיים אינו בא בכוונה זו, כדי לבטא אות מסויימת, אלא להיפך, כיוון שהאדם רוצה לומר אותיות מסויימות, מתנוענעות השפתיים כך בדרך ממילא. **וְיוֹתֵר נִרְאֶה כֵּן בְּבִטּוּי הַנְּקֻדּוֹת,** – קמץ, או פתח וכדומה, **שֶׁכְּשֶׁהַנֶּפֶשׁ רְצוֹנָהּ לְהוֹצִיא מִפִּיהָ נִקְדַּת קָמֵץ - אֲזַי מַמֵּילָא נִקְמְצִים הַשְּׂפָתַיִם, וּכְפַתָּח - נִפְתָּחִים הַשְּׂפָתַיִם, וְלֹא שֶׁרְצוֹן הַנֶּפֶשׁ לִקְמֹץ וְלֹא לִפְתֹּחַ** – את השפתיים, **כְּלָל וּכְלָל. וְאֵין לְהַאֲרִיךְ בְּדָבָר הַפָּשׁוּט וּמוּבָן וּמֻשְׂכָּל לְכָל מַשְׂכִּיל, שֶׁמִּבְּטָא הָאוֹתִיּוֹת וְהַנְּקֻדּוֹת הוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל הַמֻּשָּׂג וּמוּבָן, אֶלָּא** – האותיות באות **מִשֵּׂכֶל הַנֶּעְלָם וְקַדְמוּת הַשֵּׂכֶל** – זה שלפני ולמעלה מהשכל, שזהו "חכמה", **שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַמְדַבֶּרֶת, וְלָכֵן אֵין הַתִּינוֹק יָכוֹל לְדַבֵּר, אַף שֶׁמֵּבִין הַכֹּל:** – שכן, הדיבור אינו בא מהשכל הגלוי שהוא מבין, כי אם מ"חכמה" שלמעלה מכך – וכוח זה עדיין אינו מפותח וגלוי אצלו. על כל פנים, הרי שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", שזהו הענין של "אבא יסד ברתא", שהיסוד ל"ברתא" – "מלכות" ואותיות הדיבור – הוא "אבא", "חכמה".

אגרת הקדש

השפתים בשינויים אלו ויותר נראה כן בביטוי הנקודות שכשהנפש רצונה להוציא מפיה נקודת קמץ אזי ממילא נקמצים השפתים ובפתח נפתחים השפתים ולא שרצון הנפש לקמוץ ולא לפתוח כלל וכלל ואין להאריך בדבר הפשוט ומובן ומושכל לכל משכיל שמבטא האותיות והנקודות הוא למעלה מהשכל המושג ומובן אלא משכל הנעלם וקדמות השכל שבנפש המדברת ולכן אין התינוק יכול לדבר אף שמבין הכל:

יום שלישי ט"ז מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 214, אך האותיות... עד עמ' קח, וי"ב ע"ש)]:

עד כאן הוסבר מאמר חכמינו ז"ל, שהעולם הבא נברא מהאות יו"ד שבשם הוי', שכן, האות יו"ד, "חכמה", היא המקור ממנו נמשכת ההמשכה של גן עדן שבעולם הבא. ברם, בהתאם למה שאמר בענין "אבא יסד ברתא", שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", הרי שגם העולם הזה, שנברא על ידי אותיות הדיבור שלמעלה, נמשך מהיו"ד של "חכמה", מדוע, איפוא, אומרים חכמינו ז"ל, שרק העולם הבא נברא ביו"ד ואילו העולם הזה נברא בה' שבשם הוי'? יסביר רבנו הזקן להלן, ששני ענינים באותיות הדיבור: צורת (ציור) האותיות, בה נראה השוני בין אות לאות, באה אכן מ"חכמה", ואילו גוף (וחומר) האותיות, שהוא ה"הבל" – בא מן הלב. וגם למעשה הדבר כך, שישנה הפנימיות של האותיות הבאה מ"חכמה", וממנה התהוות הנבראים הרוחניים (שיש בהם ענין החכמה וההבנה באלקות), והגוף וחיצוניות אותיות הדיבור שלמעלה בא מ"הבל", והוא האות ה' של שם הוי', ומזה היתה ההתהוות של העולם הזה. ובלשון רבנו הזקן:

אַךְ הָאוֹתִיּוֹת – שכאמור באות מ"חכמה", **הֵן בִּבְחִינַת חֹמֶר וְצוּרָה,** – שישנם ה"חומר" של האותיות וה"צורה" של האותיות, **הַנִּקְרָא פְּנִימִית וְחִיצוֹנִית,** – ה"חומר" של האותיות הוא החיצוניות של האותיות (הגוף של האותיות), וה"צורה" של האותיות היא הפנימיות והרוחניות של האותיות, **כִּי הַגַּם שֶׁמִּקּוֹרָן** – של האותיות, **הוּא מִקַּדְמוּת הַשֵּׂכֶל** – מבחינת ה"חכמה" שהיא למעלה וקודמת לשכל **וּרְצוֹן הַנֶּפֶשׁ,** – שכאמור, מרצון הנפש לבטא אות זו או אחרת, בא ציורה של האות, **זוֹ הִיא בְּחִינַת צוּרַת שִׁנּוּי הַמִּבְטָא שֶׁבְּכ"ב אוֹתִיּוֹת,** – בשינוי שבין אות לאות בשעת ביטויין. **אֲבָל בְּחִינַת הַחֹמֶר וְגוּף הִתְהַוּוּתָן, וְהוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּתָן, הוּא הַהֶבֶל הַיּוֹצֵא מֵהַלֵּב, שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְהַוֶּה קוֹל פָּשׁוּט הַיּוֹצֵא מֵהַגָּרוֹן, וְאַחַר כָּךְ נֶחֱלָק לְכ"ב הֲבָרוֹת, וּבִטּוּי כ"ב אוֹתִיּוֹת** – החלוקה והשוני נעשים **בְּה' מוֹצָאוֹת הַיְדִיעוֹת: אחה"ע**[23] – האותיות א', ח', ה', ע' באות **מֵהַגָּרוֹן, גיכ"ק** – האותיות ג', י, כ', ק באות **מֵהַחֵךְ כו'.** – האותיות ב', ו, מ', פ' – בומ"ף – באות מהשפתיים וכו'. **וּמִבְּטָא** – וצליל **הַהֶבֶל** – ההבל כשלעצמו יש לו גם כן צורה של ביטוי וצליל, גם כשאין הוא מתבטא באות, **הוּא אוֹת ה'** – בצאת ההבל מהפה נשמע הצליל של אות ה', שהיא **"אָתָא קַלִּילָא כו'"**, – אות קלה, שאין בה ממש וממשות של אות מושלמת, **וְהוּא מְקוֹר הַחֹמֶר וְגוּף הָאוֹתִיּוֹת טֶרֶם הִתְחַלְּקוּתָן לְכ"ב** – אותיות. הרי, שהאות ה' "מייצגת" את מקור ה"גוף" של האותיות. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּה':** – של שם הוי', כלומר שהעולם הזה נברא מחיצוניות וגוף האותיות שלמעלה, שמקורן באות ה' של שם הוי'.

אגרת הקדש

אך האותיות הן בבחינת חומר וצורה הנקרא פנימית וחיצונית כי הגם שמקורן הוא מקדמות השכל ורצון הנפש זו היא בחינת צורת שינוי המבטא שבכ"ב אותיות אבל בחינת החומר וגוף התהוותן והוא בחי' חיצוניותן הוא ההבל היוצא מהלב שממנו מתהוה קול פשוט היוצא מהגרון ואח"כ נחלק לכ"ב הברות וביטוי כ"ב אותיות בה' מוצאות הידועות אחה"ע מהגרון גיכ"ק מהחיך כו' ומבטא ההבל הוא אות ה' אתא קלילא כו' והוא מקור החומר וגוף האותיות טרם התחלקותן לכ"ב ולכן ארז"ל שעוה"ז נברא בה':

---

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "טעם שינוי סדרן אחה"ע ולא אהח"ע כסדר הא"ב מובן ע"פ מ"ש בזח"ב קכג, א (ועייג"כ ע"ח שער דרושי הצלם ד"ב)".

וְהִנֵּה, הֵגַם – למרות, **שֶׁהִיא ה' תַּתְּאָה, ה' אַחֲרוֹנָה שֶׁבְּשֵׁם הַיָּוָ"ה,** – הדיבור שלמעלה הוא הרי הבחינה של "מלכות", "דבר מלך שלטון"[24], והאות ה' שהיא מקור הדיבור, היא הה' האחרונה (תתאה) של שם הוי', שהיא בחינת ה"מלכות", **וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ זֶה** – שביו"ד נברא עולם הבא ובה' נברא עולם הזה, **עַל פָּסוּק: "כִּי בְיָהּ",** – ה' צור עולמים", כיצד, איפוא, אנו מסבירים כאן, שהכוונה במאמר חכמינו ז"ל בה' נברא העולם הזה, היא הה' תתאה (האחרונה), מקור ההבל של אותיות הדיבור? **הֵינוּ** – הרי **זה, לְפִי שֶׁמְּקוֹרָהּ וְרֵאשִׁיתָהּ לָבֹא לִבְחִינַת גִּלּוּי מֵהֶעֱלֵם הַיּוּ"ד** – ש"העלם" היו"ד של "חכמה" הוא הרי המקור והשורש לכל סוג של גילוי, גם הגילוי של עולם הבא וגם הגילוי של עולם הזה, כמו באותיות גם הציור של האותיות וגם החומר של האותיות, אלא שבבואם בהתגלות, כפי שהם באים במאוחר יותר, הרי ציור האותיות והגילוי של עולם הבא, באים מהיו"ד עצמה, מ"חכמה" עצמה, ואילו הגילוי של החומר וחיצוניות האותיות, באים מהבל הלב, ה' תתאה (אחרונה) של שם הוי', הרי הראשית והמקור, כשמתחיל הגילוי של עולם הזה – **הוּא מֻשְׁפָּע וְנִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת ה' עִלָּאָה,** – האות ה' הראשונה שבשם הוי', שֶׁיֵּשׁ לָהּ – לציור ותמונת האות ה', **הִתְפַּשְּׁטוּת אוֹרָךְ וְרֹחַב,** – וזאת כדי **לְהוֹרוֹת** – להראות, **עַל בְּחִינַת בִּינָה,** – ה' עילאה של שם הוי', היא בחינת "בינה", **שֶׁהִיא הִתְפַּשְּׁטוּת הַשֵּׂכֶל הַנֶּעְלָם בִּבְחִינַת גִּלּוּי וְהַשָּׂגָה בְּהַרְחָבַת הַדַּעַת, וְהַשְׁפָּעָתָהּ** – של ה' עילאה, בינה, **מִסְתַּיֶּמֶת בַּלֵּב, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים**[25], **דְּ"בִינָה - לִבָּא, וּבָהּ הַלֵּב מֵבִין",** – ש"בינה" היא בחינת הלב, ובה הלב מבין, הרי שהשפעת ה"בינה" היא בלב, **וּמִשָּׁם יוֹצֵא הַהֶבֶל** – שהוא, **מְקוֹר גִּלּוּי גּוּף הָאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, הַמִּתְגַּלּוֹת בָּהּ' מוֹצָאוֹת מֵהֶעֱלֵם** – שהיו עד אז בהעלם, **הַיּוּ"ד** – ביו"ד, **וּתְמוּנַת ה' תַּתָּאָה** – האות ה' האחרונה שבשם הוי', **בִּכְתִיבָתָהּ** – כשכותבים אותה היא הרי **גַּם כֵּן בְּהִתְפַּשְּׁטוּת אוֹרֶךְ וְרֹחַב,** – כפי שהדבר ב"ה' עילאה", אלא שב"ה' עילאה" זה מראה על התפשטות ההשגה, ואילו ב"ה' תתאה" – **מוֹרֶה עַל הִתְפַּשְּׁטוּת בְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, "מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים",** – ספירת המלכות היא מקור כל העולמות, והיא מתפשטת **לְמַעְלָה וּלְמַטָּה וּלְדֹ' סִטְרִין,** – ולארבע הרוחות, **הַמִּתְפַּשְּׁטוּת** – המעלה והמטה וד' רוחות העולם מתפשטות **וְנִמְשָׁכוֹת מֵאוֹתִיּוֹת דִּבַּר ה',** – מאותיות דיבורו של הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּקֹהֶלֶת**[14]**: "בַּאֲשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן",** – דיבורו של המלך שולט, כפי שהדבר במלוכה למטה, שההנהגה שהמלך מנהיג את המלוכה היא על ידי דיבורו, שהוא מצווה לעשות, כך גם למעלה פועל הדיבור שלמעלה את התפשטות המלוכה של הקב"ה בכל ששת קצוות העולם, במעלה, מטה וד' רוחות, המקיפים את כללות העולם, **כְּמוֹ שֶׁמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר** [**וּלְהִבִּין מְעַט מִזְּעִיר** – משהו **עִנְיָן וּמָהוּת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר בְּאֱלֹהוּת, שֶׁאֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְלֹא הַנֶּפֶשׁ חַס וְשָׁלוֹם,** – כיצד, איפוא, מתאים לומר למעלה הענין של אותיות הדיבור, חיצוניות וגוף, ופנימיות ונפש של אותיות הדיבור? – **כְּבָר נִתְבָּאֵר בְּדֶרֶךְ אֲרֻכָּה וּקְצָרָה (בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – ספר ה"תניא", **חֵלֶק ב פֶּרֶק יא וְיב, עַיֵּן שָׁם)]:** – על כל פנים, הרי, לכן אומרים חכמינו ז"ל שהעולם הזה נברא מאותיות הדיבור שלמעלה, שמקורם הוא האות ה' של שם הוי'.

אגרת הקדש

והנה הגם שהיא ה' תתאה ה' אחרונה שבשם הוי' ורז"ל דרשו זה על פסוק כי ביה היינו לפי שמקורה וראשיתה לבא לבחי' גילוי מהעלם היו"ד הוא מושפע ונמשך מבחינת ה' עילאה שיש לה התפשטות אורך ורוחב להורות על בחינת בינה שהיא התפשטות השכל הנעלם בבחי' גילוי והשגה בהרחבת הדעת והשפעתה מסתיימת בלב וכמ"ש בתיקונים דבינה לבא ובה הלב מבין ומשם יוצא ההבל מקור גילוי גוף האותיות הדבור המתגלות בה' מוצאות מהעלם היו"ד ותמונת ה' תתאה בכתיבתה גם כן בהתפשטות אורך ורוחב מורה על התפשטות בחי' מלכותו יתברך מלכות כל עולמים למעלה ולמטה ולד' סטרין המתפשטות ונמשכות מאותיות דבר ה' כמ"ש בקהלת באשר דבר מלך שלטון כמ"ש במ"א. [ולהבין מעט מזעיר ענין ומהות אותיות הדבור באלהות שאין לו דמות הגוף ולא הנפש ח"ו כבר נתבאר בדרך ארוכה וקצרה (בלק"א ח"ב פי"א וי"ב ע"ש)]:

---

24. קהלת ח, ד. **25.** תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו").

יום רביעי י"ז מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קח, אך ביאור הענין... עד עמ' קח, מבחי' ח"ע וכנ"ל.

אַךְ בֵּאוּר הָעִנְיָן, לָמָּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁעוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא נִבְרָא בָּהּ' – כיוון שהרי הסברנו, שהכוונה היא ל"ה' תתאה", בחינת ה"מלכות" ודיבור שלמעלה, שמהם הרי נבראים כל הנבראים (גם הנבראים של העולמות העליונים שלמעלה מהעולם הזה), כיצד, איפוא, אומרים, שדוקא העולם הזה נברא באות ה'? יסביר רבנו הזקן להלן, שהן אמת הדבר שריבוי הנבראים של העולמות העליונים הרוחניים בא גם כן מצירופי אותיות של הדיבור שלמעלה, שמפני שבצירופי הדיבור שלמעלה ישנם צירופים עד אין קץ ישנם גם כן נבראים עד אין קץ – אך, הנבראים הרוחניים שהם בעלי חכמה ודעת ויש להם ידיעה באלקות, באים מפנימיות אותיות הדיבור שלמעלה, שכפי שהוסבר לעיל זה בא מ"חכמה", שלכן הנבראים הרוחניים הם בעלי ענין של חכמה באלקות; ואילו העולם הזה והחיות שבו קטנים מדי מכדי שיוכלו לקבל ולסבול את האור והחיות של הצורה והפנימיות של האותיות, אלא האור והחיות של העולם הזה באים מהחומר והגוף של אותיות הדיבור (על דרך משל, כמו שהדבר באדם, שזה בא מהגוף, מההבל הנובע מהלב דרך הגרון, שהוא הבל וקול גשמי, כך גם למעלה הרי זה בא מההבל שלמעלה ומגוף האותיות), לכן אומרים חכמינו ז"ל על העולם הזה דוקא, שהוא נברא באות ה', המוסבת על ההבל שלמעלה, כפי שהוסבר לעיל. ובלשון רבנו הזקן: **הִנֵּה יָדוּעַ לְכָל חַכְמֵי לֵב**[26], **כִּי רִבּוּי הָעוֹלָמוֹת וְהַהֵיכָלוֹת אֲשֶׁר אֵין לָהֶם מִסְפָּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[27]: **"הַיֵּשׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו"**, – הכוונה לעולמות ולהיכלות שלמעלה, שאין להם מספר. **וּבְכָל הֵיכָל וּגְדוּד** – בהם יש כבר מספר כמו שכתוב[28]: "אלף אלפין ישמשוני" ורבוא רבבן קדמוהי יקומון" – אך המספר הוא גדול מאד, שיש בהם **אֶלֶף אֲלָפִין וְרִבּוֹא רִבְבָן מַלְאָכִים**[29], **וְכֵן** – בנשמות, שיש בהן חמש מדריגות כלליות של נפש, רוח, נשמה, חי', יחידה, הן **נֶפֶשׁ-רוּחַ-נְשָׁמָה-חַיָּה-יְחִידָה** – נרנח"י, **מַדְרֵגוֹת לְאֵין קֵץ,** – שישנן מדריגות לאין קץ במדריגה ובחינת "נפש", ובמדריגה ובחינת "רוח", עד במדריגה של "נשמה", "חי'", "יחידה", **וּבְכָל עוֹלָם וְהֵיכָלוֹת מֵרִבּוּי הֵיכָלוֹת שֶׁבַּאֲצִילוּת-בְּרִיאָה-יְצִירָה** – שהן כולם עולמות רוחניים שלמעלה מעולם ה"עשיה", למעלה מהעולם הזה ולמעלה מעולם ה"עשיה" הרוחני – שכן, "עולם הזה" שהוא עולם ה"עשיה", מכוון לא רק לעולם הזה הגשמי, כי אם גם כולל את עולם העשיה הרוחני – **הִנֵּה כָּל רִבּוּיִים אֵלּוּ, רִבּוּי אַחַר רִבּוּי עַד אֵין קֵץ מַמָּשׁ,** – שיש בהם כל כך הרבה נאצלים ונבראים בלי קץ ממש, **הַכֹּל נִמְשָׁךְ וְנִשְׁפָּע מֵרִבּוּי צֵרוּפֵי כ"ב אוֹתִיּוֹת דְּבַר ה',** הַמִּתְחַלְּקוֹת – כ"ב האותיות של הדיבור שלמעלה, מתחלקות **גַּם כֵּן לְצֵרוּפִים רַבִּים עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית מַמָּשׁ,** – אין קץ ואין סוף לצירופים הנוצרים מכ"ב אותיות הדיבור שלמעלה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר יְצִירָה**[30]: **שְׁבָעָה**[31] **אֲבָנִים בּוֹנוֹת חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וְאַרְבָּעִים פָּתִים,** – בספר יצירה נקראות האותיות "אבנים", והמלים – "בתים", המלה מצטרפת מאותיות, כמו בית שמצטרף מאבנים, ומשבע אותיות אפשר לצרף חמשת אלפים וארבעים מלים שונות, **מִכָּאן וָאֵילָךְ צֵא וַחֲשֹׁב מַה שֶּׁאֵין הַפֶּה יָכוֹל לְדַבֵּר כּוֹ'** – ואין האוזן יכולה לשמוע – כל כך הרבה הן האפשרויות לצירופים הרבים המצטרפים מכ"ב האותיות. עד שבע אותיות מונה בספר יצירה מספר הצירופים הנוצרים משתי אותיות, שלש אותיות, עד שבע אותיות. ואילו למעלה משבע אותיות אפשרויות הצירופים הן כל כך רבות שהם בלי גבול, כך גם באותיות הדיבור שלמעלה, הרי ריבוי הצירופים שיכולים לצרף מהן, הוא בלי קץ ותכלית, ומריבוי הצירופים באים ריבוי הנבראים, שהם ריבוי עד אין קץ. **וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ בְּמַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת הַמַּלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת** – לא רק הרבה מלאכים ונשמות, אלא גם **כַּמָּה וְכַמָּה מִינֵי מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת חֲלוּקוֹת לְאֵין קֵץ, גָּבוֹהַּ עַל גָּבוֹהַּ** – מדריגה אחת – למעלה מהמדריגה השניה, למרות שגם המדריגה הראשונה נעלית ביותר. ואם כל ריבוי הנבראים באים מאותיות הדיבור שלמעלה – ההבדל הוא רק בהצגת וסדר האותיות – הרי, לא היה צריך להיות, ההבדל בין מדריגה אחת לשניה, בבחינת גבוה על גבוה –, **הִנֵּה הַכֹּל** – התחלקות המדריגות, גם גבוה על גבוה, **נִמְשָׁךְ לְפִי חִלּוּפֵי**

אגרת הקדש

אך ביאור הענין למה אמרו רז"ל שעוה"ז דוקא נברא בה'. הנה ידוע לכל חכמי לב כי ריבוי העולמות והיכלות אשר אין להם מספר כמ"ש היש מספר לגדודיו ובכל היכל וגדוד אלף אלפין ורבוא רבבן מלאכים וכן נרנח"י מדרגות לאין קץ ובכל עולם והיכלות מריבוי היכלות שבאצי' בריאה יצירה הנה כל ריבויים אלו ריבוי אחר ריבוי עד אין קץ ממש הכל נמשך ונשפע מריבוי צירופי כ"ב אותיות דבר ה' המתחלקות ג"כ לצירופים רבים עד אין קץ ותכלית ממש כמ"ש בספר יצירה שבעה אבנים בונות חמשת אלפים וארבעים בתים מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכול לדבר כו' והגם שיש במעלות ומדריגות המלאכים ונשמות כמה וכמה מיני מעלות ומדריגות חלוקות לאין קץ גבוה על גבוה הנה הכל נמשך לפי

---

26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמש"כ בתו"א (ואוה"ת) עה"פ ועשית גו' ועשו כל חכמי לב". **27.** איוב כה, ג. **28.** דניאל ז, י. **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מביא ג"ז (וכן בח"א פמ"ו סה, ב) – דלכאורה מה מוסיף (ראה שם רפמ"ח) – וי"ל שמזה מוכיח דהמדובר ב"גדודים" שנתהוו מאותיות שלכן שייך בהם (גבול ו)מספר, ובכ"ז יש בהם גם בל"ג". **30.** פ"ד מי"ב. **31.** הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר", שאולי צריכים לומר "שבע", לשון נקבה, כמו שאומר להלן "בונות", לשון נקבה.

הַצִּרּוּפִים – דכ"ב אותיות שבאים גם כן בחילוף הצירופים **וְהַתְּמוּרוֹת** דא"ת ב"ש – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א, **בְּאַ"ת בַּ"ש כו'** – בסדר האחר של ה"אל"ף–בי"ת", הסדר של "א"ת ב"ש", שהאות אל"ף (האות הראשונה) מוחלפת באות תי"ו (האות האחרונה), והאות בי"ת (האות השניה) מוחלפת באות שי"ן (האות השניה שלפני האחרונה) וכו'. (**וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק יב**). – ב"שער היחוד והאמונה"[32] החלק השני של ספר ה"תניא". הרי, למרות שישנו ריבוי מדריגות כזה וחילוקי מדריגות עד אין קץ, **אַךְ הֲרֵךְ כְּלָל, הִנֵּה כֻּלָּם בַּעֲלֵי חָכְמָה וָדַעַת,** – ענינם הוא ענין החכמה ודעת באלקות, **וְיוֹדְעִים אֶת בּוֹרְאָם, מִפְּנֵי הֱיוֹת חִיּוּתָם מִפְּנִימִיּוּת הָאוֹתִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת** – פנימיות האותיות נמשכות **מִבְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה,** – "חכמה עליונה", **וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל.** – לכן אומרים על כל הנבראים הנכללים בשם הכללי "עולם הבא", שהם נבראו ביו"ד, שכן חיותם באה מפנימיות ומאור אותיות הדיבור שלמעלה, הבא מהיו"ד של שם הוי'.

אגרת הקדש

חילופי הצירופים והתמורות בא"ת ב"ש כו' (וכמ"ש בפי"ב) אך דרך כלל הנה כולם בעלי חכמה ודעת ויודעים את בוראם מפני היות חיותם מפנימיות האותיות הנמשכות מבחי' ח"ע וכנ"ל.

יום חמישי י"ח מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קח, אך העולם הזה... עד עמ' 216, מקננת בעשיה:

אַךְ הָעוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפָל, עִם הַחִיּוּת שֶׁבְּתוֹכוֹ, קָטָן מֵהָכִיל וְלִסְבֹּל אוֹר וְחִיּוּת מִבְּחִינַת צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת וּפְנִימִיּוּתָן, לְהָאִיר – שהאור והחיות של פנימיות האותיות, יאיר בו, **וּלְהַשְׁפִּיעַ בּוֹ בְּלִי לְבוּשׁ וְהֶסְתֵּר כְּמוֹ שֶׁ**– פנימיות האותיות, **מְאִירוֹת וּמַשְׁפִּיעוֹת לְנִשְׁמוֹת וּמַלְאָכִים,** – לנשמות ומלאכים זה מאיר ומשפיע בלי הלבוש והסתר של חומר וגוף האותיות המתהווה מההבל[33], **רַק הַהָאָרָה וְהַהַשְׁפָּעָה בָּאָה וְנִשְׁפַּעַת לָעוֹלָם הַזֶּה מִבְּחִינַת חֹמֶר וְגוּף הָאוֹתִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוּתָם, שֶׁהוּא** – חיצוניות האותיות, היא **בְּחִינַת הַהֶבֶל,** – כמו על דרך משל חיצוניות וגוף אותיות הדיבור באדם המתהווים מההבל הבא מהלב, והוא הבל גשמי, **הַמִּתְחַלֵּק לְז' הַבְלִים שֶׁבְּקֹהֶלֶת**[34] – בפסוק ב"קהלת"[35] מוזכרים שבעה ענינים של הבל: "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל", "הבל" פעם אחת, "הבלים" לשון רבים, פעמיים, ביחד שלשה, עוד הפעם "הבל הבלים", שוב שלשה, "הכל הבל" עוד פעם אחת, וביחד שבע פעמים "הבל". **שֶׁעֲלֵיהֶם** – על שבעה ההבלים, **הָעוֹלָם עוֹמֵד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[36]. – "עלמא לא אתקיים אלא על הבלים דאמר שלמה מלכא" – העולם אינו מתקיים אלא על ההבלים שאמר שלמה המלך, שהם שבעת ההבלים האמורים, **וְהוּא "מוֹצָא פִּי ה'" הַמִּתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְכָל צְבָאָיו** – כל הנבראים שבעולם הזה, **לְהַחֲיוֹתָם,** – שזה ההבל הבא מפי ה', מוצא פי ה', **וּבְתוֹכוֹ** – בהבל ובמוצא פי ה', **מְלֻבָּשֶׁת בְּחִינַת צוּרַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר וְהַמַּחֲשָׁבָה,** – שלמעלה, הבאה – **מִמִּדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וְכו',** – כמו באדם למשל, שאותיות הדיבור ואותיות המחשבה באות הרי בגילוי ממדותיו – שמפני שיש לו אהבה ותשוקה לדבר מסויים, לכן הוא חושב ומדבר אודות אותו הדבר, והמדות באות מרצונו וחכמתו וכו', כך גם למעלה באות אותיות הדיבור והמחשבה שלמעלה בהתגלות, מהמדות הקדושות ומרצונו וחכמתו וכו', **הַמְיֻחָדוֹת** – מדותיו – הקדושות, ורצונו וחכמתו (הספירות), מיוחדות **בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית** – הרי שהאור שמצורות האותיות, שהוא אור הבא ממדותיו הקדושות ומרצון וחכמה – נמצא רק בתוכו, בפנימיות של "מוצא פי ה'" המהווה ומחיה את העולם הזה, ואילו בגילוי אין הדבר כך. ומהיכן באה ההתהוות והחיות של העולם הזה? – הרי זה מחיצוניות וגוף האותיות, "הבל" הדיבור שלמעלה. (**וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב הָאַר"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה**[37], **שֶׁבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הַבְּלִים דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, הַמְרֻמָּזוֹת בְּה'**

אגרת הקדש

אך העולם הזה השפל עם החיות שבתוכו קטן מהכיל ולסבול אור וחיות מבחינת צורת האותיות ופנימיותן להאיר ולהשפיע בו בלי לבוש והסתר כמו שמאירות ומשפיעות לנשמות ומלאכים רק ההארה וההשפעה באה ונשפע לעוה"ז מבחינת חומר וגוף האותיות וחיצוניותם שהוא בחינת ההבל המתחלק לז' הבלים שבקהלת שעליהם העולם עומד כמ"ש בזוה"ק והוא מוצא פי ה' המתלבש בעולם הזה וכל צבאיו להחיותם ובתוכו מלובשת בחינת צורת אותיות הדבור והמחשבה ממדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו וכו' המיוחדות בא"ס ב"ה בתכלית (וז"ש האר"י ז"ל שבחינת חיצוניות הכלים דמל' דאצילות

---

32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שעי"ז יורד מגבוה ביותר לגבוה שתחתיו כו', הארה דהארה כו' – משא"כ בשינוי הצירוף בלבד דאינו פחות במעלה". **33.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהוא בטל להמלובש בו ואינו מסתיר". **34.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ באוה"ת עה"פ". **35.** א, א. **36.** ח"א קמו, ב. **37.** ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. ובכ"מ.

שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ"ה בָּרוּךְ-הוּא, – "ה' תתאה" שהיא ספירת המלכות, **הֵם יֵרְדוּ וְנַעֲשׂוּ נִשְׁמָה לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה). וְכֵן כָּתוּב בַּתִּקּוּנִים**[38] – ב"תיקוני זוהר", **שֶׁהַיּוּ"ד** – של שם הוי', **הוּא** – מאיר, **בַּאֲצִילוּת כוּ',** – ו"ה' עילאה" – בעולם ה"בריאה", "ו"ו" – בעולם ה"יצירה", **וְה' תַּתָּאָה מְקַנֶּנֶת** – ומאירה, **בַּעֲשִׂיָּה:** – ארבע האותיות של שם הוי' הן האלקות של העולמות[39]: הגילוי שמאיר בעולם "האצילות" הוא ספירת ה"חכמה" (יו"ד של שם הוי'), ו"חכמה" היא הרי הענין של ביטול באופנו הנעלה ביותר, של "הוא לבדו ואין זולתו" (כפי שרבנו הזקן אומר בהגה"ה שבפרק ל"ה (בחלק הראשון של ספר ה"תניא")), הרי "חכמה" זו מאירה בכללות עולם ה"אצילות", שבכל עניני עולם ה"אצילות" שורר אופן הביטול האמור; בעולם ה"בריאה" מאירה "ה' עילאה", ספירת ה"בינה", וכל הנבראים של עולם זה (גם נשמות וגם מלאכים) הם בעלי השגה גדולה באלקות; בעולם ה"יצירה" מאירות שש המדות, ועבודת הנבראים שבעולם זה, היא בענין ה"מדות", התפעלות של אהבה ויראה באלקות; ובעולם ה"עשיה" מאירה "ה' תתאה", ספירת ה"מלכות", ועולם זה – הוא עולם המעשה, ומעשה מתוך קבלת עול מלכות שמים. ברם, זהו הנשמה של עולם זה, הבאה מפנימיות צירופי אותיות הדיבור המלובשת בהעלם בחומר וגוף האותיות שהוא ה"הבל", ואילו התהוות וחיות העולם עצמו, הם רק מחיצוניות אותיות הדיבור – מה"הבל", ולכן עולם זה הוא עולם גשמי וחומרי.

אגרת הקדש

המרומזות בה' של שם הוי' ב"ה הם ירדו ונעשו נשמה לעולם העשיה) וכ"כ בתקונים שהיו"ד הוא באצי' כו' וה' תתאה מקננת בעשיה:

יום שישי י"ט מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, והנה באדם... עד עמ' 216, לאברהם כו'.

להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד עושים את ה"שם" על ידי צדקה, כמו שכתוב בזוהר הקדוש: "מאן עביד שמא קדישא בכל יומא מאן דיהיב צדקה למסכנא" – שעל ידי נתינת צדקה לעני "עושים" את שם הוי', שכן, ירידת אותיות הדיבור שלמעלה משרשן ב"חכמה", הרי זה צמצום גדול ביותר, כמו למשל חכם גדול המבין נפלאות חכמה, מצמצם חכמתו באות אחת, כך מתלבש הצמצום של חכמה ב"ה' תתאה" של שם הוי', "הבל" הדיבור, וזה בא מהחסד שלמעלה, שמצד החסד הוא מצמצם עצמו בצמצום זה, וכדי לעורר חסד זה – הרי זה על ידי החסד שאדם למטה עושה צדקה וחסד. הרי שבצדקה וחסד של יהודי למטה, הוא "פועל" את ההמשכה מהיו"ד של שם הוי' – "חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שעל ידי צדקה הוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן לְמָשָׁל, מִי שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל לְהַשְׂכִּיל נִפְלָאוֹת חָכְמָה, וּמְצַמְצֵם שִׂכְלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּאוֹת אֶחָד** – אחת, **מִדִּבּוּרוֹ, הִנֵּה זֶה הוּא צִמְצוּם עָצוּם וִירִידָה גְּדוֹלָה לְחָכְמָתוֹ הַנִּפְלָאָה** – **כָּכָה מַמָּשׁ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְיוֹתֵר מִזֶּה לְאֵין קֵץ, הָיָה צִמְצוּם גָּדוֹל עָצוּם וְרַב, כַּאֲשֶׁר "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ", בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, "וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם", הִיא** – "דבר ה'" הוא, **אוֹת ה' שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ"ה בָּרוּךְ-הוּא,** – שהיא **"אָתָא קַלִּילָא",** – אות "קלה", – לא זו בלבד שהיא אות אחת, היא גם נקראת "אתא קלילא", אות "קלה" שאין בה ממש. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּהִבָּרְאָם"** - **"בָּה' בָּרָאָם",** – כמו שכתוב[40]: "בהבראם", ועל כך דרשו חכמינו ז"ל[41]: "בה' בראם", באות ה' הוא ברא אותם, את תולדות השמים והארץ, שעליהם כתוב "בהבראם", **הִיא** – האות ה', היא **מְקוֹר הַט' מַאֲמָרוֹת שֶׁנִּמְשְׁכוּ מִמַּאֲמַר רִאשׁוֹן בְּרֵאשִׁית דְּ"נָמֵי** – שגם הוא **מַאֲמַר הוּא"**[42], – על "בראשית" אומרים חכמינו ז"ל שגם הוא "מאמר" כמו שאר המאמרים שבהם כתוב הלשון "ויאמר", אלא שהוא המאמר הראשי והמקור לשאר המאמרות[43], **הִיא בְּחִינַת חָכְמָה הַנִּקְרֵאת "רֵאשִׁית".** – "ראשית חכמה", הרי, הירידה מ"חכמה", מקור ט' המאמרות, לדיבור, "מלכות" – היא צמצום גדול ביותר. **אַךְ אָז** –

אגרת הקדש

והנה באדם התחתון למשל מי שהוא חכם גדול להשכיל נפלאות חכמה ומצמצם שכלו ומחשבתו באות אחד מדבורו הנה זה הוא צמצום עצום וירידה גדולה לחכמתו הנפלאה ככה ממש עד"מ ויתר מזה לאין קץ הי' צמצום גדול עצום ורב כאשר בדבר ה' שמים נעשו בששת ימ"ב וברוח פיו כל צבאם היא אות ה' של שם הוי' ב"ה אתא קלילא כמ"ש בהבראם בה' בראם היא מקור הט' מאמרות שנמשכו ממאמר ראשון בראשית דנמי מאמר הוא היא בחינת חכמה הנקראת ראשית אך אז היתה המשכה וירידה

---

38. ראה תיקון ו (כג, א). ע"ח שמ"ב ספ"ד. **39.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמשנת"ל בח"א פל"ט". **40.** בראשית ב, ד. **41.** מנחות כט, ב. **42.** ר"ה לב, א. **43.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל בפי' דבה"א בראם – לאחרי שכבר ישנו המאמר **דבראשית ברא** גו'! שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!".

בתחילת הבריאה, **הָיְתָה הַמְשָׁכָה וִירִידָה זוֹ** – מ"חכמה" ל"מלכות" – דיבור, **בְּלִי אִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא כְּלָל,** – בלי התעוררות מלמטה כלל, **"כִּי[44] אָדָם אַיִן לַעֲבֹד כּוֹ"[45],** – לא היה הרי אז האדם שיעבוד ויעשה את ההתעוררות מלמטה, **רַק "כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא"[46],** – הבריאה היתה מצד זה שהקב"ה הוא חפץ חסד, **וְ"עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה"[47]. וְזֶהוּ "בְּהִבָּרְאָם"** – **"בְּאַבְרָהָם"[48],** – זה מה שחכמינו ז"ל אומרים על הפסוק "בהבראם" שזה אותיות "באברהם", **כִּי[49] "חֶסֶד לְאַבְרָהָם" כּוֹ'[50].** – אברהם הוא בחינת חסד, וזהו "בהבראם – באברהם", שהבריאה היא ממדת החסד.

אגרת הקדש

זו בלי אתדל"ת כלל כי אדם אין לעבוד כו' רק כי חפץ חסד הוא ועולם חסד יבנה וזהו בהבראם באברהם כי חסד לאברהם כו'.

יום שבת קודש כ' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, אך אחר... עד עמ' 218, והמשכילים יבינו:

אַךְ אַחַר בְּרִיאַת הָאָדָם – שענינו הוא **"לְעָבְדָהּ כּוֹ'",** – ולהמשיך המשכות על ידי התעוררותו מלמטה, **אַזַי כָּל אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא** – כל התעוררות שמלמעלה **לְעוֹרֵר מִדַּת חֶסֶד עֶלְיוֹן, הוּא בְּאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא,** – על ידי ההתעוררות והעבודה של האדם למטה, שהוא מעורר וממשיך את החסד העליון, **בְּצִדְקָה וָחֶסֶד[51] שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעוֹלָם הַזֶּה.** – הרי, על ידי צדקה וחסד שיהודי עושה למטה, הוא ממשיך מהיו"ד של שם הוי' – מ"חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שהוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. **לָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[52]: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֶלָּא תּוֹרָה בְּלִי גְּמִילוּת חֲסָדִים, אֲפִלּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ, אֶלָּא לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים. כִּי הִנֵּה, הֲגַם דְּאוֹרַיְתָא מְחַכְּמָה נָפְקַת[53],** – למרות שתורה באה מ"חכמה", **וּבְאוֹרַיְתָא מִתְקַיְּם עָלְמָא[54],** – ועל ידי תורה מתקיים העולם, **וּבְאֵינוּן דְּלָעֵאן בָּהּ[55],** – ועל ידי אלה שעוסקים ומדברים בה (בתורה), **כִּי בְּדִבּוּרָם** – דיבורי תורה, **מַמְשִׁיכִים הֶאָרוֹת וְהַשְׁפָּעוֹת (גֶּשֶׁם אַחַר: וְהַשְׁרָאוֹת) חָכְמָה עִלָּאָה** – חכמה עליונה, **מְקוֹר הַתּוֹרָה לִבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁבֶּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[56]: "אַל תִּקְרֵי בָּנַיִךְ אֶלָּא בּוֹנַיִךְ"** – תלמידי חכמים שהם העוסקים בתורה, הם לא רק "בניך", הבנים שלך, אלא הם גם "בוניך", הם בונים ומקיימים את העולם על ידי לימודם תורה – **הֲרֵי הַמְשָׁכָה זוֹ** – מ"חכמה" לאותיות הדיבור, **הִיא בְּחִינַת יְרִידָה גְּדוֹלָה, וְלָזֶה צָרִיךְ לְעוֹרֵר חֶסֶד עֶלְיוֹן, הַנִּמְשָׁךְ כַּמַּיִם** – טבע המים שהם נמשכים ממקום גבוה למקום נמוך, כך גם נמשך החסד העליון שנמשל למים, **מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ,** – ממקום ומדריגה גבוהים למקום ולמדריגה נמוכים, וחסד זה נמשך **בְּאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא,** – בהתעוררות מלמטה, **בִּצְדָקָה וָחֶסֶד תַּתָּאָה,** – על ידי צדקה וחסד הנעשים למטה בגשמיות, **שֶׁמַּמְשִׁיכִים** – ונותנים, **חַיִּים וָחֶסֶד, לְחַיּוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים.** – על ידי החסד והחיים שנותנים וממשיכים לעני שפל ונדכא, ממשיכים את החסד שלמעלה, כדי להמשיך "חיים" מבחינת "חכמה" שירד למקום נמוך – לאותיות הדיבור שהן מקור כל הנבראים. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[57]: "אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ כּוֹ', כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל כּוֹ',** – השכל וידוע אותי[58],

אגרת הקדש

אך אחר בריאת האדם לעבדה כו' אזי כל אתדל"ע לעורר מדת חסד עליון הוא באתדל"ת בצדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה לכן אמרו רז"ל כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמ"ח אפילו תורה אין לו אלא לעסוק בתורה ובגמ"ח כי הנה הגם דאורייתא מחכמה נפקת ובאורייתא מתקיים עלמא ובאינון דלעאן בה כי בדבורם ממשיכים הארות והשפעות (נ"א והשראות) ח"ע מקור התורה לבחינת אותיות הדבור שבהן נברא העולם כמארז"ל א"ת בנך אלא בוניך הרי המשכה זו היא בחינת ירידה גדולה ולזה צריך לעורר חסד עליון הנמשך כמים ממקום גבוה למקום נמוך באתדל"ת בצדקה וחסד תתאה שממשיכי' חיים וחסד להחיות רוח שפלים ונדכאים. וז"ש אל יתהלל חכם בחכמתו כו' כ"א בזאת יתהלל

---

44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל — שולל אתדל"ת גם דנשמות, ומכריח זה מקרא דאדם אין גו'. ועפ"ז תומתק ההדגשה 'אתדל"ת כלל'". **45.** בראשית ד, ה. **46.** מיכה ז, יח. **47.** תהלים פט, ג. **48.** ב"ר פי"ב, ט. **49.** מיכה ז, כ. **50.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"פ חסד, כי צ"ל אתדל"ע מצ"ע שיתהוו 1) עולמות שלמע' מהשתל' - שישכיל "נפלאות חכ'" (במשל דאדם התחתון דלעיל - כי מהוע"צ הנשמה פשוטה אלא שהכחות כלולים בה - ראה ח"א פנ"א) ע"י חפץ חסד (שבתענוג - חפץ), 2) עולם האצי' - שכלו ומח' (שבמשל) ע"י עולם חסד יבנה (ז"י הבנין - ספי' דאצי'), 3) בי"ע ועד עוה"ז - "מצמצם כו' באות כו'" (שבמשל) ע"י בהבראם (בריאה כו') חסד (שנמשך ונותן) לאברהם. וי"ל שלכן מוסיף בזה "וזהו" בהבראם - כי רק זה באתגליא. ולמטה (ובפרטיות) יותר (וראה ח"א רפמ"ט): חפץ (עתיקא - בבינה) חסד הוא (בריאה - בורא חשך) - ראשונה, עולם חסד יבנה (יצירה - עולם "המדות") - וא"ו, בהבראם באברהם כי חסד כו' (עשי' - ראה לקמן סט"ו) - ה' אחרונה". **51.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחילת האגה"ק צדקה לחוד. מכאן ואילך כמה שינויים: צדקה וחסד, גמ"ח, צדקה וחסד, צדקה וגמ"ח וכו'". **52.** יבמות קט, ב. **53.** זח"ב קכא, א. ובכ"מ. **54.** זח"ב ר, א. ובכ"מ. **55.** זח"א מז, א. ועוד. **56.** ברכות סד, א. **57.** ירמי' ט, יב. **58.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שג"ז חכמה ואדרבא עיקרה".

ומסיים שמשכיל באופן: **כִּי אֲנִי ה' עֹשֶׂה חֶסֶד כּוֹ"**, – הרי שמהללים את ה"חכמה" כשהיא עושה ופועלת חסד, שאז ה' עושה חסד, **כִּי הַחֶסֶד** – שהאדם עושה וממשיך את החסד שלמעלה, ש"אני ה' עושה חסד" – שבעשיה, **הוּא הַמַּמְשִׁיךְ חַיֵּי הַחָכְמָה לְמַטָּה,** – שבאותיות הדיבור יומשך מקור הנבראים, כדי שזה יומשך למטה. **וְאִם לָאו** – אם חסרה עשיית החסד, וישנו רק הענין של חכמה – של לימוד התורה בלבד, **הֲרֵי נִקְרֵאת "חָכְמָתוֹ" לְבַדּוֹ,** – ככתוב "אל יתהלל חכם בחכמתו" – בחכמה שלו, **בְּלִי הַמְשָׁכַת חַיִּים מִמֶּנָּה** – מה"חכמה" שלמעלה, **חַס וְשָׁלוֹם.**

וּבְזֶה יוּבַן מַה שֶּׁכָּתַב הָאַרִיז"ל[59], **שֶׁיֵּשׁ ב' מִינֵי נִשְׁמוֹת בְּיִשְׂרָאֵל: נִשְׁמוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה כָּל יְמֵיהֶם**[60], **וְנִשְׁמוֹת בַּעֲלֵי מִצְוֹת הָעוֹסְקִים בִּצְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים. דְּלִכְאוֹרָה, הֲרֵי גַּם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכִים לַעֲסֹק בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁ"אֲפִלּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ".** – אם הוא אומר שאין לו אלא תורה בלי גמילות חסדים, גם תורה אין לו. כיצד, איפוא, אומר האריז"ל שישנו סוג של נשמות העוסקות בתורה כל ימיהן? **אֶלָּא** – יסביר רבנו הזקן להלן, שאין הכוונה שנשמות אלו מתעסקות בתורה בלבד ואינן עוסקות בגמילות חסדים ח"ו, אלא הכוונה היא שעיקר ענינן הוא תורה, **שֶׁהַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁתּוֹרָתָן עִקָּר וְרֹב יְמֵיהֶם בָּהּ, וּמִעוּט יְמֵיהֶם** – הם עוסקים **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, הִנֵּה פְּעֻלַּת אִתְעָרוּתָם דִּלְתַתָּא** – ה"פעולה" מהתעוררותם שלמטה, **לְעוֹרֵר חֶסֶד עֶלְיוֹן, לְהַמְשִׁיךְ וּלְהוֹרִיד אוֹר-אֵין-סוֹף הַמְלֻבָּשׁ בְּחָכְמָה עִלָּאָה,** – ב"חכמה עליונה", שהיא **מְקוֹר תּוֹרַת ה' שֶׁבְּפִיהֶם,** – בדיבורם דברי תורה, היכן, איפוא, הם ממשיכים זאת? – **הוּא רַק לְעוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת שֶׁבַּבְּרִיאָה** – שהם ממשיכים שם **עַל יְדֵי עֵסֶק הַתַּלְמוּד,** – גמרא הכוללת הטעמים והשקלא וטריא של ההלכות, שיש לכך שייכות לעולם ה"בריאה" – עולם ההשגה, **וְלַמַּלְאָכִים שֶׁבַּיְּצִירָה** – הם ממשיכים, **עַל יְדֵי לִמּוּד הַמִּשְׁנָה,** – שכן, "משנה" המורכבת מפסקי ההלכות "בשר" או "פסול", "טמא" או "טהור" – יש לה שייכות לעולם ה"יצירה" – עולם המדות, **יַעַן חֱיוֹת חַיּוֹת הַנִּשְׁמוֹת וְהַמַּלְאָכִים נִשְׁפָּעוֹת מִצִּרּוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, הִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה,** – "מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה"[61], **וּמְקוֹר הָאוֹתִיּוֹת הוּא מֵחָכְמָה עִלָּאָה** – מ"חכמה עליונה", **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – הרי שבלימוד התורה שלהם הם ממשיכים מ"חכמה עליונה" – לצירופי אותיות הדיבור של תורה שבעל פה, ועל ידי כך הם ממשיכים חיות לנשמות ולמלאכים. **אַךְ לְהַמְשִׁיךְ וּלְהוֹרִיד הָאָרָה וְחַיּוּת מִבְּחִינַת חֶבֶל הָעֶלְיוֹן ה' תַּתָּאָה** – של שם הוי', **לְעוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפָל, שֶׁהוּא צִמְצוּם גָּדוֹל בְּיֶתֶר עֹז** – הרי זה אופן צמצום אחר לגמרי כדי שהאור יומשך בעולם השפל, **לֹא דַּי**[62] **בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** – "התעוררות מלמטה", **שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים מִעוּט יְמֵיהֶם בִּצְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים, אֶלָּא עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא** – התעוררות, **דְּבַעֲלֵי מִצְוֹת הָעוֹסְקִים רֹב יְמֵיהֶם בִּצְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – בספר ה"תניא", **בְּחֵלֶק א פֶּרֶק לד).** – שם הוא אומר, שעל ידי נתינת צדקה, שהוא נותן חומש בלבד – נעשית כל יגיעתו לפרנסתו – מכון לשבתו יתברך, ובחסד שלו הוא מעורר את ה"דרועא ימינא", את החסד שלמעלה, **וְלָכֵן נִקְרְאוּ** – בעלי המצוות, **"הָמְכֵי אוֹרַיְתָא"**[63], – הם תומכים בתורה (עצמה), לא רק בלומדי תורה, כי אם הם תומכים את התורה עצמה, שכן, הם ממשיכים שהאור שמשורש ומקור התורה יאיר למטה, **וְהֵן בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת נֶצַח וְהוֹד,** – נצח והוד הם "תרין שוקין"[64], כמו ה"שוקין" שעליהם עומד האדם על הארץ, כך הם ממשיכים את התורה למטה בעולם זה, **לְהִיוֹתָן** – מפני שהם **מַמְשִׁיכִים אוֹר הַתּוֹרָה לְמַטָּה לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וּבְזֶה יוּבַן**[65] **לָמָּה נִקְרָא הַצְּדָקָה בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[66]**: "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם",** – הרי שהוא קורא

אגרת הקדש

כו' כי אני ה' עושה חסד כו' כי החסד הוא הממשיך חיי החכמה למטה וא"ל הרי נקראת חכמתו לבדו בלי המשכת חיים ממנה ח"ו. ובזה יובן מ"ש האריז"ל שיש ב' מיני נשמות בישראל נשמות ת"ח העוסקים בתורה כל ימיהם ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה וגמ"ח. דלכאורה הרי גם ת"ח צריכים לעסוק בגמ"ח כמארז"ל שאפילו תורה אין לו אלא שהת"ח שתורתן עיקר ורוב ימיהם בה ומיעוט ימיהם בגמ"ח הנה פעולת אתערותם דלתתא לעורר חסד עליון להמשיך ולהוריד אוא"ס המלובש בחכ"ע מקור תורת ה' שבפיהם הוא רק לעולם הנשמות שבבריאה ע"י עסק התלמוד ולמלאכים שביצירה ע"י לימוד המשנה יען היות חיות הנשמות והמלאכים נשפעות מצירופי אותיות הדיבור היא תורה שבע"פ ומקור האותיות הוא מח"ע כנ"ל אך להמשיך ולהוריד הארה וחיות מבחינת הבל העליון ה' תתאה לעולם הזה השפל שהוא צמצום גדול ביתר עז לא די באתעדל"ת של ת"ח העוסקים מיעוט ימיהם בצדקה וגמ"ח אלא על ידי אתערותא דבעלי מצות העוסקים רוב ימיהם בצדקה וגמ"ח (וכמ"ש בלק"א בח"א פל"ד) ולכן נקראו תמכי אורייתא והן בחינות ומדרגות נו"ה להיותן ממשיכין אור התורה למטה לעולם העשיה. ובזה יובן למה נקרא הצדקה בשם מעשה כמ"ש והיה מעשה הצדקה שלום ע"ש שפעולתה

---

59. לע"ע לא מצאנו מקורו. **60.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל השאר נכללים במין הב' – ולכן ל"נ בהב' – כל ימיהם". **61.** תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **62.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל מוכרחת היא – כי ההמשכה צריכה לעבור דרך בריאה ויצירה". **63.** ע"פ משלי ג, יח. וראה זח"ג נג, ב. שו"ע יו"ד סרנ"א ס"ט. ובכ"מ. **64.** תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **65.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו נוגע כ"כ כאן (כ"א סי"ב). ויומתק עמפש"כ הרמ"ז (ניצוצי אורות בזח"ג שם)". **66.** ישעי' לב, יז.

לצדקה בשם "מעשה", **עַל שֵׁם שֶׁפְּעָלָתָהּ לְהַמְשִׁיךְ אוֹר ה' לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְזֶהוּ דִּקְדּוּק לְשׁוֹן זֹהַר הַקָּדוֹשׁ: "מַאן דְּעָבִיד[67] שְׁמָא קַדִּישָׁא"** – מי שעושה את השם הקדוש, **"דְּעָבִיד" דַּיְקָא,** – המלה "עביד" היא בדיוק, **כִּי בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** – "בהתעוררות מלמטה", **בִּצְדָקָה וְחֶסֶד תַּתָּאָה** – בעשיית צדקה וחסד כאן למטה, **מְעוֹרֵר חֶסֶד עֶלְיוֹן,** – החסד שלמעלה, **לְהַמְשִׁיךְ אוֹר-אֵין-סוֹף מִבְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה** – "חכמה עליונה" שהיא **יו"ד שֶׁל שֵׁם,** – הוי', **לַה' שֶׁל שֵׁם,** – הוי', **בְּחִינַת הַדִּבּוּר וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, כְּדֵי לְהַשְׁפִּיעַ לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה.** – זהו דיוק הלשון "עביד" בלשון הזוהר במקום הלשון "עושה", עשיה, שכן, על ידי מעשה הצדקה הוא ממשיך אור אין סוף בעולם ה"עשיה", **וְעַל דֶּרֶךְ מָשָׁל[68], לְהַבְדִּיל הַבְדָּלוֹת אֵין קֵץ, כְּמוֹ שֶׁאָדָם אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא לַאֲחֵרִים (וְלֹא כְּשֶׁהוּא בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ), וְאָז מְצַמְצֵם שִׂכְלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּדִבּוּרוֹ אֲלֵיהֶם. וְהַמַּשְׂכִּילִים יָבִינוּ:**

אגרת הקדש

להמשיך אור ה' לעולם העשיה. וזהו דקדוק לשון זוה"ק מאן דעביד שמא קדישא דעביד דייקא כי באתערותא דלתתא בצדקה וחסד תתאה מעורר חסד עליון להמשיך אור א"ס מבחינת חכמה עילאה יו"ד של שם לה' של שם בחינת הדבור ורוח פיו יתברך כדי להשפיע לעולם העשי' ועד"מ להבדיל הבדלות אין קץ כמו שאדם אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין עצמו) ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם והמשכילים יבינו:

---

67. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה פשוט דצ"ל "עביד". וראה זח"ג שם (קיב. ב)". **68. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה: 1) מה חסר לולא סיום זה, 2) פי' "והמשכילים יבינו" - מה? 3) מה מוסיף בהמוסגר בחצע"ג, ועוד. ואולי י"ל (בנקודה עכ"פ): אינו מובן **כלל** - מהי השייכות דכל הביאור לענין שמו של **הקב"ה**? ה' ראשונה - היא גילוי וכו' דהיו"ד כנ"ל, וא"כ מהו ההכרח דוא"ו וה' תתאה? ולמה אינו מוכרח בעוה"ב? אמרז"ל עד שלנבה"ע (לא עוה"ב ולא עוה"ז) הי' הוא **ושמו** בלבד - וע"פ הנ"ל מהו ענין ג' אותיות אחרונות דהשם? ועוד. וע"ז מבאר דישנו בינו לבין עצמו (אלא שה"אחרים" יודעים עד"ז כש"מדבר" "אליהם") **שצ"ל צמצום** "שכלו ומח' (רק) **בדיבורו** אליהם", שישנו "**בינו** לבין עצמו" - **ב**' ענינים (שמו הוא - אבל גם שמו "בלבד"), שגם ח"ע - הוא שם, וכו'. והמשכילים יבינו (כ"ז, ואיך) ששם - כמו ענין הדיבור - ג"כ א"צ בינו לבין עצמו כו' - ובכהנ"ל **בדיבור**".

המשך ביאור למס' חולין ליום שישי עמ' א

הבהמה נותרת לחיות. **הֶמְסֵם וּבֵית הַכּוֹסוֹת,** שהם שני איברי עיכול הסמוכים זה לזה ודופנותיהם דבוקות זו לזו, **שֶׁנִּיקְּבוּ** בדופנותיהם הדבוקות, והנקבים מכוונים **זֶה לְתוֹךְ זֶה,** ונמצא שהמאכל היוצא דרך הנקב שבדופן אחד האיברים אינו מתפשט לחלל הגוף אלא נכנס לאבר הסמוך לו. **נִיטַל הַטְּחוֹל. נִיטְּלוּ הַכְּלָיוֹת. נִיטַל לֶחִי הַתַּחְתּוֹן** שהוא המקום שמתנועע בעת האכילה ובו קבועות השיניים התחתונות, וניטל כולו עד מקום חיבורו לבשר. **נִיטְּלָה הָאֵם שֶׁלָּהּ** – הרחם שבה נוצר הולד. **וַחֲרוּתָה** – הריאה שנצטמקה ונתקשתה כענפי דקל הנקראים חריות, מחמת שהבהמה נתייראה מקולות שנעשו **בְּיָדֵי שָׁמַיִם,** כגון רעמים, שריאה זו עתידה לחזור לקדמותה. **הַגְּלוּדָה** – בהמה שמחמת שחין או מלאכה נקלף כל עורה, **רַבִּי מֵאִיר מַכְשִׁיר, וְחֲכָמִים פּוֹסְלִין** את הבהמה לעשותה טריפה, משום שאינה יכולה לחיות בלא עור.

גמרא

במשניות העוסקות בפגמים שאירעו בבהמה, נקטה המשנה לשון 'אלו'. אולם לשון אלו משמע מיעוט, אלו ולא אחרים, והמשנה כתבה לשון 'אלו' גם בטריפות וגם בכשירות, ובהכרח שרק במקום אחד נתכוונה למעט את הפגמים שלא מנתה. שהרי אם אין טריפות מלבד המנויות במשנה, אין למעט שאר פגמים מכלל הכשירות, ואם אין כשירות מלבד המנויות במשנה, אין למעט שאר פגמים מכלל הטריפות. לפיכך דנה הגמרא, מאיזה משנה יש למעט את שאר הפגמים. **אִתְּמַר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** שדברי המשנה **אֵלּוּ טְרֵפוֹת,** הם שנכתבו **בַּדַּוְקָא,** ללמד שאין פגמים שמחמתם הבהמה נעשית טריפה, מלבד אלו שהמשנה מנתה בדין הטריפות, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר,** שדברי משנתינו **אֵלּוּ כְּשֵׁרוֹת** נכתבו **דַּוְקָא,** ללמד שאין פגמים שמותירים את הבהמה כשירה מלבד אלו שהמשנה מנתה בדין הכשירות. מבררת הגמרא את דבריהם: **כְּמַאי קָא מִיפַּלְגֵי,** על אלו פגמים שלא נכתבו במשניות נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש, אם הבהמה נעשית טריפה מחמתם או לא. מבארת הגמרא, שנחלקו **בְּדִבְרֵי רַב מַתְּנָא, דְּאָמַר רַב מַתְּנָא, הַאי בּוּקָא דְּאַטְּמָא** – בליטת קולית הירך שהיא עגולה, הנכנסת בתוך עצם הירך, **דְּשָׁף מִדּוּכְתֵּיהּ** – שנעקרה ממקומה בגומא שבעצם הירך, הרי זו **טְרֵפָה,** וטריפה זו לא נכתבה במשנה. לפיכך, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** דברי המשנה לעיל **אֵלּוּ טְרֵפוֹת** נכתבו **דַּוְקָא** למעט מהם פגם שלא נכתב במשנה, והוא קולית הירך שנשמטה ממקומה, שהרי התנא במשנה **תָּנָא** – שנה ומנה את **הַטְּרֵפוֹת, וְתָנָא** – והוסיף ושנה במשנה **זֶה הַכְּלָל** כל שאין כמוה חיה, טריפה, ללמד על פגמים נוספים שלא נכתבו במשנה שהם בכלל הטריפות, משום שמחמתם הבהמה אינה יכולה לחיות,

יום ראשון

יום ראשון — יד מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עב־עו.
תניא: וזהו צדק . . . סלה אכי"ר.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

י"ד מְנַחֵם אָב תש"א – נִמְלְאוּ חֲמִשִּׁים שָׁנָה מִיּוֹם שֶׁאָמַר לִי אַדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] שֶׁאַתְחִיל לִרְשֹׁם הַסִּפּוּרִים שֶׁמְּסַפֵּר לִי. כַּאֲשֶׁר הִתְחִיל הַ"צֶּמַח צֶדֶק" לִכְתֹּב בְּעִנְיְנֵי נִגְלֶה וַחֲסִידוּת, אָמַר לוֹ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: "וּקְנֵה לְךָ חָבֵר", וְקָנֶה (קוּף בְּקָמַץ, נוּן בְּסֶגוֹל) – לְשׁוֹן קוּלְמוּס – לְךָ חָבֵר. פַּעַם אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] בְּשֵׁם אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: וְקָנָה – לְשׁוֹן קוּלְמוּס – לְךָ חָבֵר, וּפֵרֵשׁ אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: קוּלְמוּס הַלֵּב; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁלּוֹמְדִים צָרִיךְ "לִחְיוֹת" אוֹתוֹ.

יום שני

יום שני — טו מנחם אב — ה'תש"ג

אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

שיעורים. חומש: עקב, שני עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: ה. ויעש . . . 214 שמבין הכל.

רוֹשֵׁם אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: מַעֲלַת טו בְּאָב עַל כָּל טו בַּחֹדֶשׁ, שֶׁזֶּהוּ רַק הַשְׁלֵמוּת בְּהַגְּלוּי, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם הִיא רַק בְּחִינַת מְקַבֵּל, אֲבָל בְּטו בְּאָב הָאוֹר בָּהּ בִּקְבִיעוּת, לְפִי שֶׁהֲעֲלִיָּה הִיא לְפִי עֶרֶךְ עֹצֶם הַיְרִידָה דְּתִשְׁעָה בְּאָב,.. וְזֶהוּ "תָּשַׁשׁ כֹּחָהּ שֶׁל חַמָּה", עַכּוּ"ם [=עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת] מוֹנִים לְחַמָּה בִּישָׁא, וּבְט"ו תָּשַׁשׁ כו' בְּמִכָּל שֶׁכֵּן מִזְּמַן הַבַּיִת שֶׁהָיוּ נִכְנָעִים לִשְׁלֹמֹה, כָּל שֶׁכֵּן לֶעָתִיד, "וְנָהֲרוּ אֵלָיו", בִּבְחִינַת בִּטּוּל לְגַמְרֵי, וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר כו', וּמֵעֵין זֶה בְּטו בְּאָב תָּשַׁשׁ כו'.

יום שלישי

יום שלישי — טז מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שלישי עם פירש"י
תהלים: עט־פב.
תניא: אך . . . קח וי"ב ע"ש.

נסיעות הבעש"ט בתחילת ההתגלות שלו היו ע"ד שלשה ענינים: פדיון שבוים, חיזוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי הי' מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא מים און צו וואסער גייט מען. פנימיות התורה נקרא אש און פאר פייער האָט מען מורא. דערפאר דארף דער משפיע גיין צום מקבל און זאָגען איהם: האָב קיין מורא ניט ווייל ה' אלקיך אש אוכלה הוא.

נְסִיעוֹת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב בִּתְחִלַּת הַהִתְגַּלּוּת שֶׁלּוֹ הָיוּ עַל דְּבַר שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים: פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים, חִזּוּק הַתּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם, הִתְגַּלּוּת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי הָיָה מְבָאֵר בָּזֶה: גַּלְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה נִקְרָא "מַיִם", וְאֶל מַיִם – הוֹלְכִים. פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה נִקְרָא "אֵשׁ", וּמֵאֵשׁ – מְפַחֲדִים. לָכֵן צָרִיךְ הַמַּשְׁפִּיעַ לָלֶכֶת אֶל הַמְקַבֵּל וְלוֹמַר לוֹ: אַל תִּירָא, כִּי "ה' אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא".

יום רביעי

יום רביעי **יז מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: עקב, רביעי עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: אך ביאור . . . קח ח״ע כנ״ל.

אדמו״ר הצ״צ ביאר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: אז ער לערענט א הלכה און ווייס אז די זעלבע הלכה וועט ער לערנען נאָך מאה ועשרים שנה אין גן עדן גיט עס אריין א פייערעל.

אַדְמוֹ״ר הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בֵּאֵר מַה שֶּׁמְּיַחֲסִים אֵשׁ לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁהִיא הַנּוֹתֶנֶת חַיּוּת בְּגַלְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה: כְּשֶׁהוּא לוֹמֵד הֲלָכָה וְיוֹדֵעַ שֶׁאֶת אוֹתָהּ הֲלָכָה הוּא יִלְמַד לְאַחַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּגַן עֵדֶן – זֶה מַחְדִּיר בּוֹ הִתְלַהֲבוּת.

יום חמישי

יום חמישי **יח מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: עקב, חמישי עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: אך עולם . . . 216 בעשי׳.

אדמו״ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל בעדארף דערנעמען ביז מיצוי הנפש.

אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי אָמַר בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל צְרִיכָה ״לִתְפּוֹס״ עַד מִצּוּי הַנֶּפֶשׁ.

יום שישי

יום שישי **יט מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: עקב, ששי עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: והנה באדם . . . לאברהם כו׳.

הַמִּתְפַּלְּלִים בְּאַרְבָּעָה זוּגוֹת תְּפִלִּין – כָּךְ נוֹהֲגִים: א) מְנִיחִים תְּפִלִּין שֶׁל יָד וּתְפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּרַשִׁ״י קֹדֶם אֲמִירַת פֶּרֶק ״אֵיזֶהוּ״, וּמִתְפַּלְּלִים בָּהֶם עַד אַחֲרֵי ״אַךְ צַדִּיקִים״ גוֹ׳, ב) מְסִירִים תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּרַשִׁ״י, וּמְנִיחִים – בְּלֹא בְּרָכָה – תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּשִׁמּוּשָׁא רַבָּא, וְקוֹרְאִים ״שְׁמַע גוֹ׳״ ״עַד אֱמֶת״, וְאוֹמְרִים מִזְמוֹרֵי תְּהִלִּים כְּפִי שֶׁנֶּחְלַק לִימֵי הַחֹדֶשׁ. וְהַמְּהַדְּרִים הָיוּ לוֹמְדִים אוֹתָם עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י וּמְצוּדוֹת. ג) אַחַר כָּךְ מְנִיחִים תְּפִלִּין דְּרַבֵּנוּ תָּם – בְּלֹא בְּרָכָה – וְקוֹרְאִים ״שְׁמַע גוֹ׳״ עַד ״אֱמֶת״, פָּרָשַׁת ״קַדֵּשׁ גוֹ׳״ וְהַזְּכִירוֹת שֶׁנִּדְפְּסוּ בַּסִּדּוּר. וְלוֹמְדִים פֶּרֶק מִשְׁנָיוֹת כָּל אֶחָד לְפִי הֲבָנָתוֹ. ד) מְסִירִים תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּרַבֵּנוּ תָּם, וּמְנִיחִים תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּרַאֲבַ״ד – בְּלֹא בְּרָכָה – וְקוֹרִים ״שְׁמַע גוֹ׳״ עַד ״אֱמֶת״, וְלוֹמְדִים פָּרָשַׁת חֻמָּשׁ עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י – מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ: יוֹם א׳ עַד שֵׁנִי, בְּיוֹם ב׳ פָּרָשָׁה ב׳ וְכוּ׳.

שבת קודש

שבת **כ מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: עקב, שביעי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: אך . . . והמשכילים יבינו.

כשם שמצות תפלין, עד״מ, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כובד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד, כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמ״ש הרמב״ם (יסודי

התורה פ"ב ה"א): "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה ולירא אותו שנאמר ואהבת את ה"א ונאמר את ה"א תירא", הנה שיעור מצות אלו הוא אשר יורגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד אז אים זאָל ווערען גוט פון דעם, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מורגש מיראת העונש ביר"ש ולפעמים הוא ברגש של ירא בושת או גם יראת הרוממות.

כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת תְּפִלִּין, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, יֵשׁ לָהּ מָקוֹם קָבוּעַ בָּרֹאשׁ וּבַזְּרוֹעַ, וּמַרְגִּישׁ כֹּבֶד הַתְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ וְהַהִדּוּק דִּתְפִלָּה שֶׁל יָד – כֵּן הוּא בְּמִצְוַת אַהֲבָה וְיִרְאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם (יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב' הֲלָכָה א') : הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה מִצְוָה לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ", וְנֶאֱמַר "אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא". הִנֵּה שִׁעוּר מִצְוֹת אֵלּוּ הוּא אֲשֶׁר יֵרָגְשׁוּ בְּהֶרְגֵּשׁ גּוּפָנִי בִּבְשַׂר הַלֵּב מַמָּשׁ, וּכְמוֹ אָדָם הַפּוֹגֵשׁ אֶת אוֹהֲבוֹ הַנֶּאֱמָן, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ טוֹב מִזֶּה, שֶׁיִּשְׁכַּח עַל כָּל הַדְּבָרִים הַמַּעִיקִים אוֹתוֹ, אֶלָּא עוֹד שֶׁיִּתְעוֹרֵר בּוֹ חִיּוּת פְּנִימִי בְּתִקְוָה טוֹבָה, כִּי לִבּוֹ טוֹב עָלָיו, וְכֵן בְּמִדַּת הַיִּרְאָה נוֹפֵל עָלָיו פַּחַד גָּדוֹל וּמוֹרָא, כִּי בַּשָּׁעָה הַהִיא הוּא נִזְכָּר עַל כָּל עִנְיָנָיו הַלֹּא טוֹבִים בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, וְלִבּוֹ יִכְאַב בִּכְאֵב מֻרְגָּשׁ מִיִּרְאַת הָעֹנֶשׁ בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, וְלִפְעָמִים הוּא בְּרֶגֶשׁ שֶׁל יֵרֵא בֹּשֶׁת אוֹ גַּם יִרְאַת הָרוֹמְמוּת.

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' א

במראיהם, שאם ירשוו הרי מוכח שנעשה לאחר שחיטה ויכשיר, **וְלֹא אִידַּמּוּ** – ולא היו דומים הנקבים, ואם כן יש לחשוש שנעשה מחיים, ורצה רבא להטריפה. **אָתָא** – בא **רַב מְשַׁרְשִׁיָא בְּרֵיהּ** – בנו של רבא, והיה **מְמַשְׁמֵשׁ בְּהוּ** באותו נקב האחר שעשה רבא, ועל ידי כך השתנה מראהו של הנקב **וְאִידַּמּוּ** – וחזרו הנקבים להיראות דומים זה לזה, והכשיר רבא. **אָמַר** לֵיהּ רבא לרב משרשיא בנו, **מָנָא לָךְ הָא** – מנין לך חכמה זאת לעשות כך, **אָמַר** לֵיהּ רב משרשיא, מדעתי הבנתי זאת, שהרי **כַּמָּה יְדֵי מְמַשְׁמְשׁוּ בְּהָנֵי** – כמה ידים משמשו בנקב שכבר היה בתחילה, **מַקְּמֵי דְּלִיתֵי לְקַמֵּיהּ דְּמַר** – קודם שהובאו לפני אדוני, ואם כך רק על ידי מישמוש גם בנקב החדש יתכן שיהיו הנקבים דומים זה לזה. **אָמַר** לֵיהּ רבא, **חַכִּים בְּרֵי** – הנה בני חכם הוא **בְּהַלְכוֹת טְרֵפוֹת כְּרַבִּי יוֹחָנָן** שהיה חכם בכל העניינים.

מביאה הגמרא הלכה זו בריאה שניקבה והדינים בזה: **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ** – אמרו שניהם, **מַקִּיפִים בְּרִיאָה** – ניתן לבדוק נקב הנמצא בריאה ולהוכיח שנעשה אחר שחיטה, על ידי שנוקבים נקב נוסף סמוך לנקב שכבר קיים, שגם בריאה ניתן להבחין בין נקב שלפני שחיטה לזה שאחר השחיטה. **אָמַר רָבָא, לֹא אֲמָרָן** שניתן לסמוך על בדיקה זו **אֶלָּא** כשנוקב את הנקב החדש **בְּאוֹתָהּ עֲרוּגָה** – באותו צד הריאה [ימיני או שמאלי] שבו הנקב נמצא. שאז ניתן להשוות בין הנקבים שהרי הם באותו מקום, **אֲבָל** להשוות מַנקב הנמצא **בַּעֲרוּגָה** שבצד זה של הריאה לְנקב חדש שיעשה **בַּעֲרוּגָה** שבצידה השני, **לֹא** ניתן לסמוך על בדיקה זו, משום שיש לחוש שהשינוי שבמראה הערוגות זו מזו, יגרום שנקב שבערוגה שבצד זה אף שהיה מחיים, ידמה לנקב שבערוגה שבצד השני שנעשה לאחר שחיטה. פוסקת הגמרא: **וְהִלְכְתָא** שאין לחוש לכך, ומקיפין **אֲפִילּוּ מַעֲרוּגָה** שבצד זה **לַעֲרוּגָה** שבצד אחר, משום שעל אף השינוי המועט שבין צידי הריאה עדיין ניתן להבחין בין נקב לנקב. אבל רק **מַדְקָה לְדַקָּה** – מנקב שבאונא זו לנקב שבאונא אחרת באותה ריאה, **וְכֵן מִגַּפָּה לְגַפָּה** – מנקב שבאומה זו לנקב שבאומה אחרת שדומות זו לזו, **אֲבָל לֹא מִגַּפָּה** – מנקב שבאומה **לְדַקָּה** – לנקב שבאונא, **וְלֹא מַדְקָה** – מנקב שבאונא **לְגַפָּה** – לנקב שבאומה, משום שאין מראה האונא דומה לגמרי למראה האומה, ויש לחוש שידמה נקב שמחיים לנקב שלאחר שחיטה.

מביאה הגמרא הלכה זו בפסוקת הגרגרת והדינים בזה: **אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, מַקִּיפִין בְּקָנָה** – אם נמצא הקנה פסוק באופן שמטריף את הבהמה, ואין ידוע אם נעשה מחיים או נעשה לאחר שחיטה, נוקבים ופוסקים בקנה במקום אחר, ומשוים בין המקומות הפגומים ומבררים בכך אימתי נפסק הקנה. **אָמַר רַב פָּפָא, לֹא אֲמָרָן** שניתן לסמוך על בדיקה זו, **אֶלָּא** כשנוקב את החדש **בְּאוֹתָהּ חוּלְיָא** – באותן שלש טבעות שבקנה שבהן נמצא הנקב, שאז ניתן להשוות בין הנקבים מאחר שהם באותו מקום, **אֲבָל מֵחוּלְיָא** שבה נמצא הנקב **לְחוּלְיָא** אחרת, **לֹא** ניתן לסמוך על בדיקה זו, משום שהמקומות שונים זה מזה ויש לחוש שידמה נקב שמחיים לנקב שלאחר שחיטה. פוסקת הגמרא: **וְהִלְכְתָא** שאין לחוש לכך, שהשינוי שבין חוליא לחוליא מועט הוא, ולכן מקיפין **אֲפִילּוּ מֵחוּלְיָא לְחוּלְיָא, וּמִבַּר חוּלְיָא** – וכמו כן מקיפין על נקב שבצדדי הקנה ובתחתיתו ששם דופנו דק וקלוש לְנקב שנמצא במקום זה שב**בַּר חוּלְיָא** אחר, **אֲבָל לֹא מֵחוּלְיָא לְבַר חוּלְיָא, וְכֵן לֹא מִבַּר חוּלְיָא לְחוּלְיָא,** ששונים הם זה מזה ולא ניתן להבחין בין נקב הנעשה מחיים לנעשה לאחר שחיטה.

מביאה הגמרא דין נקב בחלחולת והכשרתו: **אָמַר זְעִירִי, חַלְחוֹלֶת** [–המעי האחרון, בסוף המעיים, שהוא שוה ואין בו עיקום והוא שהריעי יוצא בו] **שֶׁנִּיקְּבָה, כְּשֵׁרָה, הוֹאִיל וְיֵרֵיכַיִם** העומדות משני צידיה **מַעֲמִידוֹת** וסותמות **אוֹתָהּ** – את הנקב, שהרי היא אדוקה בהם.

מברר הגמרא: **וְכַמָּה** שיעורו של נקב שניתן עדיין להכשירה משום העמדת הירכים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אִילָעִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** כשהוא **בְּמָקוֹם הַדֶּבֶק** – במקום שדבוקה בירכים, אף שניקב **בְּרוּבוֹ** של חלחולת עדיין כשירה היא, ששם היא סתומה על ידי העצמות המקיפות אותה, אבל **שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הַדֶּבֶק,** אפילו ניקבה **בְּמַשֶּׁהוּ** טריפה, ששם אין דבר לסותמה והריעי יוצא מהנקב ושותת לחללי הגוף. **אֲמָרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרָבָא, מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן** – אמרו החכמים בני הישיבה לפני רבא דין זה משמו של רב נחמן, **אָמַר** להם רבא, **לָאו מִי אֲמִינָא לְכוּ** – האם לא אמרתי לכם **לֹא תִּתְלוּ בֵּיהּ** – שלא תתלו ותאמרו משמו של רב נחמן

תרומות ומעשרות בגידולי בית

יום ראשון י"ד מנ"א ה'תשע"א

הלכות מעשר שני פרק י, הלכה א: כֹּל שֶׁהוּא חַיָּב בְּעֶרְלָה – יֵשׁ לוֹ רְבָעִי, וְכֹל שֶׁפָּטוּר מִן הָעֶרְלָה – אֵינוֹ חַיָּב בִּרְבָעִי.

ומקורו בירושלמי (ערלה פ"א ה"א): "אמר רבי יוחנן דברי רבי ישמעאל, כל שאין לו ערלה - אין לו רבעי". ולכן הנוטע שלוש שנים לסייג ומכאן ואילך למאכל, אין לו רבעי כיון שהיה פטור מן הערלה.

וכאשר העץ נטוע בבית, יש לו ערלה, וכמבואר להלן (ה"ט): "אילן שנטעו בתוך הבית, חייב בערלה". ולפי זה הגדל בבית חייב בנטע רבעי כשם שחייב בערלה.

ולכאורה יש לעיין: הרי מצינו שחיוב נטע רבעי אינו תלוי רק בערלה אלא גם במעשר שני, כפי שכתב הרמב"ם (לעיל פ"ט ה"א) "נטע רבעי הרי הוא קודש, שנאמר ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה', ודינו להאכל בירושלים לבעליו כמעשר שני, וכשם שאין מעשר שני בסוריא כך אין נטע רבעי בסוריא".

ואם כן, במקום שפטור ממעשר שני (כגון, סוריא) - פטור מנטע רבעי, ולמרות שיש איסור ערלה בחו"ל מהלכה למשה מסיני, פטורים מנטע רבעי - כיון שהרבעי נלמד ממעשר שני (ראה הל' מאכ"א פ"י הט"ו).

ולפי זה נשאלת השאלה, האם מה שגדל בבית חייב בתרומות ומעשרות?

ונחלקו הראשונים בדבר: לפי הרמב"ם (הל' מעשר פ"א ה"י), פירות הגדלים בחממה חייבים בתרומות ומעשרות מדרבנן. ואם כן, בין אם מדמים נטע רבעי לערלה ובין אם מדמים אותו למעשר שני – מה שגדל בבית חייב בנטע רבעי. וההבדל הוא שאם נטע רבעי נלמד מערלה, החיוב הוא מדאורייתא ואם הוא נלמד מתרומות ומעשרות, החיוב הוא מדרבנן.

ואילו לפי הראב"ד (שם) - הגדל בבית פטור מתרו"מ. אך יש שכתבו שגם לשיטת הראב"ד הגדל בבית חייב בנטע רבעי, כשם שחייב בערלה, אף שפטור מתרו"מ.

(אמונות עתיך, 48)

ביכורים בשנת השמיטה

יום שני ט"ו מנ"א ה'תשע"א

הלכות בכורים פרק ב, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לְהָבִיא בִּכּוּרִים לַמִּקְדָּשׁ.

ה'מנחת חינוך' (מצוה צ"א) דייק מסתימת לשון הרמב"ם, שלא חילק בין שנת השמיטה לשנה רגילה, שמזה משמע שגם בשמיטה מצוה להביא ביכורים. וכן כתב רש"י בחומש (משפטים כג, יט).

ויש שכתבו (מזרחי, שפ"ח ועוד) שאין ביכורים בשמיטה, והגירסה ברש"י (בספרים שלפנינו) היא טעות סופר. שהרי בפרשת ביכורים, שהמביא צריך לקראה, נאמר "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'", ובשנת השמיטה לא יוכל לומר זאת, כי פירות הארץ הם הפקר ואינם שלו.

ובספר 'תורת הארץ' (פ"א אות י"ח) כתב שאין לדחות את הגירסה מכח קושיה זו, כי הבאת הביכורים אינה תלויה בקריאת הפרשה, וגם בשנה רגילה יש מביאים ואינם קוראים (לקמן פ"ד ה"ב).

ויש לומר, שבשמיטה אין להביא ביכורים מטעם שאין הפירות שלו, וכמו מוכר פירותיו(לקמן הי"ד) שאינו מביא "שהרי אין לו פירות". וכן כתב ה'אור החיים' (תבוא כו, ב).

ובשיטת הרמב"ם אין הכרע. ניתן לומר שלדעתו בשנה השביעית מביאים ביכורים (כדברי המנ"ח), ואף שפסק שהמוכר פירותיו אינו מביא ביכורים – יש לחלק: בשמיטה בידו לזכות מן ההפקר וחייב הוא לזכות כדי להביא ביכורים, ואילו המוכר פירותיו הרי הוא תלוי בדעת הקונה שיסכים למכור לו את הפירות בחזרה, ולכן אינו מביא.

חלה ותרומה - אז והיום

יום שלישי ט"ז מנ"א ה'תשע"א

הלכות בכורים פרק ה, הלכה ט: מִפְּנֵי טֻמְאַת הַמֵּת – מַפְרִישִׁין חַלָּה אַחַת בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה וְשׂוֹרְפִין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמֵאָה וְיֵשׁ לָהּ שֵׁם מִן הַתּוֹרָה.

כתב הרמב"ם (הל' תרומות פ"ג ה"א) שבזמן הזה שתרומה עומדת לשריפה מפני הטומאה מפריש לכתחילה כל־שהוא, ואילו כאן פוסק להפריש חלה אחד מארבעים ושמונה אפילו בזמן הזה כשעומדת לשריפה!

יש מבארים: בתרומה, אם יפריש אחד מחמשים (כשיעור הפרשה של תרומה טהורה), הכהן אינו מרוויח מכך (שהרי עומדת לשריפה) ואילו הלוי מפסיד כי יקבל מעשר מהכמות הנשארת לאחר הורדת אחד מחמשים, ולכן עדיף שיפריש תרומה כל־שהוא והלוי יקבל מעשר גדול יותר, אך בחלה שבהגדלת ההפרשה לא נגרם נזק לאחר, נשאר השיעור של אחד מארבעים ושמונה כמו בחלה טהורה (שו"ת רדב"ז החדשות סי' קפ"ט).

ויש אומרים: בתרומה גדולה, אף אם יתן שיעור קטן לא יתבטל שם תרומה מתבואה זו, שהרי בנוסף לכך ניתנת תרומת מעשר ששיעורה קבוע מן התורה ואין צורך לתקן שיפריש גם כמות ראויה של תרומה. אך בחלה יש לתת שיעור של אחד מארבעים ושמונה כדי שיהא בה שיעור נתינה חשובה, ולא תתבטל תורת חלה מהעיסה (שו"ת מבי"ט ח"ג סי' מז).

למעשה נהגו להפריש חלה כל־שהוא. וכתב המבי"ט (שם) שמנהג זה מתאים גם לדעת הרמב"ם, כי הרמב"ם מדבר כאשר נותנים את החלה לכהן ולכן צריך שיהא בה 'כדי נתינה', אך כיום שאין נהוג לתת את החלה לכהן, כי אינו יכול לאוכלה,

ואילו השימוש המותר בה (הסקה תחת התבשיל) אינו נחשב בעיניו ואינו נוטלה בשביל כך, ולמעשה נשרפת ללא תועלת (כי לבעל העיסה אסור להסיק בה), עדיף שישרוף מעט מאשר הרבה.

אך יש שכתבו שלדעת הרמב"ם יש להפריש חלה כשיעור אף כשאינה ניתנת לכהן. ולמדו זאת מחילוקי הלשונות בדבריו, שבתרומה כתב (הל' תרומות פ"ג ה"א) "תרומה גדולה אין לה שיעור מן התורה... ולכתחילה לא יפריש אלא כשיעור שנתנו חכמים", הרי שדין זה הוא רק לכתחילה ואם הפריש פחות יצא, אך לגבי חלה כתב (לעיל ה"ב) "ומדברי סופרים שמפרישין אחד מארבעה ועשרים..." ולא כתב "לכתחילה", כי בחלה קבעו חכמים שאין העיסה יוצאת מידי טבל עד שיפריש שיעור זה. ולכן גם היום חייבים להפריש כשיעור זה (מעדני ארץ תרומות פ"ג סק"א).

מתי עיסת הפקר חייבת בחלה?

יום רביעי י"ז מנ"א ה'תשע"א

הלכות בכורים פרק ח, הלכה ז: הִקְדִּישָׁהּ קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל, וְנִתְגַּלְגְּלָה בְּיַד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָהּ – פְּטוּרָה; שֶׁבִּשְׁעַת חוֹבָתָהּ הָיְתָה פְּטוּרָה.

בהלכה הקודמת כתב הרמב"ם שאם בעת חלות חיוב חלה (גלגול העיסה) היתה העיסה בבעלות המחייבת, אף שלפני חלות החיוב היתה בבעלות הפוטרת, היינו שהקדישה או הפקירה קודם הגלגול ואחר כך פדאה או זכה בה ואח"כ גלגלה, או שנכנסה לבעלות הפוטרת אחרי חלות החיוב, כגון שהקדיש עיסה או הפקירה לאחר שנתגלגלה, ואח"כ פדאה או זכה בה – חייבת בחלה.

ואילו בהלכה זו - שאם כאשר חל החיוב היתה העיסה תחת בעלות הפוטרת הרי היא פטורה מחלה – מביא הרמב"ם רק דוגמא מהקדש ואינו מבאר מה דינה אם בעת חלות החיוב היתה הפקר?

והביאור:

חיוב תרומות ומעשרות חל בכל כמות, אפילו בכל שהוא, ואילו חיוב חלה הוא רק כאשר יש בעיסה שיעור – חמשה רבעי קב, וכולה צריכה להיות בבעלות אדם אחד (ראה חלה פ"א מ"ז). ולכן, בהקדש למדו מ"עריסותיכם – ולא של הקדש", שבעלות הקדש פוטרת, ואילו בהפקר הפטור הוא משום שלא נוצרו תנאי חיוב כי הפקר אין לו בעלים ו"רשות הכל עליו" (כלשון הרשב"א קידושין סה,ב) - שלא כעיסת הדיוט או עיסת הקדש שיש לה רשות אחת - וכדי לחייבה בחלה צריכה העיסה להיות כשיעור ובבעלות אחת.

ולכן, אף ש"נתגלגלה ביד ההקדש ואח"כ פדאה פטורה" כיון ש"בשעת חובתה היתה פטורה", בהפקר הרי בעת הגלגול לא חל עליה חיוב ורק לאחר שזכה בה חל החיוב והרי זה דומה ל"שני גויים שעשו עיסה כשיעור וחלקו אותה ואחר כך נתגיירו, והוסיף כל אחד על חלקו . . הרי זו חייבת" (לעיל פ"ז ה"ח), וכדברי הרמב"ם (שם) "שלא היתה לה שעת חובה כשהיו גויים", כי בעיסת גויים אין השותפים מצטרפים וכיון שלכל אחד אין שיעור חיוב חלה, לא היתה עדיין 'שעת חובה' שיחול עליה פטור (ורק אם לאחר שנתגיירו הוסיפו והשלימו לשיעור, חלה חובת חלה).

(מרחשת ח"א סי' מז סק"ב)

בין מצוות מילה לפדיון הבן

יום חמישי י"ח מנ"א ה'תשע"א

הלכות בכורים פרק יא, הלכה ה: הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ – מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן. וְאִם פָּדָה עַצְמוֹ – מְבָרֵךְ לִפְדּוֹת הַבְּכוֹר.

הריב"ש (שו"ת סי' קלא) נשאל: כיון שמצוות פדיון הבן מוטלת בעיקר על האב, מדוע מברך "על פדיון הבן", והרי כתב הרמב"ם (הל' ברכות יא, יא) שהעושה מצוה לעצמו מברך 'לעשות', ואם עושה אותה לאחרים מברך 'על העשייה'. וכן פוסק הרמב"ם לגבי מילה (הל' מילה ג, א) שהמל את בנו מברך 'למול', ואם מל את בן חברו מברך 'על המילה''. וצריך ביאור, מדוע בפדיון הבן כותב הרמב"ם שהפודה את בנו מברך 'על פדיון הבן' ולא 'לפדות'?

ותירץ הריב"ש: במילה חובה על האב למול את בנו ולכן כשעושה את המצוה בעצמו מברך 'למול'' אבל בפדיון הבן עיקר החיוב הוא על הבן – לפדות את עצמו – אלא שהאב חייב לבצע את חובתו של הבן, ואם כן האב מקיים מצוה עבור אחרים, היינו שמוציא את בנו ידי חובת מצוות הפדייה. ולכן מברך 'על פדיון הבן', כמו בכל מקום שאדם עושה מצוה בשביל אחרים ומברך על העשייה.

המותר והאסור במלאכת האילן

יום שישי י"ט מנ"א ה'תשע"א

הלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה ה: וְלֹא יַחְתֹּךְ הַיְבֹלֶת מִן הָאִילָנוֹת. וְלֹא יְפַרֵק הֶעָלִין... וְלֹא יְעַשֵּׁן תַּחְתָּיו כְּדֵי שֶׁיָּמוּת הַתּוֹלַעַת.

להלן (ה"ז) כתב הרמב"ם: "המקשקש בזיתים – אם להברות את האילן אסור, ואם לסתום את הפצימין (הסדקים) מותר", היינו שאסור לעשות מלאכה שמטרתה להשביח את האילן, אך מותר לעשות מלאכה כדי למנוע נזק. ולפי זה צריך ביאור: מדוע אסר כאן קציצת יבלת והרי היא רק מניעת נזק?

ועוד צריך ביאור:

להלן (ה"ח-י) כתב הרמב"ם שמלאכות דרבנן מותרות במקום הפסד, ולכן מותר להשקות את האילנות כדי שלא יפסדו. ומדוע אין מקילים גם בקציצת יבלת משום הפסד?

ויש מחלקים, שבגוף האילן אסורות אפילו עבודות שנועדו למנוע נזק, ואילו עבודות חיצוניות אסורות רק כשמטרתן להשביח. ולכן אין לחתוך יבלת מן האילן ולפרק ממנו עלים כי עבודות אלו הן בגוף האילן, אך בקשקוש תחת הזיתים שאינו עבודה בגוף האילן מחלק הרמב"ם בין השבחה ומניעת נזק (פאת השולחן סי' כ' סי"א).

אך לפירוש זה עדיין קשה מדוע אסר הרמב"ם לעשן תחת האילן כדי שתמות התולעת, והרי מלאכה זו עונה על שני התנאים להיתר, כי אינה בגוף האילן והיא רק למנוע נזק.

ויש המחלקים בין נזקים תדירים מחמת הטבע כגון ציניה וחמה, לנזקים שאינם תמידיים וקבועים: הסרתם של נזקים קבועים נחשבת כהשבחת האילן, כי מלכתחילה מעריכים את שווי האילן לאחר הפחתת הנזקים הרגילים ולכן מניעת נזקים אלו נחשבת כהשבחת האילן מעבר לשוויו, ועל כך מדבר הרמב"ם בהלכה זו. אבל הסדקים אינם דבר קבוע ורגיל ונוצרים רק לפעמים, ולכן סתימתן נחשבת כהסרת נזק בלבד ומותרת (תפארת ישראל שביעית פ"ב, כז. וראה 'אוצר יסודי שביעית' ע' שנח ואילך).

'נטיעה' בשביעית ובערלה

שבת קודש כ' מנ"א ה'תשע"א

הלכות שמיטה ויובל פרק ג, הלכה ח: אִילָן שֶׁנִּקְצַץ וְהוֹצִיא חֲלִיפִין: אִם נִקְצַץ... מִטָּפַח וּלְמַטָּה — הֲרֵי הוּא כַּנְּטִיעָה.

לדעת רבי שמעון (שביעית פ"א מ"ח) אילן שגזעו נגדע והוציא ענפים חדשים — אם נשאר בגזע פחות מטפח, דינו כ'נטיעה' שמותר לחרוש בשבילה עד ראש השנה (לעיל הל' ה'). ולענין ערלה מצינו בירושלמי (פ"א ה"ו) שאילן שגזעו נגדע וחזרו ענפיו לגדול, לדעת ר' אליעזר בן יעקב אם נשאר פחות מטפח חייב בערלה כי נחשב כנטיעה חדשה, ולדעת חכמים אינו חייב בערלה אלא אם כן נגדע עד פני הקרקע. ומבואר בירושלמי (שם)

שרבי שמעון (בשביעית) ורבי אליעזר בן יעקב (בערלה) אמרו דבר אחד, שאם נגדע האילן מטפח ולמטה הרי הוא כנטיעה חדשה

והקשה הש"ך (יו"ד סי' רצ"ד ס"ק ל"א):

בהל' מעשר שני (פ"י הי"ג) כתב הרמב"ם, שחיוב ערלה הוא רק כשיגדע את האילן עד פני הקרקע, ואם נשאר מהגזע אפילו פחות מטפח אינו כנטיעה חדשה, כדעת חכמים, ואילו כאן בהלכות שביעית פסק שאם נשאר בגזע עד גובה טפח מהקרקע נחשב כנטיעה חדשה כדעת רבי שמעון, ולא כדעת חכמים בערלה?

ויש לבאר:

בשביעית, נטיעה רכה שכח גידולה חלש, חסה התורה והתירה לחרוש בשבילה עד ראש השנה. וסובר רבי שמעון שאילן שנגדע גזעו והוא פחות מטפח כחו חלש וגידוליו רכים, ודינו כנטיעה חדשה, אבל בערלה, מעיקר הדין אם נשאר בגזע כלשהו אין בו ערלה, כי זו אינה נטיעה חדשה אלא האילן שקיים כבר. ולר' אליעזר בן יעקב חייב בערלה משום מראית העין, כי נראה כנטיעה חדשה וחכמים לא חשו למראית עין ואסרו רק אם הגזע נגדע עד הקרקע.

ולכן בערלה פסק הרמב"ם כחכמים שאם נשאר מהגזע אין זו נטיעה חדשה (ואין לחשוש למראית עין). אך בשביעית פסק כרבי שמעון, שאם נשאר בגזע פחות מטפח נחשב כנטיעה חדשה כי גם חכמים סוברים כמוהו לענין שביעית (מצד חולשת האילן).

(ע"פ משנת יוסף, שביעית פ"א מ"ח)

המשך ביאור למס' חולין ליום שלישי עמ' ב

הוא. וְאף בנהרות מלמעלה למטה שאמרנו שכאשר העוף שט בכיוון ירידת המים אינו ראיה שהוא בכחו ויש לחשוש, **אִי שָׁדָא צִיבֵּי וְקַדְמֵיהּ** – אם היו מושלכים במים קיסמי עצים השטים בהם והעוף הקדימם, נראה על ידי כך ששט מכוחו ולא מכח הילוך המים בלבד, **דְּהָא קַדְמֵיהּ** – שהרי הוא קדם לקיסמים השטים מכח המים, ואין לחשוש בו.

הגמרא מבארת החילוק בדברים שנפל העוף עליהם, באלו יש לחשוש לריסוק איברים ובאלו אין לחשוש: נפל העוף על **גְּלִימָא מָתִיחַ** – בגד פרוש על גבי יתדות ומתוח היטב, **חַיְּישִׁינָן** לריסוק איברים, כיון שהבגד מתוח, הרי זה כדבר קשה, והעוף נחבט בחזקה ולוקה בכך. וכשנפל על בגד פרוש **דְּלָא מָתִיחַ, לָא חַיְּישִׁינָן** לריסוק איברים, כיון שאינו קשה. ואם היה הבגד **עָוֵף וּמְעוּפָּף** – מקופל לשנים, אף שמתוח הוא **לָא חַיְּישִׁינָן**, שאינו נמתח יפה ועדיין הוא רך.

נפל על גבי **אִיזְלָא וּמְקָרְבֵי קִיטְרֵי** – רשת הפרושה באויר שקשריה סמוכים זה לזה, **חַיְּישִׁינָן** לריסוק איברים, שנחבט בקשרים, ואם **לָא מְקָרְבֵי קִיטְרֵי** – אין קשריה סמוכים זה לזה, **לָא חַיְּישִׁינָן**, מפני שנופל בין הקשרים ואין נחבט בחוזק.

נפל על גבי **כִּיתְנָא דְּעָבֵיד כְּטוּנֵי** – פשתן הקשור בחבילות, **חַיְּישִׁינָן**, שעל ידי שקשור בחבילה קשה הוא, **דְּהַאי גִּיסָא וּדְהַאי גִּיסָא** – ואם נפל על צידי החבילה ונשמט לארץ, **לָא חַיְּישִׁינָן**, שהרי לא נחבט.

נפל על גבי **אִסּוּרְיָיתָא** – חבילות קנים, **חַיְּישִׁינָן**, כיון שקשים הם.

נפל על גבי **כִּיתְנָא** – פשתן שאינו בחבילות אלא שטוח על הקרקע, **דְּדָיֵיק וְנָפֵיץ** – כשהפשתן כבר חבוט וסרוק, **לָא חַיְּישִׁינָן**, מפני שהוא רך. וכאשר הפשתן רק **דָּיֵיק וְלָא נָפֵיץ** – חבוט ועדיין אינו סרוק, **חַיְּישִׁינָן**, משום שיש בו עדיין שברי גבעולים ומהם העוף לוקה.

דְּעָבֵיד כִּיזְרֵי – וכשהוא עשוי באגודות על ידי שזירת הגבעולים ביחד, **כֵּיוָן דְּאִיכָּא בֵּיהּ קִטְרֵי** – שיש בו את השזירות שהם קשים כקשרים, **חַיְּישִׁינָן** שמהם נלקה העוף.

נפל על גבי **דַּקְתָּא** – שברי גבעולים הנופלים מן הפשתן כשמנערים אותו לנקותו הנקראת נעורת הפשתן, **חַיְּישִׁינָן**, מפני שקשה היא. ואם נפל על גבי **דַּקְדַּקְתָּא** – נעורת הנופלת מן הנעורת, **לָא חַיְּישִׁינָן**, שרכה היא.

נפל על גבי **נַבְרָא** – סיב הגדל סביב הדקל שהתייבש ועדיין לא נחלק לרצועות, **חַיְּישִׁינָן**, כיון שקשה הוא. אך אם נפל על גבי **תִּימְחָתָא** – סיב הגדל סביב הדקל לאחר שנחלק לרצועות, **לָא חַיְּישִׁינָן**, שרך הוא.

נפל על גבי **קִיטְמָא נְהִילָא** – אפר שהורקד בנפה, **חַיְּישִׁינָן**, שלאחר שנכבש ונצמד יחד, הוא קשה. ואם האפר **לָא נְהִילָא** – לא הורקד, **לָא חַיְּישִׁינָן**, שאז אינו נכבש ועדיין רך הוא.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ד־כ' מנחם־אב ה'תשע"א

יום ראשון י"ד מנחם־אב ה'תשע"א

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה לִזְבְחֵי שְׁלָמִים וְחַיָּה לִבְשַׂר תַּאֲוָה[2] מִמִּי[3] שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר וְאֵינוֹ מְדַקְדֵּק[4] - יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין[5], אֲפִלּוּ הָיוּ דְּמֵי הָעוֹר מְרֻבִּין עַל דְּמֵי הַבָּשָׂר[6]. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר - לֹא יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין[7].

ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ כַּדֵּי יַיִן סְתוּמוֹת[8] מִמָּקוֹם שֶׁדַּרְכָּם לְהִמָּכֵר סְתוּמוֹת[9] מִמִּי שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר - יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[10]. לְפִיכָךְ[11] צָרִיךְ[12] הַמּוֹכֵר לִפְתֹּחַ רָאשֵׁי הַכַּדִּים[13], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[14]. וְאִם רָצָה[15] לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִמְכֹּר בְּמִדָּה[16] - יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[17].

ג. לְקָחָן פְּתוּחוֹת[18] אוֹ סְתוּמוֹת[19] בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְהִמָּכֵר פְּתוּחוֹת[20], אוֹ שֶׁלָּקַח מִן הַתַּגָּר שֶׁמְּדַקְדֵּק בִּמְכִירָתוֹ - לֹא יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[21]. לָקַח סַלֵּי תְּאֵנִים וַעֲנָבִים עִם הַכֵּלִי[22] - לֹא יָצְאוּ דְּמֵי הַכֵּלִי לְחֻלִּין[23].

ד. לָקַח אֱגוֹזִים וּשְׁקֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - יָצְאוּ קְלִפָּתָן לְחֻלִּין[24]. לָקַח חוֹתָל[25] שֶׁל תְּמָרִים - יָצָא הַחוֹתָל לְחֻלִּין[26]. קַפָּה שֶׁל תְּמָרִים, אִם דְּרוּסוֹת[27] - יָצְאוּ הַקַּפּוֹת[28] לְחֻלִּין[29], וְאִם לָאו - לֹא יָצְאוּ לְחֻלִּין[30].

ה. מִי שֶׁהָיָה לוֹ יַיִן[31] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[32], וְהִשְׁאִיל קַנְקָנָיו לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂר[33], אַף עַל פִּי שֶׁסָּתַם אֶת פִּיהֶם[34] - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[35]. כָּנַס הַיַּיִן[36] לְתוֹכָן סְתָם[37], אִם קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר[38] עַד שֶׁלֹּא סָתַם אֶת פִּיהֶם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[39]; וְאִם מִשֶּׁסָּתַם פִּיהֶן קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר - קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַן[40]. הִפְקִיד לְתוֹךְ הַקַּנְקַן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר הלוקח בהמה לשלמים ממי שאינו תגר. והלוקח כדי יין סתומות במקום שדרכן להמכר כך. מי שהיה לו יין של מעשר שני והשאיל קנקניו לאותו מעשר. צבי שלקחו בכסף מעשר ומת. והמניח דינר מעשר להיות אוכל כנגדו עד שיצא לחולין. הלוקח פירות של מעשר ומשך הפירות ולא נתן הסלע עד שהוקרו. מי שהיו לו פירות חולין בירושלים ומעות מעשר חוץ ממנה. אם מותר לחלל מעשר שני על פירות ע"ה או על מעותיו. טמאים וטהורים שהיו אוכלים או שותים כאחד בירושלים. 2) וכדין וכתורה עשה. 3) ירושלמי שם הלכה א: "אמר רבי זעירא, הדא דתימא (שיצאו העור והקנקן לחולין) כשהיה המוכר הדיוט (שאינו יודע בסחורה, כי אינו חושב שמכר, אלא הבשר והיין בלבד, ואינו מקפיד על העור והקנקן. ולפיכך יצאו לחולין, לפי שלא קנאם במעות מעשר שני). אבל אם היה המוכר אומן (סוחר, שיודע דמי הבשר והעור), נעשה כמוכר זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (ולא יצאו לחולין)". 4) כלומר, אינו מקפיד על העור. 5) כלומר, אין צריך לאכול דמיו בקדושה, בירושלים, לפי שלא נתקדש כלל בקדושת מעשר שני, שהרי הוא כמתנה בידי הלוקח, שאין המוכר מקפיד על כך, ודין העור המחובר לגוף הבהמה, כדין חביות סתומות. 6) שנבלעים דמי העור בדמי הבשר. 7) ודינו כלוקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה. 8) אבל פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. 9) אבל הלוקח במקום שדרכם להימכר פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. 10) שאז אינו מקפיד עליו, ונותנו בחינם אגב היין שבתוכו. 11) כלומר, לפי שאמרנו שאם המוכר אינו תגר, ומכר סתומות ובמקום שדרכם להימכר סתומות, יצאו הקנקנים לחולין. 12) שם פרק ג משנה יג. כבית הלל שאמרו: "מפתח (=פותח), ואינו צריך לערות", ולא כבית שמאי שהצריכו גם לערות את היין. 13) ומדובר במקום שדרכה להימכר סתומות כנ"ל, ובזה שהוא מוכרם פתוחות, הוא מגלה דעתו שהוא מקפיד עליהם, והלוקח משלם בכסף המעשר גם עבור הכדים. 14) וכל זה כדי שיתרבה המעשר, שהרי יאכל בקדושה כנגד הקנקן, ונראה שהוא הדין במוכר בהמה, שיאמר בפירוש שהוא מוכר העור בפני עצמו, כדי שלא יצא לחולין. 15) המוכר שאינו תגר. 16) כלומר, למדוד את היין בדיוק, כדי שלא יבוא להונות את חבירו (כשהוא מוכר לו בבת אחת), ולמכור לו פחות יין ממה שהוא משלם עבורו. 17) אף על פי שהוא פותח את ראשי הכדים כדי למדוד את היין, שבנידון זה אין פתיחת ראשי הכדים הוכחה לכך שהוא מקפיד על הקנקנים. 18) שאז נמכר הקנקן לחוד. 19) והמוכר אינו תגר. 20) שמכירתן פתוחות, היא הוכחה שמוכרין כל אחד בפני עצמו. 21) ונמצא ששילם הלוקח בכסף המעשר גם עבור הקנקן, וצריך לאכול כנגדו בירושלים. 22) שמניחים הסלים בתוכו. 23) שוודאי מוכר הוא הכלי בפני עצמו אף אם אינו תגר, והרי הוא כמוכר חביות פתוחות. אבל הסלים יצאו לחולין, שאינו מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר. 24) שוודאי אין המוכר מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר. 25) סל. 26) שאין המוכר מקפיד עליו, והרי הוא כסלי תאנים וענבים. 27) שאז הן מחוברות לקופה מחמת דריכתן, וצריכות לו. 28) פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים. 29) שטפלות הקופות לתמרים, ואין המוכר מקפיד עליהן. 30) ודינן כדין הכלי של סלי התאנים הנזכר בסוף ההלכה הקודמת. 31) דווקא יין. 32) שעשאו מעשר שני על יין אחר. 33) אמר במפורש שהם מושאלים להוליך בהם מעשר שני. 34) של הקנקנים, ונמצא שהם בטלים ליין שיתקלקל אם ייפתחו הקנקנים. 35) כיוון שפירש שהוא רק משאילם, ועוד שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך הכניסם לקליפתם, שבוודאי אינו פודה אלא כנגד הפרי גרידא והרי כאן תרתי לגריעותא. 36) שהוא עתה יין מעשר שני. 37) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים, ולא קרא לו שם עדיין, אלא כנסו כשהוא טבול למעשר שני. 38) על יין אחר. 39) אף שלאחר הסתימה צריך היין לקנקן, ואף שלא פירש שאינו אלא משאיל הקנקנים, בכל זאת לא קנה מעשר את הקנקן שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך מכניסם לקליפתם. 40) שכיוון שצריך היין לקנקן, הרי הוא כמפריש רמון בקליפתו, שפודה את כל הפרי עם הקליפה. אבל פשוט הוא שאין הקנקן נתפס בקדושת מעשר ואין אומרים שלאחר שתיית היין יישאר בקדושתו, שלא עדיף הוא מקליפות שנקלפו מן

מתוך מהדורת וגשל

1 רְבִיעִית חֲלִין[41], אוֹ שֶׁכָּנַס[42] לְתוֹכָן שֶׁמֶן[43] אוֹ חֹמֶץ אוֹ צִיר[44]
2 אוֹ דְּבַשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי סְתָם[45], בֵּין[46] מִשֶּׁסְּתָמוֹ[47] בֵּין עַד
3 שֶׁלֹּא סְתָם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[48].
4 **ו.** צְבִי שֶׁלְּקָחוֹ[49] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר וָמֵת - יִקָּבֵר בְּעוֹרוֹ[50]. לְקָחוֹ
5 חַי וּשְׁחָטוֹ[51] וְנִטְמָא - הֲרֵי זֶה יִפָּדֶה כִּשְׁאָר פֵּרוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ[52].
6 הַמַּנִּיחַ דִּינָר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לִהְיוֹת אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ[53] עַד שֶׁיֵּצֵא
7 לְחֻלִּין[54], וְהָיָה הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשְׂרִים מָעָה[55], אָכַל עָלָיו
8 בְּעֶשֶׂר מָעָה[56] וְהוּזְלוּ[57] הַמָּעוֹת לְאַחַר זְמַן וַהֲרֵי הַדִּינָר יוֹצֵא
9 בְּאַרְבָּעִים מָעָה[58] - צָרִיךְ לֶאֱכֹל[59] עָלָיו בְּעֶשְׂרִים מָעָה וְאַחַר
10 כָּךְ יֵצֵא לְחֻלִּין[60]. הוּקְרוּ הַמָּעוֹת וַהֲרֵי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשֶׂר
11 מָעִין - אוֹכֵל עָלָיו בְּחֲמֵשׁ מָעִין[61] וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא לְחֻלִּין.
12 **ז.** הַלּוֹקֵחַ[62] פֵּרוֹת[63] בְּסֶלַע שֶׁל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, וּמָשַׁךְ הַפֵּרוֹת[64]
13 וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן הַסֶּלַע[65] עַד שֶׁהוּקְרוּ וְעָמְדוּ בִּשְׁתַּיִם
14 - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן סֶלַע בִּלְבַד[66]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת
15 הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ - בִּנְתִינַת הַכֶּסֶף קוֹנֶה[67], וְהַשָּׁכָר לַמַּעֲשֵׂר[68].
16 **ח.** מָשַׁךְ פֵּרוֹת בִּשְׁתֵּי סְלָעִים, וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן הַמָּעוֹת עַד
17 שֶׁהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת וְעָמְדוּ בְּסֶלַע - אֵינוֹ מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[69] מִמְּעוֹת
18 מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶלָּא סֶלַע אַחַת[70], וּמוֹסִיף עָלֶיהָ סֶלַע שְׁנִיָּה מִן
19 הַחֻלִּין[71] וְנוֹתֵן לַמּוֹכֵר[72]. וְאִם הָיָה הַמּוֹכֵר עַם הָאָרֶץ[73] - הֲרֵי
20 זֶה מֵתָּר לִתֵּן סֶלַע שְׁנִיָּה מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל[74] דְּמַאי[75].
21 נָתַן לוֹ[76] סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק לִמְשֹׁךְ הַפֵּרוֹת עַד
22 שֶׁעָמְדוּ בִּשְׁתַּיִם - מַה שֶּׁפָּדָה פָּדָה[77], וְהַדִּין בֵּינֵיהֶן[78].
23 **ט.** נָתַן לוֹ סְלָעִים שְׁתַּיִם שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק לִמְשֹׁךְ
24 הַפֵּרוֹת עַד שֶׁחָזְרוּ לִהְיוֹת בְּסֶלַע - מַה שֶּׁפָּדָה פָּדָה[79], וּמִדַּת
25 הַדִּין בֵּינֵיהֶם. שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי - פְּדִיָּתוֹ הִיא מְשִׁיכָתוֹ[80].
26 **י.** מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת חֲלִין בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

הפירות. **41)** כלומר, טבל (שלבסוף יפריש עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר), ועל רביעית זו הוסיף יין, ואפילו קרא שם ועשאו מעשר לאחר שסתם פי הקנקן, לא קנה המעשר את הקנקן, שכיוון שיש לו רביעית יין טבל חוץ מן המעשר, לא בטל הקנקן לגבי המעשר. **42)** בתוספתא שם: "במי דברים אמורים (שקנה המעשר את הקנקן), בשל יין (שהיין צריך לקנקן, כנ"ל) אבל של ציר, של חומץ, של מוריס, של שמן, של דבש, בין גפם בין שלא גפם קנה מעשר". **43)** בכתובות קח: אמרו: "רימון בלי קליפתו לא מינטר (אינו נשמר), שמן מינטר בלא קנקנים". **44)** הוא שמן דגים. ואינו חייב כלל במעשר, ולא נזכר בתוספתא שם אלא באשגרה מפרק א שם (תוספתא כפשוטה). או שעירבו בו שמן זית. **45)** שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים ולא קרא שם עדיין. **46)** שקרא שם. **47)** את פי הקנקנים. **48)** שכל אלו אינם כיין הצריך לקנקן, אלא נשמרים בלעדו, ואינם כמפריש פרי בקליפתו. **49)** לבשר תאווה. **50)** "שאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ומעשר שני קרוי "קדש". ואף על פי שכתב רבינו בהלכה א, שהלוקח חיה לבשר תאווה ממי שאינו תגר, יצא העור לחולין, זה אינו אלא כשהיא כשרה לאכילה, שאז אינו נותן דעתו אלא לבשר, אבל כשמת, שאינו ראוי לאכילה, הרי זה כאילו נתן עיניו בעור, ולכן החמירו לקברו עם עורו. **51)** שראוי לאכילה, ואינו פודה להאכיל לכלבים. וקל וחומר כשלקחו שחוט. **52)** שהם נפדים. **53)** כלומר, שכשקונה פירות בירושלים מחלל מעות המעשר שבדינר על הפירות. **54)** כלומר, כשיאכל פירות בשוויו של כל הדינר. **55)** כלומר, היו עשרים מעות בדינר. **56)** ונמצא חצי הדינר מעשר וחציו חולין. ודווקא כשלא אכל אלא כנגד חציו של הדינר, אבל אם אכל כנגד כולו, הרי נתחלל, ושוב אינו יכול לאכול כנגדו. **57)** במשנה שם: "והלך למקום אחר וכו'". ולפי ששם מדובר באיסור של חולין וחוץ לירושלים, ואילו דברי רבינו בדינר של מעשר שני בירושלים, ולפיכך השמיט בבא זו שהרי אסור להוציאו חוץ לחומת ירושלים. **58)** והשאלה היא אם יאכל רק כנגד עשר מעות שנותרו בדינר, וכפי שהיה שווה לפני שחלל עליו את פירות המעשר, או שיאכל כנגד כ' מעות, וכפי שהוא שווה עתה, ונמצא המעשר נפסד. **59)** שאם לא כן יהא מוציא מעשר בתורת חולין. **60)** שכשם שהולכין אחר מקום הפדייה, כן הולכין אחר זמן הפדייה. **61)** ולא יותר, וכאן לא כתב רבינו "צריך", כיוון שאין בכך כלום אם יאכל עליו ביותר מחמש מעות, שאז יימצא שאכל חולין בתורת מעשר. **62)** והמדובר בלוקח בירושלים. **63)** של חולין על דעת לחלל עליהם סלע של מעשר שני שבידו. **64)** ואילו לא משך על דעת לחלל, היה קונה אותם במשיכה כדין מטלטלין הנקנים במשיכה, אבל כיוון שמשך על דעת לפדות, אין הקניין נגמר לגבי החילול, אלא בנתינת הכסף. **65)** ואילו נתן הסלע מייד, ונתפסו אז הפירות בקדושת המעשר, אין כל ספק שאם נתייקרו, נתייקרו למעשר שני. **66)** כלומר, נותן למוכר סלע בלבד, לפי שגבי דין מקח וממכר, קנה הפירות במשיכה כדין כל המטלטלין, ובזה נתפסה קדושת הסלע על כל הפירות, אף על פי שהם שווים עתה שני סלעים, לפי שלגבי קדושת המעשר אין המקח (שהוא המחלל) נגמר, אלא בכסף. **67)** קידושין נד: לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, והלכה כמותו. **68)** כלומר, כל הפירות, ששווים עתה שני סלעים, נתפסים בקדושת המעשר. **69)** כלומר, אינו מחלל עליהם. **70)** שהרי עתה, בשעת החילול אין הפירות שווים אלא סלע אחד. **71)** אבל לא מן המעשר, שהרי אינו מתחלל על הפירות אלא סלע אחד בלבד, והרי המוכר צריך לקבל חולין ולא מעשר ששוויו פחות משוויו של חולין. **72)** שהרי לעניין מקח וממכר קנה במשיכה, ואז היו שווים שני סלעים. **73)** אבל לחבר הנזהר בקדושת מעשר שני של דמאי, אינו יכול לפטור עצמו בדמאי אלא בחולין, כפי שנתחייב. **74)** "לפי שעם הארץ נופל ברוב בזה המכשול, וחזקתו שהוא משמש בדמאי, ואינו מוציא ממנו מעשר [כלומר, אינו מחלל מעות מעשר של דמאי מספק, וכיוון שהוא בין כה וכה מזלזל בדמאי, אין בכך כלום אם נמציא לו מעות דמאי]". ולא אסרו למכור דמאי לעם הארץ, אלא בפירות עצמן, אבל לא במעות. **75)** אבל של וודאי לא, לפי שאין מוסרין מעות מעשר שני של וודאי לעם הארץ. **76)** הלוקח למוכר. **77)** כלומר, השכר למעשר, כי הפירות שהיו שווים אז סלע, ועכשיו שנים - נעשו מעשר. שפדיית מעשר היא משיכתו, אף שיכול המוכר לחזור בו. **78)** כלומר, לעניין קניין הפירות, הרי ההלכה היא כמו בקניין שאר מטלטלין שאינם נקנים אלא במשיכה, ואם המוכר רוצה לקבל "מי שפרע", מחזיר לו ללוקח את הסלע שנתחלל, ונשארים בידו פירות מעשר בשווי של שני סלעים, שאין פדיון המעשר קשור בקנייני הממון הרגילים. **79)** כלומר, הסלעים יצאו לחולין, והפירות שעתה שווים סלע אחד, הם פירות מעשר, והפסיד המעשר. **80)** כלומר: נתינת הכסף במעשר שני קונה, כמו המשיכה בחולין.

מתוך מהדורת וגשל

שֵׁנִי חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[81] - אוֹמֵר: חֲרֵי הַמַּעוֹת הָהֵם מְחֻלָּלִין עַל הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ; וְיֹאכְלֵם שָׁם[82] בְּטָהֳרָה, וְיֵצְאוּ אוֹתָן הַמַּעוֹת לְחֻלִּין בִּמְקוֹמָן[83].

יא. הָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, וְיֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת[84] חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - אוֹמֵר[85]: חֲרֵי הַמַּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹת הָהֵם; וְיֵצְאוּ הַמַּעוֹת לְחֻלִּין, וְיַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[86]. שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּעוֹת וְהַפֵּרוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד בִּשְׁעַת הַחִלּוּל.

יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר בִּירוּשָׁלַיִם וְצָרִיךְ לָהֶם[87], וְיֵשׁ לַחֲבֵרוֹ פֵּרוֹת חֻלִּין[88] שֶׁרוֹצֶה לְאָכְלָן[89] - אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: חֲרֵי הַמַּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹתֶיךָ. וְנִמְצְאוּ אוֹתָם הַפֵּרוֹת לְקוּחוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וְיֹאכַל אוֹתָם חֲבֵרוֹ בְּטָהֳרָה[90] וְלֹא הִפְסִיד כְּלוּם[91], וְיֵצְאוּ הַמַּעוֹת לְחֻלִּין.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[92]? בְּשֶׁהָיָה חֲבֵרוֹ בַּעַל הַפֵּרוֹת חָבֵר[93]; שֶׁאֵין מוֹסְרִין פֵּרוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל וַדַּאי אֶלָּא לְחָבֵר[94]. לְפִיכָךְ[95], אִם הָיוּ הַמַּעוֹת שֶׁל דְּמַאי - אוֹמֵר כֵּן אַף לְעַם הָאָרֶץ[96]. וּמֻתָּר לְחַלֵּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[97] עַל פֵּרוֹת[98] עַם הָאָרֶץ וְעַל מְעוֹתָיו[99], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שֶׁמָּא שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵם[100].

יד. הַמַּנִּיחַ דִּינָר שֶׁל מַעֲשֵׂר לִהְיוֹת אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ[101] וְהוֹלֵךְ - כֵּיוָן שֶׁאָכַל עָלָיו עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ אֶלָּא פָּחוֹת מִפְּרוּטָה יָצָא לְחֻלִּין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁל דְּמַאי[102]; אֲבָל בְּשֶׁל וַדַּאי - לֹא יָצָא לְחֻלִּין עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אַחַר שֶׁמּוֹסִיפִין אֶת הַחֹמֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה חֲמִשֵּׁי שָׁוֶה פְּרוּטָה[103].

טו. טְמֵאִין וּטְהוֹרִין שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אוֹ שׁוֹתִין[104] כְּאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם, וְרָצוּ הַטְּהוֹרִין לִהְיוֹת אוֹכְלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם - מַנִּיחִין סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְאוֹמְרִין: כֹּל שֶׁהַטְּהוֹרִים אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין - סֶלַע זוֹ מְחֻלָּל עָלָיו. וְתֵצֵא הַסֶּלַע לְחֻלִּין, שֶׁהַחֲרֵי אָכְלוּ וְשָׁתוּ בְּשָׁוְיָהּ בְּטָהֳרָה[105]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגְּעוּ הַטְּמֵאִים בְּמַאֲכָל, שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּהוּ.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

א. נָטַע רְבָעִי - חֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיְ. וְדִינוֹ לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם לִבְעָלָיו, כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּסוּרְיָא, כָּךְ אֵין נָטַע רְבָעִי בְּסוּרְיָא. וּבְנֶטַע רְבָעִי הוּא אוֹמֵר: וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ; שֶׁאֵין לְךָ קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ דִּינוֹ בַּתּוֹרָה לְמִי שֶׁהוּא חוּץ מִנֶּטַע רְבָעִי.

ב. הָרוֹצֶה לִפְדּוֹת נָטַע רְבָעִי - פּוֹדֵהוּ, כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְאִם פָּדָהוּ לְעַצְמוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ. וְאֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר; שֶׁנֶּאֱמַר: לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ - עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה תְּבוּאָה. וְאֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ בִּמְחֻבָּר, כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וַחֲרֵי הוּא מָמוֹן גָּבוֹהַּ, כְּמַעֲשֵׂר. לְפִיכָךְ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּמַתָּנָה, אֶלָּא אִם נְתָנוֹ בֹּסֶר. וְדִינוֹ בִּשְׂאָר הַדְּבָרִים - לְעִנְיַן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּפִדְיָה - כְּמַעֲשֵׂר.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

81) במשנה: "פירות בירושלים ומעות במדינה". ופירש רבינו שם: "מדינה נקראת, כל מדינה ומדינה ממדינת ארץ ישראל לבד מירושלים". 82) בירושלים. 83) שאין אנו צריכים שהמעות והפירות יהיו במקום אחד בשעת החילול. 84) חולין. 85) ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ד הלכה ו, שאין מחללין מעות מעשר שני על פירות של חולין חוץ לירושלים, אין זה אלא באופן שגם המעות של מעשר שני וגם הפירות של חולין מחוץ לירושלים, ולמדו כן בירושלמי ממה שנאמר "והלכת אל המקום וגו' ונתת את הכסף וגו' בבקר ובצאן", שאינו אלא בקירוב מקום (=בירושלים) ולא בריחוק מקום. אבל אם מעות מעשר שני בירושלים, אף על פי שפירות חולין מחוצה לה - מחללים, כשם שמחללים אם המעות מעשר שני מחוץ לירושלים ופירות חולין בירושלים. 86) ודווקא כשפירות חולין או מעות מעשר שני בירושלים, אבל אם פירות מעשר שני בירושלים, אין מחללים אותם לא על מעות חולין שבירושלים ולא שמחוצה לה. 87) לדברים שאינם בכלל אכילה, שתייה וסיכה, שאסור להוציא עבורם מעות מעשר שני. 88) בין בירושלים ובין מחוצה לה. 89) ולא למכרם ולקנות בהם דברים אחרים, ואם כן לא איכפת לו להתפיסם בקדושת מעשר שני שאינו עומד אלא לאכילה. 90) כדין פירות שנקנו בכסף מעשר שני. 91) בעל הפירות, אלא טבילה לשם מעשר שני, שאף על פי שטבל לחולין, אינו אוכל במעשר שני, אלא אם טבל לשם מעשר שני. 92) שהתירו לחלל מעות מעשר שלו, על פירות חולין של חבירו. 93) אבל לעם הארץ אסור ליתן במעשר שני של וודאי. 94) אבל לא לעם הארץ, שהוא בחזקת טומאה. 95) לפי שלא אסרו לומר לחבירו, אלא כשהמעות של מעשר וודאי. 96) כלומר, מחלל על פירותיו. 97) פירות ומעות מעשר שני של דמאי. 98) ראה למעלה פרק ד הלכה ב שלדעת רבינו מחללים פירות על פירות. 99) במשנה שם: "בראשונה היו אומרים, מחללין (מעות של מעשר דמאי) על פירות עם הארץ. חזרו לומר, אף על מעותיו". 100) "ואין קודש פודה קודש". 101) כלומר, מחללו על הפירות בירושלים, ואוכלם שם. 102) שאינו מוסיף עליו חומש. 103) אבל אם יש בו ארבעה חומשי שווה פרוטה, יכול לאכול עוד פירות בשיווי פרוטה, שהרי הוא מוסיף עליו חומש מלבר, שהוא רובע מלגיו, והרי הכל ביחד, פרוטה שלמה. 104) המדובר כשהמעשר בכד של חרס, שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, והטמאים לא היו זבים שמטמאים גם כלי חרס בהיסט אלא טמאי מת. וכל אחד מהם מערה מהכד אל הכלי שלו, והחילול תופש כשמערה מן הכד אל הכלי שלו. [וצריך לומר שאינם מסובים על שולחן אחד, או אינם מכירים זה את זה, שאם לא כן אסורים לאכול ביחד זה מעשר שני טהור, וזה חולין טמאים]. 105) [מכאן שאם חילל מעות של מעשר שני על פירות טמאים, שאם יתפשו בקדושת מעשר יהיו אסורים באכילה, כדין מעשר שני טמא - הרי זה כקונה עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאם המוכר כאן יחזרו הדמים למקומן].

1) יבאר שנטע רבעי הוא קדש, והיכן דינו להאכל, ואם פודים אותו במחובר. אם משנים אותו מברייתו ואם מפרישין ממנו תרומה ומעשרות. שמהלך יום מעלים כרם רבעי לירושלים. וכיצד פודין אותו. מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה או בשני הערלה. אימתי הוא ר"ה לערלה ולרבעי, ומאימתי מונין להם. העלין והלולבין והגפנים אם מותרין בערלה וברבעי.

ג. וְהַפּוֹדֶה כֶּרֶם רְבָעִי - רָצָה פּוֹדֵהוּ עֲנָבִים, רָצָה פּוֹדֵהוּ יַיִן. וְכֵן הַזֵּיתִים. אֲבָל שְׁאָר הַפֵּרוֹת - אֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִבְּרִיָּתָן.

ד. כֶּרֶם רְבָעִי - אֵין לוֹ לֹא שִׁכְחָה וְלֹא פֵּאָה וְלֹא פֶּרֶט וְלֹא עוֹלֵלוֹת. וְאֵין מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי; אֶלָּא כֻּלּוֹ עוֹלֶה לִירוּשָׁלַיִם, אוֹ נִפְדֶּה וְיַעֲלוּ הַדָּמִים וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמַעֲשֵׂר.

ה. עֲנָבִים שֶׁל כֶּרֶם רְבָעִי - הִתְקִינוּ בֵּית דִּין, שֶׁיִּהְיוּ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם מַהֲלַךְ יוֹם לְכָל צַד, כְּדֵי לְעַטֵּר שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּפֵרוֹת. וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - נִפְדֶּה אֲפִלּוּ סָמוּךְ לַחוֹמָה. וּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת - אֲפִלּוּ בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִפְדִּין סָמוּךְ לַחוֹמָה.

ו. כֵּיצַד פּוֹדִין נֶטַע רְבָעִי? מַנִּיחַ אֶת הַסַּל עַל פִּי שְׁלֹשָׁה, וְאוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִפְדּוֹת לוֹ בְּסֶלַע עַל מְנָת שֶׁיּוֹצִיא יְצִיאוֹת הַשּׁוֹמְרִים וְהַחַמָּרִים וְהַפּוֹעֲלִים מִבֵּיתוֹ. וְאַחַר שֶׁקּוֹצְבִין אֶת הַשַּׁעַר, מַנִּיחַ אֶת הַמָּעוֹת וְאוֹמֵר: כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת אֵלּוּ מִשַּׁעַר כָּךְ וָכָךְ סַלִּים בְּסֶלַע. וּבַשְּׁבִיעִית פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ, שֶׁאֵין שָׁם לֹא שׁוֹמְרִים וְלֹא פּוֹעֲלִים. וְאִם הָיָה הֶפְקֵר - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכַר לְקִיטָה בִּלְבַד.

ז. מִי שֶׁהָיָה לוֹ נֶטַע רְבָעִי בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, שֶׁיַּד הַכֹּל שָׁוָה - צָרִיךְ לְצַיְּנוֹ בְּקוֹזְזוֹת אֲדָמָה, כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ בּוֹ וְלֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּפְדּוּ. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ שְׁנֵי עָרְלָה - מְצַיְּנִין אוֹתוֹ בַּחֲרָסִים, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ. שֶׁאִם צִיְּנוֹ בְּקוֹזְזוֹת אֲדָמָה, שֶׁמָּא יִתְפָּרְרוּ; שֶׁאִסּוּר עָרְלָה חָמוּר הוּא, שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה. וְהַצְּנוּעִין הָיוּ מַנִּיחִין אֶת הַמָּעוֹת בִּשְׁנַת שְׁמִטָּה וְאוֹמְרִין: כָּל הַנִּלְקָט מִפֵּרוֹת רְבָעִי אֵלּוּ מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ; שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לִפְדּוֹתוֹ בִּמְחֻבָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְעָרְלָה וְלִרְבָעִי. וּמֵאֵימָתַי מוֹנִין לָהֶם? מִשְּׁעַת נְטִיעָה. וְאֵינוֹ מוֹנֶה מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּשָׁנָה חֲשׁוּבִין שָׁנָה. וְהוּא שֶׁתִּקָּלֵט הַנְּטִיעָה קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכַמָּה הוּא סְתָם הַקְּלִיטָה לְכָל הָאִילָנוֹת? שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת.

ט. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עָלְתָה לוֹ שָׁנָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין פֵּרוֹת הַנְּטִיעָה הַזֹּאת מֻתָּרוֹת בְּעָרְלָה אֶלָּא בִרְבִיעִית עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט, שֶׁהוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאִילָנוֹת.

י. כֵּיצַד? הַנּוֹטֵעַ אִילַן מַאֲכָל בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מִשָּׁנָה עֲשִׂירִית בַּיּוֹבֵל - הֲרֵי הוּא בְּתוֹךְ שְׁנֵי עָרְלָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצִיא הָאִילָן בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הוּא עָרְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ לְאַחַר כַּמָּה יָמִים. וּמֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בַּיּוֹבֵל עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה - הוּא נֶטַע רְבָעִי, וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצִיא בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הוּא רְבָעִי וְצָרִיךְ פִּדְיוֹן. וְאִם נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה - נִתְעַבְּרָה לְעָרְלָה אוֹ לִרְבָעִי.

יא. נְטָעוֹ בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מִשְּׁנַת עֶשֶׂר - לֹא עָלְתָה לוֹ שְׁנַת עֶשֶׂר, אֶלָּא הֲרֵי הוּא עָרְלָה שְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כֻּלָּהּ; וַהֲרֵי הוּא נֶטַע רְבָעִי מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה עַד סוֹפָהּ.

יב. נָטַע הַנְּטִיעָה מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מוֹנֶה לָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם לְעָרְלָה, וּמִיּוֹם לְיוֹם לִרְבָעִי. וְרָאִיתִי לִגְאוֹנִים דְּבָרִים בְּחֶשְׁבּוֹן עָרְלָה וּרְבָעִי, אֵין רָאוּי לְהַאֲרִיךְ וּלְהָשִׁיב עֲלֵיהֶן, וּבְוַדַּאי טָעוּת סוֹפְרִים הֵם, וְהָאֱמֶת כְּבָר בֵּאַרְנוּ דַרְכָּהּ.

יג. הֶעָלִין וְהַלּוּלָבִין וּמֵי גְפָנִים וְהַסְּמָדַר - מֻתָּרִין בְּעָרְלָה וּבָרְבָעִי. וְהָעֲנָבִים שֶׁשְּׂרָפָם הַקָּדִים וְהִפְסִידָן, וְהַחַרְצַנִּים וְהַזַּגִּין וְהַתֶּמֶד שֶׁלָּהֶן, וּקְלִפֵּי רִמּוֹן וְהַנֵּץ שֶׁלּוֹ, וּקְלִפֵּי אֱגוֹזִים וְהַגַּרְעִינִים - אֲסוּרִין בְּעָרְלָה, וּמֻתָּרִין בִּרְבָעִי. וְהַנּוֹבְלוֹת - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

א. כֹּל שֶׁהוּא חַיָּב בְּעָרְלָה - יֵשׁ לוֹ רְבָעִי, וְכֹל שֶׁפָּטוּר מִן הָעָרְלָה - אֵינוֹ חַיָּב בִּרְבָעִי; שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים וְגוֹמֵר, וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת.

ב. הַנּוֹטֵעַ אִילַן מַאֲכָל וְדַעְתּוֹ עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה סְיָג לְגִינָה, אוֹ שֶׁנְּטָעוֹ לְקוֹרוֹת לֹא לְפֵרוֹת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הָעָרְלָה. נְטָעוֹ לִסְיָג וְחָזַר וְחָשַׁב עָלָיו לְמַאֲכָל, אוֹ שֶׁנְּטָעוֹ לְמַאֲכָל וְחָזַר וְחָשַׁב עָלָיו לִסְיָג - כֵּיוָן שֶׁעֵרֵב בּוֹ מַחֲשֶׁבֶת חִיּוּב חַיָּב. נְטָעוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים לִסְיָג, וּמִכָּאן וְאֵילֵךְ לְמַאֲכָל - אֵין לוֹ רְבָעִי; שֶׁכֹּל שֶׁאֵין לוֹ עָרְלָה - אֵין לוֹ רְבָעִי.

ג. נָטַע אִילָן וְחָשַׁב שֶׁיִּהְיֶה הַצַּד הַפְּנִימִי שֶׁלּוֹ לְמַאֲכָל וְהַחִיצוֹן לִסְיָג, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה הַצַּד הַתַּחְתּוֹן לְמַאֲכָל וְהָעֶלְיוֹן לִסְיָג - זֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְמַאֲכָל חַיָּב בְּעָרְלָה, וְזֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לִסְיָג אוֹ לְעֵצִים פָּטוּר; שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בְּדַעְתּוֹ שֶׁל נוֹטֵעַ. וְהַצָּלָף - חַיָּב בְּעָרְלָה הָאֲבִיּוֹנוֹת בִּלְבַד, אֲבָל הַקַּפְרִיסִין - מֻתָּרוֹת.

ד. הַנּוֹטֵעַ לְרַבִּים בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - חַיָּב בְּעָרְלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּנְטַעְתֶּם - אֲפִלּוּ לָרַבִּים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - פָּטוּר.

ה. הַנּוֹטֵעַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בִּסְפִינָה, וְהָעוֹלֶה מֵאֵלָיו בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּטַע, בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעַצְמוֹ, וְהַגַּזְלָן שֶׁנָּטַע - חַיָּבִין בְּעָרְלָה וּבִרְבָעִי.

ו. הָעוֹלֶה מֵאֵלָיו בִּמְקוֹם טְרָשִׁים - פָּטוּר. אֲפִלּוּ הַנּוֹטֵעַ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יִשּׁוּב - פָּטוּר. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה עוֹשֶׂה כְּדֵי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שכל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי. הנוטע אילן מאכל לסייג או נטעו לסייג וחשב עליו למאכל. הנוטע לרבים בתוך שדהו, והנוטע בר"ה. ונכרי או גזלן שנטעו. הנוטע למצוה, או הקדישו ואח"כ נטעו, או איפכא. גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק. הנוטע גרעינה או ייחור מן האילן ממקומו לעניין ערלה. ילדה פחותה מטפח. ודין נוטעין ייחור של ערלה ולא אגוז ערלה. ודין עבר ונטע אגוז של ערלה.

טִפּוּל שֶׁמְּטַפֵּל בְּפֵרוֹתָיו עַד שֶׁמְּבִיאָן לְיִשּׁוּב; אֲבָל אִם הָיָה עוֹשֶׂה כְּדֵי טִפּוּלוֹ - חַיָּב בְּעָרְלָה.

ז. הַנּוֹטֵעַ לְמִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁנָּטַע אֶתְרוֹג לְלוּלָב אוֹ זַיִת לַמְּנוֹרָה - חַיָּב בְּעָרְלָה. הִקְדִּישׁ וְאַחַר כָּךְ נָטַע - פָּטוּר מִן הָעָרְלָה; נָטַע וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ - חַיָּב בְּעָרְלָה.

ח. הַנּוֹטֵעַ בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - חַיָּב בְּעָרְלָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כָּאָרֶץ לִזְרָעִים, הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ לְאִילָנוֹת.

ט. אִילָן שֶׁנִּטְעוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - חַיָּב בְּעָרְלָה. זֶה שֶׁנִּטְעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ אֲבוֹתֵינוּ לָאָרֶץ - פָּטוּר; אֲבָל מִשֶּׁבָּאוּ לָאָרֶץ, אַף מַה שֶׁנִּטְעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - חַיָּב; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם - מִשְּׁעַת בִּיאָה.

י. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִרְכִּיב אִילַן מַאֲכָל עַל גַּבֵּי אִילַן סָרָק - חַיָּב בְּעָרְלָה. וְיֵשׁ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נֶטַע רְבָעִי. שֶׁאִם בָּא לִנְהֹג בְּמִצְוָה זוֹ - הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ כְּנֶטַע רְבָעִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

יא. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ גַּרְעִינָה אוֹ יִחוּר מִן הָאִילָן, אוֹ שֶׁעָקַר אֶת כָּל הָאִילָן מִמְּקוֹמוֹ וּנְטָעוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּעָרְלָה. וּמוֹנֶה מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ. זִעְזְעוֹ וְלֹא עֲקָרוֹ וְאַחַר כָּךְ מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו עָפָר: אִם יָכוֹל לִחְיוֹת אִלּוּ לֹא מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְאִם לַאו - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָקַר וְנָטַע, וְחַיָּב.

יב. וְכֵן אִילָן שֶׁנֶּעֱקַר וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ שֹׁרֶשׁ אֶחָד, אֲפִלּוּ כְּמַחַט שֶׁמְּלַפְּפִין עָלָיו הָרוֹקְמִין אֶת הַשָּׁנִי, וְהֶחֱזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ וּנְטָעוֹ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִחְיוֹת. נֶעֱקַר כֻּלּוֹ וְנֶעֱקְרָה הַסֶּלַע שֶׁשָּׁרָשָׁיו בָּהּ עִמּוֹ, וְחָזַר וּנְטָעוֹ כְּמָה שֶׁהוּא בְּכָל הָאֲדָמָה שֶׁסְּבִיבוֹת שָׁרָשָׁיו: אִם הָיָה יָכוֹל לִחְיוֹת מֵאוֹתָהּ אֲדָמָה אִלּוּ לֹא נָטַע - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נֶעֱקַר; וְאִם לָאו - חַיָּב.

יג. אִילָן שֶׁקִּצְּצוֹ מֵעִם הָאָרֶץ וְהֶחֱלִיף - חַיָּב בְּעָרְלָה. וּמוֹנִין לוֹ מִשְּׁעַת קְצִיצָה.

יד. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב - חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחָתַךְ בַּד אֶחָד מִן הָאִילָן וְהִבְרִיכוֹ בָּאָרֶץ אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאִילָן אַחֵר; אֲבָל אִם מָתַח בַּד אֶחָד מִן הָאִילָן הַזָּקֵן וְהִבְרִיךְ בָּאָרֶץ אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאִילָן אַחֵר, וְעִקַּר הַבַּד מְעֹרֶה בָּאִילָן הַזָּקֵן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

טו. גָּדַל זֶה הַיֶּלֶד שֶׁהִבְרִיךְ וְעָשָׂה פֵּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ פָּסַק עִקָּרוֹ שֶׁהוּא מְעֹרֶה בָּאִילָן הַזָּקֵן - מוֹנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְסַק. וְאוֹתָן הַפֵּרוֹת - מֻתָּרִין, מִפְּנֵי שֶׁגָּדְלוּ בְּהֶתֵּר. וְאִם הִנִּיחָן אַחַר שֶׁנִּפְסַק הָעִקָּר עַד שֶׁהוֹסִיפוּ בְּמָאתַיִם - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין.

טז. יַלְדָּה שֶׁסִּבְּכָה בִּזְקָנָהּ, וְהָיוּ פֵּרוֹת בַּיַּלְדָּה, אֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ מָאתַיִם - חֲרֵי אֵלּוּ הַפֵּרוֹת שֶׁל יַלְדָּה אֲסוּרִין, שֶׁאֵין גִּדּוּלֵי הֶתֵּר מַעֲלִין אֶת הָעִקָּר הָאָסוּר.

יז. אִילָן שֶׁהִבְרִיךְ מִמֶּנּוּ בַּד בָּאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ נֶעֱקַר הָאִילָן כֻּלּוֹ וַהֲרֵי הוּא חַי מִן הַבַּד שֶׁהִבְרִיךְ בָּאָרֶץ - נַעֲשָׂה אוֹתוֹ אִילָן כְּאִלּוּ עַתָּה נִטַּע, וְחַיָּב בְּעָרְלָה. וּמוֹנֶה לָאִילָן וּלְמַה שֶׁצָּמַח מִן הַהַבְרָכָה מִשָּׁעָה שֶׁנֶּעֱקַר.

יח. הֲרֵי שֶׁהִבְרִיךְ בַּד בָּאָרֶץ וְצָמַח, וְהִבְרִיךְ בַּד אֶחָד מִמַּה שֶׁצָּמַח בָּאָרֶץ וְצָמַח, וְחָזַר וְהִבְרִיךְ מִן הַשְּׁלִישִׁי, אֲפִלּוּ הֵן [מֵאָה] מְעֹרִין זֶה בָּזֶה, הוֹאִיל וְלֹא נִפְסְקוּ מִן הָעִקָּר הָרִאשׁוֹן - הַכֹּל מֻתָּר. וְאִם נִפְסַק עִקָּר הָרִאשׁוֹן - מוֹנֶה לַכֹּל מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְסַק.

יט. אִילָן הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּזַע - פָּטוּר מִן הָעָרְלָה; מִן הַשָּׁרָשִׁים - חַיָּב. יַלְדָּה פְּחוּתָה מִטֶּפַח - חַיֶּבֶת בְּעָרְלָה כָּל שְׁנוֹתֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֵית כִּנְטִיעָה בַת שָׁנָתָהּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְטִיעָה אַחַת, אוֹ שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב; אֲבָל אִם הָיָה הַכֶּרֶם כֻּלּוֹ פָּחוֹת מִטֶּפַח - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ קוֹל, וּמוֹנִין כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין לִשְׁאָר הָאִילָנוֹת.

כ. נוֹטְעִין יִחוּר שֶׁל עָרְלָה, וְאֵין נוֹטְעִין אֶגּוֹז שֶׁל עָרְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּרִי, וּפֵרוֹת עָרְלָה אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת. וְאִם עָבַר וְנָטַע אֶגּוֹז שֶׁל עָרְלָה - הֲרֵי הַצּוֹמֵחַ מֻתָּר כִּשְׁאָר הָאִילָנוֹת.

כא. וְכֵן אֵין מַרְכִּיבִין כַּפְנִיּוֹת שֶׁל עָרְלָה בִּדְקָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּפְרִי. עָבַר וְהִרְכִּיב - מֻתָּר. שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גּוֹרְמִין, אֶחָד אָסוּר וְאֶחָד מֻתָּר - הֲרֵי זֶה הַנִּגְרָם מִשְּׁנֵיהֶם מֻתָּר. לְפִיכָךְ, הַצּוֹמֵחַ מִפֵּרוֹת עָרְלָה - מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי גָּרַם לַצְּמִיחָה הַפְּרִי הָאָסוּר וְהָאָרֶץ הַמֻּתֶּרֶת.

יום שני ט"ו מנחם־אב ה'תשע"א

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְוַדּוֹת[2] לִפְנֵי יְיָ אַחַר שֶׁמּוֹצִיאִין[3] כָּל הַמַּתָּנוֹת[4] שֶׁבְּזֶרַע הָאָרֶץ[5]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא[6] וִדּוּי מַעֲשֵׂר[7].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר מהו וידוי מעשר, ובאיזו שנה הוא הוידוי. ואם מתודה ביום או בלילה. ודין שאינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מהמתנות. וכיצד הוא עושה אם נשארו. שצריך להפריש כל המתנות על הסדר, ואח"כ יתודה. נשרף טבלו או אם נתן מעשר ראשון לכהן אם מתודה. מי שאין לו אלא בכורים או שאין לו אלא תרומה, אם הוא מתודה. פסוקי הוידוי. 2) כל הוידויים הם על החטא כמו "והתוודה אשר חטא עליה", "והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל", ואף כאן הוא מתוודה על כי בחטאינו ובעוונות אבותינו הוסרה העבודה מהבכורות אשר להם היו ראויות תרומות ומעשרות כאמרו "ואטמא אותם במתנותם, בהעביר כל פטר רחם" וזהו וידוי מעשר שהזכירו רבותינו ז"ל. והוידוי הוא: לקרוא את פסוקי התורה בדברים: "בערתי הקודש מן הבית וגו' כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש". ואינו אומר הדרשות שבמעשר שני. 3) כלומר, מוציאין מרשותו: תרומות ומעשרות, ולקט שכחה ופאה - לכהנים, ללויים, ולעניים, ומעשר שני ונטע רבעי הוא מבער על ידי זריקה לים או שריפה באש. 4) היינו מתנות כהונה ולוייה ועניים. ואף מעשר שני בכלל זה, שהוא מתנה לה' שנאמר "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קודש לה'", והוא ממון גבוה. 5) היינו תרומות ומעשרות ומתנות עניים, לאפוקי מתנות אחרות שבבהמה ושבאדם, שאין להן כל קשר עם הוידוי. 6) בלשון חכמים. 7) אף על פי שהוידוי הוא על ביעור כל המתנות שבזרע הארץ, קראוהו "וידוי

מתוך מהדורת וגשל

ב. וְאֵין מִתְוַדִּין וִדּוּי זֶה אֶלָּא אַחַר הַשָּׁנָה שֶׁמַּפְרִישִׁין בָּהּ מַעְשַׂר עָנִי[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר[9] וְאָמַרְתָּ[10] לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת.

ג. אֵימָתַי מִתְוַדִּין? בְּמִנְחָה[11] בְּיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח[12] שֶׁל רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר - בָּרֶגֶל שֶׁכָּל הַמַּעַשְׂרוֹת כָּלִים בּוֹ[13]; וְאֵין הַפֶּסַח[14] מַגִּיעַ מִשָּׁנָה רְבִיעִית אֶלָּא כָּל[15] פֵּרוֹת שְׁלִישִׁית נִתְעַשְּׂרוּ, בֵּין פֵּרוֹת הָאִילָן[16] בֵּין פֵּרוֹת הָאָרֶץ.

ד. אֵין מִתְוַדִּין אֶלָּא בַּיּוֹם[17], וְכָל הַיּוֹם[18] כָּשֵׁר לְוִדּוּי הַמַּעֲשֵׂר. וּבֵין בִּפְנֵי הַבַּיִת וּבֵין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת - חַיָּב לְבַעֵר וּלְהִתְוַדּוֹת[19].

ה. וִדּוּי זֶה[20] נֶאֱמַר בְּכָל לָשׁוֹן[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ - בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה אוֹמֵר. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמְרוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ[22], וְאִם רָצוּ רַבִּים לְהִתְוַדּוֹת כְּאֶחָד[23] - מִתְוַדִּין.

ו. וּמִצְוָתוֹ[24] בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: לִפְנֵי יְיָ; וְאִם הִתְוַדָּה בְּכָל מָקוֹם[25] - יָצָא[26].

ז. אֵינוֹ מִתְוַדֶּה עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר אֶצְלוֹ אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר בַּוִּדּוּי: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת[27]. וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן[28] הָיָה הַבִּעוּר[29], וּלְמָחָר מִתְוַדִּין.

ח. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אִם נִשְׁאַר אֶצְלוֹ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - נוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן; מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - נוֹתְנוֹ לַלֵּוִי[30]; מַעְשַׂר עָנִי - נוֹתְנוֹ לָעֲנִיִּים. נִשְׁאֲרוּ אֶצְלוֹ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל זַדַּאי אוֹ נָטַע רְבָעִי אוֹ מָעוֹת פְּדְיָתָן[31] - הֲרֵי זֶה מְבַעֲרָן וּמַשְׁלִיךְ לַיָּם אוֹ שׂוֹרֵף. נִשְׁאַר אֶצְלוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי - אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֲרוֹ[32].

נִשְׁאַר אֶצְלוֹ בִּכּוּרִים - הֲרֵי הֵן מִתְבַּעֲרִין בְּכָל מָקוֹם[33].

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁשּׂוֹרֵף וּמְבַעֵר[34]? כְּשֶׁנִּשְׁאֲרוּ אֶצְלוֹ פֵּרוֹת[35] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כֻּלָּן קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס יוֹם טוֹב; אֲבָל אִם נִשְׁאַר תַּבְשִׁיל שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנָטַע רְבָעִי - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֲרוֹ, שֶׁהַתַּבְשִׁיל כִּמְבֹעָר[36]. וְכֵן[37] יַיִן וְתִבְלִין - הֲרֵי הֵן כִּמְבֹעָרִין[38].

י. פֵּרוֹת שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת בִּשְׁעַת הַבִּעוּר[39] - אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ לְהִתְוַדּוֹת, וְאֵינוֹ חַיָּב לְבַעֲרָן.

יא. מִי שֶׁהָיוּ פֵּרוֹתָיו[40] רְחוּקִין מִמֶּנּוּ וְהִגִּיעַ יוֹם הַבִּעוּר - הֲרֵי זֶה קוֹרֵא שֵׁם[41] לַמַּתָּנוֹת, וּמְזַכֶּה לָהֶן לְבַעְלֵיהֶן עַל גַּב קַרְקַע[42] אוֹ לְמִי שֶׁזּוֹכֶה לָהֶן[43] לְבַעְלֵיהֶן, וּמִתְוַדֶּה לְמָחָר. שֶׁנִּתְּינַת הַמִּטַּלְטְלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע אֵינָהּ אֶלָּא מַתָּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִזּוּק[44]. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹת לָהֶם הַמַּעַשֵּׂר בַּחֲלִיפִין, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְכִירָה, וְהַמַּעַשְׂרוֹת[45] וְהַתְּרוּמוֹת וְהַמַּתָּנוֹת[46] - נֶאֱמַר בָּהֶן נְתִינָה[47], לֹא מְכִירָה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מעשר", מפני שעיקר הוידוי הוא במעשר שני. 8) כלומר, ברביעית ובשביעית שהן לאחר השנה השלישית והשישית, שהן שנות מעשר עני. 9) וגומר: "את כל מעשר תבואתך" וכו', היינו אף מעשר עני. 10) וזו היא מצוות וידוי מעשר. 11) ואף על פי ש"כל היום כשר לוידוי" - איחרוהו לוידוי כל עוד שיכולים לאחרו. ואין לך זמן מאוחר ביום טוב אלא מנחה. 12) "ויתוודה ביום טוב ראשון של פסח - כדי שיהיה לו מה לוכל (=לאכול) ברגל (כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם נאכלים לבעלים, שאף על פי שכבר ביער מערב יום טוב, מותר להשאיר לעצמו לצורך סעודת יום טוב, ואינו יכול לומר "ביערתי הקודש מן הבית") ויתוודה בשחרית - עד כאן מצוה לאכול (כלומר, סעודת שחרית של יום טוב שהיא מצוה. אבל סעודה שלישית אינה ביום טוב, ולכן מתוודה במנחה)". 13) כלומר, כשהרגל בא כבר הספיק לעשר את כל הפירות של השנה הקודמת. 14) ירושלמי שם הלכה ג: "אימתי הוא מכלה לעשר את כל הפירות, בפסח של רביעית", והוא הדין של שישית בשביעית. 15) כלומר, כשכל. 16) לדעת רבינו גם פירות האילן מתעשרים מן התורה. 17) ולא בלילה. 18) משנה שם:"זה הכלל, דבר שמצוותו ביום, כשר כל היום". 19) אלא שבפני הבית מצוה להתוודות במקדש, שנאמר: לפני ה', וכיוון שאף בפני הבית, אם התוודה בכל מקום יצא, בדיעבד, לכן מתוודה אף שלא בפני הבית, שכיוון שאין לנו מקדש, הרי זה כדיעבד. ובירושלמי תענית פרק א הלכה ד: "חד בר נש הווה מפיק מעשרותיו כתיקנן (=שהוציא מעשרותיו כתיקונן), אמר ליה רבי מנא, קום אמור: ביערתי הקודש מן הבית". הרי שמתוודין אף שלא בפני הבית. והראב"ד חולק וסובר שאין וידוי מעשר אלא במקדש. 20) אבל וידוי בכורים אינו אלא בלשון הקודש. 21) במשנה סוטה לב. "אלו נאמרין בכל לשון וכו', וידוי מעשר". ובגמרא שם: "מנלן, דכתיב, "ואמרת לפני ד' אלוקיך ביערתי הקודש מן הבית", ויליף (=לומד) אמירה מסוטה, בכל לשון שהוא אומר". 22) ולא שיתוודו שניים בבת אחת, ולמד כן ממה שנאמרה כל הפרשה בלשון יחיד, ואולי מצא כן רבינו בדברי חכמינו ז"ל. 23) כלומר, אחד אומר וכולם שומעים. 24) של הוידוי, לכתחילה. 25) אפילו בזמן הבית. 26) למד כן רבינו, ממה שאמרו בירושלמי, שוידוי מעשר נוהג אף שלא בפני הבית, משמע שאף בזמן הבית יצא בדיעבד אם התוודה חוץ למקדש. 27) ואם נשתיירו בידו מתנות, הרי הוא משקר. 28) של פסח. 29) ואינו מבער ביום טוב עצמו, שאם עדיין לא הפריש אסור להפריש בחג. 30) שלא קנס עזרא, שלא יתנו ללויים מעשר ראשון, אלא בזמנו. 31) כלומר, מעת שחילל עליהן מעשר שני או נטע רבעי. 32) דמאי פרק א משנה ב: "הדמאי וכו' ואין לו ביעור. והמדובר שם במעשר שני, ותרומת מעשר של דמאי שנותנו לכהן - גם בשעת הביעור נותנו לכהן, ומעשר ראשון ומעשר עני של דמאי, שאף בתחילה אינו נותנם לכהן, גם בשעת הביעור אינו נותנם. 33) כלומר, אף שמצוות עשה להביא ביכורים למקדש, יכול לבערם בכל מקום כשמגיע זמן הביעור. 34) כלומר, שחייב לבער. 35) כשהם חיים ולא מבושלים. 36) "לפי שאם יישאר וישהה (את התבשיל), יפסיד". 37) ירושלמי שם: "הכל מודים בפת ושמן שהוא צריך לבער [צריך לומר, שפת שהתקשתה אפשר לרככה במים ולא נפסדה] ביין ותבלין שהוא כמבוער. מה פליגין [=במה נחלקו] בתבשיל". 38) שהיין אם ישהה יחמיץ והתבלין, יפוג טעמו. 39) כלומר, בערב יום טוב אחרון של פסח. 40) שהם טבל. 41) וצריך לציין מקום המתנות בכרי: "בצפונו או בדרומו". אבל בלי ציון מקום לא אמר כלום. 42) בבבא מציעא יא: "אמר ליה ההוא מדרבנן, רבן גמליאל, מטלטלי אגב קרקע הקנה להם". 43) כמו שזיכה רבן גמליאל לעניים, ביד עקיבא בן יוסף. 44) כלומר, אף שהקרקע עצמה נקנית בכסף, והרי זה כמכר המתנות, אינן אלא מתנה אגב הקרקע, ולא נקנו יחד עם הקרקע תמורת הכסף. 45) מעשר ראשון, תרומה גדולה ותרומת מעשר. 46) מתנות עניים. 47) במעשרות: "נתתיו ללוי" "זה מעשר לוי". ובתרומות: "וגם נתתיו" "זו תרומה ותרומת

מתוך מהדורת וגשל

יב. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת עַד שֶׁיּוֹצִיא כָּל הַמַּתָּנוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת. הַקֹּדֶשׁ - זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי, הַקָּרוּי קֹדֶשׁ. מִן הַבַּיִת - זוֹ חַלָּה, שֶׁהִיא הַמַּתָּנָה שֶׁל כֹּהֲנִים בַּבַּיִת. נְתַתִּיו לַלֵּוִי - זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. וְגַם נְתַתִּיו - מִכְּלָל שֶׁקְּדַמַתּוּ מַתָּנָה אַחֶרֶת[48], וְהִיא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[49]. לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה - זֶה מַעְשַׂר עָנִי[50] וְלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה[51]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה מְעַכְּבִין אֶת הַוִּדּוּי[52].

יג. וְצָרִיךְ לְהַפְרִישׁ הַמַּתָּנוֹת עַל הַסֵּדֶר וְאַחַר כָּךְ יִתְוַדֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר: כְּכָל מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי; הָא אִם הִקְדִּים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן[53] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת[54]. נִשְׂרַף טִבְלוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת, שֶׁהֲרֵי לֹא הִפְרִישׁ מַתָּנוֹת וְלֹא נְתָנָן לְבַעְלֵיהֶן. וּבַזְּמַן שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַכֹּהֲנִים[55] - לֹא הָיוּ מִתְוַדִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי[56].

יד. מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד - מִתְוַדֶּה; שֶׁעִקַּר הַוִּדּוּי בְּמַעֲשֵׂר הוּא[57]. וְכֵן אִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא בִּכּוּרִים בִּלְבַד - מִתְוַדֶּה[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ - הַקֹּדֶשׁ הָרִאשׁוֹן[59], שֶׁהוּא הַבִּכּוּרִים. אֲבָל מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא תְּרוּמָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵינוֹ מִתְוַדֶּה; שֶׁאֵין הַתְּרוּמָה טְעוּנָה וִדּוּי אֶלָּא בִּכְלַל שְׁאָר הַמַּתָּנוֹת[60].

טו. לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ - שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְלֹא מִן הַתָּלוּשׁ עַל הַמְחֻבָּר, וְלֹא מִן הַמְחֻבָּר עַל הַתָּלוּשׁ, וְלֹא מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן, וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ. וְלֹא שָׁכַחְתִּי - שֶׁלֹּא שָׁכַח[61] מִלְּבָרְכוֹ[62] וּמִלְּהַזְכִּיר שְׁמוֹ[63] עָלָיו[64]. לֹא אָכַלְתִּי בְּאֹנִי מִמֶּנּוּ. הָא אִם אָכַלוֹ בַּאֲנִינָה - אֵינוֹ מִתְוַדֶּה[65]. וְלֹא בִּעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא. הָא אִם הִפְרִישוֹ בְּטֻמְאָה[66] - אֵינוֹ מִתְוַדֶּה. וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת - שֶׁלֹּא לָקַח מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין, וְלֹא נְתָנוֹ לְאוֹנְנִים אֲחֵרִים[67]. שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהָי - שֶׁהֱבִיאוֹ לְבֵית הַבְּחִירָה[68]. עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי - שֶׁשָּׁמַח[69] וְשִׂמַּח בּוֹ[70]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב.

טז. הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם, עַד כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ - זוֹ בַּקָּשָׁה שֶׁיִּתֵּן[71] טַעַם בַּפֵּרוֹת[72].

יז. יִשְׂרָאֵל וּמַמְזֵרִים[73] - מִתְוַדִּים, אֲבָל לֹא גֵּרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים; מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּ לָנוּ. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים - מִתְוַדִּים; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָטְלוּ חֵלֶק בָּאָרֶץ, יֵשׁ לָהֶם עָרֵי מִגְרָשׁ.

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים עִם שְׁאָר מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין

יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת. שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מעשר". ובמתנות עניים: "ולגר ליתום ולאלמנה" "זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה". 48) "ואמרו: וגם נתתיו ללוי, יורה על מעלה שניה קדמה לו [למעשר ראשון], לפי שמלת "וגם" אצלם, תוספת, כמו הנוסף עליו". 49) אין הכוונה לומר ש"וגם נתתיו" מדבר על תרומת מעשר, שהרי אף על פי שבדיעבד חלה הפרשת תרומת מעשר לפני הפרשת מעשר ראשון, אבל הרי לכתחילה אין לעשות כן, אלא הכוונה שלמדים תרומת מעשר מתרומה גדולה. 50) [המתחלק בתוך הבית. אבל מעשר עני המתחלק בגורן אינו בכלל פסוק זה. 51) [אף על פי שאין בהם מצוות נתינה, שהרי "עזיבה" נאמר בהם - נראה שחכמים תקנו כן למצוה לכתחילה, שלא יתוודה עד שיקיים גם מצוות אלו. ואם כן גם מעשר עני המתחלק בגורן, שגם בו לא נאמרה נתינה אלא עזיבה אף הוא בכלל זה, מדרבנן]. 52) כיוון שלא נאמרה "נתינה", אלא "עזיבה" ולכן אינם בכלל "וגם נתתיו", האמור בפרשת הוידוי. 53) שעבר על לא תעשה. 54) שאינו יכול לומר: "עשיתי ככל אשר צויתני". 55) היינו בזמנו של עזרא. 56) שהרי הוא נותנו לכהן. 57) ששורפין אותו, ולשון "ביערתי", שייך בו יותר מכולן. 58) שאף ביכורים מתבערים. 59) שהביכורים מפרישים אותם תחילה לכל. 60) ונראה שאף אם היה לו מעשר ראשון לבד אינו מתוודה. וטעם הדבר, שכל המתנות נותנן לבעליהם ואינו מבערם, ואינו יכול לומר עליהן "ביערתי הקודש מן הבית". 61) ולא היה לו לשכוח, ולפיכך קרוב הוא להיות פושע. 62) יש אומרים כי הכוונה לברכת המזון שלאחר המזון, שהיא מן התורה. 63) וכן מלכותו של הקב"ה, שכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות, אינה ברכה. 64) על הפירות שאכל, כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם לבעלים. ומכיוון שלא נאמר כאן שאם עבר עליהם אינו מתוודה, נראה שאינם מעכבים את הוידוי, לפי שבכל אלה אין תרומתו תרומה ואין מעשרותיו מעשר, ואם כן לא קלקל במתנות עצמם כלום. 65) כיוון שקלקל במתנה עצמה, שאכלה שלא כדין. 66) [בתוספתא שם, הלכה כד: "דבר אחר [ביערתי הקודש מן הבית], כיוון שהפרשתו מן הבית אין אתה זקוק לו", וכוונת התוספתא, שהפרשתו מן הבית זו ביעורו. וזו כוונת המשנה כאן, שכיוון שהפרישן מן הבית ונתן המתנות למי שחייב לתיתן, או שנתן מעשר שני לחבירו קודם זמן הביעור, והמתנות היו טמאות, או שהיו טהורות וימצאם הטמא, ונמצא שיאכלו המתנות בטומאה והמפרישן מן הבית הוא שגרם לזה]. 67) שאם נתן להם, הרי הכשילם באכילה באנינות. ולא נאמר כאן אם עבר מה דינו: אם מתוודה או לא. 68) כלומר, הביכורים. אבל מעשר שני, דיו אם הביאו לפנים מן החומה. 69) בין במעשר שני שנאמר בו "ושמחת אתה וביתך" ובין בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב". 70) בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב וגו' אתה והלוי והגר אשר בקרבך". 71) הקב"ה. 72) "עניינו, שיהיו שמנות וטובות הטעם. וזה הדרש שהוא דורש בכאן [במשנה] זו הפרשה מלה במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת הוידוי, אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש ענייני זאת הפרשה, אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שניתנה על ידי הנביא [משה רבינו]". וצריך עיון למה השמיט רבינו יתר הבקשות שנזכרו במשנה שם "וברך את עמך ישראל בבנים ובבנות וכו' בטל ומטר ובוולדות בהמה"? (רדב"ז). 73) נראה שהחידוש כאן, שלא נאמר כיוון שאין הוא זרע כשר, אין הוא בכלל הכתוב: "ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך", שדרשו בו: "זרע המיוחס אחריך", אלא

לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: א) לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים וּלְהַעֲלוֹתָן בַּמִּקְדָּשׁ. ב) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַכֹּהֵן בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ג) לִקְרוֹת עֲלֵיהֶן. ד) לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן. ה) לָתֵת לַכֹּהֵן זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה. ו) לִתֵּן לוֹ רֵאשִׁית הַגֵּז. ז) לִפְדּוֹת בְּכוֹר הַבֵּן וְלִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן. ח) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן. ט) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר אִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת נִתְּנוּ לַכֹּהֲנִים, וְכֻלָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה, וְעַל כֻּלָּן נִכְרְתָה בְּרִית לְאַהֲרֹן. וְכָל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּהֶן - אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכֹּהֲנִים, וְאֵין נוֹתְנִין לוֹ מַתָּנָה מֵהֶן.

ב. וְכָל הָאוֹכֵל מַתָּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קְדֻשָּׁה - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לֶאֱכֹל כָּךְ וָכָךְ.

ג. שְׁמֹנֶה מַתָּנוֹת מֵהֶם - אֵין אוֹכְלִים אוֹתָן הַכֹּהֲנִים אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ לִפְנִים מֵחוֹמַת הָעֲזָרָה. וְחָמֵשׁ מַתָּנוֹת - אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם לִפְנִים מֵחוֹמַת הָעִיר. וְחָמֵשׁ מַתָּנוֹת - אֵין זוֹכִין בָּהֶן מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד. וְחָמֵשׁ מַתָּנוֹת - זוֹכִין בָּהֶן בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וּמַתָּנָה אַחַת - זוֹכִין בָּהּ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

ד. מָה הֵן הַשְּׁמֹנֶה שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ? בְּשַׂר הַחַטָּאת, אֶחָד חַטַּאת הָעוֹף וְאֶחָד חַטַּאת הַבְּהֵמָה; וּבְשַׂר הָאָשָׁם, בֵּין תָּלוּי בֵּין וַדַּאי; וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר; וּמוֹתַר הָעֹמֶר; וּשְׁיָרֵי מִנְחוֹת יִשְׂרָאֵל; וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם; וְלֶחֶם הַפָּנִים; וְלֹא שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע. אֵלּוּ אֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ.

ה. וּמָה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם? חֲזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים; וְהַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה; וְהַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר; וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה; וְהַבִּכּוּרִים. אֵלּוּ אֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם.

ו. וּמָה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁבָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? הַתְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַחַלָּה. וּשְׁלָשְׁתָּן קֹדֶשׁ. וְרֵאשִׁית הַגֵּז, וּשְׁדֵה אֲחֻזָּה. וּשְׁנֵיהֶן חֻלִּין. אֵלּוּ אֵינָן זוֹכִין בָּהֶן מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאֵין אוֹכְלִין תְּרוּמוֹת וְחַלּוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ז. וּמָה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁזּוֹכִין בָּהֶן הַכֹּהֲנִים בְּכָל מָקוֹם? הַמַּתָּנוֹת, וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וּפֶטֶר חֲמוֹר, וְגֵזֶל הַגֵּר, וְהַחֲרָמִים. וַחֲמִשָּׁתָן חֻלִּין לְכָל דָּבָר.

ח. וְהַמַּתָּנָה שֶׁזּוֹכִין בָּהּ מִן הַמִּקְדָּשׁ הוּא עוֹרוֹת הָעוֹלוֹת. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר עוֹרוֹת קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים - כֻּלָּן לַכֹּהֲנִים.

ט. הַשְּׁמֹנֶה מַתָּנוֹת שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ - כֻּלָּן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הֵן, וְאֵינָן נֶאֱכָלִים אֶלָּא לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וּבָהֶן נֶאֱמַר: כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתוֹ וְגוֹמֵר.

י. הֶחָמֵשׁ שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם - הֵן קָדָשִׁים קַלִּים, וְנֶאֱכָלִין לִזְכָרִים וְלִנְקֵבוֹת. וּבָהֶן נֶאֱמַר: לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק עוֹלָם. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין נִתָּנִין אֶלָּא לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה, שֶׁהֲרֵי לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר הֵן. וְהַבְּכוֹר - מַקְרִיבִין חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ, וְאֵין מַקְרִיבוֹ אֶלָּא אִישׁ. וְכֵן עוֹרוֹת קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, וּשְׁדֵה אֲחֻזָּה, וְהַחֲרָמִים, וְגֵזֶל הַגֵּר - אֵין זוֹכִין בָּהֶן אֶלָּא אַנְשֵׁי מִשְׁמָר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכֵן פִּדְיוֹן הַבֵּן - לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה; שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בּוֹ: וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. וּפֶטֶר חֲמוֹר - לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה; שֶׁדִּין הַבְּכוֹרוֹת כֻּלָּן שָׁוֶה: לִזְכָרִים וְלֹא לִנְקֵבוֹת.

יא. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁנִּתָּנִין לִנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים - חָמֵשׁ מַתָּנוֹת: תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחַלָּה, וּמַתָּנוֹת בְּהֵמָה, וְרֵאשִׁית הַגֵּז. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁרֵאשִׁית הַגֵּז נִתֶּנֶת לְכֹהֲנוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ; מָה רֵאשִׁית דָּגָן נִתֶּנֶת לִנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים, אַף רֵאשִׁית הַגֵּז.

יב. מָנוּ חֲכָמִים מַתָּנוֹת אֵלּוּ עַל דֶּרֶךְ אַחֶרֶת וְאָמְרוּ: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה נִתְּנוּ לְאַהֲרֹן, וְאֵלּוּ הֵן: עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ, אַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם, וְעֶשֶׂר בַּגְּבוּלִין.

יג. עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ: חַטַּאת בְּהֵמָה, וְחַטַּאת הָעוֹף, אָשָׁם, וְאָשָׁם תָּלוּי, זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, וְלֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, שְׁיָרֵי מִנְחוֹת, וּמוֹתַר הָעֹמֶר.

יד. אַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם: הַבְּכוֹר, וְהַבִּכּוּרִים, וּמוּרָם מִתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר, וְעוֹרוֹת קָדָשִׁים.

טו. עֶשֶׂר בַּגְּבוּלִין: תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחַלָּה, וְרֵאשִׁית הַגֵּז, וְהַמַּתָּנוֹת, וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, שְׂדֵה חֲרָמִים, וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה, וְגֵזֶל הַגֵּר. וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, חָשַׁב כָּל הַמּוּרָם מִקָּדָשִׁים קַלִּים מַתָּנָה אַחַת. וְהֵן: חָזֶה וָשׁוֹק הַמּוּרָם מִכָּל זֶבַח שְׁלָמִים, עִם הַלֶּחֶם הַמּוּרָם עִמָּהֶם [אִם הָיָה תּוֹדָה, עִם הַזְּרוֹעַ הַמּוּרֶמֶת מֵאֵיל נָזִיר עִם הַלֶּחֶם הַמּוּרָם עִמָּהּ] עִם חָזֶה וָשׁוֹק. הוֹאִיל וּשְׁלָשְׁתָּן שְׁלָמִים הֵן, חָשׁוּב הַמּוּרָם מֵהֶם מַתָּנָה אַחַת.

טז. כָּל הַמַּתָּנוֹת שֶׁהֵן תְּלוּיוֹת בְּקַרְבָּנוֹת - תִּתְבָּאֵר כָּל אַחַת וְאַחַת בִּמְקוֹמָהּ בְּהִלְכוֹת קָרְבָּנוֹת. וְכֵן גֵּזֶל הַגֵּר יִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דִּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה וְדִין הַחֲרָמִים בְּהִלְכוֹת עֲרָכִין, וְדִין תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. וּבַהֲלָכוֹת אֵלּוּ אֲבָאֵר מִשְׁפְּטֵי הַמַּתָּנוֹת שֶׁאֵין תְּלוּיִין בְּקָרְבָּנוֹת, וְהֵן: הַבִּכּוּרִים, וְהַחַלָּה, וְהַמַּתָּנוֹת, וְרֵאשִׁית הַגֵּז, וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וּפֶטֶר חֲמוֹר.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהָבִיא בִּכּוּרִים לַמִּקְדָּשׁ, וְאֵינָם נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ. וּמְבִיאִין בִּכּוּרִים שֶׁל דְּבָרֵיהֶם

הרי הוא כבנו לכל דבר. 1) יבאר שכ"ד מתנות ניתנו לכהנים. והכהן שאינו מודה בהן. והאוכל מהן מאי מברך. 1) יבאר שמצות עשה להביא בכורים למקדש, והיכן נוהגין. אין מביאין בכורים אלא משבעת המינין. ואם מביאין אותה משקין. אימתי מביאין הביכורים. ואם מביאין מן הישן על החדש או בהפך. הגדל בעציץ נקוב והנוטע אילן לתוך שדהו והבריכו לתוך שדה חבירו. האריסין ובעלי זרוע שאונסין ולוקחין הארצות בפחות. הקונה אילן בתוך שדה חבירו או הלוקח פירות תלושין ולקח הקרקע.

מתוך מהדורת וגשל

מֵעָרֵי סִיחוֹן וָעוֹג וּמִסּוּרְיָא; שֶׁהַקּוֹנֶה בְּסוּרְיָא - כְּקוֹנֶה בִּירוּשָׁלַיִם. [אֲבָל עַמּוֹן וּמוֹאָב וּבְבָל], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין בִּתְרוּמָה וּבְמַעַשְׂרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם - אֵין מְבִיאִין מֵהֶן בִּכּוּרִים.

וְאִם הֵבִיא בִּכּוּרִים מִחוּץ לָאָרֶץ - אֵינָן בִּכּוּרִים.

ב. אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין הָאֲמוּרִים בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ, וָהֵם: הַחִטִּים, וְהַשְּׂעוֹרִים, וְהָעֲנָבִים, וְהַתְּאֵנִים, וְהָרִמּוֹנִים, וְהַזַּיִתִים, וְהַתְּמָרִים. וְאִם הֵבִיא חוּץ מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ.

ג. אֵין מְבִיאִין לֹא מִתְּמָרִים שֶׁבֶּהָרִים, וְלֹא מִפֵּרוֹת שֶׁבָּעֲמָקִים, וְלֹא מִזַּיְתֵי שֶׁמֶן שֶׁאֵינָן מִן הַמֻּבְחָר; אֶלָּא מִתְּמָרִים שֶׁבָּעֲמָקִים וּמִפֵּרוֹת שֶׁבֶּהָרִים, לְפִי שֶׁהֵן מִן הַמֻּבְחָר. [וְאִם הֵבִיא שֶׁלֹּא מִן הַמֻּבְחָר], כְּגוֹן תְּמָרִים שֶׁבֶּהָרִים, וּתְאֵנִים סוּרוֹת וּמְרֻקָּבוֹת, וַעֲנָבִים מְאֻבָּקוֹת וּמְעֻשָּׁנוֹת - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ.

ד. אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים מַשְׁקִין, חוּץ מִזַּיְתִים וַעֲנָבִים בְּלִבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: פְּרִי הָאֲדָמָה - [וְלֹא מַשְׁקֶה]. וְאִם הֵבִיא מַשְׁקִין - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ.

ה. הַקְּרוֹבִים לִירוּשָׁלַיִם מְבִיאִין תְּאֵנִים וַעֲנָבִים לַחִים, וְהָרְחוֹקִין מְבִיאִין אוֹתָן גְּרוֹגָרוֹת וְצִמּוּקִין.

ו. אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים קֹדֶם לַעֲצֶרֶת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ. וְאִם הֵבִיא - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, אֶלָּא יַנִּיחֵם שָׁם עַד שֶׁתְּבוֹא עֲצֶרֶת וְיִקְרָא עֲלֵיהֶן. וְכֵן אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים אַחַר חַגֵּנָה, שֶׁהַבִּכּוּרִים שֶׁבִּכְּרוּ אַחַר חַגֵּנָה הֵן חֲשׁוּבִין מִשָּׁנָה הַבָּאָה, וְיַנִּיחֵם עַד אַחַר עֲצֶרֶת.

ז. אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים לֹא מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ. כֵּיצַד? לֹא יָבִיא מִפֵּרוֹת שֶׁחָנְטוּ קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט עַל פֵּרוֹת שֶׁחָנְטוּ אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ. אֶחָד הַנָּטוּעַ וְאֶחָד הָעוֹלֶה מֵאֵלָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם.

ח. וּפֵרוֹת שֶׁל שֵׁתְּפִין - חַיָּבִין בְּבִכּוּרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם [אֲשֶׁר יָבִיאוּ].

ט. הַגָּדֵל בְּעָצִיץ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוּב, וְהַגָּדֵל בִּסְפִינָה - אֵינוֹ מֵבִיא מִמֶּנּוּ כָּל עִקָּר; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאַרְצָם. אֲבָל מֵבִיא מִן הַגָּדֵל בְּגַג אוֹ בְּחָרְבָּה.

י. הַנּוֹטֵעַ אִילָן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְהִבְרִיכוֹ לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ אוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁהָיָה נוֹטֵעַ בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִבְרִיכוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁהָיָה עִקָּרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְהִבְרִיךְ קְצָתוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְדֶרֶךְ הָרַבִּים אוֹ דֶרֶךְ הַיָּחִיד מַפְסֶקֶת בָּאֶמְצַע בֵּין הָעִקָּר וְהַצַּד הַמֻּבְרָךְ - אֵינוֹ מֵבִיא בִּכּוּרִים לֹא מִמַּה שֶׁהוֹצִיא בִּרְשׁוּת זוֹ וְלֹא מִן הַצַּד שֶׁבִּרְשׁוּת הָאַחֲרוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ - עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַגִּדּוּלִין מֵאַדְמָתְךָ.

יא. נָתַן לוֹ חֲבֵרוֹ רְשׁוּת לְהַבְרִיךְ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֲפִלּוּ לְשָׁעָה - הֲרֵי זֶה מֵבִיא בִּכּוּרִים. וְאִם הָיָה הָאִילָן סָמוּךְ לְמֶצֶר חֲבֵרוֹ אוֹ נוֹטֶה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁחַיָּב לְהַרְחִיק - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִמֶּנּוּ וְקוֹרֵא; שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָרֶץ.

יב. הָאַרִיסִין וְהַחֲכִירִין, וּבַעֲלֵי זְרוֹעַ שֶׁאוֹנְסִין אֶת הַבְּעָלִים וְלוֹקְחִין מֵהֶן אַרְצוֹתָם בְּפָחוֹת, וְהַגַּזְלָנִין - אֵינָן מְבִיאִין בִּכּוּרִים, וַאֲפִלּוּ נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ.

יג. הַקּוֹנֶה אִילָן בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ - אֵינוֹ מֵבִיא, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע. שְׁלִשָׁה - יֵשׁ לוֹ קַרְקַע. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא אִילָנוֹת בִּלְבַד, הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁקָּנָה קַרְקַע. קָנָה אִילָן אֶחָד וְקַרְקָעוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא.

יד. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין וְלָקַח הַקַּרְקַע - הֲרֵי זֶה מֵבִיא בִּכּוּרִים, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע וּפֵרוֹתֶיהָ. מָכַר לוֹ פֵּרוֹת חוּץ מִן הַקַּרְקַע, אֲפִלּוּ מְחֻבָּרִים - מוֹכֵר אֵינוֹ מֵבִיא, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ פֵּרוֹת; וְלוֹקֵחַ אֵינוֹ מֵבִיא, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ קַרְקַע. חָזַר הַמּוֹכֵר וְלָקַח הַפֵּרוֹת מִן הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע וּפֵרוֹתֶיהָ.

טו. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְחָזַר וּלְקָחָהּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִמֶּנָּה בִּכּוּרִים מִן הַתּוֹרָה; שֶׁאֵינָהּ נִפְקַעַת מִן הַמִּצְוָה בְּקִנְיַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טז. אֲשֵׁרָה שֶׁבִּטְלָהּ - אֵין מְבִיאִין מִמֶּנָּה בִּכּוּרִים; שֶׁהַבִּכּוּרִים כְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ הֵן.

יז. הַבִּכּוּרִים אֵין לָהֶם שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל מִדִּבְרֵיהֶם צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים. וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כָּל שָׂדֵהוּ בִּכּוּרִים - עוֹשֶׂה.

יח. הִפְרִישׁ בִּכּוּרָיו וְחָזַר וְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן אוֹ עִטְּרָן - הֲרֵי הַתּוֹסֶפֶת כְּבִכּוּרִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֵבִיא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם הֵבִיא מֵעֵבֶר הַיַّרְדֵּן אוֹ מִסּוּרְיָא - אֵינָהּ כְּבִכּוּרִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּבִכּוּרִים, אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא בְּטָהֳרָה. וְאֵין מְעַטְּרִין אֶת הַבִּכּוּרִים בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים.

יט. כֵּיצַד מַפְרִישִׁין הַבִּכּוּרִים? יוֹרֵד אָדָם לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה, אֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים שֶׁבִּכְּרוּ, רִמּוֹן שֶׁבִּכֵּר - קוֹשְׁרָן בְּגֶמִי וְאוֹמֵר: הֲרֵי אֵלּוּ בִּכּוּרִים. וְהֵם נַעֲשִׂים בִּכּוּרִים בִּמְחֻבָּר מִשֶּׁקָּרָא לָהֶן שֵׁם, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא בָשְׁלוּ כָּל צָרְכָּן. וּמִשֶּׁגִּמְּרוּ וְיִתְלְשֵׁם מִן הַקַּרְקַע - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְקָרוֹת לָהֶם שֵׁם. לֹא הִפְרִישָׁן בִּמְחֻבָּר וְלֹא קָרָא לָהֶם שֵׁם וּתְלָשָׁם - הֲרֵי זֶה מַפְרִישָׁם אַחַר שֶׁנִּתְלְשׁוּ. וְאִם נִטְמְאוּ הַפֵּרוֹת כֻּלָּן - אֵינוֹ מַפְרִישׁ בִּכּוּרִים בְּטֻמְאָה, אֶלָּא מַפְרִישׁ מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא לְכַתְּחִלָּה. וְאִם אֵין לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת לְהַפְרִישׁ מֵהֶן - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ מַפְרִישׁ בְּטֻמְאָה; שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין לְאִבּוּד. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַבִּכּוּרִים שֶׁנִּטְמְאוּ - אֵינוֹ מִסִּיק בָּהֶן הַתַּנּוּר כִּתְרוּמָה טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ.

כ. הַמַּפְרִישׁ בִּכּוּרָיו וְנָמַקּוּ אוֹ נִבְזְזוּ אוֹ אָבְדוּ אוֹ שֶׁנִּגְנְבוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ - חַיָּב לְהַפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם; שֶׁנֶּאֱמַר: תָּבִיא בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְהַר הַבַּיִת.

כא. הַמַּפְרִישׁ בִּכּוּרָיו לְהַעֲלוֹתָן בְּיָדוֹ לִירוּשָׁלַיִם - לֹא יִשְׁלָחֵם בְּיַד שָׁלִיחַ. וְאִם לִקְּטָן מִתְּחִלָּה עַל מְנָת לְשַׁלְּחָם בְּיַד שָׁלִיחַ - הֲרֵי זֶה מֵתֵר לְשַׁלְּחָם.

מתוך מהדורת וגשל

יום שלישי ט"ז מנחם־אב ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. הַבִּכּוּרִים נוֹתְנִין [אוֹתָן] לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר[2] וְהֵן מְחַלְּקִים אוֹתָן בֵּינֵיהֶן, כְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ[3]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהֵן קְרוּיִין תְּרוּמָה. וּלְפִיכָךְ, זָר[4] שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים בְּכָל מָקוֹם[5] - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[6]. וְהוּא שֶׁיֹּאכְלֵם מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם.

ב. הָיוּ מִקְצָתָן[7] בְּפָנִים[8] וּמִקְצָתָן בַּחוּץ: זֶה שֶׁבְּפָנִים - חַיָּבִין עָלָיו[9] מִיתָה, וַהֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ[10] לְכָל דְּבָרָיו; וְזֶה שֶׁבַּחוּץ - הֲרֵי הוּא חֵלִין לְכָל דְּבָרָיו.

ג. כֹּהֵן[11] שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִפְנִים מִן הַחוֹמָה[12] - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹמֵר וּתְרוּמַת יָדֶךָ; וְהֵם הַבִּכּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמָה. וְכֵן[13] אִם אֲכָלָן הַכֹּהֵן בְּירוּשָׁלַיִם קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה כְּמִי שֶׁאֲכָלָן בַּחוּץ; לְפִי שֶׁהֵן טְעוּנִין הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ.

ד. וּמִשֶּׁיַּנִּיחֵם הַמְּבִיאָם בָּעֲזָרָה הֵתִּרוּ לַכֹּהֵן וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִתְנַדָּה עֲלֵיהֶן, שֶׁאֵין הַקְּרִיאָה מְעַכֶּבֶת אֲכִילָתָן. וּבִכּוּרִים שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לִמְחִיצָתָן[14] וְחָזְרוּ[15] - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[16].

ה. אֲכִילַת בִּכּוּרִים - כַּאֲכִילַת תְּרוּמָה לְכָל דְּבָרָיו. יָתֵר בַּבִּכּוּרִים[17]: שֶׁהֵן[18] אֲסוּרִין לְאוֹנֵן, וּטְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם[19], וְכֹהֵן[20] טָהוֹר שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים טְמֵאִים - לוֹקֶה, כְּשֵׁם[21] שֶׁלּוֹקֶה יִשְׂרָאֵל טָהוֹר שֶׁאָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתְּרוּמָה[22].

ו. וּמִנַּיִן שֶׁהַבִּכּוּרִים אֲסוּרִין לְאוֹנֵן? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן: וְשָׁמַחְתָּ בְכָל הַטּוֹב; מִכְּלָל שֶׁהוּא חַיָּב לְאָכְלָן בְּשִׂמְחָה[23], לֹא בַּאֲנִינוּת[24]. וְהָאוֹכְלָן בַּאֲנִינוּת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[25].

ז. הַבִּכּוּרִים טְעוּנִין כְּלִי, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא. וּמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְהָבִיא כָּל מִין וָמִין[26] בִּכְלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[27]; וְאִם הֱבִיאָם בִּכְלִי אֶחָד - יָצָא. וְלֹא יְבִיאֵם בְּעִרְבּוּב[28], אֶלָּא שְׁעוֹרִים מִלְּמַטָּה[29], וְחִטִּים עַל גַּבֵּיהֶן, וְזֵיתִים עַל גַּבֵּיהֶן, וּתְמָרִים עַל גַּבֵּיהֶן, וְרִמּוֹנִים עַל גַּבֵּיהֶן, וּתְאֵנִים לְמַעְלָה מִן הַכֹּל. וְיִהְיֶה דָּבָר אֶחָד מַפְסִיק בֵּין מִין וָמִין, כְּגוֹן הוּצִין[30] וְחֵלֶף[31] אוֹ עָלִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וּמַקִּיף לַתְּאֵנִים אֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁל עֲנָבִים מִבַּחוּץ[32].

ח. הֱבִיאָם[33] בִּכְלִי מַתָּכוֹת - נוֹטֵל הַכֹּהֵן הַבִּכּוּרִים וְחוֹזֵר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו. ואשרה שביטלה. הבכורים אם יש להן שיעור מן התורה. הפריש בכוריו והוסיף עליהן. וכיצד מפרישין הבכורים אם נטמאו הפירות כולם. ואם הפריש בכוריו ונמוחו או נבוזו. המפריש בכוריו להעלותן בידו לירושלים. 1) יבאר שהבכורים נותנין אותם לאנשי משמר, ושהם קרויין תרומה. כהן שאכל בכורים חוץ לירושלים, אחרי שנכנסו לחומה. מאימתי הותרו לכהן. ואם הקריאה מעכבת אכילתן. בכורים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו. ומה בין אכילת בכורים לתרומה. שהבכורים טעונין כלי, ושלא יביאם בערבוביא. ואם הכלי הוא לכהן. תורים ובני יונה שמביאין עם הבכורים. ושיתודה עליהם. אם יש לאדם רשות ליתן הבכורים לעבדו בדרך. והסדר של התנופה. אם הבכורים טעונים לינה. 2) כלומר, לכהנים של המשמר העובד באותה שעה. 3) כלומר, אם באו לחלק ביכורים של כל אחד ואחד בפני עצמם, אבל ביכורים של אחד כנגד ביכורים של שני - אין מחלקים. 4) מי שאינו כהן. 5) כלומר: בעזרה, בירושלים וחוצה להן. 6) כתרומה. 7) של פירות הביכורים. 8) בתוך החומה. 9) זרים האוכלים אותו. אבל כהנים אינם חייבים עליו אלא מלקות. 10) שהרי הם כתרומה ותרומה קרוייה "קודש", ועוד שהרי הם כקדשי המקדש. 11) ולפי שאין עונשין מן הדין (=מדין קל וחומר) אין לחייבו מלקות מקל וחומר ממעשר שני, אלא מן המפורש בפסוק. 12) שהרי קודם לכן הם כחולין. 13) משנה במכות שם: "האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהם וכו' לוקה ארבעים". ובגמרא: "אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה, אבל חכמים אומרים, ביכורים הנחה מעכבת בהן, קריאה אין מעכבת בהן", ולכן שינה רבינו מלשון המשנה וכתב "קודם הנחה בעזרה". 14) חוץ לירושלים, שהיא מקום אכילתם. 15) אבל בחוץ אסורים. 16) ואף על פי שביכורים כקדשי מקדש הם, אינם נפסלים ביוצא כשאר קדשים, כיוון שאמרה התורה: "לא תוכל לאכול בשעריך" משמע: "בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין". 17) על התרומה. 18) הביכורים. 19) שנאמר "ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה'". 20) ביבמות עג: "יש במעשר וביכורים מה שאין כן בתרומה וכו', ואילו אסור לבער מהן בטומאה, ואוכלן בטומאת עצמן (שהאדם טהור והם טמאים) לוקה, מה שאין כן בביכורים, לא קתני, אלמא תני ושייר". וכתב "כהן" לפי שזר האוכל ביכורים טמאים חייב מיתה בידי שמים, כאוכל תרומה טמאה. 21) שהרי הוקשו ביכורים למעשר שני. 22) שאינה אסורה לאונן ואינה טעונה הבאת מקום, וכהן שאכל תרומה טמאה, אינו אלא בעשה וקל וחומר לכהן טמא שאוכל ביכורים טהורים, שהוא לוקה, שהרי גם בתרומה הוא לוקה. 23) כן הוא בפסחים לו: אבל ביבמות שם, למדו כן בהיקש ממעשר שני. ואם כן היה לרבינו לומר שלוקה מן התורה, כמו במעשר שני. 24) אפילו אנינות של תורה. 25) כיוון שאין בהם אלא לאו הבא מכלל עשה, שדינו כעשה. 26) משבעת המינים שחייבים בביכורים. 27) בתוספתא שם: "מצוה להביאם בשבעה כלים", והיינו כשיש לו ביכורים מכל שבעת המינים. 28) כל המינים יחד. 29) כן הוא בתוספתא. וטעם לסדר זה, שכל הנשמר (=אינו מתקלקל) ניתן למטה, וכל שאינו נשמר ניתן למעלה. 30) עלי דקל. 31) עשב בר, שהיו עושים ממנו מחצלאות. 32) כלומר, בתורת אחד מהמינים (שהרי עדיין לא מנה ענבים). 33) בביכורים שם משנה ח: "העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות (סלים) של כסף וכו', והעניים מביאים אותם בסלי נצרים וכו', והסלים והביכורים ניתנים לכהנים". ובבבא קמא צב. "מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתר ענייא אזלא עניותא, אמר ליה דתנן, עשירים מביאים ביכוריהם וכו'". וברש"י שם: והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן (כלומר, היו נותנין להם והכהנים היו מחזירים אותם ולא

1 הַכְּלִי לִבְעָלָיו[34]. וְאִם הֶבִיאָם בִּכְלִי עֲרָבָה וְחֵלֶף וְכַיּוֹצֵא בָהֶן
2 - הֲרֵי הַבִּכּוּרִים וְהַסַּלִּים לַכֹּהֲנִים[35]. וְאִם נִטְמְאוּ[36] הַבִּכּוּרִים[37]
3 - אֵין הַסַּלִּים[38] לַכֹּהֲנִים[39].
4 **ט.** כְּשֶׁהָיוּ מְבִיאִין אֶת הַבִּכּוּרִים, הָיוּ מְבִיאִין בְּיָדָם תּוֹרִין
5 וּבְנֵי יוֹנָה[40]. וְכֵן הָיוּ תּוֹלִין מִצִּדֵּי הַסַּלִּים[41] תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה,
6 כְּדֵי לְעַטֵּר אֶת הַבִּכּוּרִים. אֵלּוּ שֶׁעִם הַסַّלִּים הָיוּ קְרֵבִים
7 עוֹלוֹת[42], וְאֵלּוּ שֶׁבִּידֵיהֶן הָיוּ נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים[43].
8 **י.** מִצְוַת עֲשֵׂה[44] לְהִתְוַדּוֹת[45] בַּמִּקְדָּשׁ עַל הַבִּכּוּרִים בְּשָׁעָה
9 שֶׁמְּבִיאָם. מַתְחִיל וְקוֹרֵא: הִגַּדְתִּי[46] הַיּוֹם לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי
10 אֶל הָאָרֶץ וְגוֹמֵר. אֲרַמִּי[47] אֹבֵד אָבִי. עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַפָּרָשָׁה
11 עַד אֲשֶׁר נָתַתָּ לִּי יְיָ[48]. וְאֵין[49] קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּלְשׁוֹן
12 הַקֹּדֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ - בַּלָּשׁוֹן הַזֹּאת[50].
13 **יא.** בָּרִאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לִקְרוֹת[51] - קוֹרֵא, וְכָל מִי
14 שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת[52] - מַקְרִין אוֹתוֹ. נִמְנְעוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין יוֹדְעִין
15 לִקְרוֹת מִלְּהָבִיא[53], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְכַלְּמוּ. הִתְקִינוּ בֵּית דִּין, שֶׁיְּהִיוּ
16 מַקְרִין אֶת מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ.
17 **יב.** הַמֵּבִיא אֶת הַבִּכּוּרִים - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לִתְּנֵם לְעַבְדּוֹ
18 וּקְרוֹבוֹ בְּכָל הַדֶּרֶךְ[54] עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת
19 - נוֹטֵל הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ[55], וַאֲפִלּוּ הָיָה מֶלֶךְ גָּדוֹל
20 שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[56], וְנִכְנָס[57] עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֲזָרָה, וְקוֹרֵא וְעוֹדֵהוּ הַסַּל
21 עַל כְּתֵפוֹ: הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹמֵר[58], וּמוֹרִיד הַסַּל
22 מֵעַל כְּתֵפוֹ וְאוֹחֲזוֹ בִּשְׂפָתָיו, וְהַכֹּהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחְתָּיו וּמֵנִיף,
23 וְקוֹרֵא[59]: אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וְגוֹמֵר, עַד שֶׁגּוֹמֵר
24 כָּל הַפָּרָשָׁה, וּמַנִּיחוֹ בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית
25 בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן, וְיִשְׁתַּחֲוֶה[60] וְיֵצֵא. וּמִנַּיִן שֶׁהֵן[61] טְעוּנִין
26 תְּנוּפָה? שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ[62] - לְרַבּוֹת אֶת
27 הַבִּכּוּרִים לִתְנוּפָה. וּכְשֵׁם שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה, כָּךְ טְעוּנִין קָרְבָּן
28 שְׁלָמִים [וָשִׁיר]. שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב, וּבְרַגְלִים
29 אוֹמֵר: וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ; מַה שִּׂמְחַת הֶחָג - בִּשְׁלָמִים[63], אַף
30 כָּאן - בִּשְׁלָמִים. וְאֵין הַקָּרְבָּן מְעַכֵּב.
31 **יג.** וְאֵימָתַי קוֹרִין בְּשִׁיר עֲלֵיהֶן? מִשֶּׁיַּגִּיעוּ[64] לָעֲזָרָה הַלְוִיִּם
32 הָיוּ[65] מַתְחִילִין וְקוֹרִין: אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי[66].
33 **יד.** הַבִּכּוּרִים טְעוּנִים לִינָה. כֵּיצַד? הֵבִיא בִּכּוּרָיו לַמִּקְדָּשׁ
34 וְקָרָא וְהִקְרִיב שְׁלָמָיו[67] - לֹא יֵצֵא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִירוּשָׁלַיִם
35 לַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ, אֶלָּא יָלִין שָׁם וְיַחֲזוֹר לְמָחָר לְעִירוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר:
36 וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ - כָּל פּוֹנוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה מִן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מניחים אותם אצלם), וטעמו של דבר, שסלי כסף וזהב אינם טפלים לביכורים, אבל סלי נצרים בטלים אגב הביכורים. ויש שלמדו כן מן הפסוק "ולקח הכהן הטנא מידך", וטנא הוא סל של נצרים, הרי הכהן נוטל גם את הביכורים וגם את הטנא ואילו בכלי זהב ובכלי כסף לא נאמר כן. וזהו מה שאמרו בספרי שם: "ולקח הכהן הטנא מידך, מיכן אמרו העשירים וכו' ועניים וכו' וסלים ניתנים לכהנים". 34) כיוון שאינו בטל אגב הביכורים, מחמת יקרו. 35) שהסלים בטלים אגב הביכורים. ואף שבפרק ד מהלכות אבל הלכה א כתב רבינו, שהשוו חכמים עשירים לעניים שכולם מביאים בסלים של נצרים - כאן לא תקנו כן, מפני כבוד המקדש (שהביכורים יובאו בסלים יפים). ועוד, שזה שנוטלים הכהנים את הסלים במתנה, כבוד הוא לעניים. 36) בירושלמי ביכורים פרק א הלכה ז: "נטמאו הביכורים, הסלים ניתנים לכהנים, דכתיב: ולקח הכהן הטנא מידך". ונראה שרבינו גרס "אין הסלים ניתנים לכהנים". 37) שהוא נופצם. 38) העשויים מערבה וחלף, שהם לכהנים. 39) שכיוון שאין ביכורים, שהם עיקר, אין נתינת סלים, שהם טפל לביכורים. וביאור דברי הירושלמי הוא כן: "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגו'" - כשמניחו לפני ה', אז לוקח הוא הטנא, אבל כשנטמאו, שאינו מניף, אין הכהן לוקח הטנא. 40) להידור מצוה. 41) ולא היו נותנין אותן על גבי הסלין, שלא ינבלו הביכורים. 42) שהרי נדבת עוף אינה באה אלא עולה. 43) [ואין בזה משום מביא חולין בעזרה, כיוון שאין בהם שום פעולת הקרבה כלל]. 44) שנאמר "ובאת אל הכהן וגו' ואמרת אליו וגו' וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך". 45) היינו להודות לה'. 46) מתחיל מאמצע הפסוק ולא מתחילתו, שמה שכתוב שם: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", אינו אלא ציווי. 47) דהיינו, שמדלג על הכתוב: "וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך", שאף הוא אינו אלא ציווי. 48) ואינו מסיים הפסוק: "והנחתו לפני ה' אלוקיך וגו'", שאף הוא אינו אלא ציווי. 49) משנה בסוטה לב. "ואלו נאמרים בלשון הקודש, מקרא ביכורים וכו' כיצד (כלומר, היכן לומדים זאת), וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך. ולהלן הוא אומר וענו הלויים וכו', מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש". 50) בגמרא שם לג. למדו זאת בגזירה שווה, נאמר כאן: "וענית ואמרת" ונאמר בברכות וקללות "וענו הלויים ואמרו", ושם למדו עוד בגזירה שווה, נאמר שם "קול רם" ונאמר במתן תורה "משה ידבר והאלוקים יעננו בקול" מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש". 51) פרשת ביכורים בלשון הקודש. 52) "מפני שכל בני אדם לא היו יודעים (כלומר: לא כל בני אדם היו יודעים) לשון הקודש. 53) ביכורים. 54) להקל על משאו, ויכול לקרוא לאחר מכן פרשת ביכורים. שלא אמרו שאם אין לקיחת הביכורים והבאתם על ידי אדם אחד, שאין לקרוא, אלא כשמסר לשליח על מנת שיביאם לעזרה, ומת השליח, שאז אפילו אם יביאם בעצמו, אינו קורא, לפי שהלקיחה וההבאה לא היו על ידי אחד. אבל אם מוסרם לקרובו, לשעה, כדי להקל על משאו, אין זו לקיחה כלל, והרי זו לקיחה והבאה באחד. 55) "לשון התורה הוא, שיהיה אדם בעצמו נושא הביכורים ונותנן ביד הכהן, אמר השם יתברך: ולקח הכהן הטנא מידך". 56) אפילו אגריפס המלך, ופירש רבינו: אגריפס המלך ממלכי בית שני, בעל נפש גדולה ושררה רבה. 57) להר הבית. 58) עד סוף הפסוק: "לתת לנו". 59) הבעלים. 60) שנאמר: "והשתחוית לפני ה' אלוקיך". 61) הביכורים. 62) ולמדו (שם) בגזירה שווה "יד־יד" משלמים. 63) ושיר למדו שם: "נאמר כאן, בכל הטוב, ונאמר להלן והנך להם כשיר עגבים וכו' ומיטיב נגן". 64) מביאי הביכורים. 65) הלויים. 66) מזמור זה אמרוהו הלויים בתורת הודאה לה' על חסדיו, כדרך שאמרוהו בשיר של תודה. 67) אין כוונת רבינו לומר, שאינו חייב בלינה אלא אם הקריב קרבנו, שהרי מפורש בירושלמי שאם לא הביא קרבן, טעון לינה משום הביכורים, אלא כתב סדר הדברים של מביא ביכורים. ולא הזכיר רבינו שיר ותנופה, לפי שאינם חובותיו של מביא הביכורים, אלא שיר בלויים, ותנופה בכהן. וכן לא הזכיר רבינו קרבנות העולה, לפי שאינם חובה, אלא מנהג כדי לעטר את הביכורים.

הַמִּקְדָּשׁ לִכְשֶׁתָּבוֹא לוֹ[68] לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּבֹּקֶר[69]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַבִּכּוּרִים טְעוּנִין שִׁבְעָה דְבָרִים: הֲבָאַת מָקוֹם, וּכְלִי, וּקְרִיאָה, וְקֶרְבָּן, וְשִׁיר, וּתְנוּפָה, וְלִינָה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. כָּל הַמֵּבִיא בִּכּוּרִים טָעוּן קָרְבָּן וְשִׁיר וּתְנוּפָה וְלִינָה, אֲבָל הַיּוּדוּי אֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל, לְפִי שֶׁיֵּשׁ שֶׁחַיָּבִין לְהָבִיא בִּכּוּרִים וְאֵינָן קוֹרִין עֲלֵיהֶם.

ב. וְאֵלּוּ מְבִיאִין וְלֹא קוֹרִין: הָאִשָּׁה וְהַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס, לְפִי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה, וְאֵינָן יְכוֹלִין לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ. וְכֵן הָאֶפּוֹטְרוֹפִּין וְהָעֶבֶד וְהַשָּׁלִיחַ, לְפִי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ.

ג. הַגֵּר - מֵבִיא וְקוֹרֵא. שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם: אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ - הֲרֵי הוּא אַב כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁנִּכְנָסִין תַּחַת כַּנְפֵי שְׁכִינָה; וּלְאַבְרָהָם הָיְתָה הַשִּׁבּוּעָה תְּחִלָּה שֶׁיִּירְשׁוּ בָּנָיו אֶת הָאָרֶץ. וְכֵן כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם - מְבִיאִין וְקוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עָרֵי מִגְרָשׁ.

ד. הַקּוֹנֶה שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ [שָׂדֶה] שֶׁל חֲבֵרוֹ - מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, לְפִי שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ קַרְקַע אוֹ אֵין לוֹ. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? מַקְדִּישׁ אוֹתָם תְּחִלָּה לְבֶדֶק הַבַּיִת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק חֵלִין וְאֵין מַכְנִיסִין חֵלִין לָעֲזָרָה, וְהַכֹּהֵן פּוֹדֶה אוֹתָן מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ אוֹכְלָן. וּמַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק חֵלִין. וְנוֹתֵן הַמַּעֲשְׂרוֹת שֶׁלָּהֶן לַכֹּהֲנִים, שֶׁמָּא בִּכּוּרִים הֵם וַאֲסוּרִין לְזָרִים. וְאֵינוֹ מֵבִיא אוֹתָן בְּעַצְמוֹ, אֶלָּא מְשַׁלְּחָן בְּיַד שָׁלִיחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּעַכֵּב אוֹתָן הַקְרִיאָה מִלְּאָכְלָן; שֶׁכֹּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַקְרִיאָה מִפְּנֵי הַסָּפֵק - הַקְרִיאָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ.

ה. הִפְרִישׁ בִּכּוּרָיו וּמָכַר שָׂדֵהוּ - מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ. וְהַלּוֹקֵחַ אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים אֲחֵרִים מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁכָּבָר הִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ הַמּוֹכֵר; וְאִם הִפְרִישׁ - מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. אֲבָל מִמִּין אַחֵר - מַפְרִישׁ וּמֵבִיא וְקוֹרֵא.

ו. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ לְפֵרוֹת - הַלּוֹקֵחַ מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא; שֶׁקְּנָיָן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף. אֲבָל מֵבִיא אָדָם מִנְּכְסֵי אִשְׁתּוֹ בִּכּוּרִים וְקוֹרֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ גּוּף הַקַּרְקַע; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ. אַף עַל פִּי שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ וְהוּא בַּדֶּרֶךְ - מֵבִיא וְקוֹרֵא.

ז. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ אוֹ שֶׁמָּכַר אִילָנוֹת וְקַרְקָעָן בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְקוֹרֵא בְּיוֹבֵל רִאשׁוֹן בִּלְבַד, שֶׁעֲדַיִן לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל מוֹכֵר שֶׁתַּחֲזוֹר לוֹ הַקַּרְקַע. אֲבָל אִם חָזַר וּמְכָרָהּ בְּיוֹבֵל שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא; שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא הַפֵּרוֹת, וְקִנְיַן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף.

ח. הִפְרִישׁ בִּכּוּרָיו וְחָלָה וַהֲרֵי הוּא מְסֻכָּן - זֶה שֶׁרָאוּי לְיָרְשׁוֹ מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. הִפְרִישׁ בִּכּוּרָיו וְשִׁלְּחָן בְּיַד אַחֵר, וּמֵת הַשָּׁלִיחַ בַּדֶּרֶךְ, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר הוּא וֶהֱבִיאָן - אֵינוֹ קוֹרֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַחְתָּ וּבָאתָ - עַד שֶׁתִּהְיֶה לְקִיחָה וַהֲבָאָה כְּאַחַת.

ט. הִפְרִישׁ בִּכּוּרָיו וְאָבְדוּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת, וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן - מֵבִיא הַשְּׁנִיִּים וְאֵינוֹ קוֹרֵא; לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: אֶת רֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה, לְפִי שֶׁאֵינָן רֵאשִׁית. וְאֵלּוּ הַשְּׁנִיִּים - אֵין חַיָּבִים עֲלֵיהֶן חֹמֶשׁ כְּבִכּוּרִים.

י. הֵבִיא בִּכּוּרָיו וְנִטְמְאוּ בָּעֲזָרָה - נוֹפְצָם שָׁם וְאֵינוֹ קוֹרֵא.

יא. הֵבִיא בִּכּוּרָיו מֵאֶחָד מִן הַמִּינִים וְקָרָא, וְחָזַר וְהֵבִיא בִּכּוּרִים מִמִּין אַחֵר - אֵינוֹ קוֹרֵא עֲלֵיהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: הִגַּדְתִּי הַיּוֹם - פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה הוּא מַגִּיד, וְלֹא שְׁתַּיִם.

יב. הִפְרִישׁ בִּכּוּרָיו וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאִילָן - מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא; לְפִי שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע, שֶׁהֲרֵי אָבְדָה.

יג. הַמֵּבִיא בִּכּוּרִים מֵאַחַר חַג הַסֻּכּוֹת וְעַד חֲנֻכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהִפְרִישָׁן קֹדֶם הֶחָג - מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב; וְאֵין קְרִיאָה אֶלָּא בִּשְׁעַת שִׂמְחָה - מֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת עַד סוֹף הֶחָג. וּשְׁאָר הַמְּבִיאִין חוּץ מֵאֵלּוּ - מְבִיאִין וְקוֹרִין.

יד. הַבִּכּוּרִים וְהַתְּרוּמוֹת וְהַחַלָּה וְהַקֶּרֶן וְהַחֹמֶשׁ וּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה הֵם נִכְסֵי כֹּהֵן. יֵשׁ לוֹ לְקִנּוֹת מֵהֶן עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה, וּבַעַל חוֹב נוֹטְלָן בְּחוֹבוֹ, וְהָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְקוֹנֶה בָּהֶן סֵפֶר תּוֹרָה.

טו. אַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים וְהַתְּרוּמוֹת אָסוּר לְהֵאָכֵל לְזָרִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה כִּתְרוּמָה, אִם נִתְעָרְבוּ בְּחֵלִין בִּירוּשָׁלַיִם - אֲסוּרִין בְּכָל שֶׁהֵן בְּמִינָם, כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקוֹם אֲכִילָתָן, עַשָּׂאוּם כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים אֲסוּרִים לְזָרִים אַף בִּירוּשָׁלַיִם - הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן. אֲפִלּוּ זָרַע הַבִּכּוּרִים אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הֲרֵי הַגִּדּוּלִין אֲסוּרִין, וְאוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן אִם נִתְעָרְבוּ בִּירוּשָׁלַיִם; אֲבָל הַזּוֹרֵעַ בִּכּוּרִים קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין.

טז. כֵּיצַד מַעֲלִין אֶת הַבִּכּוּרִים? כָּל הָעֲיָרוֹת שֶׁבַּמַּעֲמָד מִתְכַּנְּסוֹת לְעִירוֹ שֶׁל מַעֲמָד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יְחִידִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּרֹב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ. וּבָאִים וְלָנִים בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר. וְלֹא יִכָּנְסוּ לַבָּתִּים, מִפְּנֵי אֹהֶל הַטֻּמְאָה. וּבַשַּׁחַר הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר: קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ. וְהַשּׁוֹר הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם, וְקַרְנָיו מְצֻפִּין זָהָב, וַעֲטָרָה שֶׁל זַיִת בְּרֹאשׁוֹ, לְהוֹדִיעַ שֶׁהַבִּכּוּרִים מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין. וְהֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מַגִּיעִין קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם. וְהֵם הוֹלְכִין בְּכָל הַדֶּרֶךְ וְקוֹרִין: שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ. וְלֹא הָיוּ מְהַלְּכִין בַּיּוֹם אֶלָּא שְׁתֵּי יָדוֹת בִּלְבַד. הִגִּיעוּ קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שָׁלְחוּ לִפְנֵיהֶם שְׁלוּחִין לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, וְעִטְּרוּ אֶת בִּכּוּרֵיהֶם וּפִרְכְּסוּ אוֹתָן. וְאִם הָיָה לָהֶם לַח וְיָבֵשׁ - מַרְאִין

68) אליו. **69)** וזהו בנין־אב לכל הקרבנות, שטעונים לינה. **1)** יבאר שהוידוי אינו שוה בכל, ושיש מביא ואינו קורא, ומי הוא. הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו, או המוכר שדהו לפירות. אם צריך לקיחה והבאה כאחת. וזמן הבאת הבכורים. ודין התרומות והחלה והבכורים אם הם נכסי כהן ממש. הבכורים אם אוסרין בכל שהן. וכיצד מעלין אותם לירושלים.

אֶת הַלַּח מִלְּמַעְלָה. וְהַפֵּחוֹת וְהַסְּגָנִים וְהַגִּזְבָּרִים יוֹצְאִין לִקְרָאתָן מִירוּשָׁלַיִם. לְפִי הַבָּאִים הֵם יוֹצְאִין. אִם בָּאוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - יוֹצְאִין לִקְרָאתָן רַבִּים, וְאִם מְעַט מְעַט - מְעַט. וּמִשֶּׁיִּכָּנְסוּ כֻּלָּן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם יַתְחִילוּ לִקְרוֹת: עִמְּדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָיִם.

יז. כָּל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִין מִפְּנֵיהֶם וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן: אַחֵינוּ, אַנְשֵׁי מְקוֹם פְּלוֹנִי, בּוֹאֲכֶם בְּשָׁלוֹם. וְהֵם מְהַלְּכִין בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם וְהֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מַגִּיעִים לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, נוֹטֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד סַלּוֹ עַל כְּתִפּוֹ וְאוֹמְרִין: הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ וְכוּ׳ עַד כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ. וְהֵם מְהַלְּכִים בְּהַר הַבַּיִת וְקוֹרְאִין, עַד שֶׁמַּגִּיעִין לָעֲזָרָה. הִגִּיעוּ לָעֲזָרָה, דִּבְּרוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר: אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְגוֹמֵר.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִן הָעִסָּה לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה. וְרֵאשִׁית זוֹ אֵין לָהּ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה. אֲפִלּוּ הִפְרִישׁ כִּשְׁעוֹרָה - פָּטַר אֶת הָעִסָּה. וְהָעוֹשֶׂה כָּל עִסָּתוֹ חַלָּה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, עַד שֶׁיְּשַׁיֵּר מִקְצָתוֹ.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁמַּפְרִישִׁין אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מִן הָעִסָּה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה לַכֹּהֵן; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - תֵּן לוֹ דָּבָר הָרָאוּי לִתְּנוֹ מַתָּנָה. וְהַנַּחְתּוֹם הָעוֹשֶׂה לִמְכֹּר בַּשּׁוּק - מַפְרִישׁ אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים; לְפִי שֶׁעִסָּתוֹ מְרֻבָּה, יֵשׁ בְּשִׁעוּר זֶה כְּדֵי מַתָּנָה.

ג. הָעוֹשֶׂה עִסָּה לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְרֻבָּה - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה; שֶׁלֹּא לְחַלֵּק בְּעִסַּת בַּעַל הַבַּיִת. וְהַנַּחְתּוֹם שֶׁעָשָׂה עִסָּה קְטַנָּה - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה; שֶׁלֹּא לְחַלֵּק בְּעִסַּת הַנַּחְתּוֹם.

ד. נִטְמֵאת הָעִסָּה בְּשׁוּגֵג אוֹ בְּאֹנֶס - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. וְאִם טִמְּאָהּ בְּזָדוֹן - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וְחַלָּה טְמֵאָה [מוּתֶּרֶת] (לַכֹּהֵן) לְהַסָּקָה, כִּתְרוּמָה טְמֵאָה.

ה. אֵין חַיָּבִין בְּחַלָּה מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ וְגוֹמֵר; וּבִזְמַן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבֹאֲכֶם - בִּיאַת כֻּלְּכֶם, וְלֹא בִּיאַת מִקְצַתְּכֶם. לְפִיכָךְ, חַלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה, אֲפִלּוּ בִּימֵי עֶזְרָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרְנוּ בִּתְרוּמָה.

ו. פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ - חַיָּבִין בְּחַלָּה, וּפֵרוֹת הָאָרֶץ שֶׁיָּצְאוּ חוּצָה לָאָרֶץ - פְּטוּרִין; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה - שָׁמָּה אַתֶּם חַיָּבִין בֵּין עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ בֵּין עַל פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ.

ז. מַפְרִישִׁין חַלָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה מִיִּשְׂרָאֵל. וְאֵין מְבִיאִין חַלּוֹת חוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְבִיאִין תְּרוּמָה וּבְכּוּרִים מִשָּׁם. וְאִם הֵבִיא - מַנִּיחָהּ עַד עֶרֶב הַפֶּסַח וְתִשָּׂרֵף, כִּתְרוּמָה.

ח. שְׁלֹשָׁה דִינִין לְחַלָּה בְּשָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת: כָּל הָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי בָבֶל עַד כְּזִיב - מַפְרִישִׁין בָּהּ חַלָּה אַחַת כַּשִּׁעוּר, וְהִיא נֶאֱכֶלֶת לַכֹּהֲנִים. וּשְׁאָר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם וְלֹא עוֹלֵי בָבֶל, שֶׁהִיא מִכְּזִיב וְעַד אֲמָנָה - מַפְרִישִׁין בָּהּ שְׁתֵּי חַלּוֹת: הָאַחַת נִשְׂרֶפֶת, וְהָאַחַת נֶאֱכֶלֶת. וּמִפְּנֵי מָה מַפְרִישִׁין בָּהּ שְׁתֵּי חַלּוֹת? מִפְּנֵי שֶׁהַחַלָּה הָרִאשׁוֹנָה טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַדְּשָׁה אוֹתָהּ הָאָרֶץ בִּימֵי עֶזְרָא, וּקְדֵשָׁה רִאשׁוֹנָה בָּטְלָה מִשֶּׁגָּלוּ; וְהוֹאִיל וְהִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מַפְרִישִׁין בָּהּ חַלָּה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה וְשׂוֹרְפִין אוֹתָהּ; וּמַפְרִישִׁין חַלָּה שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לַכֹּהֵן לְאָכְלָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: תְּרוּמָה טְהוֹרָה נִשְׂרֶפֶת, שֶׁהֲרֵי נִשְׂרְפָה הָרִאשׁוֹנָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמְאָה טֻמְאָה יְדוּעָה לַכֹּל. וְזוֹ שְׁנִיָּה אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא כֹּל שֶׁרוֹצֶה מַפְרִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם. וְכָל הָאָרֶץ מֵאֲמָנָה וְלַחוּץ, בֵּין בְּסוּרְיָא בֵּין בִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת - מַפְרִישִׁין שְׁתֵּי חַלּוֹת: אַחַת לִשְׂרֵפָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: רָאִינוּ תְּרוּמָה טְמֵאָה נֶאֱכֶלֶת; וְאַחַת לַאֲכִילָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה מִיִּשְׂרָאֵל. וְהוֹאִיל וְזוֹ וְזוֹ וָזוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, מוּטָב לְרַבּוֹת בַּנֶּאֱכֶלֶת. לְפִיכָךְ: שֶׁל שְׂרֵפָה - אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא; וְשֶׁל אֲכִילָה - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. וּמַתֶּרֶת לְזָבִים וּלְזָבוֹת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לִשְׁאָר טְמֵאִים.

ט. בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם עִסָּה טְהוֹרָה מִפְּנֵי טֻמְאַת הַמֵּת - מַפְרִישִׁין חַלָּה אַחַת בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה וְשׂוֹרְפִין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמֵאָה וְיֵשׁ לָהּ שֵׁם מִן הַתּוֹרָה. וּמִכְּזִיב עַד אֲמָנָה - מַפְרִישִׁין שְׁנִיָּה לַכֹּהֵן לַאֲכִילָה, וְאֵין לָהּ שִׁעוּר, כְּשֶׁהָיָה הַדָּבָר מִקֹּדֶם.

י. חַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה, הוֹאִיל וְעִקַּר חִיּוּבָהּ מִדִּבְרֵיהֶם - אֵינָהּ אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה אֶלָּא עַל כֹּהֵן שֶׁטֻּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ, וָהֵם: בַּעֲלֵי קְרָיִין וְזָבִים וְזָבוֹת וְנִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת וּמְצֹרָעִין; אֲבָל שְׁאָר הַטְּמֵאִים בְּמַגַּע שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, אֲפִלּוּ טְמֵאֵי מֵת - מֻתָּרִים לָאָכְלָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שָׁם כֹּהֵן קָטָן בְּחוּצָה לָאָרֶץ, בֵּין בְּסוּרְיָא בֵּין בִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, וְרָצָה לְהַפְרִישׁ חַלָּה אַחַת - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, וְנֶאֱכֶלֶת לְקָטָן שֶׁעֲדַיִן לֹא רָאָה קֶרִי אוֹ לְקָטַנָּה שֶׁעֲדַיִן לֹא רָאֲתָה נִדָּה, וְאֵין צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ שְׁנִיָּה.

יא. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁטָּבַל מִשִּׁכְבַת זַרְעוֹ אוֹ מִזִּיבָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טְמֵא מֵת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל הַחַלָּה הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ

1) יבאר שמצות עשה להפריש חלה מן העיסה וליתנה לכהן, ואם יש לה שיעור. עיסה שנטמאה בשוגג או באונס. ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ או בהפך. שלשה דינין לחלה בשלש ארצות. ואם היה כהן קטן בחוצה לארץ ורצה להפריש חלה. המפריש חלה מה מברך. ואם הערומה מברכת ומפרשת חלה, ואם הנדה מברכת ומפרשת חלה בחוצה לארץ. אם היא מדמעת. ואם רצה לאכול תחילה ואח"כ יפריש. והדברים שחלה ותרומה שוים בהם.

מתוך מהדורת וגשל

לְהַפְרִישׁ שְׁנִיָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ. כָּל הַמַּפְרִישׁ חַלָּה - מְבָרֵךְ תְּחִלָּה: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה. בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וּכְשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטְּהוֹרָה, כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַטְּמֵאָה. לְפִיכָךְ אֵין הָאִישׁ עָרֹם מַפְרִישׁ חַלָּה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבָרֵךְ. אֲבָל הָאִשָּׁה הָעֲרֵמָה שֶׁיָּשְׁבָה וְכָל פָּנֶיהָ טוּחוֹת בַּקַּרְקַע - מְבָרֶכֶת וּמַפְרֶשֶׁת חַלָּה.

יב. הַנִּדָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - מְבָרֶכֶת וּמַפְרֶשֶׁת חַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ; שֶׁאֵינָהּ מֻזְהֶרֶת עַל מַגָּעָהּ, אֶלָּא עַל אֲכִילָתָהּ. וְאִם הָיָה שָׁם כֹּהֵן קָטָן אוֹ כֹּהֵן שֶׁטָּבַל, שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ לַאֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ - הֲרֵי זֶה מֵתָּר לְאָכְלָהּ עִם הַזָּר עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְדַמַּעַת וַאֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה שָׁוֶה בְּשָׁוֶה. וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמֵאָה בַּאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים. [וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם כֹּהֵן הַמְסַיֵּעַ בְּמַתְּנוֹתָיו שֶׁהוּא אָסוּר. וְאִם רָצָה לֶאֱכֹל תְּחִלָּה] וְאַחַר כָּךְ יַפְרִישׁ הַחַלָּה בְּחוּץ לָאָרֶץ - מֵתָּר; שֶׁאֵין עִקָּרָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם.

יג. הַחַלָּה נִקְרֵאת תְּרוּמָה. לְפִיכָךְ אֵינָהּ נִטֶּלֶת אֶלָּא מִן הַמֵּקֶף, כִּתְרוּמָה; וְאֵינָהּ נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא לְכַתְּחִלָּה.

יד. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: לֹא יִתְרֹם, וְאִם תָּרַם - אֵינָהּ תְּרוּמָה, כָּךְ בְּחַלָּה. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: לֹא יִתְרֹם מִזֶּה עַל זֶה, כָּךְ בְּחַלָּה. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל תְּרוּמָה - אֵינוֹ אוֹכֵל חַלָּה; וְכָל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה - אוֹכֵל חַלָּה.

טו. הַסּוּמָא וְהַשִּׁכּוֹר מַפְרִישִׁין חַלָּה לְכַתְּחִלָּה; שֶׁאֵין בְּעִסָּה רַע וְיָפֶה כְּדֵי שֶׁיְּכַוְّנוּ וְיִפְרְשׁוּ מִן הַיָּפֶה.

יום רביעי י"ז מנחם־אב ה'תשע"א

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. הַלּוֹקֵחַ מִן הַנַּחְתּוֹם[2] - חַיָּב בְּחַלָּה. וּמַפְרִישׁ מִן הַחַמָּה[3] עַל הַצּוֹנֶנֶת[4] וּמִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחַמָּה, אֲפִלּוּ מִדְּפוּסִין[5] הַרְבֵּה.

ב. אֵין חַיָּבִין בְּחַלָּה אֶלָּא חֲמִשָּׁה מִינֵי תְּבוּאָה בִּלְבַד, וְהֵם: הַחִטִּין, וְהַשְּׂעוֹרִים, וְהַכֻּסְּמִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְהַשִּׁיפּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ[6], וְאֵין קָרוּי לֶחֶם אֶלָּא פַּת הַנַּעֲשֵׂית מֵאֵלּוּ. אֲבָל הָעוֹשֶׂה פַּת אֹרֶז אוֹ דֹּחַן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִן הַקִּטְנִיּוֹת - אֵינָן חַיָּבִין בְּחַלָּה כְּלָל.

ג. הַלֶּקֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה וְהַהֶפְקֵר וּתְבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה[7] - חַיָּבִין בְּחַלָּה[8]. וְכֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוּ בַּשִּׁבֳּלִים שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[9], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵלֶק תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[10], וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[11] וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וּמוֹתַר הָעֹמֶר[12] וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים[13] כְּשֶׁיִּפְּדוּ כָּל אוֹתָן הַמּוֹתָרוֹת - הַכֹּל חַיָּבִין בְּחַלָּה[14].

ד. עִסָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[15] בִּירוּשָׁלַיִם, וְעִסַּת שְׁבִיעִית[16],

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שהלוקח מן הנחתום חייב בחלה. וכמה מינים חייבים בחלה. לקט שכחה ופאה ותבואה שלא הביאה שליש אם חייבין בחלה. חלות תודה ורקיקי נזיר ועיסת השותפין. והעושה עיסה מן הטבל. ודין עיסת כלבים. ועיסה שישראל וגוי שותפין בה. המערב קמח חטים ואורז, ועיסה עשירה. העושה עיסה לייבשה בחמה ולחם העשוי לכותח. וכמה שיעור העיסה החייבת בחלה. אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור. והככרות שנושכות זו בזו. קמח שלשו בסובין שלו. והעושה עיסה לחלקה בצק. 2) שהוא חבר. 3) "הוא הלחם החם". 4) "הוא הלחם הקר". 5) מצורות רבות, שיש לחשוש שמא ישנם בין הכיכרות מחיטה ישנה, ואין מפרישין חלה מן החדש על הישן. וטעמו של דבר (שמפריש מן החמה על הצוננת), שאין זה מצוי שיאפה הנחתום מחיטה ישנה, אלא נוטל חיטה חדשה ואופה. ורק לגבי מעשר החמירו שאין מעשרין מן החמה על הצוננת אפילו בדפוס אחד, כיוון שמעשר שייך גם בקונה תבואה ופירות, ושם מצוי הדבר שיהיו בידו חדשים גם ישנים, שהרי קונה מבני אדם הרבה, ולכן לא חילקו והחמירו גם בלוקח מנחתום ואפילו בדפוס אחד, אבל בחלה שאינה שייכת אלא בלוקח מנחתום - לא חששו. 6) ירושלמי שם: "נאמר לחם בפסח (לחם עוני), ונאמר לחם בחלה, מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, אף לחם שנאמר בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשה המינים בלבד, ושאר כל הדברים אינם באים לידי מצה וחמץ, אלא לידי סירחון". 7) וטעמו של דבר, "שנאמר: ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עימך. מה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצא הבקר שידך וידו שווין בו, היא לקט היא שכחה היא פאה היא הבקר". ותבואה שלא הביאה שליש פטרוה משום שאינה בכלל תבואה. ובאופן זה, שהפקיר לאחר נתינת המים בקמח, שאז דינה כשיבלים, חייב בחלה, אבל אם היה הגלגול בהפקר פטור גם מן החלה. 8) כיוון שבשעת גלגול לא היו הפקר. ותבואה אף שלא הביאה שליש יכולה לבוא לידי חמץ ולכן חייבת בחלה. 9) תרומת מעשר. 10) שפטור הלוי מלהפרישה. 11) בירושלמי העמידו את המשנה במעשר שני שהקדימו בשיבלים. אבל זה אינו אלא להאומר: מעשר שני ממון הדיוט, שאם לא כן אין שום חידוש לדבריו שחייב בחלה, אבל לרבינו הפוסק: מעשר שני ממון גבוה הוא - אפילו אם לא הקדימן בשיבלים חידוש הוא שחייב בחלה אף שקודם לכן היה קדוש ופטור. והמדובר במעשר שני שהוא מחוץ לירושלים, שאילו הוא בירושלים חייב הוא בחלה אפילו אם לא נפדה. 12) כי היו קוצרים שלוש סאים והיו מנפים אותו עד שנשאר עישרון לעומר, והשאר הוא מותר העומר. ומותר זה היה נפדה ונאכל לכל אדם. 13) המדובר כשנטמאו עד שלא קדשו בכלי שרת שאז יש להם פדיון, כיוון שלא חלה עוד עליהם קדושת הגוף, ולוקחים אחרים תחתיהם ולפיכך קורא להם "מותר שתי הלחם ולחם הפנים". 14) כיוון שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה חולין. אבל ממעשרות - פטורים, כיוון שבשעת מירוח הייתה התבואה הקדש. 15) אף על פי שרבינו פוסק כר' מאיר, שמעשר שני ממון גבוה הוא ולדבריו פטורה עיסת מעשר שני אפילו בירושלים, ואם כן מדוע חייב בחלה? ותירצו רבינו מנוח ומהר"י קורקוס כאן, שרבינו פוסק כר' חייא בסוכה לה. שאין צורך שיהיה ממונו כדי שיהא חייב בחלה, אלא שיהא לו היתר אכילה בעיסה, ולכן בירושלים שמותר לו לאכול מעשר שני, חייב בחלה, אף למאן דאמר ממון גבוה הוא. 16) וטעם

וּסְפֵק מְדֻמָּע[17] - חַיָּבִין בְּחַלָּה. אֲבָל הַמְּדֻמָּע[18] - פָּטוּר מִן הַחַלָּה[19].

ה. חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר[20]: עֲשָׂאָן לְעַצְמוֹ - פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קֹדֶשׁ[21]; לְמָכְרָן בַּשּׁוּק לְנְזִירִים וּלְמַקְרִיבֵי תּוֹדָה - חַיָּבִין בְּחַלָּה, לְפִי שֶׁבְּדַעְתּוֹ, שֶׁאִם לֹא תִּמָּכֵר - יֹאכְלֶנָּה.

ו. עִסַּת הַשֵּׁתָּפִין[22] וְהָעוֹשֶׂה עִסָּה לָרַבִּים[23] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[24].

ז. הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַטֶּבֶל[25], בֵּין שֶׁהִקְדִּים חַלָּה לִתְרוּמָה בֵּין שֶׁהִקְדִּים תְּרוּמָה לְחַלָּה[26] - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[27]. וְאִם הִפְרִישׁ הַחַלָּה תְּחִלָּה - לֹא תֵאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר; וְאִם הִפְרִישׁ תְּחִלָּה תְּרוּמָה - לֹא תֵאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ חַלָּה.

ח. הָעוֹשֶׂה[28] עִסָּה לְהַאֲכִיל הַפַּת שֶׁלָּהּ[29] לְבְהֵמָה אוֹ לְחַיָּה - פְּטוּרָה. עִסַּת הַכְּלָבִים, בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[30]. עִסַּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פְּטוּרָה[31].

ט. הָיוּ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֵׁתָּפִין בְּעִסָּה, אִם הָיָה בְּחֵלֶק יִשְׂרָאֵל שִׁעוּר עִסָּה הַחַיֶּבֶת בְּחַלָּה - חֲרֵי זוֹ[32] חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[33].

י. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ חַלָּה[34], אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[35] - אֵינָהּ חַלָּה[36]; אֶלָּא מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ[37], וְתֵאָכֵל לְזָר[38]. וְלָמָּה לֹא חָשַׁשְׁנוּ לָהּ[39] שֶׁמָּא עִסָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא וְתָלָה אוֹתָהּ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים[40] - כְּדֵי לְפָטְרָהּ[41]? שֶׁאִם יִרְצֶה יִשְׂרָאֵל - יִפְטֹר עַצְמוֹ וְיַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל עִסָּתוֹ פָּחוֹת מִשִּׁעוּר חַלָּה[42].

יא. הַמְעָרֵב קֶמַח חִטִּין[43] וְקֶמַח אֹרֶז[44] וְעָשָׂה מֵהֶן עִסָּה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן[45] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[46], וְאִם לַאו - פְּטוּרָה. אֲפִלּוּ הָיָה הַשְּׂאוֹר חִטִּים[47] לְתוֹךְ עִסַּת אֹרֶז[48]: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[49], וְאִם לַאו - פְּטוּרָה.

יב. עִסָּה[50] שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּיַיִן אוֹ שֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ[51] אוֹ מַיִם רוֹתְחִים[52], אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ תְּבָלִין[53], אוֹ הִרְתִּיחַ הַמַּיִם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

הדבר, שדין עיסה זו כדין עיסה של הפקר. 17) כגון שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפלה, שאנו אומרים לתוך של תרומה נפלה והקופה של חולין מותרת וחייבת היא בחלה. 18) והיינו כשנפלה סאה של תרומה לפחות ממאה חולין שכולם נאסרו. ואף על פי שדימוע זה אינו אוסר אלא מדרבנן, מפקיע הוא מחיוב חלה, שהרי גם חלה אינה אלא מדרבנן בזמן הזה. 19) שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה. 20) בתודה תפסו לשון "חלות" כיוון שישנם שני מיני חלות (=בלולות בשמן וסולת רבוכה), אבל בנזיר אין אלא מין אחד של חלות ולכן תפסו לשון "רקיקין". 21) אף על פי שאין החלות מתקדשות קדושת הגוף, אלא בשעת שחיטת הקרבן - קדושת דמים יש בהן מיד. 22) והחידוש בזה שאף על פי שאין לכל אחד ואחד מהשותפים שיעור עיסה - חייבת בחלה. והמדובר כשלא היה בדעתם לחלקה עד לאחר אפייה, שאם היה בדעתם לחלקה בצק, הרי זו פטורה מן החלה. 23) כלומר, נותן רשות לרבים לאכול מן העיסה שלו, אבל אינו מפקירה. 24) שאין זה כמפקיר עיסה ומגלגלה להפקר שהיא פטורה מחלה, - שהרי לא הפקירה. 25) כלומר, מחיטים שעדיין לא הוציאו מהן תרומות ומעשרות. 26) [לא דיברו אלא על תרומה וחלה, שבזה השמיעונו שאף על פי שמדומע פטור מן החלה - אין התרומה פטורה מן החלה, כיוון שבשעת גלגול לא הייתה תרומה, ונתחייבה בחלה, ושוב לא פקע, אבל במעשר שני אין שום חידוש, שהרי מעשר שני בירושלים חייב בחלה]. 27) כלומר: אף על פי שצריך להקדים תרומה, שכבר נתחייב בה מקודם, לחלה, שמתחייב בה זה עתה בשעת גלגול, בכל זאת הפרשתו הפרשה. 28) בספרי זוטא לפרשת שלח: "עריסותיכם, שלכם חייבת, של חיה אינה חייבת". 29) אפילו אם הפת נאפתה כדרך שאופים לבני אדם. 30) אבל אם אין הרועים אוכלים ממנה, אף על פי שעשאוה גלוסקין, כלומר, עוגה יפה - פטורה מחלה. 31) למדו כן ממה שנאמר: "עריסותיכם" - "עריסותיכם ולא של גוי", ואפילו עשאה ישראל. 32) כלומר, כל העיסה כולה אף חלק הגוי, כיוון שיש לישראל בכל העיסה כולה. 33) אבל אם אין בחלקו של ישראל, שיעור עיסה, הרי היא פטורה מחלה. 34) מעיסה שברשותו. 35) שישראל חייב בה בחלה מן התורה, כשכל ישראל שם. 36) שהרי עיסתו פטורה. 37) כלומר, שהוא פטור מחלה. וכל זה כדי שלא יחשוד באלו שאכלו את חלתו, שהם מזלזלים בקדשים. 38) ואף על פי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המצוות, כיוון שגלגול העיסה שהוא שעת החיוב, היה ברשותו, לא חל חיוב חלה. וכן הוא לעניין תרומות ומעשרות, שמירוח של גוי פוטר מתרומות ומעשרות.. 39) לעיסה. 40) כלומר, נתנה לו ללוש אותה. 41) כלומר, וישראל זה אינו יודע הלכות חלה וחושב שהעיסה פטורה באופן זה, אבל האמת היא שאינה פטורה, שכשם שעיסת גוי פטורה אפילו כשלשה ישראל, כיוון שהיא עיסה של גוי, כמו כן עיסת ישראל חייבת אפילו לשה גוי. 42) ואף על פי שאסור לעשות כן, כדלהלן בהלכה טו - כיוון שאין הישראל יודע הלכות חלה, כנ"ל, אף דין זה אינו יודע. [וייתכן עוד כי כשם שאסור להפקיע מן החלה על ידי עשייה פחות מכשיעור, כן אסור להפקיעה מן החלה (=כפי טעותו) על ידי מסירה לגוי]. 43) שהם מחמשת מיני דגן החייבים בחלה. 44) שאינו מחמשת המינים. 45) כלומר, טעם חיטים. 46) אף על פי שיש בעיסה רוב אורז, ואף על פי שאין בחיטים לבד כדי שיעור עיסה החייבת בחלה - שהחיטים גוררות את האורז ומהפכות אותו לדגן. ולכן תפסה המשנה "חיטים ואורז" דווקא, שכן דרכן של החיטים, שהן גוררות אחריהן את האורז. 47) שעדיין לא הורמה ממנה חלה. 48) כלומר, נטל שאור מעיסת חיטים ונתן לתוך עיסת אורז. 49) ואין השאור מתבטל בעיסת האורז, כיוון שמין בשאינו מינו בנותן טעם. 50) "עיסה שנילושה במי פירות (כלומר, בכל המשקין חוץ משבעת המשקין שהן: יין דבש שמן חלב טל וכו' מים) חייבת בחלה". 51) דבש דבורים שהוא משבעת המשקים, אבל דבש תמרים אינו אלא מי פירות ואינו מחייב. 52) כלומר, שפך המים לקמח ולשו. 53) בברכות מב. אמרו שפת הבאה בכסנין (כלומר, שנתנו לתוכה תבלין) מברך עליה המוציא אם קבע סעודתו עליה. הרי שפת זו לחם היא, וחייבת בחלה. וסופגנין ודובשנין, שפירשם רבינו שם שהם הנילושים בדבש או בתבלין, ופטורים מן החלה, אינם עניין לכאן, שאלו שבמשנה "אופים אותם במינים משונים ממיני האפייה". כמו שהוסיף שם רבינו בפירושו, ואילו העיסה שבדברי רבינו היא הנאפית כדרך הלחם.

מתוך מהדורת וגשל

וְהִשְׁלִיךְ הַקֶּמַח לְתוֹכוֹ וְלָשוֹ, אִם אֲפָאָהּ[54] - בֵּין בַּתַּנּוּר[55], בֵּין בַּקַּרְקַע[56], בֵּין עַל הַמַּחֲבַת וְהַמַּרְחֶשֶׁת, בֵּין שֶׁהִדְבִּיק אֶת הַבָּצֵק בַּמַּחֲבַת וּבַמַּרְחֶשֶׁת וְאַחַר כָּךְ הִרְתִּיחָן[57] בְּאֵשׁ מִלְּמַטָּה[58] עַד שֶׁנֶּאֱפָת הַפַּת, בֵּין שֶׁהִרְתִּיחָהּ וְאַחַר כָּךְ הִדְבִּיק הַבָּצֵק[59] - כָּל אֵלּוּ חַיָּבִין בְּחַלָּה. אֲבָל הָעוֹשֶׂה עִסָּה לְיַבְּשָׁהּ בַּחַמָּה[60] בִּלְבַד, אוֹ לְבַשְּׁלָהּ בִּקְדֵרָה[61] - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה; שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה חַמָּה לֶחֶם. בֵּין שֶׁלָּשָׁהּ בְּמַיִם, בֵּין שֶׁלָּשָׁהּ בִּשְׁאָר מַשְׁקִין[62]. וְכֵן קָלִי[63] שֶׁלָּשִׁין אוֹתוֹ בְּמַיִם אוֹ בִּדְבַשׁ[64] וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּלֹא אֲפִיָּה[65] - פָּטוּר. שֶׁאֵין חַיֶּבֶת אֶלָּא עִסָּה שֶׁסּוֹפָהּ לְהֵאָפוֹת לֶחֶם לְמַאֲכַל אָדָם[66].

יג. עִסָּה שֶׁלָּשָׁהּ[67] תְּחִלָּה[68] לַעֲשׂוֹתָהּ מַעֲשֵׂה חַמָּה[69] וְהִשְׁלִימָהּ[70] לַעֲשׂוֹת פַּת[71], אוֹ שֶׁהִתְחִיל בָּהּ לֶאֱפוֹתָהּ פַּת[72] וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה חַמָּה, וְכֵן קָלִי שֶׁלָּשוֹ לֶאֱפוֹתוֹ פַּת - חַיָּבִין בְּחַלָּה.

יד. לֶחֶם הֶעָשׂוּי לְכוּתָּח[73] - מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ: עַשָּׂאָהּ כְּעָבְיִן[74] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[75]; עַשָּׂאָהּ כְּלִמּוּדִין[76] - פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה[77].

טו. כַּמָּה שִׁעוּר הָעִסָּה שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה? מִלֹּא הָעֹמֶר[78] קֶמַח. בֵּין מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִינִים בֵּין מֵחֲמִשְׁתָּן - כֻּלָּם[79] מִצְטָרְפִין לַשִּׁעוּר. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הָעֹמֶר? שְׁנֵי קַבִּין פָּחוֹת חֹמֶשׁ[80]. וְהַקַּב - אַרְבָּעָה לֻגִּין, וְהַלֹּג - אַרְבַּע רְבִיעִיּוֹת, וְהָרְבִיעִית - אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם בְּרוֹם אֶצְבָּעַיִם וַחֲצִי אֶצְבַּע וְחֹמֶשׁ אֶצְבַּע[81], וְכָל הָאֶצְבָּעוֹת הֵם רֹחַב גּוּדָל שֶׁל יָד[82]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַמִּדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת עַל עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת בְּרוֹם שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וּתְשִׁעִי אֶצְבַּע בְּקֻרּוּב[83] - הוּא הָעֹמֶר. וְכֵן מִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁעִי אֶצְבַּע עַל שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁעִי אֶצְבַּע בְּרוֹם שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁעִי אֶצְבַּע - הִיא מִדַּת הָעֹמֶר[84]. וּשְׁתֵּי הַמִּדּוֹת כְּאֶחָד הֵם עוֹלִים[85]. וְכַמָּה מְכִילָה מִדָּה זוֹ? כְּמוֹ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ בֵּיצִים בֵּינוֹנִיּוֹת וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה[86]. וְהֵם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה וּשְׁמוֹנִים סְלָעִים וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי סֶלַע מִקֶּמַח הַחִטִּים שֶׁבְּמִצְרַיִם, שֶׁהֵם מִשְׁקַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים זוּז[87] מִזּוּזֵי מִצְרַיִם בַּזְּמַן הַזֶּה. וּמִדָּה שֶׁמְּכִילָה כַּמִּשְׁקָל הַזֶּה מִקֶּמַח הַחִטִּים הַזֶּה - בָּהּ מוֹדְדִין לְחַלָּה בְּכָל מָקוֹם.

טז. אָסוּר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר, כְּדֵי לְפָטְרָהּ מִן הַחַלָּה[88]. וְהַמַּפְרִישׁ חַלָּה מֵעִסָּה שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[89], וַהֲרֵי הִיא[90] חֻלִּין כְּשֶׁהָיְתָה. עָשָׂה עִסָּה פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר וַאֲפָאָהּ וְנָתַן הַפַּת לַסַּל, וְחָזַר וְאָפָה פַּת אַחֶרֶת וְנָתַן לַסַּל, אִם נִתְקַבֵּץ בַּסַּל שִׁעוּר חַלָּה - הַסַּל מְצָרְפָן לַחַלָּה[91], וּמַפְרִישׁ הַחַלָּה מִן הַפַּת. שֶׁנֶּאֱמַר:

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

54) אבל בלא אפייה פטור מחלה. **55)** כדרך שאופים לחם. **56)** בברכות לז: "כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, טרוקנין חייבין בחלה. מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא" (שעושין חפירה בקרקע ואופים בה). **57)** כלומר, לא כדרך שאופים בתנור שמרתיחים ולאחר מכן מדביקים הבצק. **58)** ואם האש מהלכת אף מן הצד כמו בתנור - אף ריש לקיש מודה שחייב בחלה. **59)** שאף ריש לקיש מודה בזה. **60)** שגם ר' יוחנן מודה בזה, שפטור מחלה. **61)** ולא לאפות אותה. **62)** ירושלמי חלה שם הלכה ג: "רבי שמעון בן לקיש אמר, כל שהאור מהלך תחתיו (כלומר, נאפה במחבת), אינו חייב בחלה וכו' אמר ליה ר' יוחנן, ובלבד על ידי משקה (כלומר, שמבשל את העיסה ואינו אופה אותה)". **63)** בירושלמי שם סוף הלכה ד: "קמח קלי שעשאו בצק חייב בחלה. רבי יוסי בשם רבי יוחנן, והוא שאפיין", כלומר, על דעת לאפותו פת. **64)** שהם משבעת המשקים שהם חיבור לחלה. אבל אם לש במי פירות פטור מחלה אפילו אם אפה. **65)** כלומר, לש על דעת כן, שלא יאפהו לחם. **66)** כלומר, לש על דעת כן, אף על פי שלמעשה לא אפה אותה. **67)** עשה אותה עיסה עבה. **68)** התחיל ללוש אותה. **69)** שאז היא פטורה מחלה. **70)** [כנראה שכן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "תחילתה סופגנין וסופה עיסה וכו' חייבת". היינו שבתחילת הלישה חשב לעשותה סופגנין ובסוף הלישה חשב לעשותה עיסה, חייבת, אף על פי שלמעשה לא עשאה פת]. **71)** והרי זו "עיסה שתחילתה סופגנין וסופה עיסה", שחייבת. אבל אם בסוף עשאה מעשה חמה הרי היא עיסה שתחילתה סופגנין וסופה סופגנין, שפטורה. אבל לדעת רבינו תם שם, לא במחשבה הדבר תלוי, אלא מעשה העיסה מחייב, ולפיכך אם עשה עיסה, אפילו חשב על דעת לעשותה סופגנין, ועשאה סופגנין - חייבת, כיוון שעשאה עיסה בתחילה, והרי זה "תחילתה עיסה וסופה סופגנין". ורק אם לא לש אותה כעיסה, אלא כסופגנין, שבלילתם רכה, ולבסוף אפה אותם כסופגנין, אז הם פטורים. **72)** זהו "תחילתה עיסה וסופה סופגנין", שחייבת. **73)** הוא תערובת של נסיובי דחלבא (=השיריים שבחלב לאחר עשיית החמאה) ופירורי לחם. ואופה אותו על מנת לשוחקו ולעשות ממנו כותח. **74)** עוגות דקות. **75)** שגילה דעתו בזה שעשאה ללחם ולא לכותח. **76)** כלומר, שחיבר חתיכות בצק קצתן אל קצתן, ובזה נראה שהוא רוצה להפרידם לאחר מכן ולשוחקן. **77)** שאינה נקראת לחם. **78)** למדו כן ממה שנאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו", היינו כדי עיסת מדבר, שהיא עומר לגולגולת. והעומר עשירית האיפה. **79)** המדובר כשנילושו יחד, אבל על ידי נשיכה לחוד, אין כולם מצטרפים. **80)** שהרי האיפה היא שלוש סאים שהן שמונה עשר קבים, ועשירית מזה היא 1,8. כלומר קב ושמונה עשיריות, שהן ארבע חמישיות. **81)** שהן בסך הכל 10,8 אצבעות מעוקבות. **82)** שהרי במנחות לט: אמרו: תנא, אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל האדם. **83)** כלומר, מעט פחות, שהרי נפח העומר הוא: 309,44 אצבעות מעוקבות. ואילו מדה זו: 311,1. **84)** בערך. שהרי מדה זו: 310,11. **85)** בערך, כנ"ל. **86)** שהרי האיפה - 3 סאים, הסאה - 6 קבים, הקב - 4 לוגים והלוג - 6 ביצים, הרי בכל איפה 432 ביצים, והעומר, שהוא שיעור חלה, הוא עשירית האפה - 43,2 ביצים. **87)** הם חמש מאות ועשרים דרהם. ולפי המדה שלנו הם בערך: 1.728 קילו גרם, שהם 7.2 אוקיה. וראה בספר "שיעורי תורה" להרב חיים נאה עמודים קע־קעג. **88)** כלומר, יש לו כדי שיעור חלה, והוא רוצה לפטור עצמו, אבל אם אינו עושה כן כדי להפקיע חיוב חלה, אלא שאין לו אלא עיסה קטנה, פשוט הוא שמותר. **89)** שאם הוסיף אחר כך וצירף כשיעור חלה, אינו נפטר בהפרשה ראשונה, וחייב להפריש חלה מחדש. **90)** החלה שהפריש. **91)** אף על פי שלא

וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מַפְרִישׁ מִן הָאָפוּי. וְאֵין הַתַּנּוּר[92] מְצָרְפָן לְחַלָּה[93].

יז. הָיוּ הַכִּכָּרוֹת[94] נוֹשְׁכוֹת זוֹ בָּזוֹ[95] וְנִתְקַבֵּץ מִן הַכֹּל שִׁעוּר חַלָּה - חַיָּבִין בְּחַלָּה[96] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בְּסַל. אָפָה מְעַט מְעַט[97] וְקִבֵּץ הַכֹּל עַל לוּחַ שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ - הֲרֵי זֶה סָפֵק[98].

וְאִם חַלָּה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[99] הִיא - אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ עַד שֶׁיְּצָרֵף אוֹתוֹ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹךְ[100].

יח. קֶמַח שֶׁלֹּא רִקְדוּ אֶלָּא לְשוֹ בַּסֵּבִין שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּכָל הַקֶּמַח עֹמֶר[101] - חַיָּב בְּחַלָּה. אֲבָל אִם נָטַל הַמֵּרְסָן[102] מִן הַקֶּמַח וְחָזַר וְהִשְׁלִים שִׁעוּר הָעִסָּה בַּמֵּרְסָן שֶׁהֶחֱזִירוֹ לַקֶּמַח - אֵינוֹ חַיָּב בְּחַלָּה[103].

יט. נַחְתּוֹם שֶׁעָשָׂה עִסָּה[104] לַעֲשׂוֹתָהּ שְׁאוֹר[105] לְחַלְּקָהּ[106] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה; שֶׁאִם לֹא תִּמָּכֵר, יַעֲשֶׂנָּה פַּת[107]. אֲבָל הָעוֹשֶׂה[108] עִסָּה לְחַלְּקָהּ בָּצֵק[109] - פְּטוּרָה[110].

כ. נָשִׁים שֶׁנָּתְנוּ קֶמַח לְנַחְתּוֹם לַעֲשׂוֹת לָהֶם שְׁאוֹר, אִם אֵין בְּשֶׁל אַחַת מֵהֶן[111] כַּשִּׁעוּר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בִּכְלָלָן כַּשִּׁעוּר - פְּטוּרָה[112].

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. שְׁתֵּי עִסּוֹת שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁתֵּיהֶן שִׁעוּר הַחַיָּב בְּחַלָּה, וְאֵין בְּאַחַת מֵהֶן כַּשִּׁעוּר, וְנִגְּעוּ זוֹ בְזוֹ וְנָשְׁכוּ זוֹ אֶת זוֹ: אִם הָיוּ שֶׁל שְׁנַיִם, אֲפִלּוּ הֵן מִמִּין אֶחָד - פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה; שֶׁסְּתָם שְׁנַיִם מַקְפִּידִין. וְאִם יָדוּעַ שֶׁאֵינָן מַקְפִּידִין עַל עֵרוּב הָעִסּוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת.

ב. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן שֶׁל אִישׁ אֶחָד: אִם הָיוּ מִמִּין אֶחָד - מִצְטָרְפִין וְחַיָּבוֹת בְּחַלָּה, וְאִם מִשְּׁנֵי מִינִין הָיוּ - אֵין מִצְטָרְפִין; שֶׁסְּתָם אֶחָד אֵינוֹ מַקְפִּיד. וְאִם הָיָה מַקְפִּיד שֶׁלֹּא תִּגַּע עִסָּה זוֹ בְזוֹ וְלֹא תִּתְעָרֵב עִמָּהּ, אֲפִלּוּ הָיוּ מִמִּין אֶחָד - אֵין מִצְטָרְפוֹת.

ג. וְכֵיצַד מִצְטָרְפוֹת אִם הָיוּ שֶׁל אֶחָד מִמִּין אֶחָד? עִסַּת הַחִטִּים שֶׁנָּגְעָה בְּעִסַּת הַכֻּסְּמִין - מִצְטָרְפוֹת; נָגְעָה בִּשְׂאָר הַמִּינִין - אֵין מִצְטָרְפוֹת. וְכֵן עִסַּת שְׂעוֹרִין שֶׁנָּגְעָה בְּעִסַּת הַכֻּסְּמִין אוֹ שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל אוֹ שִׁיפּוֹן, וְכֵן עִסַּת כֻּסְּמִין וְשֶׁל שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשֶׁל שִׁיפּוֹן שֶׁנָּגְעָה כָּל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן בַּחֲבֶרְתָּהּ - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת.

ד. עִסַּת חָדָשׁ - אֵינָהּ מִצְטָרֶפֶת לְשֶׁל יָשָׁן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִמִּין אֶחָד; כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: תּוֹרְמִין מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן. וְלֹא יִתְרֹם מֵאֶמְצַע שְׁתֵּיהֶן, אֶלָּא יָבִיא עִסָּה אַחֶרֶת חָדָשׁ אוֹ יָשָׁן וְיִצְטָרֵף לָהֶם לְהַשְׁלִים הַשִּׁעוּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעִסָּה שֶׁנָּגְעָה בְּעִסָּה אַחֶרֶת; אֲבָל הַבּוֹלֵל קֶמַח חֲמֵשֶׁת הַמִּינִין וְעוֹשֶׂה מֵהֶם עִסָּה אַחַת - הֲרֵי חֲמִשְׁתָּן מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר עִסַּת חַלָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. עִסָּה שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר מִכָּאן, וְעִסָּה פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר מִכָּאן, וְעִסָּה שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה בָּאֶמְצַע, כְּגוֹן עִסַּת אֹרֶז אוֹ עִסַּת תְּרוּמָה אוֹ מְדֻמָּע אוֹ עִסַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹגְעוֹת זוֹ בָזוֹ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהֲרֵי דָּבָר הַפָּטוּר מִן הַחַלָּה מַבְדִּיל בָּאֶמְצַע.

ו. הָיָה בָּאֶמְצַע עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ - מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהָעִסָּה שֶׁבֵּינֵיהֶן כְּבָר הָיְתָה מְחֻיֶּבֶת בְּחַלָּה. וְכֵן אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן עִסַּת הֶקְדֵּשׁ - מִצְטָרְפוֹת; מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לִפְדּוֹתָהּ וְתִתְחַיֵּב בְּחַלָּה. וְכֵן אִם הָיְתָה בֵּינֵיהֶן עִסַּת מִין אַחֵר אוֹ עִסַּת אִישׁ אַחֵר אוֹ עִסַּת חָדָשׁ - הֲרֵי שְׁתֵּי הָעִסּוֹת שֶׁבַּצְּדָדִין מִצְטָרְפוֹת לְחַלָּה.

ז. שְׁתֵּי עִסּוֹת, שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר, שֶׁהִפְרִישׁ חַלָּה מִזּוֹ וְחַלָּה מִזּוֹ, וְחָזְרוּ וְנָגְעוּ זוֹ בָזוֹ וַהֲרֵי בִּשְׁתֵּיהֶם כַּשִּׁעוּר - חַיָּבִין לְהַפְרִישׁ מֵהֶן חַלָּה; שֶׁהַחַלּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת אֵינָן כְּלוּם.

ח. שְׁנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁעָשׂוּ עִסָּה כַּשִּׁעוּר וְחִלְּקוּהָ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ, וְהוֹסִיף כָּל אֶחָד עַל חֶלְקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר עַד

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

נשכו זה בזה (כלומר, לא נדבקו) בעודם בעיסה. 92) בפסחים שם, חולקים רבי אליעזר ורבי יהושע, שלדעת ר' אליעזר, הסל מצרפן, ולדעת ר' יהושע, התנור מצרפן. 93) וטעמו של דבר, שבתנור עדיין אינו קרוי "לחם", ומכלל "עריסותיכם" כבר יצא, ואינו מצרף אפילו אם נושכות זו בזו. 94) שאין בכל אחד מהם לבד, שיעור חלה. 95) בעודן עיסה. והנה בתוספתא טהרות פרק א הלכה ב אמרו: "ואיזהו הנשוך, התולש ממנו כל שהוא". כלומר, אי אפשר שיפרידם מבלי שיתלוש קצת מן השני. 96) ואף על פי שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה פטורה, חייבת בחלה, שאין הולכים אחר שעת הגלגול אלא כשיש בעיסה שיעור חלה. ואף על פי כן היא פטורה, מסיבה צדדית, כגון שעשאה לייבשה בחמה וכיוצא בזה. אבל כשאין בעיסה שיעור חלה, הרי לא באה לכלל חיוב כלל, ולא שייך לומר שנפטרה, ולכן כשנשכה בעיסה אחרת אפילו לאחר גלגול, נתחייבה עכשיו בחלה. 97) פחות מכשיעור חלה. 98) שם: תוך כלי בעינן והא ליכא, או דילמא אוויר כלי בעינן והא איכא. 99) כמו בזמן הזה. 100) שספק דרבנן - לקולא. 101) שהוא שיעור חלה. 102) צריך עיון, אם דווקא במורסן שהחזירו פטור מחלה אבל בסובין שהם דקים - חייב, או לאו דווקא. 103) "לפי שהמורסן אינו חייב בחלה". ובירושלמי שם הלכה ג "אמר רבי יוחנן, דרך עיסה שנו (בתורה) כאן, וכאן מכיוון שניטל מורסן וחזר לתוכן אין זה דרך עיסה". 104) שיש בה שיעור חלה. 105) כלומר, אפילו דעתו לשאור ולא לבצק, שאינו חפץ לאפותה. 106) ואפילו אם לא יהא בכל אחד מחלקי השאור כשיעור חלה. 107) והרי זה כאילו גלגלה לשם כך. 108) כלומר, מי שאינו נחתום. 109) לכמה אנשים, באופן שבכל חלק וחלק לא יהיה שיעור חלה. 110) ואין חוששין שמא יימלך לעשות אותה עיסה אחת. 111) כלומר, אף באחת מהן. 112) שהרי הוא כעושה עיסה על מנת לחלקה. ולולא זאת הייתה הלישה מחייבת בחלה, אף על פי שערבה שלא מדעת הבעלים, שהרי "הגומר פירותיו של חבירו שלא מדעתו וכו' הרי אלו טבלו למעשר". 1) יבאר שתי עיסות שיש בשתיהן חיוב חלה ולא באחת מהן, אם מצטרפות. עיסת מין אחד אם מצטרפת עם מין אחר, או חדש עם ישן. עיסה פחותה מכשיעור מכאן ועיסה פחותה מכשיעור מכאן ואחרת באמצע. שני גויים שעשו עיסה כשיעור וחלקוה ואח"כ נתגיירו. הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה. עיסה הטבולה לחלה. ואם היא כחולין לעניין טומאה.

מתוך מהדורת וגשל

שֶׁהִשְׁלִימוֹ לַשִּׁעוּר - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת; שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת חוֹבָה כְּשֶׁהָיוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁהֲרֵי פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר הָיָה בְּיַד כָּל אֶחָד מֵהֶן.

ט. אֲבָל שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים שֶׁעָשׂוּ כָּךְ, וְחָזַר כָּל אֶחָד אַחַר שֶׁחָלְקוּ וְהוֹסִיף עַל חֶלְקוֹ עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ לַשִּׁעוּר - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה; שֶׁכְּבָר הָיְתָה לָהּ שְׁעַת חוֹבָה, וְהֵן הָיוּ פְּטוּרִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ לְחֵלֶק.

י. הָיְתָה הָעִסָּה בְּיַד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַיִּשְׂרָאֵל בְּשֵׁתָּפוּת וְחִלְקוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהוֹסִיף הַגֵּר עַל שֶׁלּוֹ [וְיִשְׂרָאֵל עַל שֶׁלּוֹ] עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל אֶחָד עִסָּתוֹ לַשִּׁעוּר - שֶׁל יִשְׂרָאֵל חַיֶּבֶת, וְשֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים פְּטוּרָה.

יא. הַנּוֹטֵל שְׁאוֹר מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ - הֲרֵי זֶה מֵביא עִסָּה שְׁנִיָּה, שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ עִם שְׁאוֹר זֶה שִׁעוּר עִסָּה שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה, וְנוֹתְנָהּ בְּתוֹךְ הָעִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ, וּמַפְרִישׁ מִן הָעִסָּה הַשְּׁנִיָּה שִׁעוּר חַלָּה עָלֶיהָ וְעַל הַשְּׁאוֹר, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל מִן הַמֻּקָּף. וְאִם אֵין לוֹ עִסָּה שְׁנִיָּה - נַעֲשֵׂית זוֹ כֻּלָּהּ טֶבֶל וּמַפְרִישׁ חַלָּה עַל הַכֹּל; שֶׁהַטֶּבֶל בְּמִינוֹ אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

יב. עִסָּה הַטְּבוּלָה לְחַלָּה - אֵינָהּ כְּחַלָּה, וַהֲרֵי הִיא כְּחֵלִין לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה, שֶׁאֵין הַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֵלִין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וּמֵתֶר לִגְרֹם טֻמְאָה לְחֵלִין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ, שְׁתֵּי עִסּוֹת, אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה - נוֹטֵל כְּדֵי חַלַּת שְׁתֵּיהֶם מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ וְנוֹתְנוֹ בָּאֶמְצַע סָמוּךְ לָעִסָּה הַטְּהוֹרָה, וּמוֹשֵׁךְ מִן הַטְּמֵאָה לַטְּהוֹרָה כְּדֵי בֵּיצָה, כְּדֵי לִתְרֹם מִן הַמֻּקָּף.

יג. עוֹשֶׂה אָדָם עִסָּה טְהוֹרָה וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ חַלָּתָהּ, וּמַנִּיחָהּ אוֹ מַנִּיחַ מִקְצָתָהּ לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עָלֶיהָ וְהוֹלֵךְ חַלּוֹת שֶׁל עִסּוֹת אֲחֵרוֹת וַאֲפִלּוּ נִטְמְאוּ הָעִסּוֹת, עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה הָעִסָּה שֶׁהִנִּיחַ כֻּלָּהּ חַלָּה וְיִתְּנֶנָּה לַכֹּהֵן. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּפָּסֵל מֵאֹכֶל אָדָם; אֲבָל מִשֶּׁתִּסְרַח אֵינוֹ מַפְרִישׁ עָלֶיהָ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ אוֹתָם הָעִסּוֹת שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן סָפֵק אִם הוּרְמָה חַלָּה מֵהֶן אוֹ לֹא הוּרְמָה; שֶׁחַלַּת דְּמַאי נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא לְכַתְּחִלָּה וְשֶׁלֹּא מִן הַמֻּקָּף.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. הַמַּפְרִישׁ חַלָּתוֹ קֶמַח - אֵינָהּ חַלָּה, וְגָזֵל בְּיַד כֹּהֵן, וּשְׁאָר הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה. וְאוֹתוֹ הַקֶּמַח שֶׁהִפְרִישׁ לְשֵׁם חַלָּה, אִם יֵשׁ בּוֹ עִסָּה וְעוֹשֶׂהוּ עִסָּה - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ חַלָּה, כִּשְׁאָר כָּל קֶמַח חֵלִין.

ב. אֵימָתַי מַפְרִישִׁין חַלָּה? כְּשֶׁיִּתֵּן אֶת הַמַּיִם וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם, מַפְרִישׁ הַחַלָּה מִתְּחִלַּת דָּבָר שֶׁנִּלּוֹשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר שָׁם בָּעֲרֵבָה קֶמַח שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בַּמַּיִם שִׁעוּר עִסָּה. וְאִם אָמַר: הֲרֵי זוֹ חַלָּה עַל הָעִסָּה וְעַל הַשְּׁאוֹר וְעַל הַקֶּמַח שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר, וְלִכְשֶׁתֵּעָשֶׂה כֻּלָּהּ עִסָּה אַחַת תִּתְקַדֵּשׁ זוֹ שֶׁבְּיָדוֹ לְשֵׁם חַלָּה - הֲרֵי זֶה מֵתֶר.

ג. הִנִּיחַ הָעִסָּה עַד שֶׁלָּשׁ הַכֹּל וְעָרְבָהּ וְאַחַר כָּךְ הִפְרִישׁ - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וְאִם לֹא הִפְרִישׁ הַחַלָּה בָּצֵק, אֶלָּא אָפָה הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִן הַפַּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. מֵאֵימָתַי תִּתְחַיֵּב הָעִסָּה בְּחַלָּה? מִשֶּׁתִּגַּלְגֵּל בְּחִטִּים וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם, אוֹ שֶׁתִּטַּמְטֵם בִּשְׁעוֹרִים וְתֵעָשֶׂה כֻּלָּהּ גּוּף אֶחָד. וְאוֹכְלִין עֲרַאי מִן הָעִסָּה עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בְּחִטִּים וְתִטַּמְטֵם בִּשְׁעוֹרִים. וְהַכֵּסְמִין - כְּחִטִּים, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְהַשִּׁיפּוֹן - כִּשְׁעוֹרִים.

ה. נִתְגַּלְגְּלָה בְּחִטִּים וְנִטַּמְטְמָה בִּשְׁעוֹרִים, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קֹדֶם הַפְרָשַׁת חַלָּה - חַיָּב מִיתָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טֶבֶל. לְפִיכָךְ: אִם הָיְתָה הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה מִן הַתּוֹרָה, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה - לוֹקֶה, כְּכָל אוֹכֵל טֶבֶל; וְאִם הָיְתָה חַיֶּבֶת מִדִּבְרֵיהֶם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ו. עִסָּה שֶׁנִּדְמְעָה עַד שֶׁלֹּא תִּתְגַּלְגֵּל - פְּטוּרָה; מִשֶּׁתִּתְגַּלְגֵּל - חַיֶּבֶת. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ עִסָּתוֹ אוֹ הַמַּפְקִיר אוֹתָהּ קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָהּ אוֹ זָכָה בָהּ וְאַחַר כָּךְ גִּלְגְּלָהּ, אוֹ הִקְדִּישָׁהּ אוֹ הִפְקִיר אוֹתָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָהּ אוֹ זָכָה בָהּ - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה.

ז. הִקְדִּישָׁהּ קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל, וְנִתְגַּלְגְּלָה בְּיַד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָהּ - פְּטוּרָה; שֶׁבִּשְׁעַת חוֹבָתָהּ הָיְתָה פְּטוּרָה.

ח. וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ עִסָּה, וּנְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה עַד שֶׁלֹּא גִלְגְּלָהּ - חַיֶּבֶת; וּמִשֶּׁגִּלְגְּלָהּ - פְּטוּרָה.

ט. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ עִסָּה: נִתְגַּלְגְּלָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר - פְּטוּרָה; וְאִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - חַיֶּבֶת. וְאִם סָפֵק - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה, לְפִי שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה. וְזָר שֶׁאָכַל חַלַּת סָפֵק זוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהּ - אֵין חַיָּב עָלֶיהָ חֹמֶשׁ.

י. עִסָּה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ סְפֵק טֻמְאָה קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל - יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה, לְפִי שֶׁמֵּתֶר לְטַמֵּא חֵלִין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְתִשָּׂרֵף חַלָּתָהּ. נוֹלַד לָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה סְפֵק טֻמְאָה שֶׁוַּדָּאָהּ מְטַמֵּא אֶת הַחֵלִין מִן הַתּוֹרָה - יִגְמְרֶנָּה בְּטָהֳרָה; שֶׁכֹּל שֶׁוַּדָּאָהּ מְטַמֵּא אֶת הַחֵלִין - גָּזְרוּ עַל סְפֵקוֹ בְּחֵלִין הַטְּבוּלִים לְחַלָּה שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ אוֹתָן, הוֹאִיל וְנִטְבְּלוּ לְחַלָּה. וְתִהְיֶה הַחַלָּה תְּלוּיָה, לֹא נֶאֱכֶלֶת וְלֹא נִשְׂרֶפֶת.

יא. לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם עִסָּתוֹ בְּטֻמְאָה לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא יִזָּהֵר וְיִשְׁתַּדֵּל וְיִטַּהֵר הוּא וְכֵלָיו, כְּדֵי לְהַפְרִישׁ חַלָּה טְהוֹרָה. הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם יָתֵר עַל אַרְבָּעָה מִילִין - יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה וְיַפְרִישׁ חַלָּה טְמֵאָה.

יב. אֵין עוֹשִׂים חַלַּת עַם הָאָרֶץ בְּטָהֳרָה, אֲבָל עוֹשִׂים עִסַּת חֵלִין בְּטָהֳרָה. כֵּיצַד? מְגַבֵּל הָעִסָּה זֶה הֶחָבֵר, וּמַפְרִישׁ מִמֶּנָּה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר המפריש חלתו קמח אם היא חלה. ואימתי מפרישין חלה. מאימתי תתחייב העיסה בחלה. ואם נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים. עיסה שנדמעה בטומאה, אם לשין ועורכין עמה. הלוקח מנחתום עם הארץ בסוריא ואמר לו הפרשתי חלה. והלוקח בחוצה לארץ מנחתום או מבעל הבית.

מתוך מהדורת וגשל

כְּדֵי חַלָּתָהּ, וּמַנִּיחָהּ בִּכְלֵי גְלָלִים אוֹ כְלֵי אֲבָנִים אוֹ בִּכְלֵי אֲדָמָה שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וּכְשֶׁיָּבוֹא עַם הָאָרֶץ - נוֹטֵל אֶת שְׁתֵּיהֶן, אֶת הָעִסָּה וְאֶת הַחַלָּה, וְאוֹמְרִים לוֹ: הִזָּהֵר שֶׁלֹּא תִּגַּע בַּחַלָּה, שֶׁמָּא תַחֲזוֹר לְטִבְלָהּ. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לוֹ זֶה? מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו שֶׁל גַּבָּל.

יג. אֵשֶׁת חָבֵר מְרַקֶּדֶת וּבוֹרֶרֶת עִם אֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ; אֲבָל מְשֻׁתַּטֶּיל מַיִם בָּעִסָּה לֹא תִּסְיַע אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִסָּתָהּ בְּטֻמְאָה. וְכֵן הַנַּחְתּוֹם שֶׁעוֹשֶׂה בְּטֻמְאָה - לֹא לָשִׁין וְלֹא עוֹרְכִין עִמּוֹ, שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה; אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ פַּת לַפַּלְטֵר.

יד. הַלּוֹקֵחַ מִנַּחְתּוֹם עַם הָאָרֶץ בְּסוּרְיָא, וְאָמַר לוֹ: הִפְרַשְׁתִּי חַלָּה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק. כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ עַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, כָּךְ לֹא נֶחְשְׁדוּ בְּסוּרְיָא עַל הַחַלָּה.

טו. הַלּוֹקֵחַ בְּחוּצָה לָאָרֶץ מִן הַנַּחְתּוֹם - צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַמִּתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק.

יום חמישי י"ח מנחם־אב ה'תשע"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן כָּל זוֹבֵחַ בְּהֵמָה טְהוֹרָה לַכֹּהֵן[2] הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים. וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים בְּכָל מָקוֹם מַתָּנוֹת[3]. וּמִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת תָּמִיד, בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[4]; וּבְכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וּבְחֵלִין, אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין[5].

ב. כָּל הַקֳּדָשִׁים מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן[6] וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת[7]; וְאִם קָדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן[8], אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁן תְּמִימִים וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד בָּהֶם מוּם[9], וְנִפְדּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּתָּנוֹת[10].

ג. סָפֵק בְּכוֹר[11] - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת מִכָּל צַד[12]: שֶׁאִם בְּכוֹר הוּא - כֻּלּוֹ לַכֹּהֵן, וְאִם אֵינוֹ בְּכוֹר - מַתְּנוֹתָיו לַכֹּהֵן. וְאִם נִסְתַּפֵּק בִּשְׁנַיִם[13], וְלָקַח הַכֹּהֵן הָאֶחָד מִסָּפֵק - הֲרֵי הַשֵּׁנִי פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת; עֲשָׂאוּהוּ כְּמִי שֶׁזָּכָה בּוֹ הַכֹּהֵן וּנְתָנוֹ[14] בְּמוּמוֹ לִבְעָלָיו[15]. אֲבָל סְפֵק מַעֲשֵׂר[16] - פָּטוּר מִכָּל מָקוֹם[17], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[18].

ד. בֶּהֱמַת קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלָה בְּמוּמָהּ[19] וְאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּמַתָּנוֹת שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּבְהֵמוֹת אֲחֵרוֹת, אֲפִלּוּ אַחַת בְּמֵאָה, בִּזְמַן שֶׁכָּל בְּהֵמָה מֵהֶן לְאַחֵר[20] - כֻּלָּן פְּטוּרִין[21]; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הָיָה אֶחָד הוּא הַשּׁוֹחֵט אֶת כֻּלָּם - פּוֹטֵר מַתָּנוֹת אַחַת מֵהֶן בִּלְבַד[22].

ה. אֵין חַיָּב בְּמַתָּנוֹת אֶלָּא בְּהֵמָה[23] טְהוֹרָה[24] בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שׁוֹר אִם שֶׂה[25]. כִּלְאַיִם הַבָּא מִכֶּבֶשׂ וָעֵז[26] - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[27]. וְהַכּוֹי[28], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ[29] כָּל הַמַּתָּנוֹת[30]. צְבִי[31] הַבָּא עַל הָעֵז[32] וְיָלְדָה - הַוָּלָד חַיָּב בַּחֲצִי מַתָּנוֹת[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שֶׂה - אֲפִלּוּ מִקְצָת שֶׂה. תַּיִשׁ הַבָּא עַל הַצְּבִיָּה - הַוָּלָד פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת[34].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שמצות עשה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה לכהן. הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו. בהמת כלאים או בהמת שותפין או בהמת פירות שביעית, או של כהנים ולוים. השוחט לגוי ולכהן, והמשתתף עם הכהן. גר שנתגייר והייתה לו בהמה שחוטה, ובהמה שלא הורמו מתנותיה. השולח בשר לחבירו והיו בה מתנות, ומקום שאין בו כהן. הרוצה ליתן המתנות לשני כהנים, ואיזהו זרוע לחיים וקיבה. מי הוא הכשר לאכול את המתנות. ואם מזכה אותם לישראל. אם יחטוף הכהן המנות, או ישאל לישראל בפיו. 2) אף על פי שבחולין קל: אמר רבי יונתן שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ - סתם רבינו כדברי המשנה שהן ניתנות לכל כהן. 3) נקראות כן לפי הפסוק: "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" (רדב"ז). 4) שהרי לא נזכר בהם בתורה בית כמו שנזכר בביכורים. 5) במשנה שם: תלמוד לומר: "ואתן אותם (חזה ושוק של שלמים) לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם", אין לו (לכהן) אלא מה שאמור בעניין, כלומר: רק חזה ושוק, ולא זרוע ולחיים וקיבה. 6) כלומר, כשהקדישם היה בהם מום קבוע, שלא נתפסה בהם קדושת הגוף, אלא קדושת דמים. 7) שכיוון שלא נתפסה בהם אלא קדושת דמים, כיוון שנפדו הרי הם כחולין גמורים, שהרי הם מותרים אז בגיזה ועבודה. 8) שדינם להיאסר בגיזה ועבודה אף לאחר פדיונם. 9) קבוע. 10) כיוון שקדושתם חמורה, ואף לאחר שנפדו נותר בהם איסור גיזה ועבודה. 11) והמדובר ברחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה. 12) כלומר, ממה נפשך. 13) וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. 14) שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחליפי הראשון. 15) שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" איננו כאן, כיוון שמכרו לישראל. 16) מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. 17) כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. 18) ולא שייך לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא - כולו לבעלים. 19) כלומר, שנולד בה מום לאחר שהקדישה. 20) כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. 21) שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדדין כמו בבכור, שהרי אין לכהן בבהמת קדשים כלום. 22) שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה. 23) ולא חיה ולא עוף. 24) ולא טמאה. 25) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. 26) ששתיהן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. 27) ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכוי". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יותר), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. 28) שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. 29) כלומר, מפרישים ונותנים לכהן. 30) ולא חציין. 31) שהוא חיה טהורה. 32) שהיא בהמה טהורה. 33) שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחייב במתנות. 34) כרב

מתוך מהדורת וגשל

ו. אֶחָד הַשּׁוֹחֵט לְאַכִּילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְאַכִּילַת כְּלָבִים אוֹ לִרְפוּאָה[35] - חַיָּב בַּמַּתָּנוֹת[36].

ז. בְּהֵמַת שֵׁתָּפִין - חַיֶּבֶת; שֶׁנֶּאֱמַר: זִבְחֵי הַזֶּבַח.

ח. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[37]. כֹּהֲנִים[38] וּלְוִיִּם[39] - פְּטוּרִים מִן הַמַּתָּנוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: מֵאֵת הָעָם. וְסָפֵק הֵם הַלְוִיִּם אִם הֵם בִּכְלַל הָעָם אוֹ לֹא, לְפִיכָךְ אֵין נוֹטְלִין מֵהֶם, וְאִם נָטַל הַכֹּהֵן[40] - לֹא יַחֲזִיר[41].

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[42]? בְּשׁוֹחֵט לְעַצְמוֹ[43]; אֲבָל כֹּהֵן טַבָּח[44] שֶׁשּׁוֹחֵט[45] וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק - מַמְתִּינִין לוֹ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת[46], מִכָּן וְאֵילָךְ מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מַתָּנוֹת וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים אֲחֵרִים[47]. וְאִם קָבַע בֵּית מִטְבָּחַיִם לְמִכּר - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ, אֶלָּא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִיָּד[48]. וְאִם נִמְנַע מִלִּתֵּן[49] - מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן.

י. הַשּׁוֹחֵט[50] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְכֹהֵן[51] - פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת[52]. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף[53] עִם הַכֹּהֵן - צָרִיךְ שֶׁיִּרְשֹׁם חֶלְקוֹ[54], כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחַ הַמַּתָּנוֹת בְּחֵלֶק הַכֹּהֵן[55]; שֶׁאִם לֹא צִיֵּן חֶלְקוֹ - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[56], מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַכֹּהֵן שֻׁתָּף לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכֹּהֵן עוֹמֵד עִמּוֹ בַּמִּטְבָּחַיִם וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִרְשֹׁם. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לִרְשֹׁם[57]; שֶׁסְּתָם עוֹבֵד כּוֹכָבִים מַרְבֶּה דְּבָרִים וּמוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהוּא שֻׁתָּף, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עִמּוֹ בִּשְׁעַת מְכִירָה.

יא. הִתְנָה הַכֹּהֵן עִמּוֹ[58] שֶׁהוּא שֻׁתָּף חוּץ מִן הַמַּתָּנוֹת - הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת לַכֹּהֵן; כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ חוּץ - הֲרֵי שִׁיֵּר לוֹ הַכֹּהֵן חֵלֶק בַּמַּתָּנוֹת[59], וּלְפִיכָךְ הֵם שֶׁלּוֹ[60]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: עַל מְנָת שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁלִּי[61] - הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה[62], וְנוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה. אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ - לֹא נִפְטַר מִן הַמַּתָּנוֹת[63]. שֶׁהָאוֹמֵר עַל מְנָת - לֹא שִׁיֵּר לוֹ בְּעַצְמָן שֶׁל מַתָּנוֹת כְּלוּם. הוֹאִיל וְלֹא שִׁיֵּר לוֹ כֹּהֵן שֶׁתָּפוּת[64] - לֹא קְנָאָן בִּתְנַאי זֶה.

יב. הָיָה הַכֹּהֵן שֻׁתָּף בָּרֹאשׁ[65] - פָּטוּר מִן הַלֶּחִי; שֻׁתָּף בַּיָּד - פָּטוּר מִן הַזְּרוֹעַ; שֻׁתָּף בִּבְנֵי מֵעַיִם - פָּטוּר מִן הַקֵּבָה. אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: הֲרֵי הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ שֶׁלִּי וְהָרֹאשׁ שֶׁלְּךָ - חַיָּב בַּלֶּחִי; שֶׁהַדָּבָר הַחַיָּב הֲרֵי הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל[66].

יג. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה שְׁחוּטָה: אִם נִשְׁחֲטָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר - פָּטוּר[67], וְאִם אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - חַיָּב. וְאִם סָפֵק - פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

יד. בְּהֵמָה שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מַתְּנוֹתֶיהָ - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה. שֶׁאֵינָהּ דּוֹמָה לְטֶבֶל[68], שֶׁהֲרֵי מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה מֻבְדָּלִין.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמו, ולכן פטור ממתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה. 35) שאין זה נקרא שוחט לאכילה. 36) שאף על פי שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" - "לו ולא לכלבו" - כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכוון להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות. 37) אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בבכור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחייבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. 38) בחולין קלב: דרש רבא "מאת העם", ולא מאת הכהנים. 39) שם קלא. "ההוא ליואה (=לוי) דהווה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא איקרו "עם". - ושם: - דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". 40) אבל לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "וזה יהיה משפט הכהנים". 41) דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנולד הספק. 42) שכהנים פטורים ממתנות. 43) כלומר, בהמה שלו. אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. 44) שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן, 45) בהמות שלו. 46) [ביבמות (סד: סה.) פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום ו השני, שהספיק לשחוט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נזדמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. 47) ואין הכהן נוטלו לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לעניין המתנות כישראל גמור. 48) שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשחוט על מנת למכור בשוק. 49) לאחר שתיים ושלוש שבתות, או הקובע בית מטבחיים, ומיד. 50) ומדובר בשוחט ישראל. 51) כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. 52) שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה, וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק. 53) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום". ובמסקנת הגמרא קלג. "סתם עכו"ם מפעא פעי (=מודיע לכל שהוא שותף)" ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחיים ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותפו של הישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות ואינו נותנן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים [=שהוא שותפו של ישראל], חייבו את הישראל לרשום את חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם "והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים, אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. 54) שיסמן חלקו, מפני מראית העין. 55) ולא יבוא לידי חשד. 56) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות. 57) כיוון שהכל יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל. 58) עם הישראל. 59) כלומר, משאיר את כל המתנות, לחלקו. 60) שם קלד. "חוץ, שיורא. על מנת, לאו שיורא". 61) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת שהמתנות שלי. 62) רק שלו. 63) ואף על פי שהכהן התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים, שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. 64) כמו בכל הבהמה. 65) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של הישראל בלבד. 66) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן. 67) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן המתנות. 68) שאינו

מתוך מהדורת וגשל

וְהַמַּתָּנוֹת עַצְמָן - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְאָכְלָן אֶלָּא בִּרְשׁוּת כֹּהֵן[69]. עָבַר וַאֲכָלָן[70] אוֹ הִזִּיקָן אוֹ מְכָרָן - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[71], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבֵעַ יָדוּעַ[72]. וְהַקּוֹנֶה אוֹתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[73] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָכְלָן, מִפְּנֵי שֶׁמַּתָּנוֹת כְּהֻנָּה נִגְזָלוֹת.

טו. אָמַר לְטַבָּח: מְכֹר לִי בְּנֵי מֵעֶיהָ שֶׁל פָּרָה, וְהָיוּ בָּהּ מַתָּנוֹת[74] - נוֹתְנָן[75] לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ[76] מִן הַדָּמִים[77]. לְקָחָם מִמֶּנּוּ בְּמִשְׁקָל[78] - נוֹתְנָם לַכֹּהֵן וּמְנַכֶּה לַטַּבָּח[79] מִן הַדָּמִים.

טז. הַמְשַׁלֵּחַ בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ וְהָיוּ בָּהּ[80] מַתָּנוֹת[81] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא עָבַר זֶה וּגְזָלָן[82]. מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ כֹּהֵן - מַעֲלֶה[83] הַמַּתָּנוֹת בְּדָמִים וְאוֹכְלָן, מִפְּנֵי הֶפְסֵד כֹּהֵן[84], וְיִתֵּן הַדָּמִים לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה.

יז. הָרוֹצֶה לִתֵּן הַמַּתָּנוֹת לְכֹהֵן אֶחָד - נוֹתֵן. וְאִם רָצָה לַחֲלֹק אוֹתָן - לֹא יִתֵּן חֲצִי קֵבָה לְאֶחָד אוֹ חֲצִי זְרוֹעַ, אֶלָּא זְרוֹעַ לְאֶחָד, וְקֵבָה לְאֶחָד, וּלְחָיַיִם לִשְׁנַיִם[85]; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה[86]. וְאִם הָיוּ שֶׁל שׁוֹר[87] - חוֹלֵק אוֹתָן חֲתִיכוֹת; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל חֲתִיכָה כְּדֵי מַתָּנָה.

יח. אֵי זֶהוּ הַזְּרוֹעַ? זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין[88], מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכֻּבָּה[89] עַד כַּף שֶׁל יָדוֹ[90], שֶׁהֵן שְׁנֵי אֵיבָרִים[91] זֶה מְעֹרֶה בָּזֶה. וְהַלְּחָיַיִם - מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי וְעַד פִּיקָה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת[92], טַבַּעַת גְּדוֹלָה[93] עִם הַלָּשׁוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶן, הַכֹּל לַכֹּהֵן.

יט. אֵין מוֹלְגִין אוֹתָן[94] וְאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָן, אֶלָּא יִתְּנוּ לוֹ בְּעוֹרָן וּבְצַמְּרָן, וְהַקֵּבָה[95] בַּחֵלֶב שֶׁעָלֶיהָ וּבַחֵלֶב שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּכְבָר נָהֲגוּ הַכֹּהֲנִים לְהַנִּיחַ חֵלֶב הַקֵּבָה לַבְּעָלִים[96].

כ. הַכֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת[97] הַמַּתָּנוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה[98] לְיִשְׂרָאֵל[99], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה[100]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַבַּעַל אוֹכֵל מַתָּנוֹת[101] בִּגְלַל אִשְׁתּוֹ. אֲבָל חֲלָלָה[102] - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, שֶׁאֵין חֲלָלִים בִּכְלַל כֹּהֲנִים[103]. וְאִם רָצָה[104] הַכֹּהֵן לִמְכֹּר הַמַּתָּנוֹת אוֹ לִתְּנָן בְּמַתָּנָה, אֲפִלּוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ לְהַאֲכִילָם לַכְּלָבִים - מַאֲכִילָם, שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה כְּלָל.

כא. כֹּהֵן[105] שֶׁהָיוּ לוֹ חֲבֵרִים שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ הַמַּתָּנוֹת[106], אִם רָצָה לְזַכּוֹת בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה מְזַכֶּה לוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּאוּ לְיָדוֹ, וְיִהְיוּ אוֹתָם הַחֲבֵרִים זוֹבְחִים וְנוֹתְנִין הַמַּתָּנוֹת לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁזָּכָה בָּהֶן. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַיִּשְׂרָאֵל זֶה בִּדְחַק[107] וְאֵין לוֹ לִקְנוֹת בָּשָׂר, וְיִהְיֶה הַכֹּהֵן שֶׁזָּכָה לוֹ חֲבֵרוֹ[108]; אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּהֵן שַׁמָּשׁוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה[109] אוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מסויים ומובדל בחלק מן הפירות. **69)** שהרי ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן, אם איננו ממכירי כהונה. **70)** חולין קל: "אמר רב חסדא, המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם". **71)** כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב. **72)** כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו. **73)** לקנותן. **74)** כלומר, הקיבה. **75)** הלוקח. **76)** הטבח. **77)** שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. **78)** והטבח נתן לו גם את הקיבה. **79)** שהרי לא ידע שהקיבה בין בני המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו. **80)** במתנה ששלח לו. **81)** זרוע לחיים וקיבה. **82)** ואם כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות בדמים. **83)** כלומר, שם את המתנות בשוויין ומניח את דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה נאמנים היודעים בשומא. **84)** אם יניחם - יתקלקלו וייפסדו. **85)** כלומר, לחי אחד לכל כהן. **86)** ודין זה הוא מן התורה. **87)** ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה. **88)** תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא, כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע" המיומן שבזרוע. **89)** הוא החלק התחתון שבו הפרסות. **90)** עצם רחב של כתף. **91)** היינו, השוק המתחילה מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע. **92)** הבליטה הבולטת בגרון. **93)** שם: נוטלה ובית שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה). **94)** כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו מהכתוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם בכתוב. **95)** שם: "והקיבה", למאי אתא, להביא חלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. **96)** שכיוון שהמתנות ממון כהנים, יש להם רשות להניח אצל הישראל. **97)** שם קלא: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת במשמע - רש"י). **98)** שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. **99)** ואין בה קדושת כהונה, שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. **100)** שאף על פי שקדושת כהונה אין בה, כנ"ל - דין כהנת יש לה. **101)** שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו שנזכר שם. וצריך לומר, שהכוונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתינה. כיוון שאשתו כגופו, ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. **102)** שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר. **103)** ביבמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מז. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) הויא זרה, ומה שאינה משלמת חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. **104)** תוספתא חולין תחילת פרק ט: "מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד כוכבים אפילו נותנן לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר, צריך לתיתן לכהן כיוון שהן ממונו). **105)** שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה (=בשכנותו) ודחיקא ליה מילתא, ליזכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לידיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנין לו המתנות). **106)** ולכן כל הכהנים שבעולם מוותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל במתנותיו כי אם טובת הנאה בלבד. **107)** חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לאו דווקא. **108)** ולא שמשו. **109)** שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא), כי אמרי אנא באחר,

שְׁכִירוֹ אוֹ לְקִיטוֹ - אֵינוֹ מְזַכֶּה לוֹ עַד שֶׁיְּבוֹאוּ לְיָדוֹ, שֶׁמָּא יְזַכֶּה בְּעַל כָּרְחוֹ[110].

כב. לֹא יַחְטֹף[111] הַכֹּהֵן הַמַּתָּנוֹת וְלֹא יִשְׁאַל בְּפִיו, אֶלָּא אִם כֵּן נוֹתְנִין לוֹ בְּכָבוֹד - נוֹטֵל. וּבִזְמַן שֶׁהֵם רַבִּים בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם - הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם, וְהַגַּרְגְּרָנִים נוֹטְלִין. וְאִם הָיָה כֹּהֵן צָנוּעַ[112] וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל, כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע לַכֹּל שֶׁהוּא כֹּהֵן. וְאֵין הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין הַמַּתָּנוֹת אֶלָּא צָלִי בְּחַרְדָּל; שֶׁנֶּאֱמַר לְמָשְׁחָה[113] - כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכְלִים הַמְּלָכִים[114].

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן לַכֹּהֵן רֵאשִׁית הַגֵּז, שֶׁנֶּאֱמַר: וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ. וּלְוִיִּם בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל בְּמִצְוָה זוֹ. וְאֵין לְרֵאשִׁית הַגֵּז זוֹ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא יִפְחֹת מֵאֶחָד מִשִּׁשִּׁים. וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ, בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, כְּרֵאשִׁית הַדָּגָן. וְנוֹהֶגֶת בְּחֵלִין, אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁין.

ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁ בְּהֵמוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת וּגְזָזָן, יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב לִפְדּוֹת וְלִתֵּן לַכֹּהֵן? אוֹ הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה חוּץ מִגִּזָּתָהּ, יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? תַּלְמוּד לוֹמַר: צֹאנְךָ - אֵין אֵלּוּ צֹאנוֹ.

ג. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; אֲבָל אִם קָדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן, אוֹ שֶׁקָּדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִים מֵרֵאשִׁית הַגֵּז.

ד. אֵין חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז אֶלָּא הַכְּבָשִׂים בִּלְבַד, זְכָרִים כְּנְקֵבוֹת, שֶׁהַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן הוּא הָרָאוּי לִבְגָדִים. הָיָה צֶמֶרָן קָשֶׁה וְאֵינוֹ רָאוּי לִלְבִישָׁה - פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז; שֶׁאֵין מַתָּנָה זוֹ לַכֹּהֵן אֶלָּא כְּדֵי לִלְבֹּשׁ מִמֶּנָּה.

ה. כֵּיצַד שֶׁזָּכָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּתְּרוּמוֹת, שֶׁהֵן לַחְמוֹ וְיֵינוֹ, וְזָכָה לוֹ בְּמַתָּנוֹת בְּהֵמָה וְקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ, שֶׁהֵן הַבָּשָׂר שֶׁלּוֹ - זָכָה לוֹ בְּרֵאשִׁית הַגֵּז לִלְבוּשׁוֹ, וּבְגֶזֶל הַגֵּר וְהַחֲרָמִים וּשְׁדֵה אֲחֻזָּה וּפִדְיוֹן בְּכוֹרוֹת לְהוֹצָאוֹתָיו וּשְׁאָר צְרָכָיו; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ חֵלֶק בַּנַּחֲלָה וּבַבִּזָּה.

ו. הָיָה הַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן אָדֹם אוֹ שָׁחוֹר אוֹ שָׁחוּם - חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. אֲבָל אִם גָּזַז הַצֶּמֶר וּצְבָעוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן - נִפְטַר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז. הִלְבִּינוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן - חַיָּב לְהַפְרִישׁ אַחַר שֶׁלִּבְּנוֹ. הַתּוֹלֵשׁ צֶמֶר רְחֵלִים בְּיָדוֹ וְלֹא גָזַז - חַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז.

ז. רֵאשִׁית הַגֵּז נוֹהֵג בְּכִלְאַיִם וּבְכוּי וּבִטְרֵפָה; אֲבָל הַגּוֹזֵז אֶת הַמֵּתָה - פָּטוּר.

ח. הַמַּפְרִישׁ רֵאשִׁית הַגֵּז וְאָבַד - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן עַד שֶׁיִּתֵּן לַכֹּהֵן. הָאוֹמֵר: כָּל גִּזּוֹתַי רֵאשִׁית - דְּבָרָיו קַיָּמִין.

ט. הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר שֶׁגְּזָזָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פָּטוּר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז. לָקַח הַצֹּאן לְגִזָּתָן - חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁגְּדָלָה הַגִּזָּה בִּרְשׁוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁחוֹזְרִין הַצֹּאן לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר גִּזְיָזָה. הוֹאִיל וְהַגּוֹזֵז יִשְׂרָאֵל וְהַגִּזְיוֹת שֶׁלּוֹ - חַיָּב; שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא בִּשְׁעַת הַגִּזָּה.

י. הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם שִׁיֵּר הַמּוֹכֵר מְעַט מִצֹּאנוֹ לְהִגָּזֵז - הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִן הַמִּשְׁאָר עַל הַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְחִיל הַמּוֹכֵר לִגְזֹז. חֲזָקָה אֵין אָדָם מוֹכֵר מַתָּנוֹת כְּהֵנָּה. וְאִם לֹא שִׁיֵּר כְּלוּם - הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַפְרִישׁ.

יא. הָיוּ שְׁנֵי מִינֵי גִּזָּה, כְּגוֹן גִּזָּה לְבָנָה וְגִזָּה שְׁחוּמָה, אוֹ גִּזַּת זְכָרִים וְגִזַּת נְקֵבוֹת, וּמָכַר מִין זֶה וְהִנִּיחַ הַמִּין הָאַחֵר - זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ, וְזֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ. [זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ] - עַל מַה שֶׁלָּקַח, וְזֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ - עַל מַה שֶׁשִּׁיֵּר.

יב. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיוּ לוֹ גִּזּוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר נִגְזְזוּ אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שמעא בעל כרחיה מזכי, וכו'". **110)** וחששא זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזכה לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא ברצונו הטוב. **111)** בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש הוה חטיפנא מתנתא, אמינא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מיחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחרי הבצע. ר' מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיהם, מימר נמי לא אמינא. ואי יהבו לי שקילנא (כלמר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית המטבחיים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועין מושכין את ידיהם, והגרגרנים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו כהן - תוספות שם), לאחזוקי נפשאי בכהני". **112)** למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק עצמו לכהן. **113)** פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתים למשחה" - "כל מתנות שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה". **114)** משנה בזבחים צ: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), הכהנים רשאין לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". ולפי זה כתבו התוספות שגם לעניין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהנה מאכילת צלי כמו שנהנה מאכילת מבושל, אבל אם נהנה יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו. **1)** יבאר שמצות עשה ליתן לכהן ראשית הגז, ואם יש לו שיעור. ודין אם נוהגת בחולין ובמקודשין. ואם היה הצמר קשה או אדום או שחור. התולש צמר רחלים בידו. ואם נוהג בכלאים ובטרפה. אם חייב באחריותו. הלוקח גז צאנו של גוי אחר שגזזן הגוי. הלוקח גז צאנו של חבירו. וגר שנתגייר והיו לו גיזות. כמה צאן יהיה לו ויהיה חייב בראשית הגז. וצאן השותפין. ראשית הגז מצותה בתחילה. ואם מפרישין מחדש על ישן. הרוצה לחלק גיזותיו לכהנים. ואם הוא חולין לכל דבר.

יג. כַּמָּה צֹאן יִהְיֶה לוֹ וְיִהְיוּ חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? אֵין פָּחוֹת מֵחֲמֵשׁ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּגַּזָּה שֶׁלָּהֶן אֵין פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שִׁשִּׁים סֶלַע, וְתִהְיֶה גִּזַּת כָּל אַחַת מֵחֲמִשְׁתָּן אֵין פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה סֶלַע. הָיְתָה אַחַת מֵהֶם גוֹזֶזֶת פָּחוֹת מִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה סֶלַע, אַף עַל פִּי שֶׁחֲמִשְׁתָּן גוֹזְזוֹת שִׁשִּׁים סֶלַע אוֹ יָתֵר - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז.

יד. הַשְּׁתָּפִין - חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּחֵלֶק כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּשִּׁעוּר; אֲבָל חָמֵשׁ צֹאן בִּלְבַד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - פְּטוּרִין.

טו. רֵאשִׁית הַגֵּז מִצְוָתָהּ בַּתְּחִלָּה; וְאִם הִפְרִישׁ בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף - יָצָא. הָיוּ לוֹ חָמֵשׁ צֹאן וְגָזַז אַחַת מֵהֶן בִּלְבַד וּמָכַר גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁנַיִם וּמָכַר גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁלִישִׁית וּמָכַר גִּזָּתָהּ - הַכֹּל מִצְטָרְפוֹת לְרֵאשִׁית הַגֵּז, וְחַיָּב אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים. וְיֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן, וּמִזֶּה עַל זֶה. אֲבָל אִם הָיְתָה רָחֵל אַחַת וּגְזָזָהּ וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ קָנָה שְׁנַיִם וּגְזָזָהּ וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת.

טז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ גִּזּוֹת רַבּוֹת שֶׁל רֵאשִׁית הַגֵּז וְרוֹצֶה לְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים - לֹא יִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל חָמֵשׁ סְלָעִים מְלֻבָּן, כְּדֵי בֶּגֶד קָטָן. לֹא שֶׁיְּלַבְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ, אֶלָּא יִתֵּן לוֹ מִצֶּמֶר הַגִּזָּה כְּשֶׁהוּא צוֹאִי כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַחַר הַלִּבּוּן חָמֵשׁ סְלָעִים אוֹ יָתֵר. שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי מַתָּנָה הַמּוֹעֶלֶת.

יז. רֵאשִׁית הַגֵּז - חֵלִין לְכָל דָּבָר. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁנּוֹתְנִים אוֹתוֹ לְכֹהֶנֶת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִשּׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁדִּין שְׁנֵיהֶן אֶחָד הוּא.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִפְדּוֹת כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל בְּנוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ הַיִּשְׂרְאֵלִית. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לִי; וְנֶאֱמַר: אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם.

ב. וְאֵין הָאִשָּׁה חַיֶּבֶת לִפְדּוֹת אֶת בְּנָהּ; שֶׁהַחַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ - הוּא שֶׁחַיָּב לִפְדּוֹת אֶת בְּנוֹ. עָבַר הָאָב וְלֹא פָּדָהוּ - כְּשֶׁיִּגְדַּל יִפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ.

ג. הָיָה הוּא לִפְדּוֹת וּבְנוֹ לִפְדּוֹת - יִפְדֶּה עַצְמוֹ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ בְּנוֹ. וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא כְּדֵי פִּדְיוֹן אֶחָד - יִפְדֶּה עַצְמוֹ.

ד. הָיָה בְּנוֹ לִפְדּוֹת וְהִגִּיעַ עֵת לַעֲלוֹת לְרֶגֶל, וְאֵין לוֹ כְּדֵי לָזֶה וְלָזֶה - פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה לְרֶגֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה, וְאַחַר כָּךְ: וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם.

ה. הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן. וְאִם פָּדָה עַצְמוֹ - מְבָרֵךְ לִפְדּוֹת הַבְּכוֹר, וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ.

ו. מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן. וּבְכַמָּה פּוֹדֵהוּ? בְּחָמֵשׁ סְלָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה. בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשָׁוֶה כֶּסֶף מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁגּוּפָן מָמוֹן, כְּעִנְיַן הַשְּׁקָלִים. לְפִיכָךְ אֵין פּוֹדִין בְּקַרְקָעוֹת; וְלֹא בַּעֲבָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקַרְקָעוֹת; וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת, לְפִי שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן. וְאִם פָּדָהוּ בָהֶן - אֵינוֹ פָּדוּי.

ז. כָּתַב הָאָב לַכֹּהֵן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים - חַיָּב לִתֵּן לוֹ, וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי. נָתַן לוֹ כְּלִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּשּׁוּק חָמֵשׁ סְלָעִים וְקִבְּלוֹ הַכֹּהֵן בְּחָמֵשׁ סְלָעִים - הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי. נָתַן חָמֵשׁ סְלָעִים לַעֲשָׂרָה כֹּהֲנִים, בֵּין בְּבַת אַחַת בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה - יָצָא.

ח. רָצָה הַכֹּהֵן לְהַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן - מַחֲזִיר; וְלֹא יִתֵּן לוֹ הוּא וְדַעְתּוֹ שֶׁיַּחֲזִיר. וְאִם עָשָׂה כֵּן וְהֶחֱזִיר לוֹ - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי, עַד שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה; וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן אַחַר כָּךְ לְהַחֲזִיר - יַחֲזִיר. וְכֵן אִם פֵּרֵשׁ וְנָתַן לוֹ עַל מְנָת לְהַחֲזִיר - הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי.

ט. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם - פְּטוּרִים מִפִּדְיוֹן הַבֵּן מִקַּל וָחֹמֶר: אִם פָּטְרוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, דִּין הוּא שֶׁיִּפְטְרוּ עַצְמָן.

י. יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַכְּהֻנָּת וּמִן הַלְּוִיָּה - פָּטוּר. שֶׁאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בָּאָב, אֶלָּא בָּאֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל.

יא. לְוִיָּה הַמְעֻבֶּרֶת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים - בְּנָהּ פָּטוּר. וְכֹהֶנֶת הַמְעֻבֶּרֶת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים - בְּנָהּ חַיָּב; שֶׁהֲרֵי נִפְסְלָה אִמּוֹ מִן הַכְּהֻנָּה בִּבְעִילַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים.

יב. כֹּהֵן שֶׁנּוֹלַד לוֹ בֵּן חָלָל: מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא זָכָה הָאָב בְּפִדְיוֹנוֹ; מֵת אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ חַיָּב הַבֵּן לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכָה הָאָב בְּפִדְיוֹנוֹ.

יג. הַשִּׁפְחָה שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה וְכוּתִית שֶׁנִּתְגַּיְּרָה כְּשֶׁהֵן מְעֻבָּרוֹת וְיָלְדוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה, הוֹאִיל וְנוֹלַד בִּקְדֻשָּׁה - חַיָּב; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וַהֲרֵי פֶּטֶר וֶרֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל. אֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

יד. הַכּוּתִית וְהַשִּׁפְחָה שֶׁיָּלְדוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ וְנִשְׁתַּחְרְרוּ וְיָלְדוּ וָלָד אַחֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם, וְאֵין זֶה פֶּטֶר רֶחֶם. וְכֵן הַבָּא אַחַר הַנְּפָלִים: כָּל נֵפֶל שֶׁאִמּוֹ טְמֵאָה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שמצות עשה לפדות כל אחד מישראל בנו. ואם האשה חייבת בפדיון בנה. ואם חייב הבן לפדות את עצמו, ואם מברך. וכמה הוא הפדיון. אם כתב האב לכהן שהוא חייב לו. ואם נתן לו כלים שאינם שוים בשוק חמש סלעים. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים. ואם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון. מי הוא החייב בפדיון הבן. ושצריך שיהיה פטר רחם. מאימתי יתחייב בפדיון. ומי שהוא ספק אם חייב בפדיון אם לאו. שתי נשים שלא בכרו וילדו שני זכרים או זכר ונקבה. ב' נשים אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו ב' זכרים ונתערבו. מבכרת שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וילדה. ואם ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים.

מתוך מהדורת וגשל

לֵדָה - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם; וְכָל נֵפֶל שֶׁאֵין אִמּוֹ
טְמֵאָה לֵדָה, כְּמוֹ הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים אוֹ הַמַּפֶּלֶת יוֹם
אַרְבָּעִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לַכֹּהֵן וְחַיָּב לִפְדּוֹת.
טו. חָתַךְ הָעֻבָּר בְּמֵעֶיהָ וְהוֹצִיאוֹ אֵבֶר אֵבֶר - הַבָּא אַחֲרָיו
אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם. בֶּן שְׁמֹנָה חֳדָשִׁים שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהוּא חַי
וְהֶחֱזִירוֹ וָמֵת, וְכֵן בֶּן תִּשְׁעָה שֶׁמֵּת וְיָצָא רֹאשׁוֹ וְהֶחֱזִירוֹ, וְאַחַר
כָּךְ יָצָא אָחִיו וְיָלְדָה - זֶה שֶׁיָּלְדָה אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם, שֶׁהֲרֵי נִפְטַר
בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן. וּמִשֶּׁתֵּצֵא פַּדַּחְתּוֹ פּוֹטֵר הַבָּא אַחֲרָיו.
טז. יוֹצֵא דֹּפֶן וְהַבָּא אַחֲרָיו כְּדַרְכּוֹ - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים: הָרִאשׁוֹן
- לְפִי שֶׁלֹּא יָצָא מִן הָרֶחֶם, וְהַשֵּׁנִי - מִפְּנֵי שֶׁקָּדְמוֹ אַחֵר.
יז. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב בְּפִדְיוֹן? מִשֶּׁיַּשְׁלִים שְׁלֹשִׁים יוֹם;
שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה. מֵת הַבֵּן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים,
וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים, וְכֵן אִם נַעֲשָׂה טְרֵפָה - אֵינוֹ חַיָּב בְּחָמֵשׁ
סְלָעִים. וְאִם הִקְדִּים וְנָתַן לַכֹּהֵן - יַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן. [וְאִם מֵת
אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - חַיָּב בְּפִדְיוֹן;] וְאִם לֹא נָתַן - יִתֵּן.
יח. מִי שֶׁפָּדָה בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם אָמַר לוֹ מֵעַכְשָׁיו
- אֵין בְּנוֹ פָּדוּי; וְאִם אָמַר לוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - בְּנוֹ פָּדוּי,
וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמָּעוֹת קַיָּמִין לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם.
יט. מִי שֶׁהוּא סָפֵק אִם חַיָּב בְּפִדְיוֹן אוֹ לֹא - הֲרֵי זֶה פָּטוּר,
שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם
- הֲרֵי הַבֵּן בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה מֵאָבִיו
שֶׁפָּדָהוּ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת; מֵת הָאָב לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי
הוּא בְּחֶזְקַת פָּדוּי, עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ שֶׁלֹּא נִפְדָּה.
כ. מִי שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה וְאֵין יָדוּעַ אֵי
זֶה מֵהֶן יָצָא רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים,
אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן הַבְּכוֹר - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים
לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא
מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת הָאָב, בֵּין בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם בֵּין
אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, בֵּין שֶׁלֹּא חָלְקוּ הָאַחִים בֵּין שֶׁחָלְקוּ - יִנָּתֵן
מִן הַנְּכָסִים חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁכְּבָר נִתְחַיְּבוּ הַנְּכָסִים.
כא. שְׁתֵּי נָשָׁיו שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן עֶשֶׂר
סְלָעִים לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם לְכֹהֵן
אֶחָד נָתַן - יַחֲזִיר לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים; וְאִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתַן -
אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן; שֶׁהֲרֵי לֹא צִיֵּן פִּדְיוֹן זֶה עַל בֵּן זֶה,
וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לוֹמַר: הַחֲזֵר מֵחֲבֵרִי.
כב. שְׁתֵּי נָשָׁיו שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ שֶׁיָּלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים
וּנְקֵבָה - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה
זָכָר אֶחָד מֵהֶן פֶּטֶר רֶחֶם.

כג. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת,
וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה נוֹלַד רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁאֲנִי
אוֹמֵר: נְקֵבָה נוֹלְדָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר.
כד. שְׁתֵּי נָשָׁיו, אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי
זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶם
בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאָב פָּטוּר. מֵת הָאָב - יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים
חָמֵשׁ סְלָעִים.
כה. יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן
כְּלוּם; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: זוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה
וְאַחֲרֶיהָ זָכָר, וְזוֹ שֶׁבִּכְּרָה יָלְדָה זָכָר.
כו. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים
וְנִתְעָרְבוּ - זֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים, וְזֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים.
נָתְנוּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם
לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתְנוּ - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָן; וְאִם לְכֹהֵן
אֶחָד נָתְנוּ - כּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן לַחֲבֵרוֹ הַרְשָׁאָה, וְיֵלֵךְ זֶה
בַּהַרְשָׁאָה וְיַחֲזִיר מִן הַכֹּהֵן חָמֵשׁ סְלָעִים.
כז. יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה וְנִתְעָרְבוּ - הָאָבוֹת פְּטוּרִין, וְהַבֵּן חַיָּב
לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ. וְכֵן מְבַכֶּרֶת שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחַר בַּעְלָהּ
שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אוֹ
בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין, וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת
עַצְמוֹ.
כח. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וּשְׁנֵי זְכָרִים -
אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם.
כט. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת לֹא
בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ נוֹתֵן חָמֵשׁ
סְלָעִים לַכֹּהֵן. יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם.
ל. יָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ נוֹתֵן
חָמֵשׁ סְלָעִים. שֶׁלֹּא נִפְטַר אֶלָּא בִּשְׁנֵי סְפֵקוֹת: אִם אִשְׁתּוֹ
יָלְדָה זָכָר בִּלְבַד - חַיָּב, וְאִם הִיא יָלְדָה הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה -
חַיָּב, אֶלָּא אִם כֵּן יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה; וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר רָחוֹק
- יִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ.

יום שישי י"ט מנחם־אב ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִפְדּוֹת כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[2] פֶּטֶר חֲמוֹר[3]
בְּשֶׂה[4]. וְאִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - מִצְוַת עֲשֵׂה לְעָרְפוֹ[5]. שֶׁנֶּאֱמַר:
וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה, וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ. וּשְׁתֵּי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שמצות עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודהו בשוויו. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא בכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.
2) כלומר, בין איש ובין אשה, אבל לעניין פדיון הבן כתב רבינו למעלה בפרק י"א הלכה א: "כל איש מישראל", כיוון שאשה אינה חייבת לפדות את בנה. 3) בכור של חמור בלבד. 4) ואין קרוי שה, אלא כבשים ועיזים חיים בלבד. ואם אין לו שה - פודהו בשוויו, ונותן דמיו לכהן. 5) למד כן רבינו ממה ששנינו במשנה שם: "מצות הפדייה קודמת למצות עריפה", הרי שגם עריפה היא מצוה. ומה שאמרו "הוא הפסיד ממונו של כהן (בזה שלא פדהו בשה ונתנו לכהן), לפיכך יופסד ממונו" (על ידי

מתוך מהדורת וגשל

מִצְוֹת אֵלּוּ[6] נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם[7] וּבְכָל זְמַן[8]. וּמִצְוַת פְּדִיָּה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה[9].

ב. הַשֶּׁה שֶׁפּוֹדִין בּוֹ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן[10], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל פֶּטֶר רֶחֶם וְגוֹמֵר[11].

ג. וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. בְּהֵמָה טְמֵאָה הָאֲמוּרָה כָּאן הִיא הַחֲמוֹר בִּלְבַד[12].

ד. פֶּטֶר חֲמוֹר אָסוּר בַּהֲנָאָה עַד שֶׁיִּפְדֶּה; וְאִם מְכָרוֹ קֹדֶם פִּדְיוֹן - דָּמָיו אֲסוּרִים[13]. וְאִם מֵת[14] קֹדֶם פִּדְיוֹן אוֹ שֶׁעֲרָפוֹ - יִקָּבֵר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה אַף לְאַחַר עֲרִיפָה, הוֹאִיל וְלֹא נִפְדָּה. לְפִיכָךְ[15], אִם לֹא פָּדָהוּ וְנָתַן פֶּטֶר חֲמוֹר בְּעַצְמוֹ לַכֹּהֵן - אָסוּר לַכֹּהֵן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַד שֶׁיִּפְדֵּהוּ בְּשֶׁה, וְיִקַּח הַשֶּׁה לְעַצְמוֹ, אוֹ יַעֲרִיפֶנּוּ וְיִקָּבֵר. וְהַכֹּהֲנִים[16] חֲשׁוּדִים עַל דָּבָר זֶה. לְפִיכָךְ אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן פֶּטֶר חֲמוֹר לַכֹּהֵן, אֶלָּא אִם כֵּן פָּדָהוּ הַכֹּהֵן בְּפָנָיו[17].

ה. הִפְרִישׁ פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וּמֵת הַשֶּׁה קֹדֶם שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[18], וְיִתֵּן הַנְּבֵלָה לַכֹּהֵן[19] לֵהָנוֹת בָּהּ[20]. מֵת פֶּטֶר הַחֲמוֹר אַחַר שֶׁפָּדָהוּ - יִתֵּן הַטָּלֶה לַכֹּהֵן[21], וּמֵתָר בַּהֲנָיָתוֹ[22], שֶׁכְּבָר נִפְדָּה.

ו. מֵאֵימָתַי[23] חַיָּב לִפְדּוֹתוֹ? מִשֶּׁיִּוָּלֵד וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמֵאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִם רָצָה לְעָרְפוֹ[24] - עוֹרְפוֹ; אִם רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֶה, וְאֵין כָּאן אֶלָּא מִצְוַת עִכּוּב בִּלְבַד[25].

ז. לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ[26] מֵאֲחוֹרָיו[27]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ[28]. וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ לֹא בְּמַקֵּל וְלֹא בְּקָנֶה וְלֹא בְּקָרְדֹּם[29] וְלֹא בְּמַגְרָה[30], אֶלָּא בְּקוֹפִיץ[31]. וְלֹא יַכְנִיסֶנּוּ לְחֶדֶר וְיִנְעַל הַדֶּלֶת בְּפָנָיו עַד שֶׁיָּמוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲרַפְתּוֹ[32].

ח. אֵין פּוֹדִין לֹא בְּעֵגֶל, וְלֹא בְּחַיָּה, וְלֹא בְּשֶׁה שָׁחוּט, וְלֹא בִּטְרֵפָה[33], וְלֹא בְּכִלְאַיִם[34], וְלֹא בְּכוּי[35]; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּפְדֶּה בְשֶׁה, וְאֵין קָרוּי שֶׁה אֶלָּא כְּבָשִׂים וְעִזִּים חַיִּים בִּלְבַד[36].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

עריפה), אין זה אלא טעם למצות העריפה. 6) בספר המצוות (עשה פב) כתב רבינו: "אפשר למקשה להקשות עלי ולומר, מדוע אתה מונה פדייתו (של פטר חמור) ועריפתו כשתי מצוות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת ותהיה עריפתו מהלכות המצוה כמו שביארת בכלל השביעי - מצאנו בעניין זה לשון המורה על היותן שתי מצוות, והוא אמרם (משנה שם יג.): "מצות פדייה קודמת למצות עריפה ומצות ייבום קודמת למצות חליצה". היינו: כמו שהיבמה עומדת או לייבום או לחליצה, והייבום מצוה כמו שהזכיר, והחליצה מצוה בפני עצמה, כך פטר חמור עומד או לפדייה או לעריפה, וזו מצוה וזו מצוה כמו שאמרו". 7) כן מפורש בקידושין לז. "והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ". 8) גם שלא בפני הבית. 9) "שנאמר ואם לא תפדה וערפתו". 10) וכן אם פדאו בשוויו, נותן דמיו לכהן. 11) "לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך (כלומר, לכהן), אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", הרי הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, לומר לך שכשם שפדיון בכור האדם - לכהן, כמו כן פדיון בכור בהמה טמאה. 12) בברייתא שם ה: "תלמוד לומר פטר חמור [תפדה בשה], פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים". 13) בכורות שם: רישא, בהנאת דמיו (של פטר החמור), סיפא, בהנאת גופו, כלומר, בשניהם אוסר רבי יהודה בהנאה, ורבי שמעון מתיר. וטעמו של רבי יהודה הוא, שכיוון שאין הכסף שבידו כסף פדיון, אלא כסף שקיבל עבור איסור הנאה, לכן אף על פי שאין איסור ההנאה תופס את הדמים, בכל זאת אסור ליהנות מהם, שנמצא שהוא נהנה מן האיסור. וכל איסור זה אינו אלא למוכר, אבל אחר - מותר ליהנות מהדמים. ולכן שנינו בקידושין שם, בכמה איסורים ופטר חמור בכלל, ש"אם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת" לפי שהאשה מותרת ליהנות בדמים אלו. 14) משנה בבכורות יב: "מת פטר חמור (לאחר שהפריש טלה ולא הספיק ליתנו לכהן), רבי אליעזר אומר ייקבר וכו', וחכמים אומרים אין צריך להיקבר", ולא נחלקו אלא כשכבר הפריש טלה, שנפדה פטר החמור מיד עם הפרשת הטלה, אבל אם מת פטר החמור קודם פדיון, ייקבר לדברי הכל. 15) כלומר, לפי שפטר חמור אסור בהנאה עד שייפדה. 16) להשתמש בפטר חמור מבלי לפדותו, שהוא מורה היתר לעצמו באמרו: הרי השה שאפריש תחתיו הוא שלי, ולמה לי לפדותו. 17) או ערפו בפניו. 18) "דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". וטעמו של דבר, שכיוון שעל ידי הפרשת השה פוקעת קדושת פטר החמור, לכן מיד עם הפרשתו הרי השה של הכהן, ונמצא שבעל החמור נותן לכהן את שיו, שהוא שלו משעת הפרשה. 19) שהרי השה של הכהן מת. 20) שם, "ואם מת נהנים בו, וכו', אלא דמית בי בעלים ונהנה בו כהן, דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". 21) שהרי הוא שלו. 22) של פטר החמור. 23) כברייתא שהביא רמי בר חמא "מצוותו של (בכור בהמה טמאה) כל שלושים יום, מכאן ואילך או פודהו או עורפו", וכמו שאמרו שם לדעת רב ששת, ש"מצוותו", היינו מצוה לפדותו כל שלושים יום, וכמו שאמר רבא שם, שלרבנן שחולקים על ר' אליעזר ואינם מקישים בכור בהמה טמאה לבכור אדם אינו עובר אף לאחר שלושים יום. 24) [מפשטות הלשון נראה, שתוך שלושים יום אינו ראוי לעריפה. וצריך עיון]. 25) כלומר, אינו עובר עליו אף לאחר שעברו עליו שלושים יום, אלא שאמרו חכמים: "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", ולא היה לו לעכב את הפדיון. 26) "סכין גדול, כמין גרזן שהקצבים חותכים בו הבשר". 27) מצד ערפו. 28) "והפועל הזה נגזר מעורף, שאין מותר לשוחטו ולא לחנקו, אלא לחתוך ראשו ממול ערפו". 29) גרזן. 30) סכין בעלת להב משנן לנסר בו. 31) "שכן דרך עריפה". 32) לומר לך: בעריפה דווקא. 33) שאינה חיה. 34) כבש הבא על העז. וטעמו של דבר, שאין זה "שה", אלא תערובת של שני מינים. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ט הלכה ה "כלאיים הבא מכבש ועז חייב במתנות", שמא אין זה אלא משום שנאמר "אם שה" ולמדו מכאן "אפילו מקצת שה". 35) ספק חיה ספק בהמה, שהוא ברייה בפני עצמה, ואינו שה. וכל זה כשהוא בא לפדות בעגל, לא מחמת שוויו, אלא במקום שה שאמרה התורה, אבל אם רוצה לפדות בשוויו, פודה בכל דבר. 36) בגמרא שם: "מתניתין מני, בן בג בג היא, דתניא בן בג בג אומר, נאמר כאן "שה" ונאמר להלן (בפסח) "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו". ורבינו סובר, שרב אשי שהוא בתרא אינו סובר גזירה שווה זו, שהרי אמרו שם: "אמר ליה רב אשי למר זוטרא מאי דעתיך דילפת מפסח" - הרי

ט. אֵין פּוֹדִין בְּשֶׁה הַדּוֹמֶה לְאַחֵר[37]; וְאִם פָּדָה - פָּדוּי[38].
וּפוֹדִין בְּבֶן פְּקוּעָה, אֲבָל לֹא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר
בָּהֶן: כַּצְּבִי וְכָאַיָּל; מַה צְּבִי וְאַיָּל - אֵין פּוֹדִין בּוֹ, אַף פְּסוּלֵי
הַמֻּקְדָּשִׁין אֵין פּוֹדִין בָּהֶם.

י. פּוֹדִין בְּשֶׁה בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, בֵּין תְּמִימִים בֵּין בַּעֲלֵי
מוּמִים, בֵּין קְטַנִּים בֵּין גְּדוֹלִים.

יא. שֶׁה שֶׁלָּקְחוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית - אֵין פּוֹדִין בּוֹ אֶת הַוַּדַּאי,
אֲבָל פּוֹדִין בּוֹ אֶת הַסָּפֵק. אִם אֵין לוֹ שֶׁה לְפִדְּיוֹתוֹ - פּוֹדֵהוּ
בְּשָׁוִיו וְנוֹתֵן דָּמָיו לַכֹּהֵן. לֹא אָמְרָה תּוֹרָה שֶׁה לְהַחְמִיר עָלָיו,
אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו; שֶׁאִם הָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁשָּׁוֶה עֶשֶׂר
סְלָעִים - יֵשׁ לוֹ לִפְדּוֹתוֹ בְּשֶׁה שָׁוֶה דִּינָר. וְלֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר
מִן הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁנִּפְדֶּה בְּכֶסֶף בְּשָׁוִיו.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ דְּמֵי פֶּטֶר חֲמוֹר מִשְּׁלֹשָׁה
זוּזִים וּלְמַעְלָה; אֲבָל אִם הָיוּ דָּמָיו פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה זוּזִים -
אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְשֶׁה[39] אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה זוּזִים. וְעַיִן יָפָה
לֹא יִפְחֹת מִסֶּלַע, וְעַיִן רָעָה - בַּחֲצִי סֶלַע, וּבֵינוֹנִית - בִּשְׁלֹשָׁה
זוּזִים.

יג. וְהַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵרוֹ[40] - הֲרֵי זֶה פָּדוּי[41],
וְהַחֲמוֹר לִבְעָלָיו[42].

יד. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם - פְּטוּרִין מִפֶּטֶר חֲמוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכוֹר
הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה; כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּבְכוֹר
אָדָם - יֶשְׁנוֹ בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְהַפָּטוּר מִבְּכוֹר אָדָם -
פָּטוּר מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה[43].

טו. הַלּוֹקֵחַ עֵבֶר חֲמוֹרוֹ[44] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ הַמּוֹכֵר עֵבֶר
חֲמוֹרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[45] - הֲרֵי זֶה
פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה[46], וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַל דָּבָר זֶה[47]. הָיָה
הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֻׁתָּף בָּאֵם אוֹ בַּבְּכוֹר, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא
אֶחָד מֵאֶלֶף בּוֹ[48] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[49]. הָיָה לוֹ[50] בּוֹ אוֹ בְּאִמּוֹ
אֵבֶר אֶחָד[51], כְּגוֹן יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, אֲפִלּוּ אָזְנוֹ[52]: כֹּל שֶׁאִלּוּ
יֵחָתֵךְ יִהְיֶה בַּעַל מוּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[53] מִן הַבְּכוֹרָה; וְאִם
כְּשֶׁיֵּחָתֵךְ חֵלֶק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא יִהְיֶה בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ[54]
- הֲרֵי זֶה חַיָּב[55]. וְכֵן הַמְקַבֵּל חֲמוֹר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים
לִהְיוֹת מִטַּפֵּל בָּהּ וְהַוָּלָד בֵּינֵיהֶם[56], אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקִּבֵּל
מִיִּשְׂרָאֵל - הַכֹּל פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם
בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בְּיִשְׂרָאֵל.

טז. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר יָלְדָה חֲמוֹרוֹ[58]
אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[59] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לַעֲרֹךְ[60] אוֹ לִפְדּוֹת[61]. וְאִם
פָּדָה בְשֶׁה[62] - הַשֶּׁה שֶׁל גֵּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו
הָרְאָיָה[63].

יז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ פֶּטֶר חֲמוֹר[64] - מוֹדִיעִין אוֹתוֹ
שֶׁאֵינוֹ חַיָּב[65], וַהֲרֵי הוּא מֻתָּר[66] בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה[67].

יח. פָּרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר[68], אוֹ חֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה כְּמִין סוּס[69]

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שרב אשי עצמו לא למד מפסח, ולפיכך לא הביא גזירה שווה זו. 37) כלומר, רחל שילדה מין עז. ויש אומרים כי המדובר כשאין הוולד דומה כלל לרחל, אבל אם מקצת סימניו כשל רחל, פודין בו. 38) נראה שדעת רבינו היא, שלא נסתפקו שם אם פודין ב"נדמה" (=שה הדומה למין אחר), אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא פשוט הוא שפודין בו, שהרי הוא "שה", ומה בכך אם אינו דומה למין אמו אלא למין אחר. 39) אפילו שווה כל שהוא. 40) בין בשה של הפודה, ובין בשה של בעל פטר החמור. 41) שפדיון פטר חמור אינו מוטל על בעל פטר החמור בלבד, אלא כל אחד ואחד יכול לפדותו, כמו בהקדש, ולכן אף אם גוי פדה פטר חמור של ישראל הרי זה פדוי, ולכן כתב רבינו "הפודה" סתם, ולא כתב: "ישראל שפדה". 42) וטעמו של דבר, שפטר חמור נחשב כממון הבעלים. ואף על פי שהוא אסור בהנאה עתה, הרי הוא ראוי להיות שלו לאחר שפדהו ולכן אפילו אם פדאו חבירו, הרי הוא שלו (=של בעל החמור), אלא שפקע איסור ההנאה. 43) וכיוון שכהנים ולויים פטורים מפדיון הבן, לכן פטורים הם אף מפדיון פטר חמור. ואין לפטור את הכהנים והלויים מפדיון פטר חמור מקל וחומר, כדרך שאמרו בפדיון הבן - שלא מצינו שפטרו כהנים ולויים בהמות טמאות של ישראל במדבר, כדרך שפטרו את בניהם מפדיון. 44) והעובר הוא בכור. ואין זה לוקח דבר שלא בא לעולם, שהרי העובר קיים. 45) כלומר, למכור עובר חמורו לגוי, שהרי הוא מפקיע את העובר מן הכהן, שהרי פטור הוא מלפדותו, ונמצא הכהן מפסיד את השה. 46) מפדיון פטר חמור, שהרי בלוקח עובר חמורו של גוי, האם היא של הגוי, ובמוכר לו עובר חמורו, העובר הוא של הגוי, ואין חיוב פדיון פטר חמור אלא כשהאם והוולד של ישראל. 47) שם: "צריכי, דאי תנא לוקח, הוה אמינא משום דקא מייתי לה לקדושה, אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה, אימא לקנסיה (שיפדה את הבכור), קא משמע לן". 48) או באמו. 49) כיוון ששותפות גוי פוטרת. ואף על פי שאסור להשתתף עם הגוי לא קנסוהו. 50) לגוי. 51) ומלבד האבר - אין לו כלום. 52) שהוא אבר קטן. 53) שם: "וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה, אמר רב הונא אפילו אזנו, וכו', אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אפילו מום קל (כלומר, אפילו יש לגוי אבר אחד שאם יחתכנו אין הבהמה נעשית נבלה או טריפה, הרי זה פטור), וכו', כדרב הונא". ואין כוונת רבינו שיש לגוי כל האבר, אלא אפילו אם יש לו רק חלק מן האבר, שאם ייחתך יהא בעל מום הרי זה פטור. 54) אם היה הדבר בבהמה טהורה. 55) שאין שותפותו חשובה. 56) כלומר, של שניהם, בשכר הטיפול. 57) אף חציו של הישראל. 58) ופטור מפדיון פטר חמורו, כיוון שאין זה "בבני ישראל". 59) ואז הוא חייב, כיוון שהעובר נעשה בכור משעת לידה ולא קודם לכן. 60) בחולין קלד. "שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, וכו', ובכור בהמה טמאה, וכו', לחיוב (שכיוון שפטר החמור אסור בהנאה מספק, ספיקא דאיסורא לחומרא, ופודהו כדי להפקיע איסורו), וכו', ופדיון פטר חמור לפטור (כלומר, שהוא פטור מלתת השה לכהן)". 62) או בכסף, בשוויו. 63) כיוון שאין זה ספק איסור, שהרי כבר פקע איסורו של פטר החמור, והשה הרי אין בו קדושה כלל, אלא ספק ממון הוא זה. 64) לדעת התוספות המדובר בפטר חמור עצמו ולא בפדיון פטר חמור שהוא השה. 65) בפטר חמור. ואינו אסור בהנאה. והודעה זו היא כדי שלא יחשוד הגוי בישראל שהם מזלזלים בקדשים. 66) לאחר שהודיעוהו. 67) ואין איסור הנאה חל על פטר החמור על ידי הפרשתו, כדרך שהוא חל בנדרים ונדבות שגויים מתנדבים. 68) עגל הדומה לחמור. 69) ואין בו מסימני חמור כלל.

מתוך מהדורת וגשל

- פָּטוּר[70]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וּפֶטֶר חֲמוֹר,
שְׁתֵּי פְּעָמִים - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹלֵד חֲמוֹר וְהַנּוֹלָד חֲמוֹר. וְאִם
יֵשׁ בּוֹ[71] מִקְצָת סִימָנֵי חֲמוֹר - חַיָּב בַּבְּכוֹרָה[72].

יט. חֲמוֹרוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן טָלֶה
לַכֹּהֵן[73]. יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד, כְּדֵי לְהַפְקִיעַ
קְדֻשָּׁה[74] מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה, שֶׁמָּא הַזָּכָר נוֹלַד
תְּחִלָּה[75]; וְטָלֶה זֶה שֶׁהִפְרִישׁ - לַבְּעָלִים, וְאֵינוֹ לַכֹּהֵן,
שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

כ. שְׁתֵּי חֲמוֹרָיו שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן שְׁנֵי
טְלָאִים לַכֹּהֵן[76]. זָכָר וּנְקֵבָה אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - נוֹתֵן
טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן[77].

כא. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת -
אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[78]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ טָלֶה לְעַצְמוֹ,
לְפִי שֶׁיֵּשׁ כָּאן סְפֵקוֹת הַרְבֵּה: שֶׁמָּא הָאַחַת יָלְדָה זָכָר
וְהַשְּׁנִיָּה יָלְדָה שְׁתֵּי נְקֵבוֹת, אוֹ שֶׁמָּא זוֹ יָלְדָה נְקֵבָה וְהָאַחֶרֶת
זָכָר וְאַחֲרָיו נְקֵבָה אוֹ נְקֵבָה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר[79]. וְכֵן סְפֵקוֹת
הַרְבֵּה יֵשׁ בִּשְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת. אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא
בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן.
זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד לְעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

כב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ חֲמוֹר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֵין יָדוּעַ אִם
בִּכְּרָה אוֹ לֹא בִּכְּרָה וְיָלְדָה זָכָר - פּוֹדֶה אוֹתוֹ בְּשֶׂה[80] וְהוּא
לַבְּעָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק.

כג. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ[81] עֲשָׂרָה טְלָאִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן הִפְרִישׁוּ
עַל סְפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר[82] - הֲרֵי הֵן כְּחֵלִין לְכָל דָּבָר, וּמִתְעַשְּׂרִין
כְּשְׁאָר הַבְּהֵמָה[83]. וּמַפְרִישׁ אֶחָד מֵהֶן מַעֲשֵׂר[84], וְהַשְּׁאָר שֶׁלּוֹ
כְּשֶׁהָיוּ[85].

כד. יִשְׂרָאֵל[86] שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וַדָּאִין[87] בְּתוֹךְ
בֵּיתוֹ שֶׁנָּפְלוּ לוֹ[88] מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן[89], וְאוֹתוֹ אָבִי אִמּוֹ
הַכֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל[90] - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ
עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׁיִן וְהֵן שֶׁלּוֹ[91], וְחַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[92].
סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת בִּכּוּרִים

הִלְכוֹת שְׁמִיטָּה וְיוֹבֵל

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת: תֵּשַׁע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ
עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ
בַּשְּׁבִיעִית מִמְּלַאכְתָּהּ. ב) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה
זוֹ. ג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאִילָן בְּשָׁנָה זוֹ. ד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר
הַסָּפִיחַ כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִים. ה) שֶׁלֹּא יִבְצֹר הַנִּזִּירִים כְּדֶרֶךְ
הַבּוֹצְרִים. ו) שֶׁיְּשַׁמֵּט מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ. ז) שֶׁיְּשַׁמֵּט כָּל
הַלְוָאָתוֹ. ח) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלְוָה. ט) שֶׁלֹּא יִמָּנַע
מִלְּהַלְווֹת קֹדֶם שְׁמִטָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְאַבֵּד מָמוֹנוֹ. י) לִסְפֹּר
הַשָּׁנִים שֶׁבַע שֶׁבַע. יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים. יב) לִתְקֹעַ
בְּשׁוֹפָר בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי כְּדֵי לָצֵאת עֲבָדִים חָפְשִׁי. יג) שֶׁלֹּא
תֵּעָבֵד אֲדָמָה בְּשָׁנָה זוֹ. יד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ כְּנֶגֶד
הַקּוֹצְרִים. טו) שֶׁלֹּא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים. טז) לִתֵּן
גְּאֻלָּה לָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ, וְזֶהוּ דִּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה וּשְׂדֵה מִקְנָה.
יז) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר הָאָרֶץ לִצְמִיתוּת. יח) דִּין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה.
יט) שֶׁלֹּא יִנְחַל כָּל שֵׁבֶט לֵוִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא נוֹתְנִין
לָהֶם עָרִים מַתָּנָה לְשֶׁבֶת בָּהֶם. כ) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי
בַּבִּזָּה. כא) לִתֵּן לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶן. כב) שֶׁלֹּא
יִמָּכֵר מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, אֶלָּא גּוֹאֲלִים לְעוֹלָם, בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל
בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל.
וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

70) אף על פי שיש דבר משותף לפרה וחמור, ששניהם שייכים לקדושת בכורה, וכן לחמור וסוס, ששניהם מינים טמאים. 71) בסוס שנולד מן החמור. 72) בפטר חמור. ובחמור שנולד מפרה, ויש בו מקצת סימני פרה, הרי הוא בכור בהמה טהורה, וחייב לתיתו לכהן. 73) שהרי ברור הוא שאחד משני הזכרים הוא פטר חמור. 74) שם: לאפקועי לאיסורא מיניה, כלומר, איסור ההנאה, וכוונת רבינו, שפטר החמור קדוש בקדושת דמים, שצריך לפדותו בשה. 75) והרי הוא פטר חמור. 76) שהרי ברור הדבר ששניהם פטרי חמורים, אף על פי שאין הדבר ידוע זכר זה מי היא אמו וכן השני. 77) שהרי באופן הראשון ברור שהזכר הוא פטר חמור, וכן באופן השני, ברור שאחד משני הזכרים פטר חמור, אף על פי שאין ידוע מי הוא. 78) שהרי אפשר שלא היה הזכר ראשון ואין כאן פטר חמור. 79) אף על פי שאם נדון על הוולד הרי אין כאן אלא ספק אחד, שמא הזכר נולד ראשון והרי הוא פטר חמור, או שמא נולד אחר נקבה, בכל זאת אינו צריך להפריש לעצמו טלה כנגד כל אחד מהזכרים שיש לו. וטעמו של דבר, שכיוון שאם נדון על כל אחת מן החמורות שילדו, יימצא שהדבר הוא ספק ספיקא, שמא לא ילדה זכר כלל, ואפילו אם ילדה זכר, שמא ילדתו לאחר שנולדה הנקבה. וכיוון שכן, דבר זה מכריע את הספק השקול הקיים כשאנו דנים על הוולד. 80) כדי להפקיע ממנו קדושה. 81) משנה בבכורות ט. "נכנס (=פדיון פטר חמור) לדיר להתעשר". ואמרו על זה בגמרא: פטר חמור רגיל שהפרישו ישראל ונתנו לכהן), שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו, שמפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו". 82) שהם שלו, ואינו נותנם לכהן ולפיכך חייב במעשר בהמה, אבל פדיון פטר חמור וודאי, שהוא לכהן, אין לחייב במעשר בהמה. שהרי הלקוח ושניתן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה. ואף אם הכהן החזירו לישראל לא יתחייב במעשר, שאף הישראל הוא בכלל מקבל מתנה. 83) מפני שהם חולין, ואילו מוקדשים פטורים ממעשר בהמה. 84) ומקטיר אימורין על גבי המזבח. 85) חולין ממש. 86) בכורות שם. מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבהו, והשמיעונו בזה, שאף בפדיון פטר חמור וודאי, ייתכן כי יהיה של הישראל, ויתחייב במעשר בהמה. 87) כלומר, אפילו וודאין. 88) בירושה. 89) וירשם זה, כיוון שלא היו אחים לאמו. 90) שאם לא נפלו ליד הכהן בירושה, אלא נולדו ברשותו, אינם חייבים בפדיון. 91) שאינו חייב לתיתם לכהן כדרך שנותן לכהן כל שה שפודין בו. וטעמו של דבר, כיוון שישראל זה בא מכח הכהן שירש אותו. והכהן אף על פי שהיה חייב לפדות את פטרי החמורים שירש מן הישראל בשיין, הרי השיין הן שלו, ולכן אף הישראל אינו נותנם לכהן. 92) שהרי הם חולין לכל דבר.

מתוך מהדורת וגשל

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁבֹּת מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וַעֲבוֹדַת הָאִילָן בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיְ; וְנֶאֱמַר: בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ אוֹ הָאִילָנוֹת בְּשָׁנָה זוֹ - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר.

ב. אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא עַל הַזְּרִיעָה אוֹ עַל הַזְּמִירָה, וְעַל הַקְּצִירָה אוֹ עַל הַבְּצִירָה. וְאֶחָד הַכֶּרֶם וְאֶחָד שְׂאָר הָאִילָנוֹת.

ג. וּזְמִירָה בִּכְלָל זְרִיעָה, וּבְצִירָה בִּכְלָל קְצִירָה. וְלָמָּה פֵּרְטָן בַּכָּתוּב? לוֹמַר לְךָ: עַל שְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת אֵלּוּ בִּלְבַד הוּא חַיָּב, וְעַל שְׁאָר הַתּוֹלְדוֹת שֶׁבַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ עִם שְׁאָר הָאָבוֹת שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה - אֵינוֹ לוֹקֶה עֲלֵיהֶן. אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ד. כֵּיצַד? הַחוֹפֵר אוֹ הַחוֹרֵשׁ לְצֹרֶךְ הַקַּרְקַע אוֹ הַמְסַקֵּל אוֹ הַמְזַבֵּל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר עֲבוֹדַת הָאָרֶץ, וְכֵן הַמַּבְרִיךְ אוֹ הַמַּרְכִּיב אוֹ הַנּוֹטֵעַ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֵעֲבוֹדַת הָאִילָנוֹת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶן.

ה. אֵין נוֹטְעִין בַּשְּׁבִיעִית אֲפִלּוּ אִילַן סָרָק. וְלֹא יַחְתּוֹךְ הַיְּבֹלֶת מִן הָאִילָנוֹת. וְלֹא יְפָרֵק הֶעָלִין וְהַבַּדִּים הַיְּבֵשִׁים. וְלֹא יְאַבֵּק אֶת צַמְּרָתוֹ בְּאָבָק. וְלֹא יְעַשֵּׁן תַּחְתָּיו כְּדֵי שֶׁיָּמוּת הַתּוֹלַעַת. וְלֹא יָסוּךְ אֶת הַנִּטְיוֹעוֹת בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ זֵהֲמָא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכַל אוֹתוֹ הָעוֹף כְּשֶׁהוּא רַךְ. וְלֹא יָסוּךְ אֶת הַפַּגִּין, וְלֹא יִנְקֹב אוֹתָן. וְלֹא יִכְרֹךְ אֶת הַנִּטְיוֹעוֹת, וְלֹא יִקְטֹם אוֹתָם. וְלֹא יְפַסֵּג אֶת הָאִילָנוֹת. וְכֵן שְׁאָר כָּל עֲבוֹדַת הָאִילָן. וְאִם עָשָׂה אַחַת מֵאֵלּוּ בַּשְּׁבִיעִית - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ו. אֵין מַצִּיתִין אֶת הָאוּר בְּאִישַׁת הַקָּנִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדַת קַרְקַע. וְאֵין מְלַמְּדִין אֶת הַפָּרָה לַחֲרֹשׁ אֶלָּא בְּחוֹל. וְאֵין בּוֹדְקִין אֶת הַזְּרָעִים בְּעָצִיץ מָלֵא עָפָר, אֲבָל בּוֹדְקִין אוֹתָן בְּעָצִיץ מָלֵא גְּלָלִים. וְשׁוֹרִין אֶת הַזְּרָעִים בַּשְּׁבִיעִית, כְּדֵי לְזָרְעָן בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וּמְקַיְּמִין הָאֲלוּיֵי בְּרֹאשׁ הַגָּג, אֲבָל אֵין מַשְׁקִין אוֹתוֹ.

ז. סוֹקְרִין אֶת הָאִילָן בְּסִקְרָא, וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ בַּאֲבָנִים. וְעוֹדְרִין תַּחַת הַגְּפָנִים. וְהַמְקַשְְּקֵשׁ בְּזֵיתִים: אִם לְהַבְרוֹת אֶת הָאִילָן - אָסוּר, וְאִם לִסְתֹּם אֶת הַפְּצִימִים - מֻתָּר.

ח. מַשְׁקִין בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּשְּׁבִיעִית, וְהִיא שְׂדֵה הַזְּרִיעָה שֶׁצְּמֵאָה בְּיוֹתֵר. וְכֵן שְׂדֵה הָאִילָנוֹת, אִם הָיוּ מְרֻחָקִין זֶה מִזֶּה יָתֵר מֵעֶשֶׂר לְבֵית סְאָה - מוֹשְׁכִין אֶת הַמַּיִם מֵאִילָן לְאִילָן, אֲבָל לֹא יַשְׁקוּ אֶת כָּל הַשָּׂדֶה; וְאִם הָיוּ מְקֹרָבִין זֶה לָזֶה עֶשֶׂר לְבֵית סְאָה - מַשְׁקִין כָּל הַשָּׂדֶה בִּשְׁבִילָן. וְכֵן עָפָר הַלָּבָן - מַרְבִּיצִין אוֹתוֹ בְּמַיִם בַּשְּׁבִיעִית, בִּשְׁבִיל הָאִילָנוֹת שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ.

ט. וְעוֹשִׂין עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים. וְעוֹשִׂין אֶת אַמַּת הַמַּיִם בַּתְּחִלָּה. וּמְמַלְּאִין אֶת הַנְּקָעִים מַיִם.

י. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ כָּל אֵלֶּה? שֶׁאִם לֹא יַשְׁקֶה - תֵּעָשֶׂה הָאָרֶץ מְלֵחָה וְיָמוּת כָּל עֵץ שֶׁבָּהּ; וְהוֹאִיל וְאִסּוּר הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִדִּבְרֵיהֶם, לֹא גָּזְרוּ עַל אֵלּוּ. שֶׁאֵין אִסּוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא אוֹתָן שְׁנֵי אָבוֹת וּשְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת שֶׁלָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יא. מִשֶּׁרַבּוּ הָאֲנָסִין וְהִטִּילוּ מַלְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מַחֲנוֹת לְחֵילוֹתֵיהֶן, הִתִּירוּ לִזְרֹעַ בַּשְּׁבִיעִית דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין לָהֶם עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבַד. וְכֵן מִי שֶׁכָּפָאוּ אַנָּס לַעֲשׂוֹת בַּשְּׁבִיעִית בְּחִנָּם, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה.

יב. הַנּוֹטֵעַ בַּשְּׁבִיעִית, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - יַעֲקֹר. מִפְּנֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית, אִם תֹּאמַר בְּשׁוֹגֵג יְקַיֵּם - יֹאמַר הַמֵּזִיד שׁוֹגֵג הָיִיתִי.

יג. הַחוֹרֵשׁ אֶת שָׂדֵהוּ אוֹ נָרֵהּ אוֹ זִבְּלָהּ בַּשְּׁבִיעִית כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה יָפָה לִזְרִיעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְלֹא יִזְרְעֶנָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְאֵין חוֹכְרִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדֵי לְזָרְעָהּ, אֶלָּא תְּהִי בּוּרָה לְפָנָיו. וְאִם מֵת - יִזְרְעֶנָּה בְּנוֹ.

יד. הַמַּעֲבִיר קוֹצִים מֵאַרְצוֹ בַּשְּׁבִיעִית כְּדֵי לְתַקְּנָהּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אוֹ שֶׁסִּקֵּל מִמֶּנָּה אֲבָנִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי - לֹא קָנְסוּ אוֹתוֹ, וּמֻתָּר לוֹ לְזָרְעָהּ בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

טו. הַטּוֹמֵן לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בַּשְּׁבִיעִית: אִם הָיוּ מִקְצָת הֶעָלִין מְגֻלִּין - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, וְאִם לַאו - אָסוּר. הַטּוֹמֵן אֶת הַלּוּף וְכַיּוֹצֵא בוֹ - לֹא יִפְחֹת מֵאַרְבָּעָה קַבִּים עַל גֹּבַהּ טֶפַח, וְטָפַח עָפָר עַל גַּבָּיו. וְטוֹמְנוֹ בִּמְקוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְמַח. וּמֻתָּר לְמָרֵס בָּאָרֶץ בַּשְּׁבִיעִית, אֲבָל לֹא יִכְסֶה.

טז. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: מְלַקֵּט אָדָם עֵצִים וַאֲבָנִים וַעֲשָׂבִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְהוּא שֶׁיִּטֹּל הַגֵּס הַגֵּס, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְנַקּוֹת הָאָרֶץ; אֲבָל מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ - נוֹטֵל בֵּין דַּק בֵּין גַּס. מִשֶּׁרַבּוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁמִּתְכַּוְּנִין לְנַקּוֹת וְאוֹמְרִין: הַגֵּס הַגֵּס אָנוּ נוֹטְלִין - אָסְרוּ לִטֹּל אָדָם מִשָּׂדֵהוּ, אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְהוּא שֶׁלֹּא יְלַקֵּט בְּטוֹבָה; שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: רְאֵה כַּמָּה טוֹב עָשִׂיתִי לְךָ, שֶׁהֲרֵי נִקֵּיתִי שָׂדְךָ.

יז. הָיְתָה בְּהֶמְתּוֹ עוֹמֶדֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - מְלַקֵּט וּמֵבִיא לְפָנֶיהָ; שֶׁבְּהֶמְתּוֹ מוֹכַחַת עָלָיו. וְכֵן אִם הָיְתָה שָׁם כִּירָתוֹ - מְלַקֵּט הַכֹּל וּמַדְלִיק; שֶׁכִּירָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו.

יח. הַקּוֹצֵץ אִילָן אוֹ שְׁנַיִם לְעֵצִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְשָׂרְשָׁן. קִצֵּץ שְׁלִשָׁה אוֹ יָתֵר זֶה בְּצַד זֶה - לֹא יְשָׂרֵשׁ, שֶׁהֲרֵי מְתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ; אֶלָּא קוֹצֵץ מֵעַל הָאָרֶץ, וּמַנִּיחַ שָׂרָשָׁיו בָּאָרֶץ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שמצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית. על איזו עבודה לוקה מן התורה. ואם נוטעין בשביעית אילן סרק. אם שורין הזרעים בשביעית והדברים המותרים בשביעית. משרבו האנסים אם מותר לזרוע בשביעית. המעביר קוצים מארצו או הטומן לפת או צנון או לוף וכיוצא בהן. בראשונה היו אוסרים ללקוט עצים ואבנים מתוך השדה. הקוצץ אילן אם מותר להוציא שרשיו מהארץ. ואם קוצצין בתולת שקמה בשביעית.

מתוך מהדורת וגשל

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ; אֲבָל מִשְּׁדֵה חֲבֵרוֹ - מֵתָּר לְשָׁרֵשׁ.

יט. הַמְבַקֵּעַ בַּזַּיִת לִטֹּל עֵצִים - לֹא יְחַפֶּה מְקוֹם הַבִּקּוּעַ בְּעָפָר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה. אֲבָל מְכַסֶּה בַּאֲבָנִים אוֹ בְּקַשׁ.

כ. הַמְזַנֵּב בִּגְפָנִים וְהַקּוֹצֵץ קָנִים - חֲרֵי זֶה קוֹצֵץ כְּדַרְכּוֹ בַּקָּרְדֹּם וּבַמַּגָּל וּבַמְּגֵרָה וּבְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה.

כא. אֵין קוֹצְצִין בְּתוּלַת שִׁקְמָה בַּשְּׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְצִין בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, מִפְּנֵי שֶׁקִּצִּיצָתָהּ עֲבוֹדַת אִילָן, שֶׁבִּקְצִיצָה זוֹ תִּגְדַּל וְתוֹסִיף. וְאִם צָרִיךְ לְעֵצֶיהָ - קוֹצֵץ אוֹתָהּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ.

כב. כֵּיצַד קוֹצְצָהּ? מֵעִם הָאָרֶץ אוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים. אִילָן שֶׁנִּפְשַׁח - קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ בַּשְּׁבִיעִית; לֹא שֶׁיַּעֲלֶה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יוֹסִיף.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. לֹא יוֹצִיא אָדָם זְבָלִים מֵחֲצֵרוֹ וְיִתֵּן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בְּשְּׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְזַבֵּל שָׂדֵהוּ שֶׁתִּהְיֶה יָפָה לִזְרִיעָה. וְאִם הוֹצִיא וְהֶעֱמִיד מִמֶּנּוּ אַשְׁפָּה - מֵתָּר. וְלֹא יַעֲשֶׂה אַשְׁפָּה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד שֶׁיַּעֲבֹר זְמַן שֶׁמְּזַבְּלִין בּוֹ לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, וְהוּא מִשֶּׁיִּקְשֹׁר הַמָּתוֹק. וְלֹא יַעֲשֶׂה אַשְׁפָּה פְּחוּתָה מִמֵּאָה וַחֲמִשִּׁים סְאָה שֶׁל זֶבֶל, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת שֶׁהִיא אַשְׁפָּה. וְאִם יִרְצֶה לְהוֹסִיף - מוֹסִיף. הָיָה לוֹ דָּבָר מוּעָט - מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ. וְלֹא יַעֲשֶׂה בְּכָל בֵּית סְאָה יָתֵר מִשָּׁלֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת.

ב. וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כָּל שָׂדֵהוּ שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה - עוֹשֶׂה. וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת זִבְלוֹ אוֹצָר - עוֹשֶׂה.

ג. הָיָה מַעֲמִיד הַזֶּבֶל עַל הַסֶּלַע, אוֹ שֶׁהֶעֱמִיק בָּאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְהֶעֱרִים הַזֶּבֶל, אוֹ שֶׁבָּנָה עַל הָאָרֶץ גֹּבַהּ שְׁלֹשָׁה וְהֶעֱמִיד עָלָיו הַזֶּבֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁעוּר. אֲפִלּוּ עָשָׂה כֵּן כַּמָּה אַשְׁפָּתוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה, בֵּין גְּדוֹלוֹת בֵּין קְטַנּוֹת - מֵתָּר. שֶׁחֲרֵי הַדָּבָר נִכָּר שֶׁאֵינָן לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, אֶלָּא לִכְנִיסַת הַזֶּבֶל.

ד. מֻתָּר לְאָדָם לְהוֹצִיא זֶבֶל מִן הַסַּהַר שֶׁל צֹאן וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל מַכְנִיסֵי זֶבֶל. וְהָעוֹשֶׂה דִּיר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית - לֹא יַעֲשֵׂהוּ יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם, וְיַכְנִיס הַצֹּאן לְתוֹכוֹ, וּכְשֶׁיִּזְבְּלוּ אֶת כָּל הַדִּיר - מַנִּיחַ דֹּפֶן אֶחָד מִדַּפְּנֵי הַדִּיר, וְעוֹשֶׂה דִּיר אַחֵר בְּצִדּוֹ. נִמְצָא מְזַבֵּל בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין.

ה. הָיְתָה כָּל שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין - מְשַׁיֵּר מִמֶּנָּה מִקְצָת, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן; כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַכֹּל שֶׁהַצֹּאן הֻטִּילוּ בָּהּ וְנִדַּיְּרָה, וְלֹא יֹאמְרוּ: זִבֵּל זֶה כָּל שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית.

ו. לֹא יִפְתַּח אָדָם מַחֲצֵב בַּתְּחִלָּה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ נִתְכַּוֵּן, שֶׁיָּסִיר מִמֶּנָּה הַסֶּלַע. וְאִם הִתְחִיל מִקֹּדֶם שְׁבִיעִית, וּפִצֵּל מִמֶּנָּה שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים אַבָּנִים בְּרִבּוּעַ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ עַל רוּם שָׁלֹשׁ, כָּל אֶבֶן מֵהֶן אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם אַמָּה אוֹ גְּדוֹלוֹת מִזּוֹ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְנַקֵּר מִמֶּנּוּ בַּשְּׁבִיעִית כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה.

ז. גָּדֵר שֶׁל אֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בְּגָבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר, וְרָצָה לִטֹּל כָּל אֲבָנָיו: אִם הָיוּ בּוֹ עֶשֶׂר אֲבָנִים אוֹ יָתֵר, כָּל אַחַת מֵהֶן מַשּׂוֹי שְׁנַיִם אוֹ גְּדוֹלוֹת מִזּוֹ - חֲרֵי זֶה נוֹטֵל; שֶׁהֲרוֹאֶה יוֹדֵעַ שֶׁלְּצֹרֶךְ הָאֲבָנִים הוּא נוֹטֵל. הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, אוֹ שֶׁהָיוּ פָּחוֹת מֵעֶשֶׂר אֲבָנִים, אוֹ שֶׁהָיוּ אֲבָנָיו קְטַנּוֹת מִמַּשּׂוֹי שְׁנַיִם - נוֹטֵל עַד שֶׁיַּגִּיחַ טֶפַח סָמוּךְ לָאָרֶץ.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ, (אוֹ) שֶׁהִתְחִיל לִטֹּל בַּשְּׁבִיעִית; אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁהִתְחִיל מִקֹּדֶם שְׁבִיעִית - נוֹטֵל בַּשְּׁבִיעִית כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה מִכָּל מָקוֹם וְגוֹמֵם עַד לָאָרֶץ. וְכֵן אִם הָיָה נוֹטֵל מִשָּׂדֵה חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קַבְּלָן - גּוֹמֵם עַד לָאָרֶץ.

ט. אֲבָנִים שֶׁרְאוּיוֹת שֶׁתְּזַעֲזַע אוֹתָן הַמַּחֲרֵשָׁה, אוֹ שֶׁהָיוּ מְכֻסּוֹת וְנִתְגַּלּוּ: אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתַּיִם שֶׁל מַשּׂוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לִטֹּל אוֹתָן; הָיוּ קְטַנּוֹת מִזֶּה - לֹא יִנָּטְלוּ.

י. הַמְסַקֵּל שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לָאֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ בְּשָׂדֵהוּ גַּרְגַּר שֶׁל צְרוֹרוֹת אוֹ גַּל שֶׁל אֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ. וְאִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן סֶלַע אוֹ קַשׁ - יִטֹּל אֶת כֻּלָּן.

יא. לֹא יְמַלֵּא אָדָם גֵּיא עָפָר אוֹ יִתְקָנְנוּ בְּעָפָר, מִפְּנֵי שֶׁמִּתַּקֵּן אֶת הָאָרֶץ. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חַיִץ עַל פְּנֵי הַגֵּיא, וְכָל אֶבֶן שֶׁיָּכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִטְּלָהּ וְהוּא עוֹמֵד עַל שְׂפַת הַגֵּיא - חֲרֵי זוֹ תִּנָּטֵל.

יב. אַבְנֵי כָּתֵף, וְהֵם הַנִּטָּלוֹת שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ עַל הַכָּתֵף - מֻתָּר לַהֲבִיאָן מִכָּל מָקוֹם, בֵּין מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ בֵּין מִשָּׂדֵהוּ. וְכֵן הַקַּבְּלָן מֵבִיא מִכָּל מָקוֹם וַאֲפִלּוּ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת [קְטַנּוֹת], בֵּין מִשָּׂדֵה שֶׁקִּבְּלָהּ בֵּין מִשָּׂדֵה שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ.

יג. פִּרְצָה שֶׁהִיא סוּגָה בְּעָפָר: אִם אֵינָהּ מַכְשֶׁלֶת אֶת הָרַבִּים - אָסוּר לִבְנוֹתָהּ; וְאִם הָיְתָה מַכְשֶׁלֶת אֶת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה סוּגָה בְּעָפָר אֶלָּא פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - מֻתָּר לִבְנוֹתָהּ.

יד. אָסוּר לוֹ לִבְנוֹת גָּדֵר בַּשְּׁבִיעִית בֵּין שָׂדֵהוּ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ; אֲבָל בּוֹנֶה גָּדֵר בֵּינוֹ וּבֵין רְשׁוּת הָרַבִּים, וּמֻתָּר לְהַעֲמִיק עַד הַסֶּלַע. וּמוֹצִיא אֶת הֶעָפָר וְצוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל מַעֲמִידִין זֶבֶל. וְכֵן אִם חָפַר בּוֹר וְשִׂיחַ וּמְעָרָה בַּשְּׁבִיעִית - צוֹבֵר הֶעָפָר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל הַחוֹפְרִים.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שלא יוציא אדם זבלים מחצירו ויתן בתוך שדהו בשביעית. מאימתי מותר לעשות אשפה בשדהו. וכמה שיעור האשפה. אם הותר להוציא זבל מן הסוהר של צאן לתוך שדהו. ואם עשה דיר בתוכו. אם יפתח אדם מחצב לתוך שדהו. ואם פנה ממנו גדר אבנים גבוה עשרה. ואם ימלא ויעפר פרצה שהיא סוגה בעפר. ואם אסור לבנות גדר.

יום שבת קודש כ' מנחם־אב ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. עֲבוֹדַת הָאָרֶץ[2] בְּשָׁנָה שִׁשִּׁית שְׁלֹשִׁים יוֹם סָמוּךְ לִשְׁבִיעִית - אֲסוּרָה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְּנָהּ לִשְׁבִיעִית[3]. וְדָבָר זֶה בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם הוּא שֶׁנֶּאֱסַר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְגָזְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ חוֹרְשִׁים שְׂדֵה הָאִילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא עַד הָעֲצֶרֶת[4], וּשְׂדֵה הַלְּבָן - עַד הַפֶּסַח. וּבִזְמַן שֶׁאֵין מִקְדָּשׁ - מֵתָּרִין[5] בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּדִין תּוֹרָה.

ב. אֵי זוֹ הִיא שְׂדֵה הָאִילָן[6]? כָּל שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת[7] לְבֵית סְאָה[8], אֶחָד אִילַן סָרָק[9] וְאֶחָד אִילַן מַאֲכָל, וַאֲפִלּוּ הֵן שֶׁל שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים[10] - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם תְּאֵנִים[11]; אִם רְאוּיִין[12] לַעֲשׂוֹת כְּכַר דְּבֵלָה[13] שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָם[14]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רְחוּק בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַבָּקָר יָכוֹל לַעֲבֹר בְּכֻלָּיו[15].

ג. הָיוּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לְבֵית סְאָה; אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה, וְאֶחָד רָאוּי לַעֲשׂוֹת שִׁשִּׁים מָנֶה אוֹ יָתֵר, וְהַשְּׁנַיִם אֵינָן רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת; אוֹ שְׁנַיִם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ מֵאָה מָנֶה[16], וְאֶחָד אֵינוֹ עוֹשֶׂה - אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא לְצָרְכָּם, וְהוּא מְלֵא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ חוּצָה לוֹ[17].

ד. הָיוּ מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד תִּשְׁעָה[18] וּרְאוּיִין לַעֲשׂוֹת שִׁשִּׁים מָנֶה - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן[19] וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲשׂוֹת[20].

ה. הָיוּ עֲשָׂרָה אִילָנוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה אוֹ יָתֵר[21], בֵּין עוֹשִׂין[22] בֵּין אֵינָם עוֹשִׂין - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן[23]. עֶשֶׂר נְטִיעוֹת מְפֻזָּרוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה[24] - חוֹרְשִׁין[25] כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[26].

ו. הָיוּ עֲשׂוּיוֹת[27] שׁוּרָה אַחַת[28] (אוֹ) מֻקָּפוֹת עֲטָרָה - אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא צָרְכָּן[29] לְכָל אַחַת וְאַחַת. וְהַדְּלוּעִין[30] עִם הַנִּטִּיעוֹת מִצְטָרְפוֹת לַעֲשָׂרָה.

ז. אֵי זוֹ הִיא נְטִיעָה[31]? זֶה הָאִילָן הַקָּטָן, כָּל זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין לוֹ נְטִיעָה.

ח. אִילָן שֶׁנִּקְצַץ וְהוֹצִיא חֲלִיפִין: אִם נִקְצַץ מִטֶּפַח וּלְמַעְלָה - הֲרֵי הוּא כָּאִילָן[32]; מִטֶּפַח וּלְמַטָּה - הֲרֵי הוּא כַּנְּטִיעָה[33].

ט. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ; אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה - מֵתָּרִין בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. אַף בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ מֵתָּר לְסַקְּלוֹ[34] וּלְזַבֵּל הַשָּׂדוֹת וְלַעְדֹּר[35]

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שעבודת הארץ סמוך לשביעית אסורה. שדה אילן ושדה הלבן ומה הם, ובזמן הזה עד אימתי מותרין. אם מותר לזבל השדות ולעבוד המקשאות והמדלעות. 2) למעלה בתחילת פרק א דיבר רבינו על "מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן", ואילו כאן השמיט "עבודת האילן", וכן לשון התוספתא: "רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה", הרי שלא דיברו אלא על "עבודת הארץ", בלבד. ואף על פי שמן התורה לא נאסרה עבודת האילן, ייתכן כי חכמים גזרו גם עליה, במלאכה שאסורה מן התורה, כגון זימור, שהרי לא מצאנו שיתירו חכמים אלא זירוד ופיסול, איבוק ועישון שאינם אסורים אלא מדרבנן. 3) שהרי עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה מותר לחרוש עבורן עד ראש השנה, מפני שחרישה זו אינה לתקן לצורך שביעית אלא לחזק את הנטיעות. 4) חג השבועות. 5) כרבן גמליאל ובית דינו הסוברים כר' ישמעאל שאיסור חרישה בערב שביעית אינה מפורשת בתורה, אלא נלמדה מהלכה למשה מסיני. ומכיוון שנמסרו שלוש הלכות למשה מסיני בבת אחת: עשר נטיעות הנ"ל, ערבה וניסוך המים, למדים אנו, שכשם שניסוך המים אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים, כן גם דין עשר נטיעות אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים. 6) שחורשין בה ערב שביעית עד העצרת. 7) ולא פחות, אבל היו יותר משלושה - חורשים עבורם. 8) והיא חמישים על חמישים אמה. 9) "אילן סרק הוא, שאינו עושה פרי כגון הארז ותרזה ודומיהן". 10) "היינו חושבים שלא יצטרפו, וכל אחד מהם יחרוש סביבות אילנו כמלוא אורה וסלו חוצה לו, ובא ללמדנו שיצטרפו". 11) בירושלמי שם הלכה ג: "ולמה אמרו תאנים? - על ידי (=מכיוון) שפירותיהן גסין והן עושות הרבה". 12) כל ג' האילנות כאחד. 13) "הגוף המחובר מן התאנים שהן נקבצים זו על זו עד שיהיו כדמות כיכר לחם". 14) עד עצרת. 15) הוא ארבע אמות, שאם הם קרובים יותר, הם עומדים להיעקר. 16) ולפי זה "לא זו אף זו" שנו במשנתנו. לא זו, כשרק אילן אחד מן השלושה, אלא אף זו כששניים מהם עושים פירות. אין חורשין כל בית סאה בשבילם. ולא רק כשהאילן עשה ס מנה, אלא אף כששניהם עושים ק. 17) כלומר, הלאה מן העץ. 18) כלומר, עד תשעה אילנות לבית סאה. 19) עד עצרת. 20) כרב ביבי שאמר בירושלמי שם בשם רבי חנינא "ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים" כלומר, יהיו ראויים לעשות שישים מנה, כמו בשלושה אילנות, ולא פחות, ואף על פי שיש מהם שאינם ראויים לעשות. 21) כלומר, יותר מעשרה אילנות לבית סאה. 22) שישים מנה. 23) עד עצרת. 24) שלכל נטיעה יש עשירית מבית הסאה. ודווקא נטיעות שהן רכות ואין יניקתן גדולה הזקיקו שתהיינה מפוזרות, כדי שלא יימצא חורש שלא לצורכן, אבל אילנות זקנים שיניקתם גדולה, חורשין עבורם (עד עצרת) אף על פי שאינם מפוזרים, ובלבד שיהיו ביניהם ארבע אמות. 25) אפילו בזמן הבית. 26) וטעמה של הלכה זו: כיוון שהנטיעות רכות וטעונות חרישה, נמצא שאינו מתקן לשביעית, אבל באילנות זקנים שאינם טעונים חרישה כל כך, נמצא שהוא מתקן את הקרקע לשביעית. ואם היו פחות מעשר נטיעות לבית סאה - דינן כדין אילנות שחורשים עבורם עד עצרת. 27) הנטיעות. 28) "על קו (אחת) [אחד]". 29) ונראה מפשטות הלשון שחורש עד ראש השנה. 30) שינה מלשון המשנה שנאמר "הנטיעות והדילועים מצטרפין" - בכדי לרמז למה שנאמר בירושלמי שם "והן שיהו נטיעות רבות על הדילועין". והיינו עם הנטיעות שהנטיעות הן רוב. 31) שנאמרה בה הלכה למשה מסיני שחורשין בשביל עשר מהן, כל בית סאה עד ראש השנה. 32) כיוון שקוראים לו אילן. 33) כיוון שקוראים לו נטיעה, ולגבי שביעית הדבר תלוי בשם. אבל לעניין ערלה פסק רבינו שאינו ערלה אלא אם קצצו מעם הארץ, שבערלה הדבר תלוי בנטיעה ממש, וכיוון שנשתייר משהו על הארץ אין זו נטיעה. 34) וכל הדברים הנזכרים כאן, אינם אסורים בשביעית עצמה אלא מדרבנן, ולפיכך לא החמירו בהם בערב שביעית. 35) שעידור אינו בכלל חריש (האסור מן

מתוך מהדורת וגשל

הַמִּקְשָׁאוֹת[36] וְהַמִּדְלָעוֹת[37] וּבֵית הַשִּׁלְחִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה.
וּמְזַבְּלִין וּמְפָרְקִין[38], וּמְאַבְּקִין וּמְעַשְּׁנִין, וּמְקַרְסְמִין[39]
וּמְזַרְדִּין[40] וּמְפַסְּלִין[41], וּמְזַהֲמִין אֶת הַנִּטִּיעוֹת וְכוֹרְכִין
וְקוֹטְמִין אוֹתָן, וְעוֹשִׂין לָהֶם בָּתִּים[42] וּמַשְׁקִין[43] אוֹתָם, וְסָכִין
אֶת הַפַּגִּין וּמְנַקְּבִין אוֹתָן. כָּל עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ מֻתָּרוֹת בְּעֶרֶב
שְׁבִיעִית עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית וַאֲפִלּוּ בִּזְמַן
הַמִּקְדָּשׁ.

י. פַּגֵּי עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנְסוּ לַשְּׁבִיעִית[44], וְשֶׁל שְׁבִיעִית
שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[45] - לֹא סָכִין וְלֹא מְנַקְּבִין[46]. וּבִזְמַן
הַמִּקְדָּשׁ אֵין בּוֹנִין מַדְרֵגוֹת עַל פְּנֵי הַגֵּאָיוֹת עֶרֶב שְׁבִיעִית
מִשֶּׁיִּפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְּנָן[47] לַשְּׁבִיעִית.

יא. אַף בַּזְּמַן הַזֶּה אֵין נוֹטְעִין[48] אִילָנוֹת וְאֵין מַרְכִּיבִין[49] וְאֵין
מַבְרִיכִין[50] עֶרֶב שְׁבִיעִית אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתִּקָּלֵט הַנְּטִיעָה וְתִשְׁהֶה
אַחַר הַקְּלִיטָה שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית.
וּסְתָם קְלִיטָה - שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת[51]. וְדָבָר זֶה אָסוּר לְעוֹלָם, מִפְּנֵי
מַרְאִית הָעַיִן; שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: בַּשְּׁבִיעִית נָטְעוּ. נִמְצֵאתָ
אוֹמֵר, שֶׁהַנּוֹטֵעַ אוֹ הַמַּבְרִיךְ אוֹ הַמַּרְכִּיב עֶרֶב שְׁבִיעִית קֹדֶם
רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם - יְקַיֵּם; פָּחוֹת מִכֵּן -
יַעֲקֹר. וְאִם לֹא עָקַר - הַפֵּרוֹת מֻתָּרִין. וְאִם מֵת קֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר
- מְחַיְּבִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לַעֲקֹר[52].

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. כֹּל שֶׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית - בֵּין מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל
בָּהּ מִקֹּדֶם שְׁבִיעִית, בֵּין מִן הָעִקָּרִים שֶׁנִּקְצְרוּ מִקֹּדֶם וְחָזְרוּ
וְעָשׂוּ, וּשְׁנֵיהֶם נִקְרְאוּ סָפִיחַ, בֵּין מִן הָעֲשָׂבִים וְהַיְרָקוֹת
שֶׁעָלוּ מֵאֵלֵּיהֶן וְאֵין לָהֶן זֶרַע - הַכֹּל מֻתָּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה;
שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה. וַאֲפִלּוּ שָׂדֶה
שֶׁנִּטַּיְּבָה בַּשְּׁבִיעִית וְצִמְּחָה - פֵּרוֹתֶיהָ מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה. וְזֶה
שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹר - שֶׁלֹּא יִקְצֹר כְּדֶרֶךְ
שֶׁקּוֹצֵר בְּכָל שָׁנָה. וְאִם קָצַר כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִין - לוֹקֶה. כְּגוֹן
שֶׁקָּצַר כָּל הַשָּׂדֶה וְהֶעֱמִיד כְּרִי וְדָשׁ בַּבָּקָר, אוֹ שֶׁקָּצַר
לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֶלָּא קוֹצֵר מְעַט מְעַט וְחוֹבֵט
וְאוֹכֵל.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיְּהִיוּ כָּל הַסְּפִיחִים אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה.
וְלָמָּה גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם? מִפְּנֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. שֶׁלֹּא יֵלֵךְ וְיִזְרַע
תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וְזֶרְעוֹנֵי גִנָּה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּסֵּתֶר, וּכְשֶׁיְּצַמַּח
- יֹאכַל מֵהֶם, וְיֹאמַר: סְפִיחִים הֵן. לְפִיכָךְ אָסְרוּ כָּל
הַסְּפִיחִים הַצּוֹמְחִים בַּשְּׁבִיעִית.

ג. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין אוֹכְלִין מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית אֶלָּא פֵּרוֹת
הָאִילָנוֹת וְהָעֲשָׂבִים שֶׁאֵין זוֹרְעִין אוֹתָם רֹב הָאָדָם, כְּגוֹן
הַפִּיגָם וְהַיַּרְבּוּזִין הַשּׁוֹטִים וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָהֶן. אֲבָל הַיְרָקוֹת
שֶׁדֶּרֶךְ רֹב הָאָדָם לְזָרְעָם בַּגִּנּוֹת וּמִינֵי תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת - כָּל
הַצּוֹמֵחַ מֵהֶן אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם, וְהַמְלַקְּטָן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת
מַרְדּוּת.

ד. סְפִיחִים הָעוֹלִים בְּשָׂדֶה בּוּר וּבְשָׂדֶה נִיר וּבְשָׂדֶה כֶּרֶם
וּבְשָׂדֶה זֶרַע - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה. וּמִפְּנֵי מָה לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם?
לְפִי שֶׁאֵין אָדָם זוֹרֵעַ מְקוֹמוֹת אֵלּוּ: שָׂדֶה בּוּר - אֵין אָדָם
נִפְנֶה לְשָׁם; וּשְׂדֵה נִיר - רוֹצֶה הוּא בְּתִקּוּנָהּ; וּשְׂדֵה כֶּרֶם -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

התורה) ואינו אסור אלא מדרבנן. ובירושלמי שם אמרו שהוא הדין לחרישה שמותרת למקשאות ומדלעות ורבינו השמיט זאת. 36) מקום זריעת הקישואים. 37) מקום זריעת הדלועין. ולא התירו לעדור אלא למקשאות ומדלעות שבהן מועיל העידור לפירות. אבל באילנות אחרים לא התירו, ואף על פי שעידור אינו אסור מן התורה, החמירו בו חכמים כיוון שהוא בגוף הקרקע. 38) מכאן ואילך כמה מעבודות האילן, והתירו לעשותן כיוון שלא נאמרה הלכה למשה מסיני לעניין תוספת שביעית, אלא בעבודת הארץ בלבד. 39) ופירושו: לכרות השיבולת ביד ולהניח התבן, והוא כמו מכרסמין. 40) "לכרות הענפים המתפשטים מן האילן. וזרדים, שם הענפים הכרותים בעת הזמיר". 41) "לכרות מה שיבש מן הענפים, שהוא נפסד. גזור מן פסולת". 42) "עושים להם צללים להסך מן הגשם והשמש שלא יזיקום". 43) נראה שהמדובר בנטיעות המסתפקות במי גשמים, שהרי בשדה בית השלחין מותר להשקות גם בשביעית עצמה. 44) ואפילו הגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה, שהרי הן כפירות שישית לכל דבר. 45) ואפילו יגיעו לעונת המעשרות אחרי ראש השנה של שמינית, שדינם כפירות שמינית. 46) אפילו בזמן הזה. ובין במקום שנהגו לסוך ובין במקום שלא נהגו לסוך ששם אין זו עבודה. וטעמו של איסור זה (בפגי ערב שביעית), נראה, שהוא מפני מראית העין, שלא יאמרו: פלוני סך ונוקב פגי שביעית בשביעית, והרי הדבר אסור. והוא הדין לפגין של מוצאי שביעית, שיאמרו: שהוא סך ומנקב פגי שביעית, וזה אסור אפילו אחר שביעית ודלא כר' שמעון שם שמתיר עבודת האילן לאחר ראש השנה של שביעית. 47) את הגיאיות, אבל בשביעית עצמה מותר לעשות כן, שהרי הוא מתקנה למוצאי שביעית. 48) בשביעית פרק ב משנה ו: "אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית כו' לפני ראש השנה". וסבור רבינו כי משנה זו שנוייה לאחר שרבן גמליאל ובית דינו התירו לחרוש עד ראש השנה, וכדעתו בפירוש המשנה, שרבן גמליאל זה הוא רבן גמליאל דיבנה, שהיה בזמן חורבן בית המקדש, ואף על פי כן אסרו לנטוע ולהבריך וכו', שאם המדובר בזמן שבית המקדש היה קיים, למה לא אסרו גם לפני שלושים יום, כמו שאסרו את החרישה, מהפסח ומהעצרת. 49) ענף מאילן אחד על אילן אחר שהוא מינו. 50) ענף אילן בתוך האדמה, והוא נקלט שם ומצמיח אילן שני. 51) שני שבועות. 52) והטעם: מפני שיחשדוהו שנטעו בשביעית. ולמעלה בפרק א הלכה יג בחורש שדהו בשביעית לזרעה במוצאי שביעית, שאסור לזרעה במוצאי שביעית, יזרענה בנו אחריו, שאין שם חשד, אלא קנס, ולפיכך לא קנסו אלא את העבריין ולא את בנו. 1) יבאר מה הוא הנקרא ספיח. ושלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה. אם הספיחין אסורין ולמה אסורין. וספיחים העולין בשדה בור עד מתי אסורין. ספיחי שביעית ופירות ששית שנכנסו לשביעית. דברים שזרעם לזרע או לירק. הדברים שקיימם לזרע והוקשו קודם ר"ה. ולוף של ערב שביעית. ודין הפירות שיוציא האילן בשביעית איך יאספו אותם. מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית. השביעית היכן נוהגת. וגוי שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית.

אֵינוֹ אוֹסֵר כַּרְמוֹ; וּשְׂדֵה זֶרַע - הַסְּפִיחִין מַפְסִידִין אוֹתָהּ. וְכֵן הַתֶּבֶן שֶׁל שְׁבִיעִית - מֻתָּר בְּכָל מָקוֹם, וְלֹא גָּזְרוּ עָלָיו.

ה. סְפִיחֵי שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה, וְאֵין תּוֹלְשִׁין אוֹתָן בַּיָּד, אֶלָּא חוֹרֵשׁ כְּדַרְכּוֹ, וּבְהֵמָה רוֹעָה כְּדַרְכָּהּ.

ו. וְעַד מָתַי אֲסוּרִין סְפִיחֵי שְׁבִיעִית בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית? מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד חֲנֻכָּה. וּמֵחֲנֻכָּה וְאֵילָךְ - הֵן מֻתָּרִין.

וְהַזּוֹרֵעַ סְפִיחֵי שְׁבִיעִית אַחַר שְׁבִיעִית - הַגִּדּוּלִין מֻתָּרִין.

ז. בְּצָלִים שֶׁיָּצְאוּ מִשְּׁבִיעִית לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית: אִם עָשׂוּ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּרִין, וְאִם לָאו - אֲסוּרִין. וְכֵן שְׂאָר הַפֵּרוֹת - אֵין לוֹקְחִים אוֹתָם בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית אֶלָּא מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִפֵּרוֹת מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. עָשָׂה הַבַּכִּיר - הֵתֵר הָאָפִיל.

וּמֻתָּר לִקַּח יָרָק בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִיָּד.

ח. מֵאֵימָתַי מֻתָּר אָדָם לִקַּח לוּף בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית? מִשֶּׁיִּרְבֶּה הֶחָדָשׁ.

ט. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי - רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִשְׁמִטִּין וּלְיוֹבְלוֹת. פֵּרוֹת שִׁשִּׁית שֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁבִיעִית: אִם הָיוּ תְּבוּאָה אוֹ קִטְנִיּוֹת אוֹ פֵּרוֹת הָאִילָן, וְהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹסֵף אוֹתָם בַּשְּׁבִיעִית - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת שִׁשִּׁית לְכָל דָּבָר. וְאִם לֹא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת אֶלָּא אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית:

י. הַתְּבוּאָה וְהַקִּטְנִיּוֹת - אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה מִשּׁוּם סְפִיחִים, וּפֵרוֹת הָאִילָן - אוֹכְלִין אוֹתָן בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

יא. הָאֹרֶז וְהַדֹּחַן וְהַפְּרָגִים וְהַשֻּׁמְשֻׁמִין וּכֹל הַמִּצְרִי שֶׁזָּרְעוֹ לְזֶרַע - הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר גְּמַר פְּרִי: אִם נִגְמַר פִּרְיָם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין בַּשְּׁבִיעִית כְּפֵרוֹת שִׁשִּׁית; וְאִם נִגְמְרוּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁרִישׁוּ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים מִשּׁוּם סְפִיחִים.

יב. הַיָּרָק - בִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ. וְהָאֶתְרוֹג, אֲפִלּוּ הָיָה כַּפּוֹל קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנַעֲשָׂה כַּכָּר בַּשְּׁבִיעִית - חַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת כְּפֵרוֹת שִׁשִּׁית; וַאֲפִלּוּ הָיָה כַּכָּר בַּשִּׁשִּׁית, הוֹאִיל וְנִלְקַט בַּשְּׁבִיעִית - הֲרֵי הוּא כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, וּמִתְעַשֵּׂר כְּפֵרוֹת שִׁשִּׁית לְהַחְמִיר.

יג. וְכֵן פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית: בִּתְבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וְאִילָנוֹת - הוֹלְכִין אַחַר עוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת; וְהַפְּרָגִין וְהַשֻּׁמְשֻׁמִין וְהָאֹרֶז וְהַדֹּחַן וּכֹל הַמִּצְרִי שֶׁזָּרְעוֹ לְזֶרַע - אַחַר גְּמַר הַפְּרִי; וְהַיָּרָק - אַחַר לְקִיטָתוֹ.

יד. כֹּל הַמִּצְרִי שֶׁזָּרְעוֹ לְזֶרַע בַּשִּׁשִּׁית וְנִגְמַר פִּרְיוֹ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית - בֵּין יָרָק שֶׁלּוֹ בֵּין זֶרַע שֶׁלּוֹ מֻתָּר בַּשְּׁבִיעִית. וְאִם זֶרַע לְיָרָק וְנִכְנְסָה עָלָיו שְׁבִיעִית - בֵּין יָרָקוֹ בֵּין זַרְעוֹ אָסוּר כִּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית. וְכֵן אִם זָרְעוֹ לְזֶרַע וּלְיָרָק - אָסוּר.

טו. עָבַר וּזְרָעוֹ בַּשְּׁבִיעִית וְיָצָא לַשְּׁמִינִית: אִם זָרְעוֹ לְזֶרַע - בֵּין זַרְעוֹ בֵּין יָרָקוֹ אָסוּר בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית כִּשְׁאָר הַסְּפִיחִים; וְאִם זָרְעוֹ לְיָרָק, הוֹאִיל וְנִלְקַט בַּשְּׁמִינִית - בֵּין יָרָקוֹ בֵּין זַרְעוֹ מֻתָּר; זָרְעוֹ לְזֶרַע וּלְיָרָק - זַרְעוֹ אָסוּר מִשּׁוּם סְפִיחִים, וְיָרָקוֹ מֻתָּר.

טז. בְּנוֹת שׁוּחַ, הוֹאִיל וְהֵן נִגְמָרוֹת לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אִם בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁמִינִית - הֲרֵי הֵן נֶאֱכָלוֹת בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה מִן הַשָּׁבוּעַ בְּתוֹרַת שְׁבִיעִית.

יז. הַבְּצָלִים הַסָּרִיסִים וּפוֹל הַמִּצְרִי שֶׁמָּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְשֶׁל בַּעַל שֶׁמָּנַע מֵהֶם שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הֲרֵי אֵלּוּ מִפֵּרוֹת שִׁשִּׁית; פָּחוֹת מִכָּן - הֲרֵי הֵם כִּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית.

יח. הַדְּלוּעִין שֶׁקִּיְּמָן לְזֶרַע: אִם הֵקִשּׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנִפְסְלוּ מִלֶּאֱכֹל אָדָם - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁהֵן מִפֵּרוֹת שִׁשִּׁית; וְאִם לָאו - אֲסוּרִין כִּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית. וְכֵן הַיְּרָקוֹת כֵּלָּן שֶׁהֵקִשּׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּשְּׁבִיעִית; וְאִם הָיוּ רַכִּים - אָסוּר לְקַיְּמָן מִשּׁוּם סְפִיחִים. אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשָׁרֵשׁ אֶת הַלּוּף, אֶלָּא מַנִּיחוֹ בָּאָרֶץ כְּמוֹת שֶׁהוּא; אִם צָמַח לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - מֻתָּר. וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשָׁרֵשׁ אֶת הַקַּנְדֵּס, אֶלָּא גּוֹזֵז בֶּעָלִין; וְאִם צָמַח לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - מֻתָּר.

יט. לוּף שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית וְכֵן בְּצָלִים שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית הַקִּיצוֹנִים וּפוּאָה שֶׁנִּגְמְרוּ לִפְנֵי שְׁבִיעִית - מֻתָּר לְעָקְרָן בַּשְּׁבִיעִית בְּקַרְדֳּמוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת, וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם עֲבוֹדַת הָאָרֶץ.

כ. הַבְּצָלִים שֶׁיָּרְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים בַּשְּׁבִיעִית וְצָמְחוּ: כָּל זְמַן שֶׁהֶעָלִין שֶׁלָּהֶן יְרֵקִין - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם הִשְׁחִירוּ - הֲרֵי הֵן כִּנְטוּעִין בָּאָרֶץ, וְאוֹתָן הֶעָלִין אֲסוּרִין מִשּׁוּם סְפִיחִין. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - הַבְּצָלִים עַצְמָן בְּהֶתֵּרָן עוֹמְדִין.

כא. בָּצָל שֶׁעָקָרוֹ בַּשְּׁבִיעִית וּנְטָעוֹ בַּשְּׁמִינִית וְרַבּוּ גִּדּוּלָיו עַל עִקָּרוֹ - הֶעֱלוּ גִּדּוּלָיו אֶת עִקָּרוֹ וְהֶתֵּר הַכֹּל; הוֹאִיל וּשְׁבִיעִית אֲסוּרָה עַל יְדֵי קַרְקַע, כָּךְ נְטִילָתָהּ עַל יְדֵי קַרְקַע.

כב. הַפֵּרוֹת שֶׁיּוֹצִיא הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית - לֹא יַאסְפֵם כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹסֵף בְּכָל שָׁנָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר. וְאִם בָּצַר לַעֲבוֹדַת הָאִילָן אוֹ שֶׁבָּצַר כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים - לוֹקֶה.

כג. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? תְּאֵנִים שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין קוֹצִין אוֹתָן בַּמַּקְצֶה, אֲבָל מְיַבְּשָׁן בְּחָרְבָּה. וְלֹא יִדְרֹךְ עֲנָבִים בַּגַּת, אֲבָל דּוֹרֵךְ הוּא בַּעֲרֻבָּה. וְלֹא יַעֲשֶׂה זֵיתִים בְּבֵית הַבַּד, אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא וּמַכְנִיס לְתוֹךְ בַּד קָטָן בְּיוֹתֵר, וְטוֹחֵן בְּבֵית הַבַּד וּבְקֹטֶב וּמַכְנִיס לְבַד קָטָנָה. וְכֵן בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים, כֹּל שֶׁיָּכוֹל לְשַׁנּוֹת - מְשַׁנֶּה.

כד. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַשְׁמִיט כָּל מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ. וְכָל הַנּוֹעֵל כַּרְמוֹ אוֹ סָג שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה. וְכֵן אִם אָסַף כָּל פֵּרוֹתָיו לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. אֶלָּא יַפְקִיר הַכֹּל וְיַד הַכֹּל שָׁוִין בְּכָל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ. וְיֵשׁ לוֹ לְהָבִיא לְתוֹךְ בֵּיתוֹ מְעַט, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבִיאִין מִן הַהֶפְקֵר - חָמֵשׁ כַּדֵּי שֶׁמֶן, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה כַּדֵּי יַיִן. וְאִם הֵבִיא יָתֵר מִזֶּה - מֻתָּר.

כה. אֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגוֹמֵר. וְנוֹהֶגֶת בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.

כו. כֹּל שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ עוֹלֵי בָבֶל עַד כְּזִיב - אָסוּר בַּעֲבוֹדָה, וְכָל הַסְּפִיחִין שֶׁצּוֹמְחִין בּוֹ אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה. וְכֹל שֶׁלֹּא

הֶחֱזִיקוּ בּוֹ אֶלָּא עוֹלֵי מִצְרַיִם בִּלְבַד, שֶׁהוּא מִכְּזִיב וְעַד הַנָּהָר וְעַד אֲמָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בַּעֲבוֹדָה בַּשְּׁבִיעִית - הַסְּפִיחִין שֶׁצּוֹמְחִין בּוֹ מֵתָּרִים בַּאֲכִילָה. וּמֵהַנָּהָר וּמֵאֲמָנָה וָהָלְאָה - מֵתָּר בַּעֲבוֹדָה בַּשְּׁבִיעִית.

כז. סוּרְיָא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ מִן הַתּוֹרָה, גָּזְרוּ עָלֶיהָ שֶׁתְּהֵיֶה אֲסוּרָה בַּעֲבוֹדָה בַּשְּׁבִיעִית כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיֵלְכוּ וְיִשְׁתַּקְּעוּ שָׁם. אֲבָל עַמּוֹן וּמוֹאָב וּמִצְרַיִם וְשִׁנְעָר, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם חַיָּבוֹת בְּמַעַשְׂרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם - אֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהֶן.

כח. עֵבֶר הַיַּרְדֵּן - שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ מִדִּבְרֵיהֶם. וּסְפִיחֵי סוּרְיָא וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה; לֹא יִהְיוּ אֲרָצוֹת אֵלּוּ חֲמוּרִין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם.

כט. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקָּנָה קַרְקַע בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּזְרָעָהּ בַּשְּׁבִיעִית - פֵּרוֹתֶיהָ מֻתָּרִין; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל הַסְּפִיחִין אֶלָּא מִפְּנֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, וְהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵינָן מְצַוִּין עַל הַשְּׁבִיעִית כְּדֵי שֶׁנִּגְזוֹר עֲלֵיהֶם.

ל. עֲיָרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַסְּמוּכוֹת לַסָּפָר - מוֹשִׁיבִים עֲלֵיהֶם נָאֶמָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָפוּצוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְיָבֹזוּ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית נִתְּנוּ לַאֲכִילָה וְלִשְׁתִּיָּה וּלְסִיכָה וּלְהַדְלָקַת הַנֵּר וְלִצְבִיעָה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: תִּהְיֶה - אַף לְהַדְלָקַת נֵר וְלִצְבַעַ בָּהּ צֶבַע.

ב. לַאֲכִילָה וְלִשְׁתִּיָּה כֵּיצַד? לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, וְלִשְׁתּוֹת דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת, כְּדִין תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

ג. וְלֹא יְשַׁנֶּה פֵּרוֹת מִבְּרִיָּתָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵינוֹ מְשַׁנֶּה בִּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל חַי - לֹא יֹאכְלֶנּוּ מְבֻשָּׁל, וְדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל מְבֻשָּׁל - אֵין אוֹכְלִין אוֹתוֹ חַי. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹלְקִין אָכְלֵי בְּהֵמָה. וְאֵינוֹ מִטַּפֵּל לֶאֱכֹל תַּבְשִׁיל שֶׁנִּפְסַד וְהַפַּת שֶׁעִפְּשָׁה, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר.

ד. וְאֵין מְבַשְּׁלִין יָרָק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן תְּרוּמָה, שֶׁלֹּא יְבִיאֻנוּ לִידֵי פְּסוּל. וְאִם בִּשֵּׁל מְעַט וַאֲכָלוֹ מִיָּד - מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי לֹא הִנִּיחָן כְּדֵי לָבוֹא לִידֵי פְּסוּל.

ה. פֵּרוֹת הַמְיֻחָדִין לְמַאֲכַל אָדָם - אֵין מַאֲכִילִין אוֹתָן לַבְּהֵמָה לַחַיָּה וְלָעוֹפוֹת. הָלְכָה הַבְּהֵמָה מֵאֵלֶיהָ לְתַחַת הַתְּאֵנָה וְאָכְלָה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַחֲזִירָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִבְהֵמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל.

ו. לְסִיכָה כֵּיצַד? לָסוּךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ. לֹא יָסוּךְ יַיִן וָחֹמֶץ, אֲבָל סָךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן. וְלֹא יַפְטֵם אֶת הַשֶּׁמֶן. וְלֹא יָסוּךְ בַּמֶּרְחָץ, אֲבָל סָךְ הוּא מִבַּחוּץ וְנִכְנָס.

ז. שֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין חוֹסְמִין בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם, וְאֵין סָכִין בּוֹ מִנְעָל וְסַנְדָּל, וְאֵין סָכִין אוֹתוֹ בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת. נָפַל עַל בְּשָׂרוֹ - מְשַׁפְּשְׁפוֹ בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת. וְלֹא יָסוּךְ רַגְלוֹ בְּתוֹךְ הַמִּנְעָל, אֲבָל סָךְ הוּא רַגְלוֹ וְלוֹבֵשׁ הַמִּנְעָל. וְסָךְ גּוּפוֹ וּמִתְעַגֵּל עַל גַּבֵּי קָטֶבְלְיָא.

ח. לְהַדְלָקַת הַנֵּר כֵּיצַד? שֶׁמַּדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּשֶׁמֶן שְׁבִיעִית עַצְמוֹ. מְכָרוֹ וְלָקַח בּוֹ שֶׁמֶן אַחֵר אוֹ שֶׁהֶחֱלִיף שֶׁמֶן בְּשֶׁמֶן - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים בְּהַדְלָקָה; שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בִּדְמֵי שְׁבִיעִית. וְלֹא יִתֵּן הַשֶּׁמֶן לְתוֹךְ הַמְּדוּרָה, אֶלָּא מַדְלִיקוֹ בְּנֵר.

ט. לִצְבִיעָה כֵּיצַד? דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לִצְבֹּעַ בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מַאֲכָלֵי אָדָם - צוֹבְעִין בָּהֶן לְאָדָם. אֲבָל אֵין צוֹבְעִין לַבְּהֵמָה מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית, אֲפִלּוּ מַאֲכָלֵי בְהֵמָה; שֶׁאֵין קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עַל צִבְעֵי בְהֵמָה.

י. מִינֵי כִבּוּסִים, כְּגוֹן בּוֹרִית וְאָהָל - קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עֲלֵיהֶן וּמְכַבְּסִין בָּהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם - לְכָל צָרְכֵיכֶם. אֲבָל אֵין מְכַבְּסִין בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, וְאֵין עוֹשִׂין מֵהֶם מְלוּגְמָא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה - וְלֹא לִמְלוּגְמָא, וְלֹא לְזִלּוּף, וְלֹא לְהָקִיא, וְלֹא לְמִשְׁרָה, וְלֹא לִכְבִיסָה.

יא. כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית: כֹּל שֶׁהוּא מְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם, כְּגוֹן חִטִּים תְּאֵנִים וַעֲנָבִים וַכַּיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא אוֹ רִטְיָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אֲפִלּוּ לְאָדָם; שֶׁנֶּאֱמַר: לָכֶם לְאָכְלָה - כֹּל שֶׁהוּא מְיֻחָד לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה וְלֹא לִרְפוּאָה. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם, כְּגוֹן קוֹצִין וְדַרְדָּרִין הָרַכִּים - עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוּגְמָא לְאָדָם, אֲבָל לֹא לַבְּהֵמָה. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה, כְּגוֹן הַסִּיאָה וְהָאֵזוֹב וְהַקּוֹרְנִית - חֲרֵי הוּא תָּלוּי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ: חָשַׁב עָלָיו לְעֵצִים - חֲרֵי הוּא כָּעֵצִים; לַאֲכִילָה - חֲרֵי הוּא כַּפֵּרוֹת. לְמַאֲכַל אָדָם וּלְמַאֲכַל בְּהֵמָה - נוֹתְנִין עָלָיו חֲמָרֵי מַאֲכַל אָדָם, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוּגְמָא, וְחֲמָרֵי מַאֲכַל בְּהֵמָה, שֶׁאֵין שׁוֹלְקִין אוֹתוֹ.

יב. מֻתָּר לִמְכּוֹר אָכְלֵי אָדָם וְאָכְלֵי בְּהֵמָה וְלִקַּח בָּהֶם אָכְלֵי אָדָם; אֲבָל אֵין מוֹכְרִין אָכְלֵי בְּהֵמָה לִקַּח בָּהֶם אָכְלֵי בְּהֵמָה אַחֶרֶת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מוֹכְרִין אָכְלֵי אָדָם לִקַּח בָּהֶם אָכְלֵי בְּהֵמָה. וְאִם לָקַח בָּהֶן אוֹ הֶחֱלִיף בָּהֶן אָכְלֵי אָדָם בְּאָכְלֵי בְּהֵמָה - חֲרֵי הֵן כְּאָכְלֵי אָדָם שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵהֶם מְלוּגְמָא לָאָדָם.

יג. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מֵהָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ לְסוּרְיָא. וְאֵין מַאֲכִילִין אוֹתָן לֹא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלֹא לְשָׂכִיר. וְאִם הָיָה שְׂכִיר שַׁבָּת אוֹ שְׂכִיר שָׁנָה אוֹ שְׂכִיר חֹדֶשׁ, אוֹ שֶׁקִּצֵּץ מְזוֹנוֹתָיו עָלָיו - חֲרֵי הוּא כְּאַנְשֵׁי בֵיתוֹ וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ. וּמַאֲכִילִין אֶת הָאַכְסַנְיָא פֵּרוֹת שְׁבִיעִית.

יד. אֵין בֵּית דִּין פּוֹסְקִין לְאִשָּׁה פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּמְשַׁלֵּם חוֹב מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית; אֲבָל נִזּוֹנֶת הִיא מִשֶּׁל בַּעְלָהּ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שפירות שביעית מותר לאכלן וליהנות מהם. שלא ישנה ברייתן. פירות שביעית אם מוציאין אותם מח"ל ואם מאכילין לגוי. אם פוסקין לאשה פירות שביעית. ואם אוספין הפירות כשהם בוסר. ודין מאימתי מותר לאכול פירות האילן בשדה שביעית. מאימתי אין קוצצין האילן. ואם מותר לרחוץ במרחץ שהסיקוהו בתבן שביעית. ודין הקליפין והגרעינין שמותרין בתרומה לזרים. הצורר תבלין של שביעית ונותן לתוך התבשיל.

טו. אֵין אוֹסְפִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית כְּשֶׁהֵן בֹּסֶר; שֶׁנֶּאֱמַר: תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ - אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה תְּבוּאָה. אֲבָל אוֹכֵל מֵהֶן מְעַט בַּשָּׂדֶה כְּשֶׁהֵם פַּגִּין, כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכֵל בִּשְׂאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ. וְלֹא יַכְנִיס לֶאֱכֹל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת.

טז. וּמֵאֵימָתַי יִהְיֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹת הָאִילָן בַּשָּׂדֶה בַּשְּׁבִיעִית? הַפַּגִּין שֶׁל תְּאֵנִים - מִשֶּׁיַּזְרִיחוּ אוֹכֵל בָּהֶן פִּתּוֹ בַּשָּׂדֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הַבֹּסֶר - מִשֶּׁיּוֹצִיא מַיִם וְאוֹכְלוֹ בַּשָּׂדֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בוֹ. הַזֵּיתִים - מִשֶּׁיַּכְנִיסוּ סְאָה שֶׁל זֵיתִים רְבִיעִית שֶׁמֶן פּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל בַּשָּׂדֶה. הִכְנִיסוּ חֲצִי לֹג - כּוֹתֵשׁ וְסָךְ בַּשָּׂדֶה. הִכְנִיסוּ שְׁלִישׁ - מֻתָּר לְהַכְנִיס לְבֵיתוֹ, שֶׁהֲרֵי הִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת.

יז. מֻתָּר לָקֹץ אִילָנוֹת לְעֵצִים בַּשְּׁבִיעִית קֹדֶם שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן פְּרִי. אֲבָל מִשֶּׁיַּתְחִיל לַעֲשׂוֹת פְּרִי - לֹא יָקֹץ אוֹתוֹ; שֶׁהֲרֵי מַפְסִיד הָאֹכֶל, וְנֶאֱמַר: לָכֶם לְאָכְלָה - וְלֹא לְהַפְסִיד. וְאִם הוֹצִיא פֵּרוֹת וְהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת - מֻתָּר לָקֹץ אוֹתוֹ; שֶׁהֲרֵי הוֹצִיא פֵּרוֹתָיו, וּבָטַל דִּין שְׁבִיעִית מִמֶּנּוּ.

יח. וּמֵאֵימָתַי אֵין קוֹצְצִין הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית? הֶחָרוּבִין - מִשֶּׁיִּשַּׁלְשְׁלוּ, וְהַגְּפָנִים - מִשֶּׁיְּגָרְעוּ, וְהַזֵּיתִים - מִשֶּׁיְּנַצּוּ, וּשְׂאָר כָּל הָאִילָנוֹת - מִשֶּׁיּוֹצִיאוּ בֹּסֶר. וְאֵין קוֹצְצִין אֶת הַכַּפְנִיּוֹת בַּשְּׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הֶפְסֵד פְּרִי. וְאִם אֵין דַּרְכָּן לְהֵעָשׂוֹת תְּמָרִים אֶלָּא שִׁיצִּיץ - מֵתָּר לָקֹץ אוֹתָן כַּפְנִיּוֹת.

יט. אֵין שׁוֹרְפִין תֶּבֶן וָקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה. אֲבָל מַסִּיקִין בְּגֶפֶת וּבְזַגִּין שֶׁל שְׁבִיעִית.

כ. מֻרְחָץ שֶׁהֻסְּקָה בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית - מֵתָּר לִרְחֹץ בָּהּ בְּשָׂכָר. וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא - אָסוּר; שֶׁמָּא יַסִּיקוּ בָּהּ דְּבָרִים אֲחֵרִים בִּשְׁבִילוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רֵיחָהּ נוֹדֵף, וְנִמְצָאוּ מַפְסִידִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית.

כא. הַקְּלִפִּין וְהַגַּרְעִינִין שֶׁמַּתִּירִין בִּתְרוּמָה לַזָּרִים - אֵין קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עֲלֵיהֶם, וַהֲרֵי הֵן כְּעֵצִים, אֶלָּא אִם כֵּן רְאוּיִין לִצְבִיעָה. וְהַקּוֹר - קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עָלָיו.

כב. הַצּוֹרֵר תְּבָלִין שֶׁל שְׁבִיעִית וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל: אִם בָּטַל טַעְמָן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְכָל דָּבָר; וְאִם נִשְׁאַר בָּהֶן טַעַם - עֲדַיִן הֵם בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

כג. אֵין נוֹתְנִין תֶּבֶן וָקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית לֹא לְתוֹךְ הַכַּד וְלֹא לְתוֹךְ הַטִּיט. וְאִם נָתַן - הֲרֵי זֶה כִּמְבַעֵר. תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּהוּ בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית - יוּצַן. וּמִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית נֶהֱנִין וְשׁוֹרְפִין בַּתֶּבֶן וּבְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ד־כ' מנחם־אב ה'תשע"א

יום ראשון י"ד מנחם־אב ה'תשע"א

הִלְכוֹת מְכִירָה

פֶּרֶק שְׁלִשִׁים

א. הַמּוֹכֵר שֶׁמָּכַר קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְזָכָה בָּהֶן הַלּוֹקֵחַ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ- יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה; וְאִם רָצָה לוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְאִם לֹא רָצָה - תַּחֲזוֹר לִבְעָלֶיהָ. לְפִיכָךְ כּוֹתְבִין שְׁטָר לַמּוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ. וּלְעוֹלָם הַלּוֹקֵחַ נוֹתֵן שְׂכַר הַסּוֹפֵר, וַאֲפִלּוּ מָכַר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ.

ב. וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁקָּנָה אוֹ מָכַר, אוֹ נָתַן מַתָּנָה אוֹ נִתְּנָה לוֹ - יַד הָאָדוֹן עַל הָעֶלְיוֹנָה; אִם רָצָה לְקַיֵּם מַעֲשָׂיו - הֲרֵי אֵלּוּ קַיָּמִין, וְאִם לֹא רָצָה - בָּטְלוּ כָּל מַעֲשָׂיו. וּבִדְבָרִים בִּלְבַד הוּא שֶׁמְּקַיֵּם הָאָדוֹן אוֹ מְבַטֵּל, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

ג. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה מַתָּנָה, בֵּין בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ בֵּין בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ, בֵּין בִּדְבָרִים שֶׁיֵּחֵד לָהּ בְּכְתֻבָּתָהּ בֵּין בְּנִכְסֵי מְלוֹג, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין, וְכֵן אִם לָקְחָה אוֹ נִתְּנָה [לָהּ מַתָּנָה] - יַד הַבַּעַל עַל הָעֶלְיוֹנָה; וְאִם רָצָה לְקַיֵּם - יְקַיֵּם, אִם רָצָה לְבַטֵּל - יְבַטֵּל הַכֹּל. אֲבָל הַבַּעַל שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן, בֵּין קַרְקַע שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ אִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ אוֹ קַרְקַע שֶׁהִכְנִיס לָהּ שׁוּם מִשֶּׁלּוֹ בֵּין קַרְקַע שֶׁיֵּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיַּד הָאִשָּׁה אַחַר שֶׁקִּיְּמָה מַעֲשָׂיו - הֲרֵי כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה בָּטֵל; מִפְּנֵי שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת: נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי.

ד. מָכַר אוֹ נָתַן נִכְסֵי מְלוֹג, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - יַד הָאִשָּׁה עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצְתָה לְבַטֵּל - מְבַטְּלָה, וְאִם קִיְּמָה מַעֲשָׂיו - קָנוּ הַלְּקוּחוֹת.

ה. בַּעַל שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין שֶׁל נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל אוֹ מִטַּלְטְלִין שֶׁנָּתַן לָהּ מִשֶּׁלּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, אִם עָבַר וּמָכַר אוֹ נָתַן - קָנוּ הַלְּקוּחוֹת, וְאֵין הָאִשָּׁה יְכוֹלָה לְהוֹצִיא מִיָּדָם. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לַבַּעַל לִמְכֹּר כָּל נְכָסָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יַד שִׁעְבּוּד הַכְּתוּבָּה. וְאִם תָּבוֹא לִטְרֹף - טוֹרֶפֶת; אֶלָּא אִם כֵּן כָּתְבָה לַלּוֹקֵחַ תְּחִלָּה וְקָנוּ מִיָּדָהּ.

ו. הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל לְבַעְלָהּ - לֹא קָנָה, וְיֵשׁ לָהּ לַחֲזֹר וּלְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ אוֹ לָקְחוּ בְּנִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין, וְכֵן הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין, בֵּין שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָן אֲבִי יְתוֹמִים - מֶקֶחָן מֶקַח וּמִמְכָּרָן מִמְכָּר, אֲבָל מַתְּנָתָם אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם נוֹתֵן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.

ז. הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ - מַעֲשָׂיו קַיָּמִין. וְכֵן כָּל מִי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ בְּשַׁבָּת - הַקִּנְיָן קַיָּם, וְכוֹתְבִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת וְנוֹתְנִין.
סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מְכִירָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום שני ט"ו מנחם־אב ה'תשע"א

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לֵידַע דִּין זוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר הֵיאַךְ יִקְנֶה וּבַמֶּה יִקְנֶה. וְדִין נוֹתֵן מַתָּנָה וּמְקַבֵּל מַתָּנָה. וְאֵי זוֹ מַתָּנָה חוֹזֶרֶת וְאֵי זוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת.
וּבֵאוּר כָּל הַדִּינִין אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. הַהֶפְקֵר, כָּל הַמַּחֲזִיק בּוֹ - זָכָה. וְכֵן הַמִּדְבָּרוֹת וְהַנְּהָרוֹת וְהַנְּחָלִים, כֹּל שֶׁבָּהֶן - הֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן - זָכָה. כְּגוֹן הָעֲשָׂבִים וְהָעֵצִים וְהַפֵּרוֹת שֶׁל אִילָנוֹת שֶׁל יַעַר וְכַיּוֹצֵא בָהֶן.
ב. הַצָּד דָּגִים מִן הַיַּמִּים וּמִן הַנְּהָרוֹת, אוֹ שֶׁצָּד עוֹפוֹת אוֹ מִינֵי חַיּוֹת - הוֹאִיל וְאֵין לָהֶם בְּעָלִים, זָכָה. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָצוּד בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְאִם צָד שָׁם - קָנָה. וְאִם הָיוּ הַדָּגִים בְּבֵיבָרִים שֶׁל בְּעָלִים, וְכֵן חַיָּה וָעוֹף שֶׁבְּבֵיבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בֵּיבָר גָּדוֹל וְהוּא מְחֻסַּר צִידָה - הֲרֵי זֶה שֶׁל בַּעַל הַבֵּיבָרִים, וְהַצָּד מִשָּׁם - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן.
ג. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ דָּגִים מִתּוֹךְ מְצוּדָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַיָּם, אוֹ שֶׁלָּקַח חַיָּה מִמְּצוּדָתוֹ כְּשֶׁהִיא פְּרוּסָה בַּמִּדְבָּר - הֲרֵי זוֹ אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְאִם הָיָה הַמְּצוּדָה כְּלִי, וְלָקַח מִתּוֹךְ הַמְּצוּדָה - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן.
ד. הַפּוֹרֵס מְצוּדָה בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְצָד בָּהּ חַיָּה אוֹ עוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה - קָנָה. וְאִם הָיָה עוֹמֵד בַּעַל הַשָּׂדֶה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְאָמַר: זָכְתָה לִי שָׂדִי - קָנָה בַּעַל הַשָּׂדֶה, וְאֵין לְבַעַל הַמְּצוּדָה כְּלוּם.
ה. דָּגִים שֶׁקָּפְצוּ לְתוֹךְ הַסְּפִינָה - קָנָה בַּעַל הַסְּפִינָה; שֶׁזּוֹ כְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת הִיא. וְאֵינָהּ חָצֵר הַמְהַלֶּכֶת, שֶׁהַמַּיִם הֵן שֶׁמּוֹלִיכִין אוֹתָהּ, וְאֵינָהּ הוֹלֶכֶת מֵחֲמַת עַצְמָהּ.
ו. גֵּר שֶׁמֵּת וְלֹא הוֹלִיד יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - אֵין לוֹ יוֹרְשִׁין, אֶלָּא כָּל הַקּוֹדֵם בִּנְכָסָיו - זָכָה. וְאֵין בַּעַל הַמָּצָר יָכוֹל לְסַלְקוֹ בְּדָמִים, שֶׁזּוֹ כְּמַתָּנָה הִיא.
ז. שְׁתֵּי שָׂדוֹת בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּמָצָר אֶחָד בֵּינֵיהֶן: הֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן לִקְנוֹתָהּ - קָנָאהּ. הֶחֱזִיק בָּהּ לִקְנוֹת אוֹתָהּ וְאֶת חֲבֵרְתָּהּ - זוֹ שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ קָנָה, אֲבָל חֲבֵרְתָּהּ לֹא קָנָה. הֶחֱזִיק בָּהּ כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת חֲבֵרְתָּהּ - לֹא קָנָה אַחַת מֵהֶן; חֲבֵרְתָּהּ - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק בָּהּ, וְאוֹתָהּ - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק בָּהּ כְּדֵי לִקְנוֹתָהּ. הֶחֱזִיק בָּהּ כְּדֵי לִקְנוֹתָהּ וְלִקְנוֹת אֶת חֲבֵרְתָּהּ וְאֶת הַמָּצָר שֶׁבֵּינֵיהֶן, אוֹ שֶׁהֶחֱזִיק בַּמָּצָר לִקְנוֹת שְׁתֵּיהֶן - הֲרֵי זֶה סָפֵק; וְאִם בָּא אֶחָד וְהֶחֱזִיק בָּהּ כְּדֵי לִקְנוֹתָהּ - זָכָה הָאַחֲרוֹן.
ח. וְכֵן שְׁנֵי בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה, שֶׁהֶחֱזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן לִקְנוֹתוֹ וְלִקְנוֹת אֶת הַשֵּׁנִי - לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ בִּלְבַד. הֶחֱזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת הַשֵּׁנִי - אַף זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ לֹא קָנָה.
ט. הַמַּחֲזִיק בִּשְׂטָר מִנִּכְסֵי הַגֵּר כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת הַקַּרְקַע הַכְּתוּבָה בְּאוֹתוֹ שְׂטָר - לֹא קָנָה אֶלָּא הַשְּׂטָר בִּלְבַד, לָצֹר עַל פִּי צְלוֹחִיתוֹ וְכַיּוֹצֵא בָזֶה.
י. שָׂדֶה הַמְצֻיֶּנֶת בִּמְצָרֶיהָ - כֵּיצַד מַכּוּשׁ אֶחָד - קָנָה אֶת כֻּלָּהּ; וְאִם אֵינָהּ מְצֻיֶּנֶת בִּמְצָרֶיהָ - קוֹנֶה מִמֶּנָּה בְּאוֹתוֹ מַכּוּשׁ כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ הַצֶּמֶד בִּשְׁעַת חֲרִישָׁה וְיַחֲזוֹר. הַמֶּצֶר וְהֶחָצָב שֶׁמִּתַּחֲמִין בּוֹ תְּחוּמִין מַפְסִיקִין בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וְכָל הַמַּחֲזִיק בַּשָּׂדֶה - לֹא קָנָה אֶלָּא עַד הַמֶּצֶר אוֹ עַד הֶחָצָב.
יא. כָּל הַמַּפְסִיק לְפֵאָה - מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר. כֵּיצַד? הָיָה שָׁם נַחַל אוֹ אַמַּת הַמַּיִם וְכַיּוֹצֵא בָהּ - לֹא קָנָה אֶלָּא עַד הַנַּחַל אוֹ עַד הָאַמָּה. וְכָל הַמַּפְסִיק בִּרְשׁוּת שַׁבָּת - מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת רְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ כַּרְמְלִית, אֲפִלּוּ הָיָה בֵּינֵיהֶם רְשׁוּת שֶׁחוֹלֶקֶת לְגִטִּין.
יב. כָּל דָּבָר הַמַּפְסִיק לְטֻמְאָה - מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס אָדָם לְבִקְעָה זוֹ, וְטֻמְאָה בַּבִּקְעָה בְּצִדָּהּ אַחֶרֶת, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הִגִּיעַ לִמְקוֹם הַטֻּמְאָה אִם לָאו - כָּל מָקוֹם שֶׁמַּחֲזִיקִין אוֹתוֹ לְטֻמְאָה, הֲרֵי הוּא כְּמָקוֹם אַחֵר מֵחֵלֶק בִּפְנֵי עַצְמוֹ.
יג. בִּקְעָה גְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׂדוֹת רַבּוֹת, וְכֻלָּן שֶׁל גֵּר אֶחָד, וְלֹא הָיָה בֵּינֵיהֶן לֹא מֶצֶר וְלֹא חָצָב וְלֹא דָּבָר מִדִּבָּרִים הַמַּפְסִיקִין, וּבָא אֶחָד וְהֶחֱזִיק בְּמִקְצָת הַבִּקְעָה לִקְנוֹת אֶת כֻּלָּהּ - כֹּל הַנִּקְרָא עַל שֵׁם אוֹתוֹ הַגֵּר קוֹנֶה אוֹתוֹ.
יד. עַכּוּ"ם שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין לְיִשְׂרָאֵל, אוֹ קָנָה מִטַּלְטְלִין מִיִּשְׂרָאֵל - קוֹנֶה בִּמְשִׁיכָה וּמַקְנֶה בִּמְשִׁיכָה אוֹ בִּדְמִים. אֲבָל הַקַּרְקַע - אֵינוֹ קוֹנֶה אוֹתוֹ מִיִּשְׂרָאֵל אֶלָּא בִּשְׂטָר, וְאֵינוֹ מַקְנֶה אוֹתוֹ לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא בִּשְׂטָר; שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת אֶלָּא עַל הַשְּׂטָר. לְפִיכָךְ, יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּקַח שָׂדֶה מִן הָעַכּוּ"ם וְנָתַן הַדָּמִים, וְקֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיק בָּהּ בָּא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ בַּדֶּרֶךְ שֶׁמַּחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי הַגֵּר - זָכָה אַחֲרוֹן, וְנוֹתֵן לָרִאשׁוֹן אֶת הַדָּמִים. מִפְּנֵי שֶׁהָעַכּוּ"ם מֵעֵת שֶׁלָּקַח הַדָּמִים סִלֵּק רְשׁוּתוֹ, וְיִשְׂרָאֵל לֹא קָנָה עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַשְּׂטָר לְיָדוֹ, וְנִמְצְאוּ נְכָסִים אֵלּוּ כְּנִכְסֵי מִדְבָּר, שֶׁכָּל הַמַּחֲזִיק בָּהֶן - זָכָה.
טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִשְׁפָּט יָדוּעַ לַמֶּלֶךְ; אֲבָל אִם דִּין אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ וּמִשְׁפָּטוֹ שֶׁלֹּא יִזְכֶּה בַּקַּרְקַע אֶלָּא מִי שֶׁכּוֹתֵב בִּשְׂטָר אוֹ הַנּוֹתֵן דָּמִים וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - עוֹשִׂין כְּפִי מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ; שֶׁכָּל דִּינֵי הַמֶּלֶךְ בְּמָמוֹן עַל פִּיהֶן דָּנִין.

יום שלישי ט"ז מנחם־אב ה'תשע"א

פֶּרֶק שֵׁנִי

א. נִכְסֵי גֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְנִכְסֵי הַהֶפְקֵר, וְשָׂדֶה שֶׁמְּכָרָהּ

הָעִכּוּ"ם לְיִשְׂרָאֵל וַעֲדַיִן לֹא הֶחֱזִיק בָּהּ - כֻּלָּם דִּינָם שָׁוֶה:
כָּל הַמַּחֲזִיק בָּהֶם בְּדֶרֶךְ מִדַּרְכֵי הַחֲזָקָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְכִירָה - קָנָה, חוּץ מֵאֲכִילַת הַפֵּרוֹת.

ב. כֵּיצַד? הַלּוֹקֵחַ קַרְקַע מֵחֲבֵרוֹ, וְהֶחֱזִיק בָּהּ בַּאֲכִילַת פֵּרוֹתֶיהָ - קָנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל בְּנִכְסֵי הֶפְקֵר אוֹ נִכְסֵי הַגֵּר, אֲפִלּוּ אָכַל פֵּרוֹת הָאִילָן כַּמָּה שָׁנִים - לֹא קָנָה גּוּף הָאִילָן וְלֹא גּוּף הַקַּרְקַע, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּגוּף הָאָרֶץ אוֹ יַעֲבֹד עֲבוֹדָה בָּאִילָן. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת, שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּבָא אֶחָד וְהֶחֱזִיק בָּאִילָן בַּעֲבוֹדָה שֶׁעָבַד בְּגוּף הָאִילָן; וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: זֶה הָאַחֲרוֹן קָנָה.

ג. יֵשׁ דְּבָרִים רַבִּים, שֶׁאִם הֶחֱזִיק בָּהֶן הַלּוֹקֵחַ - לֹא קָנָה עֲדַיִן, וְאִם הֶחֱזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן בְּנִכְסֵי הַגֵּר אוֹ בְּנִכְסֵי הֶפְקֵר - קָנָה. כֵּיצַד? הַמּוֹצֵא פַּלְטֵרִים גְּדוֹלִים בְּנוּיִין בְּנִכְסֵי הַגֵּר אוֹ בְּנִכְסֵי הֶפְקֵר, וְסִיֵּד בָּהֶן סִיּוּד אֶחָד אוֹ כִּיֵּר בָּהֶן כִּיּוּר אֶחָד, כְּגוֹן אַמָּה אוֹ יוֹתֵר כְּנֶגֶד הַפֶּתַח - קָנָה.

ד. הַצָּר צוּרָה בְּנִכְסֵי הַגֵּר - קָנָה. וְהַמַּצִּיעַ מַצָּעוֹת בְּנִכְסֵי הַגֵּר - קָנָה. הַנָּר אֶת הַשָּׂדֶה בְּנִכְסֵי הַגֵּר - קָנָה. הַמְפַצֵּל זְמוֹרוֹת הַגֶּפֶן אוֹ שְׂרִיגֵי אִילָנוֹת וְכַפּוֹת תְּמָרִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר: אִם דַּעְתּוֹ לַעֲבֹד הָאִילָן - קָנָה; וְאִם דַּעְתּוֹ לְהַאֲכִיל הָעֵצִים לִבְהֵמָה - לֹא קָנָה.

ה. כֵּיצַד? הָיָה כּוֹרֵת מִכָּאן וּמִכָּאן - חֲרֵי חֶזְקָתוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲבוֹדַת הָאִילָן; הָיָה כּוֹרֵת מִרוּחַ אַחַת - אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לָעֵצִים. וְכֵן הַמְלַקֵּט עֵצִים וַעֲשָׂבִים וַאֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה: אִם דַּעְתּוֹ לְתַקֵּן הָאָרֶץ - קָנָה; וְאִם לָעֵצִים - לֹא קָנָה.

ו. כֵּיצַד? לִקֵּט הַגֵּס וְהַדַּק - חֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ; לִקֵּט הַגֵּס וְלֹא הַדַּק - חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁנִּתְכַּוֵּן לָעֵצִים. וְכֵן הַמַּשְׁוֶה פְּנֵי הָאָרֶץ: אִם דַּעְתּוֹ לְתַקֵּן הָאָרֶץ - קָנָה; וְאִם דַּעְתּוֹ לְהַשְׁוּוֹת מָקוֹם שֶׁיַּעֲמִיד בּוֹ גֹּרֶן - לֹא קָנָה.

ז. כֵּיצַד? הָיָה לוֹקֵחַ עָפָר מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ וְנוֹתְנוֹ לְמָקוֹם הַנָּמוּךְ - חֲרֵי זֶה מִתְקַן הָאָרֶץ; רְאִינוּהוּ שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל זֶה, אֶלָּא מַשְׁלִיךְ הֶעָפָר וְהַצְּרוֹרוֹת בְּכָל מָקוֹם בְּלֹא הַקְפָּדָה - חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַשְׁוּוֹת מָקוֹם לְדַיִּשׁ. וְכֵן הַפּוֹתֵחַ מַיִם לְתוֹךְ הָאָרֶץ: אִם לְתַקֵּן הָאָרֶץ - קָנָה; וְאִם לָצוּד הַדָּגִים לֹא קָנָה.

ח. כֵּיצַד? עָשָׂה מָקוֹם שֶׁיִּכָּנְסוּ בּוֹ הַמַּיִם בִּלְבַד - חֲרֵי זֶה מִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן הָאָרֶץ; עָשָׂה שְׁנֵי פְּתָחִים, אֶחָד לְהַכְנִיס וְאֶחָד לְהוֹצִיא - חֲרֵי זֶה מִתְכַּוֵּן לָצוּד דָּגִים.

ט. הַבּוֹנֶה פַּלְטֵרִין גְּדוֹלִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וּבָא אַחֵר וְהֶעֱמִיד לָהֶם דְּלָתוֹת - קָנָה הָאַחֲרוֹן; שֶׁהָרִאשׁוֹן לֹא עָשָׂה בְּגוּף הָאָרֶץ כְּלוּם, וַחֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁעָשָׂה גַּל אֲבָנִים עַל הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה, שֶׁחֲרֵי לֹא הוֹעִיל בְּגֶדֶר זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָחָב בְּיוֹתֵר וּמְפֻלָּשׁ, וְאֵין צוּרַת אוֹתוֹ הַבִּנְיָן מוֹעֶלֶת לוֹ עַד שֶׁיַּעֲמִיד דְּלָתוֹת.

י. הַמַּפִּיץ הַזֶּרַע לְתוֹךְ הַתְּלָמִים - לֹא קָנָה; שֶׁבְּעֵת שֶׁהִשְׁלִיךְ הַזֶּרַע לֹא הִשְׁבִּיחַ כְּלוּם, וּבְעֵת שֶׁצָּמַח וְהִשְׁבִּיחַ - שֶׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא, וְאֵינוֹ קוֹנֶה.

יא. הָיְתָה מְחִיצָה בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וּבָא זֶה וְעָשָׂה מְחִיצָה אַחֶרֶת עַל גַּבָּהּ - לֹא קָנָה, וַאֲפִלּוּ נִבְלְעָה מְחִיצָה הַתַּחְתּוֹנָה וַחֲרֵי הָעֶלְיוֹנָה קַיֶּמֶת; שֶׁבְּעֵת שֶׁבָּנָה לֹא הוֹעִיל, וּבְעֵת שֶׁהוֹעִיל - מֵאֵלָיו בָּא הַמַּעֲשֶׂה.

יב. הַמַּחֲזִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּבְהֶפְקֵר וְהוּא אֵין דַּעְתּוֹ לִקְנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁבָּנָה וְגָדַר - לֹא קָנָה.

יג. הָעוֹדֵר בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּכְסָבוּר שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ - לֹא קָנָה. עָדַר בְּנִכְסֵי גֵר זֶה וּכְסָבוּר שֶׁל גֵּר אַחֵר - הוֹאִיל וְנִתְכַּוֵּן בְּמַעֲשָׂיו אֵלּוּ לִזְכּוֹת מִן הַהֶפְקֵר, חֲרֵי זֶה קָנָה.

יד. הָיָה מַשְׁכּוֹן יִשְׂרָאֵל בְּיַד הַגֵּר, וּכְשֶׁמֵּת הַגֵּר בָּא יִשְׂרָאֵל וְהֶחֱזִיק בְּמַשְׁכּוֹן זֶה - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁמֵּת הַגֵּר בָּטַל שִׁעְבּוּדוֹ.

טו. הָיָה מַשְׁכּוֹן הַגֵּר בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וּבָא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחֱזִיק בּוֹ - לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ הָרִאשׁוֹן כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו, וְהָאַחֲרוֹן קָנָה אֶת הַשְּׁאָר.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה הַמַּשְׁכּוֹן בַּחֲצַר הָרִאשׁוֹן; אֲבָל אִם הָיָה בַּחֲצֵרוֹ - חֲצֵרוֹ קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן מְצִיאָה, וְאֵין לָזֶה הָאַחֲרוֹן כְּלוּם.

יז. גֵּר שֶׁמֵּת, וּבִזְּזוּ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכָסָיו, וְהָיוּ בָּהֶן עֲבָדִים גְּדוֹלִים - קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין; אֲבָל הָעֲבָדִים הַקְּטַנִּים - חֲרֵי הֵן כִּבְהֵמָה, וְכָל הַמַּחֲזִיק בָּהֶן - זָכָה בָּהֶם. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דַּרְכֵי הַחֲזָקָה שֶׁיִּקְנוּ בָהֶם אֶת הָעֲבָדִים.

יח. גֵּר שֶׁמֵּת, וּבִזְּזוּ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכָסָיו, וְשָׁמְעוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא מֵת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן, אוֹ שֶׁאִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת - כֻּלָּן חַיָּבִין לְהַחֲזִיר. הֶחֱזִירוּ כֻּלָּן, וְאַחַר כָּךְ שָׁמְעוּ שֶׁשְּׁמוּעָה רִאשׁוֹנָה אֱמֶת הָיְתָה וּבָרִאשׁוֹנָה מֵת, אוֹ מֵת בְּנוֹ מִקֹּדֶם, אוֹ הִפִּילָה אִשְׁתּוֹ, כָּל הַמַּחֲזִיק בַּשְּׁנִיָּה - קָנָה, וּבָרִאשׁוֹנָה - לֹא קָנָה.

יום רביעי י"ז מנחם־אב ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ - אֵין הַמְקַבֵּל זוֹכֶה בָּהּ אֶלָּא בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁהַקּוֹנֶה זוֹכֶה בָּהֶן בְּמִקָּחוֹ: אִם מִטַּלְטְלִין רוֹצֶה לִתֵּן לוֹ - עַד שֶׁיְּגַבְּיהַּ, אוֹ שֶׁיִּמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מִשְּׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בָּהֶן; וְאִם קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים נָתַן לוֹ - עַד שֶׁיַּחֲזִיק כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּחֲזִיק הַלּוֹקֵחַ, אוֹ עַד שֶׁיְּגַיֵּעַ שְׁטַר מַתָּנָה לְיָדוֹ. אֲבָל בִּדְבָרִים לֹא זָכָה הַמְקַבֵּל, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן עֲדַיִן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ב. מָחַל לַחֲבֵרוֹ חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו, אוֹ נָתַן לוֹ הַפִּקָּדוֹן שֶׁהָיָה מֵפִקָּד אֶצְלוֹ - חֲרֵי זוֹ מַתָּנָה הַנִּקְנִית בִּדְבָרִים בִּלְבַד, וְאֵין צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ תְּנֵהוּ לָזֶה - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. בֵּין שֶׁנָּתַן הַמָּנֶה בְּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ, בֵּין שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ מַתָּנָה; בֵּין שֶׁהָיָה חוֹב אֶצְלוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה פִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. כְּשֵׁם שֶׁאֵין צְרִיכִים עֵדִים לְעִנְיַן מֶקַח וּמִמְכָּר אֶלָּא לְגַלּוֹת

הַדָּבָר בִּלְבַד אִם הָיְתָה שָׁם טַעֲנָה וּכְפִירָה, כָּךְ בִּמְחִילוֹת וּמַתָּנוֹת אֵין צְרִיכִין עֵדִים אֶלָּא מִפְּנֵי הַמְשַׂקְּרִים.

ה. כְּשֵׁם שֶׁמּוֹכֵר צָרִיךְ לְסַיֵּם הַמִּמְכָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כָּךְ הַנּוֹתֵן. כֵּיצַד? הַכּוֹתֵב לַחֲבֵרוֹ 'קַרְקַע מִנְכָסַי נְתוּנָה לְךָ', אוֹ שֶׁכָּתַב לוֹ 'כָּל נְכָסַי קְנוּיִין לְךָ חוּץ מִמִּקְצָתָן' - הוֹאִיל וְלֹא סִיֵּם הַדָּבָר שֶׁנָּתַן לוֹ וְאֵינוֹ יָדוּעַ, לֹא קָנָה כְּלוּם; וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ 'תֵּן לִי פָּחוּת שֶׁבִּנְכָסֶיךָ', עַד שֶׁסִּיֵּם לוֹ הַמָּקוֹם שֶׁנָּתַן לוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ 'חֵלֶק כָּךְ וְכָךְ בְּשָׂדֶה פְּלוֹנִית' - הוֹאִיל וְסִיֵּם הַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סִיֵּם הַחֵלֶק, נוֹטֵל אוֹתוֹ חֵלֶק מִן הַפָּחוּת שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׂדֶה.

ו. כָּל הַנּוֹתֵן מַתָּנָה עַל תְּנַאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה נוֹתֵן בֵּין שֶׁהִתְנָה הַמְקַבֵּל, וְהֶחֱזִיק הַמְקַבֵּל וְזָכָה בָּהּ: אִם נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי - נִתְקַיֵּם הַמַּתָּנָה; וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי - בָּטְלָה הַמַּתָּנָה, וְיַחֲזִיר פֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי כָּרָאוּי.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל תְּנָאִין שֶׁיֵּשׁ בְּמַתָּנוֹת אוֹ בְּמֶקָּח וּמִמְכָּר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה תְּנַאי כָּפוּל, וְהֵן קוֹדֵם לְלָאו, וּתְנַאי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה, וְיִהְיֶה תְּנַאי שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ. וְאִם חָסֵר אֶחָד מֵאֵלּוּ - הַתְּנַאי בָּטֵל, וּכְאִלּוּ אֵין שָׁם תְּנַאי.

ח. וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מְנָת' - כְּאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁו' דָּמֵי, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפֹּל הַתְּנַאי. כָּךְ הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים, וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ, שֶׁאֵין צָרִיךְ לִכְפֹּל הַתְּנַאי וּלְהַקְדִּים הֵן לְלָאו אֶלָּא בְּגִטִּין וּבְקִדּוּשִׁין בִּלְבַד. וְאֵין לְדָבָר זֶה רְאָיָה.

ט. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה. בֵּין שֶׁהִתְנָה לְהַחֲזִיר מִיָּד, בֵּין שֶׁהִתְנָה לְהַחֲזִירָהּ לִזְמַן קָצוּב, אוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶם, אוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל פְּלוֹנִי - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקַע. וְאוֹכֵל פֵּרוֹת כָּל זְמַן הַמַּתָּנָה.

י. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שׁוֹר זֶה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁתַּחֲזִירֵהוּ, הִקְדִּישוֹ וְהֶחֱזִירוֹ - הֲרֵי זֶה מֻקְדָּשׁ וּמֻחְזָר. אָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁתַּחֲזִירֵהוּ לִי - אֵינוֹ קָדוֹשׁ; שֶׁלֹּא הִתְנָה עָלָיו אֶלָּא שֶׁיַּחֲזִיר דָּבָר הָרָאוּי לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

יא. אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן לְעַכּוּ"ם מַתְּנַת חִנָּם; אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְגֵר תּוֹשָׁב. שֶׁנֶּאֱמַר: לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ, אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי - בְּמִכִּירָה וְלֹא בְּמַתָּנָה; אֲבָל לְגֵר תּוֹשָׁב - בֵּין בְּמִכִּירָה בֵּין בְּנִתִּינָה, מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה מְצַוֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ.

יב. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְעֶבֶד אוֹ לְאִשָּׁה - קָנָה הַבַּעַל וְהָאָדוֹן; אֶלָּא שֶׁהָאָדוֹן קוֹנֶה לְגוּף, וְהַבַּעַל קוֹנֶה אוֹתָהּ לַפֵּרוֹת.

יג. נָתַן מַתָּנָה לְאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלָהּ רְשׁוּת בָּהּ, וּלְעֶבֶד עַל מְנָת שֶׁאֵין לְרַבּוֹ רְשׁוּת בּוֹ - קָנָה הָאָדוֹן וְקָנָה הַבַּעַל. אֲבָל הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְאִשָּׁה אוֹ לְעֶבֶד, וְהִתְנָה עִמָּהֶן הַנּוֹתֵן בְּגוּפָהּ שֶׁל מַתָּנָה שֶׁתִּהְיֶה לְכָךְ וְכָךְ - לֹא קָנָה הָאָדוֹן וְלֹא קָנָה הַבַּעַל.

יד. כֵּיצַד? הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְאִשָּׁה וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִים לָךְ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁתִּלְבְּשִׁי בָּהֶן, אוֹ עַל מְנָת שֶׁתִּשְׁתִּי בָּהֶם, וְתַעֲשִׂי מֵה שֶׁתִּרְצִי בְּלֹא רְשׁוּת הַבַּעַל - לֹא קָנָה הַבַּעַל. וְכֵן אִם אָמַר לְעֶבֶד: עַל מְנָת שֶׁתֹּאכַל בָּהֶן וְתִשְׁתֶּה בָּהֶן, עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בָהֶם לְחֵרוּת, אוֹ עַל מְנָת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָהֶם כָּל מַה שֶׁתִּרְצֶה בְּלֹא רְשׁוּת אָדוֹן שֶׁלְּךָ - לֹא קָנָה הָאָדוֹן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

טו. הַנּוֹתֵן כָּל נְכָסָיו לַעֲבָדוֹ - קָנָה, וְיָצָא בֶּן חוֹרִין, וְקָנָה שְׁאָר הַנְּכָסִים. וְאִם שִׁיֵּר כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ מִטַּלְטְלִין - לֹא קָנָה כְּלוּם; שֶׁאֵין זֶה גֵּט חֵרוּת גָּמוּר, שֶׁהֲרֵי שִׁיֵּר בּוֹ בַּגֵּט, וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחְרֵר לֹא קָנָה כְּלוּם.

יום חמישי י"ח מנחם־אב ה'תשע"א

פֶּרֶק רְבִיעִי

א. הַמְקַבֵּל אֶת הַמַּתָּנָה וְזָכָה בָהּ, וְאַחַר שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ וְהוּא שׁוֹתֵק חָזַר בּוֹ וְאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה בָהּ', אוֹ 'אֵינִי מְקַבְּלָהּ', אוֹ 'הֲרֵי הִיא בְּטֵלָה', אוֹ שֶׁאָמַר 'מוּם זֶה נִרְאָה לִי בָּהּ' - לֹא אָמַר כְּלוּם. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין הַנּוֹתֵן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, כָּךְ הַמְקַבֵּל אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ אַחַר שֶׁזָּכָה. מַתָּנָה זוֹ שֶׁאָמַר הַמְקַבֵּל 'אֵינִי רוֹצֶה בָהּ' אַחַר שֶׁבָּאת לְיָדוֹ - הֲרֵי הִיא הֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהּ - זָכָה בָּהּ; שֶׁהֲרֵי הִפְקִירָהּ הַמְקַבֵּל אַחַר שֶׁזָּכָה בָּהּ. אֲבָל אִם הָיָה צוֹוֵחַ מֵעִקָּרוֹ - לֹא קָנָה הַמְקַבֵּל, וְחוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים.

ב. הַמְזַכֶּה לַחֲבֵרוֹ בְּמַתָּנָה עַל יְדֵי אַחֵר - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁמָּשַׁךְ הַמִּטַּלְטְלִין אוֹ הִגִּיעַ שְׁטַר הַקַּרְקַע לְיָדוֹ אוֹ הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע, זָכָה חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַמַּתָּנָה לְיָדוֹ, וְאֵין הַנּוֹתֵן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. אֲבָל הַמְקַבֵּל - יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה: אִם רָצָה - מְקַבֵּל; אִם לֹא רָצָה - אֵינוֹ מְקַבֵּל. שֶׁזְّכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו; וּזְכוּת הוּא שֶׁתִּנָּתֵן לוֹ מַתָּנָה, אִם יִרְצֶה, אֲבָל אִם לֹא יִרְצֶה - אֵין נוֹתְנִין מַתָּנָה לְאָדָם בְּעַל כָּרְחוֹ.

ג. זְכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר, וּכְשֶׁשָּׁמַע הַמְקַבֵּל שָׁתַק, וְאַחַר כָּךְ צָוַח וְאָמַר 'אֵינִי מְקַבְּלָהּ' - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם זֶה שֶׁשָּׁתַק כְּבָר רָצָה, וְזֶה שֶׁחָזַר וְצָוַח חָזַר בּוֹ; אוֹ שֶׁשָּׁתַק מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְיָדוֹ כְּלוּם, וְזֶה שֶׁצָּוַח הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ. לְפִיכָךְ: אִם קָדַם אַחֵר וְזָכָה בָּהּ לְעַצְמוֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁמָּא הַמְקַבֵּל זָכָה, וְכֵיוָן שֶׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה בָהּ' הֲרֵי הִפְקִירָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְזֶה שֶׁקָּדַם וּלְקָחָהּ מִן הַהֶפְקֵר - זָכָה. וְאִם חָזְרוּ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים וּתְפָשׂוּהָ מִיַּד זֶה שֶׁקָּדַם וְזָכָה בָּהּ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָם; שֶׁמָּא הַמְקַבֵּל לֹא זָכָה, וְכֵיוָן שֶׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה' הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ, וְלֹא קָנָה אוֹתָהּ, וּבִרְשׁוּת בְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים הִיא קַיֶּמֶת עֲדַיִן.

ד. רְאוּבֵן שֶׁרָצָה לִתֵּן מֵאָה דִינָרִין לְשִׁמְעוֹן, וְשָׁלַח לוֹ הַמֵּאָה עַל יְדֵי לֵוִי: אִם אָמַר לוֹ 'זְכֵה בְּמֵאָה זוּז לְשִׁמְעוֹן', אוֹ 'תֵּן מֵאָה זוּז לְשִׁמְעוֹן' - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ 'הוֹלֵךְ מֵאָה זוּז לְשִׁמְעוֹן' - יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַמֵּאָה לְיַד שִׁמְעוֹן.

ה. הָלַךְ לֵוִי בְּמֵאָה זוּז שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ עִמּוֹ לְהוֹלִיכָן לְשִׁמְעוֹן, וּבִקֵּשׁ שִׁמְעוֹן וְלֹא מְצָאָהוּ - יַחֲזִיר לִרְאוּבֵן. מֵת שִׁמְעוֹן בְּחַיֵּי רְאוּבֵן - יַחֲזִיר לִרְאוּבֵן אוֹ לְיוֹרְשָׁיו. מֵת רְאוּבֵן בְּחַיֵּי שִׁמְעוֹן

- יִתֵּן הַמֵּאָה לְשִׁמְעוֹן אוֹ לְיוֹרְשָׁיו; שֶׁמִּצְוָה לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר הַדְּבָרִים וְהוּא בָּרִיא, שֶׁהֲרֵי הַמֵּאָה בְּיָדוֹ שֶׁל שָׁלִיחַ עַדַיִן.

ו. אֵין אָדָם זוֹכֶה בְּמַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזּוֹכֶה גָּדוֹל וּבֶן דַּעַת. וְאֶחָד אִישׁ וְאֶחָד אִשָּׁה, וַאֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ, וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה. אֲבָל הָעַכּוּ"ם אֵינוֹ זוֹכֶה; הוֹאִיל וְאֵין רָאוּי לִשְׁלִיחוּת לְעוֹלָם, כָּךְ אֵינוֹ זוֹכֶה לְיִשְׂרָאֵל. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְעַכּוּ"ם, כָּךְ אֵינוֹ זוֹכֶה לְעַכּוּ"ם.

ז. קָטָן שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ צְרוֹר וְזוֹרְקוֹ, אֶגּוֹז וְנוֹטְלוֹ - זוֹכֶה לְעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ זוֹכֶה לַאֲחֵרִים; פָּחוֹת מִזֶּה - לֹא זָכָה לְעַצְמוֹ וְלֹא לַאֲחֵרִים. וְכֵן הַשּׁוֹטֶה אֵינוֹ זוֹכֶה לֹא לוֹ וְלֹא לַאֲחֵרִים. וְהַמְזַכֶּה לְשׁוֹטֶה עַל יְדֵי בֶּן דַּעַת - זָכָה. אֲבָל הַחֵרֵשׁ זוֹכֶה לְעַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.

ח. זָכִין לְקָטָן אֲפִלּוּ בֶּן יוֹם אֶחָד, וּלְגָדוֹל בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וַחֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד שָׁם, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַמַּתָּנָה לַחֲצֵרוֹ - כְּאִלּוּ זָכָה בָּהּ אַחֵר.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת; אֲבָל בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת, כְּגוֹן שָׂדֵהוּ וְחֵרְבָּתוֹ - עַד שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד בְּצִדָּהּ וְיֹאמַר: זָכְתָה לִי שָׂדִי. וְכֵן אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדָּן קוֹנִין לוֹ, בִּסְמִטָּא אוֹ בִּצִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵין לָהּ בְּעָלִים; אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בִּשְׁדֵה חֲבֵרוֹ - אֵינוֹ זוֹכֶה עַד שֶׁיַּגִּיעַ מַתָּנָה לְיָדוֹ. וּקְטָנָּה תִּזְכֶּה לָהּ חֲצָרָהּ וְאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלָּהּ; אֲבָל הַקָּטָן אֵינוֹ זוֹכֶה עַד שֶׁתַּגִּיעַ מַתָּנָה לְיָדוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ אַחֵר.

י. הַמַּתָּנָה כְּגֵט, שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לִמְסֹר דְּבָרִים לְשָׁלִיחַ. כֵּיצַד? אָמַר לִשְׁלִשָׁה: אִמְרוּ לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי שֶׁיִּכְתְּבוּ וְיַחְתְּמוּ בִּשְׁטַר מַתָּנָה וְיִתְּנוּהָ לְפְלוֹנִי - אֵין זֶה כְּלוּם; וְאִם אָמְרוּ לְאוֹתָן הָעֵדִים וְכָתְבוּ וְנָתְנוּ לַמְקַבֵּל - לֹא קָנָה. וְכֵן אִם אָמַר לִשְׁנַיִם: כִּתְבוּ וְחִתְמוּ בִּשְׁטַר מַתָּנָה וּתְנוּהוּ לְפְלוֹנִי - אֵינָן יְכוֹלִין לוֹמַר לְסוֹפֵר לִכְתֹּב, אֶלָּא הֵן עַצְמָן כּוֹתְבִין, כְּמוֹ בְּגֵט.

יא. הַכּוֹתֵב בִּשְׁטָר 'נָתַתִּי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי', אוֹ שֶׁכָּתַב 'נְתַתִּיהָ לוֹ', אוֹ 'הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ' - הֲרֵי זוֹכֶה בָּהּ כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיָדוֹ. אֲבָל אִם כָּתַב בַּשְּׁטָר 'אִתְּנָנָּהּ לוֹ', אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו הָעֵדִים - לֹא זָכָה הַמְקַבֵּל, עַד שֶׁיֹּאמַר לְעֵדִים 'כִּתְבוּ שְׁטַר מַתָּנָה וּתְנוּ לוֹ', וְכוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לוֹ; שֶׁאֵין הַמְקַבֵּל זוֹכֶה עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁטַר הַמַּתָּנָה לְיָדוֹ, אוֹ עַד שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי אֲחֵרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יב. הָאוֹמֵר 'נָתַתִּי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי', וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא נָתַן לִי' - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא זָכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר. אֲבָל אִם אָמַר 'כָּתַבְתִּי וְנָתַתִּי לוֹ', וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא כָּתַב וְלֹא נָתַן לִי': אִם הַמְקַבֵּל מַתָּנָה הוּא שֶׁאָמַר כֵּן - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים הוּא, וְהַנּוֹתֵן אוֹכֵל פֵּרוֹת שָׂדֵהוּ; וְאִם בֶּן הַמְקַבֵּל הוּא שֶׁאָמַר 'לֹא נָתַתָּ לְאָבִי שָׂדֶה זוֹ', וְהוּא אוֹמֵר 'כָּתַבְתִּי וְנָתַתִּי לוֹ' - מַנִּיחִין אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ עַד שֶׁיִּוָּדַע הַדָּבָר הֵיאַךְ הוּא.

יג. מְקַבֵּל מַתָּנָה שֶׁטָּעַן וְאָמַר: זוֹ שֶׁתַּחַת יָדִי אֵינָהּ מַתָּנָה בְּיָדִי, אֶלָּא שׁוֹמֵר אֲנִי עָלֶיהָ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר: בְּטֵלָה הָיְתָה מִתְּחִלָּתָהּ, לְפִי שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּיהָ אֶלָּא בְּעַל כָּרְחִי בְּאֹנֶס אוֹ בְּטָעוּת, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - דְּבָרָיו קַיָּמִין; וְנִשְׁבָּע עַל זֶה שְׁבוּעַת הֶסֵּת, וְתַחֲזֹר לִבְעָלֶיהָ.

יד. טָעַן הַנּוֹתֵן וְאָמַר 'שׁוֹמֵר אַתָּה עָלֶיהָ', אוֹ שֶׁאָמַר 'שֶׁלֹּא מִדַּעְתִּי נְתַתִּיהָ', אוֹ 'גְּזוּלָה הִיא בְּיָדְךָ', וְזֶה אוֹמֵר 'אַתָּה נָתַתָּ לִי' - נִשְׁבָּע הַמְקַבֵּל שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְנִפְטָר.

יום שישי י"ט מנחם־אב ה'תשע"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה, בֵּין בָּרִיא בֵּין חוֹלֶה, צָרִיךְ שֶׁתְּהֵא גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת. אָמַר לְעֵדִים: כִּתְבוּ בַּסֵּתֶר וּתְנוּ לוֹ - אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁזֶּה מַעְרִים כְּדֵי לְאַבֵּד מָמוֹן אֲחֵרִים, שֶׁיַּחֲזוֹר וְיִמְכֹּר אַחַר שֶׁיִּתֵּן.

ב. לְפִיכָךְ, כָּל שְׁטַר מַתְּנַת קַרְקַע שֶׁאֵין כָּתוּב בּוֹ: וְאָמַר לָנוּ פְּלוֹנִי הַנּוֹתֵן שִׁבּוּ בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת וְכִתְבוּ לוֹ מַתָּנָה גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת, וְכַיּוֹצֵא בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת הִיא, וְלֹא זָכָה הַמְקַבֵּל.

ג. הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי מַתָּנוֹת עַל שָׂדֶה אַחַת, הָרִאשׁוֹנָה מְסֻתֶּרֶת וְהָאַחֲרוֹנָה גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת - אַחֲרוֹן קָנָה. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הָרִאשׁוֹנָה סְתָם, וְאֵין בָּהּ לֹא עִנְיַן סְתִירָה וְלֹא עִנְיַן גִּלּוּי, אֶלָּא מַתָּנָה סְתָם - הָאַחֲרוֹן קָנָה.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַמּוֹסֵר מוֹדָעָה וְאַחַר כָּךְ נָתַן - הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה אֹנֶס. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה אֶלָּא אַחַר דַּעַת הַנּוֹתֵן; הוֹאִיל וְגִלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בָּהּ - מַתְּנָתוֹ בְּטֵלָה. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים מוֹכִיחִין שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לִתֵּן מַתָּנָה זוֹ, אֲפִלּוּ שֶׁנְּתָנָהּ מַתָּנָה גְּלוּיָה וְנִמְצֵאת שֶׁנְּתָנָהּ מִקֹּדֶם מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת - הֲרֵי שְׁתֵּי הַמַּתָּנוֹת בְּטֵלוֹת: הָרִאשׁוֹנָה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת; וְהַשְּׁנִיָּה - מִפְּנֵי שֶׁהַדָּבָר מוֹכִיחַ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה, וַהֲרֵי קֹדֶמֶת זוֹ הַמַּתָּנָה שֶׁנִּמְצְאָה כְּמוֹ מוֹדָעָה לָהּ.

ה. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁרָצָה לִשָּׂא אִשָּׁה. אָמְרָה לוֹ: אֵינִי נִשֵּׂאת לְךָ עַד שֶׁתִּכְתֹּב לִי כָּל נְכָסֶיךָ. שָׁמַע בְּנוֹ הַגָּדוֹל וְצָוַח עַל שֶׁמַּנִּיחוֹ רֵיקָן. אָמַר לְעֵדִים: לְכוּ וְהַחְבָּאוּ וְכִתְבוּ לוֹ כָּל נְכָסַי בְּמַתָּנָה. וְאַחַר כָּךְ כָּתַב לָהּ כָּל נְכָסָיו וּנְשָׂאָהּ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הַבֵּן לֹא קָנָה וְהָאִשָּׁה לֹא קָנְתָה; שֶׁהֲרֵי לֹא בִּרְצוֹנוֹ כָּתַב לָהּ, וּכְאָנוּס בַּדָּבָר הוּא, שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ בַּמַּתָּנָה הָרִאשׁוֹנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּטֵלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ.

ו. שְׁנֵי שְׁטָרוֹת שֶׁזְּמַנָּן בְּיוֹם אֶחָד, וְהֵן כְּתוּבִין עַל שָׂדֶה אַחַת, בֵּין בְּמֶכֶר בֵּין בְּמַתָּנָה: אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לִכְתֹּב שָׁעוֹת - כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה; וְאִם אֵין דֶּרֶךְ הַמָּקוֹם לִכְתֹּב שָׁעוֹת - הֲרֵי הַדָּבָר מָסוּר לַדַּיָּנִים: כֹּל שֶׁדַּעְתָּם נוֹטָה לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זוֹ בְּיָדוֹ - יַעֲמִידוּ.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ קִנְיָן, אֶלָּא קָנָה שָׂדֶה זוֹ בִּשְׁטָר זֶה, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין מִי הוּא מִשְּׁנֵיהֶם

מתוך מהדורת וגשל

שֶׁהִגִּיעַ שְׁטָרוֹ לְיָדוֹ תְּחִלָּה; אֲבָל אִם הָיָה בְּכָל שְׁטָר מֵהֶן קִנְיָן - כֹּל שֶׁקָּדַם לוֹ הַקִּנְיָן זָכָה, וְיִשְׁאֲלוּ הָעֵדִים. וְכֵן אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה הִגִּיעַ לְיָדוֹ שְׁטַר מַתְּנָתוֹ תְּחִלָּה - קָנָה הָרִאשׁוֹן.

ח. שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִים עַל שָׂדֶה אַחַת בְּשֵׁם קוֹנֶה אֶחָד, וְאֵין זְמַנָּם שָׁוֶה: אִם הָיָה שְׁטָר אֶחָד מֶכֶר וְאֶחָד מַתָּנָה: אִם הָיָה הַשְּׁטָר הָרִאשׁוֹן מַתָּנָה וְהַשֵּׁנִי שֶׁאַחֲרָיו מֶכֶר - לֹא בִּטֵּל הָאַחֲרוֹן אֶת הָרִאשׁוֹן; שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר: לְהוֹסִיף לוֹ אַחֲרָיוּת חָדָר וְכָתַב בְּשֵׁם מֶכֶר. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה כָּתוּב שָׁם אַחֲרָיוּת, שֶׁאַחֲרָיוּת טָעוּת סוֹפֵר הוּא. וְכֵן אִם הָרִאשׁוֹן מֶכֶר וְהַשֵּׁנִי מַתָּנָה - קָנָה הַשָּׂדֶה מִזְּמַן רִאשׁוֹן; שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ שְׁטַר מַתָּנָה אֶלָּא לְיַפּוֹת כֹּחוֹ, וּמִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.

ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת בְּמֶכֶר אוֹ שְׁנֵיהֶם בְּמַתָּנָה: אִם הוֹסִיף בַּשֵּׁנִי כְּלוּם - הֲרֵי הָרִאשׁוֹן קַיָּם, שֶׁלֹּא כָּתַב הַשֵּׁנִי אֶלָּא מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת; וְאִם לֹא הוֹסִיף - בִּטֵּל שְׁטָר שֵׁנִי אֶת הָרִאשׁוֹן, וְאֵין לוֹ אַחֲרָיוּת אֶלָּא מִזְּמַן הַשֵּׁנִי. לְפִיכָךְ, כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל הַלּוֹקֵחַ מִזְּמַן רִאשׁוֹן עַד זְמַן שֵׁנִי - מַחֲזִיר אוֹתָם. וְאִם הָיָה עַל אוֹתָהּ שָׂדֶה חֹק לַמֶּלֶךְ בְּכָל שָׁנָה - הַנּוֹתֵן אוֹ הַמּוֹכֵר נוֹתֵן אוֹתוֹ הַחֹק עַד זְמַן הַשְּׁטָר הַשֵּׁנִי.

יום שבת קודש כ' מנחם־אב ה'תשע"א

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

א. לְעוֹלָם אוֹמְדִין דַּעַת הַנּוֹתֵן. אִם הָיוּ הַדְּבָרִים מַרְאִין סוֹף דַּעְתּוֹ - עוֹשִׂין עַל פִּי הָאֹמֶד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָלַךְ בְּנוֹ לִמְדִינַת הַיָּם, וְשָׁמַע שֶׁמֵּת, וְכָתַב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר מַתָּנָה גְּלוּיָה גְּמוּרָה, וְאַחַר כָּךְ בָּא בְּנוֹ - אֵין מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת; שֶׁהַדְּבָרִים מוֹכִיחִין, שֶׁאִלּוּ יָדַע שֶׁבְּנוֹ קַיָּם - לֹא הָיָה נוֹתֵן כָּל נְכָסָיו. לְפִיכָךְ, אִם שִׁיֵּר מִנְּכָסָיו כָּל שֶׁהוּא, בֵּין קַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת.

ב. וְכֵן הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו מַתָּנָה לְאֶחָד מִבָּנָיו, בֵּין שֶׁהָיָה בֵּין שֶׁהָיָה שְׁכִיב מְרַע, אֲפִלּוּ הָיָה בֵּן קָטָן הַמֵּטָּל בַּעֲרִיסָה - לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וַהֲרֵי הוּא בְּכָל הַנְּכָסִים כְּאֶחָד מֵאֶחָיו. אֲמִדַּן דַּעַת הוּא, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהִיוֹת אֶחָיו נִשְׁמָעִין לוֹ. וְאִם שִׁיֵּר כָּל שֶׁהוּא, בֵּין קַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - זָכָה הַבֵּן בַּמַּתָּנָה.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁכָּתַב לְבֵן בֵּין הַבָּנִים; אֲבָל אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְבֵן בֵּין הַבָּנוֹת, אוֹ לְבַת בֵּין הַבָּנוֹת, אוֹ לְאֶחָד מִן הַיּוֹרְשִׁין בֵּין שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁיֵּר כְּלוּם - מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת.

ד. וְכֵן הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין בָּרִיא בֵּין שְׁכִיב מְרַע, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - לֹא עֲשָׂאָהּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפָּא עַל יוֹרְשָׁיו. בֵּין שֶׁהָיוּ יוֹרְשָׁיו בָּנָיו מִמֶּנָּה אוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, אוֹ אֶחָיו אוֹ שְׁאָר יוֹרְשִׁין. וְאִם שִׁיֵּר כָּל שֶׁהוּא, בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין - קָנְתָה כָּל שֶׁכָּתַב לָהּ.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְשׂוֹאָה; אֲבָל אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה אוֹ לְגֵרוּשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁיֵּר כְּלוּם - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר בְּנֵי אָדָם, וּמַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת.

ו. הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְאֶחָד מִבָּנָיו וּלְאַחֵר - זֶה הָאַחֵר קָנָה חֲצִי הַנְּכָסִים בְּמַתָּנָה, וְנִשְׁאַר הַחֲצִי לְבָנָיו; וְהַבֵּן שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ - אַפּוֹטְרוֹפּוֹס מִנָּהוּ עַל שְׁאָר אֶחָיו.

ז. וְכֵן אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ וּלְאַחֵר - זֶה הָאַחֵר קָנָה מֶחֱצָה, וְאִשְׁתּוֹ אַפּוֹטְרוֹפָּא עַל מֶחֱצָה.

ח. כָּל אִשָּׁה שֶׁקָּנְתָה כָּל נִכְסֵי בַּעְלָהּ בְּמַתָּנָה - אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ, וְתִקָּרַע. לְפִיכָךְ, אִם יָצָא שְׁטַר חוֹב עָלָיו, וְהָלְכוּ כָּל הַנְּכָסִים בְּחוֹבוֹ שֶׁקָּדַם הַמַּתָּנָה - תִּשָּׁאֵר הִיא בְּלֹא כְלוּם, וְלֹא תִקַּח בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁקָּדְמָה הַחוֹב; שֶׁאֲמִדַּן דַּעַת הוּא, שֶׁבַּהֲנָאָה שֶׁבָּאָה לָהּ בִּשְׁמוּעָה זוֹ שֶׁכָּתַב לָהּ כָּל נְכָסָיו אִבְּדָה כָּל זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּנְּכָסִים חוּץ מִמַּתָּנָה זוֹ.

ט. וְכֵן הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְבָנָיו, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, בֵּין בָּרִיא בֵּין שְׁכִיב מְרַע, וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ עִמָּהֶן קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - הוֹאִיל וְעָשָׂה אוֹתָהּ שֻׁתָּף בֵּין הַבָּנִים וְלֹא מָחֲתָה, אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ, וְאֵינָהּ טוֹרֶפֶת מִנְּכָסִים אֵלּוּ כְּלוּם; אֲבָל מִנְּכָסָיו שֶׁיָּבוֹאוּ לוֹ אַחַר אֵלּוּ - נוֹטֶלֶת מֵהֶן כְּתֻבָּתָהּ.

י. כָּתַב לָהּ עִמָּהֶן מִטַּלְטְלִין בִּלְבַד, אוֹ שֶׁשִּׁיֵּר לְעַצְמוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - כְּתֻבָּתָהּ קַיֶּמֶת. וְתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים הִיא, שֶׁאֲפִלּוּ שִׁיֵּר מִטַּלְטְלִים כָּל שֶׁהוּא. שֶׁהֲרֵי הִיא אוֹמֶרֶת: מִמַּה שֶׁשִּׁיֵּר אֲנִי גּוֹבָה; וּמִתּוֹךְ שֶׁתֵּרֵד לְמַה שֶׁשִּׁיֵּר תֵּרֵד לִשְׁאָר נְכָסִים וְתִטְרֹף.

יא. הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְבָנָיו, וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ חֵלֶק עִמָּהֶן, וּמֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּחַיֵּי אָבִיו - הֲרֵי זוֹ תִּגְבֶּה כְּתֻבָּתָהּ מֵחֵלֶק זֶה שֶׁמֵּת; שֶׁלֹּא אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ אֶלָּא מִלִּטְרֹף מֵהֶן.

יב. הָרוֹצֶה לְהִנָּשֵׂא, וְכָתְבָה כָּל נְכָסֶיהָ בֵּין לִבְנָהּ בֵּין לְאַחֵר, וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת, וְנִתְגָּרְשָׁה אוֹ שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ - מַתְּנָתָהּ בְּטֵלָה; שֶׁזּוֹ מַבְרַחַת הִיא, וְלֹא כָּתְבָה כָּל נְכָסֶיהָ אֶלָּא לְהַבְרִיחַ מִבַּעְלָהּ שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה, וּכְשֶׁתִּהְיֶה צְרִיכָה לָהֶן יַחְזִרוּ לָהּ. לְפִיכָךְ, אִם מֵתָה הִיא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ - קָנָה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה אֶת הַכֹּל. וְאִם שִׁיְּרָה כְּלוּם, אֲפִלּוּ מִטַّלְטְלִין - מַתְּנָתָהּ קַיֶּמֶת; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת.

יג. כָּל הַנּוֹתְנִין כָּל נִכְסֵיהֶם, מֻשְׁתְּבָטֵל הַמַּתָּנָה וַיַּחְזִרוּ כָּל הַנְּכָסִים לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים אֵין הַמְקַבֵּל מַתָּנָה מַחֲזִיר פֵּרוֹת; שֶׁאֲפִלּוּ נָתַן הָאָדָם מַתָּנָה בְּפֵרוּשׁ עַל מְנָת לְהַחֲזִיר כָּל יְמֵי חַיֵּי פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל פֵּרוֹת כָּל זְמַן הַמַּתָּנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יד. מִי שֶׁשָּׁלַח כֵּלִים מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר: יִנָּתְנוּ אֵלּוּ לְבָנַי - הֲרֵי אֵלּוּ יִנָּתְנוּ לַבָּנִים וְלַבָּנוֹת. הָרָאוּי לְבָנִים, כְּגוֹן סְפָרִים וּכְלֵי מִלְחָמָה - לַבָּנִים; וְהָרָאוּי לְבָנוֹת, כְּגוֹן כְּלֵי מֶשִׁי הַצְּבוּעִים וַחֲלִי זָהָב - יִטְּלוּם הַבָּנוֹת. הָיוּ רְאוּיִין לִזְכָרִים וְלִנְקֵבוֹת - יִטְּלוּ אוֹתָן הַזְּכָרִים. וְכֵן הַמְשַׁלֵּחַ כֵּלִים לְבֵיתוֹ סְתָם, וְהָיוּ בָּהֶן כֵּלִים הָרְאוּיִין לְבָנוֹת - יִטְּלוּ אוֹתָן בְּנוֹתָיו; אֲמִדַּן דַּעַת הוּא שֶׁלָּהֶן שָׁלַח. וְאִם אֵין לוֹ בָּנוֹת, אוֹ שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְשׂוּאוֹת - יִטְּלוּ אוֹתָן נְשֵׁי בָנָיו; שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה שֶׁלָּהֶן שָׁלַח.

טו. הַמַּשִּׂיא בְּנוֹ גָּדוֹל לִבְתוּלָה בְּבֵית - קָנָה הַבַּיִת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ נְשׂוּאִין רִאשׁוֹנִים לְזֶה הַבֵּן, וְלֹא הִשִּׂיא הָאָב בֵּן אַחֵר

קֹדֶם לוֹ, וְלֹא שִׁיֵּר הָאָב בְּזֶה הַבַּיִת שֶׁיִּחֵד לוֹ כְּלוּם. וּדְבָרִים אֵלּוּ כַּהֲלָכָה שֶׁאֵין לָהֶם טַעַם הֵם, וְנִגְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר הַזֶּה מֵאֶמְדַּן הַדַּעַת, שֶׁמֵּרֹב שִׂמְחָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ גָּמַר וְהִקְנָהוּ הַבַּיִת, שֶׁהֲרֵי לֹא שִׁיֵּר בָּהּ לְעַצְמוֹ כְּלוּם. לְפִיכָךְ, אִם שִׁיֵּר שָׁם אֲפִלּוּ פַּךְ אֶחָד - לֹא קָנָה הַבַּיִת. יִחֵד לוֹ בַּיִת וּכְלֵי בַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁיֵּר בַּבַּיִת כְּלִי אֶחָד לְעַצְמוֹ, אוֹ הָיָה לוֹ שָׁם אוֹצָר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - קָנָה כְּלֵי הַבַּיִת, אֲבָל הַבַּיִת לֹא קָנָה.

טז. יִחֵד לוֹ בַּיִת וַעֲלִיָּה - בַּיִת קָנָה, עֲלִיָּה לֹא קָנָה. וְכֵן אִם יִחֵד לוֹ בַּיִת וְאַכְסַדְרָה - בַּיִת קָנָה, אַכְסַדְרָה לֹא קָנָה. שְׁנֵי בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה - לֹא קָנָה אֶלָּא הָאֶחָד שֶׁנָּשָׂא בּוֹ.

יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּנִשּׂוּאִין, שֶׁשְּׁנַיִם שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶם שִׁדּוּכִין, וּפָסַק זֶה עַל יְדֵי בְּנוֹ וְזֶה עַל יְדֵי בִּתּוֹ, וְאָמְרוּ: כַּמָּה אַתָּה נוֹתֵן לְבִנְךָ? כָּךְ וְכָךְ! וְכַמָּה אַתָּה נוֹתֵן לְבִתְּךָ? כָּךְ וְכָךְ! וְעָמְדוּ וְקִדְּשׁוּ - קָנוּ בַּאֲמִירָה. וְאֵין קוֹנִין בַּאֲמִירָה זוֹ עַד שְׁעַת נִשּׂוּאִין; שֶׁכָּל הַפּוֹסֵק - דַּעְתּוֹ לִכְנֹס. וּצְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הַדְּבָרִים שֶׁהֵן פּוֹסְקִין מְצוּיִין בִּרְשׁוּתוֹ; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּדְבָרִים אֵלּוּ לֹא נִתְּנוּ לְהִכָּתֵב, לְפִיכָךְ אֵינָן כִּשְׁטָר עַד שֶׁיִּטְרֹף בָּהֶן.

יח. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, אֲפִלּוּ קִדְּשָׁהּ בְּאֶלֶף דִּינָר, בֵּין שֶׁחֲזָרָה הִיא בֵּין שֶׁחָזַר הוּא, בֵּין שֶׁמֵּת הוּא בֵּין שֶׁמֵּתָה הִיא - אֵין הַקִּדּוּשִׁין חוֹזְרִין לְעוֹלָם, אֶלָּא הֲרֵי הֵן מַתָּנָה גְּמוּרָה שֶׁאֵין לָהֶם חֲזָרָה.

יט. וְאִם הָיוּ קִדּוּשֵׁי טָעוּת - חוֹזְרִין הַמָּעוֹת.

כ. וְהַמְקַדֵּשׁ אַחוֹתוֹ - הַמָּעוֹת מַתָּנָה. אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּעֲרָיוֹת, וְאֵין זֶה טוֹעֶה, אֶלָּא גָּמַר וְנָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה.

כא. הַשּׁוֹלֵחַ סִבְלוֹנוֹת לְבֵית חָמִיו, בֵּין מְרֻבִּין בֵּין מוּעָטִין, בֵּין שֶׁאָכַל שָׁם סְעֻדַּת אֵרוּסִין בֵּין שֶׁלֹּא אָכַל, בֵּין שֶׁמֵּת הוּא בֵּין שֶׁמֵּתָה הִיא, אוֹ שֶׁחָזַר בּוֹ הָאִישׁ - יַחְזִרוּ הַסִּבְלוֹנוֹת כֻּלָּן, חוּץ מִן הַמַּאֲכָל וְהַמַּשְׁקֶה.

כב. וְכֵן כֵּלִים מוּעָטִים שֶׁשָּׁלַח לָהּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁם בְּבֵית אָבִיהָ: אִם נִשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן וּבְלוּ אוֹ אָבְדוּ - אֵינָן מִשְׁתַּלְּמִין; אֲבָל אִם הָיוּ קַיָּמִין - חוֹזֵר הַכֹּל, וְגוֹבֶה אוֹתָם בְּבֵית דִּין; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁלֹּא שִׁלְּחָם אֶלָּא דֶּרֶךְ נוֹי בִּלְבָד.

כג. חֲזָרָה הִיא בָּהּ - חוֹזֵר הַכֹּל; וַאֲפִלּוּ הַמַּאֲכָל וְהַמַּשְׁקֶה נוֹתֶנֶת דָּמָיו בְּזוֹל. וּכְבָר הִסְכִּימוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁאִם הָיוּ דְּמֵי מַאֲכָל וּמַשְׁקֶה [שָׁוֶה] שִׁשָּׁה - מִשְׁתַּלֶּמֶת אַרְבָּעָה, אִם חֲזָרָה בָּהּ; שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ מַתָּנָה זוֹ אֶלָּא לְדַעַת שֶׁלֹּא תַחֲזֹר בָּהּ.

כד. הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם הָיָה מִנְהַג הַמְּדִינָה שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל אָדָם סְעֻדָּה וְיַאֲכִיל לְרֵעָיו, אוֹ יְחַלֵּק מָעוֹת לַשַּׁמָּשִׁים וְלַחַזָּנִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְעָשָׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין כָּל הָעָם, וְחָזְרָה בָּהּ - מִשְׁתַּלֶּמֶת הַכֹּל; שֶׁהֲרֵי גָּרְמָה לוֹ לְאַבֵּד מָמוֹן, וְכָל הַגּוֹרֵם לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ לוֹ עֵדִים כַּמָּה הוֹצִיא, שֶׁאֵין זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד־כ' מנחם־אב ה'תשע"א

יום ראשון י"ד מנחם־אב ה'תשע"א

מצות עשה קיט.

הַמִּצְוָה הַקי"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא נֶטַע רְבָעִי (פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו) כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ: "יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'" (ויקרא יט, כד), וְדִינוֹ: שֶׁיַּעֲלֶה לִירוּשָׁלַיִם וְיֹאכְלוּהוּ בְּעָלָיו שָׁם כְּמוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאֵין לַכֹּהֲנִים בּוֹ כְּלוּם. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת נשא): "וְאִישׁ אֶת־קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ" (במדבר ה, י) — "מָשָׁל הַכָּתוּב כָּל־הַקֳּדָשִׁים וּנְתָנָם לַכֹּהֵן וְלֹא שִׁיֵּר מֵהֶם אֶלָּא תּוֹדָה וּשְׁלָמִים וּפֶסַח וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי שֶׁיִּהְיוּ לַבְּעָלִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

יום שני ט"ו מנחם־אב ה'תשע"א

מצות עשה קלא. קכה.

הַמִּצְוָה הַקל"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִתְוַדּוֹת לְפָנָיו יִתְעַלֶּה, שֶׁהִפְרַשְׁנוּ אֶת חוֹבַת הַמַּעַשְׂרוֹת וְהַתְּרוּמוֹת וּלְהִתְנַקּוֹת מֵהֶם (מכל אשמה של התנהגות בלתי ראויה במעשרות, ולהכריז זאת) גַּם בְּדִבּוּר, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְנַקִּינוּ מִלְּהַחֲזִיק בָּהֶן בְּפֹעַל, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: "וְדוּי מַעֲשֵׂר". וְהַצִּוּוּי בָּזֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וגו'" (דברים כו, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְאֹפֶן הַבִּעוּר וְעִנְיָנוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי.

הַמִּצְוָה הַקכ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ אֶת־הַבִּכּוּרִים (ראשוני פרות ארץ־ישראל משבעת

המינים) וְלַהֲבִיאָם לַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כג, יט). וּפָשׁוּט, שֶׁמִּצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, וְאֵינָם בָּאִים אֶלָּא מִפֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְסוּרְיָא וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן — וּמִשִּׁבְעַת הַמִּינִים בִּלְבָד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בִּכּוּרִים. וְשָׁם (פרק ג משנה יב) נִתְבָּאֵר שֶׁהֵם, כְּלוֹמַר: הַבִּכּוּרִים, נִכְסֵי כֹּהֵן (שייכים לכהן).

יום שלישי ט"ז מנחם־אב ה'תשע"א

מצות לא תעשה קמט (קמח).

מצות עשה קלב.

הַמִּצְוָה הַקמ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַכֹּהֵן מִלֶּאֱכוֹל אֶת הַבִּכּוּרִים בַּחוּץ (מירושלים) וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וּתְרוּמַת יָדֶךָ". בָּא בַּקַּבָּלָה (מכות יז:): "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" — אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. לְפִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ — בְּפָסוּק זֶה דָּבָר הַטָּעוּן הֲבָאַת מָקוֹם (לירושלים) שֶׁלֹּא הִזְכִּירוֹ בְּפֵרוּשׁ, וְאָמַר בִּכְלָלָם "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" — הֲרֵי אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים בְּלִי סָפֵק, שֶׁבֵּאֵר בָּהֶם שֶׁהֵם טְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם, וְהֵיאַךְ יַזְהִיר עַל אֲכִילָתָהּ בִּשְׁעָרֶיךָ! וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל בִּכּוּרִים שֶׁלֹּא קָרָא עֲלֵיהֶם (ראה מצות עשה קלב מה שיש לקרוא עם הבאת הבכורים), שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (יט.). שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶם אֶלָּא קֹדֶם שֶׁיַּנִּיחֵם בָּעֲזָרָה; אֲבָל מִשֶּׁיַּנִּיחֵם בָּעֲזָרָה — הֲרֵי הוּא פָּטוּר עֲלֵיהֶם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קָרָא. וְגַם בַּבִּכּוּרִים אוֹתוֹ הַתְּנַאי שֶׁבְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּלוֹמַר שֶׁאֵין כָּל־מִי שֶׁאָכָלָם בַּחוּץ חַיָּב עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּרְאוּ פְּנֵי הַבַּיִת; וְאִם אָכַל מֵהֶם מִי שֶׁיֹּאכַל אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה — חַיָּב מַלְקוּת בִּלְבַד אִם הוּא כֹּהֵן; אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵלִי — הֲרֵי הוּא מְחֻיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אִם אָכַל בִּכּוּרִים, אֲפִלּוּ אַחַר קְרִיאָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בכורים פרק ב משנה א): הַתְּרוּמָה וְהַבִּכּוּרִים חַיָּבִין עֲלֵיהֶן חֹמֶשׁ וּמִיתָה וַאֲסוּרִין לְזָרִים. אִם אֲכָלָם בְּזָדוֹן — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבִשְׁגָגָה מוֹסִיף חֹמֶשׁ כְּדִין הַתְּרוּמָה. לְפִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁקָּרָאָם יִתְעַלֶּה תְּרוּמַת יָדֶךָ, חָלוּ עֲלֵיהֶם כָּל־דִּינֵי הַתְּרוּמָה. וְרָאוּי לְךָ לְהָבִין כָּאן הֵיטֵב כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּבְּשׁוּ לְךָ הָעִנְיָנִים וְהוּא: שֶׁהַכֹּהֵן אִם יֹאכַל הַבִּכּוּרִים מִשֶּׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה — לוֹקֶה, וְאַזְהָרָתֵיהּ מ"לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וּתְרוּמַת יָדֶךָ", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת, כְּמוֹ יִשְׂרְאֵל בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ חוּץ לַמָּקוֹם אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ; אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת בְּכָל־מָקוֹם שֶׁיֹּאכְלֵם (בין בירושלים ובין מחוצה לה) — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְאַזְהָרָתֵיהּ מִן "וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ" (שם י), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קל"ג מִמִּצְוֹת אֵלּוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא מַכּוֹת.

הַמִּצְוָה הַקל"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְסַפֵּר חֲסָדָיו יִתְעַלֶּה אִתָּנוּ, וְאֵיךְ הִצִּילָנוּ מֵאָז רֵאשִׁית מַצָּבוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ וּמִשִּׁעְבּוּד הַמִּצְרִים וְעִנּוּיָם לָנוּ, וּלְהוֹדוֹת לַה' עַל כָּל־זֶה, וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיַּתְמִיד הַבְּרָכָה — (כל זאת אנו אומרים) בִּזְמַן שֶׁאָנוּ מְבִיאִים אֶת־הַבִּכּוּרִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" (דברים כו, ה) וּשְׁאָר כָּל־אוֹתָהּ הַפָּרָשָׁה. וּמִצְוָה זוֹ נִקְרֵאת "מִקְרָא בִּכּוּרִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֶיהָ בְּמַסֶּכֶת בִּכּוּרִים וּבְפֶרֶק ז' מִסּוֹטָה" (לב.): וְאֵינָהּ חוֹבָה לְנָשִׁים.

יום רביעי י"ז מנחם־אב ה'תשע"א

מצות עשה קלג. קמג. קמד.

הַמִּצְוָה הַקל"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִכָּל־עִסָּה וְלִתְּנָהּ לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה" (במדבר טו, כ). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חַלָּה וּבְמַסֶּכֶת עָרְלָה (פרק ב משנה א) וְאֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד.

הַמִּצְוָה הַקמ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתֵּן לַכֹּהֵן אֶת הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה מִכָּל־בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁאָנוּ שׁוֹחֲטִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם שׁוֹר אִם שֶׂה" (דברים יח, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י' מֵחֻלִּין (קל.) וְאֵין הַלְּוִיִּם חַיָּבִים בְּמִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַקמ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ רֵאשִׁית הַגֵּז (חלק מהצמר הנגזז מהצאן) וְלִתְּנוֹ לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ" (שם, ד), וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מֵחֻלִּין (קלה.).

יום חמישי י"ח מנחם־אב ה'תשע"א

מצות עשה פ. פא.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁמֹנִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת בְּכוֹר אָדָם וְלִתֵּן אוֹתוֹ הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי" (שמות כב, כח). וּפֵרֵשׁ אֵיךְ תִּהְיֶה נְתִינָה זוֹ: שֶׁנִּפְדֶּנּוּ מִן־הַכֹּהֵן וּכְאִלּוּ כְּבָר זָכָה בּוֹ, וְנִקְנֵהוּ מִמֶּנּוּ בַּחֲמִשָּׁה סְלָעִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם" (במדבר יח, טו), וּמִצְוָה זוֹ הִיא מִצְוַת פִּדְיוֹן הַבֵּן, וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ; אֶלָּא הִיא מִצְוַת (של) הַבֵּן (המוטלות) עַל הָאָב, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּקִדּוּשִׁין (כט.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (מו.).

הַמִּצְוָה הַפ"א — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת פֶּטֶר (בכור של) חֲמוֹר בְּשֶׂה דַּוְקָא וְשֶׁלֹּא יִפְדֶּה בְּזוּלָתוֹ — אִם לֹא יִפְדֶּה אוֹתוֹ בְּשָׁוְיוֹ — וְיִתֵּן אוֹתוֹ הַשֶּׂה לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה; "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" (שמות לד, כ). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (פרק א) וְגַם הִיא אֵין הַלְּוִים חַיָּבִים בָּהּ.

יום שישי י"ט מנחם־אב ה'תשע"א

מצות עשה פב. קלה.

מצות לא תעשה רכ. רכא. רכב.

הַמִּצְוָה הַפ"ב — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּעֲרִיפַת (ראשו של) פֶּטֶר חֲמוֹר. אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לִפְדּוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ" (שמות לד, ב), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (פרק א) אֶפְשָׁר לַמַּקְשֶׁה לְהַקְשׁוֹת עָלַי וְלוֹמַר: מַדּוּעַ אַתָּה מוֹנֶה פִּדְיָתוֹ וַעֲרִיפָתוֹ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, וְאֵינְךָ מוֹנֶה אוֹתָן כְּמִצְוָה אַחַת, וְתִהְיֶה עֲרִיפָתוֹ מֵהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתָּ בַּכְּלָל הַשְּׁבִיעִי? ה' יוֹדֵעַ וָעֵד שֶׁהַדִּין הָיָה מְחַיֵּב כֵּן, לוּלֵא מָצָאנוּ בְּעִנְיָן זֶה לָשׁוֹן הַמּוֹרָה עַל הֱיוֹתָן שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְהוּא אָמְרָם (בכורות יג): "מִצְוַת פְּדָיָה קוֹדֶמֶת (עדיפה) לְמִצְוַת עֲרִיפָה, וּמִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה". הַיְנוּ: כְּמוֹ שֶׁהַיְבָמָה עוֹמֶדֶת אוֹ לְיִבּוּם אוֹ לַחֲלִיצָה — וְהַיִּבּוּם מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר וְהַחֲלִיצָה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ — כָּךְ פֶּטֶר חֲמוֹר עוֹמֵד אוֹ לִפְדִיָּה אוֹ לַעֲרִיפָה, וְזוֹ מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ.

הַמִּצְוָה הַקל"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַשְׁבִּית עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת" (שמות לד, כא) וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּעִנְיָן זֶה כַּמָּה פְּעָמִים וְאָמַר: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ" (ויקרא כה, ד), וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה צ) — (להלן שיעור קעד) אֶת דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת כד: ועוד): "הָאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא". וְאָמַר יִתְעַלֶּה עוֹד: "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'" (שם, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית; וְאֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד אֶת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע" (שם, ד). וְהָעוֹבֵר עַל זֶה — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרכ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד אֶת־הָאִילָן בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר" (שם). וְגַם הָעוֹבֵר עַל זֶה — חַיָּב מַלְקוּת. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (תחילת פרשת בהר): "הַזְּרַע וְהַזְּמִיר בַּכְּלָל הָיוּ (מלאכות הזריעה והזמירה כבר כלולים באיסור הכללי שלא לעבוד בשביעית), וְלָמָּה יָצְאוּ? לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶם, מַה זֶּרַע וּזְמִיר מְיֻחָדִים שֶׁהֵם עֲבוֹדָה בָּאָרֶץ וּבָאִילָן, אַף אֲנִי אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא עֲבוֹדָה בָּאָרֶץ וּבָאִילָן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרכ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלִּקְצוֹר מַה־שֶּׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה מֵעַצְמָהּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית

כְּדֶרֶךְ שֶׁאָנוּ קוֹצְרִים כָּל־שָׁנָה. וּפֵרוּשׁ דָּבָר זֶה, שֶׁאָנוּ הֵזְהַרְנוּ מֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וַעֲבוֹדַת הַשְּׁמִטָּה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ לְעֵיל. וְהַדָּבָר שֶׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה מִמַּה־שֶּׁנִּזְרַע בָּהּ בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְהוּא הַנִּקְרָא: סָפִיחַ מֵתָּר לְאָכְלוֹ (מן התורה) בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, אֲבָל אֵין מֵתָּר לְקָצְרוֹ אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מִן־הָרָגִיל. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר" (שם, ה), אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁלֹּא יִקְצְרֶנּוּ כְּלָל לְפִי שֶׁכְּבָר אָמַר: "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה" (שם, ו), אֶלָּא כַּוָּנָתוֹ: לֹא תִקְצְרֶנּוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְרִים תְּבוּאַת שְׁאָר שָׁנִים, כִּי אִם כְּמִי שֶׁקּוֹצֵר דָּבָר שֶׁהוּא הֶפְקֵר, בְּלִי הֲכָנָה וּבְלִי הִתְכּוֹנְנוּת, כְּמוֹ שֶׁנִּבָּאֵר.

יום שבת קודש כ' מנחם־אב ה'תשע"א

מצות לא תעשה רכג.
מצות עשה קלד. קמא.
מצות לא תעשה רל. רלא.

הַמִּצְוָה הָרִכ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלֶּאֱסוֹף גַּם מַה־שֶּׁמַּצְמִיחִים הָאִילָנוֹת מִן־הַפֵּרוֹת בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁאָנוּ אוֹסְפִים פֵּרוֹת כָּל־שָׁנָה, אֶלָּא נַעֲשֶׂה בְּכָךְ שִׁנּוּי כְּדֵי לְהַרְאוֹת שֶׁהוּא הֶפְקֵר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ (מלשון הפקר, ואלו פרות שביעית) לֹא תִבְצֹר" (ויקרא כה, ה). בָּא הַפֵּרוּשׁ (ספרא פרשת בהר): "לֹא תִבְצֹר כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים. מִכָּאן אָמְרוּ: תְּאֵנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצִין אוֹתָן בְּמֵקְצָה (אין שוטחין אותן לייבוש במקום המיועד לכך), אֲבָל קוֹצֶה הוּא בְּחֵרְבָּה: וְאֵין דּוֹרְכִין עֲנָבִים בְּגַת (להוציא יין), אֲבָל דּוֹרֵךְ הוּא בַּעֲרֵבָה; וְאֵין עוֹשִׂין זֵיתִים בְּבַד וּבְקֻטְבִּי (מקומות שרגילין לכתוש בהן זיתים): אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא וּמַכְנִיס לְבוֹדֵדָה" (מסחטה קטנה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ עִם שֶׁלְּפָנֶיהָ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הַקל"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְקִיר כֹּל מַה־שֶּׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וּלְהַתִּיר (להפקיר) כָּל־צִמְחֵי שְׂדוֹתֵינוּ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְגוֹ'" (שמות כג, יא), וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "וַהֲלֹא הַכֶּרֶם וְהַזַּיִת בַּכְּלָל הָיָה וְלָמָּה יָצָא? לְהַקִּישׁ אֵלָיו: מָה כֶּרֶם מְיֻחָד שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה, עוֹבְרִין עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ כֹּל שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה עוֹבְרִין עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וְעִנְיָן דָּבָר זֶה כְּמוֹ שֶׁאַסְבִּיר לָךְ: שֶׁאָמְרוֹ "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" כּוֹלֵל הַפְקָרַת כָּל־הַצּוֹמֵחַ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית: עֲנָבִים וּתְאֵנִים וַאֲפַרְסְקִים וְרִמּוֹנִים וְחִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְזוּלָתָם. יוֹצֵא, שֶׁהַשְּׁמִטָּת הַכֹּל — מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַר־כָּךְ פָּרַט וְאָמַר: "כִּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ". וַהֲרֵי אֵלּוּ הֵם בִּכְלַל כֹּל מַה־שֶּׁצּוֹמֵחַ מִן־הָאֲדָמָה — אֶלָּא לֹא בָּא הַצִּוּוּי הַזֶּה בְּכֶרֶם וָזַיִת בִּמְיֻחָד, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִזְהִיר בָּהֶם הַכָּתוּב בִּמְיֻחָד עַל אֲסֵפַת תְּבוּאַת הַכֶּרֶם וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר" (ויקרא כה, ה). הִנֵּה כְּמוֹ הַכֶּרֶם שֶׁהַפְקָרָתוֹ — מִצְוַת עֲשֵׂה, מְנִיעָתוֹ (מלהפקיר) — לֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ כֹּל מַה־שֶּׁתַּצְמִיחַ שָׁנָה שְׁבִיעִית שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁהַפְקָרָתוֹ בַּעֲשֵׂה — תִּהְיֶה מְנִיעָתוֹ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. אִם כֵּן יִהְיֶה דִּין הַזַּיִת כְּדִין הַכֶּרֶם בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, וְדִין זַיִת וְדִין שְׁאָר פֵּרוֹת שָׁוֶה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁקָּדַם — שֶׁהַשְּׁמִטַּת גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית, וְאֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא לְפֵרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד.

הַמִּצְוָה הַקמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַשְּׁמִיט כְּסָפִים, כְּלוֹמַר כָּל־הַמַּשָּׁאוֹת (החובות) בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ" (דברים טו, ג). וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ וְאָמַר: "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ" (שם, ב), וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא: "בִּשְׁתֵּי שְׁמִטּוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר: אַחַת שְׁמִטַּת קַרְקַע וְאַחַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים: וּשְׁמִטַּת כְּסָפִים זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁשְּׁמִטַּת קַרְקַע נוֹהֶגֶת, וְאָז הִיא נוֹהֶגֶת מִן־הַתּוֹרָה בְּכָל־מָקוֹם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וּשְׁלֹשִׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּתְבֹּעַ אֶת הַחוֹבוֹת בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, אֶלָּא יֵשְׁמְטוּ לְגַמְרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׂ אֶת־רֵעֵהוּ וְאֶת־אָחִיו" (שם), וְזֶה אֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ שָׁם שְׁמִטַּת קַרְקַע, כְּלוֹמַר: הַיּוֹבֵל. אֲבָל מִדְּרַבָּנָן דָּבָר זֶה חוֹבָה

מתוך מהדורת וגשל

בְּכָל־מָקוֹם וּבְכָל־זְמַן וְאָסוּר לִתְבּוֹעַ הַחוֹב שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית אֶלָּא יִשָּׁמֵט. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרל"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַמְנַע מִלְּהַלְוֹת זֶה לָזֶה בִּגְלַל הַשְּׁמִטָּה שֶׁלֹּא יִשָּׁמֵט הַחוֹב, לְפִי שֶׁהַכָּתוּב הִזְהִיר מִזֹּאת הַמַּחֲשָׁבָה וְאָמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דָּבָר וְגוֹ'" (שם, ט), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "הִשָּׁמֶר — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, פֶּן־יִהְיֶה — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר: שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ בָּאוּ בְּעִנְיָן זֶה, זֶה אַחַר זֶה לְחִזּוּק.

המשך ביאור למס' חולין ליום רביעי עמ' ב

[ורבי יהודה חולק וסובר שזאב דורס דווקא בבהמה דקה], ורב בא לחדש שכל החיות שלמטה מן הזאב, כגון חתול, אין להם דריסה אף בבהמה דקה.

הגמרא מבארת באופן אחר מה חידש רב. מבארת הגמרא תירוץ נוסף: **אִיבָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם** המשנה נקטה 'זאב' **לְמַעוּטֵי חָתוּל,** ולומר שאין לו דריסה בבהמה, וזאת בא רב להשמיענו, **שֶׁמֵּהוּ דְּתִימָא** שהמשנה שנקטה 'ודרוסת הזאב', אין זה בדווקא, אלא **אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא קָתָנֵי,** שזאב דרכו לדרוס, ולא כדי למעט חתול, לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** רב, שהתנא נקט כן בדווקא, למעט כל שלמטה מן הזאב, שאין לו דריסה.

הגמרא מביאה את דברי רב חסדא בדיני דריסה: **אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב חִסְדָּא,** אף על פי שהתבאר לעיל שאין דריסה לחתול ונמייה בבהמה דקה, מכל מקום **דְּרוּסַת חָתוּל וּנְמִיָּיה,** נחשבת דריסה **בְּגַדְיִים וּטְלָאִים,** דהיינו בהמה דקה שבדקה. אכן באילים ורחלים, שהם בהמות גדולות שבבהמה הדקה, אין להם דריסה. **וּדְרוּסַת חוּלְדָּה,** שהיא קטנה מן החתול והנמייה, אינה נחשבת דריסה אלא **בְּעוֹפוֹת.**

הגמרא מקשה על דברי רב חסדא: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **דְּרוּסַת חָתוּל, נֵץ וּנְמִיָּיה** אינה דריסה, ואינה טריפה **עַד שֶׁתִּינָּקֵב לֵחָלָל** – שיהיה מחמת דריסה זו נקב בבהמה שמגיע לחלל גופה, וכגון שניקבו הדקין [–בני המעיים], שבאופן זה הרי היא טריפה מדין 'נקב' הפוסל בכל שהוא, כמו באופן שניקב קוץ את הדקין. מדייקת הגמרא: מכך ששנינו שדווקא אם ניקבו הדקין היא טריפה, ולא מחמת הדריסה עצמה, משמע שדווקא משום הנקב היא טריפה, **אֲבָל דְּרוּסָה לֵית לְהוּ** [לחתול, נץ ונמייה] ואפילו בעופות, וכל שכן בגדיים וטלאים.

וקשה מכאן על רב חסדא שאמר שיש דריסה לחתול ונמייה.

הגמרא מקשה סתירה בין הברייתא למשנה. מקשה הגמרא: **וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה לומר שנֵץ **לֹא דָּרִים, וְהָתְנַן** (לעיל מב.) **וּדְרוּסַת הַנֵּץ** טריפה.

מתרצת הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – המשנה עוסקת **בְּעוֹפוֹת,** וביארה המשנה שיש לנץ דריסה בעופות. ואילו **כָּאן** – הברייתא עוסקת **בְּגַדְיִים וּטְלָאִים,** שאין לנץ דריסה בהם.

הגמרא חוזרת לקושיא על רב חסדא מהברייתא: **מִכָּל מָקוֹם, לְרַב חִסְדָּא קַשְׁיָא** מדברי הברייתא, שהרי רב חסדא אמר שיש דריסה לחתול ונמייה, ואילו בברייתא מבואר שאין להם דריסה.

מתרצת הגמרא: **הוּא** [–רב חסדא] **דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, בְּרִיבִּי** [–שם חכם] **אוֹמֵר, לֹא אָמְרוּ אֵין דְּרוּסָה לחתול, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין** אנשים **שֶׁמַּצִּילִין** את העוף או הגדי מן הדריסה, שבאופן זה אין החתול כועס כל כך ואין הארס שלו חזק. **אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מַצִּילִין, יֵשׁ** לחתול **דְּרוּסָה,** שכאשר הוא כועס יש לו ארס חזק, וכשהוא מכה את הבהמה או העוף בציפורנו, הוא משליך בה ארס [וחכמים חולקים על בריבי בזה, וסוברים שבכל אופן אין דריסה לחתול, אף כאשר יש מצילים, כפי שיתבאר בגמרא להלן]. ורב חסדא סובר כדעת בריבי, ואכן הוא דיבר רק באופן שיש מצילים לבהמה או לעוף, ולפיכך אמר שבאופן זה יש דריסה לחתול ולנמייה. מה שאין כן הברייתא [שמבואר בה שאין דריסה לחתול] סוברת כדעת חכמים שאין לחלק בזה, ובכל אופן אין דריסה לחתול ונמייה.

הגמרא מקשה על דברי בריבי. מקשה הגמרא: **וְכִי בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַצִּילִין אֵין דְּרוּסָה, וְהָא הַהִיא תַּרְנְגוֹלֶת דַּהֲוַאי בֵּי** – שהיתה בביתו של **רַב כַּהֲנָא, דְּרָהַט** [–רץ] **חָתוּל בַּתְרָהּ, וְעָל** – נכנסה התרנגולת **לְאִידְּרוּנָא** – לחדר, **וְאִיתְּחִיד דַּשָּׁא בְּאַפֵּיהּ** – ונסגרה הדלת [מעצמה] בפני החתול, **וּמַחְיֵיהּ לְדַשָּׁא בְּסִיחוּפֵיהּ** – והכה החתול את הדלת בכף ידו, **וְאִשְׁתְּכַח עָלָהּ** – ונמצאו על הדלת **חֲמִשָּׁה קוּרְטֵי** [–טיפות] **דְּמָא** – ארס של חמש אצבעות. ומוכח מכך, שיש ארס לחתול אף באופן שאין מצילין לבהמה או לעוף הנדרסים.

מתרצת הגמרא: אף על פי שלא היו שם מצילים לתרנגולת, מכל מקום **הַצָּלַת עַצְמָהּ נַמִּי,** שברחה מן החתול, **כְּהַצָּלַת אֲחֵרִים דְּמִי,** ולפיכך היה לחתול ארס, מפני שכעס על התרנגולת שברחה והצילה את עצמה ממנו.

הגמרא מיישבת את דעת חכמים הסוברים שבכל אופן אין לחתול דריסה, עם המעשה הנזכר. מבררת הגמרא: **וְרַבָּנַן** הסוברים שלעולם אין דריסה לחתול, אף כאשר יש לו מצילים, כיצד יפרשו את המעשה הנזכר, שמוכח שיש לחתול ארס. מבארת הגמרא: **זִיהֲרָא אִית לֵיהּ** – אכן יש לחתול ארס, **וְלֹא קָלֵי זִיהֲרֵיהּ** – אמנם אינו שורף וממית.

הגמרא מביאה אופן אחר ליישב את דעת רב חסדא עם הברייתא: **אִיבָּא דְּאָמְרֵי,** שרב חסדא אכן סובר שיש דריסה לחתול בכל אופן, בין אם יש מצילים ובין אם אין מצילים, **וְהָא מַנִּי** – הברייתא הסוברת שאין דריסה לחתול, כדעת **בְּרִיבִּי הִיא,** הסובר שבאופן שאין מצילים, אין דריסה לחתול. **דְּתַנְיָא, בְּרִיבִּי אוֹמֵר, לֹא אָמְרוּ יֵשׁ דְּרוּסָה** לחתול ונמייה, **אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מַצִּילִין,** שהוא כועס ויש לו ארס חזק, **אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַצִּילִין, אֵין דְּרוּסָה,** משום שבאופן זה אין החתול כועס כל כך, ואין הארס שלו חזק. והברייתא דיברה באופן שאין מצילים לגדי או לעוף הנדרס, ולפיכך שנינו שאין דריסה לחתול ונמייה.

מקשה הגמרא: **וְכִי בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַצִּילִין אֵין דְּרוּסָה, וְהָא הַהִיא תַּרְנְגוֹלֶת דַּהֲוַאי בֵּי רַב כַּהֲנָא, דְּרָהַט** [–רץ] **חָתוּל בַּתְרָהּ, וְעָל** – נכנסה התרנגולת **לְאִידְּרוּנָא** – לחדר, **וְאִיתְּחִיד דַּשָּׁא בְּאַפֵּיהּ** – ונסגרה הדלת בפני החתול, **וּמַחְיֵיהּ לְדַשָּׁא בְּסִיחוּפֵיהּ** – והכה החתול את הדלת בכף ידו, **וְאִישְׁתַּכַּח עָלֵיהּ חֲמִשָּׁה קוּרְטֵי דְּמָא** – ונמצא על הדלת ארס של חמש אצבעותיו. מתרצת הגמרא: **הַצָּלַת עַצְמָהּ נַמִּי כְּהַצָּלַת אֲחֵרִים דַּמְיָא.**

הגמרא מביאה כמה ספיקות בענין דריסת חתול ונמייה: **כְּעָא מִינֵּיהּ רַב כַּהֲנָא מֵרַב,**

שמואל־ב ח ח־יח

ח וּמִבֶּטַח וּמִבֵּרֹתַי עָרֵי הֲדַדְעֶזֶר לָקַח הַמֶּלֶךְ דָּוִד נְחֹשֶׁת הַרְבֵּה מְאֹד׃ ס ט וַיִּשְׁמַע תֹּעִי מֶלֶךְ חֲמָת כִּי
הִכָּה דָוִד אֵת כָּל־חֵיל הֲדַדְעֶזֶר׃ י וַיִּשְׁלַח תֹּעִי אֶת־יוֹרָם־בְּנוֹ אֶל־הַמֶּלֶךְ־דָּוִד לִשְׁאָל־לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְבָרְכוֹ
עַל אֲשֶׁר נִלְחַם בַּהֲדַדְעֶזֶר וַיִּכֶּהוּ כִּי־אִישׁ מִלְחֲמוֹת תֹּעִי הָיָה הֲדַדְעֶזֶר וּבְיָדוֹ הָיוּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי־זָהָב
וּכְלֵי נְחֹשֶׁת׃ יא גַּם־אֹתָם הִקְדִּישׁ הַמֶּלֶךְ דָּוִד לַיהוָה עִם־הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ מִכָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
כִּבֵּשׁ׃ יב מֵאֲרָם וּמִמּוֹאָב וּמִבְּנֵי עַמּוֹן וּמִפְּלִשְׁתִּים וּמֵעֲמָלֵק וּמִשְׁלַל הֲדַדְעֶזֶר בֶּן־רְחֹב מֶלֶךְ צוֹבָה׃ יג וַיַּעַשׂ
דָּוִד שֵׁם בְּשׁוּבוֹ מֵהַכּוֹתוֹ אֶת־אֲרָם בְּגֵיא־מֶלַח שְׁמוֹנָה עָשָׂר אָלֶף׃ יד וַיָּשֶׂם בֶּאֱדוֹם נְצִבִים בְּכָל־אֱדוֹם
שָׂם נְצִבִים וַיְהִי כָל־אֱדוֹם עֲבָדִים לְדָוִד וַיֹּשַׁע יְהוָה אֶת־דָּוִד בְּכֹל אֲשֶׁר הָלָךְ׃ טו וַיִּמְלֹךְ דָּוִד
עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל־עַמּוֹ׃ טז וְיוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה עַל־הַצָּבָא וִיהוֹשָׁפָט
בֶּן־אֲחִילוּד מַזְכִּיר׃ יז וְצָדוֹק בֶּן־אֲחִיטוּב וַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן־אֶבְיָתָר כֹּהֲנִים וּשְׂרָיָה סוֹפֵר׃ יח וּבְנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע
וְהַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ׃ פ

רש"י

(יג) ויעש דוד שם. שקבר את ההרוגים שהרג באדום, והוא שם טוב לישראל, שקוברין את אויביהם; וכן הוא אומר במלחמת גוג ומגוג (יחזקאל לט יג): וקברו כל עם הארץ והיה להם לשם. ומנין שקברן דוד, שנאמר בספר מלכים (א יא טו): ויהי בהיות דוד את אדום בעלות יואב שר הצבא לקבר את החללים: **שמונה עשר אלף.** ובספר תהלים (ס ב) הוא אומר: שנים עשר אלף, אמור מעתה, שתי מלחמות היו: **(יד) נציבים.** פקידים לגבות מס: **(טו) ויהי דוד עושה משפט וגו׳ ויואב על הצבא.** דוד גרם ליואב להיות מצליח על הצבא, לפי שעשה משפט וצדקה, ויואב גרם לדוד לעשות משפט וצדקה, לפי שהוא דן, ויואב שוטר ורודה על ידו. ועוד, מתוך שיואב עסק במלחמות, לא היה דוד טרוד בהן, ולבו פתוח לשפוט צדק: **(טז) מזכיר.** מזכיר איזה דין בא לפניו ראשון, לפוסקו ראשון: **(יח) ובניהו בן יהוידע והכרתי והפלתי.** תרגם יונתן: ובניהו בר יהוידע ממנא על קשתיא ועל קלעיא. ורבותינו אמרו (ברכות ד א) כרתי ופלתי, אורים ותומים: **כהנים היו.** תרגם יונתן: רברבין הוו:

מצודת דוד

(י) כי איש מלחמות. הדדעזר היה שונא ואיש מלחמה עם תועי: **ובידו.** ביד יורם בן תועי: **(יא) גם אותם.** אשר הביאו לו למנחה, הקדיש וגו׳ עם הכסף והזהב אשר הקדיש משלל הגוים אשר כבש, האמור במקרא שלאחריו: **(יג) ויעש דוד שם.** עשה גבורה גדולה, וקנה שם: **בשובו.** רוצה לומר: עם כי היה עיף ויגע ממלחמת ארם, עם כל זה הכה בגיא מלח וגו׳ ובתהלים (ס ב) ובדברי הימים (א יח יב) נאמר: שאותן המוכים היו מבני אדום, ולזה אמר במקרא שלאחריו, ששם באדום נציבים: **(יד) בכל אדום.** ולא נשאר עיר אחת מבלי נציב: **(טו) משפט.** בין איש לאחיו: **וצדקה.** משלו, להצריכים לקבל: **(טז) על הצבא.** היה שר על קבוצת החיל: **מזכיר.** היה ממונה על ספר הזכרונות: **(יז) כהנים.** רצה לומר: שרי הכהנים, צדוק היה משוח מלחמה, ואחימלך סגן. ולא חשב את אביתר לכהן גדול, כי לא הועמד עתה כי אם מאז מלך על יהודה, אבל יואב עם שהיה שר הצבא מאז, מכל מקום הועמד עתה להיות שר על כל הצבא, אף משל ישראל. או על שחזר דוד והעמיד את צדוק לכהן גדול, לזה לא חשב את אביתר, כי לא היה דבר המתקיים: **(יח) והכרתי והפלתי.** תרגם יונתן: קשתיא וקלעיא, ורוצה לומר: ובניהו וגו׳ והכרתי והפלתי, היו מתמידים לשבת יחד, כי היה ממונה עליהם, להורותם לירות בקשת ולקלעות באבנים: **כהנים היו.** רוצה לומר: היו ראשים ושרים, ובדברי הימים (שם פסוק יז) נאמר: ובני דוד הראשונים ליד המלך. או יאמר ובניהו וגו׳ והכרתי והפלתי ובני דוד, כולם היו שרי המלך, וסרים למשמעתו לכל אשר יצום, ולא היה להם הנהגות מיוחדות, כמו לאלו הנזכרים לפניהם:

מצודת ציון

(יז) ושריה. ובדברי הימים (א יח טז) קראו שושא, ולמטה (לעיל כ כה) קראו שוא, ובשלש השמות היה נקרא, והוא כלל גדול בנביאים בכל מקום שנאמר פעם כן ופעם כן: **(יח) כהנים.** רוצה לומר ראשים ושרים:

תהלים כט ט־יא

ט קוֹל יְהוָה | יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: י יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה
מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יא יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה | יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

רש"י

(ט) קול ה' יחולל אילות. יפחיד ויחיל לעתיד את העכו"ם שהם עכשיו עומדים בחוזק כאילות כענין שנאמ' (לעיל יח) משוה רגלי כאילו' א"ר פנחס כאילים אין כתיב כאן אלא כאילות כנקבות שרגלי הנקיבות עומדות ביושר יותר מן הזכרים, ל"א יחולל קריא"ה בלעז, כמו לפני גבעות חוללתי (משלי ח') (סא"א): **ויחשוף יערות.** כמו מחשוף הלבן (בראשית ל') יקלף עצי היער כלומר יפשוט מכבודם המשולים כעצי היער אשר כגובה ארזים גובהו: **ובהיכלו.** שיבנה: **כולו אומר כבוד.** הכל יקלסוהו שם ויאמרו: **(י) ה' למבול ישב.** בגדולתו יחידי וגם עתה וישב ה' לבדו מלך לעולם, והאלילים כליל יחלוף, אבל לעמו יתן עוז וברכת שלום, ורבותינו דרשוהו במתן תורה שנתפחדו ונתבהלו האומות ובאו להם אצל בלעם ואמרו לו מה קול ההמון ששמענו שמא מבול הוא בא להביא לעולם אמר להם כבר נשבע שלא יביא מבול אלא קול ההמון ששמעתם, הקב"ה נותן תורה לעמו:

מצודת דוד

(ט) ויחשוף יערות. כי ישבר ויפיל כל עצי היערות וישארו א"כ היערות מגולים ופנוים מן האילנות והכל הוא דרך משל על מפלת אויבי ה': **ובהיכלו.** כל הבאים בבית המקדש יאמרו הנה עתה נראה כבודו: **(י) ה' למבול ישב.** כמו בעת שהיה המבול ישב ה' לבדו כי הכל נשטף ונודע אז שהוא המושל בכל: **וישב.** רצה לומר כ"כ בימי המשיח ישב הוא לבדו למלך לעולם אזי כולם יכירו כי הוא בורא עולם: **(יא) ה' עוז.** אז יתן ה' החוזק לעמו ויברכם בשלום:

מצודת ציון

(ט) אילות. נקבות מאילים: **ויחשוף.** ענין גלוי כמו מחשוף הלבן (בראשית ל'): **(י) למבול.** כמו במבול:

יהל אור

ד קול ה' בכח. בפסוק וידבר אלקים דתחלת עשה"ד יש כח אותיות ויש להעיר מענין כל העונה איש"ר בכל כחו. כמ"ש במ"ע אופן רי"א. ומענין ימינך ה' נאדרי בכח. וממ"ש הרמ"ז פ' פינחס דף ר"כ בפי' כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך. והנה במע"ב נאמר ג"כ כח. כח מעשיו הגיד לעמו. מכין הרים בכחו. וקשה הרי במאמר נברא העולם לא בעמל ולא ביגיעה בה"א בראם אתא קלילא וכו' ונק' יש מאין פי' מאין מהארה בעלמא. וי"ל מ"מ הרי יש בהארה זו יכולת בלתי גבול שה"ע התהוות יש מאין ע"כ נק' כח. אך עכ"ז הוא כח אור א"ס המאיר בבחי' מל'. אבל התורה היא כח אור א"ס המאיר בחכמה. וכמו עד"מ באדם יש כמה כחות. כמו כח המעשה וכח השכל הרי שניהם בחי' כח ועכ"ז כח השכל הוא כח עליון יותר הרבה כו'. ועמ"ש בפי' מ"ש אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולמה לא נאמר בורא שמים וארץ. אלא משום כי הבריאה יש מאין הוא מבחי' דבר ה' דבור לבד. אבל יצי"מ ומ"ת המשכה מבחי' אנכי ממש. אפ"ל פי' בכח עדמ"ש ע"פ ויפח באפיו מאן דנפח מתוכיה נפח שהוא ענין כח. והיינו כדי לחבר נשמה עליונה שהיא חלק אלוה להתלבש בגוף גשמי שמק"נ זהו חיבור ב' הפכיים וזהו ענין כח. כמ"כ המצות הן תר"ך עמודי אור דכ"ע כדי שיתלבשו בעשיה גשמיות ממש זהו חיבור ב' הפכיים והיינו ענין קול ה' בכח:

ט יחולל אילות. רבות בא ס"פ ט"ו קל"ג ג'. זבחים קי"ו א'. פירש"י דקאי על עכומ"ז. וא"ש עם המדרש הנ"ל. סממני קטורת שזהו בירור י"א כתרין. ערמ"ז ס"פ בא. ח"ג קכ"א (ז"ג ס"ח א') קמ"ח תס"ב תס"ג. תד"א ספ"ב דקאי על ישראל. זח"ב בא ל"ו ב'. ח"ג אחרי ס"ח א. פינחס דרמ"ט א'.

יא ה' עוז לעמו יתן. פ"ק דברכות ד"ו ע"א ע"פ ובזרוע עוזו אלו תפלין כו' שנאמר ה' עוז כו' וראו כל עמי כו' וסוף המסכתא יברך את עמו בשלום. פ"ב דמגלה י"ח א. ירושלמי פ"ב דברכות סוף מ"ג. סוף מסכת עוקצין. רבות וארא קכ"ה ב' תוך פ' ח' ומהו לבושו של הקב"ה עוז שנאמר לבש ה' עוז התאזר ונתנו לישראל שנאמר ה' עוז לעמו יתן כו'. יתרו פכ"ד קמ"ג ב' ונתת לנו את התורה שנק' עוז שנאמר ה' עוז לעמו יתן כו'. יברך כו' בשלום. רבות צו תוך פ"ט קע"ה א'. עוז לעמו. רבות במדבר תוך פ' א' ר"ט ג' ומלך עז ימשל בם זה משה שהיה מלכה של תורה שנק' עוז שנאמר ה' עוז לעמו יתן. נשא פי"א קרוב לס"פ רמ"ה ג' ע"פ למרבה המשרה ולשלום אין קץ זה שלום תורה שנאמר ה' עוז כו' בשלום. שם פי"ב רמ"ט ג' נחית בחסדך כו' נהלת בעזך זה התורה שנאמר ה' עוז כו'. רנ"ד א' ומסיימת במ"ם ה' יברך את עמו בשלום. קרח פי"ח ע"ר ד' ע"פ אח נפשע מקרית עוז זה קרח שפשע בתורה שהיא עוז שנאמר ה' עוז כו' ומדנים כבריח כו' ע"ש. ר"פ פינחס אלא השלום שנאמר כו' וכן ס"פ שופטים באריכות. שה"ש ע"פ משכני אחריך ע"פ מפי עוללים ויונקים יסדת עוז ואין עוז אלא תורה בפסוק כתפוח כך אמרו ישראל עזי ר"ל שיהי' בחי' עוז נמשך לנו א"ל הקב"ה לכם היא כו' ואין עוז אלא תורה שנאמר ה' עוז כו' סוף מדרש אסתר. זח"א תולדות קמ"ב א' וע"ש ח"ב ס"פ יתרו פקודי רל"ה א' וע"ש ויקרא י"ג א. לעילא מן שמשא כו'. להעיר לענין עוז וחוזק שבתורה ממארז"ל דוד זמירות קרית להו כו' באגה"ק וממארז"ל על שלמה אלף כיוצא בו כו' ואות ממך לא יבטל. וגם מענין משל הקדמוני ששם הכח והחוזק עתיק יומין כו' ימי קדם מענין הענקים שמעניקים החמה:

עין יעקב

דף לב עמ׳ ב **רָבָא**[1] **חָשׁ בֵּיהּ**[2]**, וְהָא**[3] **רָבָא**[4] **הוּא דְּאָמַר: נְפִישֵׁי**[5] **קְטִילֵי קֵדָר**[6]**, מִ**[7]**נְּפִישֵׁי כָּפָן**[8]**? שַׁאנִי**[9] **רָבָא**[10] **דְּאַגְנֵי לֵיהּ רַבָּנָן**[11] **בְּעִידְנֵיהּ**[12]**, בְּעַל כָּרְחוֹ**[13]**. תָּנוּ רַבָּנָן: אַרְבָּעָה סִימָנִים הֵן: סִימָן לַעֲבֵרָה, הִדְרוֹקָן**[14]**. סִימָן לְשִׂנְאַת חִנָּם, יֶרָקוֹן**[15]**. סִימָן לְגַסּוּת הָרוּחַ, עֲנִיּוּת. סִימָן לְלָשׁוֹן הָרָע, אַסְכָּרָה**[16]**. תָּנוּ רַבָּנָן**[17]**: אַסְכָּרָה בָּאָה לָעוֹלָם עַל הַמַּעֲשֵׂר**[18]**.**

רש״י

והא רבא דאמר. כלומר למת חש בו (הוא) [הא] לא הרעיב את עצמו מדקאמר ידענא ביה בנחמני מכלל דהמרעיב עצמו רע בעיניו ואי משום שהיה משהה נקביו ואמרינן [בבכור׳ דף סד:] צואה רבה הדרוקן רבה שעל שהיית נקבים הוא בא: **הא איהו אמר נפישי קטילי קדר.** רבים הרוגי נקבים ממותי הדרוקן של רעב: **קדר.** לשון קדרה על שם ששופך בקדרה: **דאנסי ליה רבנן בעדניה.** התלמידים הקובעים להם עת לפניו אונסים אותו להשהות נקביו: **סימן לגסות הרוח עניות בפרק האיש מקדש** (קדושין מט:) מפרש מאי עניות עניות דתורה: **אסכרה.** [חולי] המתחיל במעיים וגומר בגרון הנקרא בנמל״אן:

מתוך שיעורים באגדות חז״ל

1) מַרְעִיב אֶת עַצְמוֹ בְּתַעֲנִיּוֹת, הֵן כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל עַל הַצִּבּוּר, וְהֵן כְּדֵי לִשְׁבֹּר אֶת הָרְצוֹנוֹת הַגּוּפָנִיִּים (צה״צ רנ״ח). כְּמוֹ־כֵן מִתּוֹךְ הַתְּמָדָה בַּתּוֹרָה, הָיָה מַזְנִיחַ אֶת זְמַנֵּי הַסְּעֻדָּה, מִמֵּילָא זֶה אֵינוֹ הַהִדְרוֹקָן הָאֲמִתִּי חֲשׁוּף הַמַּרְפֵּא, אֶלָּא זֶהוּ רַק סִימְפְּטוֹם חִיצוֹנִי שֶׁל רָעָב, שֶׁחוֹלֵף אַחַר כַּמָּה סְעֻדּוֹת מַבְרִיאוֹת וּדְשֵׁנוֹת, כְּפִי שֶׁהָיָה עִם רַבִּי צָדוֹק, שֶׁבִּגְלַל צוֹמוֹת מְרֻבִּים הָיָה עוֹרוֹ שָׁקוּף לְגַמְרֵי כְּשֶׁל חוֹלֵי הַהִדְרוֹקָן, וְחֵיל הָרְפוּאָה שֶׁל אַסְפַּסְיָנוּס, הִבְרִיאוּ אוֹתוֹ בְּמַאֲכָלִים עֲדִינִים וּמְשֻׁבָּחִים (גיטין נו/ב). מֵעַתָּה נָטַל רָבָא עַל עַצְמוֹ לְסַפֵּק לְאַבֵּי סְעֻדּוֹת מַבְרִיאוֹת, כִּי לֹא דַּי הָיָה לְרָבָא לְהוֹדִיעַ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ אֶת הַסִּבָּה, וּלְהַשְׁאִיר אֶת אַבֵּי סוֹבֵל, אַחַר שֶׁנִּקּוּהוּ מֵאַשְׁמָה רוּחָנִית, אֶלָּא גַּם אֶת בְּעָיָתוֹ הַפִּיזִית צָרִיךְ לִפְתּוֹר. 2) עַצְמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּדַע אֶת הַסִּבּוֹת הַגּוֹרְמוֹת לַתּוֹצָאָה הַדּוֹמָה לְהִדְרוֹקָן, וְאַף זָכָה לְהַצִּיל אֶת אַבֵּי חֲבֵרוֹ מִמַּחֲלָה נוֹרָאָה זוֹ, בְּכָל זֹאת גַּם הוּא עַצְמוֹ 3) הִרְגִּישׁ בּוֹ, וְיָדַע שֶׁמַּחֲלָה זוֹ מְקַנֶּנֶת מִתַּחַת לְעוֹרוֹ. אַךְ לֹא מֵחֲמַת הָרָעָב, אֶלָּא בִּגְלַל שֶׁהָיָה מַשְׁהֶה נְקָבָיו, נוֹצְרוּ לוֹ שַׁלְפּוּחִיּוֹת שֶׁל מַיִם. הַחֲכָמִים הִתְפַּלְּאוּ עַל רָבָא וְשָׁאֲלוּ:) כֵּיצַד עָשָׂה כֵּן? 4) וַהֲרֵי 5) בְּעַצְמוֹ 6) יֵשׁ יוֹתֵר 7) הֲרוּגֵי קְדֵרָה מְלֵאָה, דְּהַיְנוּ הַשְׁהָיַת נְקָבִים, כְּלוֹמַר: יוֹתֵר הַרְבֵּה מֵתִים מֵחֲמַת הַשְׁהָיַת נְקָבִים, 8) אֲשֶׁר מֵתִים מֵחֲמַת 9) נְפוּחֵי רָעָב. מַדּוּעַ אִם כֵּן לֹא נִזְהַר רָבָא מִלְּהַשְׁהוֹת נְקָבָיו, שֶׁהוּא עַצְמוֹ מַזְהִיר אֲחֵרִים לְהִזָּהֵר בְּכָךְ? עַל כָּךְ הֵשִׁיבוּ הַחֲכָמִים: 10) שׁוֹנֶה מַצָּבוֹ שֶׁל 11) בִּגְלַל 12) אַנְסוּהוּ תַּלְמִידָיו 13) בִּזְמַן הַשִּׁעוּר, שֶׁהָיָה מוֹסֵר לְכַמָּה קְבוּצוֹת שֶׁל תַּלְמִידִים, שֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים אֶת הַשִּׁעוּר בְּזֶה אַחַר זֶה, וְרָבָא הָיָה אָנוּס לְהַשְׁהוֹת נְקָבָיו בִּגְלַל שֶׁ 14) לֹא יָכוֹל הָיָה לְהַפְסִיק אֶת הַשִּׁעוּר, 15) כַּמְּבֹאָר לִפְנֵי כֵן. 16) פָּנִים צְהוּבוֹת, כְּמִי שֶׁחֲסֵרָה בּוֹ חִיּוּת, וְאֵין דַּי דָּם בְּפָנָיו. 17) שֶׁהִיא הַמִּיתָה הַקָּשָׁה בְּיוֹתֵר. מַחֲלָה הַסּוֹתֶמֶת אֶת דַּרְכֵי הַנְּשִׁימָה וְגוֹרֶמֶת לְמַחֲנָק, הִיא נִקְרֵאת כָּךְ, מִלְּשׁוֹן ׳**סֶכֶר**׳, כִּי הִיא סוֹכֶרֶת אֶת הַגָּרוֹן וְסוֹתֶמֶת אֶת הַפֶּה, אַךְ אֵינָהּ חוֹנֶקֶת לְגַמְרֵי, שֶׁהַסּוֹבֵל מִמֶּנָּה יָמוּת תּוֹךְ רְגָעִים אֲחָדִים, אֶלָּא מַשְׁאִירָה פִּתְחֵי נְשִׁימָה דַּקִּים וּקְלוּשִׁים, וְגוֹרֶמֶת לְסֵבֶל רַב וּלְמָוֶת אִטִּי. 18) בַּעֲוֹן שֶׁלֹּא מַפְרִישִׁים תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, אֶלָּא חוֹטְאִים כִּפְלַיִם, גַּם לֹא נוֹתְנִים לַכֹּהֲנִים אֶת הַמָּנָה הַמַּגִּיעָה לָהֶם, וְגַם אוֹכְלִים אֶת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁהֵם עֲדַיִן טֶבֶל, לָכֵן

בְּעוֹבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת, שאם היא נראית רק **מִצַּד אֶחָד** של אותו עובי, דהיינו שנקבה רק את הדופן הפנימית בלבד, **כְּשֵׁרָה**, שהדופן החיצונה שלא ניקבה מגינה על מקום הנקב. ואם היא נראית **מִשְּׁנֵי צְדָדִין**, שנמצא שניקבה את שתי הדפנות, **טְרֵפָה**, **וְלֹא אַמְרִינָן** באופן שהיא נראית רק מצד אחד, שניקבה רק את הדופן הפנימית, וקשה, **לֶיחֱזֵי אִי קוֹפָא לְבַר אִי קוֹפָא לְגַיו** – יש להתבונן אם ראשה פונה כלפי חוץ [חלל הבהמה] או שהוא פונה כלפי פנים [לתוך בית הכוסות], שאם הוא פונה כלפי חוץ, מוכח שנקבה את הושט או את הכרס או את המעיים ובאה לחלל הגוף ומשם חזרה ונכנסה לבית הכוסות ועברה כבר את דופנו האחת, ויש להטריפה אף שהיא נראית רק מצד אחד. ממה שאין אומרים זאת, מוכח שאם אפשר לומר שבאה המחט כדרכה עם המזון אל בית הכוסות ועתה היא מתחילה לצאת דרך ראשה, אומרים זאת, ואף במחט שנמצאת בכבד נאמר שגם אם ראשה כלפי חוץ, לא נאמר שנקבה את הושט ונכנסה לכבד, אלא באה דרך קנה הנשימה אל סמפון הכבד, ולא נקבה את הושט או המעיים, ואינה טריפה.

מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה לתרץ קושיא זו, **הָתָם** במחט שנמצאת בבית הכוסות, אף אם צד עוביה של המחט כלפי חוץ אין אומרים שבאה מהושט, משום שכֵּיוָן **דְּאִיכָּא אוֹכָלִים וּמַשְׁקִים** רבים בבית הכוסות, **אֵימָא שאוֹכָלִים וּמַשְׁקִים דְּחָקוּהָ** למחט בצד עוביה ונקבה את הדופן הפנימית של בית הכוסות, ומה שאין במחט שנמצאת בכבד שאין שם מה שידחקנה לדפנותיו, אין לומר שנקבה אותו דרך צד עוביה.

מעשה נוסף אודות מחט שנמצאה בכבד: **הַהוּא מַחְטָא דְּאִישְׁתַּכַּח בְּסִמְפּוֹנָא רַבָּה דְּכַבְדָּא** – מעשה היה במחט שנמצאה בסמפון הגדול של הכבד, ונשאלה שאלה לפני חכמים מה דין הבהמה, **הוּנָא מַר בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַב אִידִי טָרִיף** את הבהמה, שסבר שודאי נקבה את הושט או את הכרס או את המעיים ויצאה מהם אל הכבד, **רַב אַדָּא בַּר מַנְיוּמֵי מַכְשַׁר**, שכיון שנמצא בסמפון זה, והרי אי אפשר שהתכוונה להכנס אליו דווקא, אלא ודאי שנכנסה מקנה הנשימה אל קנה הכבד, שהם סמוכים זה לזה, ומשם עלתה לכבד עצמו. ושמעו לדעת הונא מר בריה דרב אידי, שהטריף את הבהמה ואסרה באכילה, ונתנו את בשרה לכלבים. **אָתוּ שַׁיְילוּהָ** – באו ושאלו שאלה זו **לְרָבִינָא**, ואמרו לו שהונא מר בריה דרב אידי הטריפה, **אָמַר לְהוּ, שְׁקִילוּ גְּלִימָא דִּטְרוֹפָאֵי** – טלו את בגדו העליון של החכם שהטריף את הבהמה כגביית ממון על כך שהפסיד לכם את דמי הבהמה, לפי שכשרה היא, וכדעת רב אדא בר מניומי.

מעשה אודות דבר זר שנמצא בגוף הבהמה: **הַהִיא קְשִׁיתָא דְּאִישְׁתַּכַּח** – מעשה היה בגרעין תמרה שנמצא **בְּמָרָה**, ובאו ושאלו את רב אשי מה דין הבהמה, **אָמַר רַב אַשִּׁי, כִּי הֲוֵינַן** [–כאשר היינו למדים] **בֵּי** [–אצל] **רַב כַּהֲנָא, אָמַר** על שאלה כגון זו, **הָא וַדַּאי סִימְפּוֹנָא נָקַט וַאֲתָאי** – כאן ודאי שבאה לכבד דרך הסמפון, שאין לומר שבאה דרך הושט וניקבה אותו ובאה לכבד, שהרי אינה יכולה לנקוב, ואי אפשר שתנקוב ותצא ותנקוב ותכנס. **וְאַף עַל גַּב דְּלֹא קָא נַפְקָא** – ואף שאינה יוצאת דרך הסמפון משום שהמקום צר, והרי זו לכאורה הוכחה שלא באה דרך פיו אלא דרך נקב, אין לומר כן, משום שמִירְבַּל **הוּא דְּרָבִיל לֵיהּ** – נענעו אותה, כלומר על ידי נענוע הבהמה בהליכתה במשך זמן רב נכנסה אט אט למקום זה למרות שהוא דחוק. **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלו שאין לחוש לנקב, אינם אלא בגרעין **דְּדִיקְלָא** [–של דקל], כלומר גרעין תמרה, **אֲבָל** גרעין **דְּזֵיתָא** [–של זית], **מִיבְזַע בָּזַע** – קורע הוא, ויכול לנקוב, ואם הוא נמצא שם יש לחשוש שלא בא דרך הסמפון, אלא נקב את הושט ואת הכבד ונכנס, ולפיכך לסוברים שכשנמצאת מחט בריאה הבהמה טריפה, גם אם נמצא במרה גרעין זית היא טריפה משום שנקבה את הושט והכרס והמרה.

הגמרא מביאה דברים אודות מעלה הריאה: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'רֵיאָה'**, לפי **שֶׁמְּאִירָה אֶת הָעֵינַיִם**.

הגמרא מבארת את דברי רבי יוחנן: **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, האם היא מאירה את עינים כמות שהיא **לַאֲכִילָה**, כלומר על ידי אכילתה לעצמה, **אוֹ** שהיא מאירתן **עַל יְדֵי** שמערבים בה **סַמָּנִין** [–סממנים] המאירים את העינים, שסגולתה לסייע בעדן בכך.

הגמרא פושטת את הספק: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה**, מוצאים אנו כי **אַוְוזָא בְּזוּזָא** – אווזה שלימה נמכרת בזוז אחד בלבד **וְאילו רֵיאָה דִּידָהּ** [–שלה] בפני עצמה נמכרת **בְּאַרְבָּעָה** זוזים. **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שהריאה מאירה את העינים כמות שהיא **לַאֲכִילָה, לִינְקַט בְּזוּזָא וְלֵיכוּל** – שיקנה אווזה בזוז ויאכל את ריאתה, ומדוע הריאה הנמכרת בפני עצמה מחירה רב כל כך, **אֶלָּא** על כרחך משום שאין היא מאירה אלא כשהיא נאכלת **עַל יְדֵי סַמָּנִין** המעורבים בה, ועל כן כשהיא נמכרת בפני עצמה מחירה רב, מפני שאז סממנים מעורבים בה.

הגמרא מביאה נידון אודות נקב בריאה, אם תולים שאירע מחמת משמוש ידי הטבח. אומרת הגמרא: **אִינְקְבָהּ רֵיאָה הֵיכָא דִּמְמַשְׁמְשָׁא יָדֵיהּ דְּטַבָּחָא** – ניקבה הריאה במקום בו ממשמשת יד הטבח, האם **תָּלִינָן** [–תולים אנו] שאירע כן מחמת משמוש ידי הטבח ולא היתה נקובה בחייה, והבהמה כשירה, **אוֹ לֹא תָּלִינָן**, ומטריפים את הבהמה.

הגמרא מביאה מחלוקת בדבר: **רַב אַדָּא בַּר נָתָן אָמַר, תָּלִינָן** וכשירה. **מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי אָמַר, לֹא תָּלִינָן** והיא טריפה. **וְהִלְכְתָא תָּלִינָן**.

אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, אַבָּא [רבי אבהו] **מֵרֵישֵׁי כַּלֵּי דְּרַפְרָם הֲוָה** – היה מראשי הדרשנים המשמיעים לציבור את דברי רפרם כאשר היה דורש לציבור, **וְאָמַר** בשם רפרם **שתָּלִינָן** במשמוש ידי הטבח, וכשירה. **אֲמָרוּהָ** (קמיה להא) [**לְהָא קַמֵּיהּ**] – אמרו דברים אלו, שדעת רפרם שיש לתלות במשמוש ידי הטבח ולהכשירה, לפניו **דְּמַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי** שאמר שאין לתלות והיא טריפה וכמובא לעיל, **וְלֹא קִבְּלָהּ**, אלא נותר בדעתו.

אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָּא, כְּוָוֹתֵיהּ דַּאֲבוּהַּ דְּאַבָּא – כדעתו של אבי אבא, שהוא רב אחא, שאמר שתולים את הנקב במשמוש ידי הטבח ומכשירים את הבהמה, כן **מִסְתַּבְּרָא, דְּהָא** כאשר בא זאב וחטף את בני המעיים של הבהמה ושוב החזירם ונמצאו נקובים, **תָּלִינָן** את הנקב **בִּזְאֵב**, ומכשירים את הבהמה, ואין אומרים שמא במקום שנקב היה בו נקב עוד מקודם לכן והיא טריפה, ובדומה לכך ניתן לתלות נקב שבריאה במשמוש ידי הטבח.

ספק אודות נקבים בריאה שמחמת תולעים שבה. אומרת הגמרא: **מוּרְנָא** – תולעת שיצאה מן הריאה ועשתה בה נקב, ואין יודעים אם עשתה זאת קודם שחיטה והיא טריפה או לאחריה והיא כשירה, **פְּלִיגֵי בָּהּ רַב יוֹסֵף בַּר דּוֹסַאי וְרַבָּנָן, חַד אָמַר**, תולים **שקוֹדֶם שְׁחִיטָה פָּרִישׁ** [–פרשה] התולעת מהריאה תוך כדי שהיא נוקבת בה, והיא טריפה, **וְחַד אָמַר**, תולים **שלְאַחַר שְׁחִיטָה פָּרִישׁ**, ונקב זה שנעשה אחר שחיטה אינו מטריף אותה.

הגמרא פוסקת את ההלכה במחלוקת זו: **וְהִלְכְתָא** שתולים **שלְאַחַר שְׁחִיטָה פָּרִישׁ**, וכשירה.

שנינו במשנה אודות נקובת הריאה: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר** אינה נטרפת בנקב **עַד שֶׁתִּינָּקֵב** לבית הסמפונות.

הגמרא מבארת את דברי רבי שמעון: **אָמַר רַבָּה בַּר תַּחֲלִיפָא, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא**, כוונת רבי שמעון היא שאינה נטרפת **עַד שֶׁתִּינָּקֵב לְסִמְפּוֹן גָּדוֹל** של הריאה.

הגמרא דנה אם הלכה כרבי שמעון. אומרת הגמרא: **יָתִיב רַב אַחָא בַּר אַבָּא קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, וְיָתִיב וְקָאָמַר, אָמַר רַבִּי מַלּוּךְ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, שאין בהמה נטרפת על ידי נקב בריאה, אלא אם כן מגיע הנקב עד הסימפון הגדול של הריאה. **אָמַר לֵיהּ** רב הונא לרב אחא בר אבא, האם 'רבי מלוך' שהזכרת, **מַלּוּךְ עַרְבָאָה** [–הגר בערביא] **קָאָמְרַת** [–אמרת] ואליו התכוונת, הלא **'אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן' קָאָמַר** רבי מלוך, ולא כדבריך שאמר שהלכה כרבי שמעון.

כִּי סָלִיק [–כאשר עלה] **רַבִּי זֵירָא** מבבל לארץ ישראל, **אַשְׁכְּחֵיהּ**

המשך בעמוד קמד

בְּעוֹבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת, מִצַּד אֶחָד - כְּשֵׁרָה, מִשְּׁנֵי צְדָדִין - טְרֵפָה, וְלָא אָמְרִינַן: לֵיחֲזֵי אִי קוֹפָא לְבַר אִי קוֹפָא לְגַיו? אָמְרִי: הָתָם, כֵּיוָן דְּאִיכָּא אוֹכָלִים וּמַשְׁקִים - אֵימָא אוֹכָלִים וּמַשְׁקִים דַּחְקוּהָ. הַהוּא מַחְטָא דְּאִישְׁתַּכַּח בְּסִמְפּוֹנָא רַבָּה דְּכַבְדָּא, הוּנָא מַר בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי טָרִיף, רַב אַדָּא בַּר מַנְיוּמֵי מַכְשֵׁר; אֲתוּ שַׁיְילוּהּ לְרָבִינָא, אֲמַר לְהוּ: שְׁקִילוּ גְּלִימָא דְּטְרוֹפָאֵי! הַהִיא קְשִׁיתָא דְּאִישְׁתַּכַּח בְּמָרָה; אֲמַר רַב אַשִׁי, כִּי הָוֵינַן בֵּי רַב כָּהֲנָא אָמַר: הָא - וַדַּאי סִימְפּוֹנָא נְקַט וַאֲתַאי; אַף עַל גַּב דְּלָא קָא נָפְקָא, מִירְבָּל הוּא דְּרָבֵיל לֵיהּ. וְהָנֵי מִילֵּי - דְּדִיקְלָא, אֲבָל דְּזֵיתָא - מִיבְּזַע בָּזַע. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "רֵיאָה" - שֶׁמְּאִירָה אֶת הָעֵינַיִם. אִיבַּעְיָא לְהוּ: לַאֲכִילָה, אוֹ עַל יְדֵי סַמָּנִין? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה: אַוּזָּא - בְּזוּזָא, וְרֵיאָה דִּידָהּ - בְּאַרְבָּעָה; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לַאֲכִילָה, לִינְקַט בְּזוּזָא וְלֵיכוֹל! אֶלָּא, עַל יְדֵי סַמָּנִין. אִינַּקְבָה רֵיאָה הֵיכָא דְּמִמַּשְׁמְשָׁא יְדֵיהּ דְּטַבְּחָא, תָּלֵינַן אוֹ לָא תָּלֵינַן? רַב אַדָּא בַּר נָתָן אָמַר: תָּלֵינַן, מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי אָמַר: לָא תָּלֵינַן. וְהִלְכְתָא: תָּלֵינַן. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ: אַבָּא מֵרִישֵׁי כַּלֵּי דְּרַפְרָם הָוָה, וַאֲמַר: תָּלֵינַן. אֲמַרוּהָ קַמֵּיהּ לְהָא דְּמַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי, וְלָא קִבְּלָהּ. אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא: כְּוָוֹתֵיהּ דַּאֲבוּהּ דְּאַבָּא מִסְתַּבְּרָא, דְּהָא תָּלֵינַן בְּזָאֵב. מוּרְנָא - פְּלִיגִי בָּהּ רַב יוֹסֵף בַּר דּוֹסַאי וְרַבָּנַן, חַד אָמַר: קוֹדֶם שְׁחִיטָה פָּרִישׁ, וְחַד אָמַר: לְאַחַר שְׁחִיטָה פָּרִישׁ. וְהִלְכְתָא: לְאַחַר שְׁחִיטָה פָּרִישׁ. "רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד שֶׁתִּינַּקֵּב". אָמַר רַבָּה בַּר תַּחֲלִיפָא אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: עַד שֶׁתִּינַּקֵּב לְסִמְפּוֹן גָּדוֹל. יְתִיב רַב אַחָא בַּר אַבָּא קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, וְיָתֵיב וְקָאָמַר: אָמַר רַבִּי מָלוֹךְ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. אָמַר לֵיהּ: מָלוֹךְ עֲרָבָאָה קָאָמְרַתְּ? אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַר! כִּי סְלֵיק רַבִּי זֵירָא, אַשְׁכַּחֵיהּ לְרַב בֵּיבִי דְּיָתֵיב וְקָאָמַר, אָמַר רַבִּי מָלוֹךְ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. אָמַר לֵיהּ: חַיֵּי דְּמָר, דַּאֲנָא וְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא וְרַב אַסִּי אִיקַּלְעִינַן לְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי מָלוֹךְ, וַאֲמַרִי לֵיהּ: אִי אָמַר מָר הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? וַאֲמַר לָן: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אֲמָרִי. וְאַתְּ מַה בִּידָךְ? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַמִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. "נִיקְבָה הַקֵּבָה". אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי קֵבָה - כֹּהֲנִים נֶהֱנוּ בּוֹ הֶיתֵּר, כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁאָמַר מִשּׁוּם אֲבוֹתָיו; וְסִימָנֵךְ, יִשְׁמָעֵאל כָּהֲנָא מְסַיֵּע כָּהֲנֵי. מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: לָמְדָנוּ בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל מִפִּי כֹּהֲנִים, לַכֹּהֲנִים עַצְמָן לֹא לָמְדָנוּ; כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וַאֲנִי אֲבָרְכֵם" - הֲוֵי אוֹמֵר: כֹּהֲנִים מְבָרְכִין לְיִשְׂרָאֵל, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבָרֵךְ לַכֹּהֲנִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לָמְדָנוּ בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל מִפִּי כֹּהֲנִים, מִפִּי גְּבוּרָה לֹא לָמְדָנוּ; כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וַאֲנִי אֲבָרְכֵם" - הֲוֵי אוֹמֵר: כֹּהֲנִים מְבָרְכִין לְיִשְׂרָאֵל, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַסְכִּים עַל יָדָם. אֶלָּא רַבִּי עֲקִיבָא בְּרָכָה לַכֹּהֲנִים מְנָא לֵיהּ? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מ"וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ". וּמַאי מְסַיֵּע כָּהֲנֵי? - דְּמוֹקֵי לָהּ לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים בִּמְקוֹם בְּרָכָה דְּיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁאָמַר מִשּׁוּם אֲבוֹתָיו, מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: "אֶת כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב" וגו'

רש"י

עובי בית הכוסות — בסוף הכרס שקורים *פנצ"א יש בו שעשוי ככובע, ושפת דופנו כפולה, שתי דפנות אדוקין זו בזו ושומן מחברן, וקורין לו *דובלו"ן. **מצד אחד** — שנקבה את דופן הפנימית ולא נקבה את השנית. **כשרה** — שחברתה מגינה עליה. **משני צדדין** — שנקבה השנית ויצאה לחלל הגוף. **טרפה** — ולא אמרינן היכא דלא נקבה אלא את האחת: אי קופא לבר, שנמצאת קופא שלה תחובה בדופן ופיה כולה בתוך הכרס — ודאי מבחוץ נכנסה, שנקבה את הוושט או כרס או דקין, ובאת לחלל הגוף, ומשם חזרה ונכנסה לעובי בית הכוסות, ועברה כבר כולה את הדופן החיצון, ולא הספיקה קופא שלה לעבור את דופן הפנימי. דאי מבפנים באתה, ועבשיו היא מתחלת לצאת דרך עובי בית הכוסות — אין דרך הקופא לנקב, ונימא טרפה. אלא מדקתני כשרה — שמעינן מינה: כל היכא דמצינו למימר סמפונא נקט ועל, כגון הכא דיש לומר: דרך הוושט באת עד הלום ועבשיו היא מתחלת לנקב, ואפילו קופא לבר — לא טרפינן. **אוכלין ומשקין דחקוה** — ומתוך הדחק נכנסה קופא שלה בבשר. הילכך, אף על גב דקופא לבר, הואיל ולא חזינן נקב יוצא לחוץ — כשרה. **הונא מר טריף** — דקסבר: נקובי נקיב. שלא נכנסה אלא דרך הוושט, ונקבה כרס או וושט או דקין, ויצתה. **מכשר** — כיון דבסמפונא אישתכח, אמרינן: מי מיכוונה להכנס בסמפון זה? אלא דרך הקנה נכנסה. והקנה וקנה כבד סמוכין זה לזה בהתחלקן סמוך לריאה, וגם קנה הלב וקנה הכבד מתחלקין לסמפונות בראשן האחד, ויש לומר שנכנסה מסמפוני (הכבד) [והקנה] לסמפוני קנה הכבד, ומשם עלתה לכבד דרך הסמפונות. **שקילו גלימא דטרופאי** — שהאכילוה לכלבים. **קשייתא** = גרעין של תמרה. **סימפונא** — דכבד נקט, ועל דרך הקנה נכנסה. דאי דרך הוושט נכנסה — אינה ראויה לנקב כלום ולצאת משם ולחזור וליכנס כאן דרך נקב. **ואף על גב דלא נפקא** — שאינה יכולה לצאת דרך הסמפון בשרוצין להוציאה, לפי שהסמפון דחוק. **מירבל הוא דרביל** — על ידי נענוע, שנענועה הבהמה בהליכתה ימים רבים, נכנסה תמיד מעט מעט במקום דחוק שאינה יכולה עבשיו לצאת. מירבל — לשון כברה שמנענעים אותה, כמו "אייתי ארבלא וקמרבל" ב"אלו מציאות" (בבא מציעא כו,ב). **מיבזע בזע** — במחט, ומאן דטריף במחט טריף נמי בהא. **לאכילה** — האוכלין אותה כמו שהיא. **או על ידי סמנין** — כשמערבין סממנין המאירין את העינים אף היא מסייעה עמם. **אווזא בזווזא ריאה דידה בארבעה** — כשהאווז נלקח בדינר ריאה שלה שווה ארבעה, לפי שהסממנין מעורבין בה. **ואי סלקא דעתך** — כמות שהיא מאירה — לינקוט אווז שלם עם הריאה בזווזא וליכול, ומאי דקאמר. הכי גרסינן: ואי סלקא דעתך לאכילה לינקוט בזווזא וליכול. **היכא דממשמשא ידא דטבחא** — אני שמעתי: במיצר החזה, שמתוך הדחק היד קורעת בצפרניו. וכמדומה אני — בכל מקום שהוא יודע שיכול לתלות, כגון נקב העשוי בסכין, או שתלשה מלמעלה בחזקה ואחר כך נמצא שם נקב. **והילכתא תלינן. מרישי כלי** — מריש דרשנין המשמיעין לעם את דבריו כשהיה דורש. **אבוה דאבא** — רב אחא. **דהא תלינן בזאב** — דאמר בפרק קמא (חולין ט,א): בא זאב ונטל את בני מעיים והחזירן כשהן נקובין — אין אומרים במקום נקב נקב. מורנא — תולעת היוצאה מן הריאה ונקבה. **קודם שחיטה פריש** — מן הריאה, ונקבה ונטרפה. **מלוך ערבאה** — הדר בערביים. **אין הלכה כרבי שמעון קאמר** — לא אמר הלכה כרבי שמעון, אלא "אין הלכה כרבי שמעון" קאמר. **ואת מה בידך** — רב ביבי שייליה לרבי זירא. **ואין הלכה כרבי שמעון** — גמרא קא פסיק ליה. ובישיבה האחרונה נפסקו ההלכות הללו הפסוקות סתם בגמרא. **כהנים** — שהקבה ניתנה להם מאת זובחי הזבחה, נהגו בו היתר לאכלו. ומשום רבי ישמעאל נקיט ליה. **וסימנך** — שהוא התירה, ולא תשכח בשם מי נאמר. **ישמעאל כהנא מסייע כהני** — תמיד הוא עוזרן ומיקל להם. ולקמיה מפרש היכא. **מאי היא** — היכא מסייע להם. **ואני אברכם** — רבי ישמעאל מוקי ליה אכהנים, ורבי עקיבא מוקי ליה אישראל. **ומאי מסייע כהני** — הואיל ורבי עקיבא נמי אית ליה ברכה לכהנים מקרא אחרינא. **במקום ברכה לישראל** — אצל ברכת ישראל. דהכי עדיפא, דמשמע שמתברכין הן עם השאר.

תוספות

אבל דזיתא מבזע בזע — פירש הקונטרס: ולמאן דחייש במחט חייש נמי הכא. ואם כן הוה דלא כהלכתא, דקיימא לן הלכתא כרבי יוחנן דמכשיר לעיל. אבל נראה, דאפילו רבי יוחנן — במחט הוא דתלינן שבאתה דרך הסמפונות, אבל קשייתא דזיתא, שהם גסים ואינן יכולין לבא בריווח דרך הסמפונות — חיישינן שמא ניקבה הוושט וחזר ונכנס בכבד. **כהנים** נהגו בו היתר — הוא הדין ישראלים. וכהנים דנקט — לפי שהקבה ניתנה לכהנים.

מאי מסייע כהני — דמשום פעם אחת לא היה קוראהו "מסייע כהני". **והקדוש** ברוך הוא מסכים על ידם — ולרבי ישמעאל לא איצטריך קרא להכי, דפשיטא דמסכים, כיון שצוה להם לברך.

ואברכה מברכיך — ואפילו גוים המברכים את ישראל מתברכין, כדאיתא בירושלמי דברכות, דהדהוא גוי דיהיב שלמא לרבי ישמעאל, אמר לו: מלתך כבר אמורה. פירוש: איני צריך להחזיר לך שלום, שברכתך כתובה מ"ואברכה מברכיך".

שאמר משום אבותיו מאי היא דתניא כו' — פירוש: קבלה היתה בידו של רבי אושעיא דרבי ישמעאל משום אבותיו התיר, אבל לא מתוך ברייתא זו דקדק. ולא גרסינן "דברי רבי ישמעאל שאמר משום אבותיו", אלא "דברי רבי ישמעאל" סתם. דהא במסקנא מהפכינן ליה, ומפרש ד"משום אבותיו" דקאמר רבי אושעיא — היינו משום אבותיו, וליה לא סבירא ליה. והא דקאמר הכא: שאמר משום אבותיו מאי היא — היינו אותה ברייתא שהתיר רבי ישמעאל חלב הקיבה, שאתה אומר שהוא משום אבותיו, מאי היא.

תוספות

להביא חלב שעל גבי הדקין — לא היה צריך למיכתב (ויקרא ג) "את החלב המכסה את הקרב", דמ"ואת כל החלב אשר על הקרב" [שם] מרבינן אף שעל הדקין, או שעל הקיבה לאיתר, ולמעט חלב שעל גבי דפנות כתביה, כדדריש בתורת כהנים. **חלב** טהור סותם — לא מיירי הכא בריאה ושומן סותמתה, או נסרכה בשומן. דפשיטא דטרפה, דסתימה זו אינה כלום, דאין שומן לריאה ואין זה שומן שלה. ולא מיירי הכא אלא כגון דקין שניקבו וחלב הכנתא סותם את הנקב, שהוא שומן שלהם, ותמיד שוכבים בו, ואדוק הוא מאד והויא סתימה מעלייתא. וחלב העשוי כבובע נמי דאצטריך למימר דאינו סותם — היינו כגון טרפשא דליבא, כדאמר לקמן, שהן שם כל שעה. אבל בריאה אין שום חלב סותם. **חלב** היה מאי — נשאל לרבינו יצחק על מחט שנמצא בקורקבן, וניקבה הכיס שלו וגם בשרו, רק שהיה שומן סותם למעלה, והתיר. דלא מבעי לן הכא אלא חלב היה, שכנגדו בבהמה טמא, אבל בחלב טהור דעוף, שלא מצינו כנגדו טמא — פשיטא דסותם, דמיהדק שפיר.

רב ואיסורא דאורייתא וכו' — כדרב פפא הלכה. ומסתברא דרבא נמי חזר בו, דקאמר לקמן משמיה דרב נחמן: חימצא ובר חימצא חד סתים וחד לא סתים. **ושאר** כל המשקין מותרין — ואם תאמר: כמאן? הא אפילו רבנן דבסמוך לא שרו אלא חמשה! ויש לומר: דהוא הדין לכולן, ואותן חמשה דנקט — משום דפליג רבי שמעון עלייהו, אבל בשאר מודה.

כי

וְגו' - לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַדַּקִּין, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּרֶב. וּרְמִינְהִי: "אֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֵּרֶב" - רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֵּרֶב קְרוּם וְנִקְלָף - אַף כָּל קְרוּם וְנִקְלָף. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מַה חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֵּרֶב תּוֹתָב קְרוּם וְנִקְלָף - אַף כָּל תּוֹתָב קְרוּם וְנִקְלָף. שְׁלַח רָבִין מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: כָּךְ הִיא הַצָּעָה שֶׁל מִשְׁנָה, וְאֵיפּוּךְ קַמַּיְיתָא. מַאי חָזֵית דְּאָפְכַתְּ קַמַּיְיתָא? אֵיפּוּךְ בַּתְרַיְיתָא! - שָׁאנֵי הָכָא, כֵּיוָן דְּקָתָנֵי "מַה" - דַּוְוקָא. - אִי הָכִי, כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל? כְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא! אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: שֶׁאֲמַר מִשּׁוּם אֲבוֹתָיו, וְלֵיהּ לָא סְבִירָא לֵיהּ. אָמַר רַב: חֵלֶב טָהוֹר - סוֹתֵם, טָמֵא - אֵינוֹ סוֹתֵם. וְרַב שֵׁשֶׁת אוֹמֵר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - סוֹתֵם. בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: חֵלֶב חַיָּה מַאי? דַּוְוקָא אָמַר: חֵלֶב טָהוֹר סוֹתֵם, וְהַאי נַמִי - טָהוֹר הוּא; אוֹ דִּלְמָא מִשּׁוּם דְּמְהַדַּק, וְהַאי לָא מְהַדַּק! אָמַר אַבַּיֵי: מַאי תִּיבְעֵי לֵיהּ? נְהִי דְּשָׁרֵי בַּאֲכִילָה, אֲהַדּוּקֵי לָא מְהַדַּק! הַהוּא נָקֵב דְּסַתְמֵהּ חֵלֶב טָמֵא, דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא; אָמַר רָבָא: לְמַאי נִיחוּשׁ לֵהּ? חָדָא, דְּהָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: חֵלֶב טָמֵא נַמִי סוֹתֵם. וְעוֹד, הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא: רַב, וְאִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא, וְאַתְּ אָמַרְתְּ: הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל?! מַנְיוּמִין כַּנְדוּקָא אִיגְּלֵי לֵיהּ בִּסְתָּקָא דְּדוּבְשָׁא, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר רָבָא: לְמַאי נִיחוּשׁ לֵהּ? חָדָא, תְּנַן: שְׁלֹשָׁה מַשְׁקִים אֲסוּרִים מִשּׁוּם גִּילּוּי - הַיַּיִן וְהַמַּיִם וְהַחָלָב, וּשְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִים - מוּתָּרִים. וְעוֹד, הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אָמַר לֵיהּ רַב יִצְחָק לְרָבָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְסַכָּנַת נְפָשׁוֹת, וְאַתְּ אָמַרְתְּ: הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל?! רַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: חֲמִשָּׁה אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּילּוּי - צִיר וְחוֹמֶץ, שֶׁמֶן וּדְבַשׁ וּמוֹרִיּים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף הֵן יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם גִּילּוּי. וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֲנִי רָאִיתִי נָחָשׁ שֶׁשָּׁתָה צִיר בְּצִיָּדָן. אָמְרוּ לוֹ: שְׁטָיָא הָוָה, וְאֵין מְבִיאִין רְאָיָה מִן הַשּׁוֹטִים. אָמַר לֵיהּ: אוֹדֵי לִי מִיהַת בְּצִיר, דְּהָא רַב פַּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ וְרַבָּנַן, כִּי הֲוָה לְהוּ גִּילּוּיָא - שַׁדּוּ לֵיהּ בְּצִיר. אָמַר לֵיהּ: אוֹדֵי לִי מִיהָא בִּדְבָשׁ, דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר קָאֵי כְּוָותֵיהּ, דְּתַנְיָא: וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹסֵר בִּדְבָשׁ. אָמַר רַב נַחְמָן: חֵלֶב הֶעָשׂוּי כְּכוֹבַע אֵינוֹ סוֹתֵם. הֵיכָא? אָמְרִי לָהּ חִיטֵּי דְּכַרְכְּשָׁא, וְאָמְרִי לָהּ: טַרְפְּשָׁא דִּלְיִבָּא. אָמַר רָבָא, שְׁמַעְתָּא מִינֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן תַּרְתֵּי: חִימְצָא וּבַר חִימְצָא, חַד סָתֵים וְחַד לָא סָתֵים, וְלָא יָדְעֵנָא הֵי מִינַּיְיהוּ. רַב הוּנָא בַּר חִינָּנָא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן אָמַר: בַּר חִימְצָא - סָתֵים, חִימְצָא - לָא סָתֵים. אָמַר רַב טָבוֹת, וְסִימָנֵיךְ: יָפֶה כֹּחַ הַבֵּן מִכֹּחַ הָאָב. הֵי חִימְצָא וְהֵי בַּר חִימְצָא? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב נַחְמָן: אִינְהוּ - מִיכַּל אָכְלִי,

ולדידן

רש"י

חלב שעל הדקין — לקמן (חולין צג,א) אמרינן: ריש מעיא באמתא בעי גרירה, וזהו חלב שעל הדקין. כשהמעים מתחילים למשך מן הקיבה הוי חלב שעל הדקין אסור עד אמה לדברי רבי ישמעאל, מפני שחלב שעל הקרב שקורין *טייל"א מחובר בו, והכתוב מרבהו בכלל מ"ואת כל החלב". אבל חלב שעל הקיבה לרבי ישמעאל מותר, והיינו "מסייע כהני". **קרום ונקלף** — קרום דק יש עליו, ונקלף הקרום מעל החלב, שאינו אדוק בו כל כך. **אף כל קרום ונקלף** — והיינו חלב שעל גבי הקבה, וכל שכן חלב שעל גבי הדקין. **תותב** — "היא שמלתו" מתרגמינן "היא תותביה" (שמות כב), כשמלה הוא פרוש על הקרב, וכן על הדקין בראשן. אבל חלב הקבה אינו תותב, אלא חתיכות חתיכות הוא אדוק. ושעל הדקים מראשו והלאה — היינו מן הכנתא כשמפרישין אותו מהן — נשאר מן החלב אצלם, ולאו תותב הוא אלא אדוק בהם. **כך היא הצעה של משנה** — כמו שהשבת, ואיפוך קמייתא. **כיון דקתני מה חלב כו'** — שדורש את המקרא, והוצרך לדקדק, למר קרום ונקלף ולמר תותב קרום ונקלף. **דווקא הוא** — ולא נחליף דבריו של זה בזה. **אי הכי כרבי ישמעאל** — בתמיה, הא דאמרת לעיל נהגו בו היתר כרבי ישמעאל, והא רבי עקיבא הוא דשרי ליה ולא רבי ישמעאל! **חלב טהור סותם** — כגון דקין שניקבו וחלב הכנתא סותם את הנקב — כשרה, דחלב טהור אדוק הוא מאד, והוי סתימה מעלייתא. **טמא אינו סותם** — כגון כרס או המסס שניקב וחלב המכסה את הקרב סותמן — אינה סתימה, לפי שאינו חיבור אלא תותב. **חלב חיה** — המכסה את הקרב. **מהו** — שיסתום אם ניקב הכרס של חיה. ולהא דבעי האבעיא לא אפשיט ליה אכתי טעמיה דרב מהו. **הא נמי טהור** — דלא אסר רחמנא אלא "כל חלב שור וכשב ועז" [ויקרא ז]. **מהדק** — מחובר יפה בבשר. **התורה חסה כו'** — בתורת כהנים נפקא לן מ"רצוה הכהן ופנו את הבית בטרם יבא הכהן לראות את הנגע ולא יטמא" וגו', אמר רבי מאיר: וכי מה מטמא לן, שאמרה תורה להמתין שלא יראה הכהן את הנגע ולא יאמר "טמא" עד שיהו הבלים נפנין? ואם תאמר: כלי עציו בגדיו ומתכת — מטבילן והם טהורים. ועל מה חסה תורה — על כלי חרס ופכו, שאין להן טהרה אלא שבירה. וכל כך חסה תורה על ממונן של צרי עין — קל וחומר על ממונן של צדיקים. **אמר ליה רב פפא לרבא רב** — כלומר, הא רב דאמר לעיל: טמא אינו סותם. וטרפה איסורא דאורייתא היא, ויש לנו לילך אחר המחמיר, דקיימא לן (עבודה זרה ז,א) בשל תורה הלך אחר המחמיר. ואת אמרת כו'. **כנדוקא** = מוכר כדים (פסחים ל,א), שמעתי. **כסתקא** = כד של דבש. **רבי שמעון** — אוסר לה משום גלוי כדלקמן. וגלוי סכנת נפשות היא, ויש לנו לילך אחר המחמיר. **אין כהן משום גלוי** — שאין נחש שותה מהם. **שוטה היה** — אותו נחש, שאין שאר נחשים עושין כן. **בציידן** — [שם מקום]. **אמר ליה** — רבא לרב נחמן בר יצחק. **אודי לי מיהא** — על כרחך בציר, דלא קיימא לן ביה כרבי שמעון. **דהא רב פפא כו'** — וכי היכי דבציר לית הלכתא כוותיה — בדבש נמי לית הלכתא כוותיה. **כי הוי מיגלי להו גילויא** — מים או יין, הוו שדו ליה בציר, לפי שהציר שורף הארס ושוב אינו מזיק, ושותין אותו גלוי. **אודי לי מיהא** — דבדבש הלכתא כוותיה, דהא קאי רבי שמעון בן אלעזר כוותיה. דרבי שמעון סתמא הוא רבי שמעון בן יוחי. **חטי דכרכשא** — חלב שעל חלחולת המוציאה ריעי שקורין **טבחיי"א, עשוי קרטין קרטין בעין חטים. ואם ניקבה ואותו חלב סותמה — לא מהני, וטרפה. וקרטין עגולין הן כמו כובע. **טרפשא דליבא** — שומן הלב עשוי ככובע והלב נחבא בו — אינו סותם אם ניקב הלב או הריאה בסמוך לו והוא סותמו. והיינו טעמא דריאה הסרוכה בשומן הלב, דאף על גב דהיינו רביתא ואצלו הוא גדל, ולמטה מחיתוכא דאוני הוא — טרפה. דעל כרחך הריאה ניקבה, שאין סירכא בלא נקב, וסתימה זו אינה כלום. **חימצא ובר חימצא** — שניהם בחלב שעל הקיבה, ולקמן מפרש להו. **סתים** — אם ניקבה הקיבה. **ולא ידענא** — רבא קאמר לה. **יפה כח הבן מכח האב** — ברייתא היא בשבועות בפרק "כל הנשבעין" (מח,ב) שהבן גובה בשבועה ושלא בשבועה, והאב אינו גובה אלא בשבועה. והתם מפרש לה. **אינהו** — בני ארץ ישראל. **מיכל אכלי ליה** — דקסברי חלב טהור הוא.

ולדידן

וגו', והייתור שבתיבות 'ואת כל' בא לרבות **ולְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַדַּקִּין** – החלב המכסה את צינור המעיים במקום יציאתו מן הקיבה, שדינו כחלב המכסה את הקרב מפני שהוא מחובר בו ודומה לו שפרוש כשמלה כמותו, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,** מתיבות אלו למדים **לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּבָה,** שאף אותו יש להקריבו ואסור כמותו. אבל לשיטת רבי ישמעאל, חלב שעל גבי הקיבה אינו בכלל ריבוי הכתוב, והיינו הסיוע של רבי ישמעאל לכהנים הנזכר לעיל, שהתיר להם החלב שעל הקיבה הניתנת להם במתנות כהונה.

מקשה הגמרא על מה ששנינו שרבי ישמעאל הוא המתיר ורבי עקיבא האוסר: **וּרְמִינְהִי** – הביאו להקשות מברייתא אחרת שסותרת לזו, נאמר בפסוק 'אֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב', ונחלקו התנאים מה בא פסוק זה לרבות, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** בא הפסוק לרבות לאיסור כל חלב הדומה לזה, **מַה** – כשם **שחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב** שהוזכר בתחילת הפסוק לאיסור, צורתו היא שיש עליו **קְרוּם** דק **וְהוּא נִקְלָף** ממנו, שאינו אדוק בו כל כך, **אַף כֹּל** חלב בבהמה שיש עליו **קְרוּם** דק **וְהוּא נִקְלָף** ממנו התרבה מפסוק זה ואסור באכילה, ולפי זה חלב הקיבה אף הוא בכלל החלבים האסורים, שגם בו יש 'קרום ונקלף'.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אין די בדמיון לחלב המכסה במה שיש בו 'קרום ונקלף' בלבד כדי לאוסרו, אלא רק חלבים שדומים לו ביותר, וכך יש לנו ללמוד, **מַה חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב,** צורתו היא שהוא עצמו **תּוֹתָב** – פרוש כשמלה על הקרב כולו כיריעה אחת, וניתן ליטלו בשלמות מעל הקרב שאינו אדוק כל כך, וגם יש עליו **קְרוּם וְהוּא נִקְלָף** ממנו, **אַף כָּל** חלב שדומה לזה לגמרי, שגם הוא **תּוֹתָב, קְרוּם וְנִקְלָף,** התרבה מפסוק זה, ולפי זה חלב הקיבה אינו בכלל החלבים האסורים, שאינו תותב שהרי עשוי חתיכות חתיכות והוא אדוק לקיבה. מפורש אם כן בברייתא זו שחלב הקיבה לרבי ישמעאל אסור ולרבי עקיבא מותר, וזה סותר לברייתא השנויה לעיל שרבי ישמעאל מתיר ורבי עקיבא אוסר.

מתרצת הגמרא: **שָׁלַח רָבִין** ליישב זאת **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן,** אכן כפי ששנינו בברייתא זו האחרונה, **כָּךְ הִיא הַצָּעָה** – סדר הדברים הנכון **שֶׁל מִשְׁנָה** – של מחלוקת זו שנשנתה, שרבי ישמעאל אוסר ורבי עקיבא מתיר, **וְבכדי** שלא תהיה סתירה מהברייתא הקודמת, **אֵיפּוּךְ קַמֵּיְיתָא** – יש להגיה בברייתא הראשונה ולשנות בה להיפך, דהיינו שרבי ישמעאל מרבה חלב הקיבה ורבי עקיבא מרבה חלב הדקין ולא חלב הקיבה.

שואלת הגמרא: **מַאי חָזֵית** – מדוע נראה בעיניך **דְּאַפְּכַתְּ קַמֵּיְיתָא** – שיש להפוך את גירסת הברייתא הראשונה, שמא **אֵיפּוּךְ בַּתְרֵיְיתָא** – יש להגיה בברייתא השניה ולשנות בה להיפך, דהיינו שרבי ישמעאל מתיר ורבי עקיבא אוסר. מתרצת הגמרא: מסתבר יותר שלא להגיה בברייתא השניה, משום **דשַׁאנֵי הָכָא** – שברייתא זו נשנתה באופן שונה מהראשונה, **כֵּיוָן דְּקָתָנֵי** – שכתוב בה 'מַה חלב' וכו', כלומר שדורשת את המקרא ומדקדקת כיצד לדמות לחלב שאסרה תורה ומה להביא לרבות באיסור זה, אם כן גירסת ברייתא זו **דַּיּוּקָא** – היא המדויקת יותר, ולא ניתן להגיה בה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שיש להגיה את הברייתא הראשונה וכפי ששנינו בברייתא השניה שרבי ישמעאל אוסר ורבי עקיבא מתיר, אם כן בדברי רבי אושעיא שאמר שמנהג היתר אכילת חלב הקיבה הוא כשיטת רבי ישמעאל, קשה, וכי **כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שיטה זו, והרי **כְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא,** שהוא זה שהתיר חלב שעל גבי הקיבה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** מה שרבי אושעיא ייחס שיטה המתירה לרבי ישמעאל, אין זו שיטת עצמו אלא שֶׁרבי ישמעאל **אָמַר** זאת **מִשּׁוּם אֲבוֹתָיו** להתיר, **וְלֵיהּ** – ואמנם הוא עצמו **לֵא סְבִירָא לֵיהּ** להתיר, וכפי ששנינו לעיל שרבי ישמעאל אסר.

הגמרא מביאה הבדל נוסף שיש במיני החלבים השייך לנידון משנתינו בבהמה שנעשית טריפה משום נקב באיברים ונסתם הנקב על ידי חלב, שיש מן החלבים שמועילים וסותמים את הנקב ואינה טריפה, ויש שאינם סותמים: **אָמַר רַב, חֵלֶב טָהוֹר** המכסה נקב באחד האיברים שכשניקבו טריפה, **סוֹתֵם** – הרי זה נחשב סתימה מעולה וכשירה הבהמה, וזאת מפני טבעו שהוא אדוק מאד בבשר שהוא מונח עליו. אבל חלב **טָמֵא אֵינוֹ סוֹתֵם** בסתימה מעולה וטריפה הבהמה, מפני טבעו שאינו אדוק בבשר, שהרי הוא 'תותב', והיינו כשמלה הנפרדת מהגוף. **וְרַב שֵׁשֶׁת אוֹמֵר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין חלב טהור ובין חלב טמא **סוֹתֵם** את הנקב אף שאינו אדוק כל כך, וכשירה הבהמה.

מסתפקת הגמרא: **בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, חֵלֶב חַיָּה** שלא נאסר כלל באכילה, הנמצא במקום שכנגדו בבהמה הוא טמא, **מַאי** – מה הדין כאשר חלב זה מכסה נקב באחד מאיברי החיה. ומבארת הגמרא את צדדי הספק: האם **דַּיּוּקָא אָמַר** רב **חֵלֶב טָהוֹר** זה המותר באכילה, **סוֹתֵם, וְהַאי** חלב חיה **נַמִּי טָהוֹר הוּא** ואם כן סותם, **אוֹ דִּלְמָא** הטעם שחלב טהור סותם, הוא **מִשּׁוּם דְּמְהַדֵּק** ומחובר היטב לבשר, **וְהַאי** חלב זה של חיה הרי **לֵא מְהַדֵּק** בבשר, ואין בכוחו לסתום.

פושטת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, מַאי תִּיבְעֵי לֵיהּ** – אינו מובן מהו ספיקו של רבי זירא, שהרי **נָהֵי** דְּחלב חיה **שָׁרֵי** – מותר **בַּאֲכִילָה** מגזירת הכתוב, אך מכל מקום **אַהֲדוּקֵי לֵא מְהַדֵּק** – לענין הידוקו וחיבורו לבשר הרי חלב חיה טבעו הוא כחלב בהמה שאינו מהודק לבשר שמונח עליו, ואם כך ודאי שאינו סותם.

מביאה הגמרא מעשה שפסקו בו האמוראים בנקב שחלב טמא סתמו: **הַהוּא נֶקֶב דְּסָתְמָה חֵלֶב טָמֵא, דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא** שיפסוק דינו, **אָמַר רָבָא, לְמַאי נִיחוּשׁ לָהּ,** הלא משני טעמים אין לאסור, **חָדָא, דְּהָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת חֵלֶב טָמֵא נַמִּי סוֹתֵם,** ויש לסמוך עליו אף שרב חולק עליו ומחמיר, **וְעוֹד,** אף אם תסבור בשאר מקומות שרב ורב ששת חולקים יש לפסוק כרב, מכל מקום יש טעם נוסף להתיר שהרי **הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,** שכך מצינו בפרשת נגעי בתים (ויקרא יד לח), שציותה התורה לפנות את הכלים מן הבית שבו נראה הנגע, מחשש שיטמא הכהן את הבית ויטמאו כל אשר בתוכו, ואם כן אף בנידון כאן יש לחוש להפסד ממון, ומשום כך יש להכשיר את הנקב. **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרָבָא,** האיך אפשר להתיר על סמך זאת, והרי **רַב** הוא זה שאסר ויש לחוש לדבריו, **וְעוֹד,** הרי הנידון הוא לענין **אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא** של טריפה, **וְכִיצַד אַתְּ אָמְרַתְּ** שיש להתיר במקום שיש הפסד ממון מטעם שה**תּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל,** והרי יש להחמיר בכל השייך לאיסור דאורייתא.

מביאה הגמרא ענין אחר שבו סבר רבא להקל מטעם שהתורה חסה על ממונם של ישראל וחלקו עליו: במסכת תרומות (פ"ח מ"ד) שנינו, 'שלשה משקין אסורים משום גלוי, המים והיין והחלב'. והיינו, אסרו חכמים לשתות משקים שנשארו מגולים, משום סכנת נפשות, מחשש שמא שתה מהם נחש ובתוך כך הטיל בהם ארס. מספרת הגמרא: **מַנְיוּמִין** [–שם אדם] **כַּנְדּוּקָא** – מוכר כדים **אִינְּלִי לֵיהּ בַּסְתָּקָא דְּדוּבְשָׂא** – נשאר לו מגולה כד של דבש, **אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא** שיפסוק דינו, **אָמַר רָבָא, לְמַאי נִיחוּשׁ לָהּ,** הלא משני טעמים אין לאסור, **חָדָא,** דִּתְנַן (שם), **שְׁלֹשָׁה מַשְׁקִים אֲסוּרִים מִשּׁוּם גִּילוּי, הַיַּיִן, וְהַמַּיִם, וְהֶחָלָב,** שמהם דרך הנחשים לשתות, **וּשְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִים מוּתָּרִים,** שאין נחש שותה מהן, ואם כן אין לנו לאסור את הדבש המגולה, **וְעוֹד** טעם להתיר, שהרי **הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל** כנזכר לעיל. **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרָבָא,** כיצד אפשר להתיר, והרי **רַבִּי שִׁמְעוֹן** סובר שיש בדבש חשש גילוי כדלהלן, **וְטעם** נוסף להחמיר, **שסַכָּנַת נְפָשׁוֹת** יש באכילת דבש שהתגלה **וְאיך אַתְּ אָמְרַתְּ** שיש להתיר מטעם שה**תּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,** והרי במקום סכנה יש להחמיר.

מבררת הגמרא: **רַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי הִיא** – היכן מצינו את דעתו של רבי שמעון בענין זה. עונה הגמרא: **דְּתַנְיָא, חֲמִשָּׁה** משקים **אֵין בָּהֶם** איסור **מִשּׁוּם גִּילוּי,** שאין דרך הנחשים לשתות מהם, ואלו הם, **צִיר** של דגים, והוא המשקה היוצא מהם כשכובשין אותן במכבש ונעשה חזק כחומץ ומטבלים בו, **וְחוֹמֶץ, שֶׁמֶן וּדְבַשׁ וּמוּרְיָים** – שומן דגים שמערבין בו קרבי דגים. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף הֵן** – משקים אלו **יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם גִּילוּי,** שדרך הנחשים לשתות מהם. **וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן**

וְלִדִידָן – לנו בני בבל, אף אם איננו אוכלים אותו, אך האם נאמר **דְּמִיסְתַּם נַמִּי לֹא סָתְיָם** – שגם לענין סתימת נקב יחשב כחלב טמא שאינו סותם, כלומר, אף אם איננו סומכים בזה על מנהג ארץ ישראל לאוכלו, מכל מקום לענין סתימת נקב דינו כחלב טהור וסותם אף לבני בבל. ויש לשמוע מדבריו של רב נחמן שהחלב שבו נחלקו מנהגי ארץ ישראל ובבל הוא הסותם, והוא שקראו בר חימצא, ועל כך אמר שבו נחלקו בני בבל וארץ ישראל.

מוסיפה הגמרא ומבארת על מה נחלקו. הקיבה צורתה שהיא כפופה בקשת, ויש בה חלב שמונח מעל הכפיפה והוא הנקרא 'דאקשתא', כלומר על הקשת ממעל, ויש בה אחר שמונח בתוך הכפיפה והוא הנקרא 'דאייתרא', היינו על מקום יתר הקשת. מבארת הגמרא: **דְּאַקַּשְׁתָּא** – החלב שעל הקשת, **כּוּלֵּי עָלְמָא** – בין בני בבל ובין בני ארץ ישראל **לֹא פְּלִיגֵי דַּאֲסִיר,** שהרי הוא אינו מחובר לקיבה אלא במקום אחד באמצעיתו, וכולו הוא נפרד כ'תותב', כדלעיל (מט:), שחלב שהוא כתותב שפרוש כשמלה אסור בין לרבי ישמעאל ובין לרבי עקיבא, **כִּי פְּלִיגֵי** – וכל שנחלקו הוא רק בחלב **דְּאַיְיתְרָא** – שעל היתר, שהוא מחובר לקיבה ואינו 'תותב' אלא שיש בו קרום ונקלף, שבני בבל סברו כרבי ישמעאל שכל שהוא קרום ונקלף אף שאינו 'תותב' הרי הוא אסור, וחלב זה שעל היתר שכך הוא צורתו, אף הוא אסור. ובני ארץ ישראל סברו כרבי עקיבא שכל שאינו 'תותב' אף שהוא קרום ונקלף אינו חלב אסור ולכן אוכלים אותו.

אִיכָּא דְּאָמְרֵי לבאר מחלוקתם כך, בחלב **דְּאַיְיתְרָא** שאינו 'תותב', **כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי דְּשָׁרֵי** – שהוא מותר, שכולם הלכו בשיטת רבי עקיבא שכל שאינו 'תותב' אינו אסור, **כִּי פְּלִיגֵי** בחלב **דְּאַקַּשְׁתָּא,** שהוא מחובר לקיבה רק באמצעיתו, שבני בבל סוברים שנחשב 'תותב' שהרי בכולו אינו מחובר, ולפיכך נהגו בו איסור. ובני ארץ ישראל סוברים שמשום חיבורו שבאמצעיתו אינו נחשב 'תותב' והתירהו.

מביאה הגמרא שאכן מצינו שבני ארץ ישראל הקילו לאכול חלב זה: **כִּי הָא** – כמו שמצינו **דְּאָמַר רַב אַוְיָא אָמַר רַבִּי אַמִּי** [שהיה מבני ארץ ישראל] שבחלב דאייתרא **מְקַמְּצִין** – חותכים ממנו מעט למעלה, שאין לאוכלו מפני חלב הקרב האסור ששוכב עליו, ואוכלים השאר. **וְכֵן אָמַר רַבִּי יַנַּאי מִשּׁוּם זְקֵן אֶחָד, מְקַמְּצִין.**

מביאה הגמרא שגם נהגו כך הלכה למעשה: **אָמַר רַב אַוְיָא, הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ** – הייתי עומד לפני **דְּרַבִּי אַמִּי,** וראיתי **שקָמְצוּ** והסירו מעט מחלב זה והשליכו **וְהָכוּ לֵיהּ** – והגישו לו את השאר **וְאָכַל.**

מביאה הגמרא מעשה שבו ראינו חילוק המנהגים: **שַׁמְעֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא** – משמשו של רבי חנינא **הֲוָה קָאֵי קַמֵּיהּ** – היה עומד ומשמש לפני **דְּרַבִּי חֲנִינָא,** הביאו לפניו חלב דאייתרא, **אָמַר לֵיהּ** רבי חנינא למשמשו, **קְמוֹץ** – חתוך והשלך החלק הסמוך לחלב הקרב, ואת השאר **הַב לִי דְּאֵיכוּל, חַזְיֵיהּ דַּהֲוֵי קָמְחַסֵּם** – ראהו רבי חנינא למשמשו שהוא מהסס מלהגיש לו, **אָמַר לֵיהּ** רבי חנינא, ממה שאתה מהסס ניכר **דַּבְּלָאָה אַתְּ** – שמבני בבל אתה שנוהגים בו איסור, ואם כן **גּוּם שְׁרֵי** – חתוך בשוה עד השורש והשליכהו כולו, שאין לאוכלו.

מביאה הגמרא נידון נוסף בענין סתימת נקב: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בְּנֵי מַעְיָין שֶׁנִּיקְּבוּ וְלֵיחָה** הנמצאת בפנים המעיים דבוקה **וסוֹתֶמֶתְן** לנקב, **כְּשֵׁרָה.** מבררת הגמרא: **מַאי לֵיחָה** – באיזו ליחה אמרו שבכחה לסתום וכשירה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, שִׁירְקָא דְּמַעְיָא** – הליחה הדבוקה בתוך המעיים מבפנים **דְּנָפִיק אַגַּב דּוּחֲקָא** – שאינה יוצאת אלא בדוחק רב ועל ידי סכין, אבל ליחה שאינה דבוקה כל כך אין בכחה לסתום.

מביאה הגמרא שמועה הקובעת את ההלכה בענין זה: **גְּמִירֵי חַבְרַיָּא** – קיבלו חבריו **דְּרַבִּי אַבָּא מֵרַבִּי אַבָּא, וּמַנּוּ** – ומיהו מחבריו של רבי אבא שקיבל ממנו, **רַבִּי זֵירָא. וְאָמְרֵי לַהּ** – ויש אומרים **דַּחַבְרַיָּא דְּרַבִּי זֵירָא** קיבלו **מֵרַבִּי זֵירָא, וּמַנּוּ רַבִּי אַבָּא.** וכך קיבל ממנו, (**אָמַר רַבִּי אַבָּא**) **בְּרִיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, הָכִי אָמַר** (**רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר**) **רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בִּטְרֵפָה, וַהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּאֵבֶל,** כמו שיבואר להלן.

מבארת הגמרא: **הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בִּטְרֵפָה,** היינו **הָא דַּאֲמָרָן** לעיל שבני מעיין שניקבו וליחה סותמתן כשירה. ומבררת הגמרא: מה שאמר הלכה **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּאֵבֶל, מַאי הִיא** שיטת רבי שמעון ובאיזה דין נאמרה.

הברייתא במסכת מועד קטן (כא:) דנה באדם ששמע באיחור על מיתת קרובו שחייב עליו באבילות, ובא לישב את ימי האבילות עם שאר האבלים. נחלקו תנא קמא ורבי שמעון, האם הוא מונה לעצמו את שבעת ימי האבילות, או שכיון שעיקר מנין ימי האבילות הולכים לפי הישובים בבית, הרי הוא נגרר אחריהם ומונה עמם את ימי האבילות, ואף אם ישב פחות משבעה ימים די בכך.

מבארת הגמרא: דברי רבי יוחנן נאמרו על מה ששנינו מחלוקת תנאים בענין אבילות, **דְּתַנָּן** בברייתא (מו"ק כא:), אחד מן המתאבלים שלא היה עם בני הבית בשעת הקבורה, **כָּל** – בתוך **שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים** ממיתת המת, **בָּא מִמְּקוֹם קָרוֹב** – אם הוא היה בתוך מהלך יום אחד ובא לשבת באבילות יחד עם שאר האבלים, **מוֹנֶה עִמָּהֶן** את ימי האבילות כמניינם, ואינו מונה שבעה ימים מתחילה, אולם אם בא **מִמָּקוֹם רָחוֹק** יותר ממהלך יום אחד, **מוֹנֶה לְעַצְמוֹ** שבעה ימים, ואינו מצטרף למניינם.

מִכָּאן וְאֵילָךְ, אם בא לאחר שכבר ישבו שלשה ימים באבילות, **אֲפִילּוּ בָּא מִמָּקוֹם קָרוֹב** אינו מצטרף עמהם אלא **מוֹנֶה לְעַצְמוֹ** שבעה ימים מתחילה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** בא האבל **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי,** אם **בָּא מִמָּקוֹם קָרוֹב, מוֹנֶה עִמָּהֶן** – מצטרף למניינם ומסיים עמם את האבילות, כיון שבא כשעדיין לא נסתיימה האבילות. ועל כך אמר רבי יוחנן הלכה כרבי שמעון.

מספרת הגמרא: **אָמַר מַאן דְּהוּא** – אמר אחד מן התלמידים ששמע פסק זה, **אֵיזְכֵי וְאֵיסַּק** – אזכה ואעלה לארץ ישראל למקומו של רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא, **וְאֵגְמְרֵהּ לִשְׁמַעְתָּא מִפּוּמֵיהּ דְּמָרֵהּ** – ואלמד את השמועה מפי החכם עצמו שאמרה. **כִּי סָלִיק** – כאשר עלה אותו תלמיד לארץ ישראל, **אַשְׁכְּחֵיהּ** – מצאו **לְרַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא** בעל המימרא, **אָמַר לֵיהּ** – שאלו התלמיד לרבי אבא, האם **אָמַר מַר הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בִּטְרֵפָה. אָמַר לֵיהּ** רבי אבא, **הָא** – הרי לא אמרתי שהלכה כן, אלא להיפך, **אֵין הֲלָכָה** כמותו בטריפות, **אָמְרֵי** – שאל התלמיד שוב, הדבר הנוסף שאמרו בשמך שהלכה **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּאֵבֶל, מַאי** – האם נכון הוא שפסקת הלכה כמותו. **אָמַר לֵיהּ** רבי אבא, **פְּלוּגְתָּא נִינְהוּ** – מחלוקת יש בזה אם הלכה כרבי שמעון באבל או לא, **דְּאִיתְּמַר, רַב חִסְדָּא אָמַר, הֲלָכָה** כרבי שמעון, **וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה** כרבי שמעון. **וְרַב נַחְמָן אָמַר, אֵין הֲלָכָה.**

פוסקת הגמרא: **וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בִּטְרֵפָה,** ואפילו אם הליחה סותמת את הנקב הבהמה טריפה. **וַהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּאֵבֶל,** שאף אם בא ביום השביעי מצטרף לאבילי הבית. והטעם שיש לפסוק כמותו באבל, משום **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמֵּיקֵל בְּאֵבֶל,** ולכן כאן שרבי שמעון הוא המיקל, שאף ביום השביעי מצטרף עם שאר האבלים ואינו צריך למנות שבעה ימים שלמים, הלכה כמותו.

מביאה הגמרא דין נוסף בהכשרת נקב הנמצא באחד האיברים הפנימיים: **אָמַר רַב שִׁימִי בַּר חִיָּיא,** אם נמצא נקב בבהמה במעיים, ואין ידוע אם נעשה בחייה וטריפה, או שנעשה לאחר שחיטה, **מַקִּיפִים בִּבְנֵי מַעְיִים** – נוקבים נקב אחר נוסף בצידו, סמוך לנקב הקיים המסופק, ומשווים בין הנקבים, ואם נמצאו דומים זה לזה במראיהם, ניתן להכשירה, שעל ידי כך ידוע שנעשה לאחר שחיטה, שהרי שוה במראהו לנקב השני שעתה ניקב, ואילו היה זה הנקב הקיים נעשה לפני שחיטה, לא היו דומים במראיהן זה לזה.

מביאה הגמרא מעשה רב בהלכה זו, שבו מתבאר דין נוסף בזה: **הָנְהוּ** – היו **בְּנֵי מַעְיִים** שנמצא בהם נקב ולא היה ניכר אם מחיים או לא, **דְּאִתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּא** שיפסוק בכשרות הבהמה. **אַקְּפִינְהוּ** – עשה רבא נקב אחר בצידו של הנקב הנמצא כדי לראות אם שוים הם

המשך בעמוד סה

רש"י

ולדידן אפילו מיסתם נמי לא סתים — בתמיה: לדידן, בני בבל, נהי דלא אכלי ליה — להכי מיהא מחזקינן ליה בחלב טהור להיות סותם. שמע מינה: ההיא דפליגי ביה בני ארץ ישראל ובני בבל קרי ליה רב נחמן "בר חימצא", והיינו דאייתרא, חלב שבמקום היתר. שהקיבה עשויה כקשת, ומבחוץ קרי "דאקשתא", ומבפנים לעוגל קרי "דאייתרא" = חבל, ובדאייתרא פליגי, כדמפרש ואזיל. **דאקשתא כולי עלמא לא פליגי** — דבין לבני בבל ובין לבני מערבא אסור. דאפילו רבי עקיבא דאמר לעיל (חולין מט,ב): תותב קרום ונקלף אסור, דהאי נמי לתותב דמי, שאינו מחובר אלא באמצע הקשת שקורין *1פישט"א. **כי פליגי דאייתרא** — בני בבל סברי לה כרבי ישמעאל דאמר: כל קרום ונקלף חלב טמא הוא, והאי נמי קרום ונקלף הוא. ובני מערבא כרבי עקיבא דבעי תותב קרום ונקלף, והאי לאו תותב הוא. **איכא דאמרי** — דאייתרא כולי עלמא [לא פליגי] דשרי, דכרבי עקיבא סברי להו. **כי פליגי דאקשתא** — מאן דאסר סבר: תותב הוא, ומאן דשרי סבר: כיון דמחובר במקצת — לאו תותב הוא. ולהאי לישנא בתרא לא מתוקמא מילתיה דרב נחמן, דכיון דבאקשתא דפליגי ביה אמר רב נחמן דסתים — כל שכן דאייתרא, דכולהו שרו, ואם כן מאן לא סתים? ודרב נחמן אלישנא קמא. והכי מסתברא כלישנא קמא, כדאמרינן ב"מקום שנהגו" (פסחים נא,א): כי אתא רבה בר בר חנה אכל דאייתרא, עול לגביה רב אויא וכסייה מן קמיה, משום דבני בבל אסרי לה. ולדידן תרווייהו אסירי, דבתר בני בבל גררינן, דאנן בני גולה אנן, וכלישנא קמא ולחומרא. דכל היכא דאיכא תרי לישני בגמרא, אי מידי דאורייתא הוא — זיל לחומרא, ובדרבנן — זיל בתר בתרא. **כי הא** — אלישנא קמא קאי. **רבי אמי** — מערבאה הוא, ואמר: מקמצין, נוטלין ממנו מעט למעלה מההיא דאייתרא, מפני שחלב הקרב שוכב עליו, ואוכלין השאר. **מחסם** — לשון (דברים כה) "לא תחסום" — מגמגם. **בבלאה את** — שנהגו בו איסור. **גום** — חתוך עד עיקרו כולו והשלך. גום — כמו "גוממו עם השופי" לקמן (חולין צב,ב). **ליחה** — מבפנים היא. **שירקא דמעייא** — *2גליד"א, ואדוקה בהן מבפנים, ומוציאין אותה מהם בדוחק. **גמירי חבריא דרבי אבא מרבי אבא** — הא שמעתא לקמן דרבי אבא בריה דרבי חייא. ולאו היינו רבי אבא קמא. **כל שלשה ימים הראשונים** — של אבלות. **בא ממקום קרוב** — אם לא היה אחד מן האבלים בבית, והיה במקום קרוב בתוך מהלך יום אחד, וראוי הוא לדעת בו ביום, אף על פי שלא ידע — חל אבלות עליו, ובלבד שיבא בתוך שלשה ימים, ומונה אבלותו מיום ראשון. **אמר מאן דהוא** — אחד מן התלמידים, ולא היו זכורין אלו שסידרו הגמרא מי הוה. **אזכי ואיסק** — לארעא דישראל, לאתריה דרבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא. **ואגמרה** — לשמעתא דרבי חייא בר אבא, ואגמרה משמיה אי אמר הלכה כרבי שמעון או לא. ואין הלכה כרבן שמעון [בן גמליאל] — התלמוד קא פסיק לה. **מקיפין בבני מעיים** — אם נמצאו נקובים, ואין אנו יודעין אם קודם שחיטה ואם לאחר שחיטה — נוקבין נקב אחר בצידו ורואין, אם מראיהן שוין — כשרה, דבידוע שלאחר שחיטה היה. **ממשמש בהו** — ממשמש בהן בנקבים האחרים, ונהפכו למראה אחד. **ואדמו** — ואכשרה. **מנא לך הא** — שידעת לעשות חכמה זו. **אמר ליה** — מעצמי הבינותי, דאמינא: כמה ידי ממשמשות בנקבין קמאי מקמי דליתי קמיה דמר. **כרבי יוחנן** — בכל מילי. לישנא אחרינא: רבי יוחנן חכים בטרפות, דאמרינן לקמן: שדר ליה שמואל תריסר גמלי ספיקי דטריפתא בפרק "גיד הנשה" (חולין צה,ב). **מקיפין בריאה** — היכא דליכא למיתלי בטבחא. **ערוגה** — דופן הריאה ימיני או שמאלי. **מדקה לדקה** — אפילו בהמה אחרת דוגמתה. לישנא אחרינא: מגסה לגסה — מאומה לאומה, ומדקה לדקה — מאונא לאונא. וזאת נראית לי, שאין מקילין כל כך. **מקיפין בקנה** — אם נמצאת פסוקה לאחר זמן, או קדורה כאיסר. **באותה חוליא** — לענין קדורה כאיסר נקט לה. חוליא — שלש טבעות, דטבעת אחת אין עוגל כאיסר. וקודרין עוד אחרת באותה חוליא עצמה ומקיפין. **בר חוליא** — הוא קלישות הקנה מן הצדדין ומתחתיה, שרצועות הבשר מחברת ראשי הטבעות. ואף התנוך הולך ודק מעוביו מאמצעיתו ולצדדין לכאן ולכאן על פני כל הקנה. **מחוליא לבר חוליא** — ממקום עוביה של זו למקום קלישותה של זו. **חלחולת** — היא כרכשא, *3טבחיי"א. **מעמידות** — סותמות אותה, שהרי אדוקה בהן. **מקום הדבק** — שהיא דבוקה בירכים. **ברובו** — אפילו נקדר וניטל דופנה עליון או תחתון ברובו — כשרה, שאין דרך הריעי היוצא דרך הנקב לחזור לאחוריו וליפול לתוך חלל הגוף, מפני שמקום דחוק הוא, השדרה מלמעלה, ועצמות האליה שקורין *4הנקא"ש, ומכאן ולמטה הן מחוברין בחסחוס.

בוקי

תוספות

כי פליגי דאייתרא — ההיא דפסחים פרק "מקום שנהגו" (נא,א) כי סליק רבה בר בר חנה אכל דאייתרא — מיתוקם כי האי לישנא.

דאייתרא כולי עלמא לא פליגי דשרי — ולהאי לישנא מפרש מילתא דרב נחמן בניחותא: אינהו מיכל קא אכלי ליה, השתא לדידן דלא אכלינן, אפילו סותם אינו. ולא כפירוש הקונטרס, דפירש דלהאי לישנא בתרא לא מתוקמא מילתיה דרב נחמן.

אפילו ביום שביעי בא ממקום קרוב מונה עמהם — לכאורה היה נראה דיום שביעי לאו דוקא, אלא בלילה של שביעי, דאכתי לא פסק אבלות מינייהו, דאי ביום השביעי — הא מקצת היום ככולו ואין שייך לומר מונה עמהם. ומיהו, אפילו ביום שביעי ממש איירי, דבמועד קטן (כב,א) מוקי לה כשעדיין המנחמים אצלו, דאכתי קאי באבלותיה עד שילכו להם.

מדקה לדקה ומגסה לגסה — פירש רבינו חננאל: מסתמא מבהמה דקה לבהמה דקה להקל, דאי באונא ואומא — הוה ליה למימר קטנה וגדולה, כדאמר רבי יהודה גבי כרס.

ואיזהו

וּלְדִידַן - מִיסְתַּם נַמִי לָא סָתֵים?! דְּאַקַּשְׁתָּא - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דַּאֲסִיר, כִּי פְּלִיגִי - דְּאַיִּיתְרָא. אִיכָּא דְאָמְרִי: דְּאַיִּיתְרָא - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּשָׁרֵי, כִּי פְּלִיגִי - דְּאַקַּשְׁתָּא, כִּי הָא דְּאָמַר רַב אָוְיָא אָמַר רַבִּי אַמִּי: מְקַמְּצִין, וְכֵן אָמַר רַבִּי יַנַּאי מִשּׁוּם זָקֵן אֶחָד: מְקַמְּצִין. אֲמַר רַב אָוְיָא: הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַמִּי, קְמַצוּ וַהֲבוּ לֵיהּ וַאֲכַל. שַׁמָּעֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא הֲוָה קָאֵי קַמֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, אֲמַר לֵיהּ: קְמוֹץ, הַב לִי דְּאֵיכוּל! חַזְיֵיהּ דְּהָוֵי קָמְחַסַּם, אֲמַר לֵיהּ: בַּבְלָאָה אַתְּ, גּוֹם שְׁדֵי! תַּנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בְּנֵי מֵעַיִין שֶׁנִּיקְּבוּ, וְלֵיחָה סוֹתַמְתָּן - כְּשֵׁרָה. מַאי לֵיחָה? אֲמַר רַב כָּהֲנָא: שִׁירְקָא דְּמֵעַיָּיא דְּנָפֵיק אַגַּב דּוּחְקָא. גְּמִירִי חַבְרַיָּא דְּרַבִּי אַבָּא מֵרַבִּי אַבָּא, וּמַנּוּ - רַבִּי זֵירָא; וְאָמְרִי לָהּ: חַבְרַיָּא דְּרַבִּי זֵירָא מֵרַבִּי זֵירָא, וּמַנּוּ - רַבִּי אַבָּא. אָמַר רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, הָכִי אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בִּטְרֵפָה, וַהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּאָבֵל. הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בִּטְרֵפָה - הָא דַּאֲמַרַן. כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּאָבֵל מַאי הִיא? דִּתְנַן: כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, בָּא מִמָּקוֹם קָרוֹב - מוֹנֶה עִמָּהֶן, מִמָּקוֹם רָחוֹק - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ; מִכָּאן וְאֵילָךְ, אֲפִילּוּ בָּא מִמָּקוֹם קָרוֹב - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, בָּא מִמָּקוֹם קָרוֹב - מוֹנֶה עִמָּהֶן. אֲמַר מַאן דְּהוּא: אֶיזְכֵּי וְאֶיסַּק וְאֶגְמְרָהּ לִשְׁמַעֲתָא מִפּוּמֵיהּ דְּמָרָהּ. כִּי סְלֵיק אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אֲמַר לֵיהּ: אֲמַר מָר הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בִּטְרֵפָה? אֲמַר לֵיהּ: הָא "אֵין הֲלָכָה" אֲמַרִי! - כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּאָבֵל, מַאי? אֲמַר לֵיהּ: פְּלוּגְתָּא נִינְהוּ. דְּאִיתְּמַר, רַב חִסְדָּא אָמַר: הֲלָכָה, וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה, וְרַב נַחְמָן אָמַר: אֵין הֲלָכָה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בִּטְרֵפָה, וַהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּאָבֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמֵּיקֵל בְּאָבֵל. אָמַר רַב שִׁימִי בַּר חִיָּיא: מַקִּיפִים בִּבְנֵי מֵעַיִים. הָנְהוּ בְּנֵי מֵעַיִים דַּאֲתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אַקְּפִינְהוּ וְלָא אִידְּמוּ. אֲתָא רַב מְשָׁרְשִׁיָּא בְּרֵיהּ, מְמַשְׁמֵשׁ בְּהוּ וְאִידְּמוּ. אֲמַר לֵיהּ: מְנָא לָךְ הָא? אֲמַר לֵיהּ: כַּמָּה יְדֵי מְמַשְׁמְשׁוּ בְּהָנֵי מִקַּמֵּי דְּלֵיתֵי לְקַמֵּיהּ דְּמָר! אֲמַר לֵיהּ: חַכִּים בְּרִי בִּטְרֵפוֹת כְּרַבִּי יוֹחָנָן! רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: מַקִּיפִים בָּרֵיאָה. אֲמַר רָבָא: לָא אֲמַרַן אֶלָּא בְּאוֹתָהּ עֲרוּגָה, אֲבָל מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה - לָא. וְהִלְכְתָא: אֲפִילּוּ מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה; מִדַּקָּה לְדַקָּה, וּמִגַּסָּה לְגַסָּה, אֲבָל לֹא מִגַּסָּה לְדַקָּה, וְלֹא מִדַּקָּה לְגַסָּה. אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: מַקִּיפִין בַּקָּנֶה. אֲמַר רַב פַּפָּא: לָא אֲמַרַן אֶלָּא בְּאוֹתָהּ חוּלְיָא, אֲבָל מֵחוּלְיָא לְחוּלְיָא - לָא. וְהִלְכְתָא: אֲפִילּוּ מֵחוּלְיָא לְחוּלְיָא, וּמִבַּר חוּלְיָא לְבַר חוּלְיָא; אֲבָל לָא מֵחוּלְיָא לְבַר חוּלְיָא, וְלָא מִבַּר חוּלְיָא לְחוּלְיָא. אָמַר זְעֵירִי: חַלְחוֹלֶת שֶׁנִּיקְּבָה - כְּשֵׁרָה, הוֹאִיל וִירֵיכַיִם מַעֲמִידוֹת אוֹתָהּ. וְכַמָּה? אֲמַר רַבִּי אֶילְעַי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָקוֹם הַדָּבֵק - בְּרוּבּוֹ, שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הַדָּבֵק - בְּמַשֶּׁהוּ. אֲמַרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן, אֲמַר: לָאו מִי אָמִינָא לְכוּ לָא תִּתְלוּ בֵּיהּ

בוקי

תוספות

ואיזהו כרס החיצונה בשר החופה את רוב הכרס — ואם תאמר: אם כן חסר להו משמונה עשרה טרפות, דבשר החופה את רוב הכרס הוא משב שמעתא דבריש פירקין! ובריש פירקין (מב,א) פירשתי.

רובא ולא הוי טפח פשיטא — פירוש: פשיטא דרוב מועיל לכולי עלמא! וקצת תימה, מאי קא משני: לא צריכא דאיכא טפח במשהו, מהו דתימא עד דמיקרע בה טפח לא הוה טרפה? ואמאי סלקא דעתך למימר הכי? ורבינו חננאל גריס: דאיכא טפח ומשהו. ורוצה לפרש, רובא דלא הוי טפח — היינו כשאין בכל הכרס טפח. ולכך פריך שפיר: פשיטא דלא בעי טפח, שהרי אין בכולה טפח! ומשני: כגון דאיכא טפח ומשהו, מהו דתימא: כיון דאיכא בכולה טפי מטפח לא מיטרפא עד דמקרע טפח.

לכשתמתח תעמוד על טפח — כשתקיף הסלע בחוט וימתח החוט יהיה בארכו טפח. **מחט** שנמצאת בעובי בית הכוסות בצד אחד כשרה — אבל בהמסס, אפילו מצד אחד שלא נקב מעבר לעבר — טרפה, כך פירש רש"י במקום אחר [שבת לו,א]. ואפילו אם תמצא לומר דאין סברא שיהא טרפה, הואיל ולא ניקב אלא חצי עור, מצינו למימר דכוליה ניקב, וחיישינן שמא הבריא, כי היכי דחיישינן [גבי ושטן] בריש פירקין (חולין מג,א) למאן דחייש לספק דרוסה. והא דקתני במתניתין: המסס ובית הכוסות שנקבו לחוץ, דמשמע דבעינן נקב מפולש — לאו דוקא לחוץ שיהא מפולש, אלא כלומר לחוץ — כלפי חוץ, ולאפוקי נקבו זה לתוך זה. והא דקאמר: מצד אחד כשרה בעובי בית הכוסות, צריך לפרש: אותו צד אחד מבפנים כלפי הריעי. דאי צד שבחוץ כלפי חלל הגוף, אפילו לא ניקב כלל, אלא שנמצא מחט בחלל הגוף — טרפה, דאמר: נקובי נקיב ואתאי. ואין נראה לרבינו תם לומר שיהא טרפה בלא ניקב אלא חצי העור של המסס. ונראה לו דהמסס נמי מצד אחד כשרה, והא דנקט בעובי בית הכוסות מצד אחד כשרה — רבותא קמשמע לן, לפי שיש לו שני עורות, וקמשמע לן דאף על גב שניקב עור אחד שלם, אפילו הכי כשרה עד שניקבו שניהם. ואגב דנקט מצד אחד כשרה — נקט נמי משני צדדין טרפה, אף על גב דמילתא דפשיטא היא. ועוד אומר רבינו תם: דהאי נמי חדוש הוא, דסלקא דעתך אמינא: אפילו משני צדדין, כגון שניקבו שני הערות — כשרה, לפי ששוכב על גבי המסס ומדובק שם בשומן, והוא הדין דאותו דבקות מגין שלא יצא הריעי, מידי דהוה אחלחולת שניקבה וירכים מעמידין אותה דכשרה, קא משמע לן הכא דטרפה. ואם תאמר: הא אמרינן ב"במה מדליקין" (שבת לו,א) גבי הנהו תלת מילי דאישתנו שמייהו, הובלילא בי כסי ובי כסי הובלילא: למאי נפקא מינה — למחט שנמצאת בעובי בית הכוסות. והשתא, מאי נפקותא איתא? הא בתרייהו אמרינן: מצד אחד כשרה משני צדדים טרפה, גם בהובלילא! ויש לומר: דנפקא מינה, שלא תטעה לפרש מה שאמר מצד אחד כשרה — זהו בהובלילא, דהיינו המסס שעתה קורין בית הכוסות. אבל במה שקורין עכשיו הובלילא, היינו מה שהיו רגילים לקרות בית הכוסות — אפילו מצד אחד טרפה, הואיל וניקב עור שלם. אי נמי, שלא נטעה נמי במשני צדדים טרפה, דהוי במה שקורין אותו עכשיו בית הכוסות. דהוא המסס. אבל במה שקורין עכשיו הובלילא, דהוא מה שקורין מתחלה בית הכוסות — אפילו משני צדדין כשרה, דהויא כמו חלחולת שניקבה וירכים מעמידין אותה.

המרוציא

הוא. שאם תמתח — אי הוה מושכו לבאן ולכאן שיכנס העוגל לאורך או לרוחב, תמצא בו טפח באותה קדירה. **תלת קשייתא** — גרעיני תמרה. **בציפא** — עם אוכל הנשאר סביבותיה, כשאוכלין אותה יכנסו שלשה בנקב בדוחק, או בלא ציפא בהרווחה.

בידוע

רש"י

בוקי סריקי — כדים רקים, כלומר, דברים שאינן. **תפיסה** — אחיזת יד. **בטדא** — אצבע. **בתורא** — אפילו בשור גדול די בכך. **סניא דיבי** — *1קרשטי"א בודי"ל, לשון מורי, והוא עשוי ככיס וסתום בראשו. וכך מצאתי באל"ף בי"ת של רבי מכיר: *2בודי"ל שאצל"ר. ולשון סניא דיבי — לפי שהוא מקום מאוס וכחרש ואפילו לזאבים. וכל שאר הכרס קרוי חיצון, ושיעורו ברוב. לישנא אחרינא שמעתי: מן *3דהפצ"א עצמה הוא, מקום שמנקבים שם הטבחים הכרס ומוציאים הפֶּרֶשׁ, מקום שהשנאאי זב. והראשון נראה. **איסתומכא דכרסא** — אני שמעתי *4איסתומכ"א בלעז, ואיני יודע מהו. **מקום צר יש בכרס** — שהוא קרוי כרס הפנימי, וכל שאר הכרס קרוי חיצונה. **נפל כרסא כבירא** — הואיל ואינך יודע היכן הוא לא פירשת לנו כלום. **אמר רב אחא** — אני אפרש אותו מקום צר. **מן המיצר ולמטה** — ממקום שהכרס הולך ומיצר לצד הווישט הוא קרוי פנימי, מפני שנחבא בדופני החזה. **ולמטה** — כשהבהמה תלויה. **מקום שאין בו מילת** — מקום יש בכרס חלק שאין שם אותו צמר שגוררין ברותחים מן הכרס. **בשר החופה** — פירשתיו [חולין מב,ב ד"ה ובשר] וזהו קרום עב העובר על כל החלל וקורין לו *5טינפ"א, וישנו מן החזה ועד הירכים. והכרס הקרוי *3פנצ"א מעוטו נחבא בצלעות החזה, ורובו תחת אותו קרום. ורוב החיצונה דקאמר מתניתין — רואין כמה יש מן הקרום כנגד אותו רוב הכרס, ואם נקרע שם רוב מה שיש מן הקרום כנגד הכרס — טרפה, ואם ממקום שהכרס כלה ולמטה נקרע אותו קרום — כשרה. והיינו דאמרינן לקמן: רובא ולא הוי טפח זו היא ששנינו כו', ואי בכוליה קרום משערינן — אין לך בהמה קטנה שאין ברובּ שלה יותר מטפח. וכל אמוראי דלעיל קרו פנימית וחיצונה בכרס עצמה. **מפרעתה** — צד הכרס הרואה את הקרקע הנראה מיד כשפותחין הבהמה להוציא את המעיים, והיינו דמפרש: היכא דפרעי טבחי. **כולהו שייכן בדרבה** — סניא דיבי, ואיסתומכא, ומקום שאין בו מילת — כולן באותו צד עומדים, או למעלה או למטה, וכי טרפת לה לכל אותו צד בנקב במשהו הנמצא בו — מקיימת להו לכולהו. **אמימר** — מנהרדעא הוה, כדאמרינן ב"שנים אוחזין" (בבא מציעא טז,ב): "אנא מנהרדעא אנא, וסבירא לי שומא הדרא לעולם". **דרב אסי אמר רבי יוחנן** — דאמר לעיל: "ואיני יודע איזהו". **מאי** — אמריתו עלה הא איכא לספוקי בכל הכרס כולו! **אמר ליה כבר פירשה רב אחא** — דהיינו מן המצר ולמטה, וההוא כנגד מפרעתה היא. **ודרבי אבינא** — דאמר: כרס הפנימי בווישט הוא. **ודבני מערבא** — דאמרי: כל הכרס כולו קרוי פנימי, ונידון בנקב משהו. **מאי** — וכיון דלא אפסיק הלכתא עבדינן לחומרא, וטרפינן בכל הכרס בנקב במשהו כבני מערבא. ומיהו, כל הנך טרפות אנן לא טרחינן למידקי בתרייהו, דכל כמה דלא מישתכחן אזלינן בתר רובא, כדנפקא לן בפרק קמא (חולין יא,א) מ"האליה תמימה" ומקראי טובא, ובסירכי דריאה משום דשכיחן בדקינן בתרייהו. **גדולה ממש** — גדולה שבגדולות. **כל שנקרע בה וכו'** — כלומר, כל היכא דמשתכחא או טפח או רובא — טרפה. **רובא פשיטא** — דרובו כבולו. הכי גרסינן: **לא צריכא דהויא טפח במשהו** — אי הויא משהו טפי מרובא הוה מיקרע טפח. **נקדרה** — כמין ארובה עגולה, ורוחב הַקְדִירָה בסלע, מטבע רחב בידוע

בּוּקֵי סְרִיקֵי – כדים ריקים, דברים בלא טעם, שודאי לא אמר שאינה כשירה כשניטל ממנה יותר. אלא **הָכִי אָמַר רַב נַחְמָן**, כאשר נחסר מן החלחולת **בִּמְקוֹם הַדֶּבֶק, אֲפִילּוּ נִיטַּל כּוּלּוֹ, כָּשֵׁר**, לפי שנסתם על ידי העמדת הירכים. **וְהִכשר זה הוּא** דווקא בתנאי **שֶׁנִּשְׁתַּיֵּיר בּוֹ** בנותר מן החלחולת שיעור **כְּדֵי תְּפִיסָה** – אחיזת יד, **וְכַמָּה** הוא שיעור זה, **אָמַר אַבָּיֵי, כְּמְלֹא כַּטְדָּא** – אצבע, ואף **בְּתוֹרָא** – בשור שחלחולתו גדולה די בכך.

שנינו במשנה במיני הטריפות: **הַכֶּרֶס הַפְּנִימִי** שניקבה או שנקרע רוב החיצונה. הגמרא מבארת איזה חלק בכרס נקרא הכרס הפנימית שנקב כל שהוא בה טריפה, ואיזה חלק הנקרא כרס חיצונה שאינה טריפה אלא כשנקרעה רובה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הֵעִיד נָתָן בַּר שִׁילָא רֵישׁ טַבָּחֵיָא דְּצִפּוֹרִי** – ראש השוחטים של העיר ציפורי **לִפְנֵי רַבִּי מִשּׁוּם** [–בשם] **רַבִּי נָתָן, אִי זוֹ הִיא כֶּרֶס הַפְּנִימִית** שנקב כל שהוא בו טריפה, הוא החלק מהכרס הנקרא **סַנְיָא דִּיבֵי** – שנאוי אף לזאבים, מפני שהוא מאוס וכחוש, וכל שאר הכרס נקרא חיצון ושיעורו ברוב. **וְכֵן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה**, שהכרס הפנימי הוא המקום הקרוי **סַנְיָא דִּיבֵי. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר**, הכרס הפנימי הוא החלק הנקרא **אִיסְתּוֹמְכָא דְּכַרְסָא. רַב אַסִּי אָמַר** [–בשם] **רַבִּי יוֹחָנָן, מָקוֹם צַר יֵשׁ בַּכֶּרֶס** ורק הוא הפנימי, **וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶהוּ** מקום זה. **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק**, אם כן שאין ידוע היכן מקום זה, **נָפַל כֶּרֶסָא בְּבִירָא** – נפל פירושו של כרס בבור, כלומר שעדיין לא התפרש מקום הכרס הפנימי. **אָמַר רַב אַחָא בַּר רַב עָוָא אָמַר רַב אַסִּי**, יש בידינו פירושו של מקום צר זה שאמר רבי יוחנן, ותחילתו הוא **מִן הַמִּיצַר** – מן המקום בכרס שהולך ונעשה צר **וּלְמַטָּה** – עד קצהו לצד הושט, וזהו כרס הפנימי, ונקרא כך מפני שנחבא בדופני החזה. **רַבִּי יַעֲקֹב בַּר נַחְמָנִי אָמַר שְׁמוּאֵל**, המקום בכרס **שֶׁאֵין בּוֹ מֵילַת** – צמר, הוא הפנימי. **רַבִּי אֲבִינָא אָמַר גְּנִיבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, הַטְּפַח** האחרון **שבַּוּוֹשֶׁט הַסָּמוּךְ לַכֶּרֶס, זוֹ הִיא כֶּרֶס הַפְּנִימִית. אֲמָרֵי בְּמַעֲרָבָא** – החכמים שבארץ ישראל **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, כָּל חִלְקֵי הַכֶּרֶס כּוּלּוֹ** שהוזכרו בדברי האמוראים לעיל **זוֹ הִיא כֶּרֶס הַפְּנִימִית, וְאֵיזֶהוּ כֶּרֶס הַחִיצוֹן** ששיעורו ברוב, **כָּשֵׁר** הֶעשוי כקרום עב שחוֹפֶה **אֶת רוֹב הַכֶּרֶס** מתחתיו לצד הקרקע. **רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר**, מקום הכרס הנקרא **מִפְרַעְתָּה** הוא הכרס הפנימי. מבררת הגמרא: **מַאי** – היכן היא **הַמִּפְרַעְתָּה**. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַוְיָא, הֵיכָא דְּפָרְעֵי טַבָּחֵי** – היכן שחותכים הטבחים להוציא הבני מעיים, והיינו צד הכרס הרואה את הקרקע שמתגלה ונראה מיד כשפותחים הבהמה, הוא הפנימי.

מביאה הגמרא את המנהג בזה: **בִּנְהַרְדְּעָא עָבְדִי** – נהגו להחמיר **כְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא** שכל הרואה את הקרקע הוא כרס הפנימי ונקב במשהו בו עושה את הבהמה טריפה. **אָמַר לֵיהּ רַב אֲשִׁי לַאֲמֵימַר** שהיה מנהרדעא, **כָּל הָנֵי שְׁמַעְתָּתָא** – כל השיטות הללו שהוזכרו לעיל, **מַאי** – האם אתם חוששים להחמיר כמותם. **אָמַר לֵיהּ** אמימר, **כּוּלְּהוּ** – כל השיטות שהוזכרו לעיל **שַׁיְיכָן בִּדְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא** – כלולים בשיטת רבה בר רב הונא שכרס הפנימי הוא המפרעתא, שבה נמצאים החלקים הנקראים סניא דיבי, ואיסתומכא, ומקום שאין בו מילת, ואם כן כשהחמירו כרבה בר רב הונא להטריף שם בנקב משהו, ממילא החמירו גם בחלקים אלו.

חזר רב אשי ושאלו: **וְדְרַב אַסִּי** – ושיטת רב אסי **שאָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן** שהכרס הפנימי הוא המקום הצר שיש בכרס ואיני יודע איזהו, **מַאי** – האם גם לזה אין אתם חוששים, והרי כיון שאין המקום ידוע, יש להסתפק בכל הכרס אף מחוץ למקום הנקרא מפרעתא. **אָמַר לֵיהּ** אמימר, אין לחשוש להחמיר יותר מהמפרעתא מחמת דברי רבי יוחנן שאמר שאינו יודע, שהרי **כְּבָר פֵּירְשָׁהּ** את שיטתו **רַב אַחָא בַּר עָוָא**, שמקום זה הוא מן המיצר ולמטה, ואף מקום זה הוא נגד המפרעתא. חזר רב אשי ושאלו: **וְדְרַבִּי אֲבִינָא** שפירש שטפח אחרון בושט הוא כרס הפנימי, **וְכֵן שיטתם דִּבְנֵי מַעֲרָבָא** שפירשו שכל הכרס כולו הוא הפנימי, **מַאי** – האם גם לשיטות הללו אין אתם חוששים, שהרי שני המקומות הללו אינם בכלל המפרעתא. **אָמַר לֵיהּ** אמימר, **הָנֵי** – השיטות הללו **וַדַּאי פְּלִיגֵי** והחמירו יותר מרבה בר רב הונא, ואנו בני נהרדעא נהגנו כרבה בר רב הונא.

שנינו במשנה: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, שיעור קרע **בִּבהמה גְּדוֹלָה כּוּ'** הוא טפח והקטנה ברובה.

מבארת הגמרא שיעור גדולה וקטנה שאמר רבי יהודה במשנתינו: **אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר**, כששנה רבי יהודה שיעור טפח בבהמה גדולה, **לֹא** התכוין כשאמר 'גְּדוֹלָה' לבהמה **גְּדוֹלָה מַמָּשׁ** – גדולה שבגדולות, שרק בה השיעור הוא טפח ועל כל הקטנות ממנה נאמר 'הקטנה ברובה'. **וְגַם לֹא** התכוין כשאמר 'הקְטַנָּה ברובה' לבהמה **קְטַנָּה מַמָּשׁ** וכל השאר השיעור בטפח, **אֶלָּא כָּל** בהמה **שֶׁנִּקְרַע בָּהּ** בכריסה **טֶפַח וְלֹא הָוֵי רוּבָּא** – ועדיין אין הקרע רוב מהכרס, **זוֹ הִיא** הבהמה **שֶׁשָּׁנִינוּ** בה 'בִּגְדוֹלָה טֶפַח'. וכל בהמה שקטנה כל כך שאף שנקרע כריסה **ברוּבָּא וְלֹא הָוֵי** – ועדיין אין בקרע **טֶפַח, זוֹ הִיא** הבהמה **שֶׁשָّנִינוּ** בה 'בִּקְטַנָּה בְּרוּבָּא' והיינו שבין שנקרע טפח, ובין שנקרע רוב הכרס, טריפה.

מקשה הגמרא: מה שאמרת שכשנקרע **רוּבָּא** של כרס וְאף **שלֹא הָוֵי טֶפַח**, טריפה, **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט הוא דין זה, שהרי הוא כלל בידינו בכל התורה שרובו ככולו, ואף תנא קמא הטריף בכך, ומדוע הוצרכה המשנה להשמיעו. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא דְּהַוְיָא טֶפַח בְּמַשֶּׁהוּ** – לא הוצרכה המשנה לומר דין זה שכשנקרע ברובו הרי הוא טריפה אף שאין שיעור הקרע טפח, אלא באופן שחסר אך משהו לטפח, **דְּמַהוּ דְּתֵימָא** שבאופן כזה **עַד דְּמִיקְרַע בָּהּ טֶפַח** – עד ששיעור הקרע לא יושלם לטפח **לֹא הָוֵי טְרֵפָה, קָא מַשְׁמַע לָן** שאין הדבר כן, אלא כל שיש בו רוב מהכרס, טריפה.

ממשיכה הגמרא לבאר דין כרס החיצונה: **אָמַר גְּנִיבָא אָמַר רַבִּי אַסִּי**, הכרס החיצונה **שנִּקְדְּרָה** – ניקבה בנקב שחללו **כְּשִׁעוּר סֶלַע** שהוא מטבע רחב, **טְרֵפָה**. וזאת משום **שֶׁאִם תִּמָּתֵח** הנקב ותשתנה צורתו מעיגול לסדק צר וארוך ללא חלל, על ידי שיוצמדו גבולותיו זה לזה, **תַּעֲמוֹד** שיעור הקרע **עַל הַטֶּפַח** שהוא השיעור שנטרפת. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, לְדִידִי מִפְּרָשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּגְנִיבָא** – אני שמעתי מגניבא עצמו ביאור שיעור זה, כשעמדנו **אַמַּבְרָא דְּנַהַרְדְּעָא** – על הגשר של נהרדעא, שכאשר נקדרה בצמצום **כְּסֶלַע**, עדיין **כְּשֵׁרָה**, ורק כשנקדרה **יָתֵר מִכְּסֶלַע טְרֵפָה**. מבררת הגמרא: **וּבְכַמָּה יָתֵר מִכְּסֶלַע** ויהיה טריפה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, כְּגוֹן דְּעָיְילָן תְּלַת קַשְׁיָיתָא בְּצִיפָּא בְּדוּחֲקָא** – כשיעור שניתן להכניס בו בדוחק שלשה גרעיני תמר כששאריות הפרי דבוק בהם, או שלשה גרעינים **בְּלֹא צִיפָּא בְּרַוְוחָא** – בלא שאריות הפרי, ויוכל להכניסם ברווח.

שנינו במשנה: **הֶמְסֵם וּבֵית הַכּוֹסוֹת** שניקבו לחוץ. והיינו שנקבו לצד חלל הבהמה ולא לצד הפנימי היכן שדבוקים הם זה לזה. הגמרא מבארת דין מחט הנמצאת בדופן בית הכוסות: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת** תחובה **בְּעוֹבִי** הדופן הכפול של **בֵּית הַכּוֹסוֹת** העשוי משני עורות הדבוקים זה בזה, הדין הוא, שאם נמצאת המחט תחובה רק **מִצַּד אֶחָד** ולא נקבה את העור השני, **כְּשֵׁרָה**, שהעור השלם מגין וסותם הנקב. ואם תחובה **מִשְּׁנֵי צְדָדִים** שאז ניקבו שני העורות זה כנגד זה, **טְרֵפָה**, כדין נקב בבית הכוסות [ראה איורים]. ואם יש ספק שמא לא נתחבה המחט אלא לאחר שחיטה ולא הטריפה, יש לבדוק ולראות אם **נִמְצָא עָלֶיהָ** סביב הנקב **קוֹרֶט** [–משהו] **דָּם**,

בְּיָדוּעַ – מבורר הדבר **שֶׁלִּפְנֵי שְׁחִיטָה** ניקבו וטריפה היתה. ואם **לֹא נִמְצָא עָלֶיהָ קוֹרֶט דָּם, בְּיָדוּעַ שֶׁלְּאַחַר שְׁחִיטָה** ניקבו וכשירה, שאם היה ניקב קודם שחיטה ודאי היה צריך להימצא קורט דם על המחט. ומוסיפה הברייתא לבאר: שלא רק שניתן לברר אם ניקבו קודם שחיטה או לאחריה, אלא ניתן לברר אף כמה זמן קודם השחיטה אירע הדבר. והבדל יש בזה להלכה, כאשר בעל הבהמה מכרה ללוקח לשוחטה, שאם יברר שנטרפה קודם כאשר היתה ברשות המוכר, מקח טעות הוא, וחייב להחזיר המעות, ואם ברשות הלוקח נטרפה, המקח קיים והפסיד. מבארת הברייתא: **הִגְלִיד פִּי הַמַּכָּה** – עלה קרום במקום הנקב, **בְּיָדוּעַ שֶׁשְּׁלֹשָׁה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה** אירע הדבר, שהרי אין הקרום עולה בפחות משלשה ימים, ולכן אם קנאה הטבח בתוך שלשה ימים אלו, כבר היתה טריפה ומקח טעות הוא ויחזיר המוכר המעות. ואם **לֹא הִגְלִיד פִּי הַמַּכָּה**, אין מבורר הזמן שניקבו, ולעולם ספק הוא האם ברשות מוכר נטרפה או ברשות הלוקח, ולפיכך, **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה**, והיינו הלוקח שהוא בא להוציא מהמוכר את המעות שנתן במקח, עליו מוטל להביא ראיה שנטרפה קודם המכירה ומקח טעות הוא, וכל שאינו מביא ראיה אינו יכול לבטל המקח.

שואלת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא מִכָּל נְקוּבֵי דְּעָלְמָא** – במה שונה נקב זה שעל ידי מחט הנמצאת בבית הכוסות שאינך מטריף אלא כשנמצא קורט דם, משאר מקומות בבהמה שנקב מטריף בהם, **דְּאַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא דָּם טָרִיף מַר** – ששם מטריף אתה אף ללא שנמצא קורט דם. מיישבת הגמרא: **הָתָם** – שם בשאר טריפות על ידי נקב, שונה הדבר, **דְּלֵיכָּא מִידִי לְמִיסְרַךְ** – שאין במקום הנקב דבר שידבק בו הדם, ולכן מיד שיוצא מתקנח על ידי לחלוחית הבשר, ואם כן בזה שלא נמצא אין הוכחה שנעשה לאחר שחיטה, שיתכן שניקב לפני שחיטה ויצא דם אלא שנתקנח. אבל **הָכָא כֵּיוָן דְּאִיכָּא מַחַט** שדרכו של דם לידבק בה, כשלא נמצא דם דבוק בה יש בזה הוכחה שנעשה לאחר שחיטה, שהרי **אִי אִיתָא** – אם כך היה **דְּקוֹדֶם שְׁחִיטָה הוּא** שנעשה הנקב, **מִיסְרַךְ הֲוָה סָרִיךְ** – הדם היה נדבק ונראה במחט, ומכך שלא נראה יש הוכחה שאחר שחיטה נעשה.

מביאה הגמרא מעשה בדין זה: **אָמַר לֵיהּ רַב סַפְרָא לְאַבַּיֵּי, חָזֵי מַר** – יראה אדוני ויבחון דבריו של **הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן** – תלמיד חכם זה **דְּאָתָא מִמַּעֲרָבָא** – שבא מארץ ישראל, **וְאָמַר רַב עֲוִירָא שְׁמַנִי** [–שמי], **וְאָמַר מַעֲשֶׂה וּבָא** שאלה **לִפְנֵי רַבִּי, מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בְּעוֹבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת מִצַּד אֶחָד, וְטַרְפָּהּ** – והטריפה. וזה שלא כדברי הברייתא לעיל שהכשירה כשנמצאת מצד אחד. **שָׁלַח לֵיהּ** אביי לרב עוירא שיבא כדי שיעיד בפניו על מעשה זה. **לֹא אָתָא לְגַבֵּיהּ** [–לא בא לפניו]. **אָזַל הוּא לְגַבֵּיהּ** – הלך אביי אליו לשמוע ממנו. **הֲוָה קָאֵי אַאִיגְּרָא** – מצאו שהיה עומד על הגג, **אָמַר נֵיחוּת מַר וְנֵיתֵי** – אמר לו ירד אדוני ויבא שרצוני לשמע ממנו, **לֹא נָחִית** – לא ירד רב עוירא, **סָלִיק הוּא לְגַבֵּיהּ** – עלה אביי אליו **וְאָמַר לֵיהּ** לרב עוירא, **אֵימָא לִי גּוּפָא דְּעוּבְדָא הֵיכִי הֲוָה** – אמור לי האיך היה גוף המעשה שהטריף רבי, **אָמַר לֵיהּ** רב עוירא, כך היה המעשה, **מַפְטִיר כְּנֵסִיּוֹת אֲנָא** – ממונה אני לכנס התלמידים לבית המדרש ולהוציאם **לְעֵילָא מֵרַבִּי רַבָּה** – לפני רבי הגדול שהוא רבי יהודה הנשיא, **וְהֲוָה** – והיה אז, **שַׁרַב הוּנָא צִיפּוֹרָאָה** – מציפורי **וְרַבִּי יוֹסֵי מַדָּאָה** [–המדי] **יוֹשְׁבִין לְפָנָיו, וּבָאת לִפְנֵי רַבִּי מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בְּעוֹבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת מִצַּד אֶחָד** הפנימי, **וַהֲפָכָהּ רַבִּי** לבית הכוסות לבדוק אם הנקב מפולש, **וּמָצָא עָלֶיהָ** – על הצד החיצון כנגד המחט **קוֹרֶט דָּם, וְטַרְפָּהּ, וְאָמַר** רבי, הטעם שיש להטריפה, משום **שאִם אֵין שָׁם מַכָּה** – נקב מפולש, **קוֹרֶט דָּם** זה **מִנַּיִן** נמצא על הצד החיצון, וכשנמצא מוכח מכך שיש נקב מפולש. **אָמַר לֵיהּ** אביי לרב עוירא, **טָרַח** (טרייה) [**טְרִיחַ**] **לְהַהוּא גַּבְרָא** – כמה טירחות טרח אותו אדם לבוא אליך, וכוונתו של אביי לומר על עצמו כלומר כמה הטרחת אותי לבוא לכאן, ודין זה ידעתיו מכבר שהרי **מַתְנִיתִין** [–משנתינו] **הִיא**, ששנינו במנין הטריפות, **הֶמְסֵס וּבֵית הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּיקְּבוּ לַחוּץ**, וכך הרי היה במעשה שהעדת עליו, שמאחר ונמצא קורט דם הוכח הדבר שהנקב היה לחוץ.

אחת מי"ח הטריפות היא טריפת נפולה, שנפלה הבהמה ממקום גבוה, ומחשש שנתרסקו ונתפרקו פרקיה וחוליותיה. אך אם שהתה וחייתה מעת לעת ורק אחר כך נשחטה, יש בכך הוכחה שלא נפגעו איבריה ויצאה מחשש זה וכשירה. שנינו במשנה: **נָפְלָה מִן הַגַּג.** הגמרא מבארת את האופנים שאין חשש שנטרפה על ידי נפילה: **אָמַר רַב הוּנָא, הִנִּיחַ בְּהֵמָה לְמַעְלָה** על הגג, **וּבָא וּמְצָאָהּ לְמַטָּה** על הארץ, **אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים**, שכיון שלא ראינוה שנפלה, אנו תולים שקפצה מאליה ושומרת עצמה ממכה, ואין איבריה מתרסקים.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **הַהוּא גַּדְיָא דַּהֲוָה לֵיהּ לְרָבִינָא** – מעשה היה בגדי של רבינא שהיה על הגג, **דְּחָזָא חוּשְׁלָא בְּאִיפּוּמָא** – שראה מבעד לחלון שבאמצע הגג, שעורים קלופים המונחים למטה בבית. **דָּגַר נָפַל מֵאִיגְּרָא לְאַרְעָא** – קפץ דרך חלון זה כדי לאוכלם, ונפל מהגג לארץ. **אַתְיוּהַּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִּׁי** – הביאוהו רבינא לפני רב אשי, **אָמַר לֵיהּ** רבינא, הספק שלי בגדי זה כך הוא, **הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא, הִנִּיחַ בְּהֵמָה לְמַעְלָה וּבָא וּמְצָאָהּ לְמַטָּה אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים**, אימתי איננו חוששים ומה הטעם לכך, האם אינו אלא כשקופצת סמוך לכותל הבית **וּמִשּׁוּם דְּאִית לָהּ מִידֵי לְמִסְרַךְ** – שיש לה במה להאחז, שנתפסת קצת בידיה בכותל ולכך אין איבריה מתרסקים, **וְהַאי לֵית לֵיהּ מִידֵי לְמִסְרַךְ** – אבל בגדי זה שקפץ דרך החלון שבאמצע הגג שאינו סמוך לכותל ואין לו במה להאחז, יש לנו לחוש ולהטריף. **אוֹ דִּלְמָא** טעמו של רב הונא הוא **מִשּׁוּם דְּאָמְדָה נַפְשָׁהּ** – שאומדת ומעריכה את גובה המקום אם יכולה לדלגו בלי להינזק, ורק אז קופצת, **וְהַאי נַמִּי אָמְדָה נַפְשָׁהּ** – והרי גם בגדי זה ישנו לטעם זה שאמד את הגובה וקפץ, ואם כן יש להכשירו. **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, טעמו של רב הונא הוא **מִשּׁוּם דְּאָמְדָה נַפְשָׁהּ, וְהַאי נַמִּי** – וגדי זה גם **אָמְדָה נַפְשָׁהּ** ויש להכשירו.

מביאה הגמרא מעשה נוסף שהסתפקו שמא נפגע איבר שנטרפת בו: **הַהִיא אִימְרְתָא דַּהֲוָה בֵּי רַב חֲבִיבָא** – מעשה היה בכבשה שהיתה בביתו של רב חביבא, **דַּהֲווּ שַׁדְרַן כַּרְעֵיהּ בַּתְרַיְיתָא** – שהיו רגליה האחרונים נגררים, וחששו שדבר זה נגרם על ידי שאחד מאיבריה נפגע באופן שמטריפה. **אָמַר רַב יֵימַר**, אין לחוש לכך, אלא **הַאי שִׁיגְרוֹנָא נַקְטֵיהּ** – אחזה עווית, והוא חולי הירכים, ומזה נגרם גרירת רגליה, ואין זה מראה על טריפה באיבריה הפנימיים, וכשירה.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא** – הקשה רבינא על מה שרב יימר הכשירה, **וְהרי יש לחוש דִּלְמָא חוּט הַשִּׁדְרָה אִיפְּסִיק** – שמא סיבת גרירת רגליה היא שנפסק חוט השדרה שהיא אחד הטריפות שנשנו במשנה לעיל (מב.). מספרת הגמרא: **בְּדָקוּהָ** לכבשה זו בחוט השדרה, **וּאַשְׁכְּחוּהָ כְּרָבִינָא** – ונמצא כחששו של רבינא שהיה חוט השדרה פסוק.

פוסקת הגמרא: **וַאֲפִילּוּ הָכִי** – ועל אף שכשבדקו נמצא חוט השדרה פסוק, מכל מקום **הִלְכְתָא כְּרַב יֵימַר** שאין לחוש לכך בבהמה שגוררת רגליה, משום **שִׁגְרוֹנָא שְׁכִיחַ** – הוא דבר מצוי, ופסיקת **חוּט הַשִּׁדְרָה לֹא שְׁכִיחַ** – אינו מצוי, ועל כן יש לתלות ולומר שסיבת גרירת הרגלים היא שגרונא וכשירה, ולא לחשוש לפסיקת חוט השדרה ולהטריפה.

חוזרת הגמרא לדיני נפולה: **אָמַר רַב הוּנָא**, אילים **זְכָרִים הַמְנַגְּחִין זֶה אֶת זֶה, אֵין חוֹשְׁשִׁין** להטריפם **מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים, אַף עַל גַּב דְּמִידְווּ וְקַיְימֵי** – שנראים כדואגים וכואבים, אין זה משום שהתרסקו איבריהם, אלא משום **דצִימְרָא בְּעָלְמָא הוּא דְּנָקַט לְהוּ** – אחזם חולי של חום מחמת הנגיחות. אבל **אִי נָפוּל לְאַרְעָא וַדַּאי חַיְישִׁינָן** – אם נפלו על הקרקע על ידי נגיחותיהם, אז ודאי שחוששין אנו לריסוק איברים ככל נפולה, וטריפה.

מביאה הגמרא דין נוסף בחשש זה: **אָמַר רַב מְנַשֵּׁי, הָנֵי דִּכְרֵי דְּגָנְבֵי גַּנָּבֵי** – אלו האילים שנגנבו על ידי גנבים, אף שדרכם של הגנבים להשליכם למעלה מכותל החצר ונופלים לקרקע, **אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים.** מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא.** מבארת הגמרא: משום

המשך בעמוד קמד

בְּיָדוּעַ שֶׁלְּפָנֵי שְׁחִיטָה, לֹא נִמְצָא עָלֶיהָ קוֹרֶט דָּם - בְּיָדוּעַ שֶׁלְּאַחַר שְׁחִיטָה. הִגְלִיד פִּי הַמַּכָּה - בְּיָדוּעַ שֶׁשְּׁלֹשָׁה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, לֹא הִגְלִיד פִּי הַמַּכָּה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. - וּמַאי שְׁנָא מִכָּל נְקוּבֵי דְּעָלְמָא, דְּאַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא דָּם טָרֵיף מָר? - הָתָם לֵיכָּא מִידֵי לְמִיסְרַךְ; הָכָא, כֵּיוָן דְּאִיכָּא מַחַט, אִי אִיתָא דְּקוֹרֶם שְׁחִיטָה הוּא - מִיסְרַךְ הָוָה סָרִיךְ. אָמַר לֵיהּ רַב סָפְרָא לְאַבַּיֵי: חֲזֵי מָר הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנַן דַּאֲתָא מִמַּעַרְבָא, וַאֲמַר: רַב עֲוִירָא שַׁמְעִי, וְאָמַר: מַעֲשֶׂה וּבָא לִפְנֵי רַבִּי מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בְּעוֹבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת מִצַּד אֶחָד וּטְרָפָה. שְׁלַח לֵיהּ, לָא אֲתָא לְגַבֵּיהּ. אֲזַל הוּא לְגַבֵּיהּ; הָוָה קָאֵי אַאִינְגְּרָא, אָמַר: נִיחוּת מָר וְנִיתֵי! לָא נְחֵית. סָלֵיק הוּא לְגַבֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: אֵימָא לִי, גּוּפָא דְּעוּבְדָא הֵיכִי הָוָה? אָמַר לֵיהּ: מַפְטִיר כְּנֵסִיּוֹת אֲנָא לְעֵילָא מֵרַבִּי רַבָּה, וַהָוָה רַב הוּנָא צִיפּוֹרָאָה וְרַבִּי יוֹסֵי מַדְּאָה יוֹשְׁבִין לְפָנָיו, וּבָאת לִפְנֵי רַבִּי מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בְּעוֹבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת מִצַּד אֶחָד, וַהֲפָכָהּ רַבִּי וּמְצָא עָלֶיהָ קוֹרֶט דָּם וּטְרָפָהּ, וְאָמַר: אִם אֵין שָׁם מַכָּה, קוֹרֶט דָּם מִנַּיִן? אָמַר לֵיהּ: טְרַח טַרְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, מַתְנִיתִין הִיא: הֶמְסֵס וּבֵית הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּיקְּבוּ לַחוּץ! "נָפְלָה מִן הַגַּג". אָמַר רַב הוּנָא: הִנִּיחַ בְּהֵמָה לְמַעְלָה, וּבָא וּמְצָאָהּ לְמַטָּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים. הַהוּא גַּדְיָא דַּהֲוָה לֵיהּ לְרָבִינָא דַּחֲזָא חוּשְׁלָא בְּאִיפּוּמָא, דְּגַר נְפַל מֵאִינְגְּרָא לְאַרְעָא; אֲתָיָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי, אָמַר לֵיהּ, הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא: הִנִּיחַ בְּהֵמָה לְמַעְלָה, וּבָא וּמְצָאָהּ לְמַטָּה, אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים - מִשּׁוּם דְּאִית לָהּ מִידֵי לְמִסְרַךְ, וְהַאי לֵית לֵיהּ מִידֵי לְמִסְרַךְ, אוֹ דִּלְמָא מִשּׁוּם דְּאָמְדָה נַפְשָׁהּ, וְהַאי נָמֵי אָמְדָה נַפְשָׁהּ? אָמַר לֵיהּ: מִשּׁוּם דְּאָמְדָה נַפְשָׁהּ, וְהַאי נָמֵי אָמְדָה נַפְשָׁהּ. הַהִיא אִימְרָתָא דַּהֲוָה בֵּי רַב חֲבִיבָא דְּהָווּ שָׁדְרָן כַּרְעֵיהּ בַּתְרֵיתָא, אָמַר רַב יֵימָר: הַאי שִׁיגְרוֹנָא נַקְטֵיהּ. מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא: וְדִלְמָא חוּט הַשְּׁדְרָה אִיפְּסִיק! בְּדַקּוּהָ, אַשְׁכַּחּוּהָ כְּרָבִינָא; וַאֲפִילּוּ הָכִי - הִלְכְתָא כְּרַב יֵימָר, שִׁגְרוֹנָא שְׁכִיחַ, חוּט הַשְּׁדְרָה לָא שְׁכִיחַ. אָמַר רַב הוּנָא: זְכָרִים הַמַּנְגִּחִין זֶה אֶת זֶה - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים, אַף עַל גַּב דְּמִידּוּוּ וְקַיְימִי - צִימְרָא בְּעָלְמָא הוּא דְּנָקֵט לְהוּ; אִי נָפוֹל לְאַרְעָא - וַדַּאי חָיְישִׁינַן. אָמַר רַב מְנַשֶּׁי: הָנֵי דִּכְרֵי דְּגַנְבֵי - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים, מַאי טַעְמָא? כִּי שָׁדוּ לְהוּ - אַמְתְּנֵייהוּ שָׁדוּ לְהוּ, כִּי הֵיכִי דִּילְהַדְרִינְהוּ; אַהַדְרִינְהוּ - וַדַּאי חָיְישִׁינַן. וְהָנֵי מִילֵּי - דְּאַהַדְרִינְהוּ מֵחֲמַת יִרְאָה, אֲבָל מֵחֲמַת תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה מְעַלְּיֵיתָא הוּא דְּעָבְדִי. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הִכָּה עַל רֹאשָׁהּ וְהָלְכָה לָהּ כְּלַפֵּי זְנָבָהּ, עַל זְנָבָהּ וְהָלְכָה לָהּ כְּלַפֵּי רֹאשָׁהּ, כְּנֶגֶד כָּל הַשְּׁדְרָה כּוּלָּהּ - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים; וְאִי שַׁלִּים חוּטְרָא אַפַּלְגֵי דְּנִבָּא - חָיְישִׁינַן, וְאִי אִית בָּהּ קִיטְרֵי - חָיְישִׁינַן, וְאִי מַחֲיֵי אִפְסְקֵיהּ - חָיְישִׁינַן. אָמַר רַב נַחְמָן: בֵּית הָרֶחֶם אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, תַּנְיָא דְּמִסַּיֵּעַ לָךְ: תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד -

מטמא

בידוע שלפני שחיטה — וטרפה. **הוגלד** — *קרושט"א. **בידוע שהוא שלשה ימים קודם שחיטה** — ואם לקחה בתוך שלשה ימים — הוי מקח טעות, וצריך המוכר להחזיר לו מעותיו. **לא הוגלד פי המכה** — איכא לספוקי אי קודם מקח הוי אי לאחר מקח הוי, ועל הטבח שהוא מוציא מידו, דמסתמא כל כמה דלא יהיב זוזי לא יהבי ליה חיותא, ועליו להביא ראיה שקודם מקח הוה, דמספיקא לא מפקינן ממונא מחזקיה. **למאי נפקא מינה** — לא גרסינן. **התם ליכא מידי למיסרך** — כשנמצא נקב בלא מחט, כשהדם יוצא הוא מתקנח בלחלוחית הבשר והולך, לפי שאין לו היכן לידבק. **מיסרך הוה סריך** — הדם במחט. **רב עוירא שמני** — רב עוירא שמי. **שלח ליה** — אביי דליתי לגביה. **מפטיר כנסיות אנא** — מכניס ומוציא תלמידים, ומאספם, ומעמידם לילך מבית המדרש. **לעילא מרבי רבה** — מרבי יהודה הנשיא. **רב הונא צפוראה ורבי יוסי מדאה.** **מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות** — מבפנים. **מצד אחד** — שלא היתה נראית מבחוץ. **והפכה** — לבית הכוסות לצד החיצון. **ומצא** — על המחט כנגד פיה מבחוץ קורט דם. **אמר אם אין מכה** — זו יוצאת לחוץ, דם זה מנין כאן? **טרח טריח לההוא גברא** — כמה הטרחת לאותו האיש. על עצמו היה אומר, שהטריחו זה לבא אצלו. לישנא אחרינא: טרח טרייה — כמו "דטרייה לרישיה" דאמרן לעיל (חולין מה,ב), כלומר, בחנם טרחתי לבא, שאין כאן דבר חדוש. **למעלה** — בגג. **למטה** — על הארץ. **אין חוששין** — הואיל ולא ראינוה שנפלה — אין חוששין שמא נתרסקו אבריה, להשהותה מעת לעת כדין נפולה ורסוקת אברים, דאמרינן במתניתין (חולין נו,א) גבי עוף: אם שהתה מעת לעת ושחטה — כשרה. ובקופצת מאליה לא חיישינן להכי. **ההוא גדיא דהוה ליה לרבינא** — בגג, והוה ארובה בגג. **לישנא אחרינא הוא חושלא** — שעורים קלופים. **באיפומא** — כנגד פי ארובה למטה בבית. **דגר** — קפץ. **משום דאית לה מידי למסרך** — שלא קפצה דרך ארובה אלא בצידי הגג, מסרכת עצמה בכתלים וקופצת, ומהניא לה סריכת הכתלים שמסרכת בידיה קצת. **והאי לית ליה מידי למיסרך** — שהארובה אינה סמוכה לכותל. **דאמדה נפשה** — אם גבוה לה יותר מדאי אינה קופצת. **דהוו שדרן כרעיה בתרייתא** — רגליה האחרונים היו נגררין אחריה. **שיגרונא** — **קרנפ"א. **הלכתא כרב יימר** — דלא מיזדקקינן למיבדק שאר בהמות דשגרן כרעייהו. **זכרים** — אילים. **דמדו** — דואגים וכואבים. **צימרא** — חמימות, כמו (שבת סז,א) "אישתא צמירתא". **דגנבי גנבי** — ומשליכין אותם למעלה מכתלי החצר ונופלים לארץ. **אמתנייהו** — על מתניהן נופלין, ואין נהפכין על גבן שיתפרקו חוליותיהן. **אהדרינהו** — דרך למעלה מן הכותל. **ודאי חיישינן** — דלא איכפת להו כל היכי דנפלה. **הכה על ראשה** — שכפף המטה. **והלכה לה כלפי זנבה** — והכה על מתניה ולא על הצלעות. וכן על זנבה והלכה כלפי ראשה והכה על צוארה. דדוקא לא כפף המטה והכה על כל הצלעות כנגד כל השדרה קאמר. **ואי שלים חוטרא אפלגא דנבא** — שלא היה ארוך ככל השדרה, חיישינן. **קיטרי** — במקל שיש בו שיורי ענפים. **אפסקיה** — בהפסק, כלומר, לרוחב הגב — חיישינן לחוט השדרה. **בית הרחם** — עגל שנולד היום שיצא מבית הרחם צר. **אין חוששין** — שמא נדחק ונתרסקו אבריו, ואין צריך להשהותו מעת לעת.

מטמא

תוספות

המוציא מחבירו עליו הראיה — פירוש: על הלוקח להביא ראיה שברשות מוכר נטרפה. אף על פי שלא נתן מעות עדיין — כאן נמצאו וכאן היו, כדאמר בסוף פרק "המדיר" (כתובות עו,ב). והא דקרי ליה מוציא — משום דמסתמא כל כמה דלא יהיב זוזי לא יהיב ליה חיותא. והקשה הרב רבינו יום טוב, דבגדה פרק "הרואה כתם" (נח,א) תניא: בדקה עצמה וחלוקה, והשאילתה לחברתה — היא טהורה וחברתה תולה. ומפרש רב ששת דלענין דינא תנן, דלא מיחייבא חברתה לבבס הבגד. ואמאי לא אמרינן: כאן נמצאו וכאן היו, כמו גבי בהמה דהכא וגבי מומין דסוף "המדיר"? ויש לומר: דלא דמי, דודאי כדי לקיים המכר ובקדושין — סברא הוא דאמרינן הכי, שאומר המוכר ללוקח: קח פרתך שברשותך נטרפה, והאב אומר לבעל: קח אשתך שברשותך נולד המום, ואין לנו לבטל המעשה הזה. אבל גבי חלוק ליכא למימר הכי. ועוד, גבי חלוק לעולם הוא ברשות הראשונה בעלת חלוק, שלא בא ליד השניה בתורת מכר אלא בתורת שאילה, ולא שייך למימר: ברשות שואלה נמצאת ולא ברשות בעלת חלוק. **כיון** דאיכא מחט מסרך הוה סריך — הוא הדין קוץ וכל דבר. תדע, מדקאמר: התם ליכא מידי למיסרך. **דגר** ונפל — ולא הלך, דלקמן פסקינן דהלכה — אפילו בדיקה לא בעי. **דהוו** שגרן כרעיה בתרייתא — לא בנפילה מיירי.

נפל לארעא חרשיין — אף על גב דבנפילה בעינן עד שיפול מעשרה טפחים, כדאיתא בפרק "שור שנגח את הפרה" (בבא קמא נ,ב), ומכריסא דתורא עד ארעא ליכא אלא ארבעה טפחים, כדאמר התם (נא,א), מכל מקום חיישינן הכא משום דנפיל מחמת ההכאה שמנגחין זה את זה.

בית הרחם אין בו משום ריסוק אברים — משום דאיכא ריעותא דאינו הולך איצטריך ליה לאשמועינן, דאי לאו הכי — פשיטא דאזלינן בתר רוב ולדות. ואם תאמר: אם כן, מאי קא מסייע ליה מבן יום אחד דמטמא בזיבה? התם ליכא ריעותא. אי נמי, כשחיה הרבה אחרי כן! ויש לומר: דאם איתא דאתרמי ריסוק אברים מחמת בית הרחם, אם כן היה לנו לחושבו לאונס לענין זיבה. ועוד, דזובו מוכיח שנתרסקו אבריו בבית הרחם, וכענין ריעותא הוא, דמסתמא כך בא הזוב. אלא ודאי לעולם אין בו ריסוק אברים.

מודה

תוספות

מודה רבי שמעון לענין קדשים — לא הוה צריך כאן לדברי רבי יוחנן. דבבכור עסקינן, דתלי רחמנא בפטר רחם, וקדשים גופייהו לא יליף רבי שמעון אלא מבכור "לידה" "לידה", כדאמר בריש "יוצא דופן" (נדה מ,א). ולרבותא נקט הכא כל קדשים. **עמדה** אינה צריכה מעת לעת אבל בדיקה ודאי בעיא — אבל לא עמדה בעיא ודאי מעת לעת, ובעיא נמי בדיקה. כדתנן לקמן (חולין נו,א): דרסה וטרפה בכותל או שריצצתה בהמה — צריך מעת לעת, ואמר בגמרא משום רבי אלעזר ברבי ינאי: אחת זו ואחת זו צריכה בדיקה. ואם תאמר, והא תניא בפרק "התערובת" (בזבחים ע,ב): נתערבה בשור שנעבדה בו עבירה, בכלאים ובטרפה. ובגמרא (שם עד,ב) פריך: האי טרפה היכי דמי? אי דידע ליה — לשקלה, אי דלא ידע ליה — מנא ידע? ומשני ריש לקיש: דאיערב בנפולה. ופריך: בנפולה לבדקיה! ומשני, קסבר: עמדה צריכה מעת לעת, הלכה צריכה בדיקה. והשתא, על כרחך עיקר שינויא לא הוי מעמדה צריכה מעת לעת, דאכתי ליבדקיה בהילוך. ועוד, דכיון דמעת לעת סגי, אמאי קתני: ירעו עד שיסתאבו? אלא עיקר שינויא מהלכה צריכה בדיקה. וכיון דאין מרויח שום דבר במה שאומר עמדה צריכה מעת לעת, למה לי למימר הכי? הא כולי עלמא מודו הכא דעמדה אינה צריכה מעת לעת! ונראה דגרסינן התם: עמדה אינה צריכה מעת לעת. אף על גב דלא צריך ליה התם, נקטיה אגב הלכה בעיא בדיקה. **והלכתא** היכא דנפלה מן הגג כו' — הא דלא קאמר: הלכה כרב יהודה בריסוק אברים — משום דבעי לאשמועינן: דוקא עמדה, למעוטי פשטה ידה לעמוד וננערה לעמוד.

קטניות

מטמא בזיבה — אם יצא ממנו זוב. **ואי סלקא דעתך יש בו משום ריסוקי אברים** — הרי חולה הוא, וזו אחד משבעה דרכים שהזב נבדק בהן, דזב אינו מטמא באונס דכתיב (ויקרא טו): "זב מבשרו" — שיהא בשרו כמות שהוא, שלם ולא באונס. **דרך דופן** — על ידי סם, ובין הוא ובין אמו חיין. ואין לומר שלאחר שמתה אמו הוציאוהו, דקיימא לן במסכת נדה (מד,א) הוא מיית ברישא. **עגל שנולד ביום טוב** — אין כאן משום מוקצה, שהרי מוכן היה אגב אמו. ושוחטין אותו בו ביום, אלמא, משום ריסוקי אברים נמי לית ביה. **ושוין** — תנאי דפליגי במסכת ביצה (כו,ב) גבי בכור שנולד בו מום ביום טוב. ושוין, דאפילו האוסר בנולד בו ביום מום — משום דמוקצה היה בין השמשות מחמת איסור קדשים בחוץ. אבל אם נולד היום ומומו עמו — מוכן הוא, שלא נאסר מעולם, דהא במעי אמו היה מוכן אגב אמו, ומותר, דבכור אינו קדוש עד שיולד, וכשנולד — הרי מומו עמו, וראוי לישחט בחוץ. **דרך דופן מי קדיש** — בבכורה, דבעינן מום לישחט במדינה? **מודה רבי שמעון** — אף על גב דפליג במסכת נדה (מ,א) גבי יוצא דופן, ואמר: הרי הוא כילוד ויושבת עליו ימי טומאה וטהרה — התם הוא דאיתרבאי מ"ואם נקבה תלד" [ויקרא יב] לרבות יוצא דופן, אבל לענין קדשים מודה שאינו קדוש, דכתיב "כי יולד" [שם כב] — פרט ליוצא דופן (חולין לח,ב). **הכא במאי עסקינן** — הא דקתני: מותר בו ביום, ולא חייש לריסוק אברים. **כגון שהפרים על גבי קרקע** — ננער לעמוד ותחב פרסותיו לעמוד, דאמרינן לקמן גבי נפולה: עמדה מנפילתה — אינה צריכה מעת לעת. **בית המטבחים** — כשמפילין אותו לארץ לשוחטו אפילו ממקום גבוה. **דנפל** — בבית המטבחים. **קל גניחותיה** — כמו (בבא קמא פ,א) גונח מלבו, *1פלינדרי"ש בלעז, שנשמע קול יללתו כשנפל. **מנא לך הא** — דלא חיישת לריסוק. **צפרניו נועץ** — כשהוא שוהה ליפול, כל שעה הוא מתחזק בצפורניו עד שאינו נופל מגובה. **עמדה** — אמתניתין קאי, שנפלה מן הגג, ועמדה ולא הלכה — אינה צריכה שהייה מעת לעת. **אבל בדיקה בעיא** — בחוט השדרה ובשבירת רוב צלעות ובעקירת חוליא. והיכא דלא עמדה, אפילו בדקנוה ונמצאת שלמה — טרפה משום החבט, שנתפרקו פרקיה וחוליותיה. ואם הלכה — אפילו בדיקה לא בעיא. **ננערה לעמוד** — אף על פי שלא פשטה ידה, אלא נתחזקה ורצתה לעמוד. **היכא דנפלה מן הגג** — בלא ידעה, דאי ידעה — הא אמרינן דאמדה נפשה (לעיל עמוד א). **כנגד בני מעיין** — שמא נקרע רוב החיצונה, או ניקבו הדקין. **כנגד כל החלל** — משום שבירת רוב צלעות או עקירת חוליות. **סימנין מאי** — מי בעי בדיקה שמא נעקרו? **עוף שנחבט** — ונפל על כרחו על פני הנהר, ואיכא למיחש לריסוק. **כיון ששט מלא קומתו** — הוה ליה כהליכה, שאינה צריכה בדיקה. **ואי מיא דקיימי** — כגון אגמים. **לית לן בה** — דאפילו מלמעלה למטה שפיר דמי. **ואי שדי ציבי** — ואם היו קסמי עצים מושלכין בנהר. **וקדמיה** — איהו לציבי מלמעלה למטה, אפילו במיא דלא קיימי — שרי, דכיון דקדמיה איהו לציבי איהו דקא שט. **גלימא** — פרוש על גבי יתדות באויר. **ומתיח** — שפיר, ונפל עוף עליו. **חיישינן** — לריסוק ובעי שהייה, דכיון דמתיח שפיר קשה הוא. **עוף ומעופף** — ואם כפולה הטלית, ואפילו מתוחה. **לא חיישינן** — דאינה נמתחת יפה. **איזלא** — עוף שנפל ברשת הפרושה באויר. **אי מיקרבי קיטרי** — קשרי החוטין שבהם סמוכין זה לזה תמיד. **חיישינן** — שמא הקשרים רסקוהו. **כיתנא דעביד בטוני** — פשתן העשוי חבילות חבילות. **חיישינן** — שהרי קשה הוא. **דהאי גיסא ודהאי גיסא** — אם נפל על צדי החבילה מכאן ומכאן בהשמטה. **לא חיישינן** — דכי מטי עלייהו משתריק ומשתמיט ולא מלקי ליה. **אסורייתא** — חבילות של קנים. **כיתנא דדייק (ונפיץ)** — חבוט *2טוד"ה בלעז. **ונפיץ** — 3אשקוש"א. **לא חיישינן** — אם שטוח על גבי קרקע ונופל עוף עליו. **דייק ולא נפיץ** — שברי הגבעולין מלקין העוף. **דעביד ביזרי** — *4פופיד"ש, אפילו דייק ונפיץ חיישינן משום קטרי דאית ביה. **דקתא** — נעורת שברי גבעולין הננערין מן הפשתים כשמנפצין אותו. **חיישינן** — אם נפל עוף עליהן. **דקדקתא** — דקה מן הדקה, וגם היא נעורת. **לא חיישינן** — אם יש ממנה כרי על גבי קרקע ונופל עוף עליהן — לא חיישינן, לפי שהיא רכה. **נברא** — סיב הגדל סביב הדקלים, ומייבשין אותו, ונחלק לרצועות ומפשילין ממנו חבלים. וכל זמן שלא נעשה רצועות הוא קשה. **תימחתא** — לאחר שחלקוהו לרצועות להאי נברא, כמו שעושין לקליפת עץ הקרוי *5טי"ל. **קיטמא נהילא** — מרוקד בנפה, נכבש ונעשה קשה. **לא נהילא** — אינו נכבש, וכל שעה הוא טפוף ואינו קשה.

חול

מִטַּמֵּא בְּזִיבָה. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים, אִיקְרֵי כָּאן "מִבְּשָׂרוֹ" - וְלֹא מֵחֲמַת אוֹנְסוֹ! - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן: כְּגוֹן שֶׁיָּצָא דֶּרֶךְ דּוֹפֶן. תָּא שְׁמַע: עֵגֶל שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב - שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב! - הָכָא נַמִי: כְּגוֹן שֶׁיָּצָא דֶּרֶךְ דּוֹפֶן. תָּא שְׁמַע: וְשָׁוִין, שֶׁאִם נוֹלַד הוּא וּמוּמוֹ עִמּוֹ - שֶׁזֶּה מִן הַמּוּכָן! וְכִי תֵּימָא: הָכָא נַמִי שֶׁיָּצָא דֶּרֶךְ דּוֹפֶן, דֶּרֶךְ דּוֹפֶן מִי קָדוֹשׁ? וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹדֶה הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְעִנְיַן קָדָשִׁים שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ! - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - שֶׁהִפְרִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע! וְאָמַר רַב נַחְמָן: בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים. הַהוּא תּוֹרָא דִּנְפַל, וְאִישְׁתַּמַּע קַל נְגִיחוּתֵיהּ, עַל רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מָרְתָא שְׁקַל מִשּׁוּפְרֵי שׁוּפְרֵי. אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן: מְנָא לָךְ הָא? אֲמַר לְהוּ, הָכִי אֲמַר רַב: צִפָּרְנָיו נוֹעֵץ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָאָרֶץ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: עָמְדָה - אֵינָה צְרִיכָה מֵעֵת לְעֵת, בְּדִיקָה וַדַּאי בָּעֲיָא; הָלְכָה - אֵינָה צְרִיכָה בְּדִיקָה. רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר: אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ - צְרִיכָה בְּדִיקָה. אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַחָא אָמַר רַב: פָּשְׁטָה יָדָהּ לַעֲמוֹד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָמְדָה; עָקְרָה רַגְלָהּ לְהַלֵּךְ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָלְכָה. וְרַב חִסְדָּא אָמַר: נִיעֲרָה לַעֲמוֹד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָמְדָה. וְהִלְכְתָא: הֵיכָא דְּנָפְלָה מִן הַגַּג בִּדְלָא יָדְעָה, וְעָמְדָה וְלֹא הָלְכָה - צְרִיכָה בְּדִיקָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה מֵעֵת לְעֵת. וְאִם הָלְכָה - אֲפִילּוּ בְּדִיקָה נַמִי לָא צְרִיכָה. אֲמַר אַמֵימָר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא: נְפוּלָה שֶׁאָמְרוּ - צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים. אֲמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא, הָכִי אָמְרִינַן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פַּפָּא: צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בֵּית הֶחָלָל כּוּלּוֹ. אֲמַר לֵיהּ הוּנָא מָר בַּר בְּרֵיהּ דְּרַב נְחֶמְיָה לְרַב אַשִׁי: סִימָנִין מַאי? אֲמַר לֵיהּ: סִימָנִין קָשִׁין הֵן אֵצֶל נְפִילָה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: עוֹף שֶׁנֶּחְבַּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם, כֵּיוָן שֶׁשָּׁט מְלֹא קוֹמָתוֹ - דַּיּוֹ. וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא מִמַּטָּה לְמַעְלָה, אֲבָל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה - מַיָּא הוּא דְּאַשְׁפַּלּוּ; וְאִי מַיָּא קַיְימִי - לֵית לָן בָּהּ; וְאִי שְׁדָא צִיבֵי וְקַדְמֵיהּ - הָא קַדְמֵיהּ. גְּלִימָא מְתִיחַ - חָיְישִׁינַן, דְּלָא מְתִיחַ - לָא חָיְישִׁינַן, עוֹף וּמְעוֹפֵף - לָא חָיְישִׁינַן. אִיזְלָא וּמְקָרְבִי קִיטְרֵי - חָיְישִׁינַן, לָא מְקָרְבִי קִיטְרֵי - לָא חָיְישִׁינַן. כִּיתָּנָא דַּעֲבִיד בְּטוּנֵי - חָיְישִׁינַן; דְּהַאי גִּיסָא וּדְהַאי גִּיסָא - לָא חָיְישִׁינַן. אִסּוּרְיָיתָא - חָיְישִׁינַן. כִּיתָּנָא דְּדָיֵיק וּנְפִיץ - לָא חָיְישִׁינַן, דָּיֵיק וְלָא נְפִיץ - חָיְישִׁינַן; דַּעֲבִיד בִּיזְרֵי, כֵּיוָן דְּאִיכָּא בֵּיהּ קִטְרֵי - חָיְישִׁינַן. דָּקְתָא - חָיְישִׁינַן, דַּקְדַּקְתָּא - לָא חָיְישִׁינַן. נְבָרָא - חָיְישִׁינַן, תִּימַחְתָּא - לָא חָיְישִׁינַן. קִיטְמָא נְהִילָא - חָיְישִׁינַן, לָא נְהִילָא - לָא חָיְישִׁינַן.

חול

מִמַּמָּא בְּזִיבָה אם יצא ממנו זוב. וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ לומר שבכל יציאה מבית הרחם יֵשׁ לחוש בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים, הרי שכל תינוק ביומו הראשון נחשב כחולה, ואם יצא ממנו זוב אין לו ליטמא בזיבה, שהרי אִיקְּרֵי כָּאן – יש לקרוא כאן מה שלמדה הברייתא (כריתות ח:) מן הכתוב (ויקרא טו ב) 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ טָמֵא', שאין טמא אלא כשזב מבשרו כמות שהוא בריא ושלם, וְלֹא שזב מֵחֲמַת אוֹנְסוֹ, כגון על ידי חולי או כל אונס אחר, ואם כן מהו האופן שבו ריבתה הברייתא שאף תינוק בן יומו מטמא בזיבה. דוחה הגמרא: באמת אפשר שאכן יש ביציאה מן הרחם חשש ריסוק איברים, ומה שאמרה הברייתא שתינוק מיטמא בזיבה אף ביום שנולד, הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁיָּצָא דֶּרֶךְ דּוֹפֶן, והיינו שנפתחו מעיה על ידי סם והוציאו את העובר לחוץ, שבכך אין חשש לריסוק איברים, ובאופן זה אם יצא ממנו זיבה, מיטמא.

הגמרא מביאה ראיה נוספת לדינו של רב נחמן: תָּא שְׁמַע, שנינו ברייתא בענין מוקצה ביום טוב, עֻגֵּל שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב, אף שבבין השמשות בכניסת היום לא היה ניתן לשחטו, שהרי היה אז עדיין במעי אמו, שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, ואין בו משום מוקצה, שהרי את אמו ניתן היה לשחוט בכניסת היום, ועל ידי שחיטת אמו מותר הוא באכילה אף לפני לידתו, אם כן נחשב שהיה אף עובר זה מוכן מבעוד יום. ואם נאמר שיש חשש ריסוק איברים ביום שנולד מחמת בית הרחם, אם כן אף שאינו מוקצה, מכל מקום יש לאסור שחיטתו ביום טוב מחשש שהוא טריפה ואינו ראוי לאכילה, והרי היא מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש האסורה ביום טוב, ועל כרחך שאין בו חשש טריפה. דוחה הגמרא: באמת אפשר שיש ביציאה מן הרחם חשש ריסוק איברים, ומכל מקום התירה הברייתא את שחיטתו ביום טוב, דהָכָא נַמִּי מדובר כְּגוֹן שֶׁיָּצָא דֶּרֶךְ דּוֹפֶן, שאין חשש לריסוק איברים.

הגמרא מביאה ראיה נוספת לדינו של רב נחמן: תָּא שְׁמַע ראיה מברייתא העוסקת בדין שחיטת בכור בעל מום ביום טוב. נחלקו תנאים במסכת ביצה (כו:) בבכור בהמה שבבין השמשות היה תם ונולד בו מום ביום טוב. יש האוסר לשחטו, כיון שמוקצה היה בין השמשות, שהרי לא היה ניתן לשוחטו משום שהיה אז עדיין תם, ואסור לשחטו מחמת איסור קדשים בחוץ, ככל בכור תם בזמן הזה שאין מזבח להקריבו. ויש המתיר משום שכל שעה ושעה חושב שיפול בו מום ואינו מקצהו מדעתו. ועל כך שנינו ברייתא, וְשָׁוִין התנאים ומודים שֶׁאִם נוֹלַד הוּא ביום טוב ובלידתו היה מוּמוֹ עָמוֹ, שֶׁזֶּה מִן הַמּוּכָן הוא ואינו מוקצה, שלא נאסרה שחיטתו מעולם, שהרי במעי אמו היה מוכן לאכילה אגב אמו, שמותר לשוחטה שהיא בהמת חולין שבכור אינו קדוש עד שיולד, והיה ניתר על ידי שחיטת אמו, ובשעה שנולד שאז הוא זמן קדושתו, הרי מומו עמו, וראוי לישחט ככל בכור בעל מום, לפיכך אינו מוקצה. ואם נאמר שיש חשש ריסוק איברים ביום שנולד, יש לאסור שחיטתו ביום טוב מחשש שהוא טריפה ואינו ראוי לאכילה, ומזה שהותר שחיטתו מוכח שאין בו חשש טריפה. וְכִי תֵּימָא לדחות דהָכִי נַמִּי מדובר שֶׁיָּצָא דֶּרֶךְ דּוֹפֶן, ולכן אין חשש ריסוק איברים, אין זה יתכן להעמיד כך את הברייתא, שהרי הברייתא מדברת בעגל שקדוש בקדושת בכורה, ואם הוא יצא דֶּרֶךְ דּוֹפֶן מִי קָדוֹשׁ – האם קדוש הוא, וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אף על פי שנחלקו תנאים באשה שילדה דרך דופן, שחכמים למדו מהכתוב (ויקרא יב ב) שאינו נחשב לולד ואין לאמו דיני טומאה וטהרה של יולדת, ורבי שמעון סבר שיש לה דיני יולדת, מכל מקום מוֹרֶה הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בבהמה שנולדה דרך דופן לְעָנְיַן קָדָשִׁים שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ בקדושת הגוף ופסול להקרבה. ואם כן על כרחנו שברייתא זו מדברת שנולד דרך פתח בית הרחם, ובכל זאת התירה לשוחטו בו ביום, ומוכח כדברי רב נחמן שאין ביציאת בית הרחם חשש משום ריסוק איברים.

דוחה הגמרא: הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן, שֶׁהִפְרִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע – שהתחזק ותחב פרסותיו בקרקע כדי לעמוד, שעל ידי שיש בכוחו לעשות כך רואים אנו שודאי לא התרסקו איבריו, ורק משום כך הותר. ובכך נדחו כל הראיות לדינו של רב נחמן.

הגמרא מביאה דין נוסף השייך לחשש זה: וְאָמַר רַב נַחְמָן, כשמפילים הבהמה אפילו ממקום גבוה עשרה טפחים בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם לשוחטה, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים. ומטעם שמפרש לקמן.

מביאה הגמרא מעשה רב לדין זה וטעמו: הַהוּא תּוֹרָא [–שור] דְּנָפַל בבית המטבחים כשהפילוהו לשחטו, וְאִישְׁתַּמַּע קָל (נגיחותיה) [גְּנִיחוֹתֵיהּ] – ונשמע קול דחיפתו לארץ מחוזק הנפילה, ואף על פי כן עָל [–נכנס] רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מַרְתָּא למקום שמכרו מבשר השור, וְשָׁקַל מְשׁוּפְרֵי שׁוּפְרֵי – קנה מהמובחר שבמובחר שבבשרו, ולא חשש לריסוק איברים, אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן לרב יצחק, מְנָא לָךְ הָא – דבר זה שאין לחשוש בו, אָמַר לְהוּ רב יצחק, הָכִי אָמַר רַב, שכשהשור מרגיש שמפילים אותו, צִפָּרְנָיו נוֹעֲץ ומחזיק עצמו עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָאָרֶץ ואינו נופל מגובה, ומזה ידעתי שאין לחשוש. הגמרא עוסקת באופני הבדיקה שניתן על ידי כך להתיר בהמה שנפלה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בהמה שנפלה וְעָמְדָה בכח עצמה, אֵינָהּ צְרִיכָה שתשהה מְעַת לְעַת בבדי להכשירה, שאם היו איבריה מרוסקים לא היתה יכולה לעמוד. אמנם בְּדִיקָה וַדַּאי בָּעֵיָא – ודאי שצריכה בדיקה שלא נפסק חוט השדרה או נשברו רוב הצלעות או נעקרה חוליא, שזאת ודאי יש לחשוש שאירע כן מחמת הנפילה אף שיכולה לעמוד בכח עצמה. ואם הָלְכָה הבהמה לאחר הנפילה, אֵינָהּ צְרִיכָה אף בְּדִיקָה, שהרי היא בחזקת בריאה. רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר, אַחַת זוֹ שעמדה וְאַחַת זוֹ שאף הלכה, צְרִיכָה בְּדִיקָה, שעדיין יש לחוש לריסוק איברים.

מביאה הגמרא שנחלקו אימתי נחשב עמידה והליכה: אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַחָא אָמַר רַב, פְּשִׁטָה יָדָהּ לַעֲמוֹד, די בכך, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָמְדָה ממש על רגליה, וכשירה ללא שהייה מעת לעת. עָקְרָה רַגְלָהּ לְהַלֵּךְ, די בכך, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָלְכָה כלל. וְרַב חִסְדָּא אָמַר, נִגְעָרָה – התחזקה ורצתה לַעֲמוֹד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָמְדָה, ואף לא פשטה ידה, גם כן דינה כעמודה.

(וְהִלְכָתָא, הֵיכָא דְּנָפְלָה מִן הַגַּג בִּדְלֹא יָדְעָה שעומדת ליפול, שאינה נזהרת לאחוז את עצמה שלא תינזק, ויש חשש ריסוק איברים, ולאחר שנפלה עָמְדָה ממש וְלֹא הָלְכָה, צְרִיכָה בְּדִיקָה וכפי שנתבאר לעיל, ובדבר זה לא נחלקו, וְאֵינָהּ צְרִיכָה מֵעַת לְעַת. וְאִם הָלְכָה, אֲפִילּוּ בְּדִיקָה נַמִּי לֹא צְרִיכָה, כשיטת רב יהודה אמר רב לעיל).

מבארת הגמרא אלו איברים צריכים בדיקה: אָמַר אֲמֵימַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב דִּימִי מִנַּהַרְדְּעָא, נְפוּלָה שֶׁאָמְרוּ צְרִיכָה בְּדִיקָה, מקום הבדיקה הוא כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים שלא נקרע רוב הכרס החיצונה ושלא ניקבו הדקין. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא, הָכִי אָמְרִינָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פַּפָּא, צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בֵּית הַחָלָל כּוּלּוֹ, שיש לבדוק גם שלא נשברו רוב צלעותיה או נעקרה חוליה. מבררת הגמרא: אָמַר לֵיהּ הוּנָא מַר בַּר בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָנִיָּה לְרַב אַשִׁי, סִימָנִין שבצואר, והיינו קנה והוושט, מַאי – מה דינם, האם צריך לבודקם שלא נעקרו. משיבה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אשי, סִימָנִין קָשִׁין וחזקים הֵן אֲצֵל [–לענין] נְפִילָה, ואין לחשוש שניזוקו בנפילה, ולכך אין צריך לבודקם.

הגמרא מביאה דיני נפולה בעוף: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, עוֹף שֶׁנִּחְבַּט על ידי שנזרק בכח בעל כורחו עַל פְּנֵי הַמַּיִם, כֵּיוָן שראינו שֶׁשֶּׁט מִלֹּא קוֹמָתוֹ [–של העוף] דַּיּוֹ, ואין צריך בדיקה, שבכך ששט הרי זה כהליכה בבהמה שאף בדיקה אין צריך. וְלֹא אָמְרָן שמועיל דבר זה ששט בנהר, אֶלָּא כששט במעלה הנהר מְמַטָּה לְמַעְלָה נגד הילוך המים, שאז נראה שהוא בכחו ולא נתרסקו איבריו, אֲבָל כששט במורד הנהר מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, עדיין יש לחשוש לריסוק איברים, ומה שראינוהו שט, מַיָּא הוּא דְּאַשְׁפְּלוּ – המים שהולכים הם שהושיטוהו למטה. וחילוק זה אינו אלא בנהרות שמימיהם מהלכים, וְאִי מַיָּא קָיְימִי – אבל באגמים שמימיהם עומדים, לֵית לָן בָּהּ – אין לנו לחוש כלל, ואף ששט לאותו כיוון שהמים מהלכים קצת, כגון במקום שמתחברים לים או על ידי הרוח, נראה שמכחו

המשך בעמוד סח

נפל על גבי חוֹל הַדַּק, לֹא חַיְישִׁינָן לריסוק איברים, שגרגריו מחליקים זה מזה ואינו נכבש ונשאר רך לעולם. אך אם נפל על גבי חוֹל הַגַּס, חַיְישִׁינָן לריסוק איברים, משום שנחבט מאבנים גדולות שבו.

נפל על גבי אֲבַק דְּרָכִים, חַיְישִׁינָן, שגם הוא נכבש ונצמד יחד ומתקשה. נפל על גבי תִּיבְנָא וַעֲכִיד בִּזְנָא – תבן של חיטים ושעורים הקשור בחבילה, חַיְישִׁינָן, שמשום שהוא בחבילה קשה הוא. ואם לֹא עֲכִיד בִּזְנָא – אינו קשור בחבילה, לֹא חַיְישִׁינָן, שאז רך הוא.

נפל על גבי חִיטֵּי וְכָל דְּמִינֵיהוּ – חיטים וכל מיניהם הקשים כמותם, חַיְישִׁינָן לריסוק איברים, שקשים הם. וכן על גבי שַׂעֲרֵי וְכָל דְּמִינֵיהוּ – שעורים וכל מיניהם הקשים כמותם, אף בהם חַיְישִׁינָן.

כָּל מִינֵי קִטְנִיּוֹת, אֵין בָּהֶם חשש מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים כשנפל עליהם עוף, כיון שמחליקים הקטניות זה מזה ואינם נכבשים יחד, ומשום כך העוף נשמט והולך ואינו נחבט, לְבַר [–חוץ] מִן רוּבְיָא – מין קטניות הנקרא תלתן, מפני שנכבשים הם. חִימְצֵי [–אפונים] אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים, משום שצורתם עגולה ואינם נכבשים יחד. חִפְּצֵי [–חמצות] יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים, מאחר שאין צורתם עגולה, לפיכך נכבשים יחד.

כְּלָלָא דְּמִלְּתָא [–כלל הדבר], כָּל מִידֵּי דְּמִשְׁרִיק – כל דבר המחליק זה מזה, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים, שנשמט והולך ואין העוף נחבט בו, וכל שלֹא מִשְׁרִיק – שאינו מחליק יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים שנכבש הוא.

הגמרא מבארת חילוקי הדינים בנפילת עוף על ידי מלכודת הנקראת 'דבוק': דְּבוּק – מלכודת הנעשית על ידי מדף קטן המרוח בדבק חזק, ומניחים לידו אוכל לעופות וכששוכן עליו העוף נדבק בו, וכשפורח באויר המדף מפילו לארץ. נחלקו האמוראים האם יש בזה חשש נפולה, רַב אַשִּׁי שָׁרֵי [–התיר], אֲמִימַר אָסַר. מבארת הגמרא: בְּחַד גַּפָּא – כשרק כנפו האחד של העוף נדבק, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי ומודים שניהם דְּשָׁרֵי, משום שיכול לישא עצמו בכנף האחד שאינו דבוק, ואינו נופל לארץ ואינו נחבט, כִּי פְּלִיגִי בִּתְרֵי גַּפֵּי – כששני כנפיו נדבקו, מַאן דְּאָסַר [אמימר] אָמַר לָךְ טעמו, משום דהֵיכִי נָיְקוּם – האיך ישא ויחזיק עצמו שלא יחבט בנפילה. וּמַאן דְּשָׁרֵי [רב אשי] אָמַר לָךְ טעמו, משום שאֶפְשָׁר דְּנָיְקוּם אַעִיקְבֵי דְּנַפֵּי – יכול הוא לישא ולהחזיק עצמו בראש הכנפים שלא יחבט. וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי שמועה זו בלשון אחרת, בִּתְרֵי גַּפֵּי – כששני כנפיו נדבקו, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי ומודים דַּאֲסִיר, שאינו יכול להקים ולהחזיק עצמו שלא יחבט בנפילה. כִּי פְּלִיגִי בְּחַד גַּפָּא – כשרק כנפו האחד נדבק, מַאן דְּשָׁרֵי [רב אשי] אָמַר לָךְ טעמו, משום דאֶפְשָׁר דְּפָרַח בְּחַד גַּפָּא – שיכול לישא עצמו בכנף האחד שאינו דבוק ואינו נחבט. וּמַאן דְּאָסַר [אמימר], טעמו הוא, כֵּיוָן דְּכֹהֲאי לֹא מָצֵי פָּרַח – משום שבכנף הדבוק אינו יכול לישא עצמו, כֹּהֲאי נַמִּי לֹא מָצֵי פָּרַח – גם בההוא שאינו דבוק אינו יכול לישא עצמו, ונחבט מחמת הנפילה.

פוסקת הגמרא: וְהִילְכְתָא בִּתְרֵי גַּפֵּי – כשנדבקו שני כנפיו, אָסִיר, בְּחַד גַּפָּא – וכשנדבק כנף אחד בלבד, שָׁרֵי.

שנינו במשנה: נִשְׁתַּבְּרוּ רוֹב צַלְעוֹתֶיהָ. והוא אחד מי"ח הלקויות שנעשית הבהמה טריפה בכך. הגמרא מבארת את האופנים השונים בזה: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, אֵלּוּ הֵן – כמה הם רוֹב צְלָעוֹת שאם הן ישברו נעשית בכך הבהמה טריפה. מבארת הברייתא: הנה בבהמה ישנן עשרים ושתים צלעות, אחת עשרה בימין ואחת עשרה בשמאל [ראה איור], הרי שרוב צלעות הן שתים עשרה, ולכן, כשנשברו שֵׁשׁ צלעות מִכָּאן – מצד אחד של הבהמה וְשֵׁשׁ מִכָּאן – מצידה השני, והרי הן גם רוב מכל הצלעות וגם רוב של כל צד וצד, אוֹ אפילו שלא נשברו רוב בכל צד אלא אַחַת עֶשְׂרֵה צלעות מִכָּאן וְצלע אַחַת מִכָּאן, הבהמה נעשית טריפה, שהרי בסך הכל נשברו שתים עשרה שהם רוב מעשרים ושתים צלעותיה.

מוסיפה הגמרא: אָמַר זְעִירִי, וְאינה טריפה אלא כשנשברו מֵחֶצְיָין של צלעות כְּלַפֵּי [–לצד] הַשִּׁדְרָה ששם חיות הבהמה, אבל נשברו בחציין התחתון לצד החוזה, כשירה.

מבארת הגמרא באלו צלעות אם נשברו נעשית הבהמה טריפה: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאין שבר מטריף אלא בִּצְלָעוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מוֹחַ, אבל לא בצלעות הקטנות הסמוכות לזנב, שאם אין רוב צלעות שנשתברו אלא בצירוף אלו הקטנות, כשירה.

עד עתה התבאר דין נשתברו הצלעות הנשנה במשנתינו, עתה מבארת הגמרא גם דין נעקרו הצלעות: אָמַר עוּלָּא, כֵּן זַכַּאי אָמַר, כשהצלעות נֶעֱקְרוּ לגמרי ממקום חיבורם בחוליות השדרה, נעשית הבהמה טריפה אף אם נעקרו רק בְּרוֹב צַד אֶחָד, שלא נעקרו אלא שש צלעות בלבד. אך אם רק נִשְׁתַּבְּרוּ הצלעות, אין הבהמה נעשית טריפה אלא בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין, דהיינו שתים עשרה צלעות כמבואר לעיל. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בֵּין נֶעֱקְרוּ בֵּין נִשְׁתַּבְּרוּ, בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין. מבארת הגמרא הדין כשגם החוליה נעקרה כולה או מקצתה: אָמַר רַב, נֶעֱקְרָה צֵלָע אחת וְחוּלְיָא המחוברת אליה נעקרה עִמָּהּ, טְרֵפָה. מבררת הגמרא: אָמְרֵי לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִּי תלמידיו לְרַב, אם נֶעֱקְרָה צֵלָע מִכָּאן [–מצד אחד] וְגם הַצֵּלָע מִכָּאן [–שכנגדה בצד השני] וְהַחוּלְיָא ששניהן מחוברות בה קַיְּימָא, מַהוּ הדין בזה. אָמַר לְהוּ רב בלשון תמיהה, גִּיסְטְרָא קָאָמְרִיתוּ – הרי שאלתכם היא באופן שנחלקה הבהמה לשנים, שהרי נעקרו שתי צלעות זו כנגד זו, ואם כן אין בזה ספק כלל, שהרי לא רק שטריפה היא בכך אלא אף נבלה.

מקשה הגמרא: וְהָא רַב נַמִּי גִּיסְטְרָא קָאָמַר – והרי גם רב אמר דינו באופן שנחלקה הבהמה לשנים, שאף שדיבר כשלא נעקרה אלא צלע אחת, מכל מקום כיון שגם החוליה נעקרה, הרי הצלע שכנגד שמחוברת אליה נשמטת ונופלת, ולדבריו, דינה שאף נבלה היא, ומדוע אמר רב בדינו שרק טריפה היא, ומה היתה שאלת רב כהנא ורב אסי אחר שכבר שמעו ממנו לאסור. מתרצת הגמרא: כִּי קָאָמַר רַב, כשנעקרה רק הַצֵּלָע בְּלֹא הַחוּלְיָא, והצלע שכנגד נשארת מחוברת בחוליה ואינה נשמטת, ואינה נבילה.

מקשה הגמרא: וְהָא רב צֵלָע וְחוּלְיָא קָאָמַר בדינו, ולא ניתן לומר שדינו אמור כשהחוליה קיימת. מתרצת הגמרא: אף שאמר רב צלע וחוליא, אין כוונתו שהחוליה כולה נעקרה שאז גם הצלע שכנגד נשמטת. אלא כוונתו שצֵלָע וַחֲצִי חוּלְיָא בלבד נעקרה, והצלע שכנגד מחוברת יפה בחצי חוליה הקיימת.

מקשה הגמרא: מִכְּלָל – אם כן משמע דְּרַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִּי, כשנעקרה צֵלָע בְּלֹא חוּלְיָא אָמְרֵי [–שאלו לרב], שהרי באופן שגם חלק מהחוליה נעקר כבר שמעו ממנו שאסר, ועל כרחך שלא שאלו אלא כשנעקרה הצלע לבד, שעל אופן כזה עדיין לא שמעו ממנו, ואם כן קשה, וְכי האם על כך אָמַר לְהוּ גִּיסְטְרָא קָאָמְרִיתוּ [–מדברים אתם שנחלקה הבהמה ואף נבלה היא], וְהָאָמַר עוּלָּא, כֵּן זַכַּאי אָמַר, נֶעֱקְרוּ הצלעות, נעשית הבהמה טריפה אף שנעקרו רק בְּרוֹב צַד אֶחָד, שהן שש צלעות, נִשְׁתַּבְּרוּ הצלעות, הרי היא טריפה כשנשברו בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין, הרי שבפחות משש צלעות אף טריפה אינה, וכל שכן שבאחת מכאן ואחת מכאן בלבד שאינה נבלה.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ – יש לומר שאין בדברי בן זכאי סתירה לדברי רב, משום דהָתָם זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה – שם בדברי בן זכאי שאמר שכשנעקרו הרי היא טריפה ברוב צד אחד, מדובר שנעקרו מכאן ומכאן באופן שלא היו זה כנגד זה, ולכן פחות משש אינה טריפה, אבל הָכָא בדברי רב כהנא ורב אסי, שאלתם היתה על אופן שנעקרו שתים זֶה כְּנֶגֶד זֶה, ולכך אמר להם רב שאף נבלה היא.

מקשה הגמרא: וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שאף בנעקרו אינה טריפה אלא בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין, וְהרי בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין שהן שתים עשרה צלעות אף באופן שנעקרו בשתי צדדין, הששׁ שבצד אחד לצד הצואר, והשש שבצד שכנגד הן לצד הזנב, בכל זאת אִי אֶפְשָׁר דְּלֹא קַיְּימָא חַד מִינַיְיהוּ – לא יתכן שלא יהיה זה באופן שלכל הפחות בחוליה האמצעית שתי צלעות שבה יעקרו זֶה כְּנֶגֶד זֶה, ואף על פי כן לא הטריף אלא משום שנעקרו הרוב ולא משום שנעקרו שתים זו כנגד זו, וקשה על רב שאמר שבאופן זה אף נבלה היא. מתרצת הגמרא:

המשך בעמוד קמה

רש"י

חול הדק לא חיישינן — דמישתריק ואינו נכבש לעולם. **חול הגס** — אבנים גדולות שבו מרסקין העוף כשנופל עליהם. **אבק דרכים** — גם הוא נכבש ונעשה קשה. **תיבנא** — *1אישתרי"ם בלעז, תבן של חטים ושעורים. **בזגא** — חבילה. **חיטי וכל דמינייהו** — כגון שיפון שהוא קשה, חיישינן אם נפל עליהם. **כל מיני קטניות** — לא חיישינן, משום דמישתרקי מהדדי ואינם נכבשים יחד. **רוביא** — תלתן. **חימצי** — *2בפישל"ש, מחליקין הן ואינן נכבשים. **חיפצי** — *3צידרו"ש, ואינן עגולין ולא מישתרקי. **כל דמישתריק** — מחליק זה מזה ואינן נכבשים יחד, והנופל עליהם נשמט והולך, ואין כאן חבט. **דבוק** — *4גלוד"א בלעז, וטחין אותו בדף קטן, והעוף שוכן עליו ומידבק בו, ופורח עם הדף ונופל לארץ. **בחד גפא** — שלא נדבק אלא בגף אחת ופורח בשניה. **היכי ניקום** — במה יהא יכול להקים ולישא את עצמו? הלכך, כשנופל נחבט בנפילה גמורה. **אעיקבי דגפא** — במקצת הוא נושא את עצמו בעקבי הגפיים. והוא ראש הכנף, מקום שחותכין הכנף מן האווז. **בתרי גפי אסור** — אלא אם כן עמד והלך. כתוב בהלכות גדולות: כל היכא דבעי בדיקה, כגון נפולה ושבורה ודרוסה דמיתכשרי בבדיקה — הני מילי בדורות קמאי דהוו בקיאי למיבדק, אבל אנן לא בקיאינן ולא סמכינן אנפשין. ולי נראה דאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות, ומותר לסמוך עליו דכתיב (דברים יז): "ואל השופט אשר יהיה בימים ההם", אבל הוא יזהר יפה, ולהביא לפניו כל הטבחים וכל הבקיאין בדבר, כי היכי דנימטייה שיבא מכשורא (סנהדרין ז,ב). עשרים ושתיים צלעות גדולים שיש בהן מוח יש לה לבהמה, אחת עשרה מכאן ואחת עשרה מכאן, ורוב שלהן הוי שתים עשרה. הכי גרסינן: **או אחת עשרה מכאן ואחת מכאן. ומחציין כלפי שדרה** — ובעינן שיהו נשברות אותן שתים עשרה צלעות מחציין כלפי שדרה, לפי ששם חיותה, ולא מחציה ולצד החוזה. **בר זבאי** — לא ידענא מנו. **נעקרו ברוב צד אחד** — כיון שנעקרו שש מהם, דהיינו רוב צד אחד — טרפה. אבל בנשתברו לא מיטרפא אלא בשתים עשרה, דהיינו רוב שני צדדין. **וחוליא עמה** — ואפילו החוט קיים. **אמרי ליה** — בעו מיניה: נעקרה צלע מכאן וצלע כנגדה וחוליא קיימת, מהו? **גיסטרא קאמריתו** — בתמיה, בהמה שנפסקה באמצעיתה אתם שואלים? הא נבלה נמי היא, כדאמר בפרק קמא (חולין כא,א)! **והא רב נמי גיסטרא קאמר** — דכיון דנעקר צלע וחוליא עמה — הרי צלע שכנגדו נשמטת ונפלה, וקרי לה רב טרפה! **וחצי חוליא** — והצלע שכנגדה מחוברת יפה בחצי חוליא קיימת. **מכלל דרב כהנא ורב אסי** — צלע מכאן וצלע מכאן וכל החוליא קיימת בעו מיניה. דאי צלע וקצת חוליא — הא שמעינן ליה דאמר דאפילו בחדא מיטרפא, ואינהו בעו תרתי. אלא ודאי צלע בלא חוליא קבעו מיניה. גיסטרא קאמריתו, דאפילו נבלה נמי הויא? בתמיה. **ואמר עולא וכו'** — אלמא רובו בעינן למיטרפא, וכל שכן דבחדא לא מקריא נבלה! **ולרבי יוחנן** — דאמר: אף נעקרו לא מיטרפא עד דאיכא רוב שני צדדין, וכי מיעקרו שש מימין ושש משמאל, ואפילו אלו לצד הצואר ואלו לצד האליה — אי אפשר דלא הוי אמצעית זה כנגד זה, ואפילו הכי בעיא רובא למיטרפא, וכל שכן דבחדא לא מיקריא נבלה! דבשלמא מעיקרא הוה סלקא דעתך דרב צלע וכולה חוליא קאמר, ואינהו בעו מיניה צלע וקצת חוליא מכאן וכן מכאן, ואמצעיתה של חוליא קיימת. אבל השתא דאוקמת דרב צלע וחצי חוליא קאמר, ואינהו על כרחך צלע בלא חוליא קבעו ליה, וקאמר להו עלה: גיסטרא קאמריתו — קשיא לן הא דרבי יוחנן! ומשני: התם רב כהנא ורב אסי. **כוכנא ואכיתא** — כלומר, צלע וקצת חוליא. ורבי יוחנן — צלע בלא חוליא. **אי הכי** — דרב כהנא ורב אסי צלע וקצת חוליא אמרי — היינו דרב, הא שמעינן ליה דבחדא נמי טריף, ומאי תיבעי להו בתרתי? **אסיתא** = חור שבחוליא שהצלע תחוב בו, היינו בחצי חוליא. **וליבעו מיניה כרב בחדא** — דהא חדא אכתי לא קאמר להו, ותרתי קבעו מיניה. **סברי אם כן מירתח קא רתח** — ממהדורי דרב מצינן למפשט מאי דינא דחדא, דאי מהדר לן כשרה — כל שכן חדא, ואי מהדר לן: טרפה, בלא ריתחא — פשטינן מינה דבחדא סבירא ליה כשרה. דאי סבירא ליה בחדא נמי טרפה, כי בעינן בתרתי — מהדר לן בריתחא, למימר: השתא בחדא טרפה, תרתי מיבעיא לכו? אבל אי בעינן מיניה חדא, אפילו סבירא ליה בתרתי כשרה — לא מהדר לן בריתחא, למימר: השתא בתרתי כשרה, דלא איכפת ליה אי תיסק אדעתין דבתרתי טרפה. **והא** — בעו מיניה בתרתי, וסבירא ליה דבחדא נמי טרפה, כדאמר רב לעיל: נעקרה צלע וחוליא עמה, ואוקימנא חצי חוליא, ואפילו הכי לא אהדר להו בריתחא, דנפשוט מינה לעקירת חדא! **כיון דקאמר להו גיסטרא קאמריתו** — בתמיה — היינו ריתחיה, דהכי קאמר להו: הא לא איבעי לכו למיבעי, דנבלה נמי הויא, אלא בחדא טרפה. **מעיקרה** — אפילו בלא אסיתא. **נחבסה** — *5מינציר"א, ולא נפחתה.

כמה

תוספות

קטניות אין בהן משום ריסוק אברים כו' — אית ספרים דגרסי בתר הכי: חמצי אין בהם משום ריסוק אברים, חפצי יש בהם משום ריסוק אברים. וכן לגרסת הקונטרס משמע דלא הוו בכלל קטנית. ויש לומר: דקטנית מיירי בדברים דקים, כמו עדשים ואורז ודוחן. **והא** רב נמי גיסטרא קאמר — מעיקרא הויא אתי ליה דרב שפיר, דדלמא לא חשיב גיסטרא. אבל כיון דחשיב ההוא דרב כהנא נבלה משום גיסטרא — דידיה נמי נבלה היא. **אי** הכי היינו דרב — לאו דרב ממש, דההיא דרב לאו גיסטרא הוא, ודידהו הוי גיסטרא ונבלה. אלא כלומר, מרב הוה להו למפשט, דהא עדיפא מדרב. **סברי** מרתח רתח — אבל אי בעו מיניה חדא, אפילו אי מכשר בתרתי — לא רתח במה שבאים להחמיר. ובסוף פרק שני דזבחים (ל,ב) אין מתיישב כמו בכאן, גבי הא דבעי מיניה לוי מרבי: כזית למחר בחוץ לרבי יהודה מאי.

נעקרה צלע טרפה — פירש בקונטרס: אפילו בלא אסיתא. ורבינו תם מפרש: עם האסיתא, דהא משמע לעיל צלע בלא חוליא ליכא מאן דטריף עד דאיכא רוב צלעות, דפריך לרב כהנא ולרב אסי מעולא בר רבי זבאי ומרבי יוחנן.

אילימא

חוֹל הַדַּק - לָא חָיְישִׁינַן. חוֹל הַגַּס - חָיְישִׁינַן. אָבָק דְּרָכִים - חָיְישִׁינַן. תִּיבְנָא וַעֲבִיד בִּזְגָא - חָיְישִׁינַן, לָא עֲבִיד בִּזְגָא - לָא חָיְישִׁינַן. חִיטֵּי וְכָל דְּמִינַיְיהוּ - חָיְישִׁינַן, שַׂעֲרֵי וְכָל דְּמִינַיְיהוּ - חָיְישִׁינַן. כָּל מִינֵי קִטְנִיּוֹת - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים, לְבַר מִן רוּבִּיָּא; חִימְצֵי - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים, חָפְצֵי - יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים. כְּלָלָא דְּמִלְּתָא: כָּל מִידֵי דְּמִשְׁרִיק - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים, לָא מִשְׁרִיק - יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים. דְּבוּק - רַב אַשִּׁי שָׁרֵי, אַמֵּימָר אָסַר. בְּחַד גַּפָּא - דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּשָׁרֵי; כִּי פְּלִיגִי - בְּתְרֵי גַּפֵּי, מַאן דְּאָסַר אָמַר לָךְ: הֵיכִי נֵיקוּם? וּמַאן דְּשָׁרֵי אָמַר לָךְ: אֶפְשָׁר דְּנִיקוּם אָעִיקְבֵי דְּגַפֵּי. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּתְרֵי גַּפֵּי - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דַּאֲסִיר; כִּי פְּלִיגִי בְּחַד גַּפָּא, מַאן דְּשָׁרֵי אָמַר לָךְ: אֶפְשָׁר דְּפָרַח בְּחַד גַּפָּא, וּמַאן דְּאָסַר: כֵּיוָן דִּבְהַאי לָא מָצֵי פָּרַח - בְּהַאי נַמִּי לָא מָצֵי פָּרַח. וְהִילְכְתָא: בְּתְרֵי גַּפֵּי - אֲסִיר, בְּחַד גַּפָּא - שָׁרֵי. "נִשְׁתַּבְּרוּ רוֹב צַלְעוֹתֶיהָ". תָּנוּ רַבָּנַן, אֵלּוּ הֵן רוֹב צַלְעוֹת: שֵׁשׁ מִכָּאן וְשֵׁשׁ מִכָּאן, אוֹ אַחַת עֶשְׂרֵה מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן. אָמַר זְעֵירִי: וּמֵחֲצִיָּין כְּלַפֵּי שִׁדְרָה. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּבִצְלָעוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מוֹחַ. אָמַר עוּלָּא, בֶּן זַבַּאי אָמַר: נֶעֱקְרוּ - בְּרוֹב צַד אֶחָד, נִשְׁתַּבְּרוּ - בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין; רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בֵּין נֶעֱקְרוּ, בֵּין נִשְׁתַּבְּרוּ - בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין. אָמַר רַב: נֶעֱקְרָה צֵלָע וְחוּלְיָא עִמָּהּ - טְרֵפָה. אָמְרִי לֵיהּ רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִּי לְרַב: נֶעֱקְרָה צֵלָע מִכָּאן וְצֵלָע מִכָּאן, וְחוּלְיָא קַיְיָמָת, מַהוּ? אֲמַר לְהוּ: גִּיסְטְרָא קָאָמְרִיתוּ!? וְהָא רַב נַמִּי גִּיסְטְרָא קָאָמַר? - כִּי קָאָמַר רַב - צֵלָע בְּלָא חוּלְיָא. - וְהָא צֵלָע וְחוּלְיָא קָאָמַר! - צֵלָע וַחֲצִי חוּלְיָא. - מִכְּלָל דְּרַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִּי צֵלָע בְּלָא חוּלְיָא אָמְרִי, וַאֲמַר לְהוּ: גִּיסְטְרָא קָאָמְרִיתוּ? וְהָאֲמַר עוּלָּא, בֶּן זַבַּאי אָמַר: נֶעֱקְרוּ - בְּרוֹב צַד אֶחָד, נִשְׁתַּבְּרוּ - בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין! - אָמַר לָךְ: הָתָם - זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, הָכָא - זֶה כְּנֶגֶד זֶה. - וְהָאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין, וּבְרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין אִי אֶפְשָׁר דְּלָא קָיְיָמָא חַד מִינַיְיהוּ זֶה כְּנֶגֶד זֶה! - הָתָם - בּוּכְנָא בְּלָא אָסִיתָא, הָכָא - בּוּכְנָא וְאָסִיתָא. - אִי הָכִי, הֵיינוּ דְּרַב! - לָא שְׁמִיעַ לְהוּ דְּרַב. וְלִיבְעוּ מִינֵּיהּ כְּדְרַב! - סָבְרִי: לִיבְעֵי מִינֵּיהּ חָדָא דְּפָרֵישׁ לָן תְּרֵתֵי; דְּאִי בָּעֵינַן מִינֵּיהּ חָדָא, הָנְיָא אִי אָמַר לָן טְרֵפָה - כָּל שֶׁכֵּן תַּרְתֵּי, אִי אָמַר לָן כְּשֵׁרָה - אַסִּתֵּי תַּרְתֵּי קָא מִיבָּעֵיָא לָן. - אִי הָכִי, הִשְׁתָּא נַמִּי דְּקָא בָּעֵי מִינֵּיהּ תַּרְתֵּי; הָנְיָא אִי אָמַר לְהוּ כְּשֵׁרָה - כָּל שֶׁכֵּן חָדָא, וְאִי אָמַר לְהוּ טְרֵפָה - אַסִּתֵּי חָדָא מִיבָּעֵיָא לְהוּ! - סָבְרִי, אִם כֵּן מִירְתַּח קָא רָתַח: חָדָא טְרֵפָה, תַּרְתֵּי מִיבָּעֵיָא!? - וְהָא קָא אָמְרִי לֵיהּ וְלָא רְתַח! - כֵּיוָן דְּקָאֲמַר לְהוּ: גִּיסְטְרָא קָאָמְרִיתוּ - הֵיינוּ רִיתְחֵיהּ. אָמַר רַבָּה בַּר רַב שֵׁילָא אָמַר רַב מַתְּנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: נֶעֱקְרָה צֵלָע מֵעִיקָּרָהּ, וְגוּלְגֹּלֶת שֶׁנֶּחְבְּסָה בְּרוּבָהּ, וּבְשָׂר הַחוֹפֶה אֶת רוֹב הַכֶּרֶס בְּרוּבוֹ - טְרֵפָה. נֶעֱקְרָה צֵלָע מֵעִיקָּרָהּ - טְרֵפָה? וְרִמִּינְהוּ:

כמה

תוספות

אילימא למעוטי חתול — כלומר, דוקא זאב דריס באימרי רברבי, ולא חתול. **וכי** תימא קמשמע לן דזאב בגסה נמי דריס — כלומר, דלהכי נקט מן הזאב ולמעלה — לאשמועינן דכל מן הזאב ולמעלה שהה, דמה ארי בגסה אף זאב בגסה. **הכי** גרסינן: אמר רב חסדא דרוסת חתול ונמייה בגדיים וטלאים — ולא גרסינן נץ במילתיה דרב חסדא. דאי גרס ליה, אם כן כי פריך ליה מברייתא — מנץ נמי פריך, וכי משני: הוא דאמר כבריבי — צריך לומר דקאי נמי ברבי אנץ. ואילו מתניתין קתני נץ דיש לו דרוסה, ומתניתין איירי בכל ענין, אף במקום שאין מצילין! וכי תימא, דמאי דמחלק בריבי היינו בגדיים וטלאים, אבל בעופות לא, אם כן מאי קא פריך מההיא תרנגולתא דהוה בי רב כהנא? ואף על פי שעל כרחך אנו צריכין לחלק משום דלא תקשה ברייתא אמתניתין — היינו משום דקסבר דבעופות קלי זיהריה, ובגדיים וטלאים לא קלי זיהריה. אבל בריבי סובר דמקום שיש לו מצילין — קלי בין בעופות בין בגדיים וטלאים, אבל במקום שאין מצילין — אין לו כלל ארס. ואי הוה גרסינן נץ במילתא דרב חסדא, אם כן אף בנץ נמי היינו צריכין לומר כן. ועוד, לאיבא דאמרי דמשני דברייתא כבריבי היא, אם כן לרב חסדא יש דרוסה לנץ בכל ענין, אף בגדיים וטלאים, ומאי איריא דתני מתניתין עוף הדק? אפילו גדיים וטלאים נמי?

מכל מקום לרב חסדא קשיא — ואם תאמר: ולישני ליה דברייתא באימרי רברבי? ויש לומר: דדומיא דנץ קתני, דאף בגדיים וטלאים אין לו דרוסה. ומיהו, לפירוש איבא דאמרי, דאוקי לברייתא כבריבי, ובאין לו מצילין לא הוי חתול דומיא דנץ, דדרוסת הנץ בעופות בכל ענין, ובגדיים וטלאים לא דריס בשום ענין. ומתוך כך יתיישב אמאי לא מוקי ברייתא נמי ללישנא קמא כבריבי ובאין להן מצילין, הא במצילין יש להן דרוסה. משום דדומיא דנץ קתני, דאין לו דרוסה בכל ענין.

יש

כַּמָּה חֲסָרוֹן בַּשְּׁדֵרָה? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי חוּלְיוֹת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: חוּלְיָא אַחַת; וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: וְכֵן לְטַרְפָּה! - הָכָא - צַלָּע בְּלָא חוּלְיָא, הָתָם - חוּלְיָא בְּלָא צַלָּע. - בְּשְׁלָמָא צַלָּע בְּלָא חוּלְיָא - מִשְׁכַּחַת לָהּ, אֶלָּא חוּלְיָא בְּלָא צַלָּע, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ? - בְּשִׁילְהֵי כַּפְלֵי. מַתְקִיף לָהּ רַב אוֹשַׁעְיָא: וְלִתְנֵייהּ גַּבֵּי קוּלֵי בֵּית שַׁמַּאי וְחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל! אֲמַר לֵיהּ רַב: כִּי אִיתְּשִׁיל - לְעִנְיָן טוּמְאָה אִיתְּשִׁיל, דְּהָווּ לְהוּ בֵּית שַׁמַּאי לְחוּמְרָא. "וְגוּלְגֹּלֶת שֶׁנְּחִבְּסָה בְּרוּבָהּ". בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה רוֹב גּוֹבְהָהּ אוֹ רוֹב הֵיקֵיפָהּ? תִּיקוּ. "וּבְשָׂר הַחוֹפֶה רוֹב הַכֶּרֶס בְּרוּבוֹ". בָּעֵי רַב אַשִׁי: בְּרוֹב קָרוּעַ, אוֹ בְּרוֹב נָטוּל? תִּפְשׁוֹט לֵיהּ מִדְּתָנֵן: כֶּרֶס הַפְּנִימִית שֶׁנִּיקְּבָה, אוֹ שֶׁנִּקְרַע רוֹב הַחִיצוֹנָה; וְאָמְרִי בְּמַעֲרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: כָּל הַכֶּרֶס כּוּלּוֹ - זוֹ הִיא כֶּרֶס הַפְּנִימִי; וְאֵי זֶהוּ כֶּרֶס הַחִיצוֹנָה - בָּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת רוֹב הַכֶּרֶס! - מִידֵּי הוּא טַעְמָא אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל; הָכִי אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר נַחְמָנִי אָמַר שְׁמוּאֵל: מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ מֵילָת. "וּדְרוֹסַת הַזְּאֵב". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּבְהֵמָה - מִן הַזְּאֵב וּלְמַעְלָה, וּבְעוֹפוֹת - מִן הַנֵּץ וּלְמַעְלָה. לְמַעוּטֵי מַאי? אִילֵימָא לְמַעוּטֵי חָתוּל - תְּנֵינָא: וּדְרוֹסַת הַזְּאֵב! וְכִי תֵּימָא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דִּזְאֵב בְּגַסָּה נַמִּי דָּרֵיס - וְהָא תְּנַן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: דְּרוֹסַת הַזְּאֵב - בְּדַקָּה, וּדְרוֹסַת אֲרִי - בְּגַסָּה! וְכִי תֵּימָא: רַבִּי יְהוּדָה מִפְּלַג פָּלֵג - וְהָאֲמַר רַבִּי בְּנְיָמִין בַּר יֶפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָא: לֹא בָּא רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי חֲכָמִים! - גַּבְרָא אַגַּבְרָא קָא רָמֵית? אִיבְּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם - לְמַעוּטֵי חָתוּל; מַהוּ דְּתֵימָא, אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא קָתָנֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב חִסְדָּא: דְּרוֹסַת חָתוּל וּנְמִייָה - בְּגַדְיִים וּטְלָאִים, דְּרוֹסַת חוּלְדָּה - בְּעוֹפוֹת. מֵיתִיבֵי: דְּרוֹסַת חָתוּל, נֵץ וּנְמִייָה - עַד שֶׁתִּינָּקֵב לֶחְלָל, אֲבָל דְּרוֹסָה לֵית לְהוּ! - וְתִסְבְּרָא, נֵץ לָא דָּרֵיס? וְהָתְנַן: וּדְרוֹסַת הַנֵּץ! - הָא לָא קַשְׁיָא: כָּאן - בְּעוֹפוֹת, כָּאן - בְּגַדְיִים וּטְלָאִים. מִכָּל מָקוֹם לְרַב חִסְדָּא קַשְׁיָא! - הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, בְּרִיבִּי אוֹמֵר: לֹא אָמְרוּ אֵין דְּרוֹסָה אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַצִּילִין, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מַצִּילִין - יֵשׁ דְּרוֹסָה. - וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מַצִּילִין אֵין דְּרוֹסָה? וְהָא הַהִיא תַּרְנְגֹלֶת דַּהֲוַאי בֵּי רַב כָּהֲנָא, דְּרִהֲט חָתוּל בַּתְרָהּ וְעַל לְאִידְרוֹנָא, וְאִיתְּחִיד דְּשָׁא בְּאַפֵּיהּ, וּמַחְיֵיהּ לְדָשָׁא בְּסִיחוּפֵיהּ, וְאִשְׁתַּכַּח עָלָהּ חֲמִשָּׁה קוּרְטֵי דְּמָא! - הַצָּלַת עַצְמָהּ נַמִּי כְּהַצָּלַת אֲחֵרִים דָּמֵי. וְרַבָּנַן - זִיהֲרָא אִית לֵיהּ, וְלָא קָלֵי זִיהֲרֵיהּ. אִיבָּא דְּאָמְרִי: הָא מַנִּי? בְּרִיבִּי הִיא, דְּתַנְיָא, בְּרִיבִּי אוֹמֵר: לֹא אָמְרוּ יֵשׁ דְּרוֹסָה אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מַצִּילִין, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַצִּילִין - אֵין דְּרוֹסָה. - וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מַצִּילִין אֵין דְּרוֹסָה? וְהָא הַהִיא תַּרְנְגֹלֶת דַּהֲוַאי בֵּי רַב כָּהֲנָא, דְּרִהֲט חָתוּל בַּתְרָהּ וְעַל לְאִידְרוֹנָא, וְאִיתְּחִיד דְּשָׁא בְּאַפֵּיהּ, וּמַחְיֵיהּ לְדָשָׁא בְּסִיחוּפֵיהּ, וְאִשְׁתַּכַּח עָלָיהּ חֲמִשָּׁה קוּרְטֵי דְּמָא! - הַצָּלַת עַצְמָהּ נַמִּי כְּהַצָּלַת אֲחֵרִים דָּמֵיא. בְּעָא מִינֵּיהּ רַב כָּהֲנָא מֵרַב:

יש

רש"י

כמה חסרון בשדרה — ולא תטמא באהל בלא בשר. **וכן לטרפה** — דלבית הלל מיטרפא בחדא חוליא. אלמא לשמואל עקירת חוליא הוא דטרפה, ולא עקירת צלע! **בשילהי כפלי** — יש חוליות הרבה שאין שם צלעות. **ולתנייה גבי קולי בית שמאי** — אי לענין טרפה נמי פליגי — ליתנייה בעדיות, דקחשיב התם כל קולי בית שמאי וחומרי בית הלל, דהא לגבי טרפה הוו בית שמאי לקולא! **כי איתשיל** — חסרון שדרה בבית המדרש. **לענין** — טומאת אהל נשאלה לפניהם בכמה חסרונה, דהתם בית שמאי לחומרא. **רוב גובהה** — מן העינים ולמעלה. רוב היקפה גדול מרוב גובהה. **ברוב קרוע** — וכל שכן ברוב נטולה. **או ברוב נטול** — שניטל רובה, אבל ברוב קרוע לא מיטרפא. **תפשוט** — דברוב קרוע קאמר, דהא "או שנקרע" תנן, ומפרשינן להאי רוב חיצונה דהיינו בשר החופה. **מידי הוא טעמא** — הא דמיבעיא לן ברוב קרוע או ברוב נטול. **אלא לשמואל** — דהא איהו אמרה להא שמעתא לעיל, צלע שנעקרה וכו'. ושמואל לא מפרש למתניתין כדאמרי במערבא, אלא: מקום שאין בו מילת, דהיינו בכרס עצמו. ואיהו מוסיף האי טרפות דבשר החופה אמתניתין, דגמרא גמירי ליה, ותנא דמתניתין מייתי לה "בזה הכלל". **מן הזאב ולמעלה** — הוי דרוסה, וזאב בכלל. אבל מזאב ולמטה אין לו ארס חזק להמית בהמה אלא עופות. **ובעופות** — הנדרסין. **מן הנץ ולמעלה** — יש לו כח לדרוס עוף חברו. **וכי תימא** — אי לאו דרב הוה אמינא לעולם חתול נמי הויא דריסה בדקה, ומתניתין קא משמע לן דזאב אפילו בגסה נמי דריס, ומשום דאיירי בגסה נקט זאב. **גברא אגברא קא רמית** — דרבי אלעזר אדרב? דרב סבר רבי יהודה פליג, ותנא קמא אפילו בגסה קאמר. ואיצטריך דרב לאשמועינן דמן הזאב ולמטה אפילו בדקה נמי לא, דלא תימא: האי דקתני זאב — משום גסה, אבל דקה — אפילו חתול נמי. **ואיבעית אימא לעולם** — מתניתין נמי ממעט חתול אפילו מדקה, דזאב גופיה דקתני — בדקה קאמר כרבי בנימין, ואתא רב לפרושי דדוקא נקיט זאב במתניתין. **מהו דתימא** — האי דנקט זאב משום דאורחיה למידרס, ולעולם הוא הדין לחתול, קא משמע לן רב. **נמייה** — חיה היא. ויש אומרים שהיא *מרטרינ"א בלעז. **גדיים וטלאים** — דקים שבדקה. ומודה רב חסדא באילים ורחלים כמתניתין. **עד שתינקב לחלל** — כקוץ בעלמא, ועד שניקבו הדקין. ומדשוי להו כקוץ בנקובה, מכלל דארס שלה אין מזיק אפילו לעופות, וכל שכן לגדיים וטלאים. **בריבי** — שם חכם. **לא אמרו אין דרוסה** — לחתול. **אלא במקום שאין מצילין** — לעוף או לגדי מידו, דאינו כועס כל כך, ולא אלים זיהריה. **אבל במקום שיש לה מציל** — הוא כועס, ויש לו ארס חזק, וכשמכה בצפורן משליך בה ארס. ודרב חסדא — בשיש מצילין. **בסחופיה** — **פלוט"א. **חמשה** קורטי **דמא** — ארס של חמש אצבעות. **הצלת עצמה** — שהיא עצמה מצלת גופה ובורחת. **ורבנן** — דפליגי עליה דבריבי, דאמרי: אפילו יש מצילין אין דרוסה בהאי דמא דמשתכח בדשא, מפרקי לך. **אית ליה זיהרא ולא קלי** — אינו שורף. **איכא דאמרי** — דרב חסדא אפילו במקום שאין מצילין קאמר דיש דרוסה. ומתניתין דנקט זאב — משום אימרי רברבי נקט. והא מתניתין דנקט עד שתנקב לחלל — בריבי היא, ובמקום שאין מצילין, ורבנן פליגי עליה. **לא אמרו מצילין כו'** — ורבנן סברי: אף במקום שאין מצילין יש דרוסה.

כַּמָּה חִסָּרוֹן יחסר **בִּשְׁדֶרָה** של המת שלא תטמא באהל, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׁתֵּי חוּלִיּוֹת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, חוּלְיָא אַחַת, וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל,** וכמו שנחלקו לענין אהל **כֵּן** נחלקו **לְענין טְרֵפָה,** שלבית שמאי הסובר שרק שתי חוליות שנחסרו נחשבות חסרון, אינה טריפה אלא בחסרון שתי חוליות, ולבית הלל נעשית הבהמה טריפה אף בחסרון חוליה אחת. הרי שלשמואל עקירת חוליה היא המטריפה ולא עקירת הצלע כמו שאמר כאן. מתרצת הגמרא: **הָכָא** מדובר שנעקרה **צֵלַע בְּלֹא חוּלְיָא,** אך **הָתָם** נעקרה **חוּלְיָא בְּלֹא צֵלַע,** ובשניהם אמר שמואל שטריפה.

שואלת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא צֵלַע** שנעקרה **בְּלֹא חוּלְיָא,** אכן **מַשְׁכַּחַת לָהּ** – יש בנמצא אופן כזה, **אֶלָּא חוּלְיָא** שתעקר **בְּלֹא צֵלַע, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ,** הלא כשנעקרת החוליה, הצלע שמחוברת בה גם היא נשמטת ונופלת. משיבה הגמרא: **בְּשִׁילְהֵי כַּפְלֵי** [–תחת סוף הכסלים], שיש שם הרבה חוליות ללא צלעות המחוברות להם. ועל חוליות אלו אמר שמואל 'וכן לטריפה', שבעקירת אחת מהן בלבד, טריפה לבית הלל.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב אוֹשַׁעְיָא,** לדברי שמואל שאמר שבית שמאי ובית הלל נחלקו גם לענין טריפה, ונמצא שבמחלוקת זו בית שמאי הם המקילים שאין הבהמה נעשית טריפה אלא כאשר יחסרו ממנה שתי חוליות, ובית הלל הם המחמירים שנעשית הבהמה טריפה כאשר יחסר ממנה אך חוליה אחת, **וְאם כן לִתְנֵייהּ** – היה לו לתנא לשנות מחלוקת זו במסכת עדיות (פ"ד) **נַבֵּי קוּלֵי בֵּית שַׁמַּאי וְחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל** – עם שאר המחלוקות שסידרם התנא שם שבית שמאי מקילים בהם ובית הלל מחמירים בהם. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב, כִּי אִיתְּשֵׁיל** – כאשר נשאלה השאלה בדין זה בבית המדרש, **לְענין טוּמְאָה אִיתְּשֵׁיל** – נשאלה, שעמד השואל ושאל מה הדין בשדרה באהל המת כמה יחסר ממנה ולא תטמא, **דַּהֲווּ לָהוּ** בזה **בֵּית שַׁמַּאי לְחוּמְרָא,** שכל שלא נחסרו שתי חוליות עדיין מטמא באהל, ולכן לא מנה התנא מחלוקת זו בין קולי בית שמאי אף שמובן מזה גם קולא לבית שמאי לענין טריפה.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי שמואל שנאמרו לעיל (ע"א): **וְגוּלְגֹּלֶת שֶׁנְּחִבְּסָה** – נתרוצצה **בְּרוּבָּהּ** טריפה. **בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה,** האם כוונת שמואל אף לגולגולת שנחבטה **בְּרוֹב גּוֹבְהָהּ** – רוב המקום שמן העינים ולמעלה עד גובה הראש [וכל שכן אם נחבטה ברוב היקפה]. **אוֹ** שדווקא אם נחבטה **בְּרוֹב הֶיקֵּיפָהּ,** דהיינו רוב היקף כל הראש, אזי היא טריפה. אולם אם נחבטה רק ברוב גובהה, אינה טריפה.

מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי שמואל: **וּבְשָׂר הַחוֹפֶה** את **רוֹב הַכֶּרֶס,** שנפגם **בְּרוּבוֹ,** טריפה. **בָּעֵי רַב אַשִּׁי,** האם כוונת שמואל היא אף **בְּרוֹב קָרוּעַ** – באופן שרוב אותו בשר נקרע, וכל שכן אם ניטל לגמרי, **אוֹ** דווקא **בְּרוֹב נָטוּל** – שרוב אותו בשר ניטל לגמרי, אבל אם רק נקרע אינה טריפה.

הגמרא מביאמה ראיה לפשוט את ספיקו של רב אשי. מקשה הגמרא: **תִּפְשׁוֹט לֵיהּ** – והלא אפשר לפשוט את הספק **מִדְּתַנְיָא** (לעיל מב.) **כֶּרֶס הַפְּנִימִית שֶׁנִּיקְּבָה** כל שהוא, **אוֹ שֶׁנִּקְרַע רוֹב** הכרס **הַחִיצוֹנָה,** טריפה. **וְאָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא** [–חכמי ארץ ישראל] **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא** לבאר את דברי המשנה כך, **כָּל הַכֶּרֶס כּוּלּוֹ, זוֹ הִיא 'כֶּרֶס הַפְּנִימִי'** האמורה במשנה, ובה נאמר הדין שאם ניקבה כל שהוא הרי היא טריפה. **וְאֵי זֶהוּ 'כֶּרֶס הַחִיצוֹנָה'** המוזכרת במשנה, **זֶהוּ הַבָּשָׂר הַחוֹפֶה** [–מכסה] **אֶת רוֹב הַכֶּרֶס.** ולפי דברי רבי יוסי ברבי חנינא, מבואר במשנה שאם נקרע רובו של הבשר החופה את רוב הכרס, הרי היא טריפה. ואם כן קשה מדוע לא פשט רב אשי את ספיקו, שכוונת שמואל היא שאם נקרע רובו של הבשר החופה את רוב הכרס, הרי זו טריפה, אף על פי שלא ניטל לגמרי.

הגמרא מבארת מדוע רב אשי לא פשט כן. מתרצת הגמרא: **מִידִּי הוּא טַעְמָא** – והלא אין הספק **אֶלָּא לְשְׁמוּאֵל,** שהוא אמר דין זה ['בשר החופה את רוב הכרס ברובו' (לעיל ע"א)], ולשיטתו אין לפשוט את הספק מהמשנה, משום שהוא מפרש באופן אחר את דברי המשנה, שהרי (**הכי אמר**) [**הָאָמַר**] **רַבִּי יַעֲקֹב בַּר נַחְמָנִי אָמַר שְׁמוּאֵל** (לעיל נ:), שכוונת המשנה 'כרס הפנימי שניקבה', היינו **הַמָּקוֹם** בכרס **שֶׁאֵין בּוֹ מֵילָח** – כעין צמר, שחלק מהכרס יש עליו כעין צמר, שמגרדים אותו על ידי מים רותחים, וכוונת המשנה היא על אותו מקום שאין בו אותו צמר, שאם ניקב הרי היא טריפה. ולשיטתו, מה שאמרה המשנה 'או שנקרע רוב החיצונה', אין הכוונה לבשר החופה את רוב הכרס, אלא הכוונה לשאר הכרס, שאם נקרע רובו הרי היא טריפה. ואם כן התבאר שלדעת שמואל דברי המשנה אינם שייכים לדבריו לעיל בענין 'בשר החופה את רוב הכרס', ואין לפשוט משם את ספיקו של רב אשי.

בגמרא (לעיל מג.) מבואר, ששמונה טריפות נאמרו למשה בסיני, ואחת מהן היא ה'דרוסה'. 'דרוסה' היינו חיה או עוף שנעצו את ציפורנם בבהמה או בעוף, ועל ידי דריסה זו הם מטילים בהם ארס, ומחמת דריסה זו סופם למות.

שנינו במשנה (לעיל מב.): **וּדְרוּסַת הַזְּאֵב** טריפה. הגמרא מבארת את דברי המשנה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** דין דרוסה **בְּבְהֵמָה,** הוא **מִן הַזְּאֵב וּלְמַעְלָה,** שדווקא זאב והחיות שלמעלה הימנו יש להן ארס חזק שממית בהמות אחרות, אבל החיות שלמטה מן הזאב, אין בכח הארס שלהן להמית בהמה, אלא עופות. **וְדִין** דריסה **בְּעוֹפוֹת,** הוא **מִן הַנֵּץ וּלְמַעְלָה,** שדווקא הנץ והעופות שלמעלה הימנו יש בהם כח לדרוס עופות חבריהם, אבל למטה מן הנץ, אין לו כח לדרוס עוף חבירו.

הגמרא מבארת מה בא רב ללמדנו במה שאמר 'בבהמה מן הזאב ולמעלה'. מבררת הגמרא: **לְמַעוּטֵי מַאי** – מה בא רב למעט בדבריו, **אִילֵּימָא לְמַעוּטֵי חָתוּל,** כלומר שאין לחתול דריסה בבהמות כלל, הלא פשוט הדבר, ומה בא רב להשמיענו בזה, שהרי **תָּנֵינָא** במשנתינו (לעיל מב.) **וּדְרוּסַת הַזְּאֵב** טריפה, ומזה משמע שדווקא זאב דורס בהמה דקה, אבל חיה שלמטה הימנו אינה דורסת. **וְכִי תֵּימָא** שאין ראיה מהמשנה, משום שיתכן לומר שבאמת המשנה סוברת שיש לחתול דריסה בבהמה דקה, ואף על פי ששנינו במשנה 'זאב', אין זה למעט חתול בדקה, אלא **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – הטעם שנקט התנא כן הוא כדי להשמיענו **דְּזְּאֵב בְּגַסָּה נַמִּי דָּרֵים** – שזאב דורס גם בהמה גסה, כגון שור, ואין כוונת התנא למעט חתול בדקה. ולפיכך השמיענו רב שאכן אין לחתול דריסה בבהמה כלל. **וְהָא תְּנַן** (שם) **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, דְּרוּסַת הַזְּאֵב** נחשבת 'דרוסה' דווקא **בְּבְהֵמָה דַּקָּה,** כגון כבשים ועיזים, **וּדְרוּסַת אֲרִי** נחשבת דריסה אף **בְּבְהֵמָה גַּסָּה.** ומבואר בדברי רבי יהודה שלזאב יש דריסה דווקא בבהמה דקה, ולא בבהמה גסה, ואם כן לא יתכן לומר שהתנא נקט 'זאב' להשמיענו שזאב דורס אף בהמה גסה.

וְכִי תֵּימָא שרַבִּי יְהוּדָה **מִפְּלַג פָּלִיג** – חולק על דברי תנא קמא, והיינו שתנא קמא אכן סובר שזאב דורס אף בגסה, ורק לדעת רבי יהודה זאב דורס דווקא בדקה. **וְהָאָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יָפֶת אָמַר רַבִּי אַלְעָא, לֹא בָּא רַבִּי יְהוּדָה לַחֲלוֹק עַל חֲכָמִים, אֶלָּא לְפָרֵשׁ** את **דִּבְרֵי חֲכָמִים,** שמה שאמרו 'דרוסת הזאב', היינו דווקא בבהמה דקה. ואם כן חוזרת הקושיא למקומה, שמאחר ובדברי תנא קמא שנינו 'ודרוסת הזאב', והתבאר שזהו דווקא בבהמה דקה, וממילא ודאי שהתנא בא למעט שכל החיות שלמטה מהזאב אינן דורסות, ואם כן מה בא רב להשמיענו במה שאמר 'בבהמה מן הזאב ולמעלה'.

הגמרא מבארת מה בא רב לחדש. מתרצת הגמרא: באמת בא רב למעט חתול, שאין לו דריסה בבהמה. ואף שכבר שנינו במשנה 'ודרוסת הזאב', אין זה למעט חתול, אלא לומר שזאב דורס אף בהמה גסה, ואף שרבי יהודה אמר בפירוש שזאב דורס דווקא בבהמה דקה, וביאר רבי בנימין בר יפת שרבי יהודה מפרש את דברי תנא קמא, וכי **גַּבְרָא אַגַּבְרָא קָא רָמֵית** – מקשה אתה מדברי אמורא אחד על דברי האמורא השני, אלא אף על פי שרבי בנימין בר יפת סובר שרבי יהודה מפרש את דברי תנא קמא, רב חולק וסובר שרבי יהודה נחלק בזה על תנא קמא, והיינו שתנא קמא נקט 'ודרוסת הזאב' להשמיענו שזאב דורס אף בבהמה גסה, ולא למעט חתול

המשך בעמוד קיב

יֵשׁ דְּרוּסָה לְחָתוּל, כלומר האם דריסתו נחשבת 'דריסה', אוֹ אֵין דְּרוּסָה לְחָתוּל. אָמַר לֵיהּ רב, אַף לְחוּלְדָּה הקטנה מחתול, יֵשׁ דְּרוּסָה, וכל שכן לחתול. עוד שאל: יֵשׁ דְּרוּסָה לְחוּלְדָּה, אוֹ אֵין דְּרוּסָה לְחוּלְדָּה. אָמַר לֵיהּ רב, אַף לְחָתוּל הגדול מחולדה, אֵין דְּרוּסָה. עוד שאל: בין לְחָתוּל וּבין לְחוּלְדָּה, יֵשׁ לָהֶן דְּרוּסָה אוֹ אֵין לָהֶן דְּרוּסָה. אָמַר לֵיהּ, לְחָתוּל יֵשׁ דְּרוּסָה, ולְחוּלְדָּה אֵין דְּרוּסָה. מבארת הגמרא: וְלֹא קַשְׁיָא, הָא דְּאָמַר לֵיהּ אַף לְחוּלְדָּה יֵשׁ דְּרוּסָה וכל שכן לחתול, היינו בְּעוֹפוֹת. הָא דְּאָמַר לֵיהּ אַף לְחָתוּל אֵין דְּרוּסָה וכל שכן לחולדה, היינו בְּאִימְּרֵי רַבְּרְבֵי – בבבשים גדולים. הָא דְּאָמַר לֵיהּ לְחָתוּל יֵשׁ דְּרוּסָה לְחוּלְדָּה אֵין דְּרוּסָה, היינו בְּגַדְיִים וּטְלָאִים, שלחתול יש דריסה בהם, ואילו לחולדה אין דריסה בהם.

שנינו במשנה (לעיל מב.) 'דרוסת הנץ בעוף הדק, ודרוסת הגס בעוף הגס'. הגמרא מבארת את דין הדרוסה בשאר העופות הטמאים: בְּעֵי רַב אַשִׁי, שְׁאָר הָעוֹפוֹת הַטְּמֵאִין, חוץ מהנץ והגס המבוארים במשנה, יֵשׁ לָהֶן דְּרוּסָה אוֹ אֵין לָהֶן דְּרוּסָה. אָמַר לֵיהּ רַב הִלֵּל לְרַב אַשִׁי, כִּי הֲוֵינַן בְּיַ – כשהיינו בבית מדרשו של רַב כַּהֲנָא, אָמַר, שְׁאָר עוֹפוֹת טְמֵאִין, יֵשׁ לָהֶן דְּרוּסָה.

מקשה הגמרא: כיצד אמר רב כהנא שיש דריסה לשאר העופות הטמאים, וְהָאֲנַן תְּנַן במשנה (לעיל מב.) וּדְרוֹסַת הַנֵּץ בָּעוֹף הַדַּק טריפה, ומשמע שדווקא לנץ יש דריסה בעוף הדק, אולם לשאר העופות הטמאים אין דריסה אף בעוף הדק. מתרצת הגמרא: מה שנקטה המשנה 'דרוסת הנץ', אין זה למעט שאר עופות, אלא ללמדנו שיש חילוק בין הנץ לשאר העופות הטמאים, שדְּרוֹסַת הַנֵּץ היא אף בְּדִכְוָותֵיהּ – בעופות כמוהו, וְאֵינָךְ – שאר העופות הטמאים, אין להם דריסה אלא בִּדְזוּטְרָא מִינַיְיהוּ – בעופות הקטנים מהם, אולם בעופות הגדולים כמותם, אין להם דריסה, וכל שכן בעופות הגדולים מהם.

אופן אחר: וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, דְּרוֹסַת הַנֵּץ היא אף בִּדְרַבְּרֵי מִינַיְיהוּ – בעופות הגדולים הימנו, וְאילו אֵינָךְ, אין להם דריסה אלא בְּדִכְוָותַיְיהוּ – בעופות כמותם. אולם בעופות הגדולים מהם, אין להם דריסה.

הגמרא דנה האם יש דריסה לשועל: אָמַר רַב כַּהֲנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, אֵין דְּרוּסָה לְשוּעָל, כלומר שועל שדרס אין דריסתו מטריפה את הבהמה הנדרסת על ידו. מקשה הגמרא: אִינִי – האם כך הוא הדין, וְהָא כִּי אָתָא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל אָמַר, מַעֲשֶׂה וְדָרַס שוּעָל רָחֵל בַּמֶּרְחָץ שֶׁל בֵּית הִינִי [–שם מקום], וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ יֵשׁ דְּרוּסָה לשועל. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב סַפְּרָא, הַהִיא חָתוּל הֲוָה – המעשה שם היה בחתול ולא בשועל, וחתול יש לו דריסה בבהמה דקה שבדקה, כמבואר בגמרא לעיל.

הגמרא מביאה דעה נוספת בענין דרוסת שועל: אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב כַּהֲנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, יֵשׁ דְּרוּסָה לְשוּעָל. מקשה הגמרא: אִינִי, וְהָא כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, מַעֲשֶׂה וְדָרַס שוּעָל רָחֵל בַּמֶּרְחָץ שֶׁל בֵּית הִינִי, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְאָמְרוּ אֵין דְּרוּסָה לשועל. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב סַפְּרָא הַהוּא כֶּלֶב הֲוָה – המעשה שם היה בכלב ולא בשועל, ולכלב אין דריסה, כפי שיתבאר להלן.

רב יוסף מבאר את דין דרוסת הכלב: אָמַר רַב יוֹסֵף, נַקְטִינָן – מסורת בידינו מאבותינו, שאֵין דְּרוּסָה לְכֶלֶב, מאחר ואין לו ארס.

הגמרא מבארת כמה דינים בענין דריסה: אָמַר אַבָּיֵי, נַקְטִינָן, אֵין דְּרוּסָה אֶלָּא באופן שדרס בְּיָד, לְאַפּוּקֵי רֶגֶל דְּלֹא, משום שאין ארס החיה אלא בידה. וכן אֵין דְּרוּסָה אֶלָּא בְּאופן שדרס בצִפּוֹרֶן, לְאַפּוּקֵי שֵׁן דְּלֹא, משום שאין ארס החיה בשיניה, אלא בציפרניה.

מוסיף אביי: וְאֵין דְּרוּסָה אֶלָּא כשדרס מִדַּעַת, לְאַפּוּקֵי שֶׁלֹּא מִדַּעַת, כגון שנפל הדורס מן הגג על בהמה, אף על פי שנעץ את ציפרניו בגב הבהמה, דְּלֹא, משום שבאופן זה אינו משליך ארס. וכן אֵין דְּרוּסָה אֶלָּא כשדרס מֵחַיִּים, לְאַפּוּקֵי לְאַחַר מִיתָה, כגון שמת הארי, ולאחר מכן נפל על הבהמה ונעץ את ציפרניו בגבה, דְּלֹא. מקשה הגמרא: אָמְרֵי, הַשְׁתָּא – עתה יש לתמוה, אם באופן שדרס שֶׁלֹּא מִדַּעַת, אָמַרְתְּ שלֹא נחשב זה לדריסה, דרס לְאַחַר מִיתָה מִיבַּעְיָא – צריך להשמיענו, והלא קל וחומר שאין זה דריסה. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא אלא באופן דְּדָרַס כשהוא חי, וְקודם שהוציא את ציפרניו מן הבהמה פַּסְקוּהָ לִידֵיהּ – חתכו את ידו. מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תאמר שכל הדורס בַּהֲדֵי דְּדָרַס שָׁדֵי זִיהֲרֵיהּ – בשעה שהוא נועץ את ציפרניו הוא משליך את הארס שלו, ואף כשחתכו את ידו, יחשב הדבר לדריסה, קָא מַשְׁמַע לָן אביי, שבַּהֲדֵי דְּשָׁלִיף שָׁדֵי זִיהֲרֵיהּ – בשעה שחולץ את ציפרניו מגב הבהמה, הוא משליך את הארס. ולפיכך כשחתכו את ידו קודם ששלף את ציפרניו, שוב אינו משליך את הארס, ואין זה דריסה.

הגמרא דנה מה הדין בספק דרוסה: אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב, אֲרֵי שֶׁנִּכְנַס לְבֵין הַשְּׁוָורִים, וְנִמְצָא לאחר מכן צִפּוֹרֶן תלושה, תחובה בְּגַבּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן [–מהשוורים], אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא אֲרֵי דָּרְסוֹ. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא. מבארת הגמרא: משום שאף על פי שרוֹב הָאֲרָיוֹת דּוֹרְסִין, וּמִיעוּטָן אֵין דּוֹרְסִין, מכל מקום מאחר וְברור לנו שכָּל הַדּוֹרֵס אֵין צִפָּרְנוֹ נִשְׁמֶטֶת ממנו כלל בשעת הדריסה, וְזֹאת, הוֹאִיל וְצִפּוֹרֶן יוֹשֶׁבֶת לוֹ בְּגַבּוֹ, לפיכך אין חוששים שבאה מחמת דריסה, אלא אֵימַר – יש לומר שמא השור בְּכוֹתֵל נִתְחַכְּכָה, והיתה הציפורן תחובה בכותל, ומשם היא באה לגב השור. מקשה הגמרא: אִדְּרַבָּה, אף על פי שרוֹב שְׁוָורִים מִתְחַכְּכִין, וּמִיעוּטָן אֵין מִתְחַכְּכִין, מכל מקום מאחר וְכָל הַמִּתְחַכֵּךְ אֵין צִפּוֹרֶן יוֹשֶׁבֶת לוֹ בְּגַבּוֹ, וְזֶה הוֹאִיל וְצִפּוֹרֶן יוֹשֶׁבֶת לוֹ בְּגַבּוֹ, אֵימַר אֲרֵי דָּרְסוֹ, ונחשוש לדריסה. מתרצת הגמרא: מאחר ואִיכָּא לְמֵימַר הָכִי – שלא נדרס, אלא הציפורן באה לו מהחיכוך בכותל, וְאִיכָּא לְמֵימַר הָכִי – שהציפורן באה לו מחמת דריסה, אוֹכֵי מִילְּתָא אַחֲזַקֵיהּ – העמד את הדבר על חזקתו הראשונה, שהשור לא היה דרוס, וממילא הָוָה לֵיהּ 'סָפֵק דְּרוּסָה', וְרַב לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר להלן אֵין חוֹשְׁשִׁין לְסָפֵק דְּרוּסָה.

אביי מבאר כמה חילוקי דינים בענין ספק דרוסה: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא אֲמָרָן שאין חוששין לספק דרוסה, אֶלָּא כשנמצאת צִפּוֹרֶן בגב השור, שבאופן זה יתכן שלא דרסו, מאחר וכל הדורס אין ציפרנו נשמטת. אֲבָל אם לא נשמטה ציפרנו, אלא רק רואים את מְקוֹם הכאת הצִּפּוֹרֶן בגבו של השור, חוֹשְׁשִׁין, מאחר ורוב האריות דורסים. וְצִפּוֹרֶן נַמִּי – אף מה שהתבאר שאם נמצאה ציפורן בגבו אין חוששים, לֹא אֲמָרָן אֶלָּא בציפורן לַחָה – שהיה בה דם, שבאופן זה אין דרכה להישמט כלל בשעת דריסה, ואנו אומרים שבכותל התחכך. אֲבָל יְבֵשָׁה, חוששים שדרסו, והציפורן נשמטה מהארי בשעת הדריסה, מכיון שציפורן יבשה עֲבָדָה דְּמִשְׁתַּמְטָא – עשויה להישמט מהארי בשעת דריסה.

מוסיף אביי: וְלַחָה נַמִּי שאין חוששים, לֹא אֲמָרָן אֶלָּא אם נמצאת חֲדָא – ציפורן אחת, שיש לתלות שבאה מן החיכוך בכותל, אֲבָל תְּרֵתֵי וּתְלָת, חַיְישִׁינָן, מכיון שאין מצוי כלל שיהיו שתים או שלש ציפרני הארי תחובות בכותל, ולכן יש לחוש שמא הארי דרסו. וְהוּא [–ודווקא] באופן דְּקַיְימָא בְּדָרָא דְּסִיחוּפֵיהּ – שהציפורניים תחובות בגב השור באותו סדר שהן סדורות ביד הארי בְּשׁוּרַת אצבעותיו, אולם אם הן תחובות שלא כסדרן, תולים שמחמת החיכוך בכותל, הגיעו לגב השור.

הגמרא דנה בענין ספק דרוסה: אִיתְּמַר, רַב אָמַר אֵין חוֹשְׁשִׁין לְסָפֵק דְּרוּסָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר חוֹשְׁשִׁין לְסָפֵק דְּרוּסָה. מבארת הגמרא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא באופן שסָפֵק עָל [–נכנס הארי לבין השוורים] סָפֵק לֹא עָל, אֵימָא – יש לנו לומר שלֹא עָל – לא נכנס, וכולם מותרים. וכן באופן שיש סָפֵק אם נכנס כַּלְבָּא, שאין דריסתו דריסה, סָפֵק שׁוּנְרָא [–חתול], אֵימָא כַּלְבָּא, ואין דריסתו דריסה. וכן אם עָל, וּשְׁתִיק וְאִיתּוּב בֵּינַיְיהוּ – שתק וישב ביניהן, אֵימַר שְׁלָמָא שַׁוִּי – עשה עמהן שלום, כדרך כמה חיות, שנעשות בנות תרבות, וגדלות עם בני אדם ובהמות, ואין מזיקות להם. וכן אם הדורס קָטַע רֵישֵׁיהּ דְּחַד מִינַיְיהוּ, אין לחוש לדריסה באחרות, משום שיש לנו לומר שבכך נָח מֵרִיתְחֵיהּ [–מכעסו]. וכן באופן שאִיהוּ [הארי] קָא מְעַוְּאי – נוהם, וְאִינְהוּ [הבהמות] קָמְקַרְקְרָן – גועות, אין לחוש לדריסה, משום שיש לומר שבַּעוּתֵי קָא מִבַּעְיָתֵי

רש"י

אף לחולדה — שהיא קטנה הימנו יש דרוסה, וכל שכן לחתול. **אף לחתול** — שהוא גדול אין דרוסה, וכל שכן לחולדה. ולקמיה מתרצינן לה. **באימרי רבי** — בבהמה דקה סבירא ליה אין דרוסה לחתול, כדאמר רב לעיל (חולין נב,ב): בבהמה מן הזאב ולמעלה. **בגדיים וטלאים** — דקים מאד. **שאר עופות טמאים** — חוץ מן הגס והנץ. **והא אנן תנן ודרוסת הנץ בעוף הדק** — מכלל דשאר עופות אפילו בעוף הדק לא! **בדרבי מיניה** — ואפילו הכי עוף הדק הוא. **בית היני** — שם מקום. **ביד** — שהכהו בידו. **רגל** — אחרונה. **אבל שן לא** — דאין ארס החיה בשיניה. **שלא מדעת** — דכיון דשלא מדעת נפל, כגון מן הגג על הבהמה, אף על פי שנתקעה צפרנו בגבה — אין משליך בה ארס. **לאחר מיתה** — קא סלקא דעתין שמת הארי ואחר כך נפל על הבהמה. **דדרים מחיים** — ולא הספיק לשלוף צפורנו ממנה עד שפסקו את ידו, ומיתה דקאמר — מיתת האבר שנחתך. **דשליף** — כשחולץ ומוציא צפרנו מגבה. **ונמצאת צפורן** — תלושה בגב. **רוב אריות דורסין** — כלומר, אף על פי שרוב אריות דורסין, וקים לן שכל הדורס אין לך אחד בהן שתשמט צפרנו. **נתחכך** — השור, וצפורן זו בכותל היתה. **רב לטעמיה** — לקמן. **מקום צפורן** — שלא נשמט ולא נמצא שם הצפורן, אלא מקומה ומכתה ניכרת בשור. **לחה** — שהיה בה דם. **עבידא דמשתמטא** — ושמא דרס. **בדרא דסיחופיה** — שעומדות בגב השור כסדר שהן סדורות ביד הארי. **אימר כלבא** — והא אמרינן: אין דרוסה לכלב, דאין לו ארס. **על** — ארי בינייהו וישב שם. **שלמא שוי** — עשה שלום עמהם, כדרך כמה חיות שנעשות תרבות וגדלות עם בני אדם ובהמות ואין מזיקין. **נח ריתחיה** — בהני, ולא חיישינן לדריסה באחריני. **מעואי** — נוהם. **מקרקרין** — גועות. דלשון צעקת ארי לחוד ולשון צעקת כל בהמה לחוד, כמו בלשון עברית נוהם לארי, וגועה לשור, וערוג לאיל, וצהל לסוס וצפצוף לעופות, וחרץ לכלב.

אהדדי

תוספות

יש דרוסה לחתול או לאו כו' — הרב רבי יצחק ברבי מאיר מפרש, דכל הנך בעיות הוי בבמה זימנין. דפעם ראשונה היה עוסק בעופות, ושאלו אם יש דרוסה לחתול, והשיב לו רב אפילו לחולדה יש דרוסה. ושוב היה עוסק באימרי רבבי, ושאלו אם יש דרוסה לחולדה אם לאו, והשיב לו: אפילו לחתול אין דרוסה. ושוב היה עוסק בגדיים וטלאים, ושאלו חולדה וחתול יש להם דרוסה או לא, ואמר ליה: לחתול יש דרוסה ולא לחולדה. וכן היה מפרש ההיא עובדא דשבת פרק "תולין" (קלח,א) גבי כילה מהו? אמר לו: אף מטה אסורה. מטה מהו? אמר לו: אף כילה מותרת. כילה ומטה מהו? אמר לו: כילה אסורה ומטה מותרת, ולא קשיא כו'. ועוד יש לומר, דכל הנך הוו בפעם אחת. בתחלה שאלו: יש דרוסה לחתול או לאו? אמר לו: אתה שואל סתם, יש דבר שאף לחולדה יש דרוסה. והדר בעי מיניה אם לחולדה יש דרוסה בכל מקום, ואמר לו: אף לחתול פעמים שאין דרוסה. והדר בעי מיניה: כיון דזה וזה פעמים יש דרוסה ופעמים שאין דרוסה, שוים הן או לאו? אמר לו: יש דבר דלחתול יש דרוסה ולחולדה אין דרוסה. וכענין זה יש לפרש ההיא דשבת. **שאר** עופות טמאים יש להן דרוסה או אין להן דרוסה — הך דרוסה היינו דשדי זיהריה כי שליף. ואין זה כי ההיא דלקמן (נט,א) דכל עוף הדורס טמא, דהוי מסימני טומאה. ולא מבעיא ליה הכא אלא בעופות טמאין, אבל פשיטא דאין דרוסה לטהורים. **ובא** מעשה לפני חכמים ואמרו יש דרוסה — ואם תאמר: ולישני ליה דהכא רחל קטנה היתה, ורב כהנא איירי באימרי רבבי! ויש לומר: דאם כן מאי איריא דנקט רב כהנא שועל? אפילו חתול נמי.

ובא מעשה לפני חכמים ואמרו אין דרוסה — ואם תאמר: ולישני ליה דהכא רחל גדולה היתה. וכן משמע, מדלא נקט טלה! ויש לומר: דאם כן, לא הוה רב דימי משמייענו שום חדוש בהאי מעשה, דאפילו לחתול אין דרוסה ברבבי. **קא** משמע לן דבהדי דשליף שדי זיהריה — יש שטועין להתיר לשחוט כשהנץ שוכב על גבי העוף ולא הסיר רגליו עדיין, דאכתי לא שליף ולא שדי ביה זיהריה. ואסור לעשות כן, דכשהנץ רודף אחר העוף ולוכדו מכהו כמה פעמים ברגליו, ודריס ושליף כמה זימנין. **רוב** אריות דורסים — ואם תאמר: אפילו אם תמצא לומר דצפורן זה מחמת חיכוך אתא, מכל מקום אפילו בשאר שוורים שאין בהם צפורן היה לנו לחוש, כיון דרוב אריות שבין השוורים דורסין! ובסמוך נמי דקאמר אביי: אבל מקום צפורן חיישינן, למה לי מקום צפורן כלל? ואומר רבינו תם, דהכי פירושו: רוב אריות דורסין — כלומר, ראויין לדרוס, שהן בריאים ודורסים. ומעוטן חולין ואין דורסים. ורוב אריות הדורסים, שהם בריאים, אין צפורן נשמטת מהן. חז, הואיל וצפורן ישבת לו על גבו, מסתמא האי ארי חולה הוא, ולא מחמת דרוסה בא צפורן זה לכאן, אלא בכותל נתחכך, והיה הארי שוכב אצל הכותל, ומחמת שנתחכך השור בכותל וברגלו של ארי — נשמטה ממנו הצפורן וישבה לו על גבו. ופריך: אדרבה, אף על גב דרוב שוורים מתחככין, מכל מקום רוב שוורים אין מתחככין במקום שרגל ארי מונחת שם, שתשב לו צפורן על גבו, ויש לתלות הצפורן בדריסת הארי, ואף על גב דרוב הבריאים הדורסים אין צפורן נשמטת! ומסיק, דאיכא למימר הכי והכי, ורב לטעמיה דלא חיישינן לספק דרוסה, דאוקמינן אחזקתה קמייתא בחזקת שלא נדרס. **כל** הדורס אין הצפורן נשמטת — האי "כל" לאו דוקא, וכן "כל המתחכך" דבסמוך. אלא כלומר, רוב הדורסין, רוב המתחכך.

שרקפא

יֵשׁ דְּרוֹסָה לְחָתוּל אוֹ אֵין דְּרוֹסָה לְחָתוּל? אָמַר לֵיהּ: אַף לְחוּלְדָּה יֵשׁ דְּרוֹסָה. - יֵשׁ דְּרוֹסָה לְחוּלְדָּה, אוֹ אֵין דְּרוֹסָה לְחוּלְדָּה? אָמַר לֵיהּ: אַף לְחָתוּל אֵין דְּרוֹסָה. - לְחָתוּל וּלְחוּלְדָּה, יֵשׁ לָהֶן דְּרוֹסָה אוֹ אֵין לָהֶן דְּרוֹסָה? אָמַר לֵיהּ: לְחָתוּל - יֵשׁ דְּרוֹסָה, לְחוּלְדָּה - אֵין דְּרוֹסָה. וְלָא קַשְׁיָא, הָא דַּאֲמַר לֵיהּ: אַף לְחוּלְדָּה יֵשׁ דְּרוֹסָה - בְּעוֹפוֹת; הָא דַּאֲמַר לֵיהּ: אַף לְחָתוּל אֵין דְּרוֹסָה - בְּאִימְרֵי רַבְּרֵבֵי; הָא דַּאֲמַר לֵיהּ: לְחָתוּל יֵשׁ דְּרוֹסָה, לְחוּלְדָּה אֵין דְּרוֹסָה - בְּגְדָיִים וּטְלָאִים. בְּעֵי רַב אַשִׁי: שְׁאָר עוֹפוֹת טְמֵאִין, יֵשׁ לָהֶן דְּרוֹסָה אוֹ אֵין לָהֶן דְּרוֹסָה? אָמַר לֵיהּ רַב הִלֵּל לְרַב אַשִׁי: כִּי הֲוֵינַן בֵּי רַב כָּהֲנָא אָמַר: שְׁאָר עוֹפוֹת טְמֵאִין יֵשׁ לָהֶן דְּרוֹסָה. וְהָאֲנַן תְּנַן: וּדְרוֹסַת הַנֵּץ בְּעוֹף הַדַּק! - דְּרוֹסַת הַנֵּץ בְּדִכְוָותֵיהּ, וְאִינָּךְ - בִּדְזוּטְרָא מִינַּיְיהוּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּרוֹסַת הַנֵּץ - בִּדְרַבֵּי מִינֵּיהּ, וְאִינָּךְ - בִּדְכְוָותֵיהוּ. אָמַר רַב כָּהֲנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: אֵין דְּרוֹסָה לְשׁוּעָל. אִינִי? וְהָא כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: מַעֲשֶׂה וְדָרַס שׁוּעָל רָחֵל בַּמֶּרְחָץ שֶׁל בֵּית הִינִי, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: יֵשׁ דְּרוֹסָה! אָמַר רַב כָּהֲנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: אֵין דְּרוֹסָה לְשׁוּעָל. אִינִי? וְהָא כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: מַעֲשֶׂה וְדָרַס שׁוּעָל רָחֵל בַּמֶּרְחָץ שֶׁל בֵּית הִינִי, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: אֵין דְּרוֹסָה! אָמַר רַב סָפְרָא: הַהוּא כֶּלֶב הָוָה. אָמַר רַב יוֹסֵף: נְקָטִינַן - אֵין דְּרוֹסָה לְכֶלֶב. אָמַר אַבָּיֵי, נְקָטִינַן: אֵין דְּרוֹסָה אֶלָּא בְּיַד, לְאַפּוּקֵי רֶגֶל - דְּלָא; אֵין דְּרוֹסָה אֶלָּא בְּצִפּוֹרֶן, לְאַפּוּקֵי שֵׁן - דְּלָא; אֵין דְּרוֹסָה אֶלָּא מִדַּעַת, לְאַפּוּקֵי שֶׁלֹּא מִדַּעַת - דְּלָא; אֵין דְּרוֹסָה אֶלָּא מֵחַיִּים, לְאַפּוּקֵי לְאַחַר מִיתָה - דְּלָא. אָמְרִי: הָשְׁתָּא שֶׁלֹּא מִדַּעַת אָמְרַתְּ לָא, לְאַחַר מִיתָה מִיבַּעְיָא? - לָא צְרִיכָא, דְּדָרֵים וּפַסְקוּהָ לִידֵיהּ; מַהוּ דְּתֵימָא, בַּהֲדֵי דְּדָרֵים שָׁדֵי זִיהֲרֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן: בַּהֲדֵי דְּשָׁלֵיף שָׁדֵי זִיהֲרֵיהּ. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב: אֲרִי שֶׁנִּכְנַס לְבֵין הַשְּׁוָורִים, וְנִמְצָא צִפּוֹרֶן בְּגַבּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא אֲרִי דְּרָסוֹ. מַאי טַעְמָא? רוֹב אֲרָיוֹת דּוֹרְסִין, וּמִיעוּטָן אֵין דּוֹרְסִין, וְכָל הַדּוֹרֵס - אֵין צִפָּרְנוֹ נִשְׁמֶטֶת; וְזֹאת, הוֹאִיל וְצִפּוֹרֶן יוֹשֶׁבֶת לוֹ בְּגַבּוֹ - אֵימַר בְּכוֹתֶל נִתְחַכֵּךְ. - אַדְּרַבָּה: רוֹב שְׁוָורִים מִתְחַכְּכִין, וּמִיעוּטָן אֵין מִתְחַכְּכִין, וְכָל הַמִּתְחַכֵּךְ - אֵין צִפּוֹרֶן יוֹשֶׁבֶת לוֹ בְּגַבּוֹ; וְזֶה, הוֹאִיל וְצִפּוֹרֶן יוֹשֶׁבֶת לוֹ בְּגַבּוֹ - אֵימַר אֲרִי דְּרָסוֹ! - אִיכָּא לְמֵימַר הָכִי, וְאִיכָּא לְמֵימַר הָכִי - אוֹקֵי מִילְּתָא אַחֲזָקֵיהּ, הָוָה לֵיהּ סָפֵק דְּרוֹסָה; וְרַב לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: אֵין חוֹשְׁשִׁין לְסָפֵק דְּרוֹסָה. אָמַר אַבָּיֵי: לָא אָמְרַן אֶלָּא צִפּוֹרֶן, אֲבָל מְקוֹם צִפּוֹרֶן - חוֹשְׁשִׁין; וְצִפּוֹרֶן נַמִּי - לָא אָמְרַן אֶלָּא לַחָה, אֲבָל יְבֵשָׁה - עֲבָדָה דְּמִשְׁתַּמְטָא; וְלַחָה נַמִּי, לָא אָמְרַן אֶלָּא חַדָּא, אֲבָל תַּרְתֵּי וּתְלָת - חָיְישִׁינַן, וְהוּא דְּקַיְימָא בְּדָרָא דְּסִיחוֹפֵיהּ. אִיתְּמַר, רַב אָמַר: אֵין חוֹשְׁשִׁין לְסָפֵק דְּרוֹסָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: חוֹשְׁשִׁין לְסָפֵק דְּרוֹסָה. דְּכוּלֵּי עָלְמָא: סָפֵק עַל, סָפֵק לָא עַל - אֵימָא לָא עַל; סָפֵק כַּלְבָּא סָפֵק שׁוּנְרָא - אֵימָא כַּלְבָּא; עַל, שָׁתִיק וְאִיתּוּב בֵּינַיְיהוּ - אֵימַר שְׁלָמָא שָׁוֵי; קָטֵע רֵישֵׁיהּ דְּחַד מִינַּיְיהוּ - נַח מֵרִיתְחֵיהּ; אִיהוּ קָא מְעַוֵּאי וְאִינְהוּ קָמְקַרְקְרָן - בָּעוּתֵי קָא מְבַעֲתִי

אהדדי

תוספות

שרקפא — קן של עופות, "ודרור קן לה" (תהלים פד) מתרגמינן: שירקפא. ובקונטרס פירש: סל מלא עופות. **ארי** בהו לידי תקלה — והא דאמור לקמן בפירקין (חולין נח,א) גבי ביצי ספק טרפה: שיחלא קמא משהינן לה, אי הדרא טעונה — שריא, ולא חיישינן לתקלה! ויש לומר: דהא אמר פרק קמא דפסחים (כ,ב) דתקלה עצמה תנאי היא. ועוד, התם אי סופה לטעון — ממהרת לטעון. ועוד, דלמאי דמסיק הכא דלפרסומי מילתא עביד הבי — ניחא. **ספק** שונרא ספק קניא אימר קניא — לעיל בפרק שני (כח,א ד"ה אתא) פירשתי. ואם תאמר: דבריש "והתערובת" (זבחים עד,ב) אמרינן, גבי נתערבה בטרפה: האי טרפה היכי דמי? אי דידע ליה — נישקליה, ואי דלא ידע ליה — מהיכן ידע? אמר רבי יגאי: דאיערב נקובת הקוץ בדרוסת הזאב. וריש לקיש אמר: דאיערב בנפולה. ורבי ירמיה אמר: דאיערב בולד טרפה, ורבי אלעזר היא. ומפרש דכולהו כרבי יגאי לא אמרי, בין נקובת הקוץ לדרוסת הזאב מידע ידיע, האי משיך והאי עגיל. ואם כן, אפשר לברר כאן אי שונרא אי קניא! ויש לומר: דדוקא התם מן הזאב ולמעלה, אבל בשונרא לא ידיע. ואם תאמר: אם כן, לישני התם דאיערוב נקובת הקוץ בדרוסת חתול, ובגדיים וטלאים! ויש לומר: דניחא ליה לאוקומי בכל הבהמות. והאי דלא משני דאיערוב דרוסת הכלב בדרוסת הזאב — דלמא אפשר לברר.

דרוסה שאמרו צריכה בדיקה כו' — פירש הקונטרס: כגון ספק דרוסת ארי, או שדרסה ואין מקום הדריסה ניכר מבחוץ. משמע דודאי דרוסה לא מהניא בדיקה. וכן פירש הרב רבי יצחק ברבי מאיר זכרונו לברכה, דודאי דרוסה אין לה בדיקה, שפעמים שמאדים הבשר ואין יכול לכוין יפה. ונראה דיש בדיקה אפילו לודאי דרוסה, מדאמר בסמוך: בדרוסה — עד שיאדים הבשר כנגד בני מעים, ובסימנים — עד שיאדימו הסימנים עצמם. אבל אם האדים הבשר שכנגד הסימנים ולא האדימו הסימנים — כשרה, אף על גב דודאי נדרסה, שהרי האדים הבשר, ואם כן איכא ודאי זיהרא. ועוד, דקאמר בסמוך דמורי ביה רב מכפא עד אטמא, והיינו על כרחך ודאי דרוסה, דרב לא חייש לספק דרוסה, דלא הדר ביה, כדפירש בקונטרס לעיל מההיא ד"כל גגות" (עירובין צד,א). והא דאמר בריש פירקין (חולין מג,א): נפקא מינה לספק דרוסה, ולא אמר לודאי דרוסה — משום דאף לספק דרוסה קיימא לן דחיישינן. ועוד, מדבעי בסמוך: ושט נקובתו במשהו, דרוסתו נמי במשהו. קנה נקובתו בכאיסר, דרוסתו בכמה? אלמא, אף על גב דמאדים במשהו ונדרס ודאי, בעי למימר דכשר עד שיהא בו בכאיסר! ונראה שגם בקונטרס לא נקט ספק דרוסה אלא משום דאז צריך לבדוק בכל מקום, גבה וכריסה וצדה וכל מה שכנגד בני המעיים, אבל אם היה ניכר מבחוץ מקום הדריסה — לא היה צריך לבדוק אלא כנגד אותו מקום.

אילימא

אַהֲדְדֵי; כִּי פְּלִיגִי, דְּאִיהוּ קָא שָׁתֵיק וְאִינְהוּ קָמְקַרְקְרָן, מָר סָבַר: מַעֲשֶׂה קָא עָבֵיד בְּהוּ, וּמָר סָבַר: מֵהֲמַת בְּעָתוּתֵיהּ הוּא דְּקָא עָבְדָן. אֲמַר אַמֵּימָר, הִלְכְּתָא; חוֹשְׁשִׁין לְסָפֵק דְּרוֹסָה. אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְאַמֵּימָר: הַאי דְּרַב, מַאי? אָמַר לֵיהּ: לָא שְׁמִיעַ לִי, כְּלוֹמַר, לָא סְבִירָא לִי. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הַדַּר בֵּיהּ רַב לְגַבֵּי דִּשְׁמוּאֵל; דְּהַהוּא שַׁרְקָפָא דְּסָפֵק דְּרוֹסוֹת דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב, שַׁדְּרִינְהוּ לְקַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, חַנְקִינְהוּ וּשְׁדַנְהוּ בְּנַהֲרָא; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָא הֲדַר בֵּיהּ, לִישְׁרִינְהוּ! - אֶלָּא מַאי, הֲדַר בֵּיהּ? לִיסְרִינְהוּ! אֶלָּא, אַתְרֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל הָוֶה. לָמָּה לִי לְמִיחְנְקִינְהוּ? לִישְׁדִינְהוּ הָכִי בְּנַהֲרָא! - מַפְּרְחָן וְסָלְקָן. - וְלִשְׁהֵינְהוּ שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ! - אָתֵי בְּהוּ לִידֵי תַּקָּלָה. - וְלִיזַבְּנִינְהוּ לְגוֹיִם! - אָתוּ לְזַבְּנִינְהוּ לְיִשְׂרָאֵל. - וְלִיחְנְקִינְהוּ וְלִישְׁדִינְהוּ לָאַשְׁפָּה! - וְלִיטַעֲמִיךְ, נִישְׁדִינְהוּ לִכְלָבִים! אֶלָּא, לְפַרְסוּמֵי מִלְּתָא דְּאִיסּוּרָא. הַהוּא בַּר אוּוְזָא דַּהֲוָה בֵּי רַב אַשִׁי, עַל לְבֵינֵי קַנְיָא, נְפַק אָתָא כִּי מִמַּסְמֵס קוֹעֵיהּ דְּמָא. אֲמַר רַב אַשִׁי, לָא אָמְרִינַן: סָפֵק כַּלְבָּא סָפֵק שׁוּנְרָא - אֵימַר כַּלְבָּא? הָכָא נַמִי, סָפֵק קַנְיָא סָפֵק שׁוּנְרָא - אֵימַר קַנְיָא מַחְיֵיהּ. אָמְרִי בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא: דְּרוֹסָה שֶׁאָמְרוּ - צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים. אֲמַר רַב יוֹסֵף, הָא דִּבְנֵי רַבִּי חִיָּיא כְּבָר פֵּירְשָׁהּ שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס: דְּרוֹסָה שֶׁאָמְרוּ - צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים. בָּעֵי אִילְּפָא: יֵשׁ דְּרוֹסָה לַסִּימָנִים, אוֹ אֵין דְּרוֹסָה לַסִּימָנִים? אֲמַר רַבִּי זֵירָא: הָא דְּבָעֵי אִילְּפָא, כְּבָר פֵּירְשָׁהּ רַב חָנָן בַּר רָבָא, דְּאָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא אָמַר רַב: דְּרוֹסָה שֶׁאָמְרוּ - צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בֵּית הֶחָלָל כּוּלּוֹ, וַאֲפִילּוּ בַּסִּימָנִין. בָּעֵי אִילְּפָא: סִימָנִין שֶׁנִּדְלְדְּלוּ, בְּכַמָּה? אֲמַר רַבִּי זֵירָא: הָא דְּבָעֵי אִילְּפָא, כְּבָר פֵּירְשָׁהּ רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר שְׁמוּאֵל: סִימָנִים שֶׁנִּדְלְדְּלוּ - בְּרוּבָן. בָּעֵי רַב אַמִּי: הֲמַסְמְסָה מַהוּ? אָמַר רַבִּי זֵירָא: הָא דְּבָעֵי רַב אַמִּי, כְּבָר פֵּירְשָׁהּ רַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּדְרוֹסָה - עַד שֶׁיַּאֲדִים בָּשָׂר כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים, נִתְמַסְמֵס הַבָּשָׂר - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ אֵינוֹ. הֵיכִי דָּמֵי נִתְמַסְמֵס? אֲמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: כָּל שֶׁהָרוֹפֵא גּוֹרְדוֹ וּמַעֲמִידוֹ עַל בָּשָׂר חַי. אֲמַר רַב אַשִׁי: כִּי הֲוֵינַן בֵּי רַב כָּהֲנָא אַיְיתוּ קַמָּן הַהִיא רֵיאָה, דְּכִי הֲווּ מְיַתְּבִי לָהּ - יָתְבָה שַׁפִּיר, וְכִי הֲווּ מְדַלּוּ לָהּ - הָוָה תָּלְחָה וְנָפְלָה תִּילְחֵי תִּילְחֵי, וְטָרֵיפְנָא לָהּ, מִדְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ. רַב נַחְמָן אָמַר: בְּקוֹץ - עַד שֶׁתִּינָּקֵב לֶחָלָל, בְּדְרוֹסָה - מִשֶּׁיַּאֲדִים בָּשָׂר כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים. רַב זְבִיד מַתְנֵי הָכִי: בְּדְרוֹסָה - מִשֶּׁיַּאֲדִים בָּשָׂר כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים, בְּסִימָנִים - עַד שֶׁיַּאֲדִימוּ סִימָנִים עַצְמָם. אֲמַר רַב פַּפִּי, בָּעֵי רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי:

ושט

רש"י

אהדדי — דכשם שהם נבעתים ממנו כך הוא נבעת מהם, ואין לחוש. **שרקפא** — סל מלא עופות שנבנסו הנץ ביניהם. **אתריה דשמואל הוה** — ולאו אורח ארעא לאורווי קמיה באתריה בדבר שהן שוין בו. אבל אי הוו פליגי בה — לא היה משדר להו קמיה להפסיד ממון ישראל, דכל מקום שיש נדנוד חטא — אין חולקין כבוד לרב, כך שמעתי. ולי נראה דהכי גרסינן: אלא אתריה דשמואל הוה. ומהכא לא תפשוט דהדר ביה רב, דלאו אורח ארעא למישרי באתריה מלתא דאיהו אסר. והכי אמרינן בעירובין (צד,א): ורב אי סבירא ליה דאסור לימא ליה: אתריה דשמואל הוה. **לישדינהו הכי** — ישליכם לנהר כמות שהם. **מפרחן וסלקן** — וצדין אותן ציידים וימכרו לישראל. **ולשהינהו שנים עשר חדש** — כדין ספק טרפה, כדלקמן בפירקין (חולין נח,א). **לידי תקלה** — איידי דהוה בהו טובא לא מצי לאזדהורי בהו, ואתי למיכל חד מינייהו. **אתו** — גוים והדרי ומזבני לה לישראל. **לפרסומי מילתא** — וכי אזל לנהרא אוושא מילתא טפי. ולפי שעופות דקים היו ומרובים היו — לא יכול לבודקן ולהתירן בבדיקה, מפני הטורח, שמא יטעה באחת מהן. אי נמי, איידי דקליש זיהריה דנץ — לא מאדים בשר ולא מינכר. ודבר זה נראה לי. **ממסמס** — מלוכלך. **דרוסה שאמרו** — כגון ספק דרוסת ארי, או שראהו שדרסה ואין מקום הדריסה ניכר מבחוץ. **צריכה לבדוק** — גבה וכריסה וצידיה וכל שכנגד בני מעיים, ואם האדים שם בשר *שנקוטרוד"א — זהו הארס, וטרפה, שסופו לשרוף עד שינקוב את בני מעיים. ואם לא האדים בשר שם — אין צריך לבדוק במקום אחר, שאין דרוסה אלא כנגד בני מעיים, דלא מיטרפא במקום אחר. יש דרוסה לסימנין — אם דרסה כנגדם, מי הוי טרפה? מי אמרינן: קשין הן אצל דרוסה וכשרה, או לא? **כנגד בית החלל כולו** — ולאפוקי עובי הצואר או הירכים. **סימנים שנדלדלו** — איידי דאמר רבי זירא בהנך תרתי דלעיל "כבר פירשה פלוני", קמסדר ואזיל לכל הנך דאמר בהו רבי זירא הכי. **נדלדלו** — נעקרו במקומות הרבה. **המסמסה מהו** — כגון דרסה בירך שלא כנגד החלל, וראינו שניקב הבשר לאחר זמן, מהו? **כנגד בני מעיים** — אפילו בהאדימה. **נתמסמס הבשר** — במקום אחר. **רואין אותו כאילו אינו** — ואם יש בו טרפות בניטל כולו, כגון צומת הגידין — טרפה, דהאי נמי כנטול דמי. **גורדו** — אם היה בא לרפאותו — גורדו ומשליכו עד הבשר החי. **גורדו** — בדל"ת. **תלחה** — מתפרקת, ונופלין ממנה חתיכות חתיכות. **מדרב הונא בריה דרב יהושע** — דאמר: כל שהרופא גורדו קרוי המסמסה וכאילו אינו, והויא לה ריאה שחסרה. **בקוץ עד שתינקב** לחלל — אבל הגיע לחלל — יש לחוש שמא ניקבו הדקין. ובבדיקה אי אפשר, מפני שאין נקב דק ניכר בהן. **בסימנין** — דרסה בסימנין. **עד שיאדימו הן עצמן** — אבל משום האדמת בשר שכנגדן לא מיטרפא, דרוב סימנין קשין הן, ואין ארס שולט בהן. אבל כי האדימו הן עצמן, הרי נגלה ששלט בהן.

ושט

אַהֲדָדֵי, שכשם שהן נבהלות ממנו, כך הוא נבהל מהן, ואין לחוש שדרס.

הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו רב ושמואל. מבארת הגמרא: **כִּי פְּלִיגֵי** – מה שנחלקו, באופן **דְּאִיהוּ** [–הארי] **קָא שָׁתִיק, וְאִינְהוּ** [–הבהמות] **קָמְקַרְקְרָן** – גועות. **מַר** [–שמואל] **סָבַר** שיש לחוש לדריסה, ואנו אומרים שהן גועות משום שמַעֲשֶׂה דריסה **קָא עָבֵיד בְּהוּ** – עשה בהם. **וּמַר** [–רב] **סָבַר** שאין לחוש לדריסה, **וּמַחֲמַת בְּעָתוּתֵיהּ הוּא דְּקָא עָבְרָן** – מחמת הפחד מהארי הן גועות, ולא דרס בהן.

הגמרא דנה מה ההלכה: **אָמַר אֲמֵימַר, הִלְכְתָא חוֹשְׁשִׁין לְסָפֵק דְּרוּסָה,** כשמואל. שואלת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לַאֲמֵימַר, הַאי דְּרַב מַאי** – מה תאמר על דברי רב הסובר שאין לחוש לספק דרוסה. משיבה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** אמימר, **לֹא שְׁמִיעַ לִי** את דברי רב, **כְּלוֹמַר לֹא סְבִירָא לִי** כמוהו.

הגמרא מבארת באופן אחר מדוע פסק אמימר כשמואל: **וְאִי בְּעִית אֵימָא, הָדַר בֵּיהּ רַב לְגַבֵּי דְּשְׁמוּאֵל** – חזר בו רב והודה לשמואל. ויש להוכיח כן ממעשה שהיה, **דַּהֲווּא שַׁרְקָפָא** – סל מלא עופות, **דְּסָפֵק דְּרוּסוֹת** מחמת שנכנס נץ ביניהן, **דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב,** ורב **שַׁדְּרִינְהוּ לְקַמֵּיהּ דְּשְׁמוּאֵל** – שלח אותם לפני שמואל שיפסוק בדבר. ושמואל **חַנְקִינְהוּ** – חנק אותם **וּשְׁדַרְנְהוּ בְּנַהֲרָא** – זרקם לנהר. מבארת הגמרא את ההוכחה: **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שרב **לֹא הָדַר בֵּיהּ,** ועדיין הוא סובר שאין חוששים לספק דרוסה, מדוע שלח אותם לפני שמואל, **לִישַׁדְּרִינְהוּ** – היה לו להתיר אותם. ומכך שלא התיר אותם, מוכח שרב חזר בו, ומודה הוא שיש לחוש לספק דרוסה.

הגמרא דוחה את הראיה. מקשה הגמרא: **אֶלָּא מַאי** – מה רצונך לומר, שרב **הָדַר בֵּיהּ,** הלא אף אם חזר בו קשה מדוע שלח אותם לפני שמואל, היה לו **לֵיסְרִינְהוּ** – לאסור אותם. ומכך שלא אסר אותם, מוכח להיפך, שרב עדיין סובר שאין חוששים לספק דרוסה. והטעם שלא התיר בעצמו את העופות, אינו משום שחזר בו, **אֶלָּא** משום **שאַתְרֵיהּ דְּשְׁמוּאֵל הֲוָה** – המעשה היה במקומו של שמואל, ואין זה דרך ארץ להתיר במקומו של שמואל דבר שהוא עצמו אוסר. הגמרא מבארת את המעשה הנזכר. התבאר לעיל, ששמואל חנק את העופות וזרקם לנהר. מקשה הגמרא: **לָמָּה לִי לְמֵיחְנְקִינְהוּ, לִישַׁדְּרִינְהוּ הָכִי בְּנַהֲרָא** – היה לו לזורקם כמות שהם לנהר. מתרצת הגמרא: אם היה זורקם כמו שהם, היו **מַפְרְחָן וְסָלְקָן** – פורחים ועולים משם, ויש לחוש שמא יצודו אותם ציידים, וימכרו אותם לישראל. מוסיפה הגמרא להקשות: **וְלִשַׁדְּרִינְהוּ** – היה לו להשהותם **שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ,** ואם הם ממשיכים לחיות לאחר זמן זה, נמצא שאינם טריפות. מתרצת הגמרא: שמואל חשש שמא **אָתֵי בְּהוּ** – יבואו בהן **לִידֵי תַּקָּלָה,** שמאחר והיו הרבה עופות, אי אפשר להיזהר, והיו באים לאכול מהם. מוסיפה הגמרא להקשות: **וְלִיזְבְּנִינְהוּ** – היה לו להורות שימכרו אותם **לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.** מתרצת הגמרא: שמואל חשש שמא **אָתוּ לְזַבְּנִינְהוּ** – יבואו העובדי כוכבים למוכרם **לְיִשְׂרָאֵל.** מוסיפה הגמרא להקשות: **וְלֵיחְנְקִינְהוּ וְלִישַׁדְּרִינְהוּ** [–היה לו לחונקם ולזורקם] **לְאַשְׁפָּה.** חוזרת הגמרא ומקשה על המקשן עצמו: **וְלִיטַעֲמִיךְ** – לשיטתך שהיה לו לזורקם לאשפה, וכי מובן הדבר, והלא עדיין קשה **נִישַׁדְּרִינְהוּ לִכְלָבִים. אֶלָּא** הטעם שזרקם לנהר, הוא כדי **לְפַרְסוּמֵי מִלְּתָא דְּאִיסּוּרָא** – לפרסם את הדבר שהם אסורים, שכאשר הוא הולך לנהר לזורקם, מתפרסם הדבר.

הגמרא מביאה מעשה בענין ספק דרוסה: **הַהוּא בַּר אַוּוֹזָא דַּהֲוָה בֵּי** – שהיה בביתו של **רַב אַשִׁי, עָל לְבֵינֵי קַנְיָא** – נכנס לבין הקנים, **נָפַק אָתָא כִּי מְסַסְמֵס קוֹעֵיהּ דְּמָא** – ויצא משם ובא כשצוארו מלוכלך בדם. **אָמַר רַב אַשִׁי,** וכי **לֹא אַמְרִינָן** (לעיל ע"א) שכשיש **סָפֵק** אם נכנס **כַּלְבָּא** לבין הבהמות, **סָפֵק** אם נכנס **שׁוּנְרָא** [–חתול], אין לחוש לדריסה, מכיון שאֵימַר – יש לנו לומר שכַּלְבָּא נכנס, ואין לו דריסה [כמבואר בגמרא (לעיל ע"א)], **הָכָא נַמִי,** מכיון שהיה בין הקנים, ויש **סָפֵק** אם המכה מחמת **קַנְיָא** – הקנה, **סָפֵק** מחמת **שׁוּנְרָא,** אין לחוש לדריסה, מכיון שאֵימַר **קַנְיָא מַחֲיֵיהּ** – הקנה הכהו, ולא דרסו חתול.

הגמרא מבארת כיצד בודקים דרוסה: **אָמְרֵי בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא, דְּרוּסָה שֶׁאָמְרוּ** חכמים שיש לחוש לה, כגון ספק דרוסת ארי, או שראו שדרסה, אבל אין מקום הדריסה ניכר מבחוץ, **צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בְּנֵי הַמְּעַיִּים,** דהיינו בגבה, בכריסה, ובצדדים, וכל המקום שכנגד בני המעיים. ואם האדים הבשר, זהו הארס, והרי היא טריפה, משום שסופו של הארס לשרוף ולנקוב את בני המעיים. אבל אם לא האדים שם הבשר, אין צריך לבדוק עוד במקום אחר, שאין הבהמה נעשית טריפה על ידי דריסה, אלא אם כן נדרסה כנגד בני המעיים, ולא במקום אחר. **אָמַר רַב יוֹסֵף, הָא דְּבְנֵי רַבִּי חִיָּיא, כְּבָר פִּירְשָׁהּ שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס, דְּרוּסָה שֶׁאָמְרוּ, צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בְּנֵי הַמְּעַיִּים.**

הגמרא מביאה ספק האם יש דריסה בסימנים: **בָּעֵי אִילְּפָא,** האם **יֵשׁ** דין **דְּרוּסָה לְסִימָנִים** – במקרה שנדרסה הבהמה כנגד הסימנים [–הקנה והושט], **אוֹ אֵין דְּרוּסָה לְסִימָנִים.** דהיינו האם שייכת דריסה בסימנים, או שאנו אומרים שהסימנים קשים הם, ואין דריסה כנגדם גורמת להם להישרף מחמת הארס.

רבי זירא פושט את הספק: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, הָא דְּבָעֵי אִילְּפָא, כְּבָר פִּירְשָׁהּ רַב חָנָן בַּר רָבָא, דְּאָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא אָמַר רַב, דְּרוּסָה שֶׁאָמְרוּ, צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בֵּית הֶחָלָל כּוּלּוֹ** – כל חלל גוף הבהמה, **וַאֲפִילּוּ בְּסִימָנִין.** ומדברי רב יש לפשוט, שיש דריסה בסימנים.

הגמרא דנה בענין סימנים שנעקרו ממקומם: **בָּעֵי אִילְּפָא סִימָנִין** [–הקנה והושט] **שֶׁנִּדַּלְדְּלוּ** – נעקרו ממקום חיבורם בגוף, במקומות הרבה, **בְּכַמָּה** יעקרו ותיחשב הבהמה לטריפה.

רבי זירא פושט את הספק: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, הָא דְּבָעֵי אִילְּפָא, כְּבָר פִּירְשָׁהּ רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר שְׁמוּאֵל, סִימָנִים שֶׁנִּדַּלְדְּלוּ בְּרוּבָן, [טְרֵיפָה].**

הגמרא מביאה ספק בענין בשר שנרקב בבהמה: **בָּעֵי רַב אַמִּי, הֲמַסְמְסָהּ מַהוּ** – בהמה שנדרסה בירך, שלא כנגד החלל [שבאופן זה אינה טריפה מחמת הדריסה], ולאחר מכן נרקב הבשר באותו מקום, האם נחשבת היא טריפה משום כך, או לא.

רבי זירא פושט את הספק: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, הָא דְּבָעֵי רַב אַמִּי, כְּבָר פִּירְשָׁהּ רַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** אין בהמה נטרפת **בְּדְרוּסָה, עַד שֶׁיֵּאָדֵים הַבָּשָׂר שֶׁכְּנֶגֶד בְּנֵי הַמְּעַיִּים,** שבאופן זה מוכח שנדרסה, והארס הוא זה שגרם לבשר להאדים. ואם **נִתְמַסְמֵס** [–נרקב] **הַבָּשָׂר, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ אֵינוֹ,** ואם היה זה במקום שאם ניטל כולו הרי זו טריפה, כגון צומת הגידין, אף באופן שנתמסמס הרי זו טריפה, משום שבשר שנרקב נחשב כאילו ניטל.

הגמרא מבארת מהו 'נתמסמס' הבשר. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי 'נִתְמַסְמֵס'** הבשר. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, כָּל שֶׁהָרוֹפֵא גּוֹרְדוֹ וּמַעֲמִידוֹ עַל בָּשָׂר חַי** – כל אותו הבשר שהרופא צריך לחתכו [עד הבשר החי] ולהשליכו כדי לרפאותו, הוא בכלל 'נתמסמס', ונחשב כאילו אינו.

הגמרא מביאה מעשה בענין 'נתמסמס הבשר': **אָמַר רַב אַשִׁי, כִּי הֲוֵינַן בֵּי** – כאשר היינו בבית מדרשו של **רַב כַּהֲנָא, אֲיִתּוּ קַמָּן** – הביאו לפנינו **הַהִיא רֵיאָה, דְּכִי הֲווּ** (**מיתבי**) [**מוֹתְבֵי**] **לָהּ** – שכאשר היו מניחים אותה ומושיבים אותה, **יָתְבָה שַׁפִּיר** – היא היתה יושבת יפה, ונראית שלימה. **וְכִי הֲווּ מַדְלוּ לָהּ** – ואילו כאשר היו מגביהים אותה, **הָוָה** (**תַּלְחָה** – היתה מתפרקת, **וְנָפְלָה תִּילְחֵי תִּילְחֵי** – והיו נופלים ממנה חתיכות חתיכות). **וְטָרִיפְנָא לָהּ** – ופסקנו עליה שהיא טריפה, ולמדנו כן **מִדְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ,** שפירש שכל שהרופא גורדו הרי הוא כאילו אינו. ואף כאן מאחר ונתמסמסה הריאה, הרי היא טריפה, כדין ריאה שחסרה [שהתבאר דינה במשנה (לעיל מב.)].

רב נחמן מבאר באלו אופנים הבהמה נאסרת: **רַב נַחְמָן אָמַר,** בהמה שניקבה **בְּקוֹץ,** הרי היא כשירה, **עַד שֶׁתִּינָּקֵב לְחָלָל גּוּפָהּ.** אבל אם ניקבה לחלל, יש לחוש שמא ניקבו בני המעיים, והרי היא טריפה. ואין להכשירה בבדיקה, מפני שנקב הקוץ דק, ואינו ניכר בבני מעיים.

המשך בעמוד כו

וֵוֹשֶׁט נְקוּבָתוֹ בְּמַשֶּׁהוּ – בהמה נעשית טריפה באופן שניקב הוושט אף בכל שהוא, כפי ששנינו במשנה (לעיל מב.), ולפיכך פשוט הדבר שאף שיעור **דְּרוּסָתוֹ, בְּמַשֶּׁהוּ**. אולם לענין **הָקֶנֶה**, ששנינו במשנה (להלן) **שנְקוּבָתוֹ בִּכְאִיסָּר** – רק אם נעשה בו נקב בגודל של 'איסר' נעשית הבהמה טריפה, יש להסתפק שיעור **דְּרוּסָתוֹ בְּכַמָּה**, האם אנו אומרים שסופו של הארס לשרוף עד הוושט, וממילא אף במשהו יהיה טריפה. או שאין אומרים כן, ולא תהיה דרוסתו אלא בכאיסר, כשיעור נקובתו.

רב ביבי בר אביי פושט את ספיקו: **בָּתַר דְּבָעֲיָא הָדַר פְּשָׁטָהּ** – לאחר שרב ביבי בר אביי הסתפק, הוא חזר ופשט את הספק, **אֶחָד זֶה** [–הוושט] **וְאֶחָד זֶה** [–הקנה], דריסתם **בְּמַשֶּׁהוּ**. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** דריסת הקנה במשהו. מבארת הגמרא: משום **שזִיהֲרֵיהּ מִקְלָא קָלֵי וְאָזִיל** – הארס הולך ושורף בו, וסופו שישרוף אף את הוושט.

ומכיון שלענין וושט דרוסתו במשהו, אף דרוסת הקנה במשהו.

הגמרא מבארת היאך בודקים את הדרוסה: **יָתִיב** [–ישב] **רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מַרְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, וְיָתִיב וְקָאָמַר, דְּרוּסָה שֶׁאָמְרוּ** חכמים שיש לחוש לה, **צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בְּנֵי הַמֵּעַיִים. (רב נחמן אמר) [אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן]** לרב יצחק, **הָאֱלֹהִים** – בשבועה אני אומר לך, **מוֹרֵי בָּהּ רַב** – רב היה רגיל להורות בענין זה, שצריך לבדוק **מִכַּפָּא וְעַד אַטְמָא** – מהכף ועד הירך.

מבררת הגמרא: **מַאי כַּפָּא** – לאיזו 'כף' כוונת רב, **אִילֵימָא** – אם נאמר שהכוונה **מִכַּפָּא דְּיָדָא** – מכף היד, דהיינו העצם הרחבה של הכתף, ועד הירך, והיינו לרבות את הריאה והכבד, והלא **הַיְינוּ 'כְּנֶגֶד בְּנֵי הַמֵּעַיִים'** שאמר לו רב יצחק, שהרי אף הריאה והכבד קרויים 'בני מעיים', ובמה רב נחמן בא לחלוק. מבארת הגמרא: **אֶלָּא מִכַּפָּא דְּמוֹחָא** – כף הגולגולת, **וְעַד אַטְמָא** – הירך. דהיינו שצריך לבדוק את כל חלל גוף הבהמה, ואף כנגד הסימנים [–הקנה והוושט], ואם האדים הבשר כנגד הסימנים, הרי היא טריפה.

הגמרא מביאה שנחלקו אמוראים נוספים בענין זה: **כִּי סָלִיק** – כשעלה **רַב חִיָּיא בַּר יוֹסֵף** מבבל לארץ ישראל, **אַשְׁכְּחִינְהוּ** – מצאם **לְרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּיָתְבֵי וְקָאָמְרֵי, דְּרוּסָה שֶׁאָמְרוּ, צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בְּנֵי הַמֵּעַיִים. אָמַר לְהוּ** רב חייא בר יוסף, **הָאֱלֹהִים, מוֹרֵי בָּהּ רַב** שצריך לבדוק **מִכַּפָּא וְעַד אַטְמָא.**

הגמרא מביאה את דברי רבי יוחנן וריש לקיש בענינו של 'רב': **אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ** לרבי יוחנן, **מַנּוּ רַב וּמַנּוּ רַב וְלֹא יָדַעְנָא לֵיהּ** – מיהו אותו 'רב' שאומרים לפנינו כל שעה שמועות בשמו, ואיני מכירו. **אָמַר [לֵיהּ] רַבִּי יוֹחָנָן, וְלֹא נְהִירָא לֵיהּ** – וכי אין אתה זוכרו **לְאוֹתוֹ תַּלְמִיד** [–רב], והלא ראית אותו קודם שהלך לבבל, **שֶׁשִּׁימֵשׁ אֶת רַבִּי רַבָּה** [–רבי הגדול, דהיינו רבי יהודה הנשיא] **וְאת רַבִּי חִיָּיא. וְהָאֱלֹהִים, כָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁשִּׁימֵשׁ אוֹתוֹ תַּלְמִיד** את רבותיו **בִּישִׁיבָה, אֲנִי שִׁמַּשְׁתִּי בַּעֲמִידָה**, שהוא היה יותר חשוב ממני. שואל ריש לקיש: **וּמַאן גָּבַר** – במה רב גדול. עונה רבי יוחנן: **הוּא גָּבַר בְּכוּלָּא** – גדול הוא בהכל, בתורה ובחסידות.

הגמרא מביאה את תשובת ריש לקיש, ומימרא שאמר בשם רב: **מִיַּד פָּתַח רֵישׁ לָקִישׁ וְאָמַר, בְּרַם** [–אבל] זוכר אני את רב, **וְזָכוּר אוֹתוֹ הָאִישׁ לְטוֹב, שֶׁאָמְרוּ שְׁמוּעָה מִפִּיו**, שאם יש לפנינו בהמה או עוף, והגרגרת [–קנה הנשימה] שלהם נמצאת **שְׁמוּטָה** ממקומה **וּשְׁחוּטָה**, ואין ידוע אם נשמטה קודם שחיטה [והרי היא טריפה], או שנשמטה לאחר השחיטה [והרי היא כשירה], הרי היא **כְּשֵׁרָה**, מפני **שֶׁאִי אֶפְשָׁר** לְגרגרת **שְׁמוּטָה, שֶׁתֵּיעָשֶׂה שְׁחוּטָה**, כלומר שאם היתה שמוטה קודם, היא היתה יורדת למטה [כלפי אחורי הגוף, ומתרחקת מהצואר], ואינה נשחטת עם הוושט. ומכיון שאנו רואים שנשחטה, על כרחך שנשמטה לאחר השחיטה, והרי היא כשירה.

הגמרא מביאה את דעת רבי יוחנן שחולק: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר**, אין להתירה, אלא **יָבִיא וְיַקִּיף** – יביא את הגרגרת ויחתכנה במקום אחר, ואזי ישווה בין החתכים לראות אם הם דומים. ואם החתכים דומים, טריפה, שמסתבר שאף החתך הראשון [דהיינו השחיטה] נעשה לאחר שנעקרה הגרגרת, כמו החתך השני. ואם אינם דומים [אלא הראשון אדום יותר], מסתבר שהחתך הראשון נעשה קודם שנעקרה, וכשירה.

הגמרא מביאה את דעת רב נחמן בענין זה: **אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא שָׁנוּ** [שלדעת רב שחוטה ושמוטה כשירה, ולדעת רבי יוחנן צריך להקיף, ואם אינם דומים כשירה], **אֶלָּא** באופן **שֶׁלֹּא תָּפַס בַּסִּימָנִים** בשעת השחיטה, שבאופן זה השחיטה כשירה [לרב משום שאי אפשר לשמוטה שתיעשה שחוטה. ולרבי יוחנן באופן שהקיף ונמצא שאין החתכים דומים]. **אֲבָל** אם **תָּפַס בַּסִּימָנִים וְשָׁחַט**, הרי היא טריפה, משום שבאופן זה **אֶפְשָׁר לִשְׁמוּטָה שֶׁתֵּיעָשֶׂה שְׁחוּטָה**, ושמא נשמטה הגרגרת קודם השחיטה.

שנינו במשנה (לעיל מב.): **זֶה הַכְּלָל**, כל שאין כמוה חיה, טריפה. הגמרא מבארת מה בא 'כלל' זה ללמדנו. שואלת הגמרא: 'זה הכלל', **לְאַתּוּיֵי מַאי** – מה הוא בא לרבות. משיבה הגמרא: **לְאַתּוּיֵי שַׁב שְׁמַעְתָּתָא** – שבע שמועות, והם סוגי טריפות שמנו האמוראים ולא נשנו במשנה בפירוש.

הגמרא מביאה מעשה בענין טריפות שלא נשנו במשנה: **דְּבֵי יוֹסֵף רִישְׁבָּא** – אנשי ביתו של יוסף הצייד, **מָחוּ בְּגִידָא נַשְׁיָא וְקַטְלֵי** – היו מכים בחץ או במקל את הבהמות בגיד הנשה שלהן, והיו הבהמות מתות בכך. **אָתוּ** [–באו] **לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא**, לשאול באופן שנשחטה מיד לאחר הצידה, האם היא מותרת באכילה, או שנעשית טריפה בכך. **אָמַר לְהוּ, וְכִי לְהוֹסִיף עַל הַטְּרֵפוֹת יֵשׁ, אֵין לְךָ** לאסור **אֶלָּא מַה שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים** בכלל הטריפות, ומכיון שלא מצינו שמנו חכמים בהמה שלקתה בגיד הנשה בכלל הטריפות, אין לנו לאוסרה.

מעשה נוסף בענין זה: [**דְּבֵי**] **רַב פָּפָא בַּר אַבָּא רִישְׁבָּא** – הצייד, **מָחוּ בְּכוּלְיָא וְקַטְלֵי** – היו מכים בחץ את הבהמה בכלייתה מלמעלה [בגובה גופה], והיו מכוונים שלא יכנס החץ ויצא, וירד למטה לחלל גוף הבהמה. והיתה הבהמה מתה מאליה. **אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּא**, לשאול האם נעשית טריפה בכך. **אָמַר לְהוּ, וְכִי לְהוֹסִיף עַל הַטְּרֵפוֹת יֵשׁ, אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים.** ומכיון שלא מצינו שמנו חכמים בהמה שלקתה בכלייתה בכלל הטריפות, אין לנו לאוסרה.

מקשה הגמרא: כיצד התירו את הבהמות, **וְהָא קָא חֲזִינַן דְּקָא מֵתָה** – אנו רואים שהבהמה מתה לאחר מכן מכח המכה, ויש לנו לומר שהן טריפות. מתרצת הגמרא: **גְּמִירֵי** – מסורת בידינו מרבותינו, **דְּאִי בָּדְרֵי לָהּ סַמָּא, חַיָּיא** – אם היו מפזרים על הבהמה סם, המרפא את המכה ומחבר את הבשר החתוך, היא היתה חיה, ולפיכך אינה טריפה על ידי מכות אלו.

משנה

המשנה הקודמת (מב.) מנתה את הלקויות שהבהמה נעשית טריפה מחמתן. עתה מונה המשנה את הלקויות שבהמה שלקתה בהם עדיין עומדת בכשרותה: **וְאֵלּוּ** לקויות **שכְּשֵׁרוֹת בַּבְּהֵמָה** שלקתה בהן, ואינה נעשית טריפה מחמתן, **נִיקְּבָה הַגַּרְגֶּרֶת** – הקנה שדרכו נכנס האויר לריאה, **אוֹ שֶׁנִּסְדְּקָה** בסדק ההולך לאורכה שהוא אורך צואר הבהמה, ונשתייר בתחילתו ובסופו משהו שלא נסדק. מבארת המשנה את שיעור הנקב בגרגרת, **עַד כַּמָּה תֶּחְסַר** הגרגרת בנקיבתה ותהא כשירה, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַד** שיהא הנקב גדול **כְּאִיסָּר הָאִיטַלְקִי**, שהוא מטבע שהיה יוצא באיטליה, ומשקלו ארבע שעורות כסף. וכן אם **נִפְחֲתָה** – נחסר מעט מעצם **הַגּוּלְגּוֹלֶת** שהיא נתונה על המוח כקדירה ושומרת עליו, וכגון שנעשה בה נקב שיש בו חסרון, **וְלֹא נִיקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ** המונח מתחת לעצם, שהוא אחד מן הטריפות שנמנו במשנה הקודמת, אלא הקרום נבדק ונמצא שלם. **נִיקַּב הַלֵּב וְלֹא** הגיע הנקב **לְבֵית חֲלָלוֹ**, אף שהוא עובר את כל בשר הלב ומפולש מצד לצד. **נִשְׁבְּרָה הַשִּׁדְרָה** העשויה חוליות של עצמות זו אחר זו והולכות לאורך גב הבהמה מראשה ועד זנבה, **וְלֹא נִפְסַק** – ולא נחתך **הַחוּט** הלבן **שֶׁלָּהּ** העובר בתוך חוליותיה לכל אורכה. **נִיטְּלָה הַכָּבֵד** וְלא כולו אלא **נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה כַּזַּיִת**, ובשיור זה

המשך בעמוד סב

חולין. פרק שלישי – אלו טרפות דף נד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

וושט נקובתו במשהו — תנן (חולין מב,א), הלכך דרוסתו נמי פשיטא לי דבמשהו. **קנה נקובתו בכאיסר** — תנן. **דרוסתו בכמה** — רוחב צריך להאדים. **אחד זה ואחד זה** — וושט וקנה, דרוסתו במשהו. **מאי טעמא זיהרא מיקלא קלי ואזיל** — גרסינן. **מורי בה רב** — רב היה רגיל להורות שצריכה בדיקה מכפא ועד אטמא. **כפא דידא** — של יד, דהיינו עצם רחבה של כתף, *אשפלדו"ן בלעז. **עד אטמא** — הירך. דהיינו כנגד בני מעיים, דריאה וכבד נמי מיקרו בני מעיים לקמן (חולין נו,א) גבי נחמרו בני מעיה. **כפא דמוחא** — כף הגולגולת, דהיינו כל החלל, ואף כנגד הסימנים. **מנו רב ומנו רב** — מי הוא זה "רב" שאומרים לפנינו כל שעה. **ולא נהירא ליה** — אין אתה זכור מי הוא? והלא ראיתי קודם שהלך לבבל שהיה משמש את הנשיא. **בישיבה** — הוא היה יושב ואני עומד, שהיה חשוב ממני. **ומאן גבר** — במה הוא גדול. **בכולא** — בתורה ובחסידות. **פתח ריש לקיש ואמר** — נהירא לי, וזכור הוא לטוב. **שמוטה ושחוטה** — נמצאת גרגרת שמוטה ושחוטה, ואין ידוע אם קודם שחיטה נשמטה. **כשרה** — שאם נשמטה תחלה היתה יורדת למטה, ושוב אינה נשחטת. **ויקיף** — יחתכנה במקום אחר, אם דומין מראיהן של חתכים — טרפה, דהואיל ודומין יש לומר שאף חתך הראשון לאחר עיקור נעשה. **שב שמעתתא** — בריש פירקין (חולין מב,ב). **רישבא** = צייד. **מחו** — לחיותא. **בגידא דנשיא** — בחצים או במקל. **וקטלי** — שהיתה מתה בכך. אתו לקמיה דרבי יהודה — לשאלו על כך, שאם לקתה בגיד הנשה שלה תהא טרפה, אחרי שאנו רואין שהיא מתה במכה זו. **אלא מה שמנו חכמים** — ולקמיה פריך: הא קא חזינן דמתה! **מחו בכולייתא** — מכין בחץ החיה בכולייתא מלמעלה, ומכוונים שאין החץ נכנס ויורדת למטה מן הכליות לחלל. **וקטלי** — מתה מאליה. **אתו לקמיה** — לשאול: אם ישחטוה אחר המכה, מהו? **דאי בדרי לה סמא** — אם מפזרין עליה סם. **משנה ניקבה הגרגרת** — בלא חסרון איסר, כדמפרש. **או שנסדקה** — לארכה, וכדאמרן [חולין מה,א], אם נשתייר הימנה למעלה ולמטה. **נפחתה הגולגולת** — העצם נפחת, ורואין אנו שלא ניקב הקרום. **זה לתוך זה** — שסמוכין הן, ודופנן של שניהם אדוקים זה לזה, ובאמצעיתן הן נקובין זה לזה. ואם חזרו ונקבו במקום אדיקת דופנותיהן אין הנקב נראה לחוץ, אלא זה לתוך זה — כשרה, דהא להדדי נמי שפכי. **ניטל לחי התחתון** — מעל הבשר, והסימנים מחוברים בבשר. **האם** — **מדרי"ץ של נקבה שהוולד מונח בה. **וחרותה בידי שמים** — מפרש בגמרא (חולין נה,ב): שצמקה ריאה שלה בידי שמים, כגון שנבעתה מקול רעם וברקים. חרותה — קשה כחריות דקל. ובגמרא (שם) מפרש מנא ידיע אם בידי שמים אם בידי אדם. **הגלודה** — שניטל עורה, או מחמת שחין, או מחמת מלאכה, ולא נשתייר כלום. ובגמרא (שם) מפרש כמה ישאר מן העור ותהא כשרה. **גמרא כל היכא דתני אלו טרפות** — חשבינהו לטרפות. **ותנא זה הכלל** — לאתויי הנך דלא תננהו.

וְוֹשֶׁט, נְקוּבָתוֹ בְּמַשֶּׁהוּ, דְּרוּסָתוֹ בְּמַשֶּׁהוּ; קָנֶה, נְקוּבָתוֹ בִּכְאִיסָר, דְּרוּסָתוֹ בְּכַמָּה? בָּתַר דִּבְעַיָא הֲדַר פְּשָׁטָהּ: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה בְּמַשֶּׁהוּ, מַאי טַעְמָא? זִיהֲרֵיהּ מִקְלָא קָלֵי וְאָזֵיל. יְתֵיב רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מָרְתָא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, וְיָתֵיב וְקָאָמַר: דְּרוּסָה שֶׁאָמְרוּ צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים. רַב נַחְמָן אָמַר: הָאֱלֹהִים! מוֹרֵי בָּהּ רַב מִכַּפָּא וְעַד אַטְמָא. מַאי כַּפָּא? אִילֵימָא כַּפָּא דִּידָא - הַיְינוּ כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים! אֶלָּא מִכַּפָּא דְּמוֹחָא עַד אַטְמָא. כִּי סְלֵיק רַב חִיָּיא בַּר יוֹסֵף, אַשְׁכַּחִינְהוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּיָתְבִי וְקָאָמְרִי: דְּרוּסָה שֶׁאָמְרוּ - צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים. אָמַר לְהוּ: הָאֱלֹהִים! מוֹרֵי בָּהּ רַב מִכַּפָּא וְעַד אַטְמָא. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ: מַנּוּ רַב, וּמַנּוּ רַב? וְלָא יָדַעְנָא לֵיהּ! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְלָא נְהִירָא לֵיהּ לְאוֹתוֹ תַּלְמִיד שֶׁשִּׁימֵשׁ אֶת רַבִּי רַבָּה וְרַבִּי חִיָּיא? וְהָאֱלֹהִים! כָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁשִּׁימֵשׁ אוֹתוֹ תַּלְמִיד בִּישִׁיבָה - אֲנִי שִׁמַּשְׁתִּי בַּעֲמִידָה, וּמַאן גְּבַר - הוּא גְּבַר בְּכוּלָּא. מִיָּד פְּתַח רֵישׁ לָקִישׁ וַאֲמַר: בְּרַם, זָכוּר אוֹתוֹ הָאִישׁ לְטוֹב שֶׁאָמְרוּ שְׁמוּעָה מִפִּיו: שְׁמוּטָה וּשְׁחוּטָה - כְּשֵׁרָה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׁמוּטָה שֶׁתֵּיעָשֶׂה שְׁחוּטָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: יָבִיא וְיַקִּיף. אָמַר רַב נַחְמָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא תָּפַס בְּסִימָנִים, אֲבָל תָּפַס בְּסִימָנִים וְשָׁחַט - אֶפְשָׁר לִשְׁמוּטָה שֶׁתֵּיעָשֶׂה שְׁחוּטָה. "זֶה הַכְּלָל". לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי שַׁב שְׁמַעְתָּתָא. דְּבֵי יוֹסֵף רִישְׁבָּא מָחוּ בְּגִידָא נַשְׁיָא וְקָטְלִי, אֲתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, אֲמַר לְהוּ: וְכִי לְהוֹסִיף עַל הַטְּרֵפוֹת יֵשׁ? אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶּׁמָּנוּ חֲכָמִים! רַב פַּפָּא בַּר אַבָּא רִישְׁבָּא מָחוּ בְּכוּלְיָא וְקָטְלִי, אֲתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּא, אֲמַר לְהוּ: וְכִי לְהוֹסִיף עַל הַטְּרֵפוֹת יֵשׁ? אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶּׁמָּנוּ חֲכָמִים. - וְהָא קָא חָזֵינַן דְּקָא מֵתָה! - גְּמִירִי, דְּאִי בָּדְרִי לָהּ סַמָּא - חַיָּיא. **משנה** וְאֵלּוּ כְּשֵׁרוֹת בִּבְהֵמָה: נִיקְּבָה הַגַּרְגֶּרֶת אוֹ שֶׁנִּסְדְּקָה. עַד כַּמָּה תֶּחְסַר? רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַד כְּאִיסָר הָאִיטַלְקִי. נִפְחָתָה הַגּוּלְגּוֹלֶת וְלֹא נִיקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ. נִיקַּב הַלֵּב וְלֹא לְבֵית חֲלָלוֹ. נִשְׁבְּרָה הַשִּׁדְרָה וְלֹא נִפְסַק הַחוּט שֶׁלָּהּ. נִיטְּלָה הַכָּבֵד וְנִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה כַּזַּיִת. הֶמְסֵס וּבֵית הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּיקְּבוּ זֶה לְתוֹךְ זֶה. נִיטַּל הַטְּחוֹל, נִיטְּלוּ הַכְּלָיוֹת, נִיטַּל לֶחִי הַתַּחְתּוֹן, נִיטְּלָה הָאֵם שֶׁלָּהּ, וַחֲרוּתָה בִּידֵי שָׁמַיִם. הַגְּלוּדָה - רַבִּי מֵאִיר מַכְשִׁיר, וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין. **גמרא** אִתְּמַר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "אֵלּוּ טְרֵפוֹת" דַּוְקָא, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: "אֵלּוּ כְּשֵׁרוֹת" דַּוְקָא. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? בִּדְרַב מַתָּנָא, דְּאָמַר רַב מַתָּנָא: הַאי בּוּקָא דְּאַטְמָא דְּשַׁף מִדּוּכְתֵּיהּ - טְרֵפָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "אֵלּוּ טְרֵפוֹת" דַּוְקָא; תְּנָא טְרֵפוֹת, וּתְנָא "זֶה הַכְּלָל",

וחזייה

אילימא כפא דידא היינו כנגד בני מעיים — פירש הקונטרס: כפא דידא — עצם רחב של כתף שקורין אשפלדו"ן בלעז. עד אטמא — הירך. דהיינו כנגד בני מעיים, דריאה וכבד נמי מיקרו בני מעיים לקמן (נו,ב) גבי נחמרו בני מעיים. וקשה לפירושו, דנהי דבלשון משנה וברייתא הוו בכלל בני מעיים, בלשון אמוראי לא הוו בכלל, כדמוכח לעיל (חולין נא,ב) גבי נפולה, דקאמר אמימר: נפולה שאמרו צריכה בדיקה כנגד בני מעים, ומר זוטרא מוסיף כנגד כל החלל. משמע דלא מיקרי בני מעיים אלא כרס ודקין, ואתא מר זוטרא לאוסופי עד כנגד הדפנות, כגון ריאה ולב וכבד וקורקבן. ובתר הכי בעי רב הונא: נגד הסימנין מאי? ואמר ליה רב אשי דקשין הן אצל נפילה. וכן לעיל (נג,ב) דקאמר שמואל: דרוסה שאמרו צריכה בדיקה כנגד בני מעיים, ואחר כך מוסיף רב חנן בר רבא משמיה דרב כל החלל! ונראה דכפא דידא דהכא — מסוף כפא דידא עד אטמא, דאין בכלל זה אלא כרס ודקין. ולהכי פריך: היינו כנגד בני מעיים. והא דלא משני: מתחלת כפא, שבא להוסיף אף ריאה וכבד — משום דמשמע ליה כפא — סוף כפא. וגם הוה ליה למנקט "כנגד כל החלל". וגם ניחא ליה למימר מכפא דמוחא, כדשמעינן ליה לרב לעיל (שם) דקאמר: צריכה בדיקה נגד כל החלל ואפילו בסימנין. **יביא** ויקיף — יחתוך סימן זה עצמו שנשחט במקום אחר, אם דומה מראית של חתכים — טרפה, דהואיל ודומין יש לומר שאף חתך הראשון אחר עיקור נעשה. וההיא דפרק שני (חולין כח,א) דשחט את הוושט ונמצאת גרגרת שמוטה, זה היה מעשה ואמרו: כל ספק בשחיטה פסולה — אין יכול להקיף על ידי שיחתוך הוושט עדיין במקום אחר, דממה נפשך לא יהו דומין החתוכין זה לזה, אפילו נשמטה הגרגרת קודם שחיטה, דאותה שעה היה עדיין חיות בוושט, ועכשיו אין בו חיות כלל. ואם תאמר: ויביא עוף אחר וישחוט בו את הוושט, ואחר כך ישמוט את הגרגרת, ויראה אם מראיהן של השמוטות הללו שוין! ויש לומר: דאין מקיפין אלא באותו עוף עצמו או באותה הבהמה עצמה. ולמאי דגרסינן כאן בספרים "יביא בהמה אחרת ויקיף" קשה. **ואלו** כשרות בבהמה — כולהו צריכי כדפרישנא בריש פירקין (חולין מב,א ד"ה ניקב). **וחזייה** לדרב מתנא דאתיא בזה הכלל מאי טעמא דדמיא לנטולי — ואם תאמר: דהכא משמע בין לרבי יוחנן בין לריש לקיש דלא מרבינן ב"זה הכלל" אלא אם כן דמיא להנך דמתניתין. ואם כן ההיא דרכיש בר פפא דלקתה בכוליא אחת, היכי אתיא? האמר בריש פירקין (חולין מג,א) דלעולא דאמר שמונה טרפות מנו חכמים, דאתי למעוטי דרכיש בר פפא, דלא דמיא! ויש לומר: דסבר רכיש דמרבינן ב"זה הכלל" אף על גב דלא דמי, ורבי יוחנן וריש לקיש פליגי עליה כמו עולא. אי נמי, סבר כריש לקיש ד"אלו כשרות" דוקא, ואתיא מ"אלו כשרות" כי היכי דאתי דרב מתנא לריש לקיש, אף על גב דלא אתיא ב"זה הכלל". ואם תאמר: ואמאי מוקי תלמודא פלוגתייהו בדרב מתנא? לוקמה בדרכיש, דרבי יוחנן סבר: חזייה לדרכיש דאתיא ב"זה הכלל" ואף על גב דלא דמיא, ואתא "אלו טרפות" למעוטי, וריש לקיש סבר דחזייה לדרכיש דלא אתיא ב"זה הכלל" משום דלא דמיא, ותני "אלו כשרות" למימר דהני הוא דכשרות, הא דרכיש בר פפא טרפה! ויש לומר: דקים ליה למסדר התלמוד דפליגי בדרב מתנא.

אין

תוספות

אין בעלי אומניות רשאין לעמוד מפניהם — פירש הקונטרס: בעלי אומניות שעוסקים במלאכת אחרים. וליישב לשון "רשאים" פירש בן. ונראה דאפילו עסוק במלאכתו לא מחייב, כדאמרינן בפרק קמא דקידושין (לג,א): מה [קימה] שאין בה חסרון כיס — אף [הידור] שאין בה חסרון כיס. והרב רבינו יעקב בר שמעון היה מיישב לשון "רשאין" אפילו עסוק במלאכתו, ד"אין רשאין" כמו: אין חייבין, כי ההוא דתנן פרק "המקדיש שדהו" (ערכין כח,ב): "שור זה עולה" — אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה, אף על פי שאינו רשאי. ופירושו: אף על פי שאינו חייב, כדמתרגמינן: "לא תהיה לו כנושה" — לא תהא ליה כרשיא. וכן יש לפרש ההיא דפרק קמא דקידושין (לג,ב): אין אדם רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית, שלא יהא כבודו מרובה משל שמים. ולא שיהא אסור, אלא אינו חייב לעמוד קאמר. ומיהו, ברוב ספרים גרס בההוא דערכין: "אף על פי שאינו חייב". אבל בספר שהועתק מאותו ספר שכתב רבינו גרשום כתוב: "אף על פי שאינו רשאי", וגם רש"י הביא ראיה בתשובה מספר רבינו גרשום ד"רשאי" הוי כמו "חיוב". **כסלע** כיתר מכסלע — פירש הקונטרס: דקאי אפלוגתא דשדרה וגולגולת דקאמרי בית הלל: כדי שינטל מן החי וימות, ואמר רב יהודה [אמר שמואל] בריש פרקין (מב,ב): וכן לטרפה. ואמרינן בבברורות פרק "על אלו מומין" (לז,ב): כמה ינטל מן החי וימות? ואמר שמואל: כסלע. ואיכא דאמרי התם, במתניתא תנא כסלע. ורבינו תם מפרש דקאי אהא דאמר בסמוך (חולין נה,ב) גבי גלודה: ואם נשתייר בה כסלע כשרה. וקשה לפירושם, דמלתא דפשיטא הוא דסלע הוי כיתר מכסלע, דלא קתני בהו "עד"! ויש לומר: דאשכחן בבמה דוכתי דהוי כמו "עד" אף על גב דלא קתני בהו "עד". בפרק "הזהב" (בבא מציעא נא,ב): כמה תחסר ויהיה בה אונאה? ארבעה איסרין. ופריך בגמרא, ורמינהי: כמה תחסר ולא יהיה בה אונאה — ארבעה איסרין! ומשני: תנא דידן קא חשיב (מלמעלה למטה) [מלמטה למעלה], ותנא ברא חשיב (מלמטה למעלה) [מלמעלה למטה]. ובפרק "הכונס" (בבא קמא סא,א): עברה גדר ארבע אמות (חייב) [פטור]. והתניא: (פטור) [חייב]! ומשני: תנא (ברא) [דידן] חשיב מלמעלה למטה, ותנא (דידן) [ברא] חשיב מלמטה למעלה. ומיהו אכתי קשה, דגלודה גבי כשרות מיתניא, וכי חשבת מלמעלה למטה, ארבעה סלעים שלשה ושנים כשרה עד כסלע — הוה ליה "עד" ועד בכלל, כיון דאמרת דכסלע כיתר מכסלע. וכן גבי גולגולת, דקאי אכמה חסרון וטהורה. אם כן, מאי פריך מחבל המטה, ומהדקין שבכלי חרס? וכי חשבת נמי בגלודה ובגולגולת מלמטה למעלה — הויא ליה "עד" ולא עד בכלל, ואם כן הוה להקל. ובמסקנא מוכיח דכל דוכתי הוי להחמיר! ונראה, דקאי אנקדר כסלע, דאמרינן לעיל (חולין נ,ב) טרפה, דלכשתמתח תעמוד על טפח. ורבי חייא בר אבא פליג ואמר: כסלע כשרה, יתר מכסלע טרפה. ואתא רב נחמן לאשמועינן דכסלע כיתר מכסלע, ולא איירי כלל לענין "עד" ועד בכלל. אבל בכאיסר אשמועינן ד"עד" ולא עד בכלל. דעל כרחך מלמטה למעלה חשיב, דא"אלו כשרות" קאי.

הדקין שבכלי חרס הן וקרקרותיהן ודופנותיהם כו' — למאי דגרסינן "הן" משמע דכלי חרס בתחלתן לא חשיב כלי בפחות מכדי סיכת קטן. ו"עד לוג" דקתני לא מצי קאי (אהך) [א"הן"], אלא אשברים קאי. אמנם לא מצינו בשום מקום דבעינן שיעור לכלי חרס מתחלתן. והא דתנן במסכת מקואות (פרק ד משנה ג): החרטט בצינור לקבל צרורות, בשל עץ בכל שהוא, בשל חרס ברביעית — היינו דוקא לקבל צרורות. והתם נמי פליג רבי יהודה ואמר: אף בשל חרס בכל שהוא, ולא קאמר רביעית אלא בשברי חרס. ובסדר המשנה לא גרסינן "הן" במסכת כלים בפרק שני (משנה ב), אלא גרסינן התם: "הדקין שבכלי חרס וקרקרותיהן" כו', ומשתמע כמו "הן", כיון דגרס "וקרקרותיהן".

שיעורן

וחזייה לדרב מתנא דאתיא ב"זה הכלל", מאי טעמא? דדמיא לנטולי; תנא: "אלו טרפות" - הני הוא דטרפה, הא דרב מתנא כשרה. ורבי שמעון בן לקיש אמר: "אלו כשרות" דיוקא; תנא טרפות, ותנא "זה הכלל", וחזייה לדרב מתנא דלא אתיא ב"זה הכלל", מאי טעמא? לאו לנקובי דמיא, ולא לפסוקי דמיא, ולנטולי נמי לא דמיא; תנא: "אלו כשרות" - הני הוא דכשרות, הא דרב מתנא טרפה. גופא, אמר רב מתנא: האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה - טרפה. ורבא אמר: כשרה, ואי איפסיק גיביה - טרפה. והלכתא: איפסיק - נמי כשרה, עד דמתעכלא אתעכולי. "עד כמה תחסר". אמר זעירי: אתון דלא מיתחמי לכון שיעורא - שיעוריה בדינרא קורדינאה, והוי כפשיטא זוטרתי, ומשתכחא ביני פשיטי דפומבדיתא. אמר רבי חנא פתוראה: עילא מינאי הוה קאי בר נפחא, ובעא מיני דינרא קורדינאה לשערי ביה טריפתא, ובעי למיקם מקמיה ולא שבקני, אמר לי: שב בני, שב! אין בעלי אומניות רשאין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעסוקין במלאכתם. - ולא? והתנן: כל בעלי אומניות עומדים מפניהם, ושואלין בשלומן, ואומרין להם: אחינו אנשי מקום פלוני, בואכם בשלום! אמר רבי יוחנן: מפניהם - עומדין, מפני תלמידי חכמים - אין עומדין. אמר רבי יוסי בר אבין: בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי מפניהם עומדין, מפני תלמידי חכמים אין עומדין. - ממאי? דילמא: כדי שלא תהא נמצא מכשילן לעתיד לבא! אמר רב נחמן: בסלע - כיתר מכסלע, כיאיסר - כיתר מכאיסר. אלמא קסבר רב נחמן: "עד" - ולא עד בכלל. איתיביה רבא לרב נחמן: חבל היוצא מן המטה - עד חמשה טפחים טהור, מאי לאו חמשה כלמטה? - לא חמשה כלמעלה. תא שמע: מחמשה ועד עשרה - לא, עשרה כלמעלה. תא שמע: הדקין שבכלי חרס, הן וקרקרותיהן ודופנותיהם יושבין שלא מסומכין כו' -

שיעורן

רש"י

וחזייה — תנא לדרב מתנא, דאי לא ממעט ליה אתיא ליה לכלל טריפות ב"זה הכלל". **דדמיא לנטולי** — דמתניתין, דהא נטולה היא, ומן טרפות הוא, כדאמרינן בנטל הכבד. הילכך תנא "אלו" בטרפות למעוטי, ואידי דתנא "אלו" בטרפות — תנא נמי "אלו" בכשרות, ואף על גב דלא ממעט מידי. **הני** — נטולי הוא דטרפה, אבל דרב מתנא כשרה. **ולנטולי נמי לא דמיא** — דהא לאו נטולה לגמרי היא. **הני** — נטולי הוא דכשרות, ניטל הטחול והכליות, אבל נטילת ירך דרב מתנא טרפה. **ניביה** — גיד שבראשו שמחובר בחור, וקטן הוא מאד. **מתעכל** — נרקב. **בוקא** — ראש הקוליא התחובה בחור עצם האליה שקורין *הנק"א. **דלא מתחמי לכו שיעורא** — שלא ראיתם איסר האיטלקי מימיכם. **דינרא קורדינאה** — אותו היו מכירים, ומהרי אררט הוא. **רבי חנא פתוראה** — שולחני היה, והיו לפניו מטבעות הרבה. **אין בעלי אומניות** — העוסקים במלאכת אחרים. והוא שולחני היה, משתכר בשל אחרים למחצה, וצריך להזהר ולתת עיניו שם ולהשתדל עם כל העוברים לשאול מה הם צריכים. והכי תניא בתוספתא: המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר, אם היה אומן — לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו. **עומדין מפניהם** — אמביאי בכורים קאי, במסכת בכורים (פרק ג משנה א). מפניהם עומדין — לכבדן, כדי שיהו רגילים לבא. **חביבה מצוה בשעתה** — צריכים אנו לחבבה. **מכשילן** — שאם לא יראום להם פנים צהובים ודרך כבוד — לא ירגילום לבא, מפני הטורח. **כסלע כיתר מכסלע** — היכא דשיערו רבנן כסלע. כגון גבי פלוגתא דשדרה וגולגולת, דתנן: כמה חסרון בשדרה כו', ובגולגולת — בית שמאי אומרים: כמלא מקדח, ובית הלל אומרים: כדי שינטל מן החי וימות. ואמר רב יהודה אמר שמואל [בריש פרקין] (חולין מב,ב): וכן לטרפה. ואמרינן בבברורות בפרק "על אלו מומין" (לז,ב): כמה? כדי שינטל מן החי וימות, כסלע. ואית דאמרי התם דבמתניתא תנא כסלע. ואשמועינן רב נחמן הכא, דכי שיעור רבנן כסלע — סלע מצומצם קאמר, דכי הוי מצומצם — דינו כיתר מכסלע, וטרפה. **כאיסר כיתר מכאיסר** — גבי מתניתין דתנן: עד כמה תחסר, ונימא דאכתי כשרה? דהא גבי אלו כשרות קיימינא. וקתני: עד כמה כשרה בחסרון? עד כאיסר. וכיון דהוי כאיסר — הרי היא כיתר מכאיסר, וטרפה. **אלמא קסבר** — הא דקתני מתניתין: עד כאיסר כשרה — לאו עד ועד בכלל קאמר, אלא עד ולא עד בכלל. והכי קאמר: עד כאיסר כשרה, ולא עד בכלל קאמר, אבל כאיסר עצמו טרפה. דעל כרחך "עד" דמתניתין אכשרות קאי, והכי קאמר: עד כמה תחסר, ונימא אכתי כשרה היא? וקתני: עד כאיסר. דאי אטרפות קאי — לא שייך למיתני "עד", אלא: כמה תחסר ותהא טרפה? כאיסר. **חבל היוצא** — לאחר שנסתרגה כל המטה נשאר מן החבל ותלוי במטה. **עד חמשה טפחים טהור** — דקטן הוא ואינו ראוי לכלום, הילכך לא הוי מן המטה, ואם נטמאת המטה — טהורה. **מאי לאו חמשה כלמטה** — כפחות מחמשה וטהור, דקטן הוא. אלמא, עד ועד בכלל. **לא חמשה כלמעלה** — כיותר מחמשה וטמא, כדקתני טעמא במסכת כלים (פרק יט משנה ב): מחמשה ועד עשרה טמא, שבו קושרין את הפסחים זכר לפסח מצרים, דכתיב "אסרו חג בעבותים" וגו', וכתיב "והיה לכם למשמרת", ובו משלשלין את המטה. **ועד עשרה טמא** — כדפרשינן. ומעשרה ולחוץ טהור, דיותר מדאי יש, ועומד ליקצץ. וחבל בפני עצמו לא מקבל טומאה, דטור וארג בעינן במסכת שבת (סד,א). **מאי לאו עשרה כלמטה** — וטמא. אלמא, עד ועד בכלל. **הדקין שבכלי חרס** — כלי חרס דקין. **הן וקרקרותיהן ודופנותיהן יושבין שלא מסומכין כו'** — בין שהן עצמן אין מחזיקין אלא כדי סיכת קטן, או שנשברו ונשארו קרקרותיהן = שולים שלהן, או דופנותיהן נשארו ויכולין לישב לבדו בלא סמיכה — עדיין כלי הן, ושיעורן — אם מחזיקין שמן כדי סיכת קטן טמאין.

עד

וְחַזְיֵיהּ – והתנא ראה והתבונן, **לְדַרַב מַתְנָא** – על דין זה שאמר רב מתנא שהבהמה נעשית טריפה כשקולית הירך נשמטה, והבין שאם לא יגלה דעתו שהבהמה כשרה, יאמרו שהיא נעשית טריפה, משום **דְּאַתְיָא** – שלקות זו באה ונכללת **בְּ'זֶה הַכְּלָל'**, המרבה פגמים כעין המנויים במשנה, ומבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** היו אומרים כך שקולית שנשמטה נכללת בכלל שבמשנה, משום **דְּדַמְיָא לְנִטּוּלֵי** – שלקות זו דומה במקצת לטריפה שמחמת נטילה, כדוגמת דברי המשנה בכבד שניטל, לפיכך, כדי שלא יטעו לומר שקולית הירך שנשמטה נחשבת בין הטריפות, **תָּנָא** – שנה התנא בתחילת הפרק **אֵלּוּ טְרֵפוֹת** בתוספת לשון 'אלו' שמשמע מיעוט, כדי ללמד, **הָנֵי הוּא דְּטְרֵפָה** – שהלקויות שבמשנה הן הנעשות טריפה, ורק הדומות להן לגמרי נכללות בהן ונלמדות מן הכלל, אולם **הָא** – כשהקולית נשמטה ממקומה, **דְּרַב מַתְנָא** – שעליה נאמרו דברי רב מתנא, הבהמה **כְּשֵׁרָה,** משום שלקות זו אינה דומה לגמרי לטריפה מחמת נטילה, ואינה נכללת בכלל שכתבה המשנה בדיני הטריפות. אכן, כיון שבדין הטריפות נקט התנא בלשונו 'אלו', נקט כן גם בדין הכשרות, אף שלא נתמעט בכך דבר.

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, דברי המשנה **אֵלּוּ כְּשֵׁרוֹת** הם שנכתבו **דַּוְקָא,** למעט מהם קולית שנשמטה, שהיא בכלל הטריפות, שהרי התנא **תָּנָא** – שנה במשנה את **הַטְּרֵפוֹת, וְתָנָא** – והוסיף ושנה **זֶה הַכְּלָל** כל שאין כמוה חיה, טרפה, לרבות לקויות נוספות שלא נכתבו במשנה, שגם הן בכלל הטריפות, **וְחַזְיֵיהּ** – וראה והתבונן, **לְדַרַב מַתְנָא** – על הלקות שאמר רב מתנא, שהקולית נשמטה, והבין שאם לא יגלה דעתו שהבהמה נעשית טריפה, יסברו לומר שהיא כשרה, ומשום **דְּלֵא אַתְיָא** – שלקות זו אינה באה ונכללת **בְּ'זֶה הַכְּלָל',** המרבה פגמים כעין המנויים במשנה, ומבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** יאמרו שאינה נכללת בכלל שבמשנה, משום שהכלל מרבה לקויות הדומות לטריפות שבמשנה, שמהן מחמת נקב, ומהן מחמת חיתוך, ומהן מחמת נטילה, אולם יציאת הקולית ממקומה אינה דומה לאף אחת מן הטריפות שבמשנה, שהרי **לָאו לִנְקוּבֵי דַּמְיָא** – אינה דומה לנקב, **וְלֵא לְפִסּוּקֵי דַּמְיָא** – וגם אינה דומה לחיתוך, שהרי הקולית לא ניקבה ולא נחתכה, **וְלִנְטּוּלֵי** [–לטריפות מחמת נטילה] **נַמִּי לֵא דַּמְיָא,** שהרי לא ניטלה לגמרי מגוף הבהמה, לפיכך, כדי שלא יטעו לומר שכשהקולית נשמטה ממקומה הבהמה כשרה, **תָּנָא** – שנה התנא במשנה שאחריה **'אֵלּוּ כְּשֵׁרוֹת'** בתוספת לשון 'אלו' שמשמע מיעוט, ללמד **הָנֵי הוּא** – שרק הלקויות שנמנו במשנה הם אלו **דְּכְשֵׁרוֹת,** אולם **הָא** – כשהקולית נשמטה ממקומה, **דְּרַב מַתְנָא** – שעליה נאמרו דברי רב מתנא, הבהמה נעשית **טְרֵפָה.** אמנם כיון שבדין הכשרות נקט התנא בלשונו 'אלו', נקט כן גם בדין הטריפות שכתב לפני כן, אף שלא נתמעט בכך דבר.

הגמרא עוסקת עתה בדין קולית הירך שנשמטה ממקומה, האם אכן הבהמה נעשית טריפה מחמת לקות זו: **גּוּפָא, אָמַר רַב מַתְנָא, הַאי בּוּקָא דְּאַטְמָא** – ראשה הבולט של קולית הירך, שהוא עגול ותחוב בגומא שבעצם הירך, **דְּשָׁף מִדּוּכְתֵּיהּ** – שנשמט ממקומו, הרי זה **טְרֵפָה. וְרָבָא אָמַר,** אין זה בכלל הטריפות, והבהמה **כְּשֵׁרָה,** משום שהעצם עתידה לחזור למקומה, והבהמה חוזרת לבריאותה כבתחילה. **וְאִי אִיפְּסִיק נִיבֵיהּ** – אך אם נפסק ונחתך הגיד המחבר את עצם הקולית לירך, הבהמה נעשית **טְרֵפָה.** פוסקת הגמרא: **וְהִלְכְתָא, אִיפְּסִיק נַמִּי** – גם אם הגיד נפסק ונחתך הבהמה **כְּשֵׁרָה,** ואינה נעשית טריפה אלא כשהלקות בקולית תגדל כל כך, **עַד דְּמִתְעַכְּלָא אִתְעַכּוּלֵי** – עד שהגיד נפסק משום שנרקב ונתעכל, כיון שלקות זו אין לה תקנה.

שנינו במשנה: **עַד כַּמָּה תֶּחְסַר** [**וְכוּ'**], עד כמה יחסר מן הגרגרת והבהמה תהיה כשרה, רבן שמעון בן גמליאל אומר, עד שיהיה בנקב כאיסר האיטלקי. **אָמַר זְעִירִי** לבני הישיבה בבבל, **אַתּוּן** – אתם, **דְּלָא מִיתְחַמֵּי לְכוֹן** – שלא נראה לעיניכם איסר איטלקי שהוא **שִׁיעוּרָא** – שיעור הנקב שבגרגרת, מדדו את **שִׁיעוּרֵיהּ** – שיעור הנקב, **בְּדִינָרָא קוֹרְדִּינָאָה** – בדינר היוצא בהרי אררט, **וְהָוֵי כִּפְשִׁיטָא זוּטַרְתִּי** – וגודלו כפרוטה קטנה של נחושת, **וּמִשְׁתַּכְּחָא** – ודינר זה מצוי **בֵּינֵי פְּשִׁיטֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא** – בין מעות קטנות היוצאות בפומבדיתא. **אָמַר רַבִּי חָנָא פְּתוֹרָאָה** – השולחני, **עֵילָא מִינָּאי הֲוָה קָאֵי** – לפני בא ונעמד **בַּר נַפְחָא, וּבְעָא מִינִּי** – וביקש ממני, **דִּינָרָא קוֹרְדִּינָאָה** כדי **לְשַׁעֲרֵי בֵּיהּ טְרֵיפְתָּא** – לשער בו את הנקב בגרגרת שהבהמה נעשית טריפה מחמתו, **וּכְעֵי לְמֵיקַם מִקַּמֵּיהּ** – ורציתי לעמוד מפניו, **וְלֵא שַׁבְקָנִי** – ולא הניח לי לעמוד. **אָמַר לִי, שֵׁב בְּנִי שֵׁב,** הרי אתה עוסק במלאכה, ושנינו שאֵין **בַּעֲלֵי אוּמָנִיּוֹת רַשָּׁאִין לַעֲמוֹד מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, בְּשָׁעָה שֶׁעֲסוּקִין בִּמְלַאכְתָּם,** משום שבעמידתם הם בטלים ממלאכה ונמצא השוכר אותם נפסד, וכיון שאתה מתעסק בממון שקיבלת מאחרים על מנת לתת להם חלק מן הריוח, מוטל עליך להשתדל עבורם ולחפש מי צריך לפרוט מעות, ואסור לך להתבטל ממלאכתך ולעמוד מפָּנַי.

מקשה הגמרא: **וְלֵא** – האם בעלי אומנויות אינם מפסיקים ממלאכתם כדי לעמוד מפני תלמידי חכמים הבאים לפניהם, **וְהָתְנַן** במשנה (ביכורים פ"ג מ"ג), שכשמביאי הביכורים באו לירושלים, **כָּל בַּעֲלֵי אוּמָנִיּוֹת עוֹמְדִים מִפְּנֵיהֶם** לכבדם, **וְשׁוֹאֲלִין בְּשְׁלוֹמָן, וְאוֹמְרִין לָהֶם, אַחֵינוּ, אַנְשֵׁי מָקוֹם פְּלוֹנִי, בּוֹאֲכֶם בְּשָׁלוֹם,** ונמצא שמבטלים ממלאכה כדי לעמוד מפני מקיימי מצוה, ואם כן גם מפני תלמידי חכמים יש לעמוד. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵיהֶם** של מביאי הבכורים, גם בעלי אומנויות **עוֹמְדִין,** אך **מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים** הבאים לפניהם, בעלי אומנויות **אֵין עוֹמְדִין,** אם הם עסוקים במלאכתם באותה שעה. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין, בָּא וּרְאֵה כַּמָּה** צריכה להיות **חֲבִיבָה** עלינו **מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ** – בשעה שמקיימים אותה, ויש לעמוד מפני מקיימיה, **שֶׁהֲרֵי מִפְּנֵיהֶם** של מביאי הביכורים שמקיימים מצוה בבואם לירושלים, **עוֹמְדִין,** אף שיש בכך ביטול מלאכה, **וּמִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֵין עוֹמְדִין** במקום שיש בכך ביטול מלאכה.

דוחה הגמרא את דברי רבי יוסי בר אבין: **מַמָּאי** – מנין לך שהטעם שעומדים מפני מביאי הביכורים הוא משום שחביבה מצוה בשעתה, **דִּילְמָא** – שמא חכמים תקנו שיש לעמוד מפניהם, **כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא נִמְצָא מַכְשִׁילָן לֶעָתִיד לָבֹא** – בשנה הבאה, שאם בני ירושלים לא יקבלו את פני מביאי הביכורים בשמחה ובכבוד, יסברו המביאים שבני ירושלים לועגים להם בלבם, וימנעו מלבוא בשנה הבאה מפני טורח הדרך.

בדברי רבן שמעון בן גמליאל שבמשנה, ששיעור הנקב שבגרגרת הוא עד כאיסר האיטלקי, לא נתפרש בבירור מה דין נקב מכוון בצמצום כאיסר האיטלקי, האם עדיין הבהמה כשרה, ורק ביותר משיעור זה היא נעשית טריפה, או שגם כששיעור הנקב הוא כאיסר היא נעשית טריפה. **אָמַר רַב נַחְמָן,** בטריפה מחמת חסרון בגולגולת, ששיעור החסרון הוא כגודל סלע, אם נחסר **כְּסֶלַע** מצומצם, הרי זה **כְּחִסָּרוֹן יָתֵר מִכְּסֶלַע,** שהבהמה נעשית טריפה מחמתו, וכן בנקב בגרגרת שרבן שמעון בן גמליאל נתן בו שיעור עד כאיסר, דין נקב **כְּאִיסָּר** מצומצם, **כְּדִין חִסָּרוֹן יָתֵר מִכְּאִיסָּר** שהבהמה נעשית טריפה. מדייקת הגמרא: **אַלְמָא קָסְבַר רַב נַחְמָן** – מדברי רב נחמן שהבהמה נעשית טריפה כשהגרגרת ניקבה כאיסר יש ללמוד, שלשון 'עד' שנכתב במשנה מתפרש על דרך **עַד וְלֵא עַד בִּכְלָל,** שדברי רבן שמעון 'עד כאיסר' מתפרשים מנקב קטן שאינו אלא משהו ועד שגודלו מגיע לאיסר, אך נקב שגודלו כאיסר יוצא מכלל דבריו. שהרי מלשון 'עד' שנקט בשיעור הנקב משמע, שבא לבאר מהו שיעור נקב בגרגרת שהבהמה אינה נעשית טריפה מחמתו והיא עדיין כשרה, וכוונתו שנקב בגרגרת אינו עושה את הבהמה טריפה מנקב משהו עד שגודלו כאיסר, וכיון שלדעת רב נחמן נקב כאיסר עושה את הבהמה טריפה, בהכרח שנקב כאיסר אינו בכלל דברי רבן שמעון 'עד כאיסר' שנאמרו על נקב שהבהמה כשרה מחמתו.

בזמן המשנה מיטה היתה כעין מסגרת עץ, העשויה משני מוטות ארוכים הנקראים ארוכות המטה, שלכל מוט היו שתי רגלים בקצותיו, ומשני מוטות קצרים שחוברו לארוכות משני צידיהם.

המשך בעמוד כח

שִׁיעוּרָן של הכלים ושבריהם להיחשב כלים לקבל טומאה הוא, כשמקבלים לתוכם שמן **בִּכְדֵי סִיכַת** אבר קטן של **קָטָן** בן יומו, ושיעור זה ניתן לשברים שבאו מהקטן שבכלים, **וְעַד** כלי שבעודו שלם הכיל בתוכו **לוֹג.** אולם כלי חרס שבעודו שלם הכיל יותר מלוג, שבריו המקבלים שמן כדי סיכת קטן אינם מקבלים טומאה, כיון שאין דרך בני אדם להשתמש בשברים קטנים שנותרו מכלי גדול. מדייקת הגמרא: **מַאי לָאו** – האם אין כוונת המשנה, שכלי שבעודו שלם קיבל **לוֹג** בדיוק, דינו **כְּלִמַּטָּה** – ככלי שהכיל בתוכו פחות מלוג, ושבריו מקבלים טומאה כשמקבלים לתוכם כדי סיכת קטן. נמצא, שדברי המשנה מתפרשים, שכלי שבעודו שלם הכיל בתוכו עד לוג ולוג בכלל, שיעור שבריו לקבל טומאה הוא בכדי סיכת קטן, ואם כן לשון ״עד״ שבמשנה מתפרש על דרך ״עד ועד בכלל״. משיבה הגמרא: **לֹא,** דברי המשנה אינם מתפרשים כן, ושברים המקבלים כדי סיכת קטן מקבלים טומאה רק כשבאו מכלי שהכיל בתוכו מעט פחות מלוג, אך כלי שבעודו שלם הכיל בתוכו **לוֹג,** דינו **כְּלְמַעְלָה** – ככלי שהכיל בתוכו יותר מלוג, ושבריו מקבלים טומאה כשמקבלים לתוכם רביעית הלוג. נמצא, שדברי המשנה מתפרשים, ששיעור כדי סיכת קטן נאמר על שבר הבא מכלי קטן ביותר ועד שיגיע גודלו להכיל בתוכו לוג, אך כשהגיע בגודלו להכיל לוג, שבריו המקבלים לתוכם שמן בכדי סיכת קטן אינם מקבלים טומאה, ואם כן לשון ״עד״ ששנינו במשנה מתפרש על דרך ״עד ולא עד בכלל״.

מוסיפה הגמרא להקשות על רב נחמן, מהמשך המשנה העוסקת בשיעור שברי כלי חרס לקבל טומאה: **תָּא שְׁמַע,** שבמשנה שנינו, שכלי חרס גדול יותר, ששיעור גודלו הוא, **מִכְּלִי** שכשהיה שלם הכיל בתוכו **לוֹג וְעַד** כלי שכשהיה שלם הכיל בתוכו **סָאָה,** שיעור שבריו לקבל טומאה הוא **בִּרְבִיעִית** הלוג שהשברים מקבלים לתוכם, ולא די שמקבלים לתוכם שמן בכדי סיכת קטן. אולם כלי חרס גדול יותר, שבעודו שלם הכיל בתוכו יותר מסאה, שבריו המקבלים רביעית אינם מקבלים טומאה. מדייקת הגמרא: **מַאי לָאו** – האם אין הכוונה בדברי המשנה, שכלי שבעודו שלם הכיל בתוכו **סָאָה** בדיוק, דינו **כְּלִמַּטָּה** – ככלי שהכיל בתוכו פחות מסאה, שבריו המקבלים לתוכם רביעית מקבלים טומאה. נמצא, שדברי המשנה מתפרשים, שמכלי שבעודו שלם הכיל בתוכו לוג ועד כלי שהכיל בתוכו סאה, וכלי שהכיל בתוכו סאה בכלל, שברי הכלי מקבלים טומאה כשמקבלים לתוכם רביעית, ואם כן לשון ״עד״ שבמשנה מתפרש על דרך ״עד ועד בכלל״. משיבה הגמרא: **לֹא,** דברי המשנה אינם מתפרשים כן, ושברים המקבלים לתוכם רביעית מקבלים טומאה רק כשבאו מכלי שהכיל מעט פחות מסאה, אך כלי שבעודו שלם הכיל בתוכו **סָאָה,** דינו **כְּלְמַעְלָה** – כאילו הכיל בתוכו יותר מסאה, ושבריו מקבלים טומאה כשמקבלים לתוכם חצי לוג, ולשון ״עד״ שבמשנה מתפרש על דרך ״עד ולא עד בכלל״.

מוסיפה הגמרא להקשות על רב נחמן, מהמשך המשנה העוסקת בשיעור שברי כלי חרס לקבל טומאה: **תָּא שְׁמַע,** במשנה שנינו, שכלי חרס גדול יותר, שגודלו הוא, **מִכְּלִי** שכשהיה שלם הכיל בתוכו **סָאָה, וְעַד** כלי שכשהיה שלם הכיל בתוכו **סָאתַיִם,** שיעור שבריו לקבל טומאה **בַּחֲצִי לוֹג** שהשברים מקבלים לתוכם. אולם כלי חרס שבעודו שלם הכיל בתוכו יותר מסאתים, שבריו המקבלים חצי לוג אינם מקבלים טומאה. מדייקת הגמרא: **מַאי לָאו** – האם אין הכוונה בדברי המשנה, שכלי שבעודו שלם הכיל בתוכו **סָאתַיִם,** דינו **כְּלִמַּטָּה** – ככלי שהכיל בתוכו פחות מסאתים, ושבריו המקבלים לתוכם חצי לוג מקבלים טומאה. נמצא, שדברי המשנה מתפרשים, שמכלי שבעודו שלם הכיל בתוכו סאה ועד כלי שהכיל בתוכו סאתים, וכלי שהכיל בתוכו סאתים בכלל, שברי הכלי מקבלים טומאה כשמקבלים לתוכם חצי לוג, ואם כן לשון ״עד״ ששנינו במשנה מתפרש על דרך ״עד ועד בכלל״. משיבה הגמרא: **לֹא,** דברי המשנה אינם מתפרשים כן, ושברים המקבלים לתוכם חצי לוג מקבלים טומאה רק כשבאו מכלי שהכיל בתוכו מעט פחות מסאתים, אך כלי שבעודו שלם הכיל בתוכו **סָאתַיִם,** דינו **כְּלְמַעְלָה** – כאילו הכיל בתוכו יותר מסאתים, ושבריו מקבלים טומאה כשמקבלים לתוכם לוג, ולשון ״עד״ שבמשנה מתפרש על דרך ״עד ולא עד בכלל״.

מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו ברייתא המבארת את דברי המשנה, שכלי שהכיל בתוכו **לוֹג** ונשבר, דינו **כְּלִמַּטָּה** – ככלי שהכיל מעט פחות מלוג, וכלי שהכיל בתוכו **סָאָה** ונשבר, דינו **כְּלִמַּטָּה** – ככלי שהכיל מעט פחות מסאה, וכלי שהכיל בתוכו **סָאתַיִם** ונשבר, דינו **כְּלִמַּטָּה** – ככלי שהכיל מעט פחות מסאתים. נמצא שכל דברי המשנה מתפרשים על דרך ״עד ועד בכלל״, שהנאמר ״עד לוג״ כולל כלי שהכיל בתוכו לוג, והנאמר ״עד סאה״ כולל כלי שהכיל בתוכו סאה, והנאמר ״עד סאתים״ כולל כלי שהכיל בתוכו סאתים. מתרצת הגמרא: הברייתא לא ביארה את דברי המשנה על דרך ״עד ועד בכלל״ משום שלשון ״עד״ מתפרש כן בכל מקום, וגם רב נחמן לא פירש את דברי המשנה על דרך ״עד ולא עד בכלל״ משום שלשון ״עד״ מתפרש כן בכל מקום, אלא **הָתָם** – בשיעור שברי כלי חרס פירשה הברייתא את דברי המשנה על דרך ״עד ועד בכלל״, משום שבדרך זו נמצא שהולכים בדיני הטומאה **לְחוּמְרָא,** ששבר מכלי גדול יותר מקבל טומאה כשמקבל לתוכו שיעור קטן יותר, וגם בשיעור חסרון בבהמה שעושה אותה טריפה פירש רב נחמן את דברי המשנה על דרך ״עד ולא עד בכלל״, משום שבכך הבהמה נעשית טריפה גם כשנחסר מן הגרגרת כשיעור איסר מצומצם, ונמצאנו מחמירים בדין הטריפות. והטעם שפירשו את השיעורים שבמשנה על הדרך שמביאה להחמיר בהם הוא, **דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל שִׁיעוּרֵי חֲכָמִים** שניתנו במשנה או בברייתא על טומאה או איסור שהם מן התורה, יש **לְהַחֲמִיר** במדידתם, **חוּץ מִכְּגָרִים** – כגרעין של פול שנחלק לשנים, שהוא שיעור בטומאה **שֶׁל כְּתָמִים** שנמצאו בבגדי האשה, שהיא נטמאת כשגודלם הוא בשיעור זה, וכיון שטומאה זו אינה אלא מדברי חכמים, יש **לְהָקֵל** ולמדוד את הגריס בריוח, והאשה אינה נטמאת אלא כשהכתם גדול מעט מגריס מצומצם.

מוכיחה הגמרא: **דַּיְקָא נַמִּי** – יש לדייק ולהוכיח שלשון ״עד״ מתפרש בכל מקום באופן המביא להחמיר בו, **דְּקָתָנֵי עֲלֵהּ דְּהַהִיא** – שהרי על המשנה בדין החבל היוצא מן המטה שנינו ברייתא, שכשאורך החבל הוא **חֲמִשָּׁה** טפחים, דינו **כְּלְמַעְלָה** – כחבל שאורכו יותר מחמשה, ונטמא עם המטה, וכשאורך החבל הוא **עֲשָׂרָה** טפחים, דינו **כְּלִמַּטָּה** – כחבל שאורכו פחות מעשרה טפחים, ונטמא עם המטה. נמצא שבאותה משנה, דבריה ״עד חמשה״ מתפרשים על דרך ״עד ולא עד בכלל״, ודבריה ״עד עשרה״ מתפרשים על דרך ״עד ועד בכלל״, ובהכרח שאין כלל לביאור לשון ״עד״ שבמשנה, אלא יש לפרש בו לחומרא.

בין הלקויות שהבהמה אינה נעשית טריפה מחמתן שנינו במשנה: **נִיטַל הַטְּחוֹל. אָמַר רַב עֲוִירָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, לֹא שָׁנוּ** – לא נאמר במשנה שפגם בטחול אינו עושה את הבהמה טריפה, **אֶלָּא** כאשר הטחול **נִיטַל** לגמרי, **אֲבָל** כשהוא קיים אלא **שֶׁנִּיקַּב** בנקב לעומקו, הבהמה נעשית **טְרֵפָה.**

מָתִיב – הקשה על דברי רב עוירא, **רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין, וְאִיתֵימָא, רַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִידָא,** מדברי המשנה לקמן (סח.) העוסקת בדיני איסור אבר מן החי. ששנינו במשנה (להלן סח.), **חוֹתֵךְ** – נתח שנחתך **מֵעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ** של בהמה טהורה בחייה, ונותר בתוכה עד לאחר שחיטתה, הרי הוא **מוּתָּר בַּאֲכִילָה,** משום ששחיטת בהמה שלימה מפקיעה ממנה ומכל מה שבתוכה את איסור אבר מן החי. אולם נתח בשר **מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת** שנחתך מן הבהמה בחייה, ונותר בגופה עד אחרי שחיטתה, הרי הוא **אָסוּר בַּאֲכִילָה** מדין אבר מן החי, כיון ששחיטת בהמה שנחסרה אינה מתירה את איסור אבר מן החי מן הנתח שנחתך, אף שהוא מונח במעיה. מלשון המשנה משמע, שרק הנתח מן הטחול והכליות אסור באכילה, **הָא בְּהֵמָה גּוּפָא שַׁרְיָא** – אולם שאר בשר הבהמה מותר באכילה, ונמצא שבהמה שנחתך בה מן הטחול אינה נעשית טריפה, ואם כן גם נקב בטחול אינו עושה את

המשך בעמוד קמה

רש"י

עד לוג — שיעור זה ניתן לשברי כלים שלא היה תחלתן אלא עד לוג. דאם היה תחלתן יותר מלוג — הוי שיעור שבריו ברביעית הלוג, כדלקמן. **מלוג עד סאה** — כלי שהיה תחלתו יותר מלוג, כגון שנים או שלשה לוגין או יותר על [צ"ל: עד] סאה — שיעור שבריו ברביעית הלוג. **סאה כלמעלה** — ושיעור שבריו בחצי לוג, כדלקמן. **סאתים כלמעלה** — ושיעור שבריו בתורת כהנים ובמסכת כלים (פרק שני משנה ב) בלוג שלם. **והתניא לוג כלמטה כו'** — אלמא, בכולהו "עד" — ועד בכלל! **התם לחומרא** — משום הכי אמרינן בהו עד ועד בכלל — דאזלינן לחומרא, דמטמינן לשברים בשיעור זוטא. אבל כסלע וכאיסר דרב נחמן, אי הוה אמרינן בהו עד ועד בכלל — הוי קולא לאכשורה. ואשמועינן רב נחמן, דכל היכא דקתני "עד" — זיל ביה לחומרא, ואי עד ועד בכלל קולא היא — אימא: עד ולא עד בכלל. כל שיעורים של חכמים להחמיר — אי מצומצם חומרא הוא — שערינהו במצומצם, ואי מצומצם קולא — שערינהו בשוחק. **חוץ מכגרים של כתמים** — ששנינו בנדה (נח,ב) דהרואה כתם של דם בבגדה כגריס — טמא, דמספקינן לה בדם נדה. אף על גב דכי משערת ליה במצומצם חומרא הוי — לא הויא טמאה אלא ביותר מכגריס, אבל כגריס עצמו — מחזקינן ליה בדם מאכולת. והיינו להקל, דאף על גב דכגריס שעורו — בעינן כגריס ועוד. והכי תניא ב"הרואה כתם" (שם). וטעמא, משום דכתמים עצמן דרבנן, דמדאורייתא עד דחזיא מגופה, כדכתיב (ויקרא טו) "דם יהיה זובה בבשרה". **דיקא נמי** — דהא דקתני: לוג כלמטה, סאה כלמטה — משום חומרא הוא, ולאו דנימא נמי במקום קולא עד ועד בכלל. **דקתני עלה דההיא** — דחבל היוצא: חמשה טפחים כלמעלה טמא, ד"עד" דקתני: עד חמשה טהור — ולא עד בכלל. **עשרה כלמטה** — דהאי "עד" דקתני: ועד עשרה טמא — ועד בכלל קאמר. אלמא בתר חומרא אזיל. **חותך מעובר שבמעי** — הבהמה, ולא יצא מתוכה. **מותר** — אבר באכילה, וניתר בשחיטתה כעובר עצמו. וטעמא מפרש ב"בהמה המקשה" (חולין סט,ב) מ"כל בבהמה תאכלו". **מן הטחול ומן הכליות** — של בהמה. אם נחתך מהם, אף על פי שלא הוציא החתיכה מתוכה — אסור באכילה משום אבר מן החי. והתם קא יליף טעמא מ"אותה תאכלו" — שלמה ולא חסרה. כלומר, כשהיא שלמה הוא דקאמינא לך "כל בבהמה תאכלו", להתיר דבר אחר שבגופה, אבל כשהיא חסרה, דהנמצא בתוכה מחסרונה הוא — לא שרינא לך "כל בבהמה" דהיינו הנמצא בה. ומכל מקום שמעינן מינה, דהיא עצמה שריא אף על גב דנחתך מן הטחול, ואין חיתוך בלא נקב, דכל נקב משום חיתוך הוא. **הוא הדין דבהמה נמי אסירא** — דחמיר ניקב ונחתך מניטל לגמרי, שעל ידי הנקב הוא הולך ומוסיף מכאוב והחולי רב בגופה. **איידי דתנא רישא מותר** — בחתיכה עצמה, דאיצטריך לאשמועינן דלאו אבר מן החי הוא — תנא איסורא דסיפא נמי בחתיכה.

לקתה בכוליא — כגון מליא מוגלא. **בכוליא אחת** — וכל שכן בשתיקן.

למקום

שִׁיעוּרָן בִּכְדֵי סִיכַת קָטָן, וְעַד לוֹג; מַאי לָאו לוֹג כִּלְמַטָּה? - לָא, לוֹג כִּלְמַעְלָה. תָּא שְׁמַע: מִלּוֹג עַד סָאָה - בְּרְבִיעִית; מַאי לָאו, סָאָה כִּלְמַטָּה? - לָא, סָאָה כִּלְמַעְלָה. תָּא שְׁמַע: מִסָּאָה וְעַד סָאתַיִם - בַּחֲצִי לוֹג; מַאי לָאו, סָאתַיִם כִּלְמַטָּה? - לָא, סָאתַיִם כִּלְמַעְלָה. - וְהָתַנְיָא: לוֹג - כִּלְמַטָּה, סָאָה - כִּלְמַטָּה, סָאתַיִם - כִּלְמַטָּה! - הָתָם לְחוּמְרָא. דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל שִׁיעוּרֵי חֲכָמִים לְהַחְמִיר, חוּץ מִכְּגָרִים שֶׁל כְּתָמִים לְהָקֵל. דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי עָלָהּ דְּהַהִיא: חֲמִשָּׁה - כִּלְמַעְלָה, עֲשָׂרָה - כִּלְמַטָּה. "נִיטַּל הַטְּחוֹל". אָמַר רַב עֲוִירָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא נִיטַּל, אֲבָל נִיקַּב - מֻתָּר. מְתִיב רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין, וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִידָא: חוֹתֵךְ מֵעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ - מוּתָּר בַּאֲכִילָה, מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת - אָסוּר בַּאֲכִילָה; הָא בְּהֵמָה גּוּפָא שָׁרְיָא! - הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ בְּהֵמָה נַמִּי אֲסִירָא, אֵיידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא מוּתָּר בַּאֲכִילָה - תְּנָא נַמִּי סֵיפָא אָסוּר בַּאֲכִילָה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: נִיקַּב לְחוּד, וְנָחְתַּךְ לְחוּד. "נִיטְּלוּ הַכְּלָיוֹת". אָמַר רָכִישׁ בַּר פַּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: לָקְתָה בְּכוּלְיָא אַחַת - מֻתָּר. אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא: וְהוּא דִּמְטַאי לְקוּתָא

למקום

תוספות

שיעורן בכדי סיכת קטן ועד לוג — אבל אם היה תחלתן יותר מלוג — בעינן שיעור גדול לשברים, יותר מכדי סיכת קטן. ואפילו יחדו — בטלה דעתו אצל כל אדם ואין יחודו יחוד, דאין דרך ליחד שברים הבאים מכלי גדול לצורך סיכת קטן. וכן נראה, דעל ידי יחוד מיירי הבא, דהיאך יקבלו שברים טומאה אם לא על ידי יחוד? הא אמרינן בסוף "המצניע" (שבת צה,ב) דכלי חרס שניקב כמוציא זית — טהור מלקבל בו זיתים, ועדיין כלי הוא לקבל בו רמונים. ושם פירש בקונטרס: כלומר, טהור הוא מלקבל טומאה עוד משום סתם כלי חרס ששיעורו בזיתים, וגם אם היתה עליו טומאה — נטהר. ועדיין כלי הוא לקבל בו רמונים, שאם יחדו שוב לרמונים — מקבל טומאה מכאן ולהבא, או אם מתחלה היה מיוחד לרמונים לא נטהר. אלמא בעינן יחוד. ואם תאמר: דתנא בתוספתא דכלים בשלהי פרק "מחט וטבעת" [ב"ק פ"ז טו]: שולי המחצץ ושולי הפחתין וקרקרות הכלים ודופנותיהם [מאחוריהן] — אין ממלאין בהן ואין מקדשין בהן ואין מזין מהן וכו'. שפן ועשה מהן כלים — מקבלין טומאה מכאן ולהבא, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: כל כלי חרס שטהר שעה אחת — שוב אין לו טומאה לעולם. ואי בעינן יחוד לקבל בו רמונים כשניקב כמוציא זית, הא מיד כשניקב נטהר, וכשיחדו לרמונים אחר כך איך יקבל טומאה מכאן ולהבא? אבל אי לא בעינן יחוד אתי שפיר, דלא נטהר כל זמן שהוא ראוי לרמונים! ויש לומר: דההיא דתוספתא מיירי בדלא חזי על ידי יחוד בלי תיקון, ולהכי בשברים הפחותין מכשיעור המפורש כאן בשמעתין דמחמת גריעותא לא מהני יחוד. אבל היכא דלא בעי תיקון, דאין מחוסר אלא יחוד — לא אמרן דכיון שטיהר שוב לא יקבל טומאה לעולם. והא דתנן במסכת כלים (פרק ה משנה ח): חתכו חוליות פחות מארבעה טפחים — טהור, מירחו בטיט — מקבל טומאה משיסיקנו לאפות בו סופגנין. משמע דאתא ביה טומאה על ידי תקון! שאני התם דחשיב כלי גמור על ידי שנעשה אחר כך שלם כמתחילה על ידי תקון. אבל שברים קטנים אין נחשבים להיות עוד כלים על ידי שום תקון. ואם תאמר: לפי מה שפירש דלא מהני ראויות לשברים לקבל טומאה עד שיחד, הא בפרק "כל הכלים" (שבת קכד,ב) פליגי רבי מאיר ורבי יהודה בכלי שנשבר בשבת וראוי למלאכה אחרת לענין טלטול, דרבי יהודה אוסר לטלטל משום נולד, ורבי מאיר שרי, דלית ליה נולד. אבל כולי עלמא מודו שאם נשבר מערב שבת — דלא הוי נולד, ושרי לטלטולי בשבת הואיל וראוי למלאכה אחרת. אלמא מנא הוא לענין שבת, ואם כן לענין טומאה נמי מנא הוא, כדאמר רבא בפרק "כל הכלים" (שם קכג,א) גבי מחט של יד, מדלענין טומאה לאו מנא הוא — לענין שבת נמי לאו מנא הוא! ועוד מוכח התם דלא בעינן יחוד לענין שבת, גבי רבא דאיתחוסי מסאניה בטינא ואתא שמעיה ושקל חספא וקא מכפר ליה, ומפרש טעמא: משום דאילו הוה בחצר — חזי לאיכסויי ביה מנא! ויש לומר: דלעולם בעינן יחוד לענין טומאה. והא דקאמר רבא: מדלענין טומאה לאו מנא הוא — היינו אפילו על ידי יחוד, דכיון דניטל חודה או עוקצה לא מהני בה יחוד. והא דתנן במסכת כלים פרק י"ג (משנה ה): מחט שניטל חודה או עוקצה טהורה, ואם התקינה למיתחה טמאה — לאו יחוד בעלמא קאמר, אלא שעשה שום תיקון, אבל היכא דהוי מנא לענין טומאה על ידי יחוד, לענין שבת לא תקנו יחוד. וכן משמע התם בההיא דתרגמא אביי אליבא דרבא בגולמי דזמנין דמימליך עלייהו ומשוי להו מנא. משמע דאף על גב דטהורה היא, דאכתי לא מימלך עליה — אפילו הכי מותר לטלטלה, הואיל וראויה להיות כלי על ידי יחוד. ומיהו קשה מההיא דאמר בפרק "במה אשה יוצאה" (שבת נח,ב): הערשה זגין למכתשת ולעריסה ולמטפחת תינוקות, יש להם עינבל — טהורים, נטלו עינבליהן — עדיין טומאתן עליהם. ומפרש רבי יוסי ברבי חנינא: הואיל וראוי להקישו על גבי כלי חרס. רבי יוחנן אמר: הואיל וראוי לגמוע בו מים לתינוק. אלמא בראויות בעלמא בלא יחוד מקבל טומאה אף על פי שלא יחדו לגמועו! דעל כרחך בלא יחדו מיירי, מדפליג עלה רבי יוסי ברבי חנינא ולא מטמא משום גימוע, דבעינן מעין מלאכה ראשונה. ועוד, אי יחדו — מה לי לא היה לו עינבל מעולם, מה לי היה לו עינבל וניטל? ועוד, מדפריך עליה: ורבי יוחנן לא בעי מעין מלאכה ראשונה? והא תניא: יכול כפה סאה וישב עליה כו', ואמר רבי אלעזר: אומרים במדרסות "עמוד ונעשה מלאכתנו", ואין אומרים בטמא מת "עמוד ונעשה מלאכתנו". ורבי יוחנן אמר: אף אומר בטמא מת "עמוד ונעשה מלאכתנו". וההיא על כרחך בלא יחוד, דומיא דכפה סאה וישב עליה, דאיירי כשלא יחדו לישיבה, דממעט ליה מדכתיב "אשר ישב עליו הזב" — מי שמיוחד לישיבה, יצא זה שאומרין לו "עמוד ונעשה מלאכתנו"! ויש לומר: דשאני גבי זגין, דכיון שגם הדיוט יכול להחזיר העינבל כדקאמר התם, אית לן למימר דחשיב כלי על ידי דבר מועט, שעדיין ראוי לגמוע קודם חזרת עינבל ואפילו בלא יחוד. ולמאן דאמר: הואיל וראוי להקישו על גבי כלי חרס — ניחא ממה נפשך, אי בעלמא בעי מעין מלאכה ראשונה — הבא נמי לא מהני לגמוע מים, דהיינו מלאכה אחרת. ואפילו אם תמצי לומר דבעלמא טמא בלא יחוד, הכא שעומד למלאכה ראשונה על ידי חזרת העינבל, אי לא דראוי להקישו — לא הוי טמא, ולא סגי ליה בגימוע מים, דהוי כמו "עמוד ונעשה מלאכתנו". **התם** לחומרא — השתא חחר בו מכל מה שתירץ, והוי כמו "אלא". **כל** שיעורי חכמים להחמיר — ואם תאמר: בפרק "תפלת השחר" (ברכות כו,א) דקאמר רבי יהודה: עד ארבע שעות, ובעי בגמרא אי עד ועד בכלל אי לא עד ועד בכלל, ופשיט דעד ועד בכלל, דומיא דההיא דקאמר רבי יהודה גבי תפלת המוספים עד שש שעות, דהוי עד ועד בכלל כדמוכח התם. והיינו קולא, שיכול להמתין ולהתפלל עד סוף ארבע! ויש לומר: דאיכא נמי חומרא, דלא אמרינן עבר זמנו, וחייב עדיין להתפלל כל שעה רביעית. ואם תאמר: והיכי פשיט ליה דעד ארבע שעות מתפלת המוספין? דלמא האי עד ועד בכלל, והאי עד ולא עד בכלל, כדקאמר הכא גבי ההיא דחבל היוצא מן המטה, דחמשה כלמעלה ועשרה כלמטה! ויש לומר: דשאני הכא דשניהם שוים, דתרוייהו לחומרא.

למקום חריץ — שהגידין מעורין שם, והוא אמצעית הכוליא. **טרופאי** — מורי הוראות על הטרפות. **כרב עוירא** — בניקב הטחול. **ולא אמרן** — דלית הלכתא כוותיה, אלא דאינקב בקולשיה. **בסומכיה** — בעוביו למעלה. **ואי אשתייר** — בעובי דופנו, ולא יצא המחט לחוץ, ויש הגנה כנגדו כעובי דינר כשר. **וכל שכן כו'** — דוקיא הוא דדייקנא ממילתייהו. **מוגלא כשרה בריאה** — כדאמרן (חולין מח,א): דקיימן צימחי, טינרי. **ופסול בכוליא** — כדאמרן בריש פירקין (שם): מליא מוגלא — טרפה, מים זכין — כשרה, ואוקימנא בכוליא. **והרי מים זכין דכשרין הכא והכא** — לא ידענא מאי קושיא. **אלא** — לא תימא כל שכן. דאף על גב דנקב פסול בריאה וכשר בכוליא, איכא מידי דכשר בריאה ופסול בכוליא, דאין אומרים בטרפות כו', דיש אבר שחולי זה קשה לו ואין חולי זה קשה לו. **שהרי חותכה מכאן ומתה כו'** — חתוך סימנין או גיד צוארה ומתה, חתוך כל כתפיה וחיה. **הקטינה** — הכוליא הקטינה מאליה מחמת חולי. **היא האם** — דמתניתין. **היא טרפחת** — דלקמן (חולין נו,ב) הורו בטרפחת כרבי בזפק. **היא שלפוחית** — דאמר לעיל בפירקין (חולין מח,א). **צמקה** = יבשה, "ושדים צומקים" מתרגמינן: דדין יבשין (הושע ט). **בידי שמים** — מקול ברד ורעם. **בידי אדם** — שהבעיתה אדם, לא הדרא בריא. **כל הבריות** — שאגת אריה וקול שחל. **ארישא קאי** — אף בידי כל הבריות כבידי שמים. **תא שמע** — דאסיפא קאי. **משיכלי חיורי** — של כלי חרס לבן. שחימי — שחורות, ואינן מצננות כל כך כלבנות. ובלשון מורי: שחימי — של נחשת, חיורי — של חרס. **מדקאמר חזר בו** — מכלל דמעיקרא הוה פליג. **הכשם** = מוכר בשמים. **ואם נשתייר בו כסלע** — על ידי אותו שיור מעלה ארוכה. **דאריך** — על פני כל אורך השדרה, וקצר כחוט. ומאי כסלע דקאמר — דאי מצטרפת לאורכו ומשוית ליה עגול הוה כסלע. **במקום טיבורו** — בעינן כסלע. **ראשי פרקים** — בכל פרקי חוליותיה, ועצמות השוק והירך, בעינן שיור כסלע. **כל העור כולו** — כל היכא דמשתייר ההוא כסלע — מעלה ארוכה, וחוזר כל עורה לקדמותו. **חוץ מעור בית הפרסות** — מן הארכובה ולמטה, דלא הוי עור מפני שהוא רך. **ואלו שעורותיהן כבשרן** — לענין דמטמאין עורן כבשרן. אלמא לאו עור הוא, וקחשיב האי בהדייהו ב"העור והרוטב" (חולין קכב,א). **אל תקניטני** — מאותה משנה. **שבלשון יחיד אני שונה אותה** — כלומר, יחידאה היא ולא קיימינן כוותיה, דרבי שמעון קתני לה, ופליגי עליה, דתנא קמא לא תנא אלא עור שתחת האליה לחודיה. קרבן שנשחט על מנת לאכול הימנו או להקטיר הימנו חוץ למקום אכילתו. **פסול ואין בו כרת** — לאוכל הימנו כהלכתו. ואם שחטו על מנת לאכול או להקטיר הימנו. **חוץ לזמנו פיגול וחייבין עליו כרת** — האוכל ממנו אפילו כהלכתו. ומקרא נפקא לן בפרק שני דזבחים (כח,א). ועור שתחת הזנב רך הוא, ונפסל קרבן במחשבת אכילתו כבשר. ובעולה שכולה כליל לא פסלה מחשבת אכילה אלא מחשבת הקטרה. **איכלים** — כפר. **עיכום** — בסמ"ך. **עגל הרך** — מפרש ב"העור והרוטב" (חולין קכב,א): כל זמן שיונק. **וכל שמנו חכמים** — ב"העור והרוטב" (חולין קכב,א) לגבי עורות כבשר.

להביא

והרי מים זכים דכשרים הכא והכא — פירש הקונטרס: לא ידענא מאי קושיא. ויש לומר דהכי פירושא: והרי מים זכים דאתו מחמת לקותא וכשרים בכוליא, ולא גמרינן ממוגלא, ואם כן אין לדמות הטרפות זו לזו.

בלשון יחיד אני שונה אותה — שבמשנה עצמה היה שונה דברי רבי שמעון. אבל אין לפרש: משום דאתיא כיחידאה, דמה בכך? האמר בפרק "החולץ" (יבמות מב,ב): סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא — הלכה כסתם.

להביא

לִמְקוֹם חָרִיץ. וְהֵיכָא מְקוֹם חָרִיץ? לְחִיוָּרָא דְּתוּתֵי מַתְנֵי. אֲמַר רַב נְחוּנְיָא: שְׁאִילְתִּינְהוּ לְכוּלְּהוּ טְרוֹפָאֵי דְּמַעַרְבָא, וְאָמְרִי לִי: הִלְכְתָא כְּרָכִישׁ בַּר פַּפָּא. וְלֵית הִלְכְתָא כְּרַב עֲוִירָא, דְּרַב עֲוִירָא נַמִי לָא אֲמַרַן אֶלָּא בְּקוּלְשֵׁיהּ, אֲבָל בְּסוּמְכֵיהּ - טְרֵפָה, וְאִי אִישְׁתַּיַּיר בֵּיהּ כְּעוֹבִי דִּינָר זָהָב - כְּשֵׁרָה. אָמְרִי בְּמַעַרְבָא: כָּל הַפּוֹסֵל בְּרֵיאָה - כָּשֵׁר בְּכוּלְיָא, שֶׁהֲרֵי נֶקֶב פָּסוּל בְּרֵיאָה וְכָשֵׁר בְּכוּלְיָא, וְכָל שֶׁכֵּן הֵיכָא דְּכָשֵׁר בְּרֵיאָה - כָּשֵׁר בְּכוּלְיָא. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי תַּנְחוּמָא: וּכְלָלָא הוּא? הֲרֵי מוּגְלָא, דְּכָשֵׁר בְּרֵיאָה וּפָסוּל בְּכוּלְיָא! וַהֲרֵי מַיִם זַכִּין, דִּכְשֵׁרִים הָכָא וְהָכָא! אֶלָּא אֲמַר רַב אַשִׁי: טְרֵפוֹת קָא מְדַמֵּית לַהֲדָדֵי? אֵין אוֹמְרִים בִּטְרֵפוֹת זוֹ דּוֹמָה לָזוֹ, שֶׁהֲרֵי חוֹתְכָהּ מִכָּאן - וּמֵתָה, חוֹתְכָהּ מִכָּאן - וְחָיְתָה. וּמַיִם זַכִּין כְּשֵׁרִים - לָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּצִילֵּי, אֲבָל עֲכִירֵי - טְרֵפָה; וְכִי צִילֵּי נַמִי - לָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא סְרִיחַ, אֲבָל סְרִיחַ - טְרֵפָה. הַכּוּלְיָא שֶׁהִקְטִינָה, בְּדַקָּה - עַד כְּפוֹל, בְּגַסָּה - עַד כַּעֲנָבָה בֵּינוֹנִית. "נִיטַּל לֶחִי הַתַּחְתּוֹן". אָמַר רַבִּי זֵירָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁיְּכוֹלָה לִחְיוֹת עַל יְדֵי לְעִיטָה וְהַמְרָאָה, אֲבָל אֵינָה יְכוֹלָה לִחְיוֹת עַל יְדֵי לְעִיטָה וְהַמְרָאָה - טְרֵפָה. "נִיטְּלָה הָאֵם שֶׁלָּהּ". תָּנָא: הִיא הָאֵם, הִיא טַרְפַּחַת, וְהִיא שַׁלְפּוּחִית. "וַחֲרוּתָה בִּידֵי שָׁמַיִם כְּשֵׁרָה". תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזוֹהִי חֲרוּתָה? כָּל שֶׁצָּמְקָה רֵיאָה שֶׁלָּהּ, בִּידֵי שָׁמַיִם - כְּשֵׁרָה, בִּידֵי אָדָם - טְרֵפָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף בִּידֵי כָּל הַבְּרִיּוֹת. אִיבַּעְיָא לְהוּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אַרֵישָׁא קָאֵי - וּלְקוּלָּא, אוֹ אַסֵּיפָא קָאֵי - וּלְחוּמְרָא? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: חֲרוּתָה בִּידֵי אָדָם - טְרֵפָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף בִּידֵי כָּל הַבְּרִיּוֹת. רַבָּה בַּר בַּר חָנָה הֲוָה קָאָזֵיל בְּמַדְבְּרָא, אַשְׁכַּח הָנְהוּ דִּיכְרֵי דִּצְמִיק רֵיאָה דִּידְהוּ, אֲתָא שָׁאֵיל בֵּי מִדְרְשָׁא, אֲמַרוּ לֵיהּ: בְּקַיְיטָא אַיְיתֵי מְשִׁיכְלֵי חִיוָּרֵי וּמַלִּינְהוּ מַיָּא קְרִירִי, וְאַנְּחִינְהוּ מֵעֵת לְעֵת, אִי הָדְרָן בָּרְיָין - בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא וּכְשֵׁרָה, וְאִי לָא - טְרֵפָה. סִיתְוָא, אַיְיתֵי מְשִׁיכְלֵי שִׁיחוּמֵי, וּמַלִּינְהוּ מַיָּא פְּשׁוּרֵי, וְאַנְּחִינְהוּ מֵעֵת לְעֵת, אִי הָדְרָא בָּרִיא - כְּשֵׁרָה, וְאִי לָא - טְרֵפָה. "הַגְּלוּדָה". תָּנוּ רַבָּנַן: הַגְּלוּדָה - רַבִּי מֵאִיר מַכְשִׁיר, וַחֲכָמִים פּוֹסְלִים. וּכְבָר הֵעִיד אֶלְעָזָר סָפְרָא וְיוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא עַל הַגְּלוּדָה שֶׁפְּסוּלָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: חָזַר בּוֹ רַבִּי מֵאִיר. מִכְּלָל דִּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר פָּלֵיג רַבִּי מֵאִיר בִּגְלוּדָה? וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי מֵאִיר וַחֲכָמִים עַל הַגְּלוּדָה שֶׁפְּסוּלָה; וּכְבָר הֵעִיד רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַבַּשָּׂם לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפוֹן עַל הַגְּלוּדָה שֶׁפְּסוּלָה. וְאִם נִשְׁתַּיֵּיר בּוֹ כְּסֶלַע - כְּשֵׁרָה! אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַאי לֹא נֶחְלְקוּ - לֹא עָמַד רַבִּי מֵאִיר בְּמַחְלוּקְתּוֹ. אָמַר מָר: אִם נִשְׁתַּיֵּיר בּוֹ כְּסֶלַע - כְּשֵׁרָה. הֵיכָא? אֲמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: עַל פְּנֵי הַשִּׁדְרָה כּוּלָּהּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: דַּאֲרִיךְ וְקָטֵין, דְּכִי מְצָרֵף לָהּ הָוֵי כְּסֶלַע. אוֹ דִּלְמָא, בְּרוֹחַב סֶלַע עַל פְּנֵי הַשִּׁדְרָה כּוּלָּהּ? תָּא שְׁמַע, דְּפָרֵישׁ רַבִּי נְהוֹרַאי מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: בְּרוֹחַב כְּסֶלַע עַל פְּנֵי כָּל הַשִּׁדְרָה כּוּלָּהּ. רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר: רָאשֵׁי פְרָקִים. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן אַנְטִיגְנוֹס מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יַנַּאי אָמַר: מְקוֹם טִיבּוּרוֹ. בָּעֵי רַבִּי יַנַּאי בְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: נִיטַּל מְקוֹם הַשִּׁדְרָה וְכוּלּוֹ קַיָּים, נִיטַּל מְקוֹם טִיבּוּרוֹ וְכוּלּוֹ קַיָּים, נִיטְּלוּ רָאשֵׁי פְרָקִים וְכוּלּוֹ קַיָּים, מַאי? תֵּיקוּ. אָמַר רַב: כָּל הָעוֹר כּוּלּוֹ מַצִּיל בִּגְלוּדָה, חוּץ מֵעוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ עוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת נַמִי מַצִּיל. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אַסִי מֵרַבִּי יוֹחָנָן: עוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת, מַהוּ שֶׁיַּצִּיל בִּגְלוּדָה? אֲמַר לֵיהּ: מַצִּיל. אֲמַר לֵיהּ: לִמַּדְתָּנוּ רַבֵּינוּ, אֵלּוּ שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶן כִּבְשָׂרָן - עוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת! אֲמַר לֵיהּ: אַל תַּקְנִיטֵנִי, שֶׁבִּלְשׁוֹן יָחִיד אֲנִי שׁוֹנֶה אוֹתָהּ. דְּתַנְיָא: הַשּׁוֹחֵט אֶת הָעוֹלָה לְהַקְטִיר כַּזַּיִת מֵעוֹר שֶׁל תַּחַת הָאַלְיָה, חוּץ לִמְקוֹמוֹ - פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת, חוּץ לִזְמַנּוֹ - פִּגּוּל וְחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת. אֱלִיעֶזֶר בֶּן יְהוּדָה אִישׁ אֶיבְלַיִם אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יַעֲקֹב, וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ עִיכּוֹס אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֶחָד עוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת, וְאֶחָד עוֹר הָרֹאשׁ שֶׁל עֵגֶל הָרַךְ, וְאֶחָד עוֹר שֶׁל תַּחַת הָאַלְיָה, וְכָל שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים גַּבֵּי טוּמְאָה: "אֵלּוּ שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶן כִּבְשָׂרָן",

להביא

לִמְקוֹם הַחֲרִיץ – לגומא שבאמצע הכליה, שבה נכנסים גידים הסמוכים זה לזה. מבררת הגמרא: **וְהֵיכָא** – והיכן הוא **מְקוֹם חֲרִיץ** שהבהמה נעשית טריפה כשהלקות הגיעה אליו. מבארת הגמרא: שהלקות הגיעה **לְחִיוָּרָא** – לגיד הלבן והחלול הנכנס באמצע הכליה, **דְּתוּתֵי מַתְנֵי** – שהוא מגיע מתחת מותני הבהמה ונכנס לכליה.

אָמַר רַבִּי נְחוּנְיָא, שְׁאִילְתִּינְהוּ לְכוּלְּהוּ טְרוּפָאֵי דְּמַעֲרָבָא – שאלתי את כל מורי ההוראה בדיני טריפות הדרים בארץ ישראל, **וְאָמְרוּ לִי, הִלְכְתָא כְּרָכִישׁ בַּר פָּפָא** שלקות בכליה עושה את הבהמה טריפה, **וְלֵית הִלְכְתָא כְּרַב עֲוִירָא** שנקב בטחול עושה את הבהמה טריפה, (**דְּרַב עֲוִירָא נַמִּי**) אמנם דבר זה שנקב בטחול אינו עושה את הבהמה טריפה, **לֹא אֲמָרָן אֶלָּא** בנקב **בְּקוּלְשֵׁיהּ** – במקום הדק שבטחול, שהוא בחציו התחתון, **אֲבָל** אם הנקב הוא **בְּסוּמְכֵיהּ** – בראשו העליון והעבה של הטחול שהוא מונח על הכרס ודבוק אליו, הבהמה נעשית **טְרֵפָה. וְאִי** – ואם המחט שננעצה בטחול ונקבה אותו לא יצאה מצידו השני של עוביו, וגם לא ננעצה עד סופו, אלא **אִישְׁתַּיַּיר בֵּיהּ** – נשאר בטחול **כְּעוֹבִי דִּינַר זָהָב** מתחת לנקב, עובי זה מגן על הטחול והבהמה **כְּשֵׁרָה.**

אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא – אמרו אמוראי ארץ ישראל, **כָּל** פגם **הַפּוֹסֵל** ואוסר את הבהמה כשאירע **בְּרֵיאָה,** הרי הוא **כָּשֵׁר** אם אירע **בְּכוּלְיָא,** והבהמה מותרת באכילה, והוכחה לכך, **שֶׁהֲרֵי** פגם שמחמת **נֶקֶב, פָּסוּל** כשאירע הנקב **בְּרֵיאָה, וְכָשֵׁר** אם אירע **בְּכוּלְיָא,** שהרי כשהכליה ניקבה הבהמה כשירה. מדייקת הגמרא מדברי האמוראים: **וְכָל שֶׁכֵּן, הֵיכָא דְּכָשֵׁר בְּרֵיאָה** – פגם שאינו עושה את הבהמה טריפה כשאירע בריאה, שהוא **כָּשֵׁר** כשאירע **בְּכוּלְיָא.**

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי תַּנְחוּמָא, וּכְלָלָא הוּא** – האם אכן יש ללמוד מדברי האמוראים שפגם שכשר כשאירע בריאה, גם כשאירע בכליה הוא כשר, **וַהֲרֵי** מצינו פגם מחמת **מוּגְלָא** שהיא ליחה הנמשכת כדבש, **דְּכָשֵׁר** כשהמוגלה נמצאה **בְּרֵיאָה, וּפָסוּל** כשנמצאה מוגלה **בְּכוּלְיָא,** ואם כן מצינו פגם שדינו סותר את הלימוד שנאמר לדייק מכל שכן. עוד מקשה רבי תנחומא: **וַהֲרֵי** שנינו בדין **מַיִם זַכִּין** – צלולים שנמצאו באיברי הבהמה, **דִּכְשֵׁרִים** ואינם פוסלים את הבהמה, **הָכָא וְהָכָא** – בין כשנמצאו המים בריאה ובין כשנמצאו בכליה. **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִּׁי, טְרֵפוֹת קָא מְדַמִּית לַהֲדָדֵי** – סבור אתה לדמות דיני טריפות וללמוד את דין אחת מהן מדין חברתה, אין הדבר כן, **שאֵין אוֹמְרִים בִּטְרֵפוֹת,** לקות **זוֹ דּוֹמָה** לְלקות **זוֹ,** שכשם שכשאירעה באבר אחד הבהמה כשירה, גם כשאירעה באבר אחר הבהמה כשירה, והוכחה לכך שאין ללמוד בטריפות ממקום למקום, **שֶׁהֲרֵי** בחיתוך גידי הבהמה מצינו שינוי ממקום למקום, שכשהאדם **חוֹתְכָהּ מִכָּאן** – חותך בגיד צואר הבהמה או בסימנים, כל חיות הבהמה ניטלת ממנה **וּמֵתָה,** אולם כשהוא **חוֹתְכָהּ מִכָּאן,** מעט למטה מן הצואר לצד הגוף, אף שחתך את כל כתפה, **וְחָיְתָה** – הרי היא נותרת לחיות, ואינה נעשית טריפה. לפיכך, מדברי האמוראים אין ללמוד שהכליה אינה מקבלת פגמים והיא כשירה בכל לקות, שאפשר שפגם שאינו מקלקל את הבהמה כשאירע בריאה, מקלקל את הבהמה כשאירע בכליה.

מבארת הגמרא את דין מים זכים שנמצאו בכליה: **וּמַיִם זַכִּין** שהם **כְּשֵׁרִים, לֹא אֲמָרָן אֶלָּא דְּצִילֵי** – כשהם צלולים, **אֲבָל** אם הם **עֲכִירֵי** – עכורים, **טְרֵפָה.** עוד ביארה הגמרא: **וְכִי צִילֵי נַמִּי לֹא אֲמָרָן** שהבהמה כשירה **אֶלָּא דְּלֹא סְרִיחַ** – שאינם סרוחים וריחם אינו רע, **אֲבָל סְרִיחַ,** הבהמה נעשית **טְרֵפָה.**

כיון שרכיש בר פפא ביאר את דין כליה שלקתה, מבארת הגמרא את דין כליה שהקטינה: **הַכּוּלְיָא** שֶׁהיתה גדולה כדרכה **וְהִקְטִינָה** מאליה מחמת חולי, כשאירע כן **בִּבהמה דַקָּה,** היא כשירה **עַד** שהכליה תיעשה **כְּפוֹל** שהוא פחות מחצי זית, אבל אם התקטנה יותר היא נעשית טריפה, וכשאירע כן **בִּבהמה גַּסָּה,** היא כשירה **עַד** שהכליה תיעשה **כַּעֲנָבָה בֵּינוֹנִית** – כגרגר בינוני של ענב, אבל אם התקטנה יותר היא נעשית טריפה.

(שנינו במשנה: **נִיטָּל לֶחִי הַתַּחְתּוֹן** של הבהמה. פגם זה נמנה במשנה בין הפגמים שהבהמה אינה נעשית טריפה מחמתם. **אָמַר רַבִּי זֵירָא, לֹא שָׁנוּ** שהבהמה כשירה, **אֶלָּא** באופן **שֶׁהבהמה יְכוֹלָה לִחְיוֹת עַל יְדֵי** שאפשר להאכיל אותה על ידי **לְעִיטָה,** שהיא הכנסת האוכל בפיה למקום שיכולה להוציא אותו כשאינה רוצה בו, **וְכן** באופן שיכולה לחיות כשיאכילו אותה על ידי **הַמְרָאָה,** שהיא הכנסת האוכל לפיה בעומק, עד מקום שאינה יכולה להוציאו. **אֲבָל** אם ניטל מלחי התחתון כל כך עד שהבהמה **אֵינָהּ יְכוֹלָה לִחְיוֹת עַל יְדֵי** שיאכילו אותה בדרך **לְעִיטָה וְהַמְרָאָה,** הבהמה נעשית **טְרֵפָה**).

שנינו במשנה: **נִיטְּלָה הָאֵם שֶׁלָּהּ.** שגם פגם זה אינו עושה את הבהמה טריפה. מביאה הגמרא ברייתא המבארת שהברייתות שנאמר בהם דין טרפחת ושלפוחית שניטלה, לדברי המשנה נתכוונו: **תָּנָא** – שנינו בברייתא, הרחם שולד הבהמה נוצר בה, **הִיא** שנקראת '**הָאֵם**' בלשון המשנה, **וְהִיא** שנקראת גם **טַרְפַּחַת** בלשון הברייתא (לקמן נו:), שרבי סימאי ורבי צדוק הורו בה הלכה, **וְהִיא** שנקראת גם **שַׁלְפּוּחִית** בלשון הברייתא לעיל (מח.), שבהמה שניטלה שלפוחית שלה כשירה. שבכל ברייתא שנה התנא את דין הרחם כשמה במקומו.

שנינו במשנה: **וַחֲרוּתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כְּשֵׁרָה.** הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי המשנה בדין חרותה: **תָּנוּ רַבָּנָן,** מבררת הברייתא: **אֵיזוֹהִי** – מה היא לקות הנקראת **חֲרוּתָה.** מבארת הברייתא: **כָּל שֶׁמחמת** פחד **צָמְקָה רֵיאָה שֶׁלָּהּ** ונתקשתה עד שנראית קרובה להיות יבשה. אלא שאם הפחד אירע **בִּידֵי שָׁמַיִם,** כגון שהבהמה נתייראה מקול רעמים או ברקים, צימוק זה עתיד לחזור לבריאותו והבהמה **כְּשֵׁרָה.** אולם אם הפחד נעשה **בִּידֵי אָדָם** שהפחיד אותה בקולות מבעיתים, צימוק זה אינו עתיד לחזור לבריאותו, והבהמה נעשית **טְרֵפָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף** – גם פחד שהופל על הבהמה **בִּידֵי כָּל הַבְּרִיּוֹת,** כגון קול אריה וחיות רעות. דברי רבי שמעון בן אלעזר לא נתבארו, ולכך **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – שאלו בני הישיבה, דברי **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, אַרֵישָׁא קָאֵי** – האם נאמרו על פחד הבא בידי שמים שאמר תנא קמא בתחילת דבריו, **וּלְקוּלָּא,** שגם פחד שמחמת קול בעלי חיים נחשב כבא בידי שמים, והבהמה כשירה, **אוֹ אַסֵּיפָא קָאֵי** – או נאמרו דבריו על פחד הבא בידי אדם שאמר תנא קמא בסיום דבריו, **וּלְחוּמְרָא,** שגם פחד שמחמת קול בעלי חיים נחשב כבא בידי אדם, והבהמה נעשית טריפה.

פושטת הגמרא מברייתא, שרבי שמעון בן אלעזר נתכוון להחמיר: **תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא, חֲרוּתָה בִּידֵי אָדָם, טְרֵפָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף בִּידֵי כָּל הַבְּרִיּוֹת.** בברייתא לא נאמר בדברי תנא קמא אלא חרותה בידי אדם, ובהכרח שרבי שמעון בן אלעזר מוסיף שפחד הבא מחמת קול הבריות נחשב כבא בידי אדם, והבהמה נעשית טריפה.

רַבָּה בַּר בַּר חָנָה הֲוָה קָאָזִיל בְּמַדְבְּרָא – הלך במדבר, **אַשְׁכַּח הָנְהוּ דִּיכְרֵי** – ומצא שם אֵילים **דְּצָמִיק רֵיאָה דִּידְהוּ** – שלאחר שחיטתם נמצאו ריאותיהם צמוקות, ולא ידע האם נצטמקו מפחד הבא בידי שמים או בידי אדם, **אָתָא שָׁאִיל בֵּי מִדְרָשָׁא** מה דינם, **אָמְרוּ לֵיהּ** בני בית המדרש, אפשר לברר מחמת מה נצטמקה הריאה, על ידי שרייתה במים פושרים, **בְּקַיְיטָא** – בימות הקיץ שחום השמש מחמם את הבתים, **אַיְיתֵי מְשִׁיכְלֵי חִיוָּרֵי** – הָבֵא ספל העשוי מחרס לבן, המצנן את המים שבתוכו, שיהיו פושרים ולא יתחממו מחום הבית, **וּמַלִּינְהוּ מַיָּא קְרִירֵי** – ומלא אותו מים צוננים, **וְאַנְחִינְהוּ** – והנח בהם את הריאות **מֵעֵת לְעֵת,** שהם כ"ד שעות, ולאחר מכן, **אִי הַדְרָן בָּרְיָין** – אם חזרו הריאות לגודלן כמקודם, הרי שהצטמקותן **בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא, וְהבהמה כְּשֵׁרָה, וְאִי לֹא** חזרו הריאות לקדמותן, הרי שנצטמקו בידי אדם, והבהמה נעשית **טְרֵפָה.** אולם **בְּסִיתְוָא** – בימות החורף שהבתים קרים, כדי שהמים יהיו פושרים, **אַיְיתֵי מְשִׁיכְלֵי שִׁיחוּמֵי** – הָבֵא ספל גדול העשוי מחרס שחור, השומר על

המשך בעמוד קמו

המשך ביאור למס׳ חולין ליום ראשון עמ׳ א

[–מצאו] **לְרַב בִּיבִי דְּיָתִיב וְקָאָמַר** – שהיה יושב ואומר, **אָמַר רַבִּי מַלּוּךְ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. אָמַר לֵיהּ** רבי זירא לרב ביבי, **חַיֵּי דְּמַר** – הריני נשבע בחיי מר, **דַּאֲנָא** [–שאני] **וְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא וְרַב אַסִּי אִיקְּלְעִינַן לְאַתְרֵיהּ** [–הזדמנו למקומו] **דְּרַבִּי מַלּוּךְ, וְאָמְרִי לֵיהּ** בשאלה, **אִי אָמַר מַר שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְאָמַר לָן** [–לנו], **׳אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן׳ אָמְרִי** [–אמרתי]. והרי זה שלא כפי שהינך, רב ביבי, אומר בשמו. חזר ושאל רב ביבי את רבי זירא, **וַאֲתָּ מַה בְּיָדָךְ** בענין זה. **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא לרב ביבי, **הָכִי אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַמִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.**

הגמרא מסיקה: **וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.**

החלבים האמורים בתורה (ויקרא ג ג–ד) שאותם יש להקריב על גבי המזבח, הם האסורים באכילה, אמנם יש מהם שהוזכרו בפירוש בכתוב, ויש מהם הלמדים רק מריבוי הכתוב בענין החלב שעל הקרב, ונחלקו התנאים מה נכלל בריבוי זה ואיזה חלבים למדים ממנו ואסורים באכילה.

שנינו במשנה: **נִיקְּבָה הַקֵּבָה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי קֵבָה, הַכֹּהֲנִים** שלהם ניתנת הקיבה מכל בהמת חולין **נָהֲגוּ בּוֹ הֶיתֵּר** לאוכלו, ומנהג זה כְּשיטת **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁאָמַר מִשּׁוּם אֲבוֹתָיו** שחלב זה לא התרבה מהכתוב לאוסרו כדלהלן, **וְסִימָנֵיךָ** – והרי לך סימן שלא תשכח מי מהתנאים אמר כך, **יִשְׁמָעֵאל** שהוא רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, הרי הוא **כַּהֲנָא מְסַיֵּיע כַּהֲנֵי** – כהן שעוזר ומיקל לאחיו הכהנים, וסימן זה יהיה בידך לזכור שמה שנהגו היתר בחלב שעל גבי קיבה נאמר בשם רבי ישמעאל שהיה כהן.

מבררת הגמרא: **מַאי הִיא** – היכן מצינו פעם נוספת שרבי ישמעאל מסייע לכהנים יותר מתנאים אחרים, שהרי מחמת פעם אחת שהיקל בחלב הקיבה, לא ניתן עדיין לתארו ׳מסייע כהני׳. עונה הגמרא: מצינו זאת בברייתא בענין ברכת כהנים, **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בתורה ציווי לכהנים (במדבר ו כג) **׳כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׳**, והיינו לברך את ישראל בברכה האמורה בכתוב (שם פסוק כד) יברכך ה׳ וגו׳, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, לְמַדְנוּ** כאן שיש **בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל** שמתברכים **מִפִּי כֹּהֲנִים**, אבל שיש ברכה **לְכֹהֲנִים עַצְמָן לֹא לְמַדְנוּ** בכתוב זה, **כְּשֶׁהוּא** – הכתוב **אוֹמֵר** (שם פסוק כז) **׳וַאֲנִי אֲבָרְכֵם׳**, כלומר אומר הקדוש ברוך הוא שהוא עצמו יברכם, **הֲוֵי אוֹמֵר** – נמצאת למד מעלתם של הכהנים שהכֹּהֲנִים מְבָרְכִין לְיִשְׂרָאֵל וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבָרֵךְ לְכֹהֲנִים. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לָמַדְנוּ** בכתוב זה ׳כה תברכו את בני ישראל׳, **בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל מִפִּי כֹּהֲנִים**, אולם **מִפִּי גְּבוּרָה** – שהקדוש ברוך הוא אף הוא מברך את ישראל עדיין **לֹא לָמַדְנוּ** בפסוק זה, אלא **כְּשֶׁהוּא** – הכתוב **אוֹמֵר ׳וַאֲנִי אֲבָרְכֵם׳**, בפסוק זה **הֲוֵי אוֹמֵר** – נמצאת למד **כֹּהֲנִים מְבָרְכִין לְיִשְׂרָאֵל וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְסַיְּעִים עַל יָדָם**, שמה שנאמר ׳ואני אברכם׳, הכוונה שהקדוש ברוך הוא יברך את ישראל, ובזה למדנו שיש ברכה לישראל גם מפי הגבורה. נמצא שנחלקו בפירוש הכתוב ׳ואני אברכם׳, שלרבי ישמעאל הקדוש ברוך הוא יברך את הכהנים ולרבי עקיבא הקדוש ברוך הוא יברך את ישראל.

מבררת הגמרא: **אֶלָּא רַבִּי עֲקִיבָא** שסובר שמה שנאמר ׳ואני אברכם׳ הכוונה לברכה לישראל, אם כן **בְּרָכָה לַכֹּהֲנִים מְנָא לֵיהּ** – מהיכן לומד הוא שאף הכהנים מתברכים. עונה הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק**, ברכה לכהנים נלמדת מִמה שנאמר לאברהם אבינו **׳וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ׳** (בראשית יב ג), שהבטיחו הקדוש ברוך הוא שהוא יברך את המברכים אותו ואת זרעו, ומכאן שהכהנים המברכים את ישראל מתברכים מפי הגבורה.

שואלת הגמרא: **וְמַאי** – ובמה רבי ישמעאל **מְסַיַּיע כַּהֲנֵי** יותר מרבי עקיבא, והרי בין לרבי ישמעאל ובין לרבי עקיבא למדים ברכה לכהנים מאת ה׳, אלא שנחלקו מאיזה פסוק, ומדוע תיארו את רבי ישמעאל ׳מסייע כהני׳. מבארת הגמרא: **דְּמוֹקֵי לָהּ** – שהוא מעמיד **לְבִרְכַּת הַכֹּהֲנִים** מפי הגבורה **בְּמָקוֹם** – ביחד עם **בְּרָכָה דְּיִשְׂרָאֵל**, שזו ברכה עדיפה לכהנים שמתברכים ביחד עם ישראל, שהרי למד זאת ממה שנאמר בברכת כהנים ׳ואני אברכם׳, ולא כשיטת רבי עקיבא שמתברכים בנפרד, ולכן תיארו את רבי ישמעאל ׳מסייע כהני׳.

חוזרת הגמרא לדין חלב שעל גבי הקיבה. מבררת הגמרא: מה שהזכיר רבי אושעיא שההיתר שנהגו בחלב שעל גבי הקיבה הוא משום שיטת **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁאָמַר מִשּׁוּם אֲבוֹתָיו, מַאי הִיא** – מה הוא שיטתו בזה והיכן היא מבוארת. עונה הגמרא: **דְּתַנְיָא** בתוספתא (פ״ט ה״ג), נאמר בפסוק (ויקרא ג ג) המדבר על חלבי הקרבן שיש להקריב על המזבח [שהם גם אלו שאסורים באכילה], ׳וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַה׳ אֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב׳, והוסיף הכתוב **׳אֵת כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב׳**

המשך ביאור למס׳ חולין ליום שלישי עמ׳ א

דְּכִי שָׁדוּ לְהוּ – כשהגנבים משליכים אותם, אינם משליכים אותם על גבם באופן שיש לחוש שהתפרקו חוליות השדרה, אלא **אַמַּתְנֵיהוּ שָׁדוּ לְהוּ** – נזהרים להשליכם באופן שיפלו על מותניהם, ועושים כך **כִּי הֵיכִי דְּלִירְהֲטֵי קַמַיְּיהוּ** – כדי שהאילים ירוצו לפניהם ולא יצטרכו לנושאם בידיהם, ולכן אין חוששין לריסוק איברים. מוסיפה הגמרא על פי זה: **אַהַדְרִינְהוּ** – אם החזירום הגנבים לבעליהם ואז השליכום מעל הכותל, **וַדַּאי חַיְּישִׁינָן** שהשליכום באופן שהתפרקו החוליות ונטרפו, משום שכשמחזירים אינם נזהרים שלא ינזקו שאין להם צורך שירוצו לפניהם, ומשליכים במהרה בלא זהירות כדי שלא יתפסו.

וְהָנֵי מִילֵּי דְּאַהַדְרִינְהוּ – כשהחזירום **מֵחֲמַת יְרֵאָה** ופחד ושלא ברצונם, **אֲבָל** אם החזירום **מֵחֲמַת** שחוזרים **בִּתְשׁוּבָה, תְּשׁוּבָה מְעַלְּיָיתָא הוּא דְּעָבְדֵי** – עושים הם תשובה מעולה ושלימה, ולכן נזהרים הם שהאילים לא ינזקו ואין לחוש שנטרפו כשהשליכום.

מביאה הגמרא דין נוסף בחשש זה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הִכָּה עַל רֹאשָׁהּ** של בהמה **וְהָלְכָה לָהּ** המקל **כְּלַפֵּי זְנָבָהּ**, או הכה **עַל זְנָבָהּ וְהָלְכָה לָהּ** המקל **כְּלַפֵּי רֹאשָׁהּ**, הדין הוא שאם היה המקל **כְּנֶגֶד כָּל הַשִּׁדְרָה כּוּלָּהּ**, שאז הוכתה כל השדרה כולה כאחת [ראה איור א], ואין מקום בשדרה שהוכה יותר בחוזק, ולכן **אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים. וְאִי שָׁלִים חוּטְרָא אַפַּלְגֵי דְּנַבָּא** – אבל אם קצה המקל הגיע רק עד אמצע גב הבהמה, **חַיְּישִׁינָן** שבאותו מקום שבו הגיע קצה המקל נפסק חוט השדרה, לפי שההכאה בראש המקל חזקה יותר. **וְכֵן אִי אִית בָּהּ קִיטְרֵי** – אם יש במקל קשרים שהם הבליטות שנעשים משיורי הענפים, **חַיְּישִׁינָן**, משום שהקשרים מכים בחוזק ועלולים לפסוק את חוט השדרה. **וְכֵן אִי מַחֲיֵי אַפַּסְקֵיהּ** – אם הכה במקל באמצע גבה לרחבה, **חַיְּישִׁינָן**, משום שהמקל מכה בחוזק במקום אחד ומצוי יותר שיפסוק את חוט השדרה.

מביאה הגמרא דין נוסף בחשש זה: **אָמַר רַב נַחְמָן, בֵּית הָרֶחֶם**, אף על פי שמקום צר הוא, ועגל שנולד היום, ודאי נלחצו איבריו, **אֵין בּוֹ** חשש **מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים**, שמא נדחק ונתרסקו בכך איבריו, אלא כשר הוא ואין צריך להשהותו מעת לעת.

מביאה הגמרא ראיה לדינו של רב נחמן: **אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, תַּנְיָא** – שנינו ברייתא **דְּמַסַּיַּיע לָךְ, תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד**

המשך ביאור למס' חולין ליום רביעי עמ' א

הָתָם בדברי רבי יוחנן, מדובר שנעקרה בּוּכְנָא בְּלֹא אֲסִיתָא – הצלע בלבד בלא החוליה כלל, ולכן אף זו כנגד זו כשירה, אבל הָכָא בדברי רב כהנא ורב אסי, שאלתם היתה על אופן שנעקרו בּוּכְנָא וַאֲסִיתָא – הצלע וגם מקצת החוליה וכן בצד שכנגד, ואמצע החוליה קיים, ועל כך אמר להם רב שהיא נבלה. מקשה הגמרא: אִי הָכִי ששאלת רב כהנא ורב אסי היתה כשהצלע נעקרה אף עם מקצת החוליה, קשה, הלא הַיְינוּ דְּרַב, שבאופן זה אמר רב דינו שטריפה אף שרק צלע אחת נעקרה, וכל שכן כששתי צלעות נעקרו ומה מקום לשאלתם. מתרצת הגמרא: לֹא שְׁמִיעַ לְהוּ לרב כהנא ורב אסי דְּרַב – את דינו של רב, ולכן שאלוהו.

שואלת הגמרא: אם אכן לא שמעו את דינו של רב, וְלִיבְעוּ מִינֵּיהּ כִּדְרַב – היה להם לשאלו קודם על עקירת צלע אחת כדינו של רב, שהרי עדיין לא שמעו ממנו דין זה. מתרצת הגמרא: הטעם ששאלוהו כיצד הדין בשתים שנעקרו, משום דסָבְרֵי, לִיבְעֵי מִינֵּיהּ – חשבו בלבם, נשאל ממנו חֲדָא – שאלה אחת, דְּפָרִישׁ לָן תַּרְתֵּי – ועל ידי כך יתפרש ויתברר לנו תשובה על שתי השאלות, גם על שתי צלעות ששאלוהו, וגם על צלע אחת שלא שאלוהו, וכך עדיף ממה שישאלוהו על צלע אחת שאז יתכן שלא יתברר בתשובתו אלא מה שנשאל, ויצטרכו לחזור ולשאלו שאלה נוספת. ומפרשת הגמרא כיצד רק בתשובה על שאלה זו ודאי שיתבררו שתי הספקות, דְּאִי בְּעִינָן מִינֵּיהּ חֲדָא – שאם נשאל ממנו כיצד הדין בנעקרה צלע אחת, הָנִיחָא אִי אָמַר לָן בתשובתו שבנעקרה אחת טְרֵפָה, אכן יתברר מכך גם דין נעקרו שתי צלעות, שהרי אם באחת שנעקרה טריפה, כָּל שֶׁכֵּן תַּרְתֵּי [–בשתים]. אבל אִי אָמַר לָן על שאלתנו בצלע אחת שכְּשֵׁרָה, אַכַּתֵּי תַּרְתֵּי קָא מִיבַּעְיָא לָן – עדיין דין עקירת שתי צלעות, שיותר חמור, ישאר לנו הספק, ולכן לא שאלוהו על צלע אחת שנעקרה.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – ששאלוהו כך כדי לברר שתי ספקות, הַשְׁתָּא נַמִּי דְּקָא בָּעֵי מִינֵּיהּ תַּרְתֵּי – גם עתה ששאלוהו על שתי צלעות, עדיין יתכן שלא יתבררו שתי הספקות, משום דהָנִיחָא אִי אָמַר לְהוּ על שאלתם שבשתים שנעקרו כְּשֵׁרָה, אכן יתברר מכך גם דין צלע אחת, שהרי אם בשתים שנעקרו כשרה כָּל שֶׁכֵּן בנעקרה רק חֲדָא שכשרה. וְאִי אָמַר לְהוּ – אך אם ישיב להם בשתים שטְרֵפָה, אַכַּתֵּי חֲדָא – עדיין דין עקירת צלע אחת מִיבַּעְיָא לְהוּ – ישאר בספקתם, שהרי הוא קל יותר מאשר נעקרו שתי צלעות. ואם כן עדיין קשה מדוע לא שאלוהו בראשונה על צלע אחת. מתרצת הגמרא: סָבְרֵי – חשבו בלבם שכאשר ישאלוהו על שתי צלעות יתברר להם תמיד שתי הספקות, שאף אם ישיב להם שבנעקרו שתי צלעות שטרפה היא, תלוי באיזה אופן ישיב להם תשובתו זו, ומכך יהיה להם ללמוד כיצד הדין גם בנעקרה צלע אחת. והיינו, שאם יענה להם בניחותא שבשתים טריפה, יתברר מכך שבאחת כשרה היא, שהרי אם סובר שאף באחת טריפה, אִם כֵּן מִירְתַּח קָא רָתַח – בלשון כעס היה עונה לנו שטריפה, וכך בלשון זו, חֲדָא – הלא בצלע אחת שנעקרה טְרֵפָה, תַּרְתֵּי מִיבַּעְיָא – האם בשתים שנעקרו יש מקום להסתפק, והיה עושה כן בכדי שלא נטעה להקל בזה, אלא נבין שאף באחת טריפה. אבל כשישאלוהו על צלע אחת שנעקרה לא יבינו מתשובתו מה דעתו בשתים, משום שאף שיסבור שגם בשתים כשרה, ונמצא ששאלוהו שאלה שאינה צריכה, בכל זאת לא יענה להם בלשון כעס לומר שאין מקום לשאלה זו, מפני שרק כשיכולים על ידי טעותם להקל, אז יענה להם בלשון כעס שלא יבואו לידי איסור, אבל כשעל ידי טעותם יבואו להחמיר [שבשתים טריפה] לא איכפת לו אם כך יסברו ולא יענה בלשון תמיהה להוציא מטעותם, ולא ידעו דעתו בזה, ולכן שאלוהו דין שתי צלעות שיתברר מתשובתו שתי הספקות.

מקשה הגמרא: וְהָא קָא אָמְרֵי לֵיהּ לשואלו על עקירת שתי צלעות, והוא סובר שאף באחת טריפה כמו שאמר בדינו, וְאף על פי כן לֹא רָתַח, ואם כן לא התברר להם דבר בדין נעקרה צלע אחת. מתרצת הגמרא: כֵּיוָן דְּקָאמַר לְהוּ בלשון תמיהה, גִּיסְטְרָא קָאמְרִיתוּ, כלומר הלא הדין בשאלה זו ששאלתם הוא שאף נבלה היא הבהמה ולא רק טריפה, הרי שבכך הַיְינוּ רִיתְחֵיהּ – זו היא גערתו, שהתכוין לומר להם בזה שבאופן שאלתכם בשתי צלעות אין צריך לומר שטריפה היא, שהרי אף נבלה היא, ודין טריפה בלבד הוא כשרק צלע אחת נעקרה. ואם כן אכן התברר להם בתשובתו שני הספקות.

מביאה הגמרא שלש שמועות בטריפות שאמר שמואל, ואחת מהן בצלע שנעקרה בענין סוגייתנו: אָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא אָמַר רַב מַתְנָא אָמַר שְׁמוּאֵל, נֶעֶקְרָה צֵלָע אחת מֵעִיקָּרָהּ – ממקום חיבורה בחוליה, ואף שהחוליה עצמה קיימת לגמרי, וְעצם הגוּלְגּוֹלֶת שֶׁנֶּחְבְּסָה – שהתרככה ונמעכה על ידי מכה בְּרוּבָּהּ, טריפה. וּבָשָׂר הֶעשוי כקרום עב שחוֹפֶה אֶת רוֹב הַכֶּרֶס מתחתיו לצד הקרקע, שנקרע בְּרוּבּוֹ, טְרֵפָה.

הגמרא דנה בשמועה הראשונה: נֶעֶקְרָה צֵלָע מֵעִיקָּרָהּ, טְרֵפָה. מקשה הגמרא: וּרְמִינְהוּ – הקשו עליו ממשנה, ששנינו (אהלות פ"ב מ"ג)

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמ' א

הבהמה טריפה.

מתרצת הגמרא: הוּא הַדִּין – אכן הדין הוא, דַּאֲפִילּוּ בְּהֵמָה נַמִּי אֲסִירָא – שגם הבהמה כולה אסורה באכילה, ומלשון המשנה שהחתיכה אסורה באכילה אין לדייק שהבהמה כולה מותרת, שכן אַיְידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא – כיון שבדין הנתח מן העובר כתבה המשנה שהוא מוּתָּר בַּאֲכִילָה, וביארה את דין החתיכה שנחתכה שאין בה איסור אבר מן החי, תָּנָא נַמִּי סֵיפָא – כתבה המשנה גם בדין הטחול והכליות שנחתכו את דין הנתח שנחתך שהוא אָסוּר בַּאֲכִילָה, ויש בו איסור אבר מן החי, אך אין כוונת המשנה ללמד ששאר הבהמה מותרת. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, שאפשר שאף שכשנחתך מן הטחול, הבהמה כשירה, מכל מקום נִיקַּב לְחוּד וְנֶחְתַּךְ לְחוּד, כיון שנקב בטחול מכאיב לבהמה יותר מחיתוך בו, ולכך הנקב עושה אותה טריפה יותר מחיתוך שאינו עושה אותה טריפה.

בין הלקויות שהבהמה אינה נעשית טריפה מחמתן שנינו במשנה: נִיטְּלוּ הַכְּלָיוֹת [ראה איורים]. אָמַר רָכִישׁ בַּר פָּפָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, לָקְתָה הבהמה בְּכוּלְיָא אַחַת מכליותיה, כגון שנתמלאה מוגלה, הרי היא נעשית טְרֵפָה. אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא – אמרו אמוראי ארץ ישראל, וְהוּא – דברי רכיש נאמרו, דִּמְטָאי לָקוּתָא – כאשר הפגם שבכליה התפשט והגיע

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמ' ב

חמימות מים חמימים שבו, **וּמַלֵּינְהוּ מַיָּא פְּשׁוֹרֵי** – ומלא אותו מים פושרים, **וְאַנְחֵינְהוּ מֵעַת לְעֵת, אִי הַדְרָא בְּרָיָא** – אם הריאה חזרה לבריאותה, הבהמה **כְּשֵׁרָה, וְאִי לָא,** הרי היא **טְרֵפָה.**

שנינו במשנה: **הַגְּלוּדָה** [היא בהמה שנקלף עורה], רבי מאיר מכשיר, וחכמים פוסלין. מביאה הגמרא ברייתא העוסקת בדין הגלודה: **תָּנוּ רַבָּנַן, הַגְּלוּדָה, רַבִּי מֵאִיר מַכְשִׁיר, וַחֲכָמִים פּוֹסְלִים. וּכְבָר הֵעִיד אֶלְעָזָר סַפְּרָא וְיוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא עַל הַגְּלוּדָה, שֶׁפְּסוּלָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, חָזַר בּוֹ רַבִּי מֵאִיר** מדבריו שהכשיר גלודה, וגם הוא אוסר אותה. מדייקת הגמרא ושואלת: **מִכְּלָל** דברי הברייתא משמע, **דְּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר,** בתחילה **פָּלִיג** – חולק היה **רַבִּי מֵאִיר** על חכמים בְּדין בהמה **גְּלוּדָה** וסובר שהיא כשירה, **וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי מֵאִיר וַחֲכָמִים עַל הַגְּלוּדָה שֶׁפְּסוּלָה** באכילה משום שנעשתה טריפה, **וּכְבָר הֵעִיד רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַבַּשָּׁם** – מוכר הבשמים, **לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפוֹן** שאמר **עַל הַגְּלוּדָה** שהיא בהמה שנקלף עורה, **שֶׁהִיא פְּסוּלָה** ואסורה באכילה, **וְאִם** אך **נִשְׁתַּיֵּיר בּוֹ** – בעור כְּשיעור מטבע בגודל **סֶלַע,** הבהמה **כְּשֵׁרָה,** משום שעור זה עתיד לגדול ולהתפשט על גוף הבהמה וחיותה לא תינטל ממנה, ונמצא לפי זה, שלדברי רבי שמעון בן אלעזר, רבי מאיר לא נחלק מעולם על חכמים להכשיר גלודה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** לדעת רבי שמעון בן אלעזר, רבי מאיר נחלק בתחילה על חכמים, ולבסוף הודה להם, אמנם **מַאי** – מה היא כוונת דברי רבי שמעון בברייתא השניה שנקט בלשונו **לֹא נֶחְלְקוּ** רבי מאיר וחכמים בגלודה, **לֹא עָמַד** – שלא נותר **רַבִּי מֵאִיר בְּמַחֲלוֹקְתּוֹ,** אלא הודה לדברי חכמים, ולא נתכוין רבי שמעון שרבי מאיר לא נחלק על חכמים מעולם.

אָמַר מַר – שנינו בברייתא בדין בהמה שנקלף עורה, **אִם נִשְׁתַּיֵּיר בּוֹ כְּסֶלַע, כְּשֵׁרָה.** מבררת הגמרא: **הֵיכָא** – היכן הוא מקום השיור שהבהמה כשירה מחמתו. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל,** מקום השיור הוא **עַל פְּנֵי הַשִּׁדְרָה כּוּלָּהּ.**

מסתפקת הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** האם די שישתייר מן העור כעין פס **דְּאָרִיךְ וְקָטִין** – ארוך ודק, **הַהוֹלֵךְ** על פני אורך השדרה, **דְּכִי מְצָרֵף לָהּ** – שבצירוף כל אורכו לעיגול, **הָוֵי** – נעשה העיגול **כְּסֶלַע, אוֹ דִּלְמָא,** צריך שישתייר מן העור פס **בְּרוֹחַב סֶלַע,** ואורכו הולך **עַל פְּנֵי הַשִּׁדְרָה כּוּלָּהּ.** פושטת הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּפָרִישׁ** – שפירש **רַבִּי נְהוֹרַאי מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל,** שצריך שישתייר מן העור פס **בְּרוֹחַב כְּסֶלַע, עַל פְּנֵי כָּל הַשִּׁדְרָה כּוּלָּהּ.**

אולם **רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר,** מקום השיור אינו בשדרה בלבד, וצריך שישתייר כסלע בכל אחד **מֵרָאשֵׁי הַפְּרָקִים** של עצמות הבהמה, היינו, על כל חוליות השדרה ועל פרקי עצמות השוק והירך, **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן אַנְטִיגְנוֹס מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יַנַּאי אָמַר,** מקום השיור אינו על פני השדרה ולא על ראשי הפרקים, אלא **בְּמָקוֹם טִיבּוּרוֹ** שבבטן הבהמה.

בָּעֵי – שאל **רַבִּי יַנַּאי בְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** לדעת שמואל, שמקום השיור הוא על פני השדרה, מה דין בהמה **שֶׁנִּיטַּל** העור **בְּמָקוֹם הַשִּׁדְרָה, וְשאר** העור **כּוּלּוֹ קַיָּים,** האם כיון ששיור עור במקום זה משמר את חיות הבהמה, הרי שעיקר חיותה תלוי במקום זה, ונטילת העור ממקום זה בלבד מקלקל את חיותה אף ששאר עורה קיים, או שכששאר כל עור הבהמה קיים, הבהמה יכולה לחיות גם אם ניטל ממנה העור שבמקום זה. כן יש לשאול גם לדעת רבי אלעזר ברבי ינאי, מה דין בהמה **שֶׁנִּיטַּל** העור רק **מִמְּקוֹם טִיבּוּרוֹ** שבאמצע בטן הבהמה, **וְשאר** העור **כּוּלּוֹ קַיָּים.** כן יש לשאול גם לדעת רבה בר בר חנה, **נִיטְּלוּ רָאשֵׁי פְּרָקִים** – בהמה שניטל ממנה העור שבראשי הפרקים, **וְשאר** העור **כּוּלּוֹ קַיָּים, מַאי** – מה דין הבהמה. מסיימת הגמרא: **תֵּיקוּ** – שאלה זו נשארה עומדת בלא פתרון.

הגמרא מביאה דעת אמוראים נוספים, שסוברים שאין מקום מסוים לשיור בעור הבהמה: **אָמַר רַב, כָּל הָעוֹר כּוּלּוֹ** בכל מקום שנשתייר בו כסלע, הרי הוא **מַצִּיל** את הבהמה **בִּגְלוּדָה,** להכשיר אותה, כיון שהשיור מעלה ארוכה לעור, ומתפשט וחוזר לקדמותו, **חוּץ מֵעוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת** – המקום שהיא דורסת בו על הארץ, כיון שהוא רך ונחשב כבשר ולא כעור. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ עוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת, נַמִּי מַצִּיל** את הבהמה להכשירה באכילה, משום שגם הוא נחשב עור. **בָּעָא מִינֵּיהּ** – שאל **רַבִּי אַסִּי מֵרַבִּי יוֹחָנָן, עוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת, מַהוּ שֶׁיַּצִּיל בִּגְלוּדָה** שנקלף עורה, אם נשתייר ממנו כסלע. **אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן, **מַצִּיל. אָמַר לֵיהּ** – שאל רבי אסי את רבי יוחנן, לדבריך, עור בית הפרסות נחשב עור לכל דבר, והרי **לְמַדְתָּנוּ רַבֵּינוּ** משנה (לקמן קכב.) ששנינו בה, **אֵלּוּ שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶן** מטמאים **כִּבְשָׂרָן,** ובין העורות המנויים בה נמנה **עוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת,** ונמצא שעור זה נחשב כבשר ולא כעור. **אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן לרבי אסי, **אַל תַּקְנִיטֵנִי** להקשות עלי ממשנה זו, משום **שֶׁכְּלָשׁוֹן יָחִיד אֲנִי שׁוֹנֶה אוֹתָהּ,** כלומר, דברי המשנה בעור בית הפרסות, דעת יחיד היא שאין הלכה כמותו, כיון שקיבלתי מרבותי ברייתא המלמדת כן, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **הַשּׁוֹחֵט אֶת הָעוֹלָה,** ובשעה זו חשב בדעתו **לְהַקְטִיר כַּזַּיִת מֵעוֹר שֶׁל תַּחַת הָאַלְיָה** של הכבש שהוא רך ואין בו שערות, **חוּץ לִמְקוֹמוֹ** – מחוץ לעזרה, הזבח **פָּסוּל** מחמת מחשבת הקטרה פסולה, **וְאֵין בּוֹ** חיוב **כָּרֵת** לאדם שיאכל מבשרו לפני שעבר זמן אכילתו. אולם אם בשעת השחיטה חשב להקטיר כזית מעור זה, **חוּץ לִזְמַנּוֹ** – לאחר זמן הראוי להקטרת הזבח, כגון למחרת, הזבח נדחה ונעשה **פִּגּוּל, וְהאוכלים** מבשרו **חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת,** שנאמר (ויקרא ז יח) 'וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא'. שמחשבת פיגול היא, כשחשב לאכול דבר הראוי לאכילה לאחר זמן אכילתו, או להקטיר דבר הראוי להקטרה לאחר זמן הקטרתו, והעור שתחת האליה ראוי לאכילה כבשר, ובעולה שכולה מוקטרת כליל הוא ראוי להקטרה עם הבשר. לדעת תנא קמא שהזכיר בדבריו את העור שתחת האליה, עור זה בלבד נחשב כבשר, שמחשבה להקטירו שלא כראוי פוסלת את הזבח. אולם **אֱלִיעֶזֶר בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר אִיבְּלִים אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יַעֲקֹב, וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה (אִישׁ) [אִישׁ כְּפַר] עִיכּוּם אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן,** לא רק עור שתחת האליה ראוי להקטרה, אלא דין **אֶחָד** הוא **לְעוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת,** ודין **אֶחָד** הוא **לְעוֹר הָרֹאשׁ שֶׁל עֵגֶל הָרַךְ** שיונק משדי אמו, ודין **אֶחָד** הוא **לְעוֹר שֶׁל תַּחַת הָאַלְיָה, וְכֵן כָּל** העורות **שָׁמְנוּ חֲכָמִים** במשנה (לקמן קכב.) העוסקת **לְגַבֵּי** דיני **טוּמְאָה** שמחמת נבילה ושרצים, ואמרו בהם **אֵלּוּ שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶן** מטמאים **כִּבְשָׂרָן,** ומבארת הגמרא שכוונת דברי הברייתא,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

יז. מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁרָאָה בַּחֲלוֹמוֹ חָסִיד אַחֵר וּפָנָיו מוֹרִיקוֹת[לט] אָמַר לוֹ לָמָּה פָּנֶיךָ מוֹרִיקוֹת אָמַר לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיִיתִי מְדַבֵּר בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּיבּוּר הָיוּ אוֹמְרִים וַיְכוּלוּ וְלֹא אָמַרְתִּי עִמָּהֶם בְּיַחַד וְגַם מִפְּנֵי שֶׁהָיִיתִי מְדַבֵּר בְּשָׁעָה שֶׁהַשַּׁ"ץ הָיָה אוֹמֵר בְּרָכָה מֵעֵין ז' וּבְשָׁעָה שֶׁהָיָה אוֹמֵר יִתְגַּדַּל עַד אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא וְלֹא הִטִּיתִי אָזְנִי לִשְׁמוֹעַ מִמֶּנּוּ בְּכַוָּנָה[54] עַל כֵּן יֵשׁ לִיזָּהֵר:

חלק ב סימן רסח, דין הטועה בתפילת שבת, סעיף יז

הלכתא רבתא

לט] ופניו מוריקות - נראה כחולה[53].

ציונים והוספות

53) היינו חולי הצהבת jaundice, ראה רש"י ברכות כה, א: ד"ה ירקון: חולי ששמו גלניצ"ה - ובהמתרגם: געלבזוכט.

54) **סימן נו ס"ד:** מצות הקדיש הוא לשמוע מן הש"ץ יתגדל כו' וע"ז יענה איש"ר שאמן יהא שמיה רבא הוא ענייה על יתגדל כו' וצריך לשמוע לכוין על מה הוא עונה כמו שצריך לכתחלה לשמוע ולכוין לברכה שעונה עליו אמן . . ולכן יש לגעור בהמשיחים כשהש"ץ אומר הקדיש אפילו כשיש מנין בלעדם השומעים ומכוונים לש"ץ.

ושם בסעיף ז: פעם אחת מצאו אליהו ז"ל ועמו ד' אלפים גמלים טעונים אמרו לו מה אלו טעונים אמר להם אף וחימה למה אמר להם לעשות נקמה באף וחימה ממי שמספר . . בין אמן יהא שמיה רבא ליתברך וכל המדבר בהן עליו נאמר ולא אותי קראת וגו'.

שולחן ערוך – הלכות שבת

ו ואפילו אם ידוע לו שלא יצטרך לחלל השבת כלל שהנכרים עושים הכל מכל מקום אם עיקר ההליכה של הספינה הוא בשביל ישראל כגון שרובה ישראל אסור ליכנס בתוכה בתוך ג' ימים שלפני השבת אפילו אם היא מהלכת למעלה מי' טפחים לפי שמה שהנכרים עוסקים בהולכת הספינה בשבת יש בזה איסור גמור (אע"פ שהם עוסקים מעצמם בלא אמירת ישראל והם מתכוונים לטובתם לקבל השכר שקצצו להם בעד שיוליכו אותם למחוז חפצם והרי הם קבלנים לכך ומותר להניח לקבלן שיעשה מלאכתו בשבת מכל מקום כאן) שהישראל נהנה בשבת עצמה מגוף המלאכה שעושה הנכרי בשבילו בשבת (הרי כל המלאכה נקראת על שם הישראל שאף על פי שהנכרי מתכוין כדי שיגיע לו טובה מזה מכל מקום כיון שעכשיו בשעת עשיית המלאכה יש לישראל הנאה ממנה הרי היא נעשית בשבילו יותר מבשביל הנכרי שהנכרי ג"כ מתכוין בשביל הישראל אלא שעושה כן בעד השכר שיתן לו ואינו דומה לקבלן המתקן כלים לישראל בשבת שאין הישראל נהנה בשבת עצמה מגוף מלאכה זו אלא לאחר השבת כשיגמרם וישתמש בהם) ולפיכך אין היתר לעולם לילך בשבת בספינה המהלכת בשביל ישראל אלא שמפני הסכנה מותר הוא כיון שכבר נכנסו לתוכה ואם לא ילכו בשבת יסתכנו א"כ אין ליכנס לתוכה אלא קודם ג' ימים שלפני השבת מטעם שנתבאר:

ז וכל זה כשהולך לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר להפליג אפילו בערב שבת אפילו בספינה המהלכת למטה מי' טפחים אפילו הוא בענין שכשיגיע קרוב לעיר אפשר שיצטרך לילך חוץ לתחום מפני הסכנה ואפילו הספינה הולכת בשביל ישראל ואפילו יצטרך לעשות מלאכות גמורות האסורות מן התורה דכיון שעכשיו מפליג בהיתר לא גזרו חכמים כשהולך לדבר מצוה אף שיצטרך אח"כ לחלל שבת מפני פיקוח נפש.

ומכל מקום לכתחלה יפסוק עם הנכרי שישבות ולא ילך בשבת כשלא יהיה אז חשש סכנה בדבר ואם אח"כ לא ישבות וילך אף שאין חשש סכנה בדבר אין בכך כלום:

ח אבל לחלל שבת לצורך מצוה אפילו בדבר שאין בו אלא איסור שבות מדברי סופרים לא התירו אלא אם כן הוא שבות דשבות כמ"ש בסימן ש"ז לפיכך אם אין שם חשש סכנה כשיצא מהספינה ולא ילך עמהם חוץ לתחום בשבת אסור לו להפליג בה לילך עמהם גם בשבת אם היא מהלכת למטה מי' טפחים אע"פ שהולך לדבר מצוה אלא א"כ נכנס לתוכה קודם ג' ימים שלפני השבת:

ט וכן אסור לו ליכנס בספינה בשבת עצמה אע"פ שהולך לדבר מצוה אפילו מהלכת למעלה מי' טפחים ואפילו לילך לתוך התחום ואפילו היא מהלכת בשביל נכרים לפי שאסרו ליכנס כלל בספינה בשבת אפילו אינה מהלכת כלל אלא צפה על פני המים כמו שיתבאר בסי' של"ט לפי שנראה כאילו הוא עצמו צף ושט על פני המים ואסור לשוט בשבת משום גזירה שמא יעשה חבית של שייטין שמלמדין את עצמן לשוט במים על חבית.

אבל כשנכנס לספינה מערב שבת אע"פ שהולכת גם בשבת ונראה כשט לא גזרו חכמים כיון שהוא אינו עושה כלום בשבת שמאליו הוא שט ע"י כניסתו לתוכה מערב שבת שהיא שעת

היתר אפילו לעשות חבית של שייטין ולפיכך אפילו אם היא מפלגת מהיבשה בשבת עצמו אין בכך כלום כיון שנכנס לתוכה מערב שבת ומכל מקום אם יצא ממנה ליבשה אסור לו לחזור לתוכה בשבת לפי שבכניסה זו שבשבת יש בה איסור משום שט.

ויש מתירין ליכנס בתוכה ולהפליג בשבת אם קנה בה שביתה מערב שבת דהיינו שהיה בתוכה מתחלת בין השמשות עד שחשכה דכיון שבתחלת כניסת השבת היתה שביתתו בתוכה נעשית היא כביתו ואף שיצא ממנה אח"כ ושהה הרבה ביבשה ואפילו לן שם לא הפסיד בזה שביתתו שבספינה רק שיזהר לחזור לאותה ספינה שקנה בה שביתה ולא יכנס לספינה אחרת וכן נתפשט המנהג בקצת מקומות ואין למחות בידם אף שהעיקר כסברא הראשונה כיון שיש להם על מי שיסמכו.

ומכל מקום לאחר שהפליגה חוץ לתחום אסורים לצאת ליבשה אפילו נכנסה לתוך עיר המוקפת חומה לדירה כמ"ש בסי' ת"ה.

ויש נוהגין עוד לסדר שלחן בספינה ולהדליק שם נרות ולעשות קידוש כדי שיתפרסם לכל שקנו בה שביתה ולא יחשדו אותם כשיפליגו בה למחר ביום.

ומכל מקום צריכים להזהר שישבו שם בספינה כל בין השמשות עד שתחשך ולא יצאו ממנה כלל באמצע בין השמשות שבכל רגע ורגע שבבין השמשות יש ספק שמא הוא תחלת הלילה וברגע של תחלת הלילה צריך להיות בספינה כמו שנתבאר:

י ואפילו אם חל יו"ט בערב שבת יכול לקנות בו שביתה ואין בזה משום הכנה ואף אם קנה שביתה בערב יו"ט אינה מועלת לשבת שלאחריו וכן אם קנה שביתה בערב שבת אינה מועלת ליו"ט שאחר השבת וצריך לחזור ולקנות שביתה בבין השמשות של מוצאי שבת ליו"ט וכן הדין בב' ימים טובים של גליות אבל בב' ימים טובים של ראש השנה די בשביתה שקנה בערב יו"ט הראשון אף ליו"ט השני כמו שיתבאר כל זה בסי' תט"ז:

יא וכל זה כשמפליג בנהר והספינה הולכת בשביל נכרים ומהלכת למעלה מי' טפחים.

ואף אם מוליכים אותה ע"י בהמות המהלכים בשפת הנהר אין בכך כלום ואינו דומה לקרון שמוליכים אותו בהמות שאסור להלך בו אפילו בתוך התחום גזרה שמא יחתוך זמורה להנהיג בה הבהמות כמ"ש בסי' ש"ה לפי שהיושב בקרון קרוב הוא אצל הבהמות ודרך הוא שלפעמים הוא מנהיג הבהמות אבל היושב בספינה רחוק הוא מבהמות המהלכות בשפת הנהר ומוליכים את הספינה ע"י חבלים ארוכים ואין דרכו לעולם להנהיג אותן:

יב ובמקום שנהגו להפליג אף בימים המלוחים (מערב שבת או אפילו בשבת ע"י קניית שביתה מערב שבת) אם אינם הולכים לטיול אלא לסחורה או לראות פני חביריהם אין למחות בידם לפי שיש מי שאומר שכל מה שהאדם הולך לסחורה אפילו יש לו מזונות והולך לסחורה להרוחה או שהולך לראות פני חבירו חשוב הכל דבר מצוה לענין זה שמותר לו להפליג בתוך ג' ימים לפני השבת אע"פ שיתבטל מעונג שבת וגם אף שאפשר שיצטרך לעשות מלאכה גמורה בעצמו מפני פקוח נפש ואינו חשוב דבר הרשות אלא מי שהולך לטייל בלבד:

חלק ב סימן רמח דין המפליג בספינה וההולך בשיירא בשבת סעיפים ו"יב

לקוטי תורה

יחס האדם אל היסורים שבעניני עולם הזה

[לאחר שנתבאר ענין עבודת התפלה – מבאר רבינו בפרק זה בפרטיות יותר כיצד צריך האדם להתייחס אל יסורים רחמנא ליצלן:]

וכן כל היסורים בעניני עולם הזה, כשחושב על דרך הנ"ל, יתפרדו כל פועלי און.

כשם שנתבאר לעיל לענין היצר הרע, שעל ידי ההתבוננות שכל חיותו אינה אלא מהקב"ה וזוהי אמיתית מציאותו, "אם כן אין רע כלל" – כך הוא גם לענין היסורים הגשמיים הבאים על האדם בעניני העולם הזה, רחמנא ליצלן:

כאשר יתבונן האדם שהקב"ה הוא המהוה את הכל בכל רגע ורגע ממש, "האיך יעלה על דעתו כי רע לו, או שום יסורים מבני חיי ומזוני, או שארי יסורין בעולם, הרי.. באמת אין רע יורד מלמעלה, והכל טוב, רק שאינו מושג לגודלו ורב טובו.. ובאמונה זו באמת נעשה הכל טוב גם בגלוי" – היינו שעל ידי זה יתבטלו היסורים, ו"יתפרדו כל פועלי און".

[כי ככל שהאמונה (שהכל מן השמים ושם "הכל טוב") חזקה יותר, כך נקל יותר לקבל את היסורים בשמחה (ולא להרגיש אותם כדבר רע); וכאשר האמונה היא בתכלית ובאמיתיות – אזי מתבטלים היסורים כפשוטו].

וכענין נחום איש גם זו.

וכמו שנתבאר לעיל בהנהגת נחום איש גם זו שעל כל דבר ודבר הי' אומר "גם זו לטובה" – לפי "שהי' מתבונן באמת ששרש הרע הוא טוב", ועל ידי זה נתבטל הרע שבו, ונתגלה הטוב הגנוז בתוכו.

גם כל הצדיקים היו על דרך זה.

הנהגה זו – להתבונן בכך ששורש הרע הוא טוב – לא היתה ההנהגה של נחום איש גם זו בלבד, אלא גם שאר כל הצדיקים היו בבחינה זו, שהיו מתבוננים ומכירים שבאמת שורש הרע והיסורים הוא טוב.

רק נחום איש גם זו היה יכול לשנות המשכה מלמעלה למטה, שהי' נראה באמת למטה שהוא טוב בגשמיות.

אך ההבדל בין "נחום איש גם זו" – שרק הוא נקרא בשם זה – ובין שאר כל הצדיקים הוא:

נחום איש גם זו היה יכול לפעול שדבר זה גופא שהי' נראה מתחילה כדבר רע נתהפך להיות דבר טוב בגלוי ובגשמיות לעיני בשר (כמסופר בגמרא כיצד נתגלה לעין כל שהעפר שהביא למלך (שהי' נראה תחילה לדבר רע), הוא עצמו הי' טוב נעלה, טוב נסי).

וטעם הדבר – כי נוסף לזה שנחום איש גם זו התבונן והכיר בשכלו ששרש הרע הוא טוב, הי' יכול גם "לשנות ההמשכה מלמעלה למטה" על ידי ש"הביאו למעלה אל שרשו"; כי מאחר שהי' במדרגה גבוהה כל כך הי' יכול "להעלות" את החיות ו"להגיע" בפועל עד שרש הדבר כפי שהוא למעלה במקורו בבחינת "אין", ועל ידי זה שינה את ההמשכה, עד ש"הי' נראה באמת למטה [לעיני בשר] שהוא טוב בגשמיות".

וזוהי "המתקת הדינים בשרשם" בשלימות, היינו שהדין עצמו (לא רק מתבטל, אלא הוא עצמו) נעשה "מתוק" וטוב גלוי.

ולכן נקרא גם "זו", שהוא מושג.

הלשון "זו" מורה על דבר נגלה לאדם, כלשון חז"ל "מראה באצבעו ואומר זה" וכך הוא בענייננו, שמעלת "נחום איש גם זו" היא שהי' אומר "גם זו לטובה", היינו שגילה את הטוב הנעלם שבדבר ההוא גם בפועל בגשמיות, עד שהי' "מושג" ונראה לעיני בשר.

אבל כל הצדיקים, אפילו שהי' מחשבותם על זה הדרך, היה [הטוב] נשאר למעלה כך כמו שהיה בתחלה, בלי מושג הטוב ההוא.

אבל שאר כל הצדיקים, אף שגם הם מתבוננים במחשבתם בדבר זה, וגם הם באים לידיעה והכרה אמיתית ש"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד" ובאמת הוא ענין טוב – ולכן הם שמחים ביסורים בשמחה אמיתית, ועד שזוכים על ידי זה שיתבטלו היסורים "ויתפרדו כל פועלי און" (כנ"ל) – הרי סוף־סוף "הטוב ההוא" הטמון ברע עצמו (היסורים כו'), אינו נראה בפועל לעיני בשר.

וזהו ענין "נחש הנחשת" שהיה צריך להשימו על הנס.

על פי כל הנ"ל מתורצת השאלה למה ציוה הקב"ה לעשות נחש נחשת ולהשימו על הנס (כדי שיסתכלו כלפי מעלה) – הרי הי' יכול לצוות להם מלכתחילה "להסתכל כלפי מעלה" (בלי הנחש).

שהיה צריך לה להגבהת הנחש למעלה.

אך על פי מה שנתבאר לעיל מובן שפיר, כי הקב"ה רצה שלא זו בלבד שיתרפאו מנשיכת הנחש, אלא גם ישיגו כיצד הנשיכה עצמה היא לטובה, וכאשר ישיגו זאת – "יומתק" הדין בשרשו, ויתגלה הטוב שבנחש לעיני בשר (ויתרפאו על ידי הנחש גם בגשמיות), כמו שהי' בנחום איש גם זו.

ולכן ציוה הקב"ה לשים את הנחש "על הנס", כי התוכן הפנימי בשימת הנחש על נס הוא הגבהת והעלאת הנחש אל שרשו למעלה, כענין "המתקת הדינים בשרשן".

ומסתכלים כלפי מעלה, כלומר, שלא יחשוב שהנחש נפרד, אם כן הוא רע ממש ונשאר רע.

וזהו שאמרו רז"ל "בזמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה היו מתרפאין":

כל זמן שהאדם חושב בדעתו שיש בכח הנחש עצמו להמית או להחיות ואין זה מה שהקב"ה עושה על ידי הנחש, אזי הנחש הוא רע ממש ואי אפשר שיתגלה על ידו הטוב האלקי ו"נשאר רע".

אבל כשיחשוב את הנחש בהגבהתו למעלה בשרשו, שאינו נפרד מאתו ית', וחיותו משם הוא על דרך משל הזונה עם בן המלך הנ"ל, אם כן אין רע יורד מלמעלה.

אבל, על ידי שהיו "מסתכלים כלפי מעלה", פירוש, שהתבוננו בשורש הנחש למעלה, השיגו שבשרשו הנחש אינו נפרד מאתו ית', וגם הנחש עצמו טוב, כי אין רע יורד מלמעלה – ועל ידי זה נתגלה הטוב שבנחש גם למטה, שמהנחש גופא באה הרפואה – "והביט אל נחש הנחושת וחי" – ובמקום שיהי' "נחש ממית" יהי' "נחש מחי'".

ולכן היה נחשת, שמשתנה לכמה גוונין על ידי "אין".

על פי זה יובן עוד ענין בסיפור זה בתורה, והוא שמשה עשה נחש נחושת [ובפרט שנאמר לו "עשה לך שרף" סתם ו"לא נאמר לו לעשותו של נחושת"] — שהטעם הפנימי לכך הוא:

נתבאר לעיל שכדי לשנות את ההמשכה מלמעלה למטה, היינו שהטוב הגנוז והנעלה יתגלה ב"טוב גלוי" גם למטה בגשמיות, צריכים להעלות תחילה את החיות האלקי ולהביאו עד שרשו הראשון, אל דרגת עצם הכח האלקי, ה"מופשט" מכל צורה, "בחינת האין האלקי";

כי מצד הסדר הרגיל (שכך נקבע מלמעלה, כמובן) הרי ה"טוב" הנעלה הזה יכול לבא למטה רק בצורה של היפך הטוב.

אבל על ידי שמגיעים לדרגת ובחינת ה"אין" ניתן לשנות את "צורת" ואופן ההמשכה, כך שגם הטוב הגנוז הזה יתגלה למטה באופן ובצורה של טוב הנראה והנגלה.

ולכן עשה משה את הנחש מ"נחשת" דוקא — כי נחושת אין לה גוון מיוחד אלא יכולה להשתנות לגוונים שונים, ושינוי זה נעשה על ידי בחינת ה"אין" האלקי, שמצידו ניתן לשנות את צורת ההמשכה למטה, ש"טוב ההוא" הגנוז יתגלה למטה בטוב גלוי בגשמיות.

וכך נתגלה הטוב הנעלם שבנחש עצמו — "נחש מחי'".

והמשכיל יבין.

ד"ה ויעש משה נחש נחושת

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(נב) **ועד"ז** יובן ענין ההלל שהוא למעלה מן הברכה שהוא בחי' ההעלם העצמות ממש שנק' בוצינא קדישא שממנו מקור להתהוות האור הוא גבוה הרבה מן המקור שמשם נמשך הברכה שנק' העלם לגילוי שהוא מבחי' החסדים דוקא שיורד מן הגבוה לנמוך היפך טבע הגבו' דבצ"ק הנ"ל וע"כ הברכה טבעה לירד למטה מטה משא"כ הגבורות טבעה בבחי' הסתלקות למעלה מעלה בעצמות דוקא והוא בחי' צור דגבורות דע"י והברכה בחסד דע"י וד"ל אך בחי' ההמשכה מבחי' העלם העצמו' הנ"ל הוא ע"י כח וכמ"ש ועת' יגדל נא כח כו' וכן קול ד' בכח כו' מאחר שהוא תכלית ההעלם בעצמו אין זה רק כמכין בצור הנ"ל וזהו ע"י ההלל שהוא בבחי' ההודאה דוקא והוא ההלל הגדול וראי' ממה שהעיקר בו מ"ש הודו לה' כו' משא"כ הלל דפסוד"ז אינו רק בגילוי אור די"ה ו"ה שבא בדרך העלם וגילוי בלבד ולא מלמעלה מעלה ממקור העלם הגילוי אור הנ"ל וז"ש ומהללים לשם תפארתך מהללים לשון מפעיל שממשיך ומפעיל מקו' לגילוי ההלל דיצי' שבפסד"ז וכמ"ש במ"א וד"ל ובכל זה יובן מ"ש לשנה האחרת כו' בהלל והודאה ולא הזכיר ברכה כי הלל זה אינו בבחי' הילול ושבח דפסד"ז שאינו רק גילוי אור מן ההעל' בלבד אלא הלל זה הוא בעצמו' ממש שמשם נמצא המקור לכל גילוי אור מהעלמו כנ"ל והוא בבחי' הודאה שהיא במהו"ע ממש כנ"ל רק שהלל זה מביא להודאה וכמ"ש ועתה מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך לשון מפעיל כו' וז"ש להודות ולהלל לשמך הגדול מפני שעשית לך שם גדול דוקא שזהו בבחי' מל' דא"ס שלפני הצמצום דקו"ח שנק' שמך הגדול כידוע בפי' שמי' רבא והוא כמו לע"ל ממש וד"ל:

אך הטעם שבחנוכה דוקא קבעום בבחי' הלל והודאה הנ"ל לפי שכנ"י נק' נרות ה' וכתיב כי אתה נרי ה' וה' יגיה חשכי וכידוע דיש ב' מיני אור א' נהורא חיוורא אור המאיר מאור זרוע לצ"ע באור החכמה כו' וכמ"ש כי אתה אבינו כו' והוא בחי' תושב"כ כו' אך בימי חשמונאי נפלו למטה כ"כ מפני שגברה עליהם בחי' חכמה דקליפה להשכיח' תורתך כו' וכבה אורם המאיר ממקורם הוצרך להאירם כמו שהם במחשכים ושרש החשך הגשמי הוא בחשך שקדם לאור כו' והוצרך להאיר זה החשך מן המאור עצמו שנק' העלם העצמות שבהכרח צריך שיומשך מעצמות ממש שמשם מקור כל העלם וגילוי כנ"ל במשל הצור וזהו שמצות נ"ח על פתח הבית מבחוץ להאיר את החשך הגס דקליפה כו' שזה בא מהמדרגה העליון ביותר וזהו שקבעום בהלל והודאה דוקא ששייך לענין הדלקות נרות דחנוכה שהן ג"כ למעלה מבחי' גילוי אור מן ההעלם כו' וד"ל:

שער החנוכה

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

(ק"ו) **לקדש** הכהן ידיו ורגליו לעבודה שנאמר ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם וגו'. (שמות ל' י"ט), הנה עבודת הכהנים במקדש ידוע שהוא להמשיך גילוי אא"ס ב"ה על ידו כי הוא בחי' חסד שבו ועל ידו ההמשכה וכמ"ש בזהר ע"פ כשמן הטוב היורד על הראש כו' (תלים קל"ג ב') שהוא המשכת מוחא עילאה דע"ק שנמשך ע"י הכהן ולזאת צריך לקדש ידיו ורגליו שהם בחי' חג"ת נה"י שהם כנגד יצירה ועשי' בכללות העולמות שבאמצעיתם צ"ל ההמשכה למטה כדי להעביר מהם יניקת החיצונים שעיקר התחלתם משם שיצי' הוא בחי' עה"ד טו"ר ויניקתם מצפרני' כידוע והיינו ע"י המים שמטהרים ודוחי' יניקת החיצונים וכל זמן שלא נדחו החיצונים א"א להמשיך גילוי אא"ס שלא יגיע להם ג"כ אך אחר הקידוש אז יהי' ההמשכה (מדברי הרמ"ז פ' עקב) וביאור הענין יובן ממשי"ת אי"ה בענין נט"י:

מצות קידוש ידיים ורגליים לעבודה

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ועד"ז יובן ענין שולחנו של אדם מכפר עליו, דהנה צ"ל הלא האדם הוא מדבר שהוא מעלה יתירה על בחי' דצ"ח איך הוא מקבל חיות מצומח וחי, והצומח וחי אינם צריכי' לו והוא צריך להם שבלעדם א"א לו לחיות, וה"ז פלאי, הוא עצמו גבוה יותר וכל חיותו תלוי בצומח וחי דברי' נמוכי' ממנו, ואם מפני דכתי' כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם אלא על כל מוצא פי ה' יחי' האדם, הרי גם באדם יש מוצא פי הוי', ומאי אולמא דמוצא פי הוי' שבמאכל ממוצא פי ה' דבהאדם כו'. אלא זהו מטעם הנ"ל שבקרבנות שהאדם הוא מבחי' התיקון ודצ"ח הם מתהו שקדם לתיקון אלא שנפל בשבה"כ, וע"י שאוכל מאכל לשם שמים ה"ה מגביה את המאכל מנפילתו וגשמיותו, ונמצא כי המאכל צריך להאדם, וכשהאדם מגביה את המאכל אז המאכל נותן חיות באדם, להיות כי בשורשו הנה הוא באמת גבוה יותר וכנ"ל, אמנם הנה זהו כשאוכל לשם שמים דהיינו שבכח האכילה ילמוד ויתפלל, ובאכלו יכוון להגביה הניצוץ אשר בזה בכח צמיחתו, ויקרא גם בגלגול כמ"ש בכתהאריז"ל, וכענין דכתי' באלי' וילך בכח האכילה ארבעי' [יום], דהגם שיפלא בעינינו איך ישבע האדם מאכילה אחת ארבעי' יום, מ"מ הנה גם זה מקרא מלא שבכח האכילה דוקא הלך מ' יום, ומשמע אם לא הי' אוכל לא הי' יכול להלוך מ' יום בלא אכילה, והיינו שזימן לו הקב"ה ניצוץ גדול שהחי' אותו ארבעי' יום, כי השובע הוא לפי ערך הניצוץ אשר בו כו'.

וז"ע צדיק אוכל לשובע נפשו פי' לשובע נפשו, שובע ל' משביעי' אותו תהא צדיק, ול' שבועה אשר נשבעת לאבותינו שזהו מימי קדם שלמעלה מימות עולם וימי עולם כמ"ש במ"א, ואכילת הצדיק הוא להשביע נפשו מבחי' ימי קדם הנ"ל, משא"כ בטן רשעי' כו' להיות כי ע"י אכילתו לא די שאינו מעלה כ"א מתגשם עוד ויפול כו'. ונמצא מובן מה שמסיים בשולחן להיות כי כמו שמזבח מכפר להיות כי הקרבנות הוא בחי' העלאת מ"ן לחיות המרכבה שיגביהו את הכסא לבחי' כי לא אדם הוא, הוא בחי' א"א, וזהו קרבן בגימ' א"א, והרמב"ן פי' ל' קירוב הכוחות והשמות לבחי' אוא"ס ב"ה, וסיים בשולחן שגם ע"י אכילת שולחן יכול ג"כ להמשיך מבחי' הכתר בחי' ימי קדם כשאוכל לשובע נפשו ולומד ומתפלל בכח האכילה. ולקרב אל השכל איך שולחנו של אדם מכפר, יובן מה שארז"ל כוהנים אוכלי' ובעלי' מתכפרי', הרי ע"י אכילת הכהן מתכפרי' הבעלי', כן יובן כשהאדם אוכל כמו שנצטוה (ה"ה ג"כ ככהן, שפי' עובד שעובד להקב"ה, כן האדם שמקיים כציווי הקב"ה ה"ה ג"כ עובד) ג"כ מתכפר כמו ע"י אכילת הכהן.

המזבח עץ שלש אמות

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

וזה מצות היחוד וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקי' דהוי' ואלקי' כולא חד שהאלקי' אינו מעלים ומסתיר באמת על ש' הוי' וכמ"ש ביאור ענין זה באריכות במ"א ע"פ זה. ולכן באמת כולא קמי' כלא חשיב והעולמות והנבראים בטלים במציאות לגמרי כזיו השמש בשמש שבטל בתכלית עד שאינו עולה בשם כלל כמו"כ הוא בהנבראים מאחר דאור הוי' מקור המהוום מאיר עליהם ע"י שם אלקי' ה"ה בתוך מקורם תמיד וה"ה בטלים במציאות בתכלית וכמ"ש בסש"ב ח"ב פ"ג וביאור הענין בפרקים שאח"ז ועמ"ש מזה בד"ה וידבר כו' את כל הדברים רס"ד. וזה"ע ה' אחד כד אמליכתי' למעלה ולמטה כו' איך שז' רקיעים וארץ וד' רוחות העולם גם לאחר שנבראו ונתהוו ע"י שם אלקים ה"ה בטלים ומיוחדים בתכלית באוא"ס ב"ה דכמו שקודם שנתהוו היו בטלים ומיוחדים בתכלית באוא"ס כו' (שז"ע הוא ושמו בלבד כו' כמ"ש במ"א) כמו"כ לאחר שנתהוו ה"ה ג"כ בטלים ומיוחדים בתכלית באוא"ס ב"ה כיון שבאמת אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים פי' אין אלקים המסתיר דש' אלקים אינו מסתיר כלל ממילא הכל בטל במציאות כו', וכשמתבונן בכ"ז בהעמקת הדעת מתבטל עי"ז לגמרי מישותו וחמריותו כו', דכשמעמיק דעתו היטב איך שבאמת אין אלקים המסתיר ומאיר גילוי אוא"ס והעולמות בטלים במקורם כביטול זיו השמש בשמש ונרגש הענין בנפשו (עס ווערט ביי איהם גוט דערהערט ע"י העמקת והתקשרות דעתו בזה) ה"ה מתבטל באמת מכל הישות והחומריות שלו ונעשה אצלו כליון ובטול כל הרצונות הזרות לגמרי מכל וכל וכמ"ש כלה שארי אשתצי גושמי' כו' וכמ"ש בלקו"ת ד"ה שה"ש בענין בחי' כלה הא', וכל חפצו ורצונו הוא להכלל בעצמות אוא"ס ושיהי' גילוי עצמות אוא"ס לעין כל למטה ויהי' נראה ונגלה האמת כמו שהוא וכמו לע"ל דכתיב ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר שיהי' נראה ונגלה לעין כל איך שהכל הוא אלקות ואיך שבטל במציאות בתכלית כו'.

ו.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"ט

ד) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הִנֵּה בִּירִידַת נַפְשׁוֹ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף נַעֲשֶׂה בַּעַל חוֹב, דְּחוֹבוֹ הוּא לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת וְלַעֲסֹק בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה וּלְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם, דִּכְתִיב "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים" כו', דְּהַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים רֵאשִׁית, וּבִשְׁבִילָם נִבְרָא הָעוֹלָם, דְּיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַתּוֹרָה מְאִירִים אֶת הָעוֹלָם, דְּלָכֵן הַנְּשָׁמָה נִקְרֵאת גֵּר, וּכְמוֹ הַגֵּר הַמֵּאִיר אֶת הַבַּיִת, כְּמוֹ כֵן הַנְּשָׁמָה עִנְיָנָהּ לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם, וּבִירִידַת הַנְּשָׁמָה נַעֲשֶׂה הָאָדָם בַּעַל חוֹב, וְרֵאשִׁית עֲבוֹדָתוֹ לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ אֶת הַחָמְרִיּוּת שֶׁיּוּכַל לְקַבֵּל אוֹר הַתּוֹרָה, דְּתַכְלִית הַכַּוָּנָה דְּגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יָבוֹא לְאַהֲבָה אֶת הַוְיָ', וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא חָמְרִי, וְלָזֹאת רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה הוּא לִשְׁבֹּר הַחָמְרִיּוּת וְהָעֲבִיּוּת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁהוּא עִנְיַן הַנְּסִירָה[6] בָּעֲבוֹדָה, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן עַל פִּי תּוֹרָה, דְּכָל עִנְיְנֵי הָאָדָם הוּא עַל פִּי תּוֹרָה, וּכְתִיב "וְתוֹרָה אוֹר", שֶׁעַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה, וּבִפְרָט בִּקְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה (דְּעֶצֶם הַקְּבִיעוּת הוּא עִנְיָן גָּדוֹל, וְהַיְנוּ דְּהֵן קְבִיעוּת בְּמָקוֹם וְהֵן קְבִיעוּת הַזְּמַן, זֶהוּ הוֹרָאָה שֶׁעִנְיַן לִמּוּד הַתּוֹרָה קְבוּעָה בַּנֶּפֶשׁ, וְהוּא עִקָּר וְתַכְלִית הַכֹּל), הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה מְאִירִים אֶת הָעוֹלָם. וְזֶהוּ "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי", דְּהָאָדָם הוּא קֶדֶם לְכָל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית לְפִי שֶׁהוּא עִקָּר וְתַכְלִית כָּל הַבְּרִיאָה, דְּכָל הַבְּרִיאָה הִיא בִּשְׁבִילוֹ, וְלָכֵן הוּא אָחוֹר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, דְּמָצָא הַכֹּל מוּכָן לְפָנָיו. וּכְשֵׁם שֶׁהוּא בְּגַשְׁמִיּוּת כֵּן הוּא גַּם בְּרוּחָנִיּוּת דְּהַכֹּל מוּכָן לְפָנָיו, דְּכָל הַגִּלּוּיִים וְהָאוֹרוֹת שֶׁלְּמַעְלָה הִנֵּה הַכֹּל הוּא בִּשְׁבִיל נִשְׁמַת הָאָדָם, שֶׁיּוּכַל

---

6) הובא בלקוטי תורה להאריז"ל ריש פרשת בראשית. עץ חיים שער הכללים פרק י ופרק יג. שם שער הנסירה. שם שער לד פרק ב. פרי עץ חיים שער הקריאת שמע פרק כא. שער העמידה פרק טז. שער ראש השנה פרק א ופרק ו. במקומות המקבילים בשער הכוונות ובסידור האריז"ל, ועוד.

הביאור על פי דא"ח [=דברי אלקים חיים - תורת החסידות] ראה תורה אור [מאמר] דיבור המתחיל אברהם לא ידענו. לקוטי תורה תבוא [מאמר] דיבור המתחיל ענין ראש השנה ויום הכיפורים. שם דרושים ליום הכיפורים סוף [מאמר] דיבור המתחיל שבת שבתון. שם קיצור על פסוק ביום השמיני עצרת כו' ובכל המועדים. המאמרים דשבת פרשת לך וירא חיי בהמשך ראש השנה עת"ר. ועוד.

לְמַלֹּאת עִנְיַן וְכַוָּנַת הַבְּרִיאָה, דְּזֶהוּ עִנְיַן "מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ", שֶׁהוּא עִנְיַן הַשְׁבֵּעַ[7], שֶׁמַּשְׁבִּיעִין וְנוֹתְנִין לוֹ הַיְכֹלֶת לִפְעֹל הַבְּרוּר וְהַזִּכּוּךְ הֵן בְּעַצְמוֹ וְהֵן בְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם. וְלָזֹאת אַל יִפֹּל לֵב הָאָדָם עָלָיו, דְּמִי שֶׁיּוֹדֵעַ וּמַכִּיר בְּמַהוּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ וְרוֹאֶה כִּי בְּרָע הוּא רַחֲמָנָא לִצְּלָן, אֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ, הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁהוּא חָמְרִי וְטִבְעִי, הִנֵּה הוּא מְסִיתוֹ וּמְפַתֶּה אוֹתוֹ (וְלִפְעָמִים גַּם פּוֹעֵל עָלָיו חַס וְשָׁלוֹם, כְּפִי שֶׁיָּדוּעַ לוֹ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ) עַל עִנְיָנִים רָעִים רַחֲמָנָא לִצְּלָן, הִנֵּה צָרִיךְ לָדַעַת כִּי בֶּאֱמֶת יֵשׁ לוֹ כֹּחוֹת עַל זֶה, לְבָרְרוֹ וּלְזַכְּכוֹ וּלְהָפְכוֹ מִמַּהוּת לְמַהוּת מַמָּשׁ, וּכְמַאֲמַר "לְפוּם גַּמְלָא שִׁיחְנָא"[8], דְּמִי שֶׁגּוּפוֹ עַב, וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ גַּס בְּיוֹתֵר, הִנֵּה בְּהֶכְרֵחַ שֶׁגַּם הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁלּוֹ גָּבוֹהַּ בְּמַעֲלָה וְתִגְבֹּרֶת כֹּחַ בְּיוֹתֵר, אֲשֶׁר בִּיכָלְתּוֹ לִפְעֹל גַּם עַל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית גַּס כָּזֶה. וְזֶהוּ עִנְיַן הַנְּסִירָה בָּעֲבוֹדָה, לְשַׁבֵּר חָמְרִיּוּת וְגַסּוּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְלִפְעֹל בֵּרוּר וְזִכּוּךְ גּוּפוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִנֵּה "וְתוֹרָה אוֹר", שֶׁמְּאִירָה נַפְשׁוֹ וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, וּבָזֶה הִנֵּה פּוֹעֵל (עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בַּעֲבוֹדָה תְּמִידִית) כִּי גַּם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יָבוֹא לֶאֱהֹב אֶת הַוְיָ', שֶׁבָּזֶה נִשְׁלָם הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה דְּנִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים.

קצור. יַמְשִׁיךְ דְּכָל אֶחָד מִישְׂרָאֵל הוּא בַּעַל חוֹב לְקַיֵּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת וּלְהָאִיר חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, וּלְפוּם גַּמְלָא שִׁיחְנָא. וּצְרִיכָה לִהְיוֹת נְסִירָה, שְׁבִירַת חָמְרִיּוּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְאַחַר כָּךְ "וְתוֹרָה אוֹר".

ח"י אלול, תש"ט

7) ראה קונטרס ומעין מאמר יג. ספר המאמרים - אידיש [מאמר] דיבור המתחיל אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא פרק ה.

8) ראה ספר קיצורים והערות לתניא עמוד נז ועמוד סה. קונטרס ומעין מאמר יד. [מאמר] דיבור המתחיל ועשית חג שבועות תרח"ץ.

ח. לפי (כח) הגמל - (כך) המשאוי (שנותנים עליו).

לקוטי דיבורים

בעבר היו זקני החסידים מקרבים את האברכים בקירוב פנימי, אהבו באמת את האברך, ראו את חסרונותיו והבינו את מעלותיו, ועזרו לו לצאת מהבוץ ולהתייצב במקום אורה, אך האברכים ידעו שצריכה להיות להם דרך ארץ.

הדרך ארץ החסידית בימים עברו היתה בביטול פנימי, הרגישו במעלתו של החסיד הקשיש ובקטנונית העצמית, על כל צעד ושעל למדו כיצד להיפטר ממומי בני אדם וכיצד לוקחים עצמם בידים להתעלות להיות בן אדם, ומזמן לזמן עלו והתעלו יותר ויותר.

המתוועד החסידי העניק את הלחלוחית והדביקות הנכונות, הוא נתן דברים כאלה בסור מרע ועשה טוב שאינם נכללים בענין של מצוה והיפוכה אלא נכללים בספירה עליונה יותר, כלומר שדקות דדקות של מדה לא טובה היא גם כן רע, וכאשר מקיימים מצוה כתיקונה בהידור זה גם כן עדיין לא טוב באמת, וכך נעשה על ידי כל הלבנים, אותיות התורה ואותיות החסידות, בנין חזק באמת.

אלא, כמו במשל הרי אם הבנין רטוב, אם החומר המדביק את הלבנים לא התייבש - אין זה בית מושב. כך הדבר גם בעבודה, לחלוחית כשלעצמה איננה עבודה, בהתוועדויות בלבד לא יכולים לצאת ידי חובה, צריכים להתייגע וללמוד, צריכים ללמוד חסידות, צריכים להתייגע בתפלה, והתייבשות החומר באה על ידי מרירות, אלא שצריכה להיות מזיגה נכונה בין קו המרירות לבין קו השמחה וכו', צריכה להיות עבודה בכוח עצמו, כמו שכללות ענין הצמצום הראשון כוונתו בשביל הגילוי כך בכל אחד ואחד בפרט הכוונה היא שיהיה גילוי האור על ידי עבודה בכוח עצמו.

הייתי רוצה שכל אחד ואחד מהתמימים שרוצה להיות מתלמידינו ורוצה לזכות שיאיר עליו אור רבותינו הקדושים - ילמד שעה אחת מכ"ד שעות היממה בחבורה עם עוד אחד בכל יום בקביעות. רצונם של הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים הוא שלכל אחד יהיה חבר ותלמיד, תורת החסידות תובעת שעל כל אחד לדעת שמוטל עליו חוב שיהיה לו חבר וליצור לעצמו חבר.

בהתוועדות חסידית אחת, אמר אחד: על תורה כתוב[22] "דרכיה דרכי נועם כו'", הסדר שבתורה קדוש כמו התורה עצמה, הציווי הראשון הוא "פרו ורבו", המדה הטובה הראשונה היא שיהודי אחד צריך לרצות שיהיה עוד יהודי.

כל יהודי, גם הפשוט ביותר שאינו יודע ללמוד הרבה,

22) משלי ג, יז.

יכול בעזה"י לפעול הרבה בהרבצת התורה וחיזוק היהדות, יצא לנו לדבר על כך כמה פעמים בארוכה, שגם יהודים פשוטים ביותר הביאו לנו ישיבות גדולות וגאוני ישראל, ובמיוחד יהודים חסידים הנמצאים מזמן לזמן בחנות של בושם - הרי בודאי שכל אחד יכול בעזה"י לפעול רבות.

ישנם כאלה שאומרים שאין להם סביבה, אין עם מי לדבר אימרה חמה. כיצד הם לא מתביישים לומר כך, הם יושבים בע"ה במדינה שאין בה ב"ה מניעות על לימוד התורה, כיצד איפוא אין לו סביבה, הרי זו הוראה שהוא לא קיים כלל.

ידידינו אנ"ש בכלל ותלמידי התמימים בפרט שוכחים שעל כל אחד מהם להיות משפיע, הוא צריך ומוכרח להשפיע על הזולת, כלומר לא רק בהנהגתו העצמית הן בתפלה וקביעות עתים לתורה והן במדותיו לדרוש בטובת זולתו, אלא מן ההכרח גם שכל אחד יחפש ויתמסר לכך כיצד להשפיע על הזולת, לקרבו לתפלה, לתורה ולמדות טובות.

צריכים להשפיע על הסביבה וליצור סביבה, לא להיות מושפע מהסביבה הבעל־בתית הפשוטה, ואלה האומרים שאין להם סביבה שיוכלו לומר שם אימרה חמה, הרי זו הוראה ש"הוא" לא קיים, הוא איננו כפי שצריך להיות.

הדעה והמבט שחסרה סביבה, אינם מפני שזה חסרון בחינוך או ביסוד העבודה, החינוך והיסוד הם טובים, אלא שחסר הסדר בעבודה. חסידות תובעת לראות את המעלה ואת החסרון, אלא שאת החסרון על האדם לראות בעצמו ואת המעלה בזולת. אך כשהעבודה היא בלתי מסודרת רואים אז את המעלה בעצמו ואת החסרון בזולת, והרפואה לכך היא התוועדות חסידית.

צריך להיות הענין של פרוטה לפורטה בגשמיות, והנה רואים אנו שיכול להיות עשיר גדול בעל בתים גדולים ושלא יהיה לו ללחם. לחנות לא יכולים להביא בתים, ללחם זקוקים למטבע מזומנת, כך גם ברוחניות, יכולים ללמוד תורת הנגלה וחסידות, ושלא יהיה פרוטה לפורטה במה ללכת ברחוב, להיות סור מרע, עוצם עיניו מראות ברע ואוטם אזניו משמוע, ולראות מה שצריך לראות ולשמוע מה שצריכים לשמוע.

י"ב וי"ג תמוז, תרצ"א

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הריי"צ – תרצ"ט

יח. בחג השבועות האחרון בקשו החסידים דעיר נעזשין את הרמ"ש שיחזור לפניהם איזה מאמר ממאמרי כ"ק רבינו האמצעי שאמר בחג השבועות.

ויחזור הרמ"ש לפניהם שלשה מאמרים וביום השני לפנות ערב אמר הרמ"ש:

כתיב[37] וקדשת[ם] את שנת החמשים שנה כו' יובל הוא שנת החמשים שנה כו' בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו. ארבעים ותשע שנים, מחג השבועות תקע"ו עד חג השבועות הזה, עבדתי בכהונת משמרתי אשר כבדני כ"ק רבינו האמצעי.

בחג השבועות הזה נתקדש שנת החמשים אשר עליו נאמר תשובו איש אל אחוזתו יעדער קערט זיך אום צו דעם באַ וואָס ער האַלט, ער איז זיכער אַז אויף שבת וועט ער זיין ביין רבין און הערן חסידות, זאָל מען אים ניט מעכב זיין, אדרבא משתדל זיין זיך צו גורם זיין אים עונג שבת.

---

37) בהר כה, י־יא. שם, יג.

אגרות קודש

ב"ה ג' כ"ג מנ"א

ידידי הר"י שי'

שלום וברכה

מכ' מי"ח לח"ז קבלתי במועדו, ומאחר שאינך מזכיר מהענינים אשר מסרתי ע"י חתני רממ"ה שי' בטח עוד לא ראיתיו.

בדבר דירה, הנה מהידיעות בעתוני' אינני יודע אם יכול להיות מזה הצעה נכונה, ונחוץ הי' להשיג סרסורים טובים וחרוצים, ומחכה הנני ימים אלו על ידיעות בזה.

ע"ד קראקא . . . הייתי מכריע יותר להתלמיד מר מרדכי שי'.

ובגוף ועצם נסיעתו צריך להיות שלא בגלוי כלל, כ"א שנוסע הוא באיזה ענין פרטי, אבל ההתעסקות שלו צריכה להיות בחריצות ובהנחה אפגעבין זיך אויף דעם, והוא בעצמו צריך לידע על ברור כוונת השליחות. והוא זה, אומרים אשר בשם יש בחורים לומדים גדולים ויראי אלקים (ולזה דרוש שלא יהיו טפשים, וטוב יותר שיהיו גם קלוגע ובעלי כשרון) המבוקש הוא לבד זאת אשר במשך ימי שבתו שמה ילמוד חסידות לפני האברכים שי' אשר שם (המתאספים במעונו של ידידנו ר' מיכאל שי' זעליגסאן) הן בעל פה והן בפנים כפי אשר הם רגילים יותר, וצריך לעוררם לבוא אל הלימוד (והוא יעיין תחלה הדק היטיב מה שעליו ללמוד לפניהם בפנים ולסדרו בסדר טוב ובשפה ברורה, והן מה שיחזור בע"פ, ובעת לימודו וחזירתו ישתדל לדבר בשפה ברורה ובמתינות). ישתדל לבוא במגע עם בחורים הלומדי' בהישיבות ובהשטיבלעך, כמובן תחלת הדיבור יהי' בנגלה (וגם זה יהיו ענינים מסודרים דורך ריידין א זאך אין לערנען, אבער עס זאל זאיין גירעט) ובשיחתו יבאר ענין רוחה של ישיבת תו"ת ומטרתה בלימוד הנגלה וחסידות, ואיך כי לימוד החסידות מעורר כחות פנימי' בשקידה בתורה ונועם ביראת שמים ואהבת השי"ת ע"י התבוננות כו' ובתוך דיבורו יחזור לפניהם קטעי מאמרים לא מאמר שלם כ"א איזה קטע, ויבאר אותו כפי הבנתו.

ישתדל ע"י האברכים שי' שלנו הנ"ל אשר יוכל לחזור חסידות באיזה בתי כנסיות, כמובן אשר ילקוט מאמרים בלתי ארוכים ועניני עבודה, אבל שיהי' בהם גם עניני השכלה, אבל מאלו שביכולתם לקבל (כמו המאמרי' דפאסטאוו, ראקשיק) וגם זה מספיק חצי או שליש מאמר.

ישתדל לבחון את הבחורים הלומדי' ולידע אותם היטיב הן בלימודם והן בכשרונותיהם, ובמשך שני שבועות בערך יוכל להכיר בודאי איזה עשיריות תלמידים בעלי כשרון, והוא יודיע לך מכל אשר נעשה בשם ואתה תשיב לו מה שעליו לעשות הלאה.

אבל המכוון כללי צריך לדעת מראש, והוא מה שהמכוון הוא אשר יפעול בחכ' ומועצות אז עס זאל ערין בא זיי א חשק ורצון קומען לווארשא על משך איזה זמן (ודבר זה הנני מוסר על דעתך אם להגיד לו עכשיו או לכתוב אח"כ, ובכל אופן יהי' זה ביחוד נוסף על כלליות הענין של מטרת הנסיעה סוד גמור).

ויכתוב לך בפרטיות ממהותם של כאו"א ואס ער ועט דערקענען ואס ער קאן ערין שייך להכוונה הנ"ל, ויהי' לו אדרעס אשר מכתביך יגיעו לידו ממש.

ואם מוסכם הוא על הנסיעה הנני מסכים שיעלה עד 125 זלט, וחלק מזה תוכל לתת לו. כן תכתוב מכ' משמי לידידינו הגביר החסיד ר' מיכאל שי' זעליגסאן כאשר תלמידינו היקר ר' מרדכי שי' נוסע למחנם לרגלי ענינו הפרטי בבקשה לקרבו כי הוא בעל חושים כו' ואגב [רצו] ממנו אשר במשך היותו שמה ילמוד כו'.

ידידך המברכך

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך ג

פרק ה משנה כב

הוּא הָיָה אוֹמֵר, בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר לַמִּשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לַמִּצְוֹת, בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לַתַּלְמוּד, בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה, בֶּן עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף, בֶּן שְׁלֹשִׁים לַכֹּחַ, בֶּן אַרְבָּעִים לַבִּינָה, בֶּן חֲמִשִּׁים לָעֵצָה, בֶּן שִׁשִּׁים לַזִּקְנָה, בֶּן שִׁבְעִים לַשֵּׂיבָה, בֶּן שְׁמוֹנִים לַגְּבוּרָה, בֶּן תִּשְׁעִים לָשׂוּחַ, בֶּן מֵאָה כְּאִלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם:

נקודות משיחת קודש

"דכתיב איש או אשה אשר יעשו מכל חטאות האדם וגו' ואין קרוי איש עד שהוא בן שלוש־עשרה וכדאשכחן התם ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה ואז היה לוי בן שלוש־עשרה שנה" - רש"י.

מכיון שכל עניני התורה הם בדיוק מוחלט, יש לתמוה אם־כן, כיצד יתכן שענין כל־כך עיקרי ביהדות - זמן קבלת עול המצוות וזמן כניסת היצר טוב[1], נלמד דוקא מ"ויקחו.. איש חרבו", הנהגה בלתי רצויה, וכפי שהוכיחם יעקב אביהם קודם פטירתו[2] "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם"?

בהכרח לומר כי יש גם ענין חיובי במעשה זה של שמעון ולוי, וכמובן מדברי המדרש[3] על הפסוק "כי באפם הרגו איש" - "שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד". מזה מובן שהדבר לא היה מנוגד לרצון העליון, שאם לא כן מה הקשר בין פעולתם לבין העובדה ש"לפני הקב"ה חשובים הם כאיש אחד"!

נמצא אפוא שתוכחתו של יעקב לא היתה מכוונת לעצם החלטתם לפעול, שבמהות הענין היתה חיובית, אלא על האופן בו הם פעלו - אופן הענישה שלהם נעשה בצורה שגרמה לחילול ה' (עכרתם אותי להבאישני"[4]).

ואכן בגמרא[5] מבואר הענין החיובי שבמעשיהם, שזו היתה קנאות של קדושה דוגמת פינחס שקינא את קנאת ה' במעשהו לזמרי בן סלוא. ואדרבה, פעולתם של שמעון ולוי היוותה דוגמה לפינחס "שקינא במעשה דינה דכתיב "הכזונה יעשה את אחותנו"[6].

זוהי ההוראה לכל יהודי בקבלתו עול מצוות: כאשר הוא עומד בפני נסיון של חטא, שהרי על כל עבירות התורה נאמר[7] "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם"; כיון שעל־ידי עבירות נעשים "נפרדים" מהקב"ה (רחמנא־ליצלן) בדוגמת זונה שנאסרת על בעלה[8] - בכל ענין כזה צריך אדם להעמיד את עצמו באופן של מסירות־נפש, למעלה מכל מדידה והגבלה וזהו אכן ה"יסוד" לקבלת עול מצוות.

אחרי ההקדמה של מסירות נפש זו מתחילה העבודה באופן של "איש" - על־פי טעם ודעת (אבל היסוד הוא, כאמור, מסירות־נפש של קדושה).

(לקוטי־שיחות, כרך ה, עמ' 150)

מדוע אם־כן נהגו בדורות האחרונים להתחיל ללמוד גמרא עם נערים, כמה שנים לפני הגיעם לגיל חמש־עשרה.

ניתן להסביר זאת על־פי דברי רבינו הזקן[9], שעבודת ה' בתורה ומצוות מיוסדת על ענין "רצוא ושוב" (העלאה והתכללות באלוקות, ולאחר מכן המשכת אלוקות למטה).

בלימוד התורה מתבטאת עבודת ה"רצוא ושוב" בלימוד באופן של "פלפולא דאורייתא" - שזהו לימוד הגמרא - שבו מתייגע השכל בהעלאת סברות לכאן ולכאן, בקושיות ותירוצים; ולאחר שתורצה קושייתו, מתבונן הוא ומעמיק יותר בהענין ומתעוררת אצלו קושיא חדשה, וכן הלאה.

מעלה זו של "רצוא ושוב" בלימוד התורה נתגלתה במיוחד בדורות האחרונים, הסמוכים לגאולה העתידה; כי במשך הדורות שבהם התקרבנו יותר ויותר אל הגאולה נתגלו הרבה ענינים שהם בדוגמת הגילויים שיהיו לעתיד לבוא ובכלל זה שלימות בלימוד התורה, כולל "פלפולא דאורייתא". ולכן דוקא בדורות האחרונים מתחילים ללמוד גמרא עם נערים אפילו לפני גיל חמש עשרה.

(ספר־השיחות התש"נ, עמ' 357)

יש הבדל משמעותי בין עבודת האדם קודם הגיעו לגיל עשרים לעבודתו לאחר גיל עשרים:

עד גיל עשרים עיקר עבודתו היא בלימוד התורה - "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לגמרא". כאשר האדם עסוק בלימוד, עיקר עבודתו היא עם עצמו[10].

זאת ועוד: לצורך לימוד התורה בהבנה ובהעמקה, ישנה מעלה בהתבודדות של האדם ובהתנתקותו מהעולם.

אך בהגיעו לגיל עשרים, אומרת המשנה - "בן עשרים לרדוף"; מ"בן עשרים שנה ומעלה" נקרא האדם "יוצא צבא" ועליו לצאת החוצה ו"לכבוש" את העולם, באופן ד"פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה"[11]. על־ידי זה "עושים" את העולם דירה לה' יתברך.

(לקוטי־שיחות, כרך ד, עמ' 1021)

---

1) קהלת רבה על הפסוק ד, יג. 2) ויחי מט, ה. 3) בראשית רבה צט, ז. 4) וישלח לד ל. 5) סנהדרין פב, ב. 6) רש"י סנהדרין שם. 7) שלח טו, לט. 8) ראה לקוטי תורה קורח נג, ג. 9) לקוטי תורה חוקת נו, א. 10) ראה מאמרי חז"ל (עירובין נד, א) בצורך שיש לעבודת האדם עם עצמו כדי ללמוד תורה. 11) בראשית א, כח.

פרק ב הלכה א

הַמִּזְבֵּחַ, מְקוֹמוֹ מְכֻוָּן בְּיוֹתֵר; וְאֵין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל". וּבַמִּזְבֵּחַ נֶעֱקַד יִצְחָק אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה", וְנֶאֱמַר: "וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת" (מלכים א ז) "בְּהַר הַמּוֹרִיָּה" (דברי הימים ב ג, א).

נקודות משיחות קודש

אמרה תורה: "והיה המקום אשר יבחר וגו' (שהוא "בית הבחירה בירושלים") שמה תביאו וגו' עולותיכם וזבחיכם גו'". מהלשון "אשר יבחר ד'" - משמע שמעלתו של המקום הוא רק בחירתו של הקב"ה במקום זה. אבל לפני בחירת הקב"ה - היה אפשר לבחור במקום אחר, שמקום זה לא היתה בו שום מעלה מיוחדת לגבי מקומות אחרים.

אבל הרמב"ם כתב בהלכות בית הבחירה: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר: "זה מזבח לעולה לישראל"", וחשיב לאחר זה כמה וכמה מעלות של מקום זה קודם שנבחר - שבפשטות הכוונה בזה היא שזה ש"מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם" הוא מפני שהוא המקום שבו הקריבו אברהם, נח וכו' את קרבנותיהם (שכל זה היה מקודם, לפני בחירת הקב"ה).

וצריך להבין: מהפסוק "המקום אשר יבחר ד' וגו' שמה תביאו" משמע שמעלת מקום זה הוא מחמת "יבחר ד'" - בחירת הקב"ה במקום זה. ומדברי הרמב"ם משמע שמעלתו של המקום הוא מפני מעלה שהיתה מימות אדם הראשון, ולכן "מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו"!

אבל כד דייקת שפיר מוכח שגם הרמב"ם בהל' בית הבחירה סובר שזה ש"מקומו מכוון ביותר" אינו מחמת שהקריבו שם קרבנות לפני זה, אלא הוא רק מחמת בחירת הקב"ה: שהרי בהלכה א', בה הרמב"ם אומר כי "המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם", הוא מביא את הפסוק "זה מזבח לעולה לישראל" - שנאמר לאחר בחירת המקום, ואין זה מחמת המעלות שהוא עתיד למנות בהלכה שלאחר זה?

יש לומר הבאור בזה: זה שאדם הראשון וכו' הביאו קרבנות במקום זה דווקא, הוא מפני שידעו בנבואה שזהו "המקום אשר יבחר ד'" (בעתיד). בסגנון אחר: לא שבחירת הקב"ה במקום זה היא מסובב מזה שכבר הקריבו שם קרבנות קודם לזה, אלא להיפך: זה שהקריבו קרבנות במקום זה דווקא הוא מחמת זה שהם ידעו בנבואה שהקב"ה יבחר במקום זה.

ויש לומר שבזה שהרמב"ם מביא גם את המעלות של מקום המזבח, מתורץ למה "ואין משנין אותו ממקומו לעולם" - הן אמת שזהו "המקום אשר יבחר ד'", אבל הרי עדיין אין זה ראיה גמורה שעל ידי זה נשללה האפשרות לשנות למקום אחר! מטעם זה מביא הרמב"ם ראיה שבנדון זה הבחירה היא באופן שהיא שללה מקומות אחרים, שלכן אדם הראשון וכו' בנו מזבחותיהם דווקא במקום זה: שכן אם בחירת הקב"ה לא שללה מקומות אחרים, למה דייקו כולם להביא קרבנותיהם רק במקום זה! משמע מזה, שמחמת בחירת הקב"ה נשללו מקומות אחרים, ולכן כשבאים להקריב קרבן במקום מסויים הרי זה רק ב"מקומו מכוון ביותר" - בהר המוריה עצמו.

(לקוטי שיחות חלק י"ט, שיחה ב לפר' ראה)

קנח מתוך 'המקדש' – תאור בית המקדש השני לפי שיטת הרמב"ם מאת הרב לבנוני

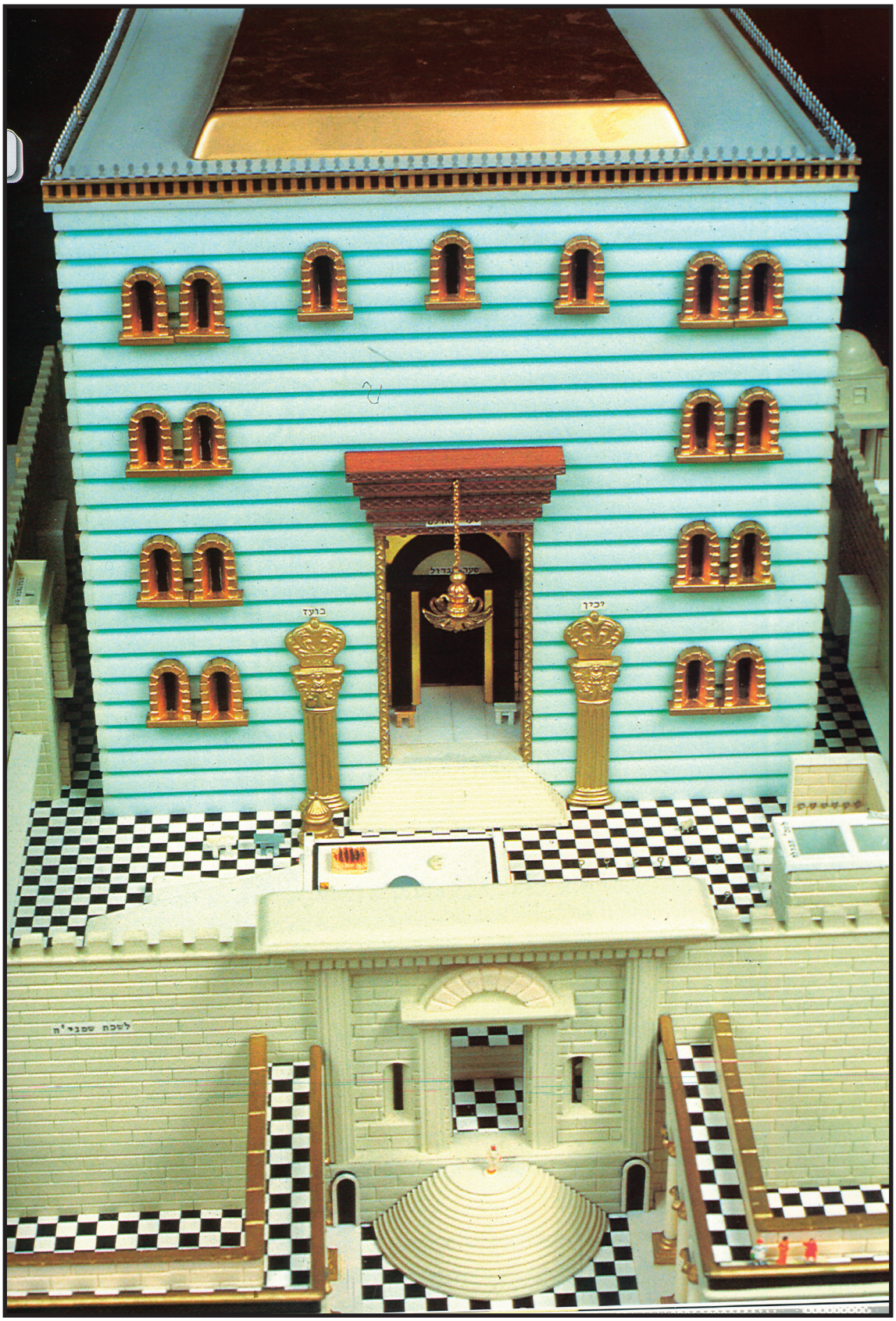

פרשת עקב

ז יב וְהָיָה | עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה
וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ
אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ:
יג וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־
אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ
וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ
לָתֶת לָךְ: יד בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ
עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ: טו וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ
כָּל־חֳלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא
יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ: טז וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־
הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ
עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא
לָךְ: **ס** יז כִּי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם: יח לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר
תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וּלְכָל־
מִצְרָיִם: יט הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת
וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר
הוֹצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם: כ וְגַם אֶת־
הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֹבֵד
הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ: כא לֹא תַעֲרֹץ
מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא:
(לוי) כב וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ
מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ
חַיַּת הַשָּׂדֶה: כג וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם
מְהוּמָה גְדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם: כד וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ
וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־יִתְיַצֵּב
אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם: כה פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם
תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם
וְלָקַחְתָּ לְךָ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
הוּא: כו וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם
כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ | תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב | תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי־חֵרֶם
הוּא: **פ ח** א כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם
וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם:
ב וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ
לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר כתיב מצותו
קרי מִצְוֹתָיו אִם־לֹא: ג וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־
הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן
הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי
עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהוָה יִחְיֶה הָאָדָם: (ישראל)
ד שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא בָצֵקָה זֶה
אַרְבָּעִים שָׁנָה: ה וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר
אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ: ו וְשָׁמַרְתָּ
אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְיִרְאָה
אֹתוֹ: ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה
אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים בַּבִּקְעָה
וּבָהָר: ח אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן
אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ: ט אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת
תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר
אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת: י וְאָכַלְתָּ
וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה
אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ:

נקודות משיחות קודש (לקוטי שיחות טז עמ' 179)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

משֶׁה רַבֵּנוּ תִּקֵּן אֶת בִּרְכַּת "הַזָּן" עַל יְרִידַת הַמָּן. וְתָמוּהַּ, כֵּיצַד אָנוּ מְבָרְכִים נִסָּח זֶה עַל לֶחֶם מִן הָאָרֶץ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלֶּחֶם מִן הָאָרֶץ הוּא לַאֲמִתּוֹ שֶׁל דָּבָר רַק לְבוּשׁ לְשֹׁרֶשׁ הַמָּזוֹן, שֶׁהוּא 'לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם'. יְהוּדִי מַכִּיר אֶת הָאֱמֶת, שֶׁמְּזוֹנוֹ אֵינֶנּוּ תָּלוּי בַּהֲכָנָתוֹ וּבִמְלַאכְתּוֹ, וַאֲפִלּוּ לֹא בִּלְבוּשֵׁי הַטֶּבַע בְּתוֹר כְּלִי לְבִרְכַּת ה', אֶלָּא זֶהוּ אַךְ וְרַק 'לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם'.

שני יא הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לִבְלִתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוְּךָ הַיּוֹם: יב פֶּן־תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים טֹבִים
תִּבְנֶה וְיָשָׁבְתָּ: יג וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן וְכֶסֶף וְזָהָב
יִרְבֶּה־לָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ יִרְבֶּה: יד וְרָם לְבָבֶךָ
וְשָׁכַחְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים: טו הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר | הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא
נָחָשׁ | שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין־מָיִם

הַמּוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ: טז הַמַּאֲכִלְךָ מָן
בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עַנֹּתְךָ
וּלְמַעַן נַסֹּתֶךָ לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ: יז וְאָמַרְתָּ
בִּלְבָבֶךָ כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת־הַחַיִל הַזֶּה:
יח וְזָכַרְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן לְךָ כֹּחַ
לַעֲשׂוֹת חָיִל לְמַעַן הָקִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע
לַאֲבֹתֶיךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: פ יט וְהָיָה אִם־שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וַעֲבַדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הֵעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם כִּי
אָבֹד תֹּאבֵדוּן: כ כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם
כֵּן תֹּאבֵדוּן עֵקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: פ ט א שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם
אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ
עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם: ב עַם־גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי
עֲנָקִים אֲשֶׁר אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ מִי יִתְיַצֵּב
לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק: ג וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
הוּא־הָעֹבֵר לְפָנֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא יַשְׁמִידֵם וְהוּא
יַכְנִיעֵם לְפָנֶיךָ וְהוֹרַשְׁתָּם וְהַאֲבַדְתָּם מַהֵר כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה לָךְ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש טז עמ׳ קז)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

נוֹהֲגִים כָּאן, שֶׁסָּמוּךְ לְסִיּוּם הַהִתְוַעֲדוּת מַכְרִיזִים שֶׁכָּל אֵלּוּ שֶׁאָכְלוּ כְּשִׂעוּר, בֶּטַח יְבָרְכוּ אֶת הַבְּרָכָה שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בָּהּ. וְכִמְדֻמֶּה שֶׁמּוּבָא בִּסְפָרִים, שֶׁהָרַמָ״א וּגְדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל נָהֲגוּ לְהַכְרִיז בְּכִגּוֹן דָּא [כָּתַב בְּסֵפֶר שְׁאֵילַת שָׁלוֹם לִשְׁאֵילְתּוֹת: ״הַמּוֹן הָעָם מְקַלִּים . . גַּם מִקְצָת בַּעֲלֵי תּוֹרָה וִירֵאֵי ה׳ נִכְשָׁלִים . . וּמִצְוָה עַל כָּל אֶחָד מֵהַמְסֻבִּין לִהְיוֹת כְּזְרִיז וּמַזְכִּיר לַחֲבֵרוֹ טֶרֶם יִשְׁכַּח וְיֵלֵךְ לוֹ״].

שלישי ד אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבֶךָ בַּהֲדֹף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֹתָם | מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי יְהוָה
לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
יְהוָה מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ: ה לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר
לְבָבְךָ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצָם כִּי בְּרִשְׁעַת |
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן
הָקִים אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: ו וְיָדַעְתָּ כִּי לֹא
בְצִדְקָתְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה: ז זְכֹר
אַל־תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יָצָאתָ | מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־
יְהוָה: ח וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנַּף יְהוָה
בָּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם: ט בַּעֲלֹתִי הָהָרָה לָקַחַת
לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה
עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה
לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי: י וַיִּתֵּן יְהוָה
אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע
אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל: יא וַיְהִי מִקֵּץ
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלַי
אֶת־שְׁנֵי לֻחֹת הָאֲבָנִים לֻחוֹת הַבְּרִית: יב וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד מַהֵר מִזֶּה כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר
הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם
עָשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר
רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא:
יד הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת
הַשָּׁמָיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־עָצוּם וָרָב מִמֶּנּוּ:
טו וָאֵפֶן וָאֵרֶד מִן־הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי
לוּחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדָי: טז וָאֵרֶא וְהִנֵּה
חָטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֵגֶל
מַסֵּכָה סַרְתֶּם מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
אֶתְכֶם: יז וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל
שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם: יח וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה
כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא
אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר
חָטָאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ: יט כִּי
יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר קָצַף יְהוָה עֲלֵיכֶם
לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם
הַהִוא: כ וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ
וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא: כא וְאֶת־
חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֵגֶל לָקַחְתִּי
וָאֶשְׂרֹף אֹתוֹ | בָּאֵשׁ וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד

אֲשֶׁר־דַּק לְעָפָר וָאַשְׁלִךְ אֶת־עֲפָרוֹ אֶל־הַנַּחַל הַיֹּרֵד
מִן־הָהָר: כב וּבְתַבְעֵרָה וּבְמַסָּה וּבְקִבְרֹת הַתַּאֲוָה
מַקְצִפִים הֱיִיתֶם אֶת־יְהוָה: כג וּבִשְׁלֹחַ יְהוָה אֶתְכֶם
מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לֵאמֹר עֲלוּ וִרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָתַתִּי לָכֶם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא
הֶאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ: כד מַמְרִים
הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעְתִּי אֶתְכֶם: כה וָאֶתְנַפַּל
לִפְנֵי יְהוָה אֵת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים
הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפָּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד
אֶתְכֶם: כו וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
אַל־תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגָדְלֶךָ
אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה: כז זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם
הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ: כח פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ
אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יֻכֹלֶת יְהוָה לַהֲבִיאָם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם וּמִשִּׂנְאָתוֹ אוֹתָם
הוֹצִיאָם לַהֲמִתָם בַּמִּדְבָּר: כט וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ
אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 183)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

"צְרִיכִים אָנוּ לְהַזְכִּיר (בְּבוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם) מַלְכוּת שָׁמַיִם וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ . . וְאֵין נִגְאָלִין עַד שֶׁיִּתְרַדּוּ וְיִתְבְּעוּ שְׁלָשְׁתָּן" (בית יוסף). הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ לִתְבֹּעַ אֶת הַגְּאוּלָה, וּתְבִיעָה זוֹ מְקָרֶבֶת אוֹתָהּ, כִּי "אֲפִלּוּ אֵין בְּיַד יִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַקִּוּוּי, כְּדַאי הֵם לַגְּאֻלָּה בִּשְׂכַר הַקִּוּוּי". וְכָתַב הַחִיד"א: "אֶת צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַצְמִיחַ . . (וְכִי תֵּימָא שֶׁאֵין לָנוּ זְכוּת, מִכָּל מָקוֹם תַּצְמִיחַ) כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ".

רביעי י א בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי פְּסָל־לְךָ
שְׁנֵי־לוּחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַעֲלֵה אֵלַי הָהָרָה
וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ: ב וְאֶכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר
שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן: ג וָאַעַשׂ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים
וָאֶפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וָאַעַל הָהָרָה
וּשְׁנֵי הַלֻּחֹת בְּיָדִי: ד וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת כַּמִּכְתָּב
הָרִאשׁוֹן אֵת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֲלֵיכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל וַיִּתְּנֵם יְהוָה
אֵלָי: ה וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וָאָשִׂם אֶת־הַלֻּחֹת
בָּאָרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיִּהְיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה:
ו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם
מֵת אַהֲרֹן וַיִּקָּבֵר שָׁם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַּחְתָּיו:
ז מִשָּׁם נָסְעוּ הַגִּדְגֹּדָה וּמִן־הַגִּדְגֹּדָה יָטְבָתָה אֶרֶץ
נַחֲלֵי־מָיִם: ח בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט
הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לַעֲמֹד לִפְנֵי
יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
ט עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־אֶחָיו יְהוָה
הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לוֹ: י וְאָנֹכִי
עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא
לֹא־אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתֶךָ: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם
לֶךְ לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וְיָבֹאוּ וְיִרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 576)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

"כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקָּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה". יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוָּיָ". מְלֵאָה – שְׁלֵמוּת הַמְקַבֵּל, מַלְכוּת. פְּתוּחָה – מַשְׁפִּיעַ, ז"א. קָדוֹשָׁה - חָכְמָה. רְחָבָה – בִּינָה.

חמישי יב וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל
מֵעִמָּךְ כִּי אִם־לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת
בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: יג לִשְׁמֹר אֶת־
מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
לְטוֹב לָךְ: יד הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי
הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ: טו רַק בַּאֲבֹתֶיךָ
חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם
בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה: טז וּמַלְתֶּם אֵת
עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד: יז כִּי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל
הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח
שֹׁחַד: יח עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר
לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה: יט וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר
כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: כ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

תִּירָא אֹתוֹ תַּעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ:
כא הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ
אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ
עֵינֶיךָ: כב בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה
וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:
יא א וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ
וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים: ב וִידַעְתֶּם
הַיּוֹם כִּי | לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר
לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־
יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה: ג וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־
מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ: ד וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם
לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־
פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם
הַזֶּה: ה וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם עַד־
הַמָּקוֹם הַזֶּה: ו וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי
אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ
וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל־
הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל: ז כִּי
עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר
עָשָׂה: ח וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֱזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ט וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ
יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם
לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 9)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

"כְּמוֹ שֶׁבֵּרַךְ אֶת אֲבוֹתֵנוּ . . בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל". **כֹּל - רוֹמֵז לַחֲמִשָּׁה** הַסְפִּירוֹת מֵחֶסֶד עַד הוֹד (הַכּוֹלְלוֹת אֶת כָּל הַסְּפִירוֹת), כְּפִי שֶׁהֵן בִּשְׁלֵמוּת, כָּל אַחַת כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר, בְּגִימַטְרִיָּא כ"ל (50). **בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל** - שְׁלֵמוּת זוֹ נִמְשֶׁכֶת בְּכָל שְׁלֹשֶׁת הַקָּוִים (בַּכֹּל אַבְרָהָם, מִכֹּל יִצְחָק, כֹּל יַעֲקֹב), הַכּוֹלְלִים אֶת כָּל הַפְּרָטִים. וְכָל יְהוּדִי מְקַבֵּל שְׁלֵמוּת זוֹ ("כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ"), כִּי הוּא יוֹרֵשׁ שֶׁל הָאָבוֹת וְיֵשׁ בּוֹ אֶת בְּחִינוֹתֵיהֶם.

שישי יְ כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא
כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע
אֶת־זַרְעֲךָ וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ כְּגַן הַיָּרָק: יא וְהָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים
וּבְקָעֹת לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה־מָּיִם: יב אֶרֶץ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: ס יג וְהָיָה
אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ
בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: יד וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם
בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ
וְיִצְהָרֶךָ: טו וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ
וְשָׂבָעְתָּ: טו הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם
וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:
יז וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה
מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה
מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם: יח וְשַׂמְתֶּם
אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם
אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם:
יט וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ
בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ:
כ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: כא לְמַעַן
יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם
עַל־הָאָרֶץ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 67)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

"מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְבָרֵךְ אֶת ה' אַחַר אֲכִילַת מָזוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה'" (שלחן ערוך אדמו"ר הזקן). וְיֵשׁ לְדַיֵּק, לְשֵׁם מַה מוֹסִיף "לְבָרֵךְ אֶת ה'" (וברמב"ם ליתא). וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּהְנָה כָּתְבוּ רִאשׁוֹנִים "וּבֵרַכְתָּ אֶת, לְרִבּוֹת בַּעַל הַבַּיִת" (וּמִטַּעַם זֶה אוֹרַח מְבָרֵךְ, כְּדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ לְבַעַל הַבַּיִת). לָכֵן כָּתַב אֶת ה', שֶׁלֹּא נַחְשֹׁב שֶׁ"מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה" כּוֹלֶלֶת גַּם בִּרְכַּת בַּעַל הַבַּיִת.

שביעי כב כִּי אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ:
כג וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם

וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם: כד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם: כה לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן | יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: ססס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ׳ 266)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

״בָּרוּךְ, דָּא רָזָא דִּמְקוֹרָא עִלָּאָה מִכֹּלָּא, לְאַרְקָא וּלְאַמְשָׁכָא וּלְאַנְהָרָא כָּל בּוּצִינִין״ (בָּרוּךְ, הוּא סוֹד הַמָּקוֹר הָעֶלְיוֹן מִכֹּל, (וְיֵשׁ לְכַוֵּן) לְהָרִיק וּלְהַמְשִׁיךְ וּלְהָאִיר מִשָּׁם כָּל הַגַּרוֹת - זֹהַר פָּרָשָׁתֵנוּ). פֵּרֵשׁ אאמו״ר (נִסְתַּלֵּק כ׳ אָב): מְקוֹרָא – יְסוֹד אַבָּא, חָכְמָה, אוֹת יו״ד שֶׁבַּשֵּׁם, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת. אַרְקָא - מִי׳, נְקוּדָה. אַמְשָׁכָא - מו׳, קָו, כִּי ו׳ הוּא הַמְשָׁכָה. אַנְהָרָא – לְד׳, שֶׁטַח, כִּי הָאָרַת אוֹר הִיא בְּהִתְפַּשְׁטוּת.

מפטיר כב כִּי אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה

אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ: כג וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם: כד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם: כה לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן | יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: ססס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם ג עמ׳ 158)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

הֶחָסִיד הַנּוֹדָע רַבִּי הִלֵּל מִפָּאוִיטְשׁ הָיָה מִשְׁתַּמֵּט מִלּוֹמַר ״עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל״ לִפְנֵי בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְהִשְׁתַּדֵּל תָּמִיד לִמְצוֹא יוֹמָא דְּפַגְרָא אוֹ אוֹרֵחַ חָשׁוּב כְּדֵי לוֹמַר ״שִׁיר הַמַּעֲלוֹת״. כַּאֲשֶׁר לֹא הִצְלִיחַ לִמְצוֹא שׁוּם אֲמַתְּלָא, הָיָה אוֹמֵר: הַיּוֹם יֵשׁ לָנוּ אוֹרֵחַ חָשׁוּב – ״עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל״, וְלִכְבוֹדוֹ צְרִיכִים לוֹמַר ״שִׁיר הַמַּעֲלוֹת״!

ק״א פסוקים, יעל״א סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו״ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

מט יד וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי יְהוָה וַאדֹנָי שְׁכֵחָנִי: טו הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עֹולָהּ מֵרַחֵם בֶּן־בִּטְנָהּ
גַּם־אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ: טז הֵן עַל־כַּפַּיִם חֲקַקְתִּיךְ חֹומֹתַיִךְ נֶגְדִּי תָּמִיד: יז מִהֲרוּ
בָנַיִךְ מְהָרְסַיִךְ וּמַחֲרִיבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ: יח שְׂאִי־סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָּאוּ־לָךְ חַי־אָנִי
נְאֻם־יְהוָה כִּי כֻלָּם כָּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וּתְקַשְּׁרִים כַּכַּלָּה: יט כִּי חָרְבֹתַיִךְ וְשֹׁמְמֹתַיִךְ וְאֶרֶץ הֲרִסָתֵךְ
כִּי עַתָּה תֵּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרָחֲקוּ מְבַלְּעָיִךְ: כ עֹוד יֹאמְרוּ בְאָזְנַיִךְ בְּנֵי שִׁכְּלֵיךְ צַר־לִי הַמָּקֹום
גְּשָׁה־לִּי וְאֶשְׁבָּה: כא וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד־לִי אֶת־אֵלֶּה וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גֹּלָה |
וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אַיֵּפֹה הֵם: כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה
אֶשָּׂא אֶל־גּוֹיִם יָדִי וְאֶל־עַמִּים אָרִים נִסִּי וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחֹצֶן וּבְנֹתַיִךְ עַל־כָּתֵף תִּנָּשֵׂאנָה:
כג וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ וְשָׂרֹותֵיהֶם מֵינִיקֹתַיִךְ אַפַּיִם אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ־לָךְ וַעֲפַר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ
וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יֵבֹשׁוּ קֹוָי: כד הֲיֻקַּח מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ וְאִם־שְׁבִי צַדִּיק יִמָּלֵט:
כה כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה גַּם־שְׁבִי גִבּוֹר יֻקָּח וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ יִמָּלֵט וְאֶת־יְרִיבֵךְ אָנֹכִי אָרִיב
וְאֶת־בָּנַיִךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ: כו וְהַאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנַיִךְ אֶת־בְּשָׂרָם וְכֶעָסִים דָּמָם יִשְׁכָּרוּן וְיָדְעוּ
כָל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מֹושִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב: **נ** א כֹּה | אָמַר יְהוָה אַי זֶה סֵפֶר כְּרִיתֻת
אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אֹו מִי מִנּוֹשֵׁי אֲשֶׁר־מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לֹו הֵן בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם
וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם: ב מַדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה הֲקָצוֹר קָצְרָה יָדִי
מִפְּדוּת וְאִם־אֵין־בִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בִּגְעָרָתִי אַחֲרִיב יָם אָשִׂים נְהָרוֹת מִדְבָּר תִּבְאַשׁ דְּגָתָם
מֵאֵין מַיִם וְתָמֹת בַּצָּמָא: ג אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם: ד אֲדֹנָי יֱהוִה נָתַן לִי
לְשֹׁון לִמּוּדִים לָדַעַת לָעוּת אֶת־יָעֵף דָּבָר יָעִיר | בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יָעִיר לִי אֹזֶן לִשְׁמֹעַ כַּלִּמּוּדִים:
ה אֲדֹנָי יֱהוִה פָּתַח־לִי אֹזֶן וְאָנֹכִי לֹא מָרִיתִי אָחֹור לֹא נָסוּגֹתִי: ו גֵּוִי נָתַתִּי לְמַכִּים וּלְחָיַי
לְמֹרְטִים פָּנַי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלִמֹּות וָרֹק: ז וַאדֹנָי יֱהוִה יַעֲזָר־לִי עַל־כֵּן לֹא נִכְלָמְתִּי עַל־כֵּן
שַׂמְתִּי פָנַי כַּחֲלָמִישׁ וָאֵדַע כִּי־לֹא אֵבוֹשׁ: ח קָרוֹב מַצְדִּיקִי מִי־יָרִיב אִתִּי נַעֲמָדָה יַחַד מִי־בַעַל
מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלָי: ט הֵן אֲדֹנָי יֱהוִה יַעֲזָר־לִי מִי־הוּא יַרְשִׁיעֵנִי הֵן כֻּלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ עָשׁ יֹאכְלֵם:
י מִי בָכֶם יְרֵא יְהוָה שֹׁמֵעַ בְּקֹול עַבְדֹּו אֲשֶׁר | הָלַךְ חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לֹו יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה
וְיִשָּׁעֵן בֵּאלֹהָיו: יא הֵן כֻּלְּכֶם קֹדְחֵי אֵשׁ מְאַזְּרֵי זִיקוֹת לְכוּ | בְּאור אֶשְׁכֶם וּבְזִיקוֹת בְּעַרְתֶּם
מִיָּדִי הָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְמַעֲצֵבָה תִּשְׁכָּבוּן: **נא** א שִׁמְעוּ אֵלַי רֹדְפֵי צֶדֶק מְבַקְשֵׁי יְהוָה הַבִּיטוּ
אֶל־צור חֻצַבְתֶּם וְאֶל־מַקֶּבֶת בּור נֻקַּרְתֶּם: ב הַבִּיטוּ אֶל־אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל־שָׂרָה
תְּחֹולֵלְכֶם כִּי־אֶחָד קְרָאתִיו וַאֲבָרְכֵהוּ וְאַרְבֵּהוּ: ג כִּי־נִחַם יְהוָה צִיּוֹן נִחַם כָּל־חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם
מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן־יְהוָה שָׂשֹׂון וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תֹּודָה וְקֹול זִמְרָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

המשך ביאור למס' חולין ליום ראשון עמ' ב

סמך לדבריו, **אֲנִי רָאִיתִי נָחָשׁ שֶׁשָּׁתָה צִיר בְּצִידוֹן. אָמְרוּ לוֹ** חכמים, **שַׁטְיָא הֲוָה** – שוטה היה נחש זה, **וְאֵין מְבִיאִין רְאָיָה מִן הַשּׁוֹטִים** להוכיח על דרכם של שאר נחשים, שהם אין דרכם לשתות משקים אלו.

חוזרת הגמרא לדין ודברים שהיה בין רבא לרב נחמן בר יצחק במעשה של הדבש: **אָמַר לֵיהּ** רבא לרב נחמן בר יצחק, **אוֹדֵי לִי מִיהַת** – מכל מקום יש לך להודות לדברי **בְּצִיר** שבו יש להתיר, שבזה אין פוסקים כרבי שמעון, **דְּהָא רַב פָּפָא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ וְרַבָּנָן, כִּי הֲוָה לְהוּ גִּילּוּיָא** – כשהיה להם משקה שנשאר מגולה, **שָׁדוּ לֵיהּ** – היו נותנים אותו **בְּתוֹךְ צִיר**, לפי שחוזק חריפותו שורף ומבטל הארס ושוב אינו מזיק, ומשום כך גם אין דרך הנחש לשתות ממנו, שלא כשיטת רבי שמעון, וכשם שאין הלכה כמותו בציר כך אין הלכה כמותו בשאר משקים ויש להתיר הדבש. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן בר יצחק לרבא, אדרבה **אוֹדֵי לִי מִיהָא** – אתה תודה לדברי מכל מקום **בִּדְבַשׁ** שיש לאסור, משום **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר קָאֵי כְּוָותֵיהּ** – עומד בשיטת רבי שמעון לאסור את הדבש, **דְּתַנְיָא וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹסֵר בִּדְבַשׁ.**

חוזרת הגמרא לדיני סתימת נקב על ידי חלב: **אָמַר רַב נַחְמָן, חֵלֶב הָעָשׂוּי כְּכוֹבַע**, שאינו קרום שטוח אלא מונח בעיגול כערימה, אף שהוא חלב טהור, **אֵינוֹ סוֹתֵם** את הנקב מפני שאינו אדוק לבשר. מבררת הגמרא: **הֵיכָא** – היכן חלב זה. **אָמְרֵי לָהּ** – יש שאמרו שהוא **חִיטֵּי דְּכַרְכְּשָׁא** – החלב הנמצא על החלחולת שהיא המעיים בסופם במקום שיוצא הרעי, שבמקום זה החלב מונח בצורת גרגירים כעין גרעיני חיטים, ואם ניקבה באופן המבואר לקמן (נ.) שטריפה וחלב זה סותמה, אינו מועיל להכשירה. **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש שאמרו שהוא **טַרְפְּשָׁא דְּלִיבָּא** – שומן הלב שהוא עשוי ככובע והלב נחבא בו, ואם ניקב הלב או הריאה במקום הסמוך לחלב זה אין הוא מועיל לסותמו. מביאה הגמרא שבחלב הקיבה הנידון לעיל, יש שני חלקים ודינם שונה: **אָמַר רָבָא, שַׁמְעִית מִינֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן** – שמעתי מרב נחמן **תַּרְתֵּי** – שני חלבים יש בקיבה ודינם שונה, האחד נקרא **חִימְצָא, וְהָאחד כַּר חִימְצָא, חַד סָתִים** – אחד משניהם סותם נקב שבקיבה, שהוא חלב טהור, **וְחַד לֹא סָתִים**, שהוא חלב טמא, **וְלֹא יָדְעִנָא** – אלא שאיני יודע **הֵי מִינַּיְיהוּ** – איזה משניהם סותם ואיזה אינו סותם, אף שרב נחמן עצמו ידע.

הגמרא מביאה שהאמוראים ביארו חילוקו של רב נחמן: **רַב הוּנָא כַּר חִיגָּנָא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן אָמַר, כַּר חִימְצָא סָתִים חִימְצָא לֹא סָתִים. אָמַר רַב טָבוּת, וְסִימָנֵיךְ** – והרי לך הסימן שלא תחליף הדין ביניהם, כשתזכור את לשון הברייתא [השנויה לגבי ענין אחר] **'פֶּה כֹּה הַבֵּן מִכֹּחַ הָאָב'**, תדע שיפה כח החלב הנקרא בר חימצא [שהוא ה'בר', כלומר הבן] שמועיל הוא לסתום, מכח החימצא שאינו מועיל לסתום.

מבררת הגמרא: **הֵי** – איזהו הנקרא **חִימְצָא** שטמא ואינו סותם, **וְהֵי** – ואיזהו הנקרא **כַּר חִימְצָא** הטהור שסותם. משיבה הגמרא: **תָּא שְׁמַע** – בוא ותשמע שיש ללמוד זאת מדבריו של רב נחמן עצמו, **דְּאָמַר רַב נַחְמָן** בענין חלב הקיבה, שהנה ישנו אחד מן החלבים שנחלקו בו המנהגים, שבני ארץ ישראל נהגו לאכלו ובני בבל אוסרים אותו, ואמר על כך רב נחמן שהיה בבבל, **אִינְהוּ** – הם בני ארץ ישראל **מֵיכַל אָכְלֵי** – אוכלים אותו, שסוברים שדינו לגמרי כחלב טהור,

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:02	6:06	8:50	8:51	9:22	9:23	10:30	10:30	19:28	19:22	19:53	19:47	19:03	19:57
חיפה (ק)	5:59	6:03	8:48	8:49	9:20	9:21	10:28	10:28	19:30	19:23	19:55	19:49	18:55	19:59
ירושלים (ק)	5:58	6:02	8:47	8:49	9:19	9:20	10:27	10:27	19:29	19:23	19:54	19:48	18:44	19:56
תל אביב (ק)	6:02	6:06	8:49	8:50	9:22	9:23	10:30	10:30	19:29	19:22	19:54	19:47	19:03	19:58
אוסטריה וינה (ק)	5:42	5:51	8:47	8:50	9:19	9:22	10:32	10:32	20:15	20:04	20:47	20:36	19:48	20:51
אוסטרליה מלבורן (ח)	7:04	6:56	9:10	9:06	9:42	9:38	10:37	10:37	17:46	17:52	18:13	18:18	17:34	18:28
אוקראינה אודסה (ק)	5:51	5:58	8:52	8:55	9:24	9:27	10:36	10:38	20:12	20:02	20:43	20:32	19:45	20:36
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	5:28	5:37	8:32	8:35	9:04	9:08	10:17	10:19	20:00	19:49	20:32	20:21	19:33	20:25
אוק. ז'יטומיר (ק)	5:50	5:59	8:55	8:59	9:28	9:31	10:42	10:44	20:29	20:18	21:03	20:51	20:02	20:55
אוקראינה קייב (ק)	5:41	5:50	8:47	8:51	9:19	9:23	10:34	10:36	20:23	20:12	20:57	20:45	19:56	20:49
אוקראינה דונייצק (ק)	5:18	5:26	8:21	8:25	8:53	8:57	10:07	10:08	19:48	19:37	20:20	20:09	19:21	20:13
איטליה מילאנו (ק)	6:19	6:26	9:19	9:22	9:51	9:54	11:03	11:05	20:36	20:26	21:07	20:56	20:10	21:11
אקוואדור קיטו (ח)	6:08	6:07	8:41	8:40	9:11	9:10	10:14	10:12	18:29	18:28	18:51	18:49	18:10	18:53
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:33	7:26	9:41	9:37	10:13	10:09	11:08	11:05	18:24	18:28	18:49	18:54	18:10	19:04
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:31	8:23	10:38	10:33	11:08	11:04	12:02	11:59	19:09	19:15	19:36	19:42	18:56	19:46
ארה"ב בולטימור (ק)	6:16	6:21	9:09	9:11	9:41	9:43	10:51	10:52	20:06	19:58	20:33	20:25	19:41	20:29
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	6:01	6:07	8:57	8:59	9:29	9:31	10:39	10:40	19:59	19:51	20:28	20:19	19:34	20:31
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:02	6:08	8:57	8:59	9:29	9:32	10:40	10:41	19:59	19:50	20:27	20:18	19:34	20:31
ארה"ב דטרויט (ק)	6:34	6:41	9:32	9:34	10:03	10:06	11:14	11:16	20:39	20:30	21:08	20:58	20:13	21:11
ארה"ב היוסטן (ק)	6:45	6:49	9:31	9:32	10:04	10:05	11:11	11:11	20:06	20:00	20:31	20:24	19:43	20:34
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:10	6:14	9:00	9:01	9:31	9:33	10:40	10:41	19:45	19:38	20:11	20:03	19:21	20:13
ארה"ב מיאמי (ק)	6:51	6:53	9:33	9:34	10:06	10:07	11:12	11:12	20:00	19:55	20:24	20:18	19:37	20:28
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:57	6:04	8:52	8:54	9:25	9:27	10:35	10:36	19:54	19:46	20:23	20:14	19:29	20:28
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:52	5:59	8:50	8:53	9:22	9:24	10:33	10:34	19:57	19:48	20:26	20:17	19:32	20:28
בוליביה לה פאס (ח)	6:42	6:38	9:08	9:06	9:38	9:35	10:37	10:35	18:33	18:34	18:55	18:56	18:16	19:00
בלגיה אנטוורפן (ק)	6:24	6:33	9:31	9:35	10:03	10:07	11:18	11:20	21:09	20:57	21:43	21:31	20:41	21:50
בלגיה בריסל (ק)	6:24	6:33	9:31	9:35	10:03	10:07	11:18	11:20	21:09	20:57	21:44	21:31	20:41	21:48
בלרוס ליובאוויטש (ק)	5:24	5:36	8:38	8:43	9:10	9:15	10:27	10:30	20:36	20:22	21:14	20:59	20:06	21:03
ברזיל ס. פאולו (ח)	6:28	6:24	8:46	8:43	9:18	9:15	10:16	10:13	17:54	17:56	18:17	18:19	17:38	18:26
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	6:14	6:09	8:32	8:29	9:04	9:01	10:02	9:59	17:41	17:43	18:04	18:06	17:25	18:13
בריטניה לונדון (ק)	5:39	5:49	8:48	8:52	9:20	9:24	10:35	10:37	20:30	20:17	21:04	20:51	20:01	21:09
בריטניה מנצ'סטר (ק)	5:42	5:53	8:54	8:58	9:26	9:30	10:41	10:44	20:44	20:31	21:21	21:06	20:15	21:26
גרמניה ברלין (ק)	5:43	5:53	8:53	8:57	9:25	9:29	10:40	10:43	20:38	20:25	21:14	21:00	20:09	21:04
גרמניה פרנקפורט (ק)	6:08	6:17	9:15	9:19	9:47	9:50	11:01	11:03	20:51	20:39	21:25	21:12	20:23	21:16
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:31	6:26	8:49	8:46	9:20	9:17	10:17	10:15	17:54	17:57	18:18	18:20	17:39	18:24
הודו בומביי (ח)	6:17	6:19	8:56	8:56	9:28	9:28	10:33	10:33	19:09	19:05	19:32	19:28	18:48	19:32
הודו פונה (ח)	6:12	6:14	8:52	8:52	9:24	9:24	10:29	10:28	19:06	19:02	19:29	19:25	18:45	19:29
הונגריה בודפשט (ק)	5:35	5:43	8:37	8:40	9:09	9:13	10:22	10:24	20:01	19:51	20:33	20:22	19:35	20:26
טורקיה איסטנבול (ק)	6:09	6:16	9:05	9:07	9:37	9:39	10:47	10:49	20:07	19:59	20:36	20:27	19:42	20:31
יוון אתונה (ק)	6:36	6:41	9:28	9:30	10:01	10:03	11:10	11:11	20:23	20:15	20:50	20:42	19:59	20:46

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה קישינב (ק)	5:58	6:05	8:59	9:02	9:31	9:34	10:44	10:45	20:20	20:10	20:52	20:41	19:54	20:45
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:09	7:11	9:53	9:53	10:23	10:23	11:29	11:29	20:13	20:09	20:36	20:31	19:51	20:35
ניו זילנד קרייסטצ'רצ' (ח)	7:25	7:16	9:25	9:20	9:58	9:53	10:50	10:46	17:44	17:51	18:12	18:19	17:33	18:23
נפאל קטמנדו (ח)	5:27	5:30	8:15	8:16	8:46	8:47	9:53	9:53	18:49	18:44	19:13	19:08	18:27	19:12
סינגפור סינגפור (ח)	7:02	7:01	9:31	9:30	10:04	10:03	11:06	11:04	19:16	19:15	19:38	19:36	18:57	19:40
פולין ורשא (ק)	5:12	5:22	8:23	8:27	8:54	8:58	10:09	10:12	20:08	19:55	20:43	20:30	19:39	20:34
פרו לימה (ח)	6:20	6:17	8:42	8:39	9:14	9:12	10:14	10:12	18:06	18:06	18:28	18:28	17:48	18:32
צרפת ליאון (ק)	6:35	6:42	9:36	9:39	10:08	10:11	11:20	11:22	20:55	20:45	21:26	21:15	20:29	21:29
צרפת פריז (ק)	6:37	6:46	9:42	9:46	10:14	10:18	11:28	11:30	21:12	21:01	21:45	21:33	20:45	21:49
קולומביה בוגוטה (ח)	5:46	5:45	8:21	8:20	8:51	8:50	9:54	9:53	18:16	18:14	18:38	18:36	17:57	18:40
קנדה טורונטו (ק)	6:17	6:23	9:15	9:18	9:47	9:50	10:59	11:00	20:27	20:17	20:56	20:46	20:01	20:59
קנדה מונטריאול (ק)	5:50	5:57	8:50	8:53	9:22	9:25	10:34	10:36	20:07	19:57	20:38	20:27	19:41	20:41
קפריסין לרנקה (ק)	6:03	6:08	8:51	8:53	9:25	9:26	10:33	10:34	19:36	19:29	20:02	19:55	19:13	19:59
רוסיה מוסקבה (ק)	5:53	6:04	9:10	9:15	9:41	9:46	10:59	11:02	21:14	21:00	21:54	21:38	20:44	21:58
רוסיה רוסטוב נא דונו (ק)	6:13	6:21	9:15	9:18	9:47	9:51	11:00	11:02	20:38	20:27	21:09	20:58	20:11	21:02
שוייץ ציריך (ק)	6:15	6:23	9:19	9:23	9:51	9:54	11:04	11:06	20:45	20:34	21:17	21:05	20:18	21:19
תאילנד בנגקוק (ח)	6:02	6:03	8:38	8:38	9:10	9:10	10:14	10:14	18:43	18:40	19:05	19:02	18:22	19:06

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! (משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162)

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00282
14/08/2011

P.P.
שולם
1949
תל אביב